

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

(فارسی)

جامع المسائل

محمد القاضل اللكراني

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامع المسائل (فارسی)

نویسنده:

محمد فاضل لنکرانی

ناشر چاپی:

امیر العلم

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۳	جامع المسائل استفتائات آیت الله محمد فاضل لنکرانی
۲۳	مشخصات کتاب
۲۳	اشاره
۲۷	فهرست مطالب
۶۷	احکام تقلید
۶۷	اجتهاد، تقلید، احتیاط
۶۸	تقلید اعلم
۶۹	تبعیض در تقلید
۶۹	رجوع از حیّ به حیّ
۷۰	بقاء بر تقلید میت
۷۱	مسائل متفرقه تقلید
۷۳	نشانه های بلوغ
۷۵	طهارت و نجاست
۷۵	مطهرات
۷۵	اشاره
۷۶	روش تطهیر چیزهای نجس
۷۹	نجاسات
۷۹	اشاره
۸۲	نجاست کافر
۸۵	مسائل متفرقه طهارت و نجاست
۸۸	وضو
۸۸	طریقه وضو
۹۰	مسح

۹۱	رفع مانع در وضو
۹۱	کمک کردن دیگری در وضو
۹۲	وضو گرفتن قبل از وقت
۹۲	تجدید وضو
۹۳	وضو در مقابل نامحرم
۹۳	وضوی جبیره ای
۹۴	زخم در محل وضو
۹۴	وضوی بیمار و کسی که عضوی از او قطع شده است
۹۶	مسائل متفرقه وضو
۹۸	غسل
۹۸	مسائل غسل
۹۹	احکام بانوان
۹۹	اشاره
۱۰۲	سنّ یائسگی
۱۰۳	استفاده از دارو برای جلوگیری از حیض
۱۰۳	سنّ اسماء و آیات خداوند و آیات قرآن و اسامی پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام
۱۰۶	تیمم
۱۰۹	احکام اموات
۱۰۹	غسل، کفن و دفن
۱۱۱	غسل دادن مصدومین و مجروحین
۱۱۲	روش تیمم دادن میت
۱۱۳	نماز میت
۱۱۳	مسائل دفن و نبش و تعمیر قبر
۱۱۵	مسائل متفرقه اموات
۱۱۷	شرایط نماز
۱۱۷	وقت نماز

- ۱۱۸ قبله
- ۱۱۹ بدن و لباس نمازگزار
- ۱۲۳ همراه داشتن چیز نجس در نماز
- ۱۲۳ مکان نمازگزار
- ۱۲۶ احکام مسجد
- ۱۲۶ عنوان مسجد به چه چیز محقق می شود؟
- ۱۲۶ احداث، تعمیر، تجدید بنا، توسعه و کم کردن مسجد
- ۱۲۸ تبدیل مسجد به غیر آن
- ۱۲۹ داخل شدن جنب یا حائض در مسجد
- ۱۳۰ ورود غیر مسلمان به مسجد
- ۱۳۰ موقوفات، هدایا و نذورات مسجد
- ۱۳۱ اشیای متعلق به مسجد
- ۱۳۳ جای گرفتن برای نماز
- ۱۳۳ مسائل متفرقه مسجد
- ۱۳۸ نماز
- ۱۳۸ اذان و اقامه
- ۱۳۹ قرائت
- ۱۴۱ رکوع و سجده
- ۱۴۳ سجده واجب قرآن
- ۱۴۳ قنوت
- ۱۴۴ عدول از نمازی به نماز دیگر
- ۱۴۴ تعقیب نماز
- ۱۴۵ نماز قضا
- ۱۴۵ اشاره
- ۱۴۸ نماز قضای پدر و مادر
- ۱۴۹ نماز استیجاری

۱۵۲	نماز جماعت
۱۵۲	اشاره
۱۵۴	عدالت امام جماعت
۱۵۵	پرداخت اجرت به امام جماعت
۱۵۶	امامت غیر روحانی
۱۵۶	پیدا شدن خلل در نماز امام جماعت
۱۵۶	امامت شخص ناقص
۱۵۷	اقتدای به اهل سنت
۱۵۸	مسائل متفرقه نماز جماعت
۱۶۰	نماز جمعه
۱۶۳	نماز آیات
۱۶۴	نماز عید فطر
۱۶۵	احکام نماز مسافر
۱۶۵	حد ترخص
۱۶۶	مسافت شرعی
۱۶۶	کم شدن مسافت به جهت توسعه محلّ
۱۶۶	وطن
۱۶۸	عبور مسافر از وطن خود
۱۶۹	اعراض از وطن
۱۶۹	تبعیت زن و اولاد در وطن
۱۷۱	قصد اقامت
۱۷۴	کسی که محل کار یا تحصیل او در غیر وطن اوست
۱۷۶	کسی که شغل او سفر کردن است
۱۷۹	مسافری که نمی داند چند روز در محل می ماند
۱۸۱	بلاد کبیره
۱۸۱	سفر معصیت

۱۸۱	مسائل متفرقه سفر
۱۸۲	مسائل متفرقه نماز
۱۸۵	احکام روزه
۱۸۵	نیت روزه
۱۸۶	مبطلات روزه
۱۸۹	روزه با حال جنابت
۱۹۰	استفاده از قرص جلوگیری از حیض یا بارداری
۱۹۰	روزه بیماران و ضعفا
۱۹۲	روزه مسافر
۱۹۴	نذر روزه در سفر و غیر آن
۱۹۴	روزه استیجاری
۱۹۵	قضا و کفاره روزه
۱۹۸	هلال ماه
۲۰۰	اعتکاف
۲۰۱	زکات
۲۰۱	زکات غلات
۲۰۲	زکات طلا و نقره
۲۰۳	پرداخت و مصرف زکات
۲۰۵	زکات فطره
۲۰۷	خمس
۲۰۷	اشاره
۲۰۷	مازاد بر مخارج سال
۲۰۹	کسب و درآمد زن
۲۱۰	کسب و پول کودک غیر بالغ
۲۱۰	خریدوفروش و تعویض خانه
۲۱۲	خریدوفروش زمین برای خانه

۲۱۳	وام، قرض، پس انداز برای خانه
۲۱۵	فروش یا پرداخت قسمتی از لوازم زندگی یا سرمایه کسب برای خرید خانه
۲۱۵	خانهٔ رهنی
۲۱۶	مصالح ساختمانی
۲۱۷	خانهٔ اضافی و اجاره ای
۲۱۸	ماشین سواری
۲۲۰	ماشین برای کار
۲۲۱	ابزار کار
۲۲۳	مؤونه
۲۲۷	جهیزیه
۲۲۹	زمین و باغ و محصولات کشاورزی
۲۳۲	سرمایه کسب
۲۳۴	تلف و جبران سرمایه
۲۳۵	محل کسب
۲۳۶	گوسفند و گاو
۲۳۷	مال مخمس
۲۳۸	تصرف در مال متعلق خمس
۲۴۱	تلف شدن یا غصب مال متعلق خمس یا اصل خمس
۲۴۲	سال خمسی حقوق بگیران و طلاب
۲۴۴	حساب خمس
۲۴۷	شک در تعلق خمس
۲۴۸	فرار از خمس
۲۴۸	مطالبات
۲۵۰	بدهی ها
۲۵۲	خمس اموال میّت
۲۵۴	موارد متفرقهٔ خمس

۲۵۴	ارث
۲۵۵	مهریه زن
۲۵۵	دیه و ارش جنایات
۲۵۶	پول بیمه و بازنشستگی
۲۵۶	طلا و زیور آلات زنان
۲۵۷	هدیه و بخشش و صدقات مستحبی
۲۵۹	خمس، زکات، ردّ مظالم
۲۵۹	سود بانکی
۲۶۰	سرقفلی
۲۶۰	معدن
۲۶۱	مال حلال مخلوط به حرام
۲۶۱	پرداخت خمس و دستگردان
۲۶۳	بخشش و مصالحه خمس
۲۶۴	مصرف خمس
۲۶۵	مسائل حکومتی
۲۶۵	ولایت فقیه
۲۶۶	لزوم عمل به قوانین جمهوری اسلامی
۲۶۷	تصرف در اموال بیت المال
۲۶۷	زمینها و خانه هایی که از دولت گرفته می شود
۲۶۹	خیابانهایی که توسط دولت احداث می شود
۲۷۰	امر به معروف و نهی از منکر
۲۷۰	شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر
۲۷۳	ترک معاشرت به عنوان نهی از منکر یا امر به معروف
۲۷۵	امر به معروف و نهی از منکر
۲۷۷	کسبهای حرام
۲۷۷	پاسور و شطرنج

۲۷۸	ریش تراشی
۲۷۹	سحر و جادو
۲۷۹	شعبده بازی
۲۷۹	مواد مخدر
۲۸۰	استفاده مردان از طلا
۲۸۱	رشوه
۲۸۱	فروش خون
۲۸۱	غنا و خوانندگی
۲۸۲	غیبت کردن
۲۸۳	استمنا
۲۸۳	موسیقی و آلات لهو
۲۸۸	نقاشی و مجسمه سازی
۲۹۰	خریدوفروش
۲۹۰	فروش مال دیگران
۲۹۱	اگر مبیع متعلق حق غیر باشد
۲۹۲	فرار از ربا
۲۹۲	احکام پول و طلا و خریدوفروش آن
۲۹۳	مسائلی مربوط به پول
۲۹۶	خریدوفروش چک
۲۹۷	معامله با چک جعلی
۲۹۸	جلوگیری مشتری از تصرف در مبیع
۲۹۸	نقد و نسیه
۲۹۹	بیع شرط
۳۰۰	خيار تأخیر
۳۰۰	خيار غبن
۳۰۱	خيار عیب

۳۰۳	قرار دادن حق فسخ در معامله
۳۰۴	انتقال سند
۳۰۵	مسائل متفرقه خریدوفروش
۳۱۱	احکام بانکها
۳۱۱	قراردادها و معاملات بانکی
۳۱۲	وام بانکی
۳۱۳	سپرده های ثابت
۳۱۴	تصرف بانک در پس اندازها
۳۱۴	جایزه بانکی
۳۱۵	اجاره
۳۱۵	غبن در اجاره
۳۱۵	صحت اجاره بدون ذکر مدت
۳۱۵	لزوم تخلیه مورد اجاره پس از تمام شدن مهلت
۳۱۷	اجاره دادن مستأجر
۳۱۷	رهن و اجاره
۳۱۸	مسائل متفرقه اجاره
۳۲۱	سرقفلی
۳۲۵	صلح
۳۲۸	مضاربه
۳۳۱	مزارعه
۳۳۳	شرکت
۳۳۳	اشاره
۳۳۳	تصرف در مال شرکت
۳۳۶	تقسیم مال شرکت
۳۳۶	مسائل متفرقه شرکت
۳۳۹	دین و قرض

۳۳۹	معنی دین و سبب آن
۳۳۹	وجوب پرداخت دین
۳۴۰	شرط زیاده در قرض
۳۴۲	شرط قرض در ضمن عقد
۳۴۲	فروش دین
۳۴۳	تقاص
۳۴۳	مستثنیات دین
۳۴۴	پرداخت دین
۳۴۶	خسارت تأخیر ادای دین
۳۴۷	مخارج وصول دین
۳۴۸	مسائل متفرقه قرض و دین
۳۵۰	ضمان
۳۵۴	هبه و بخشش
۳۵۶	وقف
۳۵۶	تحقق و اثبات وقفیت
۳۵۸	نامعلوم بودن کیفیت وقف
۳۵۸	تغییر وقف
۳۶۲	متولی وقفی
۳۶۳	اجارة موقوفه
۳۶۵	فروش موقوفه
۳۶۷	مسائل متفرقه وقف
۳۷۰	وصیت
۳۷۰	اشاره
۳۷۰	اثبات وصیت
۳۷۲	وصیت در ثلث نافذ است
۳۷۳	معین نبودن مصرف ثلث

۳۷۴	عمل نکردن به وصیت
۳۷۶	تصرفات مریض
۳۷۸	تبدیل وصیت
۳۷۸	مسائل متفرقه وصیت
۳۸۵	نذر
۳۸۵	اشاره
۳۸۶	متعلق نذر
۳۸۶	صیغه نذر
۳۸۶	تصرف در مال مندور
۳۸۶	وجوب عمل به نذر
۳۸۸	کفاره مخالفت با نذر
۳۸۸	مسائل متفرقه نذر
۳۹۱	مسابقات
۳۹۳	سر بردن حیوان
۳۹۳	شرایط ذبح
۳۹۴	ذبح به وسیله دستگاه
۳۹۶	گوشتهایی که از خارج آورده می شود
۳۹۶	مسائل متفرقه ذبح
۳۹۸	خوردنیها و آشامیدنیها
۳۹۸	گوشتهای حلال و حرام
۳۹۹	غذای اهل کتاب
۴۰۰	مسائل متفرقه خوردن و آشامیدن
۴۰۲	غصب و سرقت
۴۰۲	خرید مال غصبی با علم به غصب
۴۰۲	سرقت در کودکی
۴۰۳	املاک اصلاحات ارضی

- ۴۰۳ ملاک قیمت در مال مغضوب
- ۴۰۴ مسائل متفرقه غصب
- ۴۰۶ احیای موات
- ۴۰۶ اشاره
- ۴۰۷ حیات و تحجیر
- ۴۰۸ حریم
- ۴۱۱ مشترکات
- ۴۱۲ مجهول المالک
- ۴۱۴ چیزی که انسان پیدا می کند
- ۴۱۶ مسائلی پیرامون حق
- ۴۱۶ گرفتن نوبت دیگران
- ۴۱۶ خرید و فروش حق
- ۴۱۷ آیا جواز استفاده از چیزی موجب اثبات حق است؟
- ۴۱۷ حق تألیف کتاب و حق تکثیر نوار و فیلم
- ۴۱۸ مسائل متفرقه حقوق
- ۴۲۰ ازدواج
- ۴۲۰ صیغه عقد نکاح
- ۴۲۲ اولیای عقد
- ۴۲۳ لزوم رضایت طرفین در عقد نکاح
- ۴۲۵ محارم سببی
- ۴۲۵ مواردی که موجب حرمت ابدی می شود
- ۴۲۹ محارم رضاعی
- ۴۳۰ ازدواج با اهل کتاب و فرقه های دیگر
- ۴۳۰ مهریه
- ۴۳۴ شیریه
- ۴۳۶ تدلیس و فریب

۴۳۸	عیوب موجب فسخ
۴۴۳	شرط ضمن عقد نکاح
۴۴۷	راههای محرمیت فرزند خوانده
۴۴۹	ازدواج موقت
۴۵۰	دعاوی زوجین
۴۵۱	احکام اولاد
۴۵۵	مسائل متفرقه ازدواج
۴۵۶	ازدواج دو فامیل
۴۵۸	طلاق
۴۵۸	صیغه طلاق
۴۵۸	شرایط صحت طلاق
۴۶۰	طلاق با حکم حاکم شرع
۴۶۴	مفقود شدن شوهر
۴۶۷	رجوع
۴۶۸	طلاق خلع
۴۶۹	عده
۴۶۹	ظهار، ایلاء
۴۷۰	مسائل متفرقه طلاق
۴۷۱	احکام خانواده
۴۷۱	خروج زن از منزل
۴۷۵	کار کردن زن در خانه
۴۷۷	احکام مقاربت
۴۸۰	تمکین، اطاعت، نشوز
۴۸۴	نفقه و مخارج زن و فرزند
۴۹۰	پوشش زن و مرد
۴۹۳	نظر به نامحرم و گفتگو و تماس با او

- ۴۹۴ گوش دادن به آواز و تلاوت زنان نامحرم
- ۴۹۵ فیلم و عکس نامحرم
- ۴۹۶ دست زدن و رقص
- ۴۹۷ ارتداد یا اعتقادات فاسد زن یا شوهر
- ۴۹۸ کنترل جمعیت و جلوگیری از بارداری
- ۴۹۹ کورتاژ (سقط جنین)
- ۵۰۳ صلۀ رحم
- ۵۰۵ ارث
- ۵۰۵ اگر میت دارای زن و فرزند باشد
- ۵۰۶ ارث زوجین
- ۵۱۰ ارث کسانی که تقدیم و تأخیر فوت آنها معلوم نیست
- ۵۱۳ تقسیم ارث
- ۵۱۶ مسائل متفرقه ارث
- ۵۲۳ قضا
- ۵۲۳ شرایط قاضی
- ۵۲۴ تعدد قاضی در یک محاکمه
- ۵۲۴ اعتبار علم قاضی
- ۵۲۵ نظریه کارشناسی
- ۵۲۶ محاکمه غیابی
- ۵۲۷ تحت فشار قرار دادن متهم
- ۵۲۷ ادعای خسارت علیه شاکی توسط متهم
- ۵۲۷ اقرار به امضا و انکار محتوا
- ۵۲۸ مسائل متفرقه قضا
- ۵۳۲ حدود
- ۵۳۲ ارتداد
- ۵۳۳ شرب خمر

۵۳۳	قیادت
۵۳۴	قذف
۵۳۴	سرقه
۵۳۶	محرابه
۵۳۷	انکار بعد از اقرار
۵۳۷	اجرای حدود
۵۳۸	تعزیرات
۵۴۰	مسائل متفرقه حدود
۵۴۳	قصاص و دیات
۵۴۳	انواع قتل
۵۴۴	جهل قاتل به حکم قصاص
۵۴۴	قصاص پسر به جهت قتل عمدی پدر یا مادر
۵۴۴	اذن فقیه در مورد قصاص قاتل
۵۴۵	به هوش آمدن کسی که به عنوان قصاص نفس حلق آویز شده است
۵۴۵	لوٹ و قسامه
۵۴۶	تعدد جنایت با ضربه واحد
۵۴۷	اگر قتل مجنی علیه علاوه بر جنایت به امور دیگر نیز مستند باشد
۵۴۷	قصد قتل شخص معین و اشتباه در تطبیق
۵۴۹	حکم انواع قتل
۵۴۹	کفارة قتل
۵۵۰	تصرفات جانی در دیه
۵۵۰	قتل کودک در اثر خطای مادر
۵۵۰	احتمال جنون در قاتل
۵۵۱	دیة جراحات وارده بر زن
۵۵۲	دیة دندان
۵۵۲	دیة شکستن استخوان

۵۵۷	اسقاط و دیهٔ ولد الزنا
۵۵۸	زدن فرزند
۵۵۹	دیهٔ سیلی و جراحات وارده به سر و بدن
۵۶۱	دیهٔ فلج عضو
۵۶۱	جنایات وارده توسط کودکان
۵۶۳	پرداخت دیه و مسائلی مربوط به آن
۵۶۴	مقدار دیه و مسائلی مربوط به آن
۵۶۶	موارد پرداخت دیه از بیت المال
۵۶۷	اگر قتل مستند به چند نفر باشد
۵۶۸	محدودهٔ ولایت ولی نسبت به صغیر
۵۷۰	ضمانت کارفرما نسبت به جراحات وارده بر کارگر
۵۷۰	سهل انگاری پزشک و نجات غریق در نجات جان افراد
۵۷۱	سهل انگاری تعمیرکاران و مسئولین کارگاهها
۵۷۳	وارد کردن جراحت و سرایت آن
۵۷۳	سرایت جنایت پس از عفو جانی توسط مجنی علیه
۵۷۴	قتل در اثر تصادف با اتومبیل
۵۷۶	مجروح و مصدوم شدن در اثر تصادف
۵۷۸	عاقله
۵۷۹	مسائل متفرقهٔ دیات
۵۸۰	معنای ارش
۵۸۱	مسائل پزشکی
۵۸۱	عوارض درمان
۵۸۴	فراموشی و جهل پزشک
۵۸۸	روشهای درمان
۵۸۹	درمان خانمهای باردار
۵۹۱	آزمایشگاه و مسائل آن

۵۹۲	شرط عدم ضمان
۵۹۴	دارو و تحقیقات جدید
۵۹۶	حق ویزیت
۵۹۷	تماس با نامحرم
۶۰۴	تلقیح
۶۰۸	فروش و اهدای اعضای بدن، و وصیت بر آن
۶۱۳	برداشتن اعضاء از بیمارانی که دچار ضایعه مغزی می شوند
۶۱۵	تشریح و کالبد شکافی
۶۱۸	عمل به دستورات پزشک
۶۱۹	عزاداری
۶۱۹	سینه زنی و زنجیرزنی
۶۲۰	تعزیه و شبیه خوانی
۶۲۱	استفاده از لباس سیاه
۶۲۲	قمه زنی
۶۲۲	استفاده از علم و علامت
۶۲۲	استفاده از طبل و دهل و آلات موسیقی
۶۲۳	مسائل متفرقه عزاداری
۶۲۶	عناوین متفرقه
۶۲۶	اصول اعتقادات
۶۲۷	اطاعت از پدر و مادر
۶۲۷	بیمه
۶۲۷	تجسس در مسائل شخصی افراد
۶۲۷	تقلب در امتحان
۶۲۸	خانقاه
۶۲۹	دعانویسی
۶۲۹	روایات و کتب روایی

- ۶۳۰ شک و وسوسه
- ۶۳۰ قرآن
- ۶۳۱ قرعه کشی
- ۶۳۲ کتب ضالّه
- ۶۳۲ مجبور شدن بر گناه
- ۶۳۲ ورزش
- ۶۳۳ هیپنوتیزم
- ۶۳۴ مسائل متفرقه
- ۶۴۰ درباره مرکز

جامع المسائل استفتائات آیت الله محمد فاضل لنکرانی

مشخصات کتاب

سرشناسه: فاضل لنکرانی محمد، ۱۳۱۰ - ۱۳۸۶.

عنوان و نام پدیدآور: جامع المسائل استفتائات آیت الله محمد فاضل لنکرانی

مشخصات نشر: قم امیر العلم [۱۳] -

مشخصات ظاهری: ا.ج.

شابک: ۲۲۵۰۰ ریال

موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه

رده بندی کنگره: / ف ۱۸ ج ۲ ۱۳۰۰ ی ۱۸۳/۹ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۴۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۱۲۳۱۹۸

ص: ۱

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

فهرست مطالب

پیشگفتار ۲۵

احکام تقلید ۲۷

اجتهاد، تقلید، احتیاط ۲۷

تقلید اعلم ۲۸

تبعیض در تقلید ۲۹

رجوع از حیّ به حیّ ۲۹

بقاء بر تقلید میت ۳۰

مسائل متفرقه تقلید ۳۱

نشانه های بلوغ ۳۳

طهارت و نجاست ۳۵

مطهرات ۳۵

روش تطهیر چیزهای نجس ۳۶

نجاسات ۳۹

نجاست کافر ۴۲

ص: ۵

مسائل متفرقه طهارت و نجاست ۴۵

وضو ۴۸

طریقه وضو ۴۸

مسح ۵۰

رفع مانع در وضو ۵۱

کمک کردن دیگری در وضو ۵۱

وضو گرفتن قبل از وقت ۵۲

تجدید وضو ۵۲

وضو در مقابل نامحرم ۵۳

وضوی جبیره ای ۵۳

زخم در محل وضو ۵۴

وضوی بیمار و کسی که عضوی از او قطع شده است ۵۴

مسائل متفرقه وضو ۵۶

غسل ۵۸

مسائل غسل ۵۸

احکام بانوان ۵۹

سنن یائسگی ۶۲

استفاده از دارو برای جلوگیری از حیض ۶۳

مس اسماء و آیات خداوند و آیات قرآن و اسامی پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام ۶۳

تیمم ۶۶

احكام اموات ٦٩

غسل، كفن و دفن ٦٩

ص: ٦

غسل دادن مصدومین و مجروحین ۷۱

روش تیمم دادن میت ۷۲

نماز میت ۷۳

مسائل دفن و نبش و تعمیر قبر ۷۳

مسائل متفرقه اموات ۷۵

شرایط نماز ۷۷

وقت نماز ۷۷

قبله ۷۸

بدن و لباس نمازگزار ۷۹

همراه داشتن چیز نجس در نماز ۸۳

مکان نمازگزار ۸۳

احکام مسجد ۸۶

عنوان مسجد به چه چیز محقق می شود؟ ۸۶

احداث، تعمیر، تجدید بنا، توسعه و کم کردن مسجد ۸۶

تبدیل مسجد به غیر آن ۸۸

داخل شدن جنب یا حائض در مسجد ۸۹

ورود غیر مسلمان به مسجد ۹۰

موقوفات، هدایا و نذورات مسجد ۹۰

اشیای متعلق به مسجد ۹۱

جای گرفتن برای نماز ۹۳

مسائل متفرقه مسجد ۹۳

نماز ۹۸

اذان و اقامه ۹۸

ص: ۷

قرائت ۹۹

رکوع و سجده ۱۰۱

سجده واجب قرآن ۱۰۳

قنوت ۱۰۳

عدول از نمازی به نماز دیگر ۱۰۴

تعقیب نماز ۱۰۴

نماز قضا ۱۰۵

نماز قضای پدر و مادر ۱۰۸

نماز استیجاری ۱۰۹

نماز جماعت ۱۱۲

عدالت امام جماعت ۱۱۴

پرداخت اجرت به امام جماعت ۱۱۵

امامت غیر روحانی ۱۱۶

پیدا شدن خلل در نماز امام جماعت ۱۱۶

امامت شخص ناقص ۱۱۶

اقتدای به اهل سنت ۱۱۷

مسائل متفرقه نماز جماعت ۱۱۸

نماز جمعه ۱۲۰

نماز آیات ۱۲۳

نماز عید فطر ۱۲۴

احكام نماز مسافر ۱۲۵

حد ترخص ۱۲۵

ص: ۸

مسافت شرعی ۱۲۶

کم شدن مسافت به جهت توسعه محلّ ۱۲۶

وطن ۱۲۶

عبور مسافر از وطن خود ۱۲۸

اعراض از وطن ۱۲۹

تبعیت زن و اولاد در وطن ۱۲۹

قصد اقامت ۱۳۱

کسی که محل کار یا تحصیل او در غیر وطن اوست ۱۳۴

کسی که شغل او سفر کردن است ۱۳۶

مسافری که نمی داند چند روز در محل می ماند ۱۳۹

بلاد کبیره ۱۴۱

سفر معصیت ۱۴۱

مسائل متفرقه سفر ۱۴۱

مسائل متفرقه نماز ۱۴۲

احکام روزه ۱۴۵

نیت روزه ۱۴۵

مبطلات روزه ۱۴۶

روزه با حال جنابت ۱۴۹

استفاده از قرص جلوگیری از حیض یا بارداری ۱۵۰

روزه بیماران و ضعفا ۱۵۰

روزه مسافر ۱۵۲

نذر روزه در سفر و غیر آن ۱۵۴

روزه استیجاری ۱۵۴

قضا و کفاره روزه ۱۵۵

ص: ۹

هلال ماه ۱۵۸

اعتکاف ۱۶۰

زکات ۱۶۱

زکات غلات ۱۶۱

زکات طلا و نقره ۱۶۲

پرداخت و مصرف زکات ۱۶۳

زکات فطره ۱۶۵

خمس ۱۶۷

مازاد بر مخارج سال ۱۶۷

کسب و درآمد زن ۱۶۹

کسب و پول کودک غیر بالغ ۱۷۰

خرید و فروش و تعویض خانه ۱۷۰

خرید و فروش زمین برای خانه ۱۷۲

وام، قرض، پس انداز برای خانه ۱۷۳

فروش یا پرداخت قسمتی از لوازم زندگی یا سرمایه کسب برای خرید خانه ۱۷۵

خانه رهنی ۱۷۵

مصالح ساختمانی ۱۷۶

خانه اضافی و اجاره ای ۱۷۷

ماشین سواری ۱۷۸

ماشین برای کار ۱۸۰

ابزار کار ۱۸۱

مؤونه ۱۸۳

جهيزيه ۱۸۷

ص: ۱۰

زمین و باغ و محصولات کشاورزی ۱۸۹

سرمایه کسب ۱۹۲

تلف و جبران سرمایه ۱۹۴

محلّ کسب ۱۹۵

گوسفند و گاو ۱۹۶

مال مخمس ۱۹۷

تصرف در مال متعلق خمس ۱۹۸

تلف شدن یا غصب مال متعلق خمس یا اصل خمس ۲۰۱

سال خمسی حقوق بگیران و طلاب ۲۰۲

حساب خمس ۲۰۴

شک در تعلق خمس ۲۰۷

فرار از خمس ۲۰۸

مطالبات ۲۰۸

بدهی ها ۲۱۰

خمس اموال میت ۲۱۲

موارد متفرقه خمس ۲۱۴

ارث ۲۱۴

مهریه زن ۲۱۵

دیه و ارش جنایات ۲۱۵

پول بیمه و بازنشستگی ۲۱۶

طلا و زيور آلات زنان ۲۱۶

هديه و بخشش و صدقات مستجبي ۲۱۷

خمس، زكات، ردّ مظالم ۲۱۹

سود بانكي ۲۱۹

ص: ۱۱

سرقفلی ۲۲۰

معدن ۲۲۰

مال حلال مخلوط به حرام ۲۲۱

پرداخت خمس و دستگردان ۲۲۱

بخشش و مصالحه خمس ۲۲۳

مصرف خمس ۲۲۴

مسائل حکومتی ۲۲۵

ولایت فقیه ۲۲۵

لزوم عمل به قوانین جمهوری اسلامی ۲۲۶

تصرف در اموال بیت المال ۲۲۷

زمینها و خانه هایی که از دولت گرفته می شود ۲۲۷

خیابانهایی که توسط دولت احداث می شود ۲۲۹

امر به معروف و نهی از منکر ۲۳۰

شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر ۲۳۰

ترک معاشرت به عنوان نهی از منکر یا امر به معروف ۲۳۳

امر به معروف و نهی از منکر ۲۳۵

کسبهای حرام ۲۳۷

پاسور و شطرنج ۲۳۷

ریش تراشی ۲۳۸

سحر و جادو ۲۳۹

شعبده بازی ۲۳۹

مواد مخدر ۲۳۹

ص: ۱۲

استفاده مردان از طلا ۲۴۰

رشوه ۲۴۱

فروش خون ۲۴۱

غنا و خوانندگی ۲۴۱

غیبت کردن ۲۴۲

استمنا ۲۴۳

موسیقی و آلات لهو ۲۴۳

نقاشی و مجسمه سازی ۲۴۸

خریدوفروش ۲۵۰

فروش مال دیگران ۲۵۰

اگر میباید متعلق حق غیر باشد ۲۵۱

فرار از ربا ۲۵۲

احکام پول و طلا و خریدوفروش آن ۲۵۲

مسائلی مربوط به پول ۲۵۳

خریدوفروش چک ۲۵۶

معامله با چک جعلی ۲۵۷

جلوگیری مشتری از تصرف در مبیع ۲۵۸

نقد و نسیه ۲۵۸

بیع شرط ۲۵۹

خيار تأخیر ۲۶۰

خيار غبن ۲۶۰

خيار عيب ۲۶۱

قرار دادن حق فسخ در معامله ۲۶۳

انتقال سند ۲۶۴

ص: ۱۳

مسائل متفرقه خرید و فروش ۲۶۵

احکام بانکها ۲۷۱

قراردادها و معاملات بانکی ۲۷۱

وام بانکی ۲۷۲

سپرده های ثابت ۲۷۳

تصرف بانک در پس اندازها ۲۷۴

جایزه بانکی ۲۷۴

اجاره ۲۷۵

غبن در اجاره ۲۷۵

صحت اجاره بدون ذکر مدت ۲۷۵

لزوم تخلیه مورد اجاره پس از تمام شدن مهلت ۲۷۵

اجاره دادن مستأجر ۲۷۷

رهن و اجاره ۲۷۷

مسائل متفرقه اجاره ۲۷۸

سرقفلی ۲۸۱

صلح ۲۸۵

مضاربه ۲۸۸

مزارعه ۲۹۱

شرکت ۲۹۳

تصرف در مال شرکت ۲۹۳

مسائل متفرقه شرکت ۲۹۶

دین و قرض ۲۹۹

معنی دین و سبب آن ۲۹۹

وجوب پرداخت دین ۲۹۹

شرط زیاده در قرض ۳۰۰

شرط قرض در ضمن عقد ۳۰۲

فروش دین ۳۰۲

تقاص ۳۰۳

مستثنیات دین ۳۰۳

پرداخت دین ۳۰۴

خسارت تأخیر ادای دین ۳۰۶

مخارج وصول دین ۳۰۷

مسائل متفرقه قرض و دین ۳۰۸

ضمان ۳۱۰

هبه و بخشش ۳۱۴

وقف ۳۱۶

تحقق و اثبات وقفیت ۳۱۶

نامعلوم بودن کیفیت وقف ۳۱۸

تغییر وقف ۳۱۸

متولی وقفی ۳۲۲

اجاره موقوفه ۳۲۳

فروش موقوفه ۳۲۵

ص: ۱۵

مسائل متفرقه وقف ۳۲۷

وصیت ۳۳۰

اثبات وصیت ۳۳۰

وصیت در ثلث نافذ است ۳۳۲

معین نبودن مصرف ثلث ۳۳۳

عمل نکردن به وصیت ۳۳۴

تصرفات مریض ۳۳۶

تبدیل وصیت ۳۳۸

مسائل متفرقه وصیت ۳۳۸

نذر ۳۴۵

متعلق نذر ۳۴۶

صیغه نذر ۳۴۶

تصرف در مال مندور ۳۴۶

وجوب عمل به نذر ۳۴۶

کفاره مخالفت با نذر ۳۴۸

مسائل متفرقه نذر ۳۴۸

مسابقات ۳۵۱

سر بریدن حیوان ۳۵۳

شرایط ذبح ۳۵۳

ذبح به وسیله دستگاه ۳۵۴

گوشتهایی که از خارج آورده می شود ۳۵۶

ص: ۱۶

مسائل متفرقه ذبح ۳۵۶

خوردنیها و آشامیدنیها ۳۵۸

گوشتهای حلال و حرام ۳۵۸

غذای اهل کتاب ۳۵۹

مسائل متفرقه خوردن و آشامیدن ۳۶۰

غصب و سرقت ۳۶۲

خرید مال غصبی با علم به غصب ۳۶۲

سرقت در کودکانی ۳۶۲

املاک اصلاحات ارضی ۳۶۳

ملاک قیمت در مال مغضوب ۳۶۳

مسائل متفرقه غصب ۳۶۴

احیای موات ۳۶۶

حیازت و تحجیر ۳۶۷

حریم ۳۶۸

مشترکات ۳۷۱

مجهول المالك ۳۷۲

چیزی که انسان پیدا می کند ۳۷۴

مسائلی پیرامون حق ۳۷۶

گرفتن نوبت دیگران ۳۷۶

خرید و فروش حق ۳۷۶

آیا جواز استفاده از چیزی موجب اثبات حق است؟ ۳۷۷

حق تألیف کتاب و حق تکثیر نوار و فیلم ۳۷۷

مسائل متفرقه حقوق ۳۷۸

ازدواج ۳۸۰

صیغه عقد نکاح ۳۸۰

اولیای عقد ۳۸۲

لزوم رضایت طرفین در عقد نکاح ۳۸۳

محارم سببی ۳۸۵

مواردی که موجب حرمت ابدی می شود ۳۸۵

محارم رضاعی ۳۸۹

ازدواج با اهل کتاب و فرقه های دیگر ۳۹۰

مهریه ۳۹۰

شیربها ۳۹۴

تدلیس و فریب ۳۹۶

عیوب موجب فسخ ۳۹۸

شرط ضمن عقد نکاح ۴۰۳

راههای محرمیت فرزندخوانده ۴۰۷

ازدواج موقت ۴۰۹

دعاوی زوجین ۴۱۰

احکام اولاد ۴۱۱

مسائل متفرقة ازدواج ٤١٥

ازدواج دو فاميل ٤١٦

طلاق ٤١٨

صيغة طلاق ٤١٨

ص: ١٨

شرایط صحت طلاق ۴۱۸

طلاق با حکم حاکم شرع ۴۲۰

مفقود شدن شوهر ۴۲۴

رجوع ۴۲۷

طلاق خلع ۴۲۸

عده ۴۲۹

ظهار، ایلاء ۴۲۹

مسائل متفرقه طلاق ۴۳۰

احکام خانواده ۴۳۱

خروج زن از منزل ۴۳۱

کار کردن زن در خانه ۴۳۵

احکام مقاربت ۴۳۷

تمکین، اطاعت، نشوز ۴۴۰

نفقه و مخارج زن و فرزند ۴۴۴

پوشش زن و مرد ۴۵۰

نظر به نامحرم و گفتگو و تماس با او ۴۵۳

گوش دادن به آواز و تلاوت زنان نامحرم ۴۵۴

فیلم و عکس نامحرم ۴۵۵

دست زدن و رقص ۴۵۶

ارتداد یا اعتقادات فاسد زن یا شوهر ۴۵۷

کنترل جمعیت و جلوگیری از بارداری ۴۵۸

کورتاژ (سقط جنین) ۴۵۹

صلهٔ رحم ۴۶۳

ارث ۴۶۵

اگر میت دارای زن و فرزند باشد ۴۶۵

ص: ۱۹

اگر میت دارای مادر و فرزند باشد ۴۶۵

ارث زوجین ۴۶۶

ارث اعمام و احوال ۴۶۹

ارث کسانی که تقدیم و تأخیر فوت آنها معلوم نیست ۴۷۰

تصرف در ترکه میت بدون اجازه وارث ۴۷۲

تقسیم ارث ۴۷۳

مسائل متفرقه ارث ۴۷۶

قضا ۴۸۳

شرایط قاضی ۴۸۳

تعدد قاضی در یک محاکمه ۴۸۴

اعتبار علم قاضی ۴۸۴

نظریه کارشناسی ۴۸۵

محاکمه غیابی ۴۸۶

تحت فشار قرار دادن متهم ۴۸۷

ادّعی خسارت علیه شاکی توسط متهم ۴۸۷

اقرار به امضا و انکار محتوا ۴۸۷

مسائل متفرقه قضا ۴۸۸

حدود ۴۹۲

ارتداد ۴۹۲

شرب خمر ۴۹۳

قيادت ۴۹۳

قذف ۴۹۴

سرقۃ ۴۹۴

ص: ۲۰

محاربه ۴۹۶

انکار بعد از اقرار ۴۹۷

اجرای حدود ۴۹۷

تعزیرات ۴۹۸

مسائل متفرقه حدود ۵۰۰

قصاص و دیات ۵۰۳

انواع قتل ۵۰۳

جهل قاتل به حکم قصاص ۵۰۴

قصاص پسر به جهت قتل عمدی پدر یا مادر ۵۰۴

اذن فقیه در مورد قصاص قاتل ۵۰۴

به هوش آمدن کسی که به عنوان قصاص نفس حلق آویز شده است ۵۰۵

لوٹ و قسامه ۵۰۵

تعدد جنایت با ضربه واحد ۵۰۶

اگر قتل مجنی علیه علاوه بر جنایت به امور دیگر نیز مستند باشد ۵۰۷

قصد قتل شخص معین و اشتباه در تطبیق ۵۰۷

حکم انواع قتل ۵۰۹

کفاره قتل ۵۰۹

تصرفات جانی در دیه ۵۱۰

قتل کودک در اثر خطای مادر ۵۱۰

احتمال جنون در قاتل ۵۱۰

ديء جراحات وارده بر زن ۵۱۱

ديء دندان ۵۱۲

ديء شكستن استخوان ۵۱۳

ديء سقط جنين ۵۱۴

ص: ۲۱

اسقاط و دية ولد الزنا ۵۱۷

زدن فرزند ۵۱۸

ديه سيلی و جراحات وارده به سر و بدن ۵۱۹

ديه فلج عضو ۵۲۱

جنايات وارده توسط كودكان ۵۲۱

پرداخت ديه و مسائل مربوط به آن ۵۲۳

مقدار ديه و مسائل مربوط به آن ۵۲۴

موارد پرداخت ديه از بيت المال ۵۲۶

اگر قتل مستند به چند نفر باشد ۵۲۷

محدوده ولايت ولي نسبت به صغير ۵۲۸

ضمانت كارفرما نسبت به جراحات وارده بر كارگر ۵۳۰

سهل انگاری پزشك و نجات غریق در نجات جان افراد ۵۳۰

سهل انگاری تعمیركاران و مسئولین كارگاهها ۵۳۱

وارد كردن جراحات و سرایت آن ۵۳۳

سرایت جنایت پس از عفو جانی توسط مجنی علیه ۵۳۳

قتل در اثر تصادف با اتومبیل ۵۳۴

مجروح و مصدوم شدن در اثر تصادف ۵۳۶

عاقله ۵۳۸

مسائل متفرقه دیات ۵۳۹

معنای ارش ۵۴۰

مسائل پزشکی ۵۴۱

عوارض درمان ۵۴۱

فراموشی و جهل پزشکی ۵۴۴

روشهای درمان ۵۴۸

ص: ۲۲

درمان خانمهای باردار ۵۴۹

آزمایشگاه و مسائل آن ۵۵۱

شرط عدم ضمان ۵۵۲

دارو و تحقیقات جدید ۵۵۴

حق ویزیت ۵۵۶

تماس با نامحرم ۵۵۷

تلقیح ۵۶۴

فروش و اهدای اعضای بدن، و وصیت بر آن ۵۶۸

برداشتن اعضاء از بیمارانی که دچار ضایعه مغزی می شوند ۵۷۳

تشریح و کالبد شکافی ۵۷۵

عمل به دستورات پزشک ۵۷۸

عزاداری ۵۷۹

سینه زنی و زنجیرزنی ۵۷۹

تعزیه و شبیه خوانی ۵۸۰

استفاده از لباس سیاه ۵۸۱

قمه زنی ۵۸۲

استفاده از علم و علامت ۵۸۲

استفاده از طبل و دهل و آلات موسیقی ۵۸۲

مسائل متفرقه عزاداری ۵۸۳

عناوین متفرقه ۵۸۶

اصول اعتقادات ۵۸۶

اطاعت از پدر و مادر ۵۸۷

بیمه ۵۸۷

ص: ۲۳

تجسس در مسائل شخصی افراد ۵۸۷

تقلب در امتحان ۵۸۷

خانقاه ۵۸۸

دعانویسی ۵۸۹

روایات و کتب روایی ۵۸۹

شک و وسوسه ۵۹۰

قرآن ۵۹۰

قرعه کشی ۵۹۱

کتب ضالّه ۵۹۲

مجبور شدن بر گناه ۵۹۲

ورزش ۵۹۲

هیپنوتیزم ۵۹۳

مسائل متفرقه ۵۹۴

ص: ۲۴

بسم الله الرحمن الرحيم جایگاه و مرتبت رفیع و بلند علم فقه و بیان احکام شرعی بر هیچ صاحب اندیشه ای پوشیده نیست. بشر در جمیع حرکات و امور زندگی چه فردی و چه اجتماعی نیاز مبرم به هدایت و راهنمایی این علم دارد. این نیاز با پیشرفت زمان و بوجود آمدن موضوعات و مسائل جدید و رخداد حوادث بیشتر می شود و به تناسب احتیاجات و گسترده تر شدن جوامع بشری و پیچیده تر گشتن ارتباطات، دامنه علم فقه و پاسخ او به این گونه امور فزونی می یابد.

روحانیت بزرگوار شیعه خصوصا مراجع عالیقدر تقلید که در طول زمان مرزبانان همیشگی خستگی ناپذیر بوده و هستند، قافله سالار و صاحبان اصلی این علم و امانتداران مطمئن رسل و اوصیاء خدایند. شیعه در پرتو هدایت‌های ائمه معصومین سلام الله علیهم اجمعین که در موارد متعدد امر بر رجوع به فقیهان فرموده اند، به خوبی آگاهند که اینان ابواب احکام الهی اند و برای بدست آوردن حکم خدا در هر زمینه ای باید به این طایفه مخصوص از علما مراجعه نمود و از رساله های علمیه آنان بهره مند گشت.

اینان به حکم آیه شریفه نفر: فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ (۱) بر خود مشقت و رنج هجرت از دیار را هموار ساختند تا اینکه در دین خدا تفقه کنند و مردم را بیم دهند.

اینان کتمان احکام خدا را جایز نمی دانند زیرا که خداوند فرموده است:

إِنَّ الدِّينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَ الْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَ يَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ (۲)

ص: ۲۵

۱-۱) -توبه: ۱۲۴.

۲-۲) -بقره: ۱۵۵.

اینان خود را مسئول و موظف در برابر زبانهای گویای که ملتسمانه به دنبال یافتن حکم خدایند، می دانند؛ چرا که خداوند به مردم فرموده است: فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۱)

و از طرفی خداوند از کسانی که نیاموخته اند و سؤال نکرده اند و به احکام دین عمل ننموده اند مؤاخذه می کند، آنچنان که امام جعفر صادق علیه السلام در ذیل آیه مبارکه قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ (۲) فرموده است خداوند متعال در روز قیامت بنده خود را مخاطب قرار می دهد و می فرماید آیا می دانستی؟ اگر بگویند بلی می فرماید چرا به آنچه می دانستی عمل نکردی و اگر بگویند جاهل بودم می فرماید چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی، پس بنده جوابی ندارد و در برابر خداوند محکوم می شود. (۳)

با توجه به فتوای سید الفقهاء در کتاب شریف عروه الوثقی مبنی بر وجوب تقلید در واجبات و محرمات و مستحبات و مکروهات و مباحات بلکه وجوب تعلیم و یادگیری حکم هر فعلی که از مکلف صادر می شود اعم از عبادات و معاملات و عادیات (۴) لازم است انسان مسائل مورد ابتلا را یاد بگیرد تا آنجا که شیخ اعظم انصاری حکم به فسق کسانی فرموده است که چنین مسائلی را یاد نگیرند. (۵)

مجموعه ای که به نام «جامع المسائل» در اختیار عموم اهل ایمان قرار دارد. با عنایت به تقاضای مکرر جمعی از علمای جلیل القدر بلاد و درخواست عده کثیری از مؤمنین و مقلدین، منتخبی از مجموعه عظیم استفتاءات و سؤالاتی است که از مرجع عالیقدر تشیع حضرت آیه الله العظمی آقای حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی مد ظله العالی گردیده و معظم له بدانها پاسخ داده اند و توسط حضرت مستطاب حجه الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ علی عطایی دامت افاضاته تهیه و تنظیم گردیده است. ضمن تشکر از زحمات ایشان امید است مورد استفاده همگان قرار گیرد.

ص: ۲۶

۱- ۱- نحل: ۴۵.

۲- ۲- انعام: ۱۵۱.

۳- ۳- بحار الانوار، ج ۲، ص ۲۹.

۴- ۴- عروه الوثقی، ج ۱، مسأله ۲۹، اجتهاد و تقلید.

۵- ۵- اجود التقريرات، باب مقدمه واجب، ص ۱۵۸.

سؤال ۱: در رساله فرموده اید: تقلید در اصول دین جایز نیست، آیا اصول دین را با دلیل باید اثبات کرد یا اعتقاد به آن کافی است؟

جواب: از هر طریقی عقیده به اصول دین پیدا کند کافی است.

سؤال ۲: کسی که مجتهد نیست، آیا می تواند تقلید نکند و در اعمال خود به احتیاط عمل نماید؟

جواب: در جواز عمل به احتیاط بین علما اختلاف نظر وجود دارد و کسی که می خواهد احتیاط کند یا باید مجتهد باشد و یا در اصل جواز عمل به احتیاط و عدم آن از مجتهد تقلید کند.

سؤال ۳: منظور از احتیاط چیست؟ و چه کسی می تواند به احتیاط عمل کند؟

جواب: احتیاط آن است که شخص اعمال خود را به نحوی انجام دهد که یقین کند مطابق وظیفه خود عمل کرده و تکلیف خود را انجام داده است. و اگر کسی بخواهد در همه مسائل احتیاط کند باید خودش مجتهد یا قریب الاجتهاد باشد تا بتواند در بین اقوال علمای گذشته و حال آنچه موافق احتیاط است تشخیص دهد.

سؤال ۴: آیا تقلید لازم است که مقدم بر عمل باشد و آیا اگر کسی مقارن عمل تقلید

نماید صحیح است یا خیر؟

جواب: تقلید همان عمل با استناد به فتوای مجتهد است.

تقلید اعلم

سؤال ۵: آیا اعلیّت در مرجع تقلید شرط است؟

جواب: بلی شرط است.

سؤال ۶: در صورتی که فتوای مجتهد اعلم در مسأله ای مشخص نباشد، آیا می توان به مجتهد غیر اعلم رجوع کرد؟

جواب: اگر به دست آوردن فتوای مجتهد اعلم امکان ندارد لازم است احتیاط کند.

سؤال ۷: اگر اعلم مجتهدین مشخص نباشد، وظیفه چیست؟

جواب: باید به فتوای محتمل الأعلمیّه عمل کند.

سؤال ۸: در صورت تعارض شهادت اهل خبره نسبت به اعلیّت مجتهدین، وظیفه چیست؟

جواب: در فرض سؤال، مقلّد مخیر است از هر کدام خواست تقلید کند.

سؤال ۹: آیا تقلید از اعلم واجب است؟ در صورت وجوب آیا ملاک اعلیّت در فقه است یا آشنایی به زمان و حوادث نیز

شرط است؟

جواب: تقلید از اعلم واجب است و مراد از اعلیّت آشنایی بیشتر و قدرت کاملتر در استنباط احکام الهیه از منابع معتبره می

باشد.

سؤال ۱۰: کسی که مقلّد مجتهدی بوده و به دستور او عمل کرده و بعداً متوجه شده که علم و عدالتش کمتر از مجتهدین دیگر

است، آیا اعمال گذشته او نتیجه دارد یا خیر؟

جواب: اگر در تشخیص اوّل، جهات شرعیّه را رعایت کرده باشد اعمال گذشته او صحیح است.

تبعیض در تقلید

سؤال ۱۱: آیا صحیح است که شخصی در قسمتی از اعمال خود از یک مجتهد تقلید کند و در بعض اعمال دیگر از مجتهد دیگر تقلید کند؟

جواب: اگر اعلمیت یکی از آنها ثابت یا محتمل نباشد جایز است.

سؤال ۱۲: آیا تبعیض در تقلید در عمل واحد جایز است یا نه؟ مثلاً- اگر فتوای یکی از مجتهدین وجوب جلسه استراحت و استحباب ۳ بار گفتن در تسیحات اربعه باشد و فتوای دیگری عکس آن باشد، آیا مقلد می تواند در استحباب تثلیث از مجتهد اول و در استحباب جلسه استراحت از مجتهد دوم تقلید کند؟

جواب: تبعیض در تقلید به نحوی که به قول هر دو، عمل باطل باشد صحیح نیست.

سؤال ۱۳: چنانچه انسان یقین کند عملی که انجام می دهد مطابق با فتوای یکی از مراجع محترمی است که جایز التقلید می باشد کافی است یا خیر؟

جواب: کفایت می کند.

رجوع از حیّ به حیّ

سؤال ۱۴: چنانچه پس از تقلید از مجتهدی معلوم گردد دیگری اعلم است، آیا می توان به او رجوع کرد؟

جواب: لازم است به اعلم رجوع شود.

سؤال ۱۵: شخصی پس از رحلت آیه الله اراکی رحمه الله برای اینکه اعمال خود را بدون تقلید انجام نداده باشد بدون تحقیق از مجتهدی تقلید کرده است، آیا اکنون می تواند به دیگری رجوع کند؟

جواب: اگر شرایط مرجعیت در او موجود نبوده، لازم است عدول کند.

سؤال ۱۶: شخصی به گفته دو نفر عادل که خبره بودن آنان معلوم نیست به مجتهدی رجوع کرده، آیا این رجوع صحیح است؟

جواب: چنانچه از اهل خبره نباشند شهادت آنها اعتبار ندارد.

بقاء بر تقلید میت

سؤال ۱۷: این جانب در زمان حیات مرحوم آیه الله اراکی رحمه الله تصمیم داشتم از ایشان تقلید کنم و خود را مقلد ایشان می دانستم ولی فتوای ایشان را یاد نگرفته و مطابق با احتیاط عمل می کردم، در چنین صورت بقای بر تقلید ایشان چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال بقای بر تقلید ایشان جایز نیست، زیرا تقلید از ایشان تقلید ابتدایی از میت خواهد بود.

سؤال ۱۸: این جانب پس از رحلت حضرت امام رحمه الله تعدادی از مسائل را به آیه الله اراکی رحمه الله رجوع کرده ام، آیا می توانم در آن مسائل به فتوای ایشان باقی باشم؟

جواب: اگر اعلمیت امام رحمه الله نزد شما محرز باشد، باید در تمام مسائل بر تقلید ایشان باقی بمانید.

سؤال ۱۹: آیا بقای بر تقلید میت جایز است؟ و آیا می توان به مجتهد حئی عدول کرد یا نه؟

جواب: بقای بر تقلید میت در همه مسائل - حتی مسائلی که عمل نکرده - جایز است و با فرض اعلم بودن میت از حئی، بقای بر تقلید او واجب است.

سؤال ۲۰: چنانچه مرجعی که انسان از او تقلید می کرده، و از دنیا رفته اعلم از حئی باشد، آیا لازم است بر تقلید او باقی بماند؟

جواب: لازم است باقی بماند.

سؤال ۲۱: شخصی از حضرت امام رحمه الله تقلید می کرده، بعد از رحلت ایشان طبق فتوای آیه الله اراکی رحمه الله بر تقلید امام رحمه الله باقی مانده است، آیا این شخص می تواند به تقلید هر دو آن بزرگواران باقی بماند؟

جواب: اگر اعلمیت یکی از این دو بزرگوار نسبت به دیگری محرز نباشد مانعی ندارد و در غیر این صورت لازم است در تمام مسائل بر تقلید اعلم باقی بماند.

سؤال ۲۲: آیا کسانی که به فتوای حضرتعالی بر تقلید امام رحمه الله باقی هستند می توانند در بعضی از مسائل از خود جنابعالی تقلید کنند؟

جواب: چنانچه به اعتقاد آنها اعلمیت حضرت امام رحمه الله نسبت به این جانب محرز نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۳: این جانب از حضرت امام خمینی رحمه الله تقلید می کردم، پس از رحلت ایشان بنا بر فتوای مرحوم آیه الله اراکی رحمه الله بر تقلید امام رحمه الله باقی ماندم، جز مسأله بلاد کبیره که به آیه الله اراکی رجوع کردم و پس از فوت آیه الله اراکی به حضرتعالی رجوع کردم؛ حال بنا بر فرموده شما که بقای بر تقلید از میت اعلم را واجب می دانید بر تقلید حضرت امام رحمه الله باقی ماندم، حال بفرمایید در مسأله بلاد کبیره به فتوای کدامیک از این دو بزرگوار عمل کنم؟

جواب: اگر اعلمیت حضرت امام رحمه الله محرز نباشد به فتوای هر یک می توانید باقی بمانید.

سؤال ۲۴: این جانب از حضرت امام رحمه الله تقلید می کرده ام، سپس از آیه الله گلپایگانی رحمه الله و سپس از آیه الله اراکی رحمه الله تقلید کرده ام، آیا می توانم بر تقلید هر کدام باقی بمانم؟

جواب: می توانید باقی بمانید و اگر یکی از آن سه بزرگوار را اعلم بدانید لازم است بر تقلید او باقی بمانید.

مسائل متفرقه تقلید

سؤال ۲۵: اعمالی که انسان بر طبق فتوای مجتهدی انجام داده در صورتی که مخالف فتوای مجتهد بعدی باشد، آیا اعاده لازم دارد؟

جواب: اعاده لازم نیست.

سؤال ۲۶: آیا بر اجیر لازم است سؤال کند که مستأجر مقلد چه کسی است؟

جواب: خیر، طبق وظیفه خود عمل کند.

سؤال ۲۷: اگر کسی از مسأله گو مسأله ای را سؤال کرد، آیا مسأله گو می تواند جواب او را طبق فتوای مرجع تقلید خودش بیان کند؟

جواب: اگر بدانند مرجع تقلید خودش و سؤال کننده یکی است می تواند و همچنین است اگر مسأله گو اعلیّت مجتهدی را که خود از او تقلید می کند احراز کرده باشد، ولی اگر احتمال دهد تقلید سؤال کننده صحیح است و اعلیّت مجتهد خود را احراز نکرده است باید فتوای مجتهد او را بگوید.

سؤال ۲۸: کسی از اول بلوغ بدون توجه به مسأله تقلید، اعمالی انجام داده است و اکنون از حضرت تعالی تقلید می کند، تکلیف اعمالی که انجام داده چیست؟

جواب: اگر اعمالش مطابق با فتوای مجتهدی بوده که تقلید از او لازم بوده صحیح است.

سؤال ۲۹: کسی که از مجتهدی تقلید کرده و پس از فوت او با اجازه مجتهد زنده به تقلید او باقی مانده است، وجوهات شرعی خود را به چه کسی باید پرداخت کند؟

جواب: باید به مجتهد زنده ای که به او رجوع کرده پرداخت کند.

سؤال ۳۰: پسر بزرگتر که می خواهد نماز و روزه پدر را قضا کند، آیا باید به فتوای مرجع تقلید پدرش عمل کند یا به فتوای مرجع تقلید خودش؟

جواب: مطابق فتوای مرجع تقلید خودش عمل کند.

سؤال ۳۱: کسی که نایب می شود برای انجام عباداتی چون نماز و روزه و حج، آیا باید به فتوای مرجع تقلید خودش عمل کند یا به فتوای مرجع تقلید منوب عنه؟

جواب: اگر هنگام عقد اجاره قید نکرده باشد که طبق فتوای مرجع تقلید منوب عنه عمل کند باید مطابق فتوای مرجع تقلید خودش عمل کند و در صورت امکان بهتر است طوری عمل کند که با فتوای هر دو آنها مطابق باشد.

سؤال ۳۲: کسانی که شغلشان در سفر است با توجه به اینکه قبلاً مقلد حضرت امام رحمه الله بوده اند و بعد از رحلت ایشان به فتوای آیات عظام خوئی و گلپایگانی و اراکی رحمه الله بر تقلید امام باقی مانده اند نسبت به نماز و روزه چه وظیفه ای دارند؟

جواب: به نظر این جانب نماز این افراد در غیر از وطن خودشان بنا بر احتیاط

شکسته است، ولی این قبیل افراد که شغلشان در سفر است می توانند در این مسأله به فتوای یکی از این سه بزرگوار رضوان الله علیهم عمل کنند یا به فالاعلم مراجعه کنند و نماز را تمام بخوانند و روزه را بگیرند.

سؤال ۳۳: شخصی به قصد قربت، عبادتی را انجام داده ولی طبق فتوای مجتهدی که از او تقلید می کرده باطل بوده است، بعد از فوت این مجتهد به مجتهد اعلم بعد از او رجوع کرده است؛ حال اگر عمل مذکور بر طبق فتوای مجتهد دوم صحیح باشد، آیا اعاده لازم دارد؟

جواب: در فرض سؤال، اعاده لازم نیست.

سؤال ۳۴: در محله یا شهری یک فرد عالم و روحانی هست که یقین داریم از مجتهد جامع الشرائط تقلید نمی کند، تکلیف مردم در مراجعه به او در کارهایی مثل نماز جماعت، عقد نکاح و وجوهات شرعی چیست؟

جواب: اگر اعمال او طبق نظر مرجع مردم صحیح است و وجوهات را هم نزد مرجع مردم می فرستد و قبض برای آنها می گیرد، مانعی ندارد.

نشانه های بلوغ

سؤال ۳۵: نشانه بلوغ چیست؟ و انسان در چند سالگی مکلف می شود؟

جواب: بلوغ در پسر به یکی از سه چیز مشخص می شود:

۱- روئیدن موی خشن و زبر در زیر شکم (بالای عورت).

۲- خروج منی چه در خواب و چه در بیداری.

۳- کامل شدن ۱۵ سال قمری که ۱۶۳ روز و ۶ ساعت از ۱۵ سال شمسی کمتر است.

و بلوغ دختر به یکی از سه چیز:

۱- روئیدن موی خشن و زبر در زیر شکم (بالای عورت).

۲- بیرون آمدن منی چه در خواب و چه در بیداری.

۳- تمام شدن نه سال قمری که ۹۷ روز و ۲۲ ساعت و ۴۸ دقیقه از نه سال

سؤال ۳۶: شخصی در سالهای قبل از ۱۵ سالگی یقین به خروج منی پیدا کرده ولی از روی جهل به مسأله و نبود مسأله گو نماز نخوانده و روزه هم نگرفته است؛ اکنون نسبت به عبادات آن زمان چه وظیفه ای دارد؟

جواب: در فرض سؤال که یقین دارد منی از او خارج شده، بالغ بوده و نماز و روزه های فوت شده اش را باید قضا کند و خوردن روزه ها اگر از روی جهل بوده و در یاد گرفتن مسائل کوتاهی نکرده کفاره ندارد.

سؤال ۳۷: پسر بچه ای در سن ۶ سالگی علائم بلوغ در او دیده شده از قبیل موی بالای عورت و زیر بغل و ضخیم و پر شدن صدای گلو و دیده شدن علامت جنابت بطور نادر در لباس زیرین، آیا او مانند افراد مکلف باید نماز و روزه و سایر واجبات را انجام دهد؟

جواب: چنانچه علاوه بر علائم مذکور دارای تمییز متناسب با بلوغ باشد، مکلف خواهد بود.

ص: ۳۴

۱- ۱) - سال قمری از اول محرم شروع و به آخر ذی حجه ختم می شود و هر ماه قمری ۲۹ روز و دوازده ساعت و ۲۴ دقیقه است و یک سال قمری ۳۵۴ یا ۳۵۵ شبانه روز می باشد. و سال شمسی از اول فروردین شروع و به آخر اسفند ختم می شود و شش ماه اول سال هر ماه ۳۱ روز و ۵ ماه بعد هر ماه ۳۰ روز و ماه اسفند در سالهای عادی ۲۹ روز و در سال کبیسه ۳۰ روز می باشد. روی این محاسبه هر سال شمسی ۱۱ روز بیشتر از سال قمری خواهد بود و چون ملاک عبادت و تکالیف شرعیه از نظر قرآن و روایات، ماههای قمری است لذا بلوغ شرعی که اول تکلیف است به حساب قمری تعیین شده است.

سؤال ۳۸: آبهای لوله کشی شهر و روستا گاهی به واسطه آنکه کلر به آن می زنند به رنگ سفید درمی آید، آیا در آن حال مضاف است یا نه و تطهیر و وضو با آن چگونه است؟

جواب: اگر در آن حال به آن آب تنها گفته می شود احکام مضاف را ندارد و تطهیر و وضو با آن صحیح است و نیز اگر شک کنند که مضاف شده یا نه، محکوم به مطلق بودن است، اما اگر کلر به قدری زیاد باشد که به آن آب تنها گفته نشود مضاف شده و باید برای تطهیر و وضو صبر کنند تا صاف شود.

سؤال ۳۹: اگر آفتاب از پشت شیشه بر چیز متنجس بتابد، آیا پاک می شود یا نه؟ و اگر پشت خود شیشه نجس باشد، چطور؟

جواب: اگر شیشه صاف باشد ظاهرا حائل و مانع تابش نور خورشید نمی شود و با رعایت شرایطی که در توضیح المسائل بیان شده مطلقا پاک کننده می باشد.

سؤال ۴۰: آیا شیشه های معمولی درب و پنجره مانع از مطهریت آفتاب است؟

جواب: مانع مطهریت نیست ولی شرایط معتبره باید در آن رعایت شود.

سؤال ۴۱: آیا کف پا و ته کفش با راه رفتن روی زمینی که با موزاییک فرش شده یا آسفالت شده پاک می شوند؟

جواب: بلی، ظاهراً با راه رفتن روی زمینی که با موزاییک فرش شده پاک می شوند ولی روی آسفالت مشکل است مگر اینکه خاک، روی آسفالت را گرفته باشد.

سؤال ۴۲: آیا تینر پاک کننده است؟

جواب: تینر و امثال آن پاک کننده نیستند و مطهرات همانها است که در توضیح المسائل بیان شده است.

روش تطهیر چیزهای نجس

سؤال ۴۳: لباس نجس را بعد از ازاله نجاست در ظرف آبی که مقدار کمی آب دارد ولی از طریق شیر آب متصل به کز است، آیا می توان پاک کرد؟

جواب: پاک می شود ولی احتیاط آن است که آن را طوری فشار دهند که آب داخل آن خارج شود.

سؤال ۴۴: زمین سنگفرش یا آجر فرش به بول و غیره نجس شده، آیا پس از آنکه آب شلنگ را به آن وصل کردیم و عین نجاست از بین رفت پاک می شود یا لازم است غسل آن را جمع کنیم؟

جواب: اگر آب شلنگ متصل به آب کر یا جاری باشد وقتی آب تمام محل نجس را احاطه کرد پاک می شود و جمع کردن غسل شرط نیست.

سؤال ۴۵: آیا در اتصال آب کر یا آب باران، برای تطهیر آب نجس، مخلوط شدن شرط است؟

جواب: بلی، بنابر احتیاط واجب امتزاج شرط است.

سؤال ۴۶: کیفیت تطهیر موکت نجسی که به زمین چسبیده چگونه است؟

جواب: بعد از زوال عین نجاست اگر توسط شلنگ به آب کر یا جاری متصل شود و آب آن را احاطه کند و در آن فرو برود پاک می شود و احتیاط واجب آن

است که آن را طوری فشار دهند که آب داخل آن خارج شود.

سؤال ۴۷: ماشینهای لباسشویی که لباس را شسته و خشک تحویل می دهند، با توجه به قطع و وصل شدن آب آیا لباس را پاک می کنند؟

جواب: به طوری که مطلعین می گویند آب در حال اتصال به کر لباس نجس را احاطه می کند و همه اجزای لباس را فرا می گیرد و در صورت قطع شدن چنانچه سه مرتبه آب لباس ها را فرا بگیرد و آبها را گرفته تخلیه کند، اگر عین نجاست در لباس باقی نمانده باشد، پاک می شود.

سؤال ۴۸: آیا آرد، خمیر و شیر نجس قابل پاک شدن هستند؟

جواب: هیچ کدام قابل پاک شدن نیستند.

سؤال ۴۹: آیا فرش یا ظرف نجس زیر باران پاک می گردد؟

جواب: در صورتی که عین نجاست در آن باقی نماند پاک می شود و در فرش فشار هم لازم نیست.

سؤال ۵۰: پوست گوسفندی را در آب نمک گذارده اند موشی در آن مرده، کیفیت پاک کردن آن چگونه است؟

جواب: چنانچه احراز شود که آب نجس در باطن پوست گرچه بصورت رطوبت نفوذ کرده امکان تطهیر برای چنین پوستی وجود ندارد، و در غیر این صورت مثل سایر اشیاء قابل تطهیر است.

سؤال ۵۱: اگر آب شیر به قدر شیر سماور معمولی باشد اتصال صدق می کند یا نه؟

جواب: بلی، صدق می کند.

سؤال ۵۲: اگر نفت، گازوئیل، بنزین نجس باشد و بعد از سوختن بصورت دوده درآید، پاک می شود یا نه؟

جواب: پاک است.

سؤال ۵۳: آیا شیر یا شربت نجس قابل پاک شدن می باشند یا نه؟

جواب:خیر،قابل پاک شدن نیستند،مگر آنکه آنها را در آب کر بریزند یا به آب شیر متصل کنند و آن قدر آب در آنها داخل شود که مستهلک شوند به طوری که به آنها آب مطلق بگویند که در این صورت پاک و خوردن آنها بی اشکال است.

سؤال ۵۴: آیا برنج و ماش و گندم و صابون نجس قابل تطهیر هستند؟

جواب: اگر ظاهر آنها نجس شده مثل چیزهای دیگر تطهیر می شوند، ولی اگر باطن آنها نجس شده قابل پاک شدن نیستند.

سؤال ۵۵: لباس نجس بعد از ازاله نجاست، در ظرف آب قلیل که از طریق شیر متصل به آب کز است زده می شود، آیا پاک می گردد؟

جواب: پاک می شود.

سؤال ۵۶: این جانب دندان مصنوعی دارم و دهانم خونی شد و عین خون زائل گشت، آیا دندان مصنوعی با دهانم پاک می شود؟

جواب: دندان مصنوعی اگر در داخل دهن نجس شده است، با زوال عین نجاست پاک می شود.

سؤال ۵۷: دندانم را پر کرده ام و دهانم به خون لثه نجس شده، آیا پس از زایل شدن خون این دندان هم پاک می شود؟

جواب: بلی، در فرض سؤال پاک می شود. چون جزء دندان محسوب می شود.

سؤال ۵۸: کسی که نمی تواند با آب تطهیر کند چه وظیفه ای دارد؟

جواب: برای نماز باید محل غائط را با سنگ و دستمال تمییز کند ولی اگر اعضای دیگر او نجس باشد بهمان صورت نماز بخواند.

سؤال ۵۹: بیماری که امکان تطهیر را ندارد (قطع نخاع شدگان) برای نماز چه وظیفه ای دارد؟

جواب: در صورت امکان واجب است ازدواج کند و همسر او متکفل تطهیر او شود و اگر امکان ندارد تطهیر از او ساقط است.

سؤال ۶۰: زمینی نجس بوده و لحاف روی آن گذاشته ایم نم کشیده و سنگین شده، آیا نجس است؟

جواب: اگر زمین مرطوب بوده و لحاف نم کشیده و سنگین شده نجس نیست ولی اگر زمین تر بوده و تری آن به لحاف رسیده نجس شده است.

سؤال ۶۱: دیوار دستشویی و توالت حدود یک متر نم کشیده، آیا نجس است یا خیر؟

جواب: خیر در فرض سؤال دیوار نجس نشده است.

سؤال ۶۲: آیا بخار بول یا آب متنجس نجس است؟

جواب: بخار مطلقاً پاک است.

سؤال ۶۳: دود نفت نجس یا دود چوب و چیزهای نجس دیگر پاک است یا نه؟

جواب: پاک است، مگر آنکه بصورت دوده جمع شود و ذرات متنجس در آن باشد.

سؤال ۶۴: چیز نجس تا چند واسطه نجس کننده است؟

جواب: تا سه واسطه نجس کننده است.

سؤال ۶۵: آیا از آبی که مردار در آن است می شود برای تطهیر یا آشامیدن استفاده کرد؟

جواب: اگر قلیل باشد و یا رنگ و یا بو و طعم آن به واسطه مردار تغییر کرده باشد جایز نیست.

سؤال ۶۶: گاهی وقت جدا کردن پوست بدن که موقع افتادنش رسیده گاهی وقت جدا کردن مقدار دیگری هم که زمان ساقط

شدنش نرسیده جدا می شود ولی سوزش و درد و خونریزی ندارد، آیا جدا کردنش اشکال دارد و آیا نجس است؟

جواب: اشکال ندارد و نجس نمی باشد.

سؤال ۶۷: آیا سگ شکاری یا سگ چوپان حکم سایر سگها را دارد؟

جواب: از نظر نجاست با سگهای دیگر فرق نمی کند.

سؤال ۶۸: آیا تخم مرغ و گوشت مرغ نجاست خوار نجس است؟

جواب: خیر، نجس نیست، ولی باید از خوردن آن اجتناب شود.

سؤال ۶۹: موقع دوشیدن شیر روی آن کف جمع می شود، حال اگر لکه یا ذره خون خشکی روی آن کف افتاد شیر نجس می شود؟

جواب: نجس می شود، مگر اینکه آن خون و کف اطراف آن را طوری بردارند که با شیر تماس پیدا نکند به نحوی که پس از برداشتن آن بازهم روی شیر کف باشد.

سؤال ۷۰: آیا خون حیوان حلال گوشت نجس است؟

جواب: نجس است. ولی اگر کمتر از درهم باشد نماز با آن اشکال ندارد.

سؤال ۷۱: اگر در تخم مرغ مقداری خون مشاهده گردد، حکمش چیست؟

جواب: نجس نیست، ولی باید از خوردن آن خون اجتناب شود.

سؤال ۷۲: آیا خونی که درون شیر است نجس می باشد و آن را نجس می کند؟

جواب: اگر محرز باشد که خون در درون آن است، تمام آن نجس می باشد.

سؤال ۷۳: آیا الکل زرد و سفید نجس است؟

جواب: الکل صنعتی و الکلهایی که در مداوا و آمپول زدن و امثال آن بکار می رود نجس نیست.

سؤال ۷۴: غذاها یا مایعاتی مانند سرکه که بطور طبیعی مقدار دو یا سه درصد از آن را الکل تشکیل می دهد، آیا نجس است؟

جواب: وجود این مقدار الکل که با تجزیه و آزمایش مشخص می شود و بصورت طبیعی وجود دارد نه آنها را نجس می کند و نه حرام است.

سؤال ۷۵: آیا مایعاتی که از کیسه آب جنین (مایع آمینوتیک) خارج می شود، حکم نجاست را دارد؟ شایان ذکر است که کیسه آب جنین، ممکن است قبل از زایمان، پاره شود و از طریق مجرای تناسلی زن خارج گردد.

جواب: این مایع پاک است.

سؤال ۷۶: آیا تماس اشیاء با رطوبت بدن میت، بعد و قبل از سرد شدن بدن، باعث نجاست اشیاء می شود یا نه؟

جواب: در هر دو صورت اگر رطوبت مسری باشد موجب نجاست است.

سؤال ۷۷: آیا پوششی که روی زخمها به وجود می آید و معمولاً متشکل از خون و ترشحات زخم می باشد، حکم نجاست را دارد یا نه؟

جواب: چنانچه عنوان پوست بدن را از نظر عرف داشته باشد حکم نجاست را ندارد؛ مانند محلی که خون زیر آن مرده باشد.

سؤال ۷۸: اگر جزئی از بدن نجس العین مانند سگ و کافر را به بدن مسلمی پیوند بزنند چه حکمی دارد؟

جواب: حکم بدن مسلمان را پیدا می کند.

سؤال ۷۹: اگر دهنده عضو، کافر و گیرنده مسلمان باشد عضو بریده شده قبل و بعد از دمیدن روح در بدن مسلمان حکمش چیست؟

جواب: بعد از دمیدن روح پاک می شود.

سؤال ۸۰: پلاسما و سرم که از تصفیه و تجزیه خون در آزمایشگاه به دست می آید پاک است یا نجس؟

جواب: پلاسما و سرم که عرفاً خون بر آن صدق نمی کند به واسطه استحاله ذاتاً پاک است اما چون در همان ظرفی که خون در آن ریخته شده، بدست می آید در اثر تماس با ظرف نجس نجس است. (متنجس می شود)

سؤال ۸۱: ما هو حکم خرق الخفاش و بوله؟ هل هی طیر ام حیوان؟

جواب: الظاهر ان الخفاش طیر من الطيور و حکمها، حکمها بالنسبه الى الخرق و البول. قال امیر المؤمنین علیه السلام فی ذیل خطبه ۱۵۵ نهج البلاغه، فی بدیع خلقه الخفاش «و جعل لها اجنحه من لحمها تعرج بها عند الحاجه الى الطیران... لها جناحان تطیر و ولدها لاصق بها، الخ.

و فی مجمع البحرین، الخفاش کرمان طائر باللیل.

و فی العروه الوثقی فی النجاسات: الأقوی فی الطیور المحرمه عدم النجاسه (ای عدم نجاسه الخرز و البول) لکن الأحوط فیها الاجتناب خصوصا الخفاش و خصوصا بوله.

مضافا الی انها طایر عرفا و علی هذا فالحق أنها طایر و خرثها و بولها طاهر علی الأقوی نعم ورد روایه مرسله (الوسائل ب ۱۰ من ابواب النجاسات ح ۴) امر فیها بغسل الثوب من بولها و لذا افتوا برجحان الاجتناب من خرثها و بولها، هذا و مع ذلك فقد ادعی انه اختبر الخفاش فوجدت انها مما لیس لها نفس سائله و الأمر علی هذا اسهل مما تقدم.

نجاست کافر

سؤال ۸۲: چرا کسانی که از دین اسلام خارجند نجس می باشند، با اینکه می بینیم نظافت آنها خیلی خوب است؟

جواب: نظر این جانب اینست که اهل کتاب در صورتی که مشرک نباشند پاکند و نجاست ذاتی ندارند ولی اگر مشرک باشند نجسند. ولی قول به نجاست حکمتهایی دارد؛ از قبیل اینکه مسلمانان با آنان آمیزش و معاشرت نکنند و تحت تأثیر اخلاق و رفتار آنان قرار نگیرند. آنان هم در برابر مسلمانان احساس ذلت و حقارت کنند و متوجه شوند که پلید و نجس می باشند و مصالحی غیر از اینها که در دستورات اسلام محقق و مسلم است.

سؤال ۸۳: آیا می توان از طعام اهل کتاب مانند یهود و نصاری استفاده کرد؟

جواب: به نظر این جانب اهل کتاب در صورتی که مشرک نباشند نجاست ذاتی ندارند بنابراین طعام آنها نجس نیست مگر اینکه از گوشت نجس تهیه کرده باشند یا معلوم باشد که به واسطه شراب و امثال آن نجس شده است. ولی در نظر کسانی که اهل کتاب را نجس می دانند در صورت علم به تماس آنها با غذا، غذای آنها نجس است.

سؤال ۸۴: آیا زرتشتیها اهل کتاب آسمانی هستند؟

جواب: ظاهر این است که اهل کتاب می باشند.

سؤال ۸۵: در استفتایی که به شما نسبت داده اند آمده است که یهود و نصاری و مجوس اگر مشرک نباشند طاهرند معنای مشرک بودن چیست؟ آیا اعتقاد به دو خدا (مجوس) و سه خدا (نصاری) که اکنون معمول است شرک است؟

جواب: اگر به عنوان خدایی و الوهیت باشد شرک است.

سؤال ۸۶: از کجا تشخیص داده می شود کدامیک از یهود و نصاری پاک و کدامیک نجس می باشند؟

جواب: در صورتی که مشرک نباشند و یا شک در شرک آنها داشته باشید پاک می باشند.

سؤال ۸۷: این جانب مقلد حضرت امام بوده ام و با اجازه حضرت تعالی به تقلید آن مرحوم باقی مانده ام؛ اکنون شنیده ام شما اهل کتاب را پاک می دانید؛ آیا می توانم در این مسأله از شما تقلید کنم چون با اهل کتاب زیاد سر و کار دارم!؟

جواب: اگر علمیت امام برای شما محرز نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۸۸: آیا علیّ اللّهی ها که طریق خاصی برای خود دارند پاکند؟ و ازدواج با آنان چه حکمی دارد؟ و نیز معاشرت و هم غذا شدن با آنها چگونه است؟

جواب: اگر حضرت امیر علیه السلام را العیاذ باللّٰه خدا بدانند یا منکر معاد و یا یکی از ضروریات دین مثل نماز و روزه باشند کافر و نجس هستند و ازدواج با آنان جایز نیست و معاشرت و هم غذا شدن با آنان صحیح نمی باشد چون به هر چیزی دست تر بزنند نجس می شود ولی اگر چنین عقیده ای ندارند و منکر معاد و ضروریات دین نیستند مسلمان و پاک می باشند و در جهات سؤال شده با دیگر مسلمانان فرقی ندارند.

سؤال ۸۹: شخصی در حال ناراحتی و عصبانیت به خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله العیاذ باللّٰه ناسزا

گفت ولی بعد پشیمان نشد؛ آیا این دشنام و ناسزا موجب ارتداد و نجس شدن او شده است؟

جواب: اگر عصبانیت او به حدی بوده که از خود بی خود شده در این صورت مرتد نشده و نجس نیست؛ ولی اگر عصبانیت به این حد نبوده مشکل است و باید توبه کند.

سؤال ۹۰: آیا فرقه‌هایی از قبیل صوفیه و دراویش حتی شیخیه با وجود بدعت‌هایی که در اعمال آنها مشاهده می‌شود محکوم به طهارتند؟

جواب: محکوم به طهارت می‌باشند ولی بهتر آن است که کمتر با آنان معاشرت شود.

سؤال ۹۱: اگر دست تر به درب یا دیوار یا اشیاء متعلق به مسیحیان، یهودیان یا هندوها بخورد، آیا نجس می‌شود؟

جواب: با عدم علم به نجاست، پاک است.

سؤال ۹۲: تکلیف آموزگاران با دانش‌آموزان بهایی چیست، آیا جایز است قرآن را در اختیار آنان قرار دهند؟

جواب: باید با آنها معامله نجاست کرد و قرار دادن قرآن در اختیار آنان جایز نیست.

سؤال ۹۳: شخصی است که عمدا نماز نمی‌خواند و تارک الصلاة است ولی منکر نماز نیست، آیا کافر و نجس است؟

جواب: چنین شخصی که منکر نماز نیست فاسق و معصیت‌کار است و محکوم به کفر و نجاست نمی‌باشد.

سؤال ۹۴: آیا با توهین و فحاشی به قرآن (العیاذ بالله) مسلمان مرتد می‌شود و تکلیف کسانی که می‌بینند او مکرر توهین می‌کند چیست؟

جواب: اگر توهین و فحاشی از روی عصبانیت باشد و عصبانیت به حدی بوده که از خود بی خود شده باید توبه کند. اما اگر با قصد و اراده و ناشی از عداوت با

پیامبر صلی الله علیه و آله یا ائمه علیهم السّلام باشد محکوم به نجاست است و اگر به انکار رسالت برگشت کند علاوه بر نجس بودن محکوم به ارتداد هم هست. در هر حال وظیفه کسانی که متوجه این عمل او می شوند نهی از منکر و اجتناب از اوست تا حاکم شرع تکلیف او را معین کند.

سؤال ۹۵: آیا شش امامی مسلمان است؟

جواب: مسلمان است.

سؤال ۹۶: کسی که به دادن خمس و زکات اعتقاد و اعتنایی ندارد و گاهی تمسخر هم می کند آیا تمام اعمال و عباداتش باطل و زندقه نجس می باشد؟

جواب: تصرف در اموال او جایز نیست ولی عباداتی که ارتباط با این مسأله ندارد صحیح است.

مسائل متفرقه طهارت و نجاست

سؤال ۹۷: آیا سوسیسهایی که از کشور اجنبی وارد می شود پاک است؟

جواب: اگر از اجزاء حیوانات حرام گوشت یا حیوانی که ذبح اسلامی نشده در آن باشد حرام می باشد.

سؤال ۹۸: کنسرو ماهی که در کشورهای خارج بسته بندی شده و به فروش می رسد و همچنین روغن ماهی که از خارج وارد می شود، آیا پاک است و خوردن آن چه حکمی دارد؟

جواب: چنانچه احراز شود که موت آنها در خارج آب یا در تور ماهیگیری و بدست انسان بوده، پاک و خوردن آن نیز حلال است، ولی مجرد اخبار کافر به این معنی کفایت نمی کند.

سؤال ۹۹: آیا غذایی که گربه به آن دهان زده نجس است؟

جواب: نجس نیست.

سؤال ۱۰۰: آیا داروهایی که در بازار مسلمانان خرید و فروش می شود و ساخت کفار است

پاک می باشد؟

جواب: محکوم به طهارت است.

سؤال ۱۰۱: چیزهایی مانند کاپشن و کفش که از کشورهای غیر مسلمان می آورند و در آنها پوست و چرم حیوانات بکار رفته است چه حکمی دارد؟

جواب: اگر از مسلمان خریداری شود محکوم به طهارت است، ولی اگر بدانند که آن مسلمان از کافر گرفته و رسیدگی نکرده که از حیوانی است که به دستور شرع کشته شده یا نه، نجس نیست، ولی نماز خواندن در آن جایز نمی باشد.

سؤال ۱۰۲: بلند بودن موی عورت و زیر بغل چه حکمی دارد؟

جواب: ازاله آنها لازم نیست، فقط باید رعایت شود که مانع تطهیر و یا غسل نباشد.

سؤال ۱۰۳: آیا بعد از پاک شدن بدن در حمام یا دستشویی قسمتهای داخلی آن مکانها نیز پاک می شود؟

جواب: موارد مختلف است.

سؤال ۱۰۴: ماهیهایی هستند که در پوستشان دانه های ریزی می باشد که در فلس بودن آنها تردید است، خوردن آنها چگونه است؟

جواب: اگر افراد موثق اظهار کنند که دارای فلس است حلال می باشد.

سؤال ۱۰۵: اگر سکه ای که روی آن نام امام معصوم علیه السلام نقش بسته است در توالی بیفتد و بیرون آوردن آن، موقوف بر هزینه زیادی است که مقدور نیست، با توجه به انحصار دستشویی آیا می توان از آن استفاده کرد؟

جواب: در فرض مذکور مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۶: شخص وسواسی در طهارت و نجاست، چه حکمی دارد و آیا وسواس داشتن اشکال شرعی دارد؟

جواب: وسواسی در حقیقت به منزله قبول نداشتن حکم خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله

در مورد طهارت می باشد و گاهی موجب بطلان وضو می شود. لذا شرعا و عقلا لازم است از این تخیلات شیطانی اجتناب شود و با بی اعتنایی مکرر می توان آن حالت را از خود دور کرد.

سؤال ۱۰۷: استفاده از ادکلن و وسایلی از این قبیل که از خارج وارد می شود و نمی دانیم پاک است یا نجس، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر علم نداشته باشید که از چیز نجس ساخته شده یا با نجسی ملاقات کرده، طاهر است.

سؤال ۱۰۸: اگر دست تا آرنج نجس باشد و آن را تا مچ در آب فرو برده یا زیر شیر بگیرد- با توجه به ارتباط بین خشکی و تری- آیا دست از مچ به پایین پاک می شود یا خیر؟

جواب: بلی پاک شده است.

سؤال ۱۰۹: گوشه ای از یک هندوانه یا خربزه نجس شده است، آیا تمامی آن نجس می شود یا خیر؟

جواب: خیر، تمامی آن نجس نمی شود مگر اینکه آب قسمت نجس شده به بقیه آن سرایت کند.

سؤال ۱۱۰: اگر دست انسان تا آرنج نجس باشد و برای خوردن غذا دستش را با آب قلیل تا مچ آب بکشد، آیا تا مچ دست پاک می شود یا بخاطر اتصال به بالای دست که نجس است قابل پاک شدن نیست؟

جواب: پاک می شود چون سرایت، موجب تنجیس است نه اتصال.

سؤال ۱۱۱: اگر تمام لباس یا پارچه ای نجس شده باشد؛ آیا می شود قسمتی از آن را آب کشید، به صورتی که نیمی از آن پاک و نیمی دیگر نجس باقی بماند؛ و آیا در این مورد فرقی بین تطهیر با آب قلیل یا کر و جاری وجود دارد؟

جواب: بلی پاک می شود و فرقی بین آب قلیل و کثیر وجود ندارد. چون ملاک در نجس شدن سرایت است نه اتصال.

سؤال ۱۱۲: آیا در وضو شستن هر مرتبه به یک مشت آب حاصل می شود که مشت سوم حرام باشد؟

جواب: شستن یک مرتبه تنها به آب ریختن نیست بلکه به این است که تمام عضو کاملاً شسته شود. بنابراین ممکن است چند مشت آب به قصد وضو بریزد تا تمام عضو شسته شود و این یک مرتبه حساب می شود و همینطور شستن مرتبه دوم و اگر دست چپ را بیش از دو مرتبه بشوید لازم می آید که مسح با آب غیر وضو انجام شود و آن سبب بطلان وضو است.

سؤال ۱۱۳: اگر صورت و دست راست را سه مرتبه بشویند ولی دست چپ را دو دفعه بشویند که در مسح اشکال پیدا نشود، آیا وضو صحیح است؟

جواب: اگر قصد داشته باشد که وضو را تشریفاً و برخلاف دستور شرع اینگونه بگیرد، وضو باطل است ولی اگر چنین قصدی نداشته باشد، در فرض سؤال وضو صحیح است.

سؤال ۱۱۴: اگر کسی مدتها صورت و دو دست را در وضو سه مرتبه می شسته و نمی دانسته که مسح او اشکال پیدا می کند؛ آیا در این صورت نمازهایی را که خوانده باطل

است؟

جواب: بلی، در فرض سؤال که دست چپ را هم سه مرتبه شسته وضو باطل و نمازهایی را که با این وضو خوانده باید اعاده و قضا کند.

سؤال ۱۱۵: اگر دستها را زیر شیر بگیریم یا در آب فرو ببریم و به قصد وضو بیرون بیاوریم بدون دست کشیدن، آیا وضو صحیح است؟

جواب: اشکال ندارد و با همان تری کف دست مسح سر و پاها را بکشید.

سؤال ۱۱۶: بعضی در مورد غسل وجه در وضو تصریح کرده اند که سفیدی دو طرف جلو سر که نزعتان باشد از حدّ وجه خارج است، بفرمایید این مطلب اتفاقی است یا مانند دخول عارض در وجه مورد خلاف است؟

جواب: بین علمای امامیه اتفاق است که نزعتان خارج از حدّ وجه است و شستن آن لازم نیست تنها برخی از علمای اهل سنت شستن آن را در وضو واجب دانسته اند.

سؤال ۱۱۷: بیماری که عضو و یا بعضی از اعضای وضو را به دلایل پزشکی و یا عدم توانایی، نمی تواند حرکت دهد و یا مشکل می باشد، وظیفه طهارات ثلاث و چگونگی انجام آنها را در موارد زیر چیست؟

الف: حرکت نداشتن دست چپ.

ب: حرکت نداشتن دو دست.

جواب: الف: غسل که مسأله ای ندارد و برای وضو با دست راست صورت را می شوید و دست راست را وضوی ارتماسی می دهد و اگر ممکن نشد کمک می گیرد. و دست چپ را با دست راست وضو دهد و مسح سر و پای راست و پای چپ را با دست راست انجام دهد. و برای تیمم دست راست را به زمین بزند و اگر ممکن است کمک بگیرد و دست چپ را با دست راست به زمین بزند و با هم به پیشانی بکشد. و اگر نشد همان دست راست را به تمام پیشانی بکشد و بعد پشت دست راست را به زمین بکشد و سپس پشت دست چپ را با دست راست مسح کند.

ص: ۴۹

ب: در فرض عدم حرکت دو دست نیز، صورت را وضوی ارتماسی دهد و برای وضوی دستها و مسح کمک بگیرد و همینطور برای تیمم، مانند آنچه گذشت.

مسح

سؤال ۱۱۸: اگر سر و روی پا کمی رطوبت دارد، آیا مسح روی آن کافی است یا باید خشک باشند؟

جواب: اگر رطوبت به قدری کم باشد که بعد از مسح بگویند تری از کف دست است و تری دست بر رطوبت جای مسح سر و پاها غلبه کند خشک کردن لازم نیست. و گرنه باید رطوبت آنها را کم کنند.

سؤال ۱۱۹: چنانچه کسی قبل از مسح سر، شیر آب را که قطرات آب بر روی آن است ببندد، بعد مسح کند وضویش چطور است؟

جواب: اگر رطوبت روی شیر آب به قدری کم باشد که به دست منتقل نشود مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۰: چنانچه در وضو یک بار پا را مسح کنیم ولی آب خوب آن را فرا نگرفت وظیفه چیست؟

جواب: محل را خشک کنید و دوباره مسح کنید یا چنانچه قسمتی را که خشک مانده از سر یکی از انگشتان پا تا برآمدگی روی پا مسح کنید بی اشکال است.

سؤال ۱۲۱: اگر جلوی سر موی زیاد جمع شده باشد، آیا مسح کشیدن روی آنها صحیح است یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال موهای جلوی سر را باز کند و بیخ موها را مسح کند.

سؤال ۱۲۲: هرگاه موقع مسح سر، دست به پیشانی برسد وضو صحیح است؟

جواب: مسح سر صحیح است ولی مسح پا را با قسمتی از کف دست بکشد که با آب صورت مخلوط نشده باشد.

سؤال ۱۲۳: اگر روی پا نجس باشد و نتواند برای مسح آن را آب بکشد، وظیفه چیست؟

جواب: باید برای نماز تیمم کند.

رفع مانع در وضو

سؤال ۱۲۴: آیا رنگ و جوهر خودکار که روی دست است مانع از صحت وضو است و همچنین سرمه و رنگهایی که زنها به کار می‌برند؟

جواب: اگر جرم داشته باشد مانع از صحت وضو می‌باشد، ولی رنگ تنها مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۵: اگر اعضای وضو چرب باشد، آیا وضو صحیح است؟

جواب: در صورتی که چربی کم بوده و مانع رسیدن آب به پوست نباشد اشکالی ندارد.

سؤال ۱۲۶: اگر کسی بعد از وضو متوجه شود که چیزی به اعضای وضو چسبیده ولی خیلی کم است، آیا باید وضو را اعاده کند؟

جواب: بلی، اگر آن چیز قبل از وضو بوده و جرمیت داشته، که مانع رسیدن آب شده هر چند خیلی کم باشد باید آن را برطرف کرده و مجدداً وضو بگیرد.

سؤال ۱۲۷: آیا رنگی که خانمها برای موی سر، استفاده می‌کنند، مانع از رسیدن آب می‌شود یا نه؟

جواب: اگر جرم داشته باشد مانع است و اگر رنگ تنها باشد مانعی ندارد.

کمک کردن دیگری در وضو

سؤال ۱۲۸: اگر شخصی آماده وضو شده و دیگری شیر آب را برای او باز کند یا شلنگ را نگهدارد و او وضو بگیرد، آیا وضوی این شخص اشکال پیدا می‌کند؟

جواب: در فرض سؤال که وضو به شخص وضو گیرنده مستند است، اشکال ندارد.

سؤال ۱۲۹: بیماران قلبی که در استراحت مطلق به سر می‌برند و حتی دستها را نمی‌توانند حرکت دهند برای وضو چه وظیفه ای دارند؟

جواب: اگر می‌توانند دستها را حرکت دهند گرچه با کمک دیگران، باید با دست خود هر چند با تر کردن باشد به صورت و دستها بکشند و مسح سر و پا را بکشند و اگر نمی‌توانند و یا ضرر دارد، نایب آنان را وضو بدهد؛ به این نحو که دست تر کند و بر صورت و دستهای آنان بکشد و وضو دهد و نایب با دست خود از رطوبت کف دست آنان مسح سر و پای آنان را انجام دهد و اگر وضو به این نحو ممکن نشد یا مشقت داشت آنان را تیمم دهند به این کیفیت که دست خودشان را اگر حرکت می‌کند به زمین یا روی خاک یا روی هر چیزی که تیمم بر آن صحیح است بزنند و مریض را تیمم دهند و اگر نشد نایب دست خود را به زمین بزند و به پیشانی و پشت دست آنان بکشد.

سؤال ۱۳۰: اگر کسی با آفتابه و امثال آن در دست دیگری آب بریزد، تا او وضو بگیرد، آیا این وضو صحیح است؟

جواب: اگر آنکه آب می‌ریزد به قصد وضو دادن کسی که وضو می‌گیرد نباشد، وضو اشکال ندارد.

وضو گرفتن قبل از وقت

سؤال ۱۳۱: آیا وضو گرفتن قبل از وقت به نیت نماز صحیح است؟

جواب: اگر به قصد اینکه با طهارت باشد وضو بگیرد صحیح است و نیز اگر نزدیک وقت نماز به قصد مهیا بودن برای نماز وضو بگیرد اشکال ندارد.

تجدید وضو

سؤال ۱۳۲: شخصی به خیال اینکه وضو دارد تجدید وضو کرد، و نماز خواند، بعد یادش آمد که وضوی قبلی اش باطل شده، آیا نمازی که با این وضوی جدید خوانده صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال نماز او صحیح است و می‌تواند با همین وضو نماز و کارهای دیگری که مشروط به وضو است، انجام دهد.

وضو در مقابل نامحرم

سؤال ۱۳۳: وضو گرفتن مرد در جایی که زن نامحرم به او نگاه می کند چه حکمی دارد؟

جواب: وضو صحیح است ولی زن نباید نگاه کند.

سؤال ۱۳۴: در صحنهای حرم امام رضا علیه السلام و بعضی امامزاده ها و مساجد عمومی زنها کنار حوض در حضور نامحرم وضو می گیرند آیا وضوی آنها صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال لازم است بدن خود را از نامحرم بپوشانند، ولی در هر حال وضوی آنها صحیح است.

وضوی جبیره ای

سؤال ۱۳۵: شخصی مدتی دستش را برای وضوی جبیره ای در کیسه پلاستیکی کرده و وضوی ارتماسی گرفته و یا به جای دست کشیدن، آن را شسته و نماز خوانده، آیا نمازهای او صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال وضوی او باطل است و باید نمازهایی که با این وضو خوانده قضا کند و در صورتی که وقت باقی است اعاده کند.

سؤال ۱۳۶: کسی که دست راستش تماما در گچ است چگونه باید وضو بگیرد؟

جواب: ابتدا صورت را بشوید- با گرفتن زیر شیر یا فرو بردن در آب و یا بوسیله دست چپ- سپس دست راست را وضوی جبیره ای بدهد و بعد دست چپ را با فرو بردن در آب یا گرفتن زیر شیر آب وضو بدهد و با رطوبت دست چپ، سر و روی پاها را مسح کند.

سؤال ۱۳۷: دست کسی مجروح است و باید وضوی جبیره ای بگیرد، آیا اگر قسمت مجروح را که تا مچ یا آرنج است در کیسه پلاستیکی بگذارد و وضو بگیرد چطور است؟

جواب: مانعی ندارد، ولی نباید کیسه، قسمتهایی را که می شود شست بگیرد و با دست دیگر که سالم است به قصد وضو روی کیسه بکشد، نه آنکه آن را بشوید.

سؤال ۱۳۸: اگر بیمار به جهت خوف از ضرر وضوی جبیره ای بگیرد و پس از نماز معلوم

شود خوف او بی مورد بوده است تکلیف او چیست؟

جواب: اعاده لازم نیست ولی اگر اعاده کند بهتر است.

زخم در محلّ وضو

سؤال ۱۳۹: اگر در جای وضو زخمی باشد که خون بند نمی آید ولی آب برای آن ضرر ندارد، برای وضو چه باید کرد؟

جواب: در فرض سؤال محلّ زخم را در آب کر یا زیر شیر بگیرد و دست بکشد تا خون شسته شود و دست را روی آن فشار دهد که جلو خارج شدن خون گرفته شود و بلافاصله با نیت وضو آب را به آن محلّ جاری کند و بعد از آن بقیه عضو را وضو دهد.

وضو بیمار و کسی که عضوی از او قطع شده است

سؤال ۱۴۰: کسی که مبتلا به بیماری است که مجرای مقعدش مسدود شده و روده را از شکم خارج و به کیسه ای وصل می کنند برای وضو و نماز چه کند؟

جواب: اگر غائط یا ادرار پی در پی خارج می شود در صورتی که نتواند هیچ مقداری از نماز را با وضو بخواند، می تواند با یک وضو یک نماز را بخواند.

سؤال ۱۴۱: کسی دست راستش از بالای مرفق قطع شده، آیا مسح پای راست از او ساقط است؟

جواب: در فرض سؤال با دست چپ اول پای راست و بعد پای چپ را مسح کند.

سؤال ۱۴۲: شخصی که دست یا پا ندارد یا یک دست و یک پا ندارد چگونه وضو بگیرد؟

جواب: اگر هر دو دستش از بالای مرفق قطع شده برای وضو گرفتن در صورتی که خودش می تواند صورتش را بشوید؛ مثلاً صورت را در آب فرو برد و به قصد شستن وضویی با رعایت ترتیب یعنی از بالا به پایین از آب خارج کند، یا زیر شیر بگیرد و برای مسح سر و پاها نایب بگیرد تا با رطوبت صورت او سر و پاهای او را مسح کند و اگر نمی تواند صورت را در آب فرو برد مثلاً آب در آفتابه

است نایب صورت او را بشوید و سر و پاهای او را مسح کند و اگر از مرفق به پایین چیزی باقی مانده آن را خودش به قصد وضو بشوید و با همان مقدار سر و پاها را مسح کند و احتیاط این است که علاوه بر وضو تیمم هم کند به این نحو که پیشانی را خودش به زمین مسح کند و نایب نیز بگیرد تا با دست خود به زمین بزند و پیشانی او را مسح بکشد و اگر دو پا را از میچ ندارد مسح پاها ساقط است و اگر مقداری از روی پاها باقیمانده است همان مقدار از روی پاها را مسح کند و اگر یک دست از بالای مرفق ندارد شستن این دست در وضو ساقط است و دست دیگر را به همان روش که در صورت قبل گفته شد وضو بدهد و با همان یک دست سر و پاها را مسح بکشد و اگر از مرفق به پایین مقداری باقیمانده است آنچه تا مرفق مانده به قصد وضو بشوید و دست دیگر را نیز بشوید و برای مسح اگر دست راست ناقص است با همان باقیمانده سر و پای راست را مسح کند و با دست چپ پای چپ را مسح کند و اگر در یک پا از قدم (روی پا) چیزی باقی است همان مقدار را مسح بکشد و اگر از قدم چیزی نمانده مسح آن ساقط است و فقط پای دیگر را مسح بکشد.

سؤال ۱۴۳: اگر به دست بیماری آنژیوکت (۱) بسته شده باشد طریقه عملی انجام طهارت سه گانه چگونه است؟

جواب: آنژیوکت در فرض سؤال در حکم جبیره است و باید وضو و غسل جبیره انجام دهد.

سؤال ۱۴۴: در فرض فوق نظر به اینکه در اغلب موارد، داخل لوله پلاستیکی و قسمت خارجی آن خون جمع می شود، وجود خون اشکالی برای نماز دارد یا نه؟

جواب: اگر مشقت ندارد لوله را تبدیل یا تخلیه و تطهیر نماید و الا با همان وضع نماز بخواند و صحیح است.

ص: ۵۵

۱- ۱) آنژیوکت، لوله پلاستیکی است که داخل رگ قرار داده شده و از طرف دیگر به شلنگ سرم وصل می شود و آنژیوکت به وسیله چسب به بدن چسبانده می شود.

سؤال ۱۴۵: قبل از شروع به وضو دست و صورت را شسته ایم، آیا باید آنها را برای وضو خشک کنیم؟

جواب: خشک کردن لازم نیست.

سؤال ۱۴۶: شخصی از منزل همسایه و بدون اطلاع سازمان آب، لوله فرعی کشیده و پول آب را به همسایه می دهد، وضو و غسل با آن آب چه حکمی دارد؟

جواب: اگر لوله را موقتاً کشیده و بنا دارد وقتی مقدماتش فراهم شد طبق مقررات، لوله کشی مستقیم کند، فعلاً اشکالی ندارد. ولی اگر بنایش بر این باشد که حتی با قدرت و امکان هم از آن لوله فرعی استفاده کند جایز نیست و با علم به عدم جواز، صحت وضو و غسل محل اشکال است.

سؤال ۱۴۷: اگر در زمینی که اطراف امامزاده و محل دفن اموات بوده حوض درست کنند، وضو در آن چه حکمی دارد؟

جواب: در مورد سؤال ظاهراً وضو صحیح است.

سؤال ۱۴۸: شخصی بعد از وضو خونی در صورت می بیند و نمی داند آیا در بین وضو بوده یا بعداً بیرون آمده، آیا وضویش صحیح است؟

جواب: وضو صحیح است.

سؤال ۱۴۹: آیا آب وضو باید از آب تصفیه شده باشد؟

جواب: لازم نیست تصفیه شده باشد، بلکه لازم است آب مطلق باشد.

سؤال ۱۵۰: وضو گرفتن با کفش غصبی چه حکمی دارد؟

جواب: اشکال ندارد.

سؤال ۱۵۱: شک در وضو که آیا درست انجام شده یا نه، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر بعد از آنکه از وضو فارغ شده شک کرده اعتنا نکند و وضویش صحیح است؛ ولی اگر در اثنا شک کرده باید برگردد و مشکوک را بیاورد، پس از آن به ترتیب وضو را تمام کند.

سؤال ۱۵۲: اگر انسان در اثنای نماز شك کند وضو گرفته یا نه، چه وظیفه ای دارد؟

جواب: اگر حالت سابق خود را نمی داند نماز را رها کند و پس از وضو، از اول نماز را بخواند و بهتر است این نماز را با همین حالت شك تمام کند و بعد وضو گرفته نماز را اعاده کند، اما اگر حالت سابق خود را می داند بنابر حالت سابق بگذارد، پس اگر حالت سابقه او طهارت بوده نماز را ادامه دهد و اعاده لازم نیست و اگر حالت سابقه را می داند که وضو نداشته و بعد احتمال وضو گرفتن می دهد، نماز را رها کند و وضو بگیرد و از اول نماز را بخواند.

سؤال ۱۵۳: آیا وضوی بچه غیر بالغ صحیح است و می توان قرآن به دست او داد؟

جواب: بلی وضویش صحیح است و قرآن دادن به دست او اشکال ندارد.

ص: ۵۷

سؤال ۱۵۴: بیمارانی که زخم آنان باز است مانند زخمهای شکمی که مرتباً ترشح به خارج می کند چگونه غسل کنند و نماز بخوانند؟

جواب: اگر آب برای آنان ضرر ندارد حکم سالم را دارند و باید بطور معمول غسل کنند و اگر ضرر دارد باید اطراف زخمها را به قصد غسل بشویند و چنانچه کشیدن دست تر بر زخمها ضرر ندارد احتیاط آن است که دست تر بر آنها بکشند و بعد پارچه پاک روی آنها بگذارند و دست تر روی پارچه هم بکشند و اگر این مقدار هم ضرر دارد یا زخم نجس است و نمی شود آب کشید. باید اطراف زخمها را بطور معمول و به ترتیب اول سر و گردن بعد طرف راست و بعد طرف چپ را بشویند و بنا بر احتیاط تیمم بدل از غسل هم بکنند.

سؤال ۱۵۵: در اثر کهولت سن یا بعض عوارض جسمی، قسمتی از ظاهر بدن بوسیله قسمتی از پوست بدن پوشیده شده آیا باید برای غسل قسمتی که پوشیده شده بشویند یا جزء باطن محسوب می شود؟

جواب: بلی، قسمتی را که قبلاً جزء ظاهر بدن بوده و فعلاً مشکوک است باید برای غسل بشویند.

سؤال ۱۵۶: آیا غسل واجب از غسل واجب دیگر کفایت می کند؟

جواب: بلی غسل واجب از غسل واجب دیگر کفایت می کند.

سؤال ۱۵۷: آیا غسلهای واجب از غسل مستحب کفایت می کند؟ عکس آن چگونه؟

جواب: اگر نیت غسل مستحب نداشته باشد غسلهای واجب از غسل مستحب کفایت نمی کند.

سؤال ۱۵۸: آیا غسل مستحب از غسل مستحب دیگر کفایت می کند؟

جواب: خیر کفایت نمی کند مگر نیت تمامی غسل ها را بکند.

سؤال ۱۵۹: آیا رنگی که خانمها، برای موی سر، استفاده می کنند، مانع از رسیدن آب می گردد یا نه؟

جواب: اگر رنگ مذکور، جرم داشته باشد مانع رسیدن آب است و چون بنا بر احتیاط واجب باید برای غسل موها نیز شسته شود. بنابراین لازم است رنگی را که جرم است برطرف کنند. اما، اگر رنگ تنها باشد مانعی ندارد.

سؤال ۱۶۰: اگر بیمار به جهت خوف از ضرر غسل جبیره ای انجام دهد و پس از نماز معلوم شود خوف او بی مورد بوده تکلیف او چیست؟

جواب: اعاده لازم نیست ولی اگر اعاده کند بهتر است.

احکام بانوان

اشاره

سؤال ۱۶۱: خانمی بعد از پنج روز ایام عادتش پاک شده و غسل کرده، روز هشتم یک قطره خون می بیند، این خون چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال حیض است و باید دو مرتبه غسل کند.

سؤال ۱۶۲: زن پس از ایام عادت که معمولاً شش یا هفت روز است پاک شده ولی بعد از آن باز خون زرد رنگی می بیند و شک دارد که خون حیض است یا نه و آیا تا ده روز تمام می شود یا نه، وظیفه اش چیست؟

جواب: اگر خون بر آن صدق کند و از ده روز نگذرد احکام حیض را دارد.

سؤال ۱۶۳: زنی جنب بوده و قبل از غسل جنابت حیض شده آیا صحیح است که قبل از پاک شدن از حیض غسل جنابت کند و غسلهای دیگر چطور؟

جواب: بلی می تواند و اثر جنابت مرتفع می شود و غسلهای دیگر مثل غسل جمعه و غیره نیز از او صحیح است.

سؤال ۱۶۴: زنی پس از شش روز از خون حیض پاک می شود و هیچ خونی نمی بیند و روز نهم ترشح خونی بسیار کمی می بیند بعد هم کاملاً پاک می شود حکم این خون چیست؟

جواب: در فرض سؤال، خونی که روز نهم دیده خون حیض است و روزهایی که در بین پاک بوده، حکم حیض را دارد و اگر معمولاً با چنین وضعی مواجه می شود و اطمینان دارد که ترشحاتی خواهد بود. بنا بر احتیاط واجب کارهایی که بر حائض حرام است ترک کند و خوبست کارهای مستحاضه را نیز رجا بجا آورد.

سؤال ۱۶۵: زنی حیض شد، روز دوم حیض رحمش را با عمل جراحی در آوردند، که حیض سه روز نشد، آیا غسل حیض واجب است؟

جواب: خیر غسل حیض واجب نیست، چون موضوع احکام حیض خونی است که کمتر از سه روز نباشد، و در فرض سؤال غسل استحاضه بکند.

سؤال ۱۶۶: رحم زنی را طی یک عمل جراحی برداشته اند، خونهایی که بعداً می بیند محکوم به چیست؟

جواب: اگر یائسه نشده و خون نشانه های حیض را دارا باشد، احتیاطاً احکام حیض را بر آن جاری کند.

سؤال ۱۶۷: آیا زن حائض می تواند در مجالس ختم قرآن که معمولاً در ماه مبارک رمضان تشکیل می شود شرکت کند و قرآن را گوش بدهد و می داند در آن حال سوره های سجده دار را هم می خوانند

جواب: مانعی ندارد و خواندن سوره های سجده دار جایز نیست ولی گوش دادن به آنها اشکال ندارد، ولی اگر آیه سجده را شنید باید مانند دیگران سجده کند.

سؤال ۱۶۸: گاهی بانوان در مجالس ترحیم در مساجد با حالت عادت ماهانه شرکت می کنند و جهل به حکم آن دارند، باید چه کرد؟

جواب: لازم است آنها را آگاه کنند که در چنین حالی به مسجد وارد نشوند و در صورت جهل معصیتی نکرده اند.

سؤال ۱۶۹: آیا زن در حال عادت می تواند در حرم امامزادگان برود؟

جواب: اشکال ندارد.

سؤال ۱۷۰: بچه را بوسیله عمل جراحی از مجرای غیر طبیعی از رحم خارج کرده اند ولی خون از مجرای طبیعی خارج می شود آیا این خون احکام نفاس را دارد؟

جواب: بلی در فرض سؤال خون محکوم به احکام نفاس است.

سؤال ۱۷۱: آیا داخل شدن حائض و جنب در رواقها و قسمتهای متصل به حرم امام رضا علیه السلام جایز است؟

جواب: اگر مسجد نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۲: زنی حائض بوده و غسل حیض را فراموش کرده و مدتی نماز خوانده، البته برای نمازهای خود وضو می گرفته، آیا اگر در این مدت غسل مستحبی انجام داده باشد نمازهای خود را قضا کند؟

جواب: چون غسل مستحبی کفایت از واجب نمی کند باید غسل حیض کند و لازم است نمازهای خود را قضا کند.

سؤال ۱۷۳: زنی حائض بوده و غسل حیض را فراموش کرده و مدتی نماز خوانده، البته برای نمازهای خود وضو می گرفته آیا نمازهای او صحیح است؟

جواب: لازم است نمازهایی که در این مدت خوانده قضا کند بلی اگر در این مدت یک غسل واجب صحیح انجام داده، نمازهایی که بعد از آن غسل انجام داده صحیح است.

سؤال ۱۷۴: در صورتی که بعد از خروج ناقص جنین، خونی مشاهده شود، حکم این خون

چیست؟

جواب: چنانچه در مسأله ۵۰۴ توضیح المسائل آمده، این خون نفاس است.

سؤال ۱۷۵: زنی جنب بوده و فراموش کرده و مدتی نماز خوانده ولی در این بین غسل حیض انجام داده است و فعلاً متوجه شده، تکلیف او نسبت به نمازهای گذشته چیست؟

جواب: نمازی که بعد از غسل حیض خوانده اعاده و قضا ندارد.

سؤال ۱۷۶: در صورت شك بین خون نفاس و خون زخم: الف- تکلیف زن در این مورد چیست؟ ب- چنانچه لباس بیمار، آغشته به خون باشد، حکم خون نفاس دارد یا زخم؟

جواب: الف: در فرض سؤال بنا بر احتیاط، خون احکام نفاس را دارد.

جواب: ب: از جهت نماز خواندن در آن لباس این خون حکم خون زخم را دارد و اگر بیش از درهم نیست معفو است.

سؤال ۱۷۷: زنی برای جلوگیری از حاملگی از دستگاه آی یودی (DUI) استفاده می کند، اگر در این حالت خونریزی رخ دهد تکلیف چیست؟

جواب: اگر یقین دارد این خون مربوط به زخم است باید برای نماز تطهیر کند و حکم خاصی ندارد و در غیر این صورت اگر امکان حیض بودن آن وجود داشته باشد- به اینکه در زمان عادت باشد یا صفات حیض را داشته و اقل طهر بین حیض قبلی او و این خون فاصله شده باشد- محکوم به حیض بودن است و در غیر این صورت حکم استحاضه را دارد.

سؤال ۱۷۸: زنی را که عمل جراحی می کنند جهت سقط جنین، خونی که از مجرای عادی او خارج می شود چه حکمی دارد؟

جواب: اگر خون مربوط به ولادت و سقط جنین باشد احکام نفاس را دارد.

سنّ یا نسگی

سؤال ۱۷۹: لطفاً بفرمایید زن تا چند سال حیض می بیند؟ و به سال شمسی یا قمری

ص: ۶۲

چگونه محاسبه می گردد؟ با توجه به اینکه در شناسنامه ها تاریخ به سال شمسی است؟

جواب: زندهای سیده تا شصت سال قمری حیض می شوند که معادل ۵۸ سال شمسی و ۷۷ روز و ۱۲ ساعت می شود. و زندهایی که سیده نیستند تا پنجاه سال قمری که معادل ۴۸ سال شمسی و ۱۷۹ روز می باشد حیض می شوند.

سؤال ۱۸۰: خانمی شک دارد که به سن یائسگی رسیده یا نه و خونی می بیند که نمی تواند یقین به ادامه آن تا سه روز پیدا کند وظیفه او نسبت به نماز و روزه چیست؟

جواب: در فرض سؤال اگر خون در ایام عادت اوست یا نشانه های حیض را دارا باشد محکوم به حیض بودن است و در غیر این صورت محکوم به استحاضه است.

استفاده از دارو برای جلوگیری از حیض

سؤال ۱۸۱: خانمی برای جلوگیری از عادت ماهانه قرص خورده و در بین آن بر اثر ترک قرص کمی خون دیده ولی پیش از سه روز قطع شده است، آیا این خون که در ایام عادت بوده حکم حیض را دارد؟

جواب: اگر سه روز پی در پی خون ندیده حکم حیض را ندارد.

سؤال ۱۸۲: بعضی از خانمها برای اینکه روزه ماه رمضان را بگیرند یا برای اینکه در حج بتوانند اعمال حج را انجام دهند قرص می خورند ولی گاهی با اینکه قرص خورده اند در ایام عادت یکی دو روز خون می بینند، این خون چه حکمی دارد؟

جواب: اگر سه روز متوالی خون نبیند، حکم حیض را ندارد، اگر چه در ایام عادت باشد و روزه اش صحیح و اعمال حج را می تواند انجام دهد و این خون احکام استحاضه را دارد و همین که می داند سه روز متوالی نمی شود، احکام حیض را مترتب نکند.

مسئله اسماء و آیات خداوند و آیات قرآن و اسامی پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام

سؤال ۱۸۳: آیا مس کردن نقش آرم جمهوری اسلامی ایران که روی اسکناسها و بلیطها و

غیره می باشد بدون وضو جایز است؟

جواب: بهتر است آنها را بدون وضو مس نکنند، بلی اگر مس آنها مستلزم هتک و بی احترامی باشد جایز نیست.

سؤال ۱۸۴: آیا اسم مشتمل بر کلمه (الله) مانند عبد الله و حبيب الله و امثال آن را می توان بدون وضو مس کرد و همچنین برای زنانی که وضو ندارند و گردنبندی که روی آن کلمه مبارکه الله نقش بسته به گردن می آویزند و گاهی لفظ الله روی بدنشان قرار می گیرد چگونه است؟ و نیز اسم پیامبران و ائمه عليهم السلام چطور؟

جواب: خوب است اسم خداوند متعال را به هر نحو و در هر کجا و به هر زبانی که نوشته شده بدون وضو مسح نکنند. یعنی جایی از بدن را بدون وضو به آنها نرسانند و همچنین است اسامی پیامبران و ائمه عليهم السلام ولی اگر هتک و بی احترامی باشد جایز نیست.

سؤال ۱۸۵: دست کشیدن بر کلماتی نظیر ابلیس و غیر آن که در قرآن وجود دارد، بدون وضو و طهارت جایز است یا خیر؟

جواب: در صورتی که بعنوان قرآن و حکایت از آن باشد جایز نیست.

سؤال ۱۸۶: آیا جایز است شخص جنب در حال جنابت، دست روی آرم جمهوری اسلامی، یا چیزهای دیگری که اسم خدا روی آنها نقش شده، بگذارد؟ اسکناسها و بلیطها که کلمه الله روی آن چاپ شده چطور؟ اسامی ائمه عليهم السلام و پیامبران چه حکمی دارد؟

جواب: بر جنب حرام است که جایی از بدن خود را به اسم خدا برساند و بنا بر احتیاط واجب اسامی پیامبران و ائمه عليهم السلام هم حکم اسم خدا را دارند و فرق بین موارد نیست.

سؤال ۱۸۷: زن حائض است و گردنبنند او با نقش الله می باشد که گاهی بی اختیار روی بدنش قرار می گیرد، آیا جایز است چنین گردنبنندی را گردن کند؟

جواب: اگر می داند اسم خدا به بدنش تماس پیدا می کند جایز نیست.

سؤال ۱۸۸: کسانی که اسماء جلاله و آیاتی از قرآن را بر روی بدن خود خالکوبی کرده اند

لطفا بفرمایید تکلیف این افراد نسبت به طهارت و جنابت و مسّ بدن خود بدون وضو چیست؟

جواب: اگر آیات قرآن را بر روی بدن خود خالکوبی کرده، مسّ آن قسمت، بدون طهارت جایز نیست. بلکه بعید نیست که قبل از محدث شدن محو آیات لازم باشد. و نیز اگر جنب باشد در موقع غسل کردن، مسّ اسماء جلاله حرام است. و در صورت امکان باید آنها را محو کند، یا با جاری کردن آب بدون دست کشیدن غسل کند و نیز لازم است بعد از محدث شدن فوراً غسل کند یا وضو بگیرد و اگر خالکوبی زیر پوست باشد و مسّ آن هتک نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۹: مس قرآن توسط دانش آموزانی که در کلاسهای قرآن در مدرسه شرکت می کنند، اما وضوی آنان تمام شرایط را دارا نیست چه حکمی دارد و وظیفه مربّی آنان چیست؟

جواب: فی نفسه اشکالی ندارد. ولی اگر عرفاً بی احترامی تلقی شود مربّی آنان باید دستور رعایت کردن یا وضو گرفتن را بدهد و اگر مسّ کردن آنان هتک باشد، لازم است آنها را از مسّ کردن منع کند.

تیمم سؤال ۱۹۰: شخص جنب که در شب دسترسی به آب ندارد، آیا می تواند جهت نماز شب تیمم کند؟

جواب: بلی، در صورتی که می داند تا اذان صبح نمی تواند غسل کند می تواند با تیمم نماز شب را بخواند.

سؤال ۱۹۱: کیفیت تیمم دادن نایب را بیان فرمایید؟

جواب: به این طریق است که نایب دستهای کسی را که نمی تواند تیمم کند در صورت امکان به زمین یا چیزهایی که تیمم بر آن صحیح است بزند و به پیشانی و پشت دستهای او بکشد و اگر دستهای او قابل حرکت نیست نایب دستهای خود را به زمین بزند و به پیشانی و پشت دستهای او بکشد.

سؤال ۱۹۲: آیا تیمم بر موزاییک و یا بر سنگ مرمر صحیح است؟

جواب: تیمم بر خاک و سنگ و ریگ صحیح است و با نبودن آنها بر موزاییک مانع ندارد.

سؤال ۱۹۳: کسی که به خاطر بیماری، ناگزیر از تیمم شده است، اگر قبل از شروع به نماز، بتواند وضو یا غسل کند، تکلیف چیست؟

جواب: اگر قبل از شروع به نماز عذر مجوز تیمم بر طرف شود تیمم باطل می شود و باید وضو بگیرد.

سؤال ۱۹۴: شخصی که به علت بیماری، برای انجام وضو و غسل، نمی تواند از آب سرد استفاده کند و آب گرم در دسترس نباشد، چنانچه تیمم کرد، تکلیف او در دو مورد زیر، بعد از امکان استفاده از آبگرم چیست؟

الف- قبل از نماز صبح؟

ب- بعد از نماز؟

جواب: الف: تیمم باطل است.

ب: نماز صحیح است.

سؤال ۱۹۵: اگر بیمار به جهت خوف از ضرر، تیمم جبیره ای انجام دهد و پس از نماز معلوم شود خوف او بی مورد بوده است، چه تکلیفی دارد؟

جواب: اعاده نماز لازم نیست، ولی اگر اعاده کند بهتر است.

سؤال ۱۹۶: آیا توصیه پزشک و پرستار، به بیمار مبنی بر ضرر داشتن روزه و یا حرکت اعضا و استعمال آب برای وضو و نماز، از نظر شرعی مجوز محسوب می شود یا نه؟

جواب: چنانچه متخصص و متعهد باشد، گفته وی را لازم است قبول کرد.

سؤال ۱۹۷: آیا با تیمم بدل از غسل جنابت می توان وارد مسجد شد و یا در نماز جماعت شرکت کرد؟

جواب: مادامی که عذر باقی است ورود به مسجد و شرکت در نماز جماعت اشکال ندارد. ولی اگر به علت ضیق وقت تیمم کرده تنها به مقدار خواندن نماز واجب می تواند در مسجد بماند.

سؤال ۱۹۸: با توجه به اینکه برخی از فتاوی، منوط به عنوان «ضرورت» و «عسر و حرج» می گردد، خواهشمند است مقصود از این دو عنوان را بیان فرمایید

جواب: ضرورت به معنای ناچاری و نیاز و احتیاج است و موارد فرق می کند و

دارای مراتبی است.

عسر به معنای سختی و فشار و مشکل و دشوار بودن است و مراتبی دارد.

حرج به معنای تنگنا و جبر و واداشتن و گناه است. فعل حرجی یعنی کاری طاقت فرسا و مشقت دار و حرج هم مراتبی دارد و موارد بکار بردن اینها متفاوت است که باید مورد توجه قرار داد، و اثر مترتب کرد.

ص: ۶۸

سؤال ۱۹۹: شخصی اهل نماز و روزه نبوده ولی انکار هم نمی کرده، آیا احکام اموات دیگر مسلمانان برای او هست؟

جواب: بلی، تمام احکام جاری است، هر چند میت فاسق است.

سؤال ۲۰۰: کسی که غسل مس میت برایش واجب باشد می تواند میت دیگری را غسل دهد و چرا سدر و کافور در غسل میت استعمال می شود؟

جواب: بلی، می تواند میت دیگر را غسل دهد و احکام شرع تعبدی است و شاید از مصالح آن نظافت خاص باشد.

سؤال ۲۰۱: شخصی بدون وصیت و با داشتن صغیر فوت کرده، ولی برای خود کفنی که مشتمل بر قطعات اضافی و مستحبی است مهیا کرده، آیا چون وصیت نکرده و صغیر دارد باید به قدر واجب کفن اکتفا کرد، یا قطعات مستحبی را به او بپوشانند؟

جواب: تعیین و مشخص کردن کفن به منزله وصیت است و اگر زاید بر ثلث نباشد قطعات مستحبی را جدا نکنند.

سؤال ۲۰۲: بیچه در شکم مادر بوده و هر دو فوت کرده اند، آیا لازم است بیچه را بیرون آورند و جدا غسل دهند؟

جواب: باید مادر را با همان حال غسل دهند و کفن کنند و مانند زنهای غیر حامله دفن کنند و بیرون آوردن بچه جایز نیست.

سؤال ۲۰۳: شخصی دندان عاریه داشته و فوت کرده، آیا باید دندانها را از دهان او بیرون بیاوریم یا به همان حال او را غسل دهیم و دفن کنیم؟

جواب: در صورتی که برای میت اذیت نباشد می توانند دندانها را بیرون بیاورند ولی اگر صدمه داشته باشد به همان حال او را غسل دهند.

سؤال ۲۰۴: فردی تصادف می کند و پایش می شکند هنگامی که او را عمل می کنند میله طلا در پای او می گذارند، آیا بعد از فوت می توان او را عمل کرد و میله طلا را خارج کرد. در صورتی که روکش دندان طلا یا دندان طلا داشته باشد چه حکمی دارد؟

جواب: اگر در آوردن میله طلا بدون شکافتن پا ممکن نباشد خارج کردن آن جایز نیست، کندن دندان هم جایز نیست، بله اگر دندان مصنوعی باشد که به راحتی می توانند از دهان مرده در آورند اشکالی ندارد.

سؤال ۲۰۵: خانمی در حین وضع حمل در حالی که سر بچه از رحم خارج شده فوت کرده و بچه هم در همان حال مرده است. نسبت به غسل و کفن و دفن مادر و بچه چه باید کرد؟

جواب: در صورتی که خارج کردن بچه موجب مثله شدن او یا مادر نشود بچه را از رحم خارج کنند و جدای از هم غسل دهند و کفن کنند. وگرنه آنها را به همان حال با هم غسل دهند و کفن و دفن کنند و احتیاط این است که سر بچه را نیز جدا غسل دهند.

سؤال ۲۰۶: خانمی فوت کرده و حامله بوده ولی یقین به زنده بودن یا مرده بودن حمل نیست، وظیفه چیست؟

جواب: باید صبر کنند تا معلوم شود و اگر احتمال عقلایی به زنده بودن بچه داده شود شکم مادر را بشکافند و بچه را در آورند. چون حفظ نفس محترمه واجب است.

سؤال ۲۰۷: آیا کفن کردن با کفنهایی که روی آن سوره هایی از قرآن مثل یس و غیره

نوشته شده و احتمال نجس شدن هم دارد اشکال دارد؟

جواب: مانعی ندارد.

غسل دادن مصدومین و مجروحین

سؤال ۲۰۸: شخصی در اثر حادثه رانندگی فوت شده و برای غسل خون بدنش به هیچ وجه قطع نمی شود، وظیفه چیست؟

جواب: در صورت امکان صبر کنند تا خون قطع شود و گرنه جاهایی را که خون می آید به وسیله چسب یا چیز دیگری مسدود کنند و جلوی خون را بگیرند و غسل دهند و اگر ممکن نشد به همان حال با آب جاری و یا کر غسل دهند. به این طریق که آب سدر و کافور را در ظرفی بریزند و آب لوله را که در حکم جاری است بوسیله شلنگ به آن ظرف متصل کنند و به بدن میت بریزند و غسل دهند، یا مقداری سدر و کافور در آب بریزند به مقداری که آب مضاف نشود و آب سدر و آب کافور به او صدق کند و میت را داخل آن فرو برند و به ترتیب غسل دهند- همانگونه که در توضیح المسائل ذکر شده- و احتیاط این است که پس از غسل مواضع تیمم را خشک کنند و تیمم هم بدهند.

سؤال ۲۰۹: جسدی در اثر حادثه ای مجروح شده، نه با چسب و نه با گچ و نه به وسیله دیگری می توان جلوی خون را گرفت، آیا چنین جسدی را در کیسه پلاستیکی بگذاریم و از روی پلاستیک، لنگ و پیراهن و سراسری را پوشانیم صحیح است؟ چون بدون پلاستیک کفن هر مقدار باشد، خونی می شود.

جواب: در صورتی که به غیر از این نحو ممکن نیست، همان کار را پس از غسل یا تیمم انجام دهید.

سؤال ۲۱۰: شخصی در اثر تصادف به کلی سر و سینه و شکم او از بین رفته، وظیفه چیست؟

جواب: هر قسمتی که استخوان در او باشد، آن را غسل دهند و در پارچه ای بپیچند و دفن کنند و اگر سینه باشد که قلب در آن موجود باشد علاوه بر غسل و

کفن، نماز هم بر آن بخوانند.

سؤال ۲۱۱: شخصی در یک حادثه رانندگی کشته شده و سر او از بین رفته و تمام بدنش له شده، او را در کیسه ای گذاشته اند، اکنون وظیفه نسبت به غسل او چیست؟

جواب: اگر غسل دادن او موجب تفرق و متلاشی شدن اعضا نمی شود، او را غسل دهند و در غیر این صورت اگر دستهای او هست، دستها را تیمم بدهند و اگر سر و دستها قابل غسل و تیمم نیست، غسل و تیمم هر دو ساقط است، با همان کیسه نماز بخوانند و دفن کنند.

سؤال ۲۱۲: شخصی در آب خفه شده و مدتی در آب مانده و بدنش متورم شده، در رابطه با غسلش چه باید کرد؟

جواب: اگر با غسل دادن، اعضای میت متفرق و پراکنده نمی شود، غسل دهند و اگر متفرق می شود تیمم دهند.

سؤال ۲۱۳: جنینی را که بیش از چهار ماه داشته به ناچار قطعه قطعه کرده اند و از رحم خارج کرده اند، وظیفه چیست؟

جواب: قطعاتی که استخوان ندارد، به همان صورت در پارچه ای بپیچید و دفن کنید ولی قطعاتی که استخوان دارد و سینه و قلب در آنهاست غسل دهید و کفن کنید و دفن کنید.

سؤال ۲۱۴: جنازه ای را کالبد شکافی کرده اند، پس از آن بدن را دوخته اند، مقداری از پوست مخفی و دوخته شده، بطوری که آب به تمام پوست نمی رسد، چه باید کرد؟

جواب: در فرض سؤال میت را به همان نحو که هست غسل دهند و احتیاطاً تیمم هم بدهند.

روش تیمم دادن میت

سؤال ۲۱۵: در مواردی که باید میت تیمم داده شود چگونه باید او را تیمم داد؟

جواب: کسی که می خواهد او را تیمم دهد باید دست خود را به زمین بزند و به

صورت و پشت دستهای میت بکشد و بنا بر احتیاط واجب اگر ممکن است با دست میت هم او را تیمم دهند.

نماز میت

سؤال ۲۱۶: اگر در اثنای نماز میت جنازه دیگری آورده شود آیا جایز است دومی را با اولی در بقیه تکبیرات شرکت داد؟

جواب: بلی جایز است ولی باید برای هر یک دعای مربوط به او را بخواند و پس از تمام شدن نماز جنازه اول بقیه تکبیرات و ادعیه مربوط به جنازه دوم را بخواند.

سؤال ۲۱۷: اگر میت بالغ نباشد امام رحمه الله در رساله می فرماید بعد از تکبیر چهارم این دعا خوانده شود: «اللهم اجعل لأبویه و لنا سلفا و فرطا و اجرا» آیا نظر حضرت تعالی هم همین است؟

جواب: تکبیر چهارم را که گفتید در مورد سؤال، دعای مذکور را بخوانید و بعد تکبیر پنجم را بگویید و نماز را تمام کنید.

مسائل دفن و نبش و تعمیر قبر

سؤال ۲۱۸: آیا دفن کردن میت در قبری که شخصی در آن سالیان پیش دفن شده است - با احتمال قوی به اینکه میت اولی از بین رفته و تنها استخوانهایش باقیمانده است - جایز است یا خیر؟

جواب: دفن میت در قبر شخص دیگر در صورتی که مستلزم نبش قبر و ظهور جسد و هتک حرمت باشد جایز نیست و تا علم حاصل نشود که استخوانهای صاحب قبر پوسیده شده و به خاک تبدیل شده نبش قبر او جایز نیست. بلی، اگر نبش قبر محقق شد گرچه عصیاناً، دفن میت دیگری در قبر او منع شرعی ندارد، بلکه مکروه است.

سؤال ۲۱۹: شخصی دفن شده و ظاهراً در اثر ضربه و تجاوز از دنیا رفته، آیا جایز است

نبش قبر کنند و جنازه را جهت تعیین علت مرگ معاینه کنند؟

جواب: در صورتی که اثبات حق متوقف بر نبش باشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۰: ملاک در حرمت نبش قبر میت چیست؟

جواب: ملاک حرمت نبش قبر ظاهر شدن جسد میت یا هتک شدن حرمت او می باشد. پس اگر مقداری از خاک قبر را بردارند و جسد ظاهر نشود و عرفاً هم صدق هتک نکند، نبش محقق نشده و حرام نیست. خلاصه، مدار در حرمت نبش محرم ظاهر شدن جسد یا صدق هتک است که ممکن است این دو با هم جمع شوند و ممکن است ظهور تنها سبب باشد یا هتک تنها باشد.

سؤال ۲۲۱: قبری است دو طبقه که در طبقه تحتانی آن خانمی دفن شده است آیا می توان در طبقه فوقانی آن مردی که هیچ گونه محرمیتی با آن خانم ندارد دفن کرد؟

جواب: اگر مستلزم نبش قبر میت طبقه پایین نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۲: مقبره ای در یکی از روستاها معروف به پیر غیب پیدا شده و سالمندان می گویند دارای ساختمان بوده ولی شجره نامه ندارد آیا احداث ساختمان بر روی آن مانعی ندارد؟

جواب: اگر افراد مزبور اطمینان دارند که صاحب قبر از امامزادگان صالح می باشد مانعی ندارد ساختمان روی قبر او احداث شود.

سؤال ۲۲۳: آیا زینت کردن قبر از سنگهای مرمر سفید یا سیاه اشکال دارد؟

جواب: حرام نیست.

سؤال ۲۲۴: قبرستانی در اثر جاده و فضای سبز از بین رفته و قبری کنار جوی آب پیدا شده و طوری است که موجب اهانت به او می شود آیا جایز است نبش باقیمانده قبر و بردن به قبرستان عمومی؟

جواب: اگر تغییر جوی آب امکان نداشته باشد در فرض مذکور جایز است انتقال داده شود.

سؤال ۲۲۵: شخصی وصیت کرده بعد از فوت از محل مدفون به اعتبار مقدسه حمل شود آیا جایز است؟

جواب: به نظر این جانب نبش قبر جهت حمل به مشاهد مشرفه خلاف احتیاط است هر چند وصیت کرده باشد. بلی اگر وصیت کرده که جنازه اش را قبل از دفن به مشاهد مشرفه منتقل کنند و عمدا یا به هر جهتی بر خلاف وصیت او عمل شده است. جایز بلکه واجب است قبر را نبش و جنازه را به محل مورد وصیت منتقل کنند. مگر اینکه بدن فاسد شده باشد؛ یا نبش مستلزم هتک باشد.

مسائل متفرقه اموات

سؤال ۲۲۶: میت را قبل از غسل در مسجد گذاشته اند، آیا جایز بوده یا نه؟

جواب: اگر موجب نجس شدن مسجد نشود مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۷: مخارجی که اقوام و بستگان شخصی که از دنیا رفته و احیانا فقیر و بی بضاعت هستند در ایام ثلاثه و شب هفتم و چهلم... صرف می کنند چگونه است؟

جواب: تحمل اینگونه مخارج نه تنها واجب نیست بلکه شبهه دارد. زیرا که فقرا را به زحمت می اندازد و چه بسا آبروی آنها را می برد.

سؤال ۲۲۸: در مراسم هفته و چهلم چه عملی باید انجام داد و بردن گل‌های طبیعی گران قیمت آیا اسراف است؟

جواب: بهتر آن است که برای میت خیرات و میزات بدهند و از کارهای بی فایده پرهیز کنند.

سؤال ۲۲۹: هنگام عبور از قبرستان یهود یا نصاری می توان فاتحه خواند؟

جواب: اگر به قصد آنها باشد نمی توان فاتحه خواند.

سؤال ۲۳۰: جنازه ای را که ناشناس بوده در بهشت زهرا دفن کرده اند. مثلا اولیای او

شناسایی شده و شهرستانی هستند و رفت و آمد برای آنان مشقت دارد و از سوی مادر و خویشان او آرام نمی گیرند و می خواهند مرتب سر قبر بروند. آیا در چنین صورتی نبش قبر و انتقال جنازه جایز است یا نه؟

جواب: در فرض سؤال نبش قبر مشکل است.

ص: ۷۶

سؤال ۲۳۱: آیا در شبهای مهتابی لازم است بعد از اذان صبح مقداری خواندن نماز صبح را تأخیر انداخت تا روشنی صبح بر نور ماه غلبه محسوس پیدا کند؟

جواب: به نظر این جانب وقت نماز صبح موقعی است که فجر صادق طلوع کند چه دیده شود و چه دیده نشود و در این جهت فرقی بین شبهای مهتابی و غیر مهتابی نیست. البته باید یقین به طلوع فجر حاصل شود و با شک نباید وارد نماز شود.

سؤال ۲۳۲: وقت نماز ظهر و عصر تا غروب است یا تا اذان مغرب؟

جواب: تا اذان مغرب است.

سؤال ۲۳۳: آیا می توان در مورد وقت نماز و روزه به اذانی که از صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش می شود اکتفا و عمل کرد؟

جواب: کسانی که در محل پخش یا قریب الأفق باشند می توانند طبق اذان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران عمل کنند.

سؤال ۲۳۴: آیا حضرت تعالی ساعات شرعی مستخرج مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران را

اجازه تبعیت می فرمایید؟

جواب: برای کسانی که اطمینان پیدا می کنند، مانعی ندارد.

سؤال ۲۳۵: در کشور سوئد در بعضی از مناطق به مدت ۵۲ روز خورشید در آسمان غروب نمی کند. و در بعضی از مناطق دیگر طول روز ۲۳ ساعت است. و در بعضی از مناطق دیگر طول روز ۱۷ ساعت است. تکلیف نماز و روزه برادران مسلمان در این مناطق چیست؟

جواب: در فرض اول ملاک را برای نماز و روزه بلاد و شهرهای متعارفه که شب و روز آنها تقریباً مساوی است (مثل مکه و مدینه) قرار دهند، یعنی نماز ظهر و عصر را بخوانند، شش ساعت بعد نماز مغرب و عشاء را بخوانند و یازده ساعت بعد نماز صبح را بخوانند و روزه را هم به همین ملاک بگیرند و در همین فرض می توانند ملاک را وطن و شهر خود قرار دهند، مثلاً اگر از تهران رفته اند با اذان ظهر تهران، نماز ظهر و عصر را بخوانند و با اذان مغرب و عشاء، نماز مغرب و عشاء را و با اذان صبح، نماز صبح را بخوانند و روزه را نیز به همین ملاک بگیرند و در عین حال اگر سفر به آن منطقه لزومی ندارد به مناطقی سفر کنند که بتوانند عبادات خود را در اوقات شرعیه انجام دهند. در فرض دوم و سوم نماز صبح را قبل از طلوع خورشید بخوانند و نماز ظهر و عصر را در نیمه دوم روز (بعد از زوال) بخوانند و نماز مغرب و عشاء را بعد از غروب (مغرب) بخوانند و روزه را از قبل از اذان صبح تا مغرب بگیرند هر چند مقداری طولانی است و در فرض دوم که روز ۲۳ ساعت است، اگر سفر لزومی ندارد و ممکن است به منطقه ای سفر کنند که شب طولانی تر باشد تا بتوانند با فاصله بیشتر بین نمازها، نماز بخوانند و روزه بگیرند.

قبله

سؤال ۲۳۶: این جانب وارد منزل دوستم شدم و برای نماز از قبله سؤال کردم و او جهتی را معین کرد و من توجه نداشتم که باید یقین به قبله داشته باشم و نماز را خواندم، اکنون نماز چه صورتی دارد و بعدها اگر چنین پیشامدی کرد چه وظیفه ای دارم؟

ص: ۷۸

جواب: اگر از گفته صاحب منزل اطمینان پیدا کرده اید نمازتان صحیح است، مگر اینکه علم به خلاف پیدا کنید و بطور کلی در صورت قدرت، واجب است علم به قبله تحصیل کنید و با عدم قدرت و تنگی وقت نماز، به ظن قوی اکتفا کنید و اگر از گفته صاحب خانه گمان به قبله پیدا کنید ولی بتوانید از راه دیگر مثل قبله نما و غیره گمان قوی تری پیدا کنید، نباید به حرف صاحب خانه اکتفا کنید.

سؤال ۲۳۷: نماز خواندن روی تختی که جهت قبله آن مخالف بوده و امکان تغییر آن مشکل است، چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال هر مقدار که ممکن است به سمت قبله نماز بخوانند، ولی اگر نماز را به سمتی بخواند که نگویند رو به قبله نماز خوانده باید بعداً نماز را رو به قبله اعاده یا قضا کند.

سؤال ۲۳۸: اگر بیمار به جهت خوف ضرر نماز را در جهت خلاف قبله بخواند و بعد از اتمام نماز متوجه شود خوف او بی مورد بوده است، تکلیف او چیست؟

جواب: باید اعاده کند.

سؤال ۲۳۹: چنانچه برای بیمار، خواندن نماز به سوی قبله امکان نداشته باشد، آیا جهات دیگر، برایش یکسان است؟

جواب: در فرض سؤال به هر جهتی که به قبله نزدیکتر است نماز بخواند. در هر حال، نمازهایی را که به سوی قبله نخوانده است باید اعاده و قضا کند.

سؤال ۲۴۰: در اثر بیماری سر شخصی بطور کامل معکوس شده و صورتش به پشت برگشته است وظیفه او در نماز چیست؟

جواب: باید صورتش به طرف قبله باشد و رکوع و سجود را با اشاره انجام دهد به گونه ای که صورتش را از قبله برنگردد.

بدن و لباس نمازگزار

سؤال ۲۴۱: شخصی خمس نمی دهد و سال خمسی برای خود معین نکرده، آیا با لباسی

که می خرد نمازش صحیح است؟

جواب: اگر با پولی که خمس به آن تعلق گرفته و خمس آن را نداده لباس بخرد نماز در آن باطل است و حکم لباس غصبی را دارد.

سؤال ۲۴۲: آیا زن برای اقامه نماز باید چادر سر کند؟ یا با روسری و لباس معمولی که جای چادر را می گیرد نماز صحیح است؟

جواب: برای نماز خواندن، زن باید بدنش را-همانگونه که در توضیح المسائل بیان شده-پوشاند و شرط نیست ساتر خصوص چادر باشد، اگر چه چادر بهتر است، بلکه سزاوار است خانمها چه در نماز و چه در غیر نماز از چادر استفاده کنند خصوصا که چادر در کشور اسلامی ایران از مظاهر و شعائر اسلام می باشد «وَمَنْ يُعْظَمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ» .

سؤال ۲۴۳: کسی لباسش را که نجس بود شست و یقین به پاک شدن آن پیدا کرد و نماز خواند بعد فهمید که پاک نشده، آیا نمازش صحیح است؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب نماز را اعاده کند و اگر وقت گذشته قضا کند.

سؤال ۲۴۴: اگر زن با بلوز و شلوار و جوراب و روسری (بدون چادر یا روپوش) نماز بخواند، آیا نمازش صحیح است؟

جواب: بهتر آن است که از چادر استفاده کند.

سؤال ۲۴۵: شخصی آمپول زده و کمی خون آمده که آن را با پنبه برطرف و خشک کرده ولی موقع نماز فراموش کرده آنجا را تطهیر کند، آیا نمازش صحیح است؟

جواب: اگر خون را با پنبه یا پارچه خشک برطرف کرده است چنانچه محل نجاست خون بیشتر از درهم نباشد مانعی ندارد و نماز صحیح است ولی اگر خون را با پنبه الکلی یا دستمال مرطوبی برطرف کرده است چنانچه در اثناء یا بعد از نماز یادش بیاید باید پس از تطهیر نماز را اعاده کند.

سؤال ۲۴۶: کسی که به علتی نتواند بعد از بول خود را بشوید، اگر با پارچه ای تمیز کند، آیا

می تواند نماز بخواند؟

جواب: با فرض آنکه آب برای او ضرر داشته باشد می تواند با خشک کردن محل بول نماز بخواند، ولی محلّ نجس است و تطهیر آن منحصر به آب است.

سؤال ۲۴۷: دندانهای مصنوعی به واسطه خون دهان یا به سبب دیگر نجس شده آیا تطهیر آن برای نماز لازم است یا نه؟

جواب: اگر ظاهر دهان پاک باشد نماز صحیح است.

سؤال ۲۴۸: دندانم را پر کرده ام و دهانم نجس شده، آیا باید برای نماز دهانم را آب بکشم؟

جواب: اگر ظاهر دهان پاک است نماز صحیح است.

سؤال ۲۴۹: شخصی بخاطر بیماری هر شب محتلم می گردد و قادر نیست هر روز غسل کند و لباس خود را تطهیر کند آیا می

تواند با تیمم و لباس نجس نماز بخواند؟

جواب: با عدم تمکن از غسل، وظیفه او تیمم است هر چند مدت عذر طولانی باشد. ولی باید لباس را برای نماز عوض کند و با

لباس پاک نماز بخواند و اگر غیر از لباس نجس، ساتر دیگری نداشته باشد باید به دستوری که در توضیح المسائل - مسأله

۸۰۲- در مورد نماز برهنگان گفته شده عمل کند. بلی اگر به خاطر سرما یا عذر دیگر نمی تواند برهنه نماز بخواند نماز

خواندن او در همان لباس نجس صحیح است.

سؤال ۲۵۰: لباسها و کفشهایی از خارج می آورند که قسمتهایی از آنها چرم است ولی نمی دانیم چرم مصنوعی است یا چرم

طبیعی و آیا از حیوان حرام گوشت است یا حلال گوشت، پوشیدن و نماز خواندن در آنها چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال که محتمل است چرم مصنوعی باشد محکوم به طهارت است و نماز در آنها اشکال ندارد.

سؤال ۲۵۱: در صورتی که ملافه، لباس و یا وسایل پزشکی که همراه بیمار است، نجس و یا احتمال نجاست داده شود و تعویض

آن برای بیمار غیر ممکن و یا مشکل باشد، نماز

خواندن در آنها چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال نماز خواندن با آنها، اشکالی ندارد و صحیح است.

سؤال ۲۵۲: بیماری که مبتلا به خونریزی در زیر پوست می باشد، گاهی به علل گوناگون، خون از روی پوست جریان پیدا می کند، تکلیف نماز و طهارت ثلاث در حال خونریزی چیست؟

جواب: خونریزی مزبور مانع از صحت نماز نیست و طهارت را در حالی انجام دهد که خونریزی نباشد و در صورت وقوع تکرار کند.

سؤال ۲۵۳: نماز خواندن با کراوات چه حکمی دارد؟

جواب: کراوات مربوط به مسیحی ها و شعار آنها است لذا بهتر است مسلمانان از آن اجتناب کنند. گرچه با شیوع آن در بین مسلمانان از آن جنبه خارج شده است و لذا نماز خواندن با آن فعلا اشکالی ندارد.

سؤال ۲۵۴: دندان طلا برای زینت حلال است یا حرام؟

جواب: زینت کردن مرد به طلا مطلقا حرام و نماز با آن باطل است.

سؤال ۲۵۵: آیا استفاده از روکش طلا برای دندانها در مورد مردان اشکال دارد یا نه؟ و نماز چنین اشخاصی چه حکمی دارد؟

جواب: اگر برای اصلاح دندان باشد- نه برای زینت- مانعی ندارد.

سؤال ۲۵۶: آیا استفاده از حلقه پلاتین بر مرد حرام است؟ و آیا نماز با آن صحیح است؟

جواب: اگر پلاتین فلز دیگری غیر از طلا محسوب می شود یا طلا بودن آن مشکوک است استعمال آن مانعی ندارد و نماز با آن صحیح است ولی چنانچه از جنس طلا باشد استعمال آن برای مرد حرام و مبطل نماز است.

سؤال ۲۵۷: آیا نماز خواندن با چادرهای بدن نما صحیح است؟

جواب: اگر چادر نازک و بدن نما باشد نماز با آن باطل است. مگر اینکه زیر چادر لباسهای دیگری پوشیده باشد که ستر صلاتی موجود و حاصل باشد.

سؤال ۲۵۸: بطوری که مشهود است بسیاری از خانواده ها بر اساس یک سنت غلط به دامادهای خود انگشتر طلا یا ساعت طلا یا گردنبند طلا یا صلیب هدیه می دهند و آنها نیز از آن استفاده می کنند، بفرمایید ساختن این چیزها و هدیه دادن آنها چه صورت دارد؟

جواب: استفاده مردان از انگشتر طلا و دیگر زیور آلات طلا حرام و نماز با آن باطل است و ساختن آنها چنانچه استفاده از آنها مشترک بین زن و مرد نباشد و همین طور خرید و فروش و هدیه دادن آنها حرام می باشد.

همراه داشتن چیز نجس در نماز

سؤال ۲۵۹: اگر مادر، بچه خود را که بدن او نجس است در حال نماز در آغوش بگیرد آیا نمازش اشکال پیدا می کند؟

جواب: اگر همراه بچه عین نجاست نباشد و یا همراه او لباس متنجسی که به تنهایی بتوان با آن ستر عورت کرد نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۶۰: آیا نجس بودن دست یا پای مصنوعی خللی به نماز وارد می کند؟

جواب: مانعی ندارد.

مکان نماز گزار

سؤال ۲۶۱: پدر این جانب خمس نمی دهد، آیا می توانم در خانه و روی فرش او نماز بخوانم؟

جواب: اگر علم به تعلق خمس به زمین خانه یا فرش ندارید، نماز خواندن اشکالی ندارد.

سؤال ۲۶۲: شخصی است که تا بحال خمس نداده و حاضر به پرداخت خمس هم نیست، آیا جایز است به خانه او وارد شویم و روی فرش منزلش نماز بخوانیم یا وضو و غسل در خانه اش انجام دهیم؟

جواب: وارد شدن بر او برای صلوة رحم و ارشاد و امر به معروف بی اشکال است و اگر یقین به بودن خمس در منزل و فرش و زندگی او نباشد نماز در آن

مانع ندارد و آب هم اگر مباح باشد وضو و غسل با آن صحیح است.

سؤال ۲۶۳: زنی که از وظایف لازم زناشویی سرپیچی می کند و ناشزه شده به طوری که طبق دستور شرع حق نفقه و لباس و مسکن ندارد در صورتی که در خانه شوهر یا با لباسی که شوهر در اختیار او گذاشته است نماز بخواند آیا نمازش صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال اگر شوهر راضی نباشد نمازش باطل است.

سؤال ۲۶۴: منزل موروثی متعلق به چند وارث است، آیا نماز خواندن بعضی از ورثه در آن خانه بدون رضایت سایر ورثه صحیح است؟

جواب: به طور کلی در خانه و ملکی که مشترک است اگر بعضی از شریکها بخواهند نماز بخوانند یا تصرف دیگری بکنند بدون اجازه سایر شرکا جایز نیست و نماز در آن باطل است.

سؤال ۲۶۵: برادرانم سهم الارث من و دیگر خواهرانم را نداده و تمام خانه را تصرف کرده در آن نشسته اند با آنکه ما راضی نیستیم، نماز خواندن آنها در خانه صحیح است یا نه؟

جواب: تصرف و نماز خواندن در مال مشترک بدون رضایت شریکهای دیگر جایز نیست و نماز در آن باطل است.

سؤال ۲۶۶: آیا نماز خواندن در قبرستان جایز است؟

جواب: مانعی ندارد اگر چه کراهت دارد.

سؤال ۲۶۷: آیا نماز خواندن در نمازخانه های اماکن عمومی و یا دولتی جایز است؟

جواب: جایز است.

سؤال ۲۶۸: آیا خواندن روی تخت بیمارستان صحیح می باشد یا نه؟

جواب: در صورتی که تخت بی حرکت و محل سجده ثابت و آرام باشد نماز خواندن روی آن اشکالی ندارد.

سؤال ۲۶۹: مدتی در زمینهایی که توسط طاغوت از مالکین اصلی به کشاورزان داده شده بود بدون توجه در آنها نماز خوانده ام حال متوجه شده ام، نمازهای گذشته ام چه صورتی دارد؟

جواب: اگر به کلی غافل از حکم مسأله بوده اید نمازهای گذشته صحیح است و قضا ندارد، ولی فعلا که ملتفت شده اید باید مراعات کنید و احراز اباحت مکان نماز را بکنید. بلی چون در زمان حضرت امام خمینی رحمه الله به عنوان حکم ثانوی مالکیت زمینهای فوق نسبت به کشاورزان پذیرفته شده است نمازهایی که بعد از آن خوانده شده صحیح است.

سؤال ۲۷۰: نماز خواندن بر سجاده یا قالیچه هایی که بر آنها آیات قرآن نوشته شده است چه صورتی دارد، در حالی که در موقع نشستن و به سجده رفتن آیات قرآن زیر پا قرار می گیرند؟

جواب: اگر شخص متوجه است و از روی بی اعتنائی آن را زیر پا قرار می دهد، هتک حرمت قرآن است و جایز نیست. علاوه بر این، نماز هم اشکال دارد.

سؤال ۲۷۱: آیا نماز خواندن در محلی که صدای موسیقی بلند است صحیح است؟

جواب: نماز خواندن در محلی که آلات لهو و لعب مانند تار و غیره استعمال می کنند و نماز گزار می شنود محل اشکال است و اگر بعد از شروع در نماز صدای موسیقی مهیج که مناسب مجالس لهو و لعب است بگوش برسد و گوش ندهد نماز صحیح است. ولی اگر قبل از شروع به نماز از محل دیگر صدا به گوش برسد در صورت امکان نماز را جای دیگر بخواند.

عنوان مسجد به چه چیز محقق می شود؟

سؤال ۲۷۲: زمینی را که متصل به مسجد است برای ساختمان مسجد واگذار کرده اند و شخصی برای اینکه واگذار کنندگان پشیمان نشوند دو رکعت نماز در آن خوانده است. آیا این زمین جزء مسجد شده است یا خیر؟ آیا می توان در زیرزمین آنجا دستشویی ساخت یا آن را جهت تهیه مخارج مسجد اجاره داد

جواب: اگر زمین را به نیت مسجد بودن تحویل متولی بدهند وقفیت محقق می شود و در این صورت استفاده غیر مسجدی از آن جایز نیست، و نمی شود زیر آن دستشویی و غیره ساخت. مگر این که واقف از اول غیر از طبقه زیر را برای مسجد وقف کرده باشد، ولی اگر واقف آن را تحویل متولی نداده است و خودش هم متولی نبوده است وقفیت محقق نشده و فعلا اختیار با واقف و هیأت امنای مسجد است و هر طور صلاح دانستند می توانند از آن استفاده کنند و می توانند یک طبقه را مسجد قرار دهند و زیرزمین آن را برای دستشویی و غیره قرار دهند.

احداث، تعمیر، تجدید بنا، توسعه و کم کردن مسجد

سؤال ۲۷۳: مسجدی در اثر زلزله خراب شده و اهالی آن به دو کیلومتری نقل مکان کرده اند و مسجد جدیدی ساخته اند. مسجد اول موقوفاتی دارد که باید صرف تعمیراتش شود، آیا در مسجد دیگر می توان استفاده کرد؟

جواب: لازم است که همان مسجد مخروبه را تعمیر و مرمت کنند و در بعض مواقع مناسب جلسات عزاداری و اقامه جماعت را در آن مسجد برپا کنند تا مسجد متروک نشود.

سؤال ۲۷۴: موقع ساختن مدرسه یا مسجد یا حسینیه استخوان میتی از زیر زمین بیرون آمده است آیا وجود این استخوان دلیل بر وجود قبرستان قدیمی در آن مکان می باشد؟

جواب: مجرد پیدا شدن استخوان، دلیل بر قبرستان بودن آن مکان نیست. و در فرض سؤال استخوان را در زیر زمین یا مکان دیگر دفن کنید.

سؤال ۲۷۵: آیا عقب نشینی هنگام تجدید بنای مسجد طبق قوانین شهرداری جایز است به نحوی که چند متر از مسجد داخل خیابان واقع شود؟

جواب: اگر ضرورتی در کار نباشد جایز نیست.

سؤال ۲۷۶: مسجد و حسینیه ای کنار هم قرار داشته و با تجدید بنای مسجد یک سالن حسینیه داخل مسجد قرار گرفته است آیا این عمل شرعا جایز است؟ و آیا سالن جزء مسجد محسوب می شود و حکم مسجد را دارد؟

جواب: ساختن سالن مذکور اشکال ندارد ولی باید قسمت مسجد و حسینیه معین باشد و احکام هر یک در آن قسمت رعایت شود.

سؤال ۲۷۷: مسجد متروکه و مخروبه ای در صد متری مسجد جامع قرار دارد آیا نذورات برای این مسجد صحیح است؟

جواب: مرمت و تعمیر این مسجد جایز است و بهتر است که نماز خواندن در آن نیز رعایت شود.

سؤال ۲۷۸: اگر تعمیر این مسجد موجب لطمه به مسجد جامع بشود از لحاظ تعمیر آن و اقامه جماعت در آن چه حکمی دارد؟

جواب: سعی شود که به مسجد جامع به هیچ وجه لطمه ای وارد نشود.

سؤال ۲۷۹: مسجدی است محتاج به توسعه یک طرف آن کوجه عمومی است که کلیه

اهل محل راضی هستند جزء مسجد شود طرف دیگر خانه مسکونی است که قبلا برای مسجد خریداری شده می خواهند مسیر کوچه عام را تغییر داده و آن خانه را مسیر عبور قرار دهند آیا جایز است؟

جواب: بهتر آن است که خانه خریداری شده را جزء مسجد کنند و شارع عام را به همان حال خود باقی بگذارند.

سؤال ۲۸۰: مسجدی است که نیاز مبرم به تعمیرات کلی دارد، آیا از زکات فطره می شود صرف آن کرد؟

جواب: بهتر است فطره را به مصرف فقرای محل برسانند ولی در مسجد و مانند آن نیز مانعی ندارد.

تبدیل مسجد به غیر آن

سؤال ۲۸۱: مسجدی است که ادعا می شود به زور اربابان ساخته شده است و مکان آن هم خیلی سرد است که بعد از شهریور ماه نمی شود در آن نماز خواند و امکان گرم کردن آن هم نیست و در ضمن مسجد دیگری در دوست متری این مسجد ساخته شده که بسیار مناسب است. آیا می توان مسجد را خراب کرده و جای آن کشاورزی کرد و حاصل آن را صرف مسجد جدید کرد؟

جواب: تخریب مسجد به هیچ عنوان و تحت هیچ شرایطی جایز نیست و بهتر است در صورت امکان در تعمیر آن و اقامه نماز در آن سعی شود که «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ».

سؤال ۲۸۲: آیا تخریب مسجد جهت ایجاد فضای سبز، بدون هیچ نیاز و ضرورتی، در حالی که ابقای مسجد با طرح مذکور سازگار است، جایز است؟

جواب: در مفروض سؤال که هیچ گونه ضرورتی برای تخریب مسجد وجود ندارد و صرفا به منظور تبدیل به فضای سبز می باشد، به هیچ وجهی شرعا جایز نیست.

سؤال ۲۸۳: روستایی آب آشامیدنی بهداشتی ندارد جهاد سازندگی اقدام به حفر چاه در

جایی کرده است که بعداً معلوم شد آنجا مسجد بوده و در اثر زلزله ویران شده است و الآن هیچ استفاده ای از زمین مسجد نمی شود، آیا استفاده از چاه جایز است؟ و در صورت جواز، آیا می شود اطراف آن را برای محافظت دیوارکشی کرد؟

جواب: در فرض سؤال جواز استفاده از آب بعید نیست، و برای نصب لوله و موتور آلات در زمین و چاه به حاکم شرع مراجعه شود.

سؤال ۲۸۴: مسجد و حسینیه ای را در زمان سابق به مدرسه تبدیل کرده اند، آیا این عمل جایز است؟

جواب: لازم است به حالت اول برگردد.

داخل شدن جنب یا حائض در مسجد

سؤال ۲۸۵: در بعضی از مناطق به دلیل کمبود سالن، امتحانات دانش آموزان در مساجد برگزار می شود، با توجه به اینکه اکثریت خواهران شرکت کننده بالغ بوده و قطعاً عده ای از آنها در حال عادت ماهانه اند و از طرفی مجبور به شرکت در همان جلسه امتحان می باشند و عدم شرکت آنها موجب از بین رفتن زحمات یک ساله آنها خواهد شد، لطفاً بفرمایید آیا مشخص کردن مسجد برای برگزاری امتحانات خواهران جایز است؟ و آیا در صورت برگزاری امتحان در مسجد خواهرانی که در حال عادت ماهانه اند می توانند شرکت کنند؟

جواب ۱: لازم است برگزار کنندگان امتحان خواهران این جهات را رعایت کنند و حد اقل در حسینیه ها برگزار کنند نه در مساجد.

جواب ۲: در صورت ضرورت که مورد فوق یکی از آنهاست رفتن به داخل مسجد مانعی ندارد.

سؤال ۲۸۶: شخص جنب که نمی تواند غسل کند، آیا می تواند با تیمم وارد مسجد شود و نمازش را به جماعت بخواند؟

جواب: اگر بواسطه عذر شرعی مثل مریضی، یا نبود آب و امثال آن مکلف به تیمم باشد، می تواند با تیمم وارد مسجد شود و مثل دیگران در مسجد بماند اما اگر عذرش تنگی وقت است، تنها به مقدار خواندن نماز می تواند وارد مسجد شود.

ورود غیر مسلمان به مسجد

سؤال ۲۸۷: ورود اهل کتاب به مساجد برای شرکت در مجلس ترحیم دوستان و آشنایانشان جایز است یا باید از آنها جلوگیری کرد؟

جواب: اگر موجب هتک مسجد نباشد جلوگیری آنها واجب نیست.

سؤال ۲۸۸: زمین مشاعی بین مسلمان و ارمنی با رضایت مالکین آن تبدیل به مسجد شده است و شخص ارمنی در مراسم مسلمانان در مسجد شرکت می کند حتی مراسم درگذشت پدرش را در مسجد گرفته است، آیا شرعا جایز است و موجب هتک حرمت مسجد نیست؟

جواب: برگزاری مراسم فوت ارمنی و غیر مسلمان در مسجد جایز نیست.

موقوفات، هدایا و نذورات مسجد

سؤال ۲۸۹: آیا می توان ظروف وقفی حسینیه و مسجدی را که به جهت قدیمی بودن مورد استفاده واقع نمی شود فروخت و تبدیل به احسن کرد و ظروف جدید قابل استفاده تهیه کرد؟

جواب: چنانچه قابل استفاده نباشد تبدیل آنها به ظروف متداول روز مانعی ندارد.

سؤال ۲۹۰: شخصی مسجد و مدرسه کوچکی ساخته و املاک و مستغلاتی را وقف آن کرده است، بعدا فوت می کند و شخص دیگری مسجد و مدرسه بزرگی به جای آن دو می سازد، آیا درآمد موقوفات آن را می توان صرف این دو کرد، یا باید به فقرا داد؟

جواب: اگر مسجد و مدرسه جدید همان مسجد و مدرسه است ولی با تغییر کیفیت، لازم است درآمد موقوفات صرف آنها شود.

سؤال ۲۹۱: زمینی وقف شده تا درآمد آن صرف روشنایی مسجد شود حال در اثر احداث خیابان قسمت اعظم آن از بین رفته است، آیا اگر روی زمین باقیمانده، ساختمانی تجاری یا مسکونی ساخته شود ساختمان نیز جزء موقوفه خواهد شد یا وقف فقط مربوط به زمین است؟

جواب: وقف مربوط به خود زمین است و لازم است اجاره زمین را صرف روشنایی مسجد کنند.

سؤال ۲۹۲: خادم مسجدی میان دو نماز پول به عنوان کمک برای مسجد جمع می کند، آیا می شود آن را به امام جماعت یا سخنان داد و یا در جهات دیگر صرف کرد؟

جواب: اگر مقصود پول دهندگان کمک به مخارج مربوط به مسجد باشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۹۳: چیزهایی که به مسجد به عنوان نذر داده می شود، مانند: پنکه، چراغ، استکان و نعلبکی چنانچه زاید بر احتیاج باشد، آیا متولی می تواند زیاده را بفروشد و به سایر هزینه های لازم مسجد برساند؟

جواب: در صورتی که مورد نیاز سایر مساجد نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۲۹۴: حسینیة ای بصورت مخروبه در آمده و مردم قدرت تعمیر آن را ندارند، آیا اجازه می دهید از موقوفات آن در تعمیر حسینیة استفاده شود؟

جواب: چنانچه موقوفات مزبوره برای خصوص روضه خوانی و عزاداری و مخارج آن وقف نشده باشد بلکه برای همه اموری که با امام حسین علیه السلام ارتباط دارد وقف شده باشد در این صورت مانعی ندارد که از آنها جهت تعمیر و یا تجدید بنای حسینیة مزبور صرف شود.

اشیای متعلق به مسجد

سؤال ۲۹۵: مسجدی قدیمی را جهت تجدید بنا خراب کردیم، پس از تجدید بنا مبلغ دو بیست هزار تومان بدهکار شدیم، آیا می توان گچ و آهن اضافه آمده و چوب و فرشهای مستعمل قبلی را که مورد نیاز مسجد نیست برای پرداخت قرض مسجد به فروش برساند؟

جواب: فروش مصالح اضافه آمده برای پرداخت قرض مسجد مانعی ندارد، ولی چوب و فرشهای مستعمل قبلی را در مسجد دیگری که مورد نیاز است استفاده کنند و در صورتی که مورد نیاز هیچ مسجد دیگری نباشد، فروش آنها نیز مانعی ندارد.

سؤال ۲۹۶: سماور ذغالی را فردی وقف مسجد کرده و اکنون مورد استفاده قرار نمی گیرد، آیا می شود آن را فروخت و به جای آن فرش تهیه کرد؟

جواب: اگر مسجد دیگری نیاز به چنین سماوری داشته باشد به آنجا داده شود و اگر چنین نیست آن را تبدیل به سماور گازی و مثل آن کنند و در صورت عدم نیاز پول آن را صرف در آبدارخانه مسجد کنند.

سؤال ۲۹۷: آیا وسایل مسجد و حسینیه را می توان به جای دیگر برای استفاده عمومی انتقال داد؟

جواب: اگر وقف بر مسجد یا حسینیه باشد تغییر و انتقال آن جایز نیست.

سؤال ۲۹۸: مسجدی است گاهی در آن نماز خوانده می شود تا خراب نشود، آیا می توان لوازم آن مانند: فرش، آهن و آجر را به مسجد دیگری انتقال داد؟

جواب: جایز نیست، بلکه باید همان مسجد را مرمت و تعمیر کرد و بر مؤمنین لازم است که حرمت مسجد را حفظ کنند.

سؤال ۲۹۹: مسجدی فقط یک خط تلفن در اطاق خادم دارد به طوری که اگر نباشد کسی جوابگوی مردم نخواهد بود، آیا می توان از آن سیمی به مغازه ای کشید که همیشه از آن استفاده شود؟

جواب: در صورتی که هیأت امنای مصلحت را در این بیند مانعی ندارد.

سؤال ۳۰۰: مسجد جامعی خراب شده که در حال تجدید بنای آن می باشیم و فعلاً از آن مسجد و لوازم آن استفاده نمی شود، آیا می توان از وسایل مسجد در مهدیه ای که نزدیک مسجد است استفاده کرد؟

جواب: مانعی ندارد مشروط به اینکه به مجرد امکان استفاده در مسجد به آنجا انتقال داده شود.

سؤال ۳۰۱: فرشهای مسجدی فرسوده شده و در صورت عدم تعویض از بین می رود، آیا جایز است آنها را فروخته یا تبدیل به احسن کنیم؟

جواب: اگر فرشها را به مسجد اهدا و یا تملیک کرده اند تعویض آن در صورت حاجت مانعی ندارد. اما اگر برای مسجد وقف کرده اند، بدون مجوز شرعی تغییر و تبدیل آن جایز نیست.

سؤال ۳۰۲: اجناسی مانند قند و چای را که در مساجد و غیره زیاد می آید و در اثر گذشت ایام احتمال فاسد شدن آنها وجود دارد، آیا می توان فروخت و پول آن را خرج همان مسجد کرد، یا باید به مسجد دیگر برد؟

جواب: اگر بشود از عین آن در مساجد دیگر و یا در وقت دیگر استفاده کنند این امر تقدّم دارد.

سؤال ۳۰۳: مسجدی است پنجاه سال پیش درست شده و فعلاً چون در مسیر سیل قرار دارد امکان تعمیر ندارد، آیا می توان مسجد دیگری ساخت و از امکانات مسجد مخروبه صرف آن کرد؟

جواب: باقی ماندن مسجد حدود ۵۰ سال، دلیل بر این است که امکان بقا دارد مگر اینکه جدیداً در راه سیل قرار گرفته باشد که در این صورت چنانچه تغییر راه سیل امکان نداشته باشد و سیل خطری برای مسجد باشد می توان از امکانات آن در مسجد دیگر استفاده کرد.

سؤال ۳۰۴: آیا آوردن مهر از مسجد به منزل و نماز بر روی آن جایز است؟

جواب: جایز نیست.

جای گرفتن برای نماز

سؤال ۳۰۵: شخصی برای نماز در مسجد جا گرفته و می رود وضو بگیرد، دیگری جانماز او را کنار زده و جای او مشغول نماز می شود آیا نماز او صحیح است؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب نمازش را دوباره در محل دیگر بخواند.

مسائل متفرقه مسجد

سؤال ۳۰۶: آیا تشکیل کلاسهای تابستانی و نمایش فیلمهای سینمایی در مساجد جایز

است؟

جواب: احترام مساجد لازم است و باید رعایت شود و تأسیس کلاسهای مذهبی منافاتی با حرمت مسجد ندارد، اما پخش برخی فیلمها مناسب نیست.

سؤال ۳۰۷: در اعیاد مذهبی و جشن ولادت ائمه در مسجد یا حسینیه مجلس جشن گرفته می شود و اشعار مذهبی خوانده می شود، آیا کف زدن در این مجالس جایز است؟

جواب: بطور کلی کف زدن در مساجد و حسینیه ها و اماکن مقدس، به هر عنوان که باشد جایز نیست، و در غیر آنها هم با توجه به اینکه در طول تاریخ اسلام و تشیع، شعار مسلمانان ذکر صلوات بوده است، خصوصاً در مجالسی که به نام و یاد ائمه علیهم السلام تشکیل می شده، لذا مناسب است مسلمانان احساسات و علائق مذهبی خویش را با فرستادن صلوات ابراز دارند.

سؤال ۳۰۸: اگر برگزاری مجالس ترحیم در مساجد مزاحم نمازگزاران یا کسانی که مشغول تعقیب نمازند باشد، از نظر شرعی چه صورت دارد؟

جواب: جایز نیست، مگر اینکه تعقیب بیش از حد معمول طول بکشد.

سؤال ۳۰۹: مسجدی است که در آن فعالیتهای فرهنگی، ورزشی انجام می پذیرد و کتابخانه و نوارخانه در زیرزمین آن تأسیس شده و هیچ گونه تضاد و مزاحمتی با موضوع وقف و موقوف علیهم ندارد و در ساعات غیر نماز فعالیتهای مزبور و احیانا ورزش در زیرزمین انجام می شود. نظر مبارک را در این مورد بیان فرماید.

جواب: در صورتی که موجب هتک مسجد و اهانت به آن نباشد مانعی ندارد.

سؤال ۳۱۰: در صورت جایز نبودن، رفتن و ماندن در چنین مجالسی (بدون دست زدن) چه حکمی دارد؟

جواب: اگر در مساجد و حسینیه ها باشد شرکت مانعی ندارد ولی دست نزنید و در صورت احتمال اثر، نهی کنید چون دست زدن در چنین مکانهای مقدس نوعی هتک و بی احترامی است و با شئون آنها منافات دارد.

سؤال ۳۱۱: گذاشتن عکس یا کشیدن تصویر انسان یا حیوان در مسجد چه حکمی دارد؟

ص: ۹۴

جواب: گذاشتن عکس به جهت اینکه می خواهند در مسجد نماز بخوانند، مکروه است و احتیاط واجب آن است که صورت ذی روح در مسجد نکشند.

سؤال ۳۱۲: مسجدی را بازسازی کرده و توسعه داده اند و معمار مقداری از مال خود را خرج کرده است و مزد کارگر و بنّاء هم پرداخت نشده است و افراد طلبکار می گویند تا پول ما را ندهید، راضی نیستیم در مسجد نماز بخوانید، حکم آن را روشن کنید.

جواب: نماز خواندن در مسجد منوط به رضایت کسی نیست و دیون مسجد را اگر مسجد موقوفه دارد از آن پرداخت کنید و اگر ندارد مؤمنین باید پردازند.

سؤال ۳۱۳: کتابخانه ای در قسمت بالکن مسجد قرار دارد و چون راه پله آن غیر اصولی و ناراحت کننده بود برای خوب ساختن آن، آن را تخریب کرده ایم؛ البته برای اجرای طرح جدید مقداری دیگر از مسجد تخریب شده است، حال متوجه شده ایم این امر نیاز به اجازه حاکم شرع دارد، چه می فرمایید؟

جواب: پله را به طور اصولی بسازید و سعی کنید از خرابی جلوگیری شود.

سؤال ۳۱۴: سالها فردی در مسجد اقامه جماعت می کرده است و بعد از فوت او فرزندش چند سالی اقامه جماعت کرده است و فعلا امام جمعه شهر طبق مصالحی مسجد را توسعه داده و امام جماعت جدیدی نصب کرده است و امام جماعت قبلی اظهار نارضایتی می کند؛ نماز در این مسجد چه حکمی دارد؟

جواب: نسبت به امامت مسجد هیچ کس حق پیدا نمی کند و رضایت و عدم رضایت کسی معتبر نیست.

سؤال ۳۱۵: آیا روی زمین اصلاحات ارضی می توان مسجد و سایر اماکن عمومی از قبیل:

حمام، مدرسه دینی طلاب و اماکن فرهنگی درست کرد؟

جواب: ظاهرا حضرت امام رحمه الله به عنوان حکم ثانوی تصرف در این اراضی را اجازه داده اند. لذا احداث اماکن مذکور در این زمینها مانعی ندارد.

سؤال ۳۱۶: اگر در مسجد روضه برقرار باشد، آیا می توان برای ضبط شخصی از برق آن استفاده کرد؟

جواب: جایز نیست، مگر آنکه پول برق مصرف شده را بدهند.

سؤال ۳۱۷: چندین سال قبل ۱۲ نفر به قصد زیارت به کربلا رفته اند مجتهد برای تیمن حکم هیأت امنایی مسجد به نام حضرت ابو الفضل علیه السلام را به آنها می دهد، ولی فعلا مجتهد و هیأت فوت کرده اند، آیا اولاد آنان حق دارند ادعا کنند که جزء هیأت امناء می باشند؟

جواب: اولاد آنها حقی ندارند.

سؤال ۳۱۸: مدت چهل سال است در خدمت مسجد هستم، آیا می توانم وصیت کنم در آستانه آن (کفش کن) دفنم کنند؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۳۱۹: زمینی را به عنوان مسجد در اختیار مسجد گذاردم مبنی بر اینکه قیمت نصف آن را به من بدهند اما وقتی دیوار کشیده شد از ادامه کار انصراف پیدا کردند، آیا می توان آن را تبدیل به زمین کرد با توجه به اینکه نه صیغه خوانده شده و نه تحویل نمازگزاران داده شده؟

جواب: با توجه به خصوصیات ذکر شده بهتر آن است که زمین را تدریجا بصورت مسجد در آورند و از آن استفاده کنند.

سؤال ۳۲۰: در بعضی از مساجد معمول است هنگام مجالس ختم و فاتحه صدای بلندگو در فضای بیرون مسجد پخش می شود با توجه به اینکه چه بسا بیماران و سالخوردگانی از صدای بلندگو اذیت می شوند، آیا این عمل جایز است؟

جواب: محل اشکال است.

سؤال ۳۲۱: تخریب بناها و مکانهایی که آیات قرآن بر آنها نوشته شده یا حک شده است به قصد تعمیر چه حکمی دارد؟ و در صورت تخریب با خاک و باقیمانده آنها به چه نحو عمل شود؟

جواب: در صورتی که تعمیر و بازسازی لازم باشد، تخریب مانعی ندارد و خاک باقیمانده را در جایی بریزند که بی احترامی نشود یا در آب روان بریزند یا دفن کنند یا در بیابان دوردست بریزند.

سؤال ۳۲۲: آیا تشکیل مجلس عروسی در مسجد یا حسینیه فقط برای غذا خوردن عیب دارد؟

جواب: بطور کلی هر چه موجب هتک و وهن مسجد شود حرام است، لذا انشاء عقد ازدواج و اجرای صیغه عقد در مساجد، مانعی ندارد اما انجام مراسم عقد و عروسی به نحوی که امروزه متعارف است جایز نیست.

ص: ۹۷

سؤال ۳۲۳: آیا اذان رادیو و تلویزیون جمهوری اسلامی ایران حجت است و می شود با آن نماز خواند و روزه را افطار کرد؟

جواب: بلی، برای اهالی شهر محل پخش و اهالی اطراف که با آن شهر نزدیک و هم افق هستند حجت است و نماز و افطار مطابق آن مانعی ندارد.

سؤال ۳۲۴: آیا گفتن اقامه مشروط به گفتن اذان است، یا می توان آن را بدون اذان گفت؟

جواب: استحباب اقامه مشروط به گفتن اذان نیست.

سؤال ۳۲۵: کسی نماز ظهر را به نماز عصر امام جماعت اقتدا کرد، آیا پس از آن برای نماز عصر اقامه بگوید یا همین که صفوف جماعت متفرق نشده اقامه از او ساقط است؟

جواب: در فرض سؤال اقامه ساقط نیست.

سؤال ۳۲۶: بلندگوی مسجد اذان را با نوار ضبط صوت پخش می کند، آیا صحیح است که با همان اذان نماز خوانده شود و ثواب دارد یا اذان دیگر گفته شود؟

جواب: اذان نوار ضبط صوت مجزی از اذان نماز نیست.

سؤال ۳۲۷: آیا جمله «أشهد أن علياً ولي الله جزء اذان و اقامه است؟ و آیا گفتن «اشرف الانبياء و المرسلين» در اذان و اقامه صحیح است؟

جواب: جملات مذکور جزء اذان و اقامه نیست ولی گفتن آنها بدون قصد ورود و جزئیت مانعی ندارد بلکه رجحان هم دارد.

سؤال ۳۲۸: بلند کردن صدای اذان و غیر آن در صورتی که موجب آزار همسایگان می شود چگونه است؟

جواب: صدای اذان در موقع نماز جماعت مانعی ندارد و غیر آن جایز نیست.

سؤال ۳۲۹: در نمازهای یومیه که باید اذان و اقامه گفته شود اگر اذان را از رادیو بشنود و خود اقامه بگوید نماز چگونه است؟

جواب: اذان برای نماز واجب نیست، ولی برای درک استحباب بعید نیست اذان رادیو کفایت کند اگر پخش مستقیم باشد و الا کفایت نمی کند.

قرائت

سؤال ۳۳۰: کسی که دندانش افتاده یا کشیده و نمی تواند قرائت را درست بخواند آیا لازم است دندان مصنوعی بگذارد تا بتواند نماز را صحیح بخواند؟

جواب: بلی، در صورت قدرت واجب است.

سؤال ۳۳۱: آیا غلط خواندن یا از مخرج ادا نکردن اذکار مستحبی نماز، موجب بطلان نماز می شود؟

جواب: اگر غلط فاحش نباشد و موجب تغییر معنی نگردد نماز باطل نیست.

ولی اگر عمداً غلط بخواند احتیاطاً نماز را پس از خواندن اعاده کند.

سؤال ۳۳۲: تکرار بعضی کلمات حمد و سوره و ذکرهای نماز جایز است یا نه؟

جواب: در صورت شک در صحت آنها تکرار عیب ندارد. و اگر از محل آن نگذشته آن کلمه را تکرار کند تا یقین به ادای صحیح آن کند. ولی مشروط به اینکه منشأ شک، وسواس نباشد.

سؤال ۳۳۳: تلفظ صحیح ضاد در نماز چگونه است و در صورت مشکل بودن تلفظ وظیفه چیست؟

جواب: تلفظ حرف ضاد به این کیفیت است که زبان را به جانب دندانهای طرف راست یا چپ می برد و با تکیه به آنها ادا می کند و در صورت عدم امکان یا مشکل بودن به همان صورت معمولی تلفظ مانعی ندارد.

سؤال ۳۳۴: اگر نون «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ» و «اشهد ان لا اله الا الله» بطور ادغام تلفظ نشود، صحیح می باشد یا نه؟

جواب: بهتر این است که در موارد ذکر شده ادغام کنند، ولی بدون ادغام هم صحیح است و در هر حال باید نون یا بنحو ادغام یا بدون آن ادا شود.

سؤال ۳۳۵: اگر کسی در تسیحات اربعه شک کند، ۳ تا گفته یا ۲ تا، وظیفه اش چیست؟

جواب: بنا را بر اقل بگذارد و یک مرتبه دیگر بگوید.

سؤال ۳۳۶: اگر در رکعت سوم یا چهارم سهوا تسیحات اربعه را ۴ بار بگوییم، وظیفه چیست؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۳۳۷: اگر انسان بفهمد شخصی نماز خود را غلط می خواند آیا لازم است به او تذکر دهد؟

جواب: لازم نیست.

سؤال ۳۳۸: کسی که روز جمعه نمازش را فرادی می خواند آیا مستحب است حمد و سوره را بلند بخواند؟ و همچنین امام جماعت در روز جمعه که نماز را به جماعت می خواند؟

جواب: بلی، مستحب است خصوص حمد و سوره نماز ظهر روز جمعه بلند خوانده شود، چه نماز فرادی باشد، چه جماعت.

سؤال ۳۳۹: آیا در نماز ظهر و عصر غیر از حمد و سوره باید ذکرهای نماز را آهسته خواند؟

جواب: فقط واجب است حمد و سوره را آهسته بخواند.

سؤال ۳۴۰: آیا حرکت دادن سر در حال قرائت و سایر ذکرهای نماز اشکال دارد؟

جواب: اگر حرکت کم باشد مانعی ندارد.

سؤال ۳۴۱: آیا قرائت سوره های طویل، مثل بقره، در نمازهای واجب سبب خروج از حالت نمازگزار نمی شود؟ حتی اگر هر رکعت یک ساعت طول بکشد؟

جواب: خیر، قرائت سوره های طولانی موجب خروج از نماز نمی شود؟

رکوع و سجده

سؤال ۳۴۲: آیا سجده بر سیمان و موزاییک صحیح است؟

جواب: در صورتی که سیمان به واسطه پخته شدن از حال سنگ بودن خارج نشده باشد سجده بر آن صحیح است و همچنین است موزاییک.

سؤال ۳۴۳: یکی از دو طرف مهرهای نماز ناصاف است و مقداری برجستگی دارد آیا سجده روی سطح ناصاف آن صحیح است؟

جواب: لازم نیست سجده بر سطح صاف باشد و همین که پیشانی به قدر یک دوریالی روی مهر قرار گیرد و صدق سجده کند نماز صحیح است.

سؤال ۳۴۴: آیا گذاشتن کف دست بر زمین به هنگام سجده، انگشتان را هم شامل می شود؟

جواب: کف دست شامل انگشتان نیز می شود ولی در سجده استیعاب عرفی کافی است. یعنی عرفا بگویند تمام دست (انگشتان و کف دست) را روی زمین گذاشته است.

سؤال ۳۴۵: اگر کف دست در حال سجده روی زمین باشد، ولی انگشتان دست حرکت کند، آیا اشکال دارد؟

جواب: حرکت جزئی که منافعی با وضع باطن کف نباشد، مانع ندارد.

سؤال ۳۴۶: بیماری که رکوع و سجده را با اشاره انجام می دهد، در صورتی که شک کند در حال رکوع است یا سجده، تکلیف چیست؟

جواب: در فرض سؤال بنا را بر این می گذارد که در حال رکوع است و ذکر رکوع را می گوید و بقیه اعمال نماز را ادامه می دهد.

سؤال ۳۴۷: اگر در موقع گذاردن پیشانی روی مهر در حال سجده، قسمتی از موی سر انسان پیشانی را فراگیرد و مانع چسبیدن پیشانی روی مهر گردد چه باید کرد؟ آیا باید سر را از روی مهر جدا ساخت و مجدداً سر را بگذارد یا در همان حالت ذکر سجده را بگوید؟

جواب: لازم است در حال سجده خود پیشانی روی مهر قرار گیرد و چنانچه موی سر مانع از این امر باشد باید به کیفیتی مانع را برطرف کند که تعدد سجده لازم نیاید یا بکشیدن پیشانی و یا بکشیدن موهای مانع.

سؤال ۳۴۸: آیا ناخن می تواند بعنوان محلّ سجده و سجده گاه قرار گیرد؟

جواب: عنوان ناخن محلّ سجده نیست، بلکه محلّ سجده پشت دست است آن هم در صورت نبودن زمین و گیاهان و پنبه و کتان و سایر لباسها.

سؤال ۳۴۹: گاهی در پیشانی انسان جوشهایی پیدا می شود که هنگام سجده درد می گیرد، آیا می توان برای سجده صورت را کج روی مهر گذاشت و اگر بعد از سر برداشتن از سجده، مهر آلوده به خون جوشها شود، نماز چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال یکی از دو طرف پیشانی را روی مهر بگذارید و اگر بعد از سر برداشتن متوجه شدید روی مهر از جوش پیشانی کمی خونی شده نماز صحیح است. ولی برای سجده های بعدی به قسمت خون آلود مهر سجده نشود.

سؤال ۳۵۰: روی بعضی از سجاده ها و مهرهای نماز، عکس بارگاه ائمه علیهم السلام کشیده شده است، آیا نماز روی آنها جایز است؟

جواب: نماز اشکال ندارد، ولی با توجه به اینکه بعضی از مغرضین و مخالفین در مقام تهمت زدن به شیعه هستند و این قبیل چیزها را شاهد تهمت های خود قرار می دهند و می گویند شیعه «العیاذ بالله» بر گنبد و بارگاه سجده می کند، لذا بهتر است سجاده و مهر، ساده و بدون نقش باشد. گذشته از اینکه این چیزها سبب به

هم خوردن حواس و عدم حضور قلب می شود.

سؤال ۳۵۱: بعضی اوقات انسان در سجده اول پیشانیش دو بار به مهر می خورد، آیا دو سجده حساب می شود؟

جواب: اگر مرتبه دوم قابل کنترل و جلوگیری نباشد مجموعاً یک سجده حساب می شود و در غیر این صورت دو سجده.

سجده واجب قرآن

سؤال ۳۵۲: اگر زن حائض آیه سجده را بشنود، آیا لازم است سجده کند؟

جواب: بلی باید سجده کند.

قنوت

سؤال ۳۵۳: اگر در رکعت اول، اشتباهاً قنوت بجا آورد، آیا سجده سهو لازم می شود؟

جواب: واجب نیست ولی مستحب است.

سؤال ۳۵۴: اگر در رکعت دوم، قنوت را فراموش کند و در رکوع یادش بیاید، آیا می تواند بعد از رکوع قنوت را بخواند؟

جواب: بلی، می تواند.

سؤال ۳۵۵: بعضی ها به هنگام قنوت سمت نگین انگشتر عقیق خود را به طرف صورت می گیرند، آیا این عمل مستند است و آیا ثوابی دارد؟

جواب: برای عمل مورد سؤال در خصوص قنوت روایتی به نظر نرسیده است، ولی در روایت به نحو مطلق از رسول خدا صلی الله علیه و آله از نگاه به عقیق مدح شده است.

(مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۲۹۷).

سؤال ۳۵۶: آیا دعا کردن به زبان فارسی در قنوت و سجده نمازهای واجب جایز است؟

جواب: خلاف احتیاط وجوبی است.

عدول از نمازی به نماز دیگر

سؤال ۳۵۷: شخصی مشغول نافله ظهر شد، یادش آمد نماز صبح را نخوانده، آیا می تواند از نافله به نماز صبح عدول کند؟

جواب: خیر، عدول از نافله به فریضه صحیح نیست.

تعقیب نماز

سؤال ۳۵۸: بعضی از افراد بعد از نماز، انگشتان را روی چشمان خود گذاشته و آیه الکرسی می خوانند، آیا در خصوص این عمل روایتی وارد شده است؟

جواب: در کتاب جنات الخلود خاتون آبادی رحمه الله (ص ۵۸) در قسمت درد چشم از ائمه معصومین علیهم السلام نقل شده که برای درد چشم بخوانند «اعیذ نور بصری بنور الله الذی لا یطفی» و آیه الکرسی را به قصد عافیت بخوانند و نیز در حاشیه مفاتیح الجنان (ص ۴۰۹) در عوذات مأثوره آمده: برای درد چشم وارد شده که بخواند بر آن آیه الکرسی و نیت کند خوب شدن آن را و اگر پیش از آن دست بر چشم نهد و بگوید «اعیذ نور بصری بنور الله الذی لا یطفی» برای ضعف باصره نافع است.

ص: ۱۰۴

سؤال ۳۵۹: شخصی مدتی نماز قضا دارد، آیا باید به ترتیب نمازها را قضا کند؟

جواب: در نمازهایی که در ادای آنها ترتیب لازم است، مانند نماز ظهر و عصر لازم است در قضا ترتیب بین آنها رعایت شود و در غیر آنها نیز مقتضای احتیاط و جویی رعایت ترتیب است.

سؤال ۳۶۰: کسی که نمی داند چه مقدار نماز قضا دارد، چه وظیفه ای دارد؟

جواب: مقداری را که یقین دارد قضا کند و بهتر است مشکوکها را نیز قضا کند.

سؤال ۳۶۱: این جانب در اثر بی توجهی، لباسهایی از پول خمس نداده خریدم و با آنها نماز خواندم، آیا باید نمازهایم را قضا کنم؟

جواب: اگر به طور کلی توجه نداشته اید و احتمال نمی داده اید در چنین لباسی، نماز صحیح نباشد، نمازها صحیح است و قضا ندارد.

سؤال ۳۶۲: شخصی نمی داند که نماز و روزه ای از او فوت شده یا خیر، آیا تکلیفی دارد؟

جواب: با فرض شک در فوت نماز و روزه، چیزی بر او نیست.

سؤال ۳۶۳: کسی که مدتی نماز قضا دارد، آیا می تواند با هر نماز واجب ادای خود یک یا دو نماز قضا هم بخواند، یا باید نمازهای قضای خود را پشت سر هم بخواند؟

جواب: به هر دو صورت صحیح است. بلی اگر ترتیب نمازهای قضای خود را بداند لازم است به ترتیب قضا کند.

سؤال ۳۶۴: شخصی نماز مغرب را خواند ولی نماز عشا را فراموش کرد یا خوابش برد و نمازش قضا شد، آیا روزه فردای آن شب بر او واجب است؟

جواب: اگر خوابش برد و نماز عشا قضا شد، احتیاط مستحب آن است که فردایش را روزه بگیرد.

سؤال ۳۶۵: کسی می خواهد نمازهای خود را که زیاد هم هست قضا کند، آیا اذان و اقامه لازم است؟

جواب: واجب نیست بلکه مستحب است و اگر هر مرتبه که شروع به قضا می کند یک اذان و یک اقامه بگوید و بعد برای هر نمازی یک اقامه بگوید به مستحب عمل کرده است.

سؤال ۳۶۶: عده ای در شبهای قدر ماه مبارک رمضان نماز قضا می خوانند، و گاهی با جماعت خوانده می شود، آیا افضل نافله شبهای قدر است یا نماز قضا و آیا به جماعت خواندن صحیح است یا خیر؟

جواب: خواندن نمازهای قضا اهم است، خصوصاً اگر احتمال دهند که بعداً توفیق قضای نمازهایشان را پیدا نمی کنند، هر چند که نماز قضا جای نافله را نمی گیرد و خواندن به جماعت نیز در صورتی صحیح است که امام جماعت هم نماز قضا داشته باشد و یا به نیابت از کسی که فوت شده و نماز قضای حتمی دارد نماز بخواند.

سؤال ۳۶۷: مریضی روی تخت افتاده و قادر به حرکت نبوده و نتوانسته خود را تطهیر کند، و با همان بدن و لباس نجس، با تیمم نمازش را خوانده، آیا فعلاً که خوب شده باید آن نمازها را قضا کند؟

جواب: در فرض سؤال که به وظیفه خود عمل کرده، قضا لازم نیست.

سؤال ۳۶۸: شخصی چهار روز بیهوش بوده، آیا نمازهایی را که در این چند روز نخوانده،

جواب: اگر تمام وقت بیهوش بوده، و سبب بیهوشی، خودش نبوده، قضا ندارد.

سؤال ۳۶۹: شخصی سگته کرده و مدتی قدرت بر حرکت نداشته و حواسش هم بجا نبوده، آیا نمازهای این مدتش قضا دارد؟

جواب: اگر حواس نداشته بطوری که اوقات نماز را تشخیص نمی داده، نمازهای فوت شده اش قضاء ندارد، ولی اگر ملتفت بوده و مسامحه کرده قضای نمازها را بجا آورد و چنانچه از دنیا رفته است، برایش قضا کنند.

سؤال ۳۷۰: این جانب، از مرجعی تقلید می کردم که به فتوای او نماز با غسل جمعه، صحیح بوده و فعلا از جنابعالی تقلید می کنم که فرمایید با غسل جمعه، بدون وضو، نماز صحیح نیست. اکنون آن نمازهایی که با غسل جمعه خوانده ام، قضا دارد؟

جواب: صحیح است و اعاده هم لازم نیست. ولی فعلا با غسل جمعه لازم است وضو هم بگیرید.

سؤال ۳۷۱: شخصی اطلاعی از قرائت نماز نداشته و کسی هم به او نگفته، فعلا فهمیده که نمازش غلط بوده، آیا باید نمازها را قضا کند؟

جواب: اگر برای یاد گرفتن دنبال کرده و نماز خود را صحیح می دانسته و بعد فهمیده غلط خوانده لازم نیست دوباره بخواند.

سؤال ۳۷۲: شخصی چندین سال نماز خوانده و فعلا فهمیده که نمازهایش غلط بوده، آیا لازم است نمازها را قضا کند؟

جواب: اگر می توانسته یاد بگیرد و صحیح بخواند ولی کوتاهی کرده و غلط خوانده باید آنها را قضا کند.

سؤال ۳۷۳: مسافری در بازگشت از سفر، نماز ظهر و عصر را در راه نخوانده و یک ساعت به روز به وطنش رسیده، ولی فراموش کرده نماز ظهر و عصر را بخواند اکنون قضای آنها را

شکسته بخواند یا تمام؟

جواب: در فرض سؤال که وقت نماز ظهر و عصر باقی بوده و به وطن رسیده، نماز ظهر و عصر را تماما قضا کند.

سؤال ۳۷۴: شخصی اول ظهر در وطن بوده و نمازش را نخواند و به مسافرت رفت در سفر هم نمازش را تا مغرب به هر علت نخوانده و قضا شده، حال که به وطن برگشته آن نماز را شکسته قضا کند یا تمام؟

جواب: چون در آخر وقت که نماز قضا شده مسافر بوده است لذا قضای آن را شکسته بخواند.

نماز قضای پدر و مادر

سؤال ۳۷۵: پدر و مادر این جانب در تمام عمر نمازشان را غلط خوانده اند و وصیت هم نکرده اند، آیا بر من که پسر بزرگ آنان هستم واجب است تمام نمازهای آنان را قضا کنم؟

جواب: اگر احتمال دهید که غلط خواندن آنان از جهت عدم قدرت بر تصحیح بوده و در یاد گرفتن کوتاهی نکرده اند، قضا ندارد.

سؤال ۳۷۶: برادر این جانب بعد از پدرم فوت کرده و عمر او کفاف نداد که نمازهای پدرم را قضا کند، آیا بر من که بعد از او هستم ولی یک سال و نیم از او کوچکترم واجب است نمازهای پدرم را قضا کند؟

جواب: خیر، بر شما واجب نیست، ولی اگر قضا کنید ثواب دارد.

سؤال ۳۷۷: برادر بزرگ این جانب بعد از فوت پدرم و قبل از بلوغ، فوت کرد و من که کوچکتر بودم فعلا بالغ شده ام، آیا نماز قضای پدرم بر من واجب است؟

جواب: خیر بر شما واجب نیست، ولی اگر بخوانید ثواب دارد.

سؤال ۳۷۸: برادر بزرگ این جانب در زمان حیات پدرم فوت شد و وقتی پدرم از دنیا رفت من اولاد ارشدش بودم، آیا نماز قضاها را پدر بر عهده من است؟

جواب: بلی، نماز قضای پدر و مادر بر پسر بزرگتر وقت فوت آنان می باشد.

سؤال ۳۷۹: اگر پدر یا مادر نماز آیات را ترک کرده یا فراموش کرده باشند اگر بر پسر بزرگتر آنها واجب است بعد از فوت آنان قضای نماز آیات را بخواند؟

جواب: بلی فرقی بین قضای نمازهای واجب یومیه و نماز آیات نیست.

سؤال ۳۸۰: آیا پسری که هنوز به تکلیف نرسیده می تواند نماز قضای پدر و مادر خود را بخواند؟

جواب: اگر ممیز باشد و مسائل وضو و نماز را بداند که نمازها را صحیح بخواند، بلی جایز و صحیح است.

سؤال ۳۸۱: شخصی در اواخر عمر بهایی شده و به همان حال از دنیا رفته، آیا بر پسر بزرگترش واجب است نمازهای او را قضا کند؟

جواب: خیر، واجب نیست و هر کس به هر عنوان منکر نماز و روزه شد و با حال انکار از دنیا رفت، نماز و روزه اش بر کسی نیست و قضا ندارد.

سؤال ۳۸۲: برادر بزرگتری داشتم که قبل از پدر این جانب فوت کرده است، آیا فعلا که پدرم فوت شده نماز و روزه او بر من واجب است یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال که برادر بزرگتر شما قبل از پدر فوت کرده، فعلا شما فرزند پسر بزرگتر هستید که واجب است قضای نماز پدر خود را بخوانید و همچنین روزه قضای او را بگیرد.

سؤال ۳۸۳: مسلمانی حدود ۴۵ سال قبل با زن کافره ازدواج کرده و صاحب پسری شده است و سپس آنها را رها کرده و سی و پنج سال قبل ازدواج مجدد کرده است و صاحب پسری شده است و فعلا که فوت شده، از زن و پسر اول او هیچ اطلاعی در دست نیست، آیا نماز و روزه او بر پسر زن دوم او واجب است یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال قضای نماز و روزه پدر بر پسر زن دوم با فرض بزرگتر بودن پسر زن اول وی واجب نیست. هر چند خوب است تبرعا انجام دهد.

نماز استیجاری

سؤال ۳۸۴: آیا در نماز استیجاری باید به ترتیب قضا شدن نماز خواند یا لازم نیست؟

ص: ۱۰۹

جواب: اگر علم به ترتیب نمازهای فوت شده داشته باشد، لازم است ترتیب رعایت شود.

سؤال ۳۸۵: شخصی نماز و روزه پدر و مادرش که بر او واجب بوده انجام نداده، آیا می تواند برای غیر اجیر شود؟

جواب: مانعی ندارد، مگر اینکه اجیر شدن او موجب تأخیر بیش از حد نماز و روزه والدین او بشود، که در این صورت نماز و روزه والدین را مقدم بدارد.

سؤال ۳۸۶: شخصی روزه و نماز قضایی از خودش دارد، آیا می تواند برای غیر اجیر شود و نماز و روزه استیجاری بگیرد؟

جواب: نماز مانعی ندارد ولی در مورد روزه باید زمانی را معین کند که تا آن زمان امکان گرفتن روزه های واجب خود را داشته باشد.

سؤال ۳۸۷: پدر این جانب ۷۵ سال عمر کرد و اهل نماز هم بود و در عین حال وصیت کرد که ثلث مالش را هرچه از مخارج کفن و دفنش زیاد آمد برایش نماز و روزه استیجاری بگیریم، اکنون که مخارج معمولی کفن و دفن را پرداخته ایم حساب کردیم، باقی مانده ثلث بقدری است که می شود ۸۰ تا ۸۵ سال نماز و روزه استیجاری گرفت در حالی که مقدار نماز و روزه او بر فرض که هیچ هم نخوانده حدود ۶۰ سال است، آیا واجب است به وصیت او عمل کنیم و همه را بابت استیجار نماز و روزه بدهیم یا بقدر ۶۰ سال کافی است و اگر ۶۰ سال کافی است باقی مانده را کجا و به چه صورت مصرف نماییم؟

جواب: این مسأله دارای وجوهی است:

۱- اگر مقصود میت این بوده که ثلث مالش مصرف خودش بشود، مازاد را به نیت خودش صرف خیرات کنید.

۲- اگر احتمال عقلایی داده شود که علاوه بر نماز و روزه خودش نماز و روزه غیر یا کفاره و امثال آن به عهده اش بوده باید تمام باقیمانده را برای نماز و روزه استیجاری بدهید.

۳- اگر احتمال داده شود که غرض ایشان این بوده که نماز و روزه های

فوت شده او انجام شود و علت اینکه اینگونه وصیت کرده این بوده که خواسته مطمئن شود حتما به مقداری که در ذمه دارد انجام شود و شاید به این معنی توجه داشته که بعضی از اجیرها به وظیفه خود عمل نمی کنند یا صحیح نمی خوانند در این فرض نیز باید همه مازاد را برای نماز و روزه استیجاری بدهید.

۴- اگر ورثه یقین دارند که هیچ کدام از موارد فوق نبوده و میت از روی بی توجهی اینگونه وصیت کرده مازاد بر مقدار یقینی را بین خود تقسیم کنند، اگر چه احتیاط در این است که با اجازه ورثه به نیت میت صرف خیرات کنند.

سؤال ۳۸۸: این جانب نماز و روزه قضا شده زیادی دارم، که می دانم نمی توانم خودم تا آخر عمر، آنها را قضا کنم، آیا اجازه می فرمایید، خودم اجیر و نایب بگیرم؟

جواب: تا زنده هستید، اجیر گرفتن برای نماز و روزه، صحیح نیست. و باید وصیت کنید تا هر مقداری که خود نخوانده اید بعد از فوت شما، برایتان نایب بگیرند و قضا کنند.

سؤال ۳۸۹: کسی که خودش نماز قضا در ذمه دارد، آیا می تواند برای قضای نماز اموات اجیر شود؟

جواب: بلی، اجیر شدن برای غیر در فرض سؤال مانعی ندارد، ولی جایز نیست در قضای نماز خود مسامحه کند.

سؤال ۳۹۰: شخصی از گرفتن وضو معذور است و نماز خود را با تیمم می خواند، آیا می تواند اجیر شود؟

جواب: نمی تواند، بلکه لازم است که اجیر در غسل و وضو و نماز معذور نباشد.

سؤال ۳۹۱: آیا جایز است زن را برای قضای نمازهای میت اجیر کرد؟

جواب: اگر قرائت و مسائل نماز را که مورد ابتلا است بداند و انجام نماز میت با حقوق و وظایف مربوط به زناشویی منافات نداشته باشد، اشکالی ندارد.

سؤال ۳۹۲: اگر کسی فرادی نماز بخواند با حال و حضور قلب بیشتری می خواند ولی در نماز جماعت به عللی کسل می شود، آیا کدام را انتخاب کند؟

جواب: حتی الامکان در نماز جماعت شرکت کند و سعی کند حضور قلب خویش را در آنجا داشته باشد.

سؤال ۳۹۳: مأومی که در رکعت سوم نماز مغرب یا عشا به امام اقتدا می کند و تکلیفش خواندن حمد و سوره است، آیا باید آنها را بلند بخواند یا آهسته؟

جواب: لازم است آهسته بخواند.

سؤال ۳۹۴: در مساجدی که نماز جماعت اقامه می شود و افراد نماز گزار پشت سر امام جماعت، صف کشیده به هم اتصال دارند، اگر مسجد، طبقه فوقانی داشته باشد که زنها در آنجا نماز جماعت می گذارند، اتصال صف جماعت آنها به صف طبقه پایین به چه کیفیت است؟

جواب: اتصال آنها به این است که اگر بالا نبودند و محاذی همان مکان بالا در طبقه پایین قرار داشتند اتصال برقرار بود.

سؤال ۳۹۵: آیا نرده های آهنی که در بالکن مساجد هست حائل بین صفوف نماز جماعت محسوب می شود؟

جواب: در صورتی که نرده مشبک باشد جماعت آنهایی که در بالکن نماز می خوانند چه مأمومین زن باشند چه مرد صحیح است و اگر مشبک نباشد و مانع از دیدن امام باشد اقتدای زنها صحیح ولی اقتدای مردها صحیح نیست.

سؤال ۳۹۶: اگر وقت اقامه جماعت کسی به قصد ساقط کردن امام از اعتبار، در همان مکان مسجد بصورت فرادی نماز بخواند، آیا نماز این شخص اشکالی دارد؟

جواب: اگر عمل او بقصد هتک امام جماعت باشد یا موجب هتک جماعت یا امام شود جایز نیست و چنانچه نماز فرادی خواندن تفسیق عملی امام جماعت باشد نماز هم محل اشکال است؟

سؤال ۳۹۷: اگر امام جماعت پشت سر هم سه سجده انجام دهد، آیا به نماز او خللی وارد می شود؟
جواب: اگر عمدی نباشد نماز صحیح است.

سؤال ۳۹۸: آیا ثوابی که برای نماز جماعت گفته شده به کسانی که بوسیله تکبیر مأمومین را آگاه می سازند داده می شود؟
جواب: امید است خداوند ثواب مأموم و یا بیش از آن را به مکبر عنایت فرماید.

سؤال ۳۹۹: اگر در نماز جماعت مکبر نباشد، آیا می شود یکی از مأمومین به قصد ذکر، تکبیرات نماز خود را بلندتر بگوید که سایر مأمومین، استفاده کرده به اشتباه نیفتند؟
جواب: اشکالی ندارد.

سؤال ۴۰۰: اگر مأموم در رکعت سوم یا چهارم به نماز جماعت برسد، کیفیت اقتدا کردن چگونه است؟

جواب: اگر قبل از رکوع اقتدا کند واجب است حمد و سوره را بخواند و اگر فرصت برای خواندن سوره نیست فقط حمد را بخواند و اگر بداند که در صورت اقتدا مهلت برای خواندن حمد نیز وجود ندارد بنابر احتیاط واجب باید بعد از

اینکه امام به رکوع رفت اقتدا کند. و اقتدا کردن بعد از تمام شدن تسبیحات و قبل از رکوع امام خلاف احتیاط و جویی است.

سؤال ۴۰۱: آیا بیماری که روی تخت یا ویلچر نماز می خواند، موجب به هم خوردن اتصال صفوف نماز جماعت می شود یا نه؟

جواب: خیر اشکالی ندارد.

عدالت امام جماعت

سؤال ۴۰۲: شخص غریبی در شهری وارد شد و برای ادای نماز به مسجد رفت و دید جماعت برپا شده ولی این شخص، امام جماعت را نمی شناسد، آیا می تواند به آن امام جماعت اقتدا کند؟

جواب: تا احراز عدالت امام جماعت را نکنند اقتدا جایز نیست. ولی اگر از اقتدای جمعی از مؤمنین ظاهر الصلاح اطمینان به عدالت امام پیدا کرد جایز است؟

سؤال ۴۰۳: یک نفر از اهل علم وارد شهر یا قریه ای می شود، اهالی که او را نمی شناسند آیا می توانند به او اقتدا کنند؟

جواب: در صحت اقتدا، وثوق و اطمینان به عدالت لازم است و ممکن است با همان معاشرت با او اطمینان حاصل شود و یا تحقیق کنند.

سؤال ۴۰۴: آیا صاحب دفتر ازدواج بودن به عدالت امام جماعت ضرر وارد می کند؟

جواب: در جمهوری اسلامی ایران مضر نیست.

سؤال ۴۰۵: مسافری که وارد شهرهای زیارتی، مانند مشهد مقدس و قم می شود و ائمه جماعت را نمی شناسد و افراد موثقی را پیدا نمی کند که از آنها اطلاع بگیرد، آیا می تواند در جماعت شرکت کند؟

جواب: اگر از طریق مأمومین کما و کیف اطمینان به عدالت امام حاصل شود اقتدا جایز و در غیر این صورت جایز نیست.

سؤال ۴۰۶: امامت زن در نماز آیا صحیح است؟

جواب: امامت زن برای مأمومین مرد جایز نیست و برای زنها خلاف احتیاط وجوبی است.

سؤال ۴۰۷: شخصی استحقاق حد شرعی پیدا کرده ولی قبل از اجرای حد توبه کرده است یا تعزیر شده یا زندان و یا تبعید شده ولی فعلا توبه کرده است، آیا می تواند امام جماعت شود و ما می توانیم به او اقتدا کنیم؟

جواب: بلی، در فرض سؤال مانعی ندارد. ولی کسی که حد شرعی خورده است بنابر احتیاط واجب نباید امام جماعت شود.

سؤال ۴۰۸: آیا در مواردی که انسان امام جماعت را نمی شناسد و از عدالت یا فسق او اطلاعی ندارد اقتدا صحیح است؟ و آنچه برای اثبات عدالت کفایت می کند چیست؟

جواب: با عدم احراز عدالت اقتدا صحیح نیست. ولی در اسلام حسن ظاهر اماره شرعی برای عدالت است. یعنی با فردی معاشرت متعدد داشته باشد و خلاف شرعی از او ندیده باشد.

سؤال ۴۰۹: آیا اقتدای ظهر به نماز عصر امام جمعه در روز جمعه صحیح است یا خیر؟

جواب: صحیح است.

پرداخت اجرت به امام جماعت

سؤال ۴۱۰: آیا پرداخت وجه به امام جماعت بابت حق رفت و آمد برای برپایی و اقامه نماز ظهر و عصر در نمازخانه اداره جایز است؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۴۱۱: اجرتی که بعضی از دوائر دولتی به بعضی از روحانیان می دهند که در آنجا اقامه نماز می کنند و یا مسأله می گویند، چه صورت دارد؟

جواب: اگر به عنوان قربه الی الله بدهند و او هم قربه الی الله نماز بخواند اشکال ندارد. و نیز اگر به عنوان مخارج رفت و آمد به او پرداخت کنند، مانعی ندارد.

امامت غیر روحانی

سؤال ۴۱۲: اقامه جماعت توسط غیر روحانی که دارای شرایط آن باشد چگونه است؟

جواب: با وجود روحانی اگر امامت غیر روحانی عرفاً هتک روحانیت تلقی شود، جایز نیست.

سؤال ۴۱۳: آیا در مسجدهای درون شهر غیر روحانی می تواند اقامه نماز جماعت کند؟

جواب: در صورت امکان امامت روحانی و وجود او، از روحانی استفاده شود.

پیدا شدن خلل در نماز امام جماعت

سؤال ۴۱۴: اگر امام جماعت، به علتی نمازش باطل بوده، آیا لازم است که به مأمومین اطلاع دهد تا آنان نماز خود را اعاده کنند؟

جواب: اگر بعد از نماز فهمید که نمازش باطل بوده نماز مأمومین صحیح است، و اظهار امام، لازم نیست.

سؤال ۴۱۵: اگر از امام جماعت در بین نماز حدیثی سر بزند چه حکمی دارد؟

جواب: نماز امام باطل می شود و مأمومین لازم است نماز را بصورت فردی یا به امامت دیگری تمام کنند.

سؤال ۴۱۶: امام جماعتی نمازش شکسته است ولی فراموش می کند و بعد از سلام یادش می آید که نمازش شکسته بوده ولی کامل خوانده است، تکلیف مأمومین که نمازشان را می بایست کامل بخوانند چیست آیا باید اعاده کنند یا اگر وقت گذشته قضا کنند؟

جواب: اعاده و قضا ندارد.

امامت شخص ناقص

سؤال ۴۱۷: شخصی که کمرش مقداری خمیدگی داشته باشد، آیا می تواند امام جماعت شود؟

جواب: اگر خمیدگی به حد رکوع نمی رسد، اشکال ندارد.

سؤال ۴۱۸: آیا نقص عضو امام جماعت اشکالی در نماز جماعت بوجود می آورد؟

جواب: نقص عضو اگر ارتباطی به خصوصیات نماز نداشته باشد، مثل اینکه امام جماعت مثلاً نابینا باشد اشکالی در نماز جماعت وجود ندارد و اگر مانند قطع پا و یا دست باشد به گونه ای که در سجده نتواند هفت عضو را روی زمین بگذارد مقتضای احتیاط وجوبی عدم اقتدای به او است.

سؤال ۴۱۹: شخصی پایش از میچ قطع شده، آیا می تواند بدون اطلاع دادن به مأمومین امام جماعت بشود، در صورتی که مأمومین اطلاع ندارند؟

جواب: خیر، جایز نیست.

سؤال ۴۲۰: در فرض فوق اگر اطلاع نداد و امامت کرد، آیا لازم است بعد از نماز به مأمومین اطلاع دهد تا نمازهایشان را اعاده کنند؟

جواب: در فرض سؤال که نمی دانسته اند، نمازشان اعاده و قضا ندارد و لازم نیست اطلاع دهد.

سؤال ۴۲۱: کسی که بعضی انگشتان دست را فاقد باشد می تواند اقامه جماعت کند؟

جواب: جواز بعید نیست، گرچه احتیاط در ترک است.

سؤال ۴۲۲: این جانب جانبازم و از ناحیه دست مجروح می باشم که برای نماز نمی توانم کف دست راستم را بطور کامل روی زمین قرار دهم، آیا می توانم امامت جماعت کنم؟

جواب: اگر نمی توانید کف دست را بطور معمول روی زمین بگذارید، نمی توانید امامت جماعت کنید.

اقتدای به اهل سنت

سؤال ۴۲۳: اهل تسنن نماز مغرب را پیش از مغرب می خوانند، آیا در ایام حج یا غیر آن می توانیم به آنان اقتدا کرده و به همان نماز اکتفا کنیم؟

جواب: در مواقع تقیّه مانع ندارد و نماز صحیح است.

سؤال ۴۲۴: آیا در مکه و مدینه خصوصاً مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله هنگام اقتدای به

اهل سنت لازم است مهر بگذاریم یا بدون آن مجزی است؟

جواب: لازم نیست مهر بگذارید، بلکه می توان از حصیر و یا از سنگهای مسجد استفاده کرد.

سؤال ۴۲۵: آیا اقتدا به جماعت اهل سنت در صورتی که رعایت فاصله نشده باشد جایز و مکفی است؟

جواب: از ناحیه شما لازم است رعایت شود.

مسائل متفرقه نماز جماعت

سؤال ۴۲۶: اگر امام و مأوم نماز واجب یومیه را منفردا خوانده باشند، آیا می توانند دوباره با جماعت اعاده کنند؟

جواب: مشکل است، مگر اینکه فردی که نماز خود را نخوانده است با آنان نماز جماعت بخواند.

سؤال ۴۲۷: اگر امام جماعت نماز واجبی را با جماعت اقامه کرده باشد، آیا دفعه دوم یا سوم می تواند با افراد دیگر اعاده کند؟

جواب: در فرض مزبور دفعه دوم مانعی ندارد.

سؤال ۴۲۸: نماز خواندن پشت سر امام جماعتی که مرجع تقلید او با مرجع تقلید مأومین فرق می کند چه صورتی دارد؟

جواب: اگر طبق نظر مرجع تقلید مأومین نمازش صحیح باشد، اقتدا مانعی ندارد.

سؤال ۴۲۹: شخصی امام جماعت می شود و نمازش شکسته است و مأومین جاهل به مسأله هستند و نمی دانند که بعد از دو

رکعت باید بصورت فرادی ادامه دهند، در اینجا تکلیف امام جماعت چیست؟

جواب: باید قبل از شروع به نماز مأومین را آگاه سازد. و یا بعد از سلام دادن خود بلافاصله به مأومین تذکر دهد.

سؤال ۴۳۰: کسی که موقع اقامه جماعت در مسجد خوابیده، آیا می شود او را بیدار کرد؟

جواب: اگر مزاحمتی با نماز جماعت داشته باشد بیدار کردن او مانعی ندارد.

سؤال ۴۳۱: آیا دست دادن مأمومین با یکدیگر بعد از نماز استحباب دارد؟

جواب: استحباب امر مذکور ثابت نشده است، ولی رجاء مانعی ندارد (۱).

سؤال ۴۳۲: آیا امام جماعت می تواند در یک روز در دو مسجد یا بیشتر نماز جماعت برپا کند؟ اگر بتواند نماز را چگونه باید نیت کند؟

جواب: با وجود اختلاف مأمومین فقط دو بار می تواند امامت کند و نماز دوم را بعنوان استحباب انجام می دهد.

ص: ۱۱۹

۱- ۱) - در سفینه البحار ماده «عرج» وارد شده است: «وقتی حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله به معراج برده شد، جماعت زیادی از انبیا به آن حضرت در نماز اقتدا کردند و پس از تمام شدن نماز حضرت ابراهیم علیه السلام ابتدا با حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله و سپس با حضرت علی علیه السلام مصافحه کرد». ولی استفاده استحباب مصافحه بعد از نماز از این روایت مشکل است.

سؤال ۴۳۳: نماز جمعه در زمان غیبت امام زمان علیهم السلام چه حکمی دارد؟

جواب: واجب تخییری است و از نماز ظهر مجزی است.

سؤال ۴۳۴: اقامه نماز جمعه به امامت فرد مسافر جایز است یا خیر؟

جواب: خلاف احتیاط است.

سؤال ۴۳۵: شرکت مسافرین در نماز جمعه، و اقتدای به امام جمعه، صحیح است یا باید نماز ظهر خود را جداگانه بخوانند؟

جواب: شرکت جایز، بلکه مستحب است، و خواندن نماز ظهر لازم نیست.

سؤال ۴۳۶: هنگامی که نماز جمعه منعقد است، عده ای در مساجد و غیره، نماز ظهرشان را فرادی می خوانند و یا به جماعت می خوانند، آیا اشکال دارد؟

جواب: مانعی ندارد. اگر چه در صورت عدم عذر بهتر است در نماز جمعه شرکت کنند.

سؤال ۴۳۷: در موقع خواندن خطبه نماز جمعه باید مأمومین به حال نماز بنشینند یا اینکه نگاه کردن به اطراف جایز است؟

جواب: نگاه به اطراف، اشکال ندارد.

سؤال ۴۳۸: اعاده نماز ظهر بدنبال نماز جمعه، بعد از تمام شدن نماز جمعه چگونه است؟ و اقتدای به امام جمعه در نماز عصر برای کسی که نماز ظهر را احتیاطاً خوانده چگونه است؟

جواب: اعاده مانعی ندارد و اقتدای نماز عصر به امام جمعه در هر حال صحیح است.

سؤال ۴۳۹: آیا در کشورهای خارجی خواندن نماز جمعه را اجازه می فرمایید؟

جواب: با وجود شرایط آن مانعی ندارد.

سؤال ۴۴۰: اگر مأموم در رکعت دوم نماز جمعه پس از قنوت اشتباهها به رکوع رفت و متوجه شد که اشتباه کرده و باید همراه جماعت به سجده می رفت، لذا سر از رکوع برداشته و به سجده رفت، آیا این زیادی رکوع مبطل نماز است؟

جواب: بلی، در فرض سؤال نماز جمعه او به واسطه زیاد کردن رکن باطل شده، چون در این فرض تبعیت نیست و این شخص باید نماز ظهرش را بخواند.

سؤال ۴۴۱: اگر در رکعت اول نماز جمعه، مأموم اشتباهها به رکوع رفت و در رکوع متوجه شد که امام مشغول قنوت شده، سر از رکوع برداشت و قنوت را با امام خواند و دو مرتبه به رکوع رفت، آیا این زیادی رکوع مبطل نماز است؟

جواب: در فرض سؤال که به قصد تبعیت از رکوع برگشته، زیادی رکوع مبطل نیست.

سؤال ۴۴۲: گوش دادن خطبه ها، بر مأمومین واجب است یا نه؟ آیا در اثنای خطبه، خواندن نماز مستحب یا واجب صحیح است؟

جواب: واجب است که خطبه ها را گوش بدهند و از نماز خواندن خودداری کنند.

سؤال ۴۴۳: اگر کسی به خطبه های نماز جمعه نرسید و فقط به نماز جمعه رسید و اقتدا کرد، آیا از نماز ظهرش کفایت می کند؟

جواب: بلی، کفایت می کند.

سؤال ۴۴۴: اگر نماز گزار تنها یک رکعت از نماز جمعه را درک کرد و وظیفه اش چیست، آیا باید رکعت دوم را فرادی بخواند و یا باطل است و باید نماز ظهر را هم بخواند؟

جواب: باقی نماز را خودش بجا آورد و مستحب است احتیاطاً نماز ظهر را هم بخواند.

ص: ۱۲۲

سؤال ۴۴۵: نماز آیات را باید بلند خواند یا آهسته؟ و آیا در این جهت فرقی بین فرادی و جماعت وجود دارد؟

جواب: مکلف در بلند خواندن یا آهسته خواندن نماز آیات مخیر است و فرقی بین فرادی و جماعت نیست.

سؤال ۴۴۶: اگر در حال حیض یا نفاس زن، یکی از اسباب وجوب نماز آیات اتفاق افتاد، زن در این حال چه وظیفه ای دارد؟

جواب: اگر تا آخر مدتی که خورشید یا ماه باز می شونند پاک نشود و نتواند به جهت عادت نماز را بخواند، بنا بر احتیاط مستحب بعد از پاک شدن بخواند و همچنین است نسبت به سایر چیزهایی که موجب نماز آیات می شود.

سؤال ۴۴۷: آیا زلزله ای که یک ماه قبل صورت گرفته و من امروز مطلع شدم در ذمه بنده تکلیف نماز آیات مثل قضای در خسوف و کسوف ایجاد می کند یا خیر؟

جواب: احتیاط و جوبی در مثل زلزله اقتضای انجام نماز آیات را دارد.

نماز عید فطر

سؤال ۴۴۸: یکی از ائمه جماعات در دو مسجد اقامه جماعت می کند، آیا در عید فطر هم می تواند در هر دو مسجد اقامه نماز عید فطر کند؟

جواب: خلاف احتیاط وجوبی است.

سؤال ۴۴۹: آیا یک نفر روحانی می تواند دو بار نماز عید فطر را در دو روستا یا دو مسجد بخواند، و اگر جایز نباشد آنچه قبلا انجام گرفته چه حکمی دارد؟

جواب: اقامه چند نماز عید فطر برای یک امام جایز نیست، ولی آنچه قبلا خوانده شده است صحیح است، مضافا بر اینکه نماز عید را بصورت فرادی هم می توان خواند و اگر کسی به قصد و نیت اینکه در شرع مقدس وارد شده که یک امام دو نماز عید بخواند، نماز را تکرار کند جایز نیست.

ص: ۱۲۴

حد ترخص

سؤال ۴۵۰: حد ترخص چیست؟

جواب: محلی است که دیوارهای شهر دیده نشود و اذان شهر هم شنیده نشود.

و حد ترخص به اختلاف موارد از نظر مسطح بودن زمین و وجود و عدم وجود حائل مانند کوه فرق می کند.

سؤال ۴۵۱: دو منطقه مسکونی (روستا) که قبلاً جدا بودند ولی الآن به هم متصل شده اند و هنوز اسمشان فرقی نکرده ساکنین این دو محل حد ترخص را از کجا باید حساب کنند؟

جواب: اگر یک محل شناخته شوند گرچه دارای دو اسم باشند حد ترخص را از مجموعه باید حساب کرد.

سؤال ۴۵۲: کسی که اهل تهران است اگر به قصد قم حرکت کند، کجا می تواند نماز را شکسته و روزه اش را افطار کند و چنانچه به شهر ری برسد نمازش چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که وطن او تهران است همین که از آخر خانه های تهران به طرف شهر ری و قم حرکت کرد، وقتی به جایی رسید که دیگر خانه های آخر تهران را نبیند و صدای اذان محله های آخر تهران را نشنود نمازش شکسته و روزه اش را افطار کند.

مسافت شرعی

سؤال ۴۵۳: مسافت شرعی چه مقدار است؟

جواب: مسافت شرعی هشت فرسخ است که حدود ۴۵ کیلومتر می باشد و کسی که مجموع رفت و برگشت او هشت فرسخ باشد، به شرط آنکه رفتن او کمتر از چهار فرسخ نباشد باید نماز را شکسته بخواند.

سؤال ۴۵۴: مسافت شرعی از کجا تا کجا محاسبه می شود؟

جواب: از جایی که عرفاً آخر محل است تا ابتدای محل دیگر محاسبه می شود.

سؤال ۴۵۵: این جانب از وطنم که اطراف شهر اصفهان است به قصد اصفهان می روم، تا اول شهر چهار فرسخ نیست لکن تا محلی که قصد این جانب است، مثل بازار اصفهان چهار فرسخ می باشد، نماز و روزه ام چه حکمی دارد؟ البته بنا دارم همان روز برگردم

جواب: در فرض سؤال نماز تمام و روزه صحیح است.

کم شدن مسافت به جهت توسعه محل

سؤال ۴۵۶: چند سال قبل، قریه ای با شهری چهار فرسخ فاصله داشت، و اهل قریه در سفر به شهر نماز را قصر و روزه را افطار می کردند، ولی فعلاً شهر بزرگ شده و فاصله بین شهر و قریه حدود سه فرسخ گردیده، فعلاً وظیفه اهالی قریه هنگام سفر به شهر چیست؟

جواب: در صورتی که فاصله کمتر از مسافت شرعی شده، نماز را تمام و روزه را بگیرند.

سؤال ۴۵۷: آیا تهران و شهر ری و باقرآباد که فعلاً متصل یا نزدیک به متصل شدن هستند یک شهر حساب می شوند؟

جواب: خیر، از جهت احکام مسافر سه شهر مستقل می باشند.

وطن

سؤال ۴۵۸: مقصود از وطن اصلی که در رساله توضیح المسائل برای آن احکامی بیان

فرموده اید چیست؟

جواب: مقصود از وطن اصلی جایی است که شخص در آنجا متولد شده و جایگاه پدری او بوده است.

سؤال ۴۵۹: در صورت اتخاذ وطن جدید، چه مدت باید در آن اقامت کرد تا وطن صدق کند؟

جواب: بعد از قصد توطن دائمی مقداری که عرفا بگویند آنجا ساکن شده، و ظاهراً شش ماه کافی است.

سؤال ۴۶۰: منظور از مدت زمانی که مردم محل بگویند اینجا وطن اوست چقدر است؟

جواب: میزان صدق عرفی است.

سؤال ۴۶۱: در توضیح المسائل مسأله ۱۳۵۳ فرموده اید: «تا انسان قصد ماندن همیشگی در جایی که غیر وطن اصلی خودش است، نداشته باشد، وطن او حساب نمی شود، مگر آنکه بدون قصد ماندن آن قدر بماند که مردم محل بگویند وطن اوست»، اکنون با توجه به این مسأله این جانب که مدت ۸ سال است در قم مشغول تحصیل هستم و ازدواج هم کرده ام، ولی قصد حتمی ماندن دائم در قم را ندارم، وظیفه من چیست، البته قصد رفتن حتمی هم ندارم و فعلاً نمی توانم برای آینده ام تصمیم جدی بگیرم

جواب: در صورتی که قصد رفتن گرچه در چند سال آینده نداشته باشید و مردم شما را اهل قم بشمارند، قم برای شما حکم وطن را دارد، هر چند که قصد ماندن همیشگی را نداشته باشید.

سؤال ۴۶۲: این جانب ساکن تهران می باشم و در ۳۶ کیلومتری تهران در منطقه ای کوهستانی باغ و خانه دارم، که گاهی برای تفریح و استفاده از آب و هوا به آنجا می روم، با توجه به اینکه در آن محل بدنیا نیامده ام، نماز و روزه ام در آنجا چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال نماز شما قصر است و روزه تان صحیح نیست، مگر اینکه قصد ده روز یا قصد توطن دائمی - اگر چه سالی چند ماه باشد - در آنجا بکنید.

ص: ۱۲۷

سؤال ۴۶۳: اگر پسر در وطن اولی پدر به دنیا بیاید و مدت کمی در همانجا باشد و بعد بجای دیگر برود و آنجا را محل سکونت قرار دهد، کدام محل وطن او محسوب می شود؟

جواب: مکان دوم.

سؤال ۴۶۴: زنانی که بدون توجه به اعراض و عدم اعراض از وطن اصلی شان به شهر دیگر به منزل شوهر می روند و پس از توجه و التفات هم نوعا قصد دارند که اگر زناشویی شان تا آخر عمر برقرار و باقی بماند در وطن شوهر اقامت کنند و الاً به وطن خودشان برگردند، بفرمایید که حکم نماز و روزه این زنها در وقتی که به وطن اصلی شان می آیند چگونه است؟

جواب: تا از وطن اصلی چشم پوشیده و اعراض نکرده اند حکم وطن باقی است و نمازشان در آنجا تمام است.

سؤال ۴۶۵: اگر مسافر بعد از ظهر از وطن خود به قصد مسافت شرعی حرکت کند حکم نماز و روزه او چگونه است؟

جواب: روزه آن روز صحیح است ولی نماز خود را اگر بخواهد در سفر بخواند باید شکسته بخواند.

عبور مسافر از وطن خود

سؤال ۴۶۶: مسافری که اهل اراک است به قم آمده، سپس از قم به قصد بروجرد حرکت کرده و از میان زمینهای مزروعی خودش که در کمتر از حد ترخص شهر اراک است (یعنی دیوار خانه های اراک را می بیند و صدای اذان شهر را می شنود) عبور کرده و برای نماز پیاده می شود، آیا نماز او قصر است یا تمام؟

جواب: در فرض سؤال نماز او تمام است.

سؤال ۴۶۷: وطن این جانب قم است ولی ساکن اراک می باشم، حال اگر مسافت کنم و از قم بگذرم و به ده کیلومتری آن طرف قم که مقصدم می باشد برسم، آیا نماز در اینجا تمام است؟ و آیا مسافت را باید از قم حساب نمایم یا از اراک؟

جواب: در فرض سؤال نماز شما تمام است و مسافت را باید از قم حساب کنید.

اعراض از وطن

سؤال ۴۶۸: اعراض از وطن یعنی چه؟

جواب: اعراض از وطن ترک وطن و تصمیم به عدم اقامت در آن می باشد، به اینکه دیگر قصد زندگی در آنجا را نداشته باشد.

سؤال ۴۶۹: این جانب در شهری شغلی دارم، وقتی بوطن برگردم نمازم چگونه است؟

جواب: اگر از وطن خود اعراض نکرده اید، نماز شما تمام است.

سؤال ۴۷۰: دختری در شهری غیر از زادگاه خود شوهر کرده و هم اکنون در وطن شوهر خود زندگی می کند، اگر به وطن اصلی خود بیاید نماز و روزه اش چگونه است؟

جواب: اگر از وطن اصلی خود اعراض و چشم پوشی کرده و تصمیم دارد برای همیشه در وطن شوهرش زندگی کند، وطن شوهر وطن او نیز می شود و اگر احیاناً برای صله رحم یا غیره به وطن اصلی خود آمد نمازش شکسته است و روزه اش صحیح نیست، مگر اینکه قصد ده روز کند.

تبعیت زن و اولاد در وطن

سؤال ۴۷۱: آیا زن در وطن تابع شوهر است؟

جواب: زن تابع نیست و میزان تصمیم و قصد خودش می باشد.

سؤال ۴۷۲: در مورد تبعیت اولاد از والدین در قصر و اتمام نماز، اولاد آیا اولاد تابع پدر و مادر هر دو هستند یا تابع پدر؟ و چنانچه وطن مادر غیر از وطن پدر باشد وظیفه اولاد چیست؟ با توجه به اینکه پدر در وطن مادر مسافر است؟ و ثانیاً این تبعیت تا چه زمانی است؟ و ثالثاً شهری که فرزند در آن متولد شده لکن نه وطن پدر او است و نه وطن مادر او آیا وطن او محسوب می شود؟

جواب: به طور کلی تبعیت به این است که شخص در اراده و زندگی استقلال نداشته باشد و تابع اراده و زندگی دیگری باشد و در این جهت فرقی بین صغیر و کبیر و پدر و مادر و همسر و بیگانه نیست. بنابراین اگر فرزند تابع مادر بوده و

خواه ناخواه با مادر و در وطن مادر زندگی کند و در آنجا بزرگ شود، وطن مادر او هم خواهد بود اگر چه وطن پدر محسوب نشود و پدر در آنجا مسافر باشد و این تبعیت تا زمانی است که فرزند در زندگی و اراده مستقل شود و به میل خود تصمیم ماندن یا اعراض بگیرد.

سؤال ۴۷۳: تبعیت زن و فرزند از شوهر و پدر در توطن و اعراض قهری است یا اختیاری و مربوط به نظر و تصمیم خود زن و فرزند است یا نه؟

جواب: زن و فرزند در توطن و اعراض تبعیت ندارند، مگر اینکه بنا داشته باشند هر کجا شوهر و پدر زندگی می کند زندگی کنند و خود در تصمیم گیری استقلال عرفی نداشته باشند، در این صورت تبعیت عرفی در توطن و اعراض هست. ولی در صورتی که خود مستقل در تصمیم گیری هستند و زن از وطن اصلی خود چشم پوشیده اعراض محقق نمی شود، اگر چه شوهر مثلاً چشم پوشیده باشد و همینطور است فرزند. پس فرزند وقتی در زندگی مستقل شد، از تبعیت خارج می شود.

سؤال ۴۷۴: شخصی از قم به تهران رفته است و در آنجا ساکن شده و ازدواج کرده است، ولی از وطن خود (قم) اعراض نکرده، اکنون بفرماید اگر همسرش را از تهران برای دو یا سه روز زیارت و صله رحم به قم بیاورد در حالی که خودش نماز را در قم تمام می خواند، همسرش چه وظیفه ای دارد؟

جواب: در فرض سؤال، نماز همسر در قم قصر است، مگر اینکه قصد ماندن ده روز بکند.

سؤال ۴۷۵: دختری که شوهر کرده، آیا در انتخاب وطن تابع شوهر است و یا خود باید مستقلاً تصمیم بگیرد و اگر به وطن اصلی خود برود، چه وظیفه ای دارد؟

جواب: زن در انتخاب وطن تابع شوهر نیست و در صورتی که از وطن اصلی خود اعراض نکرده باشد، نماز وی در آنجا تمام و روزه واجب است.

سؤال ۴۷۶: آیا زن در وطن یا اعراض از وطن تابع شوهر خود می باشد یا می تواند مستقل

باشد؟

جواب: زن در وطن تابع شوهر خود نیست، بلکه در صورتی که بخواهد همراه شوهر و در محل زندگی او زندگی کند، وطن زوج وطن او هم می شود. ولی اگر بخواهد با توافق شوهر یا حتی بدون توافق شوهر در جای دیگری زندگی دائمی داشته باشد، همانجا وطن او می باشد.

سؤال ۴۷۷: آیا فرزند در وطن یا اعراض از آن تابع پدر است یا می تواند مستقل باشد؟

جواب: فرزند تا وقتی مستقل نشده، در وطن تابع سرپرست خود می باشد. اما هرگاه زندگی مستقل پیدا کرد، می تواند برای خود وطن انتخاب کند یا اعراض کند.

سؤال ۴۷۸: اگر انسان از شهر دیگر زن بگیرد، وطن زن شهر خودش می باشد یا شهر شوهرش؟

جواب: اگر قصد شوهر این باشد که تا آخر عمر در وطن خودش زندگی کند و قصد زن هم این باشد که تا آخر عمر همراه شوهر و در شهر او زندگی کند، شهر شوهر وطن زن می شود و شهر خود زن دیگر وطن او نیست.

قصد اقامت

سؤال ۴۷۹: کسی که تصمیم دارد ده روز جایی بماند تا روزه و نمازش تمام باشد، آیا لازم است نیت خود را به زبان آورد؟

جواب: همین که تصمیم دارد ده روز در جایی بماند، نمازش تمام و روزه اش صحیح است و لازم نیست بزبان یا قلب بگذراند.

سؤال ۴۸۰: اگر کودکی قبل از بلوغ وارد مشهد شود و بنا دارد جمعا ده روز بماند و روز پنجم اقامت بالغ شد، آیا باید در پنج روز باقی مانده نمازش را تمام بخواند یا شکسته؟

جواب: همین که از اول قصد ده روز داشته، باید نماز را تمام بخواند.

سؤال ۴۸۱: زن مسافر، در ایام عادت وارد مشهد مقدس شده است، و سه روز از ایام

ص: ۱۳۱

عادتش باقی است، و بنا دارد جمعا ده روز در مشهد بماند، آیا باید صبر کند تا پاک شود و قصد کند یا اینکه از اوّل ورود قصد ده روز کند، به طوری که ۳ روز اوّل جزء ده روز باشد؟

جواب: مجرد قصد ده روز کافی است. اگر چه مقداری از آن را در حال عادت بگذرانند. بلکه اگر از اوّل ورود تا دهم حائض باشد، قصد ده روز کافی است که بعد از آن اگر یک روز هم بماند، باید نماز را تمام بخواند.

سؤال ۴۸۲: شخصی به مشهد مقدس رفته است و بنا دارد ده روز در آنجا بماند، در کجا می تواند نماز را تمام بخواند؟

جواب: وقتی به شهر مشهد رسید نماز را تمام بخواند. ولی اگر بخواد قبل از رسیدن به مشهد مقدس در جایی که دیوارهای شهر پیدا است یا صدای اذان به گوش می رسد نماز بخواند، احتیاط واجب آن است که نماز را هم تمام بخواند و هم شکسته.

سؤال ۴۸۳: اگر شخصی قصد کرده ده روز در محلّی بماند، ولی بعدا برای کاری پیش بینی نشده بخواد چندین بار، و چندین ساعت تا کمتر از مسافت ۲۲/۵ کیلومتر از محلّ اقامت خود خارج شود، آیا به اقامت او ضرر می زند؟

جواب: به قصد اقامت ضرر نمی زند، حتی اگر از ابتدا قصد داشته باشد، مشروط بر اینکه شب در محل قصد اقامت بماند و رفت و آمد کمتر از ۶ ساعت باشد.

سؤال ۴۸۴: اگر شخصی احتمال بدهد که به دلیل پیش آمدن کاری نتواند ده روز بماند تکلیف او چیست، آیا می تواند قصد کند و اگر آن کار پیش آمد، از قصد خود اعراض کند؟

جواب: اگر پیش آمد احتمالی، امری غیر منتظره باشد، لطمه ای بقصد اقامت ده روز نمی زند.

سؤال ۴۸۵: مسافری قصد کرده ده روز در محلّی بماند، بعد از آنکه ده روز در آنجا اقامت کرد روز یازدهم به قریه ای رفته که فاصله آن تا محل اقامت ۲ فرسخ است و روز یا شب را در آنجا ماند، آیا در آن یک روز یا شب که آنجا مانده، نمازش شکسته است یا نه؟ و همچنین

پس از بازگشت به محل اقامت، آیا لازم است دوباره قصد ده روز بکند؟

جواب: اگر موقع رفتن به آن محل، قصد سفر جدید ندارد، و قصد دارد به همان محلی که اول قصد ماندن کرده برگردد، نمازش در آن محل و در محل اقامت تمام است و نیازی به تجدید قصد اقامت نیست.

سؤال ۴۸۶: دانشجویی قصد کرده ده روز در محلی بماند، سپس به دلیل ملغی شدن کلاس روز پنجشنبه می خواهد به مسافرت برود، آیا این مسافرت جایز است؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۴۸۷: طلابی که بنا دارد در ماه رمضان در یک قریه بماند و از اول بنا دارند به روستاهای اطراف که در پنج کیلومتری یا پانزده کیلومتری قرار دارند برای تبلیغ روزانه بیشتر از چندین ساعت بروند و گاهی شب هم آنجا می مانند. لطفاً راه تمام خواندن نماز و گرفتن روزه شان را بفرمایید؟

جواب: در صورتی که در یک محل قصد اقامه کنند که ده روز در آنجا بمانند، اگر بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از جاهای دیگر او را دعوت کنند، نماز و روزه آنان در محل اقامت و روستاهای اطراف تا به چهار فرسخی نرسد تمام و صحیح است، هر چند شب در آن روستاهای دیگر بمانند، و نیز اگر ده روز در یک محل با قصد اقامت بمانند از روز یازدهم به بعد می توانند به اطراف و قریه های مجاور که به چهار فرسخی نمی رسد رفت و آمد کنند و نماز و روزه آنان تمام و صحیح است، هر چند شبها هم در آن روستاها بمانند.

سؤال ۴۸۸: این جانب برای تبلیغ در دو قریه نزدیک به هم می مانم، آیا قصد اقامت در این دو قریه جایز است؟

جواب: اگر آن دو قریه به نظر عرف یک محل حساب شود قصد اقامت صحیح است. ولی اگر یکی محسوب نشود چنانچه در یکی از آن دو قریه قصد اقامت کنید و بنا داشته باشید همه روزه به قریه دیگر بروید ولی شب آنجا نمانید، در این صورت قصد اقامت محقق می شود و اگر بخواهید چهار فرسخ بروید باز قصد

اقامت محقق نمی شود.

سؤال ۴۸۹: کسی که در غیر وطن اصلی اش زندگی می کند و برای رفتن به محل کار باید از حد ترخص بگذرد، حکم نماز و روزه او در محل زندگی و محل کار چیست؟

جواب: اگر قصد اقامت ده روز در محل سکونت فعلی نداشته باشد، در هر دو محل نماز او شکسته و روزه اش باطل است.

سؤال ۴۹۰: شخصی در غیر وطن اصلی خود برای تحصیل آمده است. اگر این شخص در محل تحصیل خود قصد اقامت ده روز کند، آیا می تواند در طول اقامت خود به شهرهای هم جوار محل تحصیل خود مسافرت کند؟

جواب: اگر به حد مسافت شرعی مسافت کند قصد اقامت او به هم می خورد.

ولی اگر حدود چند ساعت در کمتر از مسافت شرعی سفر کند، قصد اقامت او به هم نمی خورد.

سؤال ۴۹۱: این جانب از وطن اصلی خود به تهران آمده ام و قصد اقامت ده روز کرده ام و از اول بنا داشته ام همه روزه برای کار به بهشت زهرا بروم، آیا نماز و روزه ام صحیح است؟

جواب: نماز شکسته و روزه صحیح نیست، چون قصد اقامت ده روز در یک مکان را ندارید.

کسی که محل کار یا تحصیل او در غیر وطن اوست

سؤال ۴۹۲: کسانی که شغلشان در سفر است مانند دانشجویانی که از شهرستانها به تهران آمده و معمولاً جمعه ها به وطن برمی گردند، یا معلمانی که همه روزه از تهران برای تدریس به کرج می روند و عصر برمی گردند، با توجه به اینکه این افراد قبلاً مقلد حضرت امام رحمه الله بوده اند و بعد از رحلت ایشان با اجازه آیات عظام آقای اراکی و آقای گلپایگانی و آقای خویی به تقلید امام باقی مانده اند، نسبت به نماز و روزه چه وظیفه ای دارد؟

جواب: به نظر این جانب نماز این افراد در غیر از وطن خودشان بنابر احتیاط شکسته است ولی این قبیل افراد که شغلشان در سفر است می توانند در این مسأله

ص: ۱۳۴

به فتوای یکی از این سه بزرگوار «رضوان الله علیهم» عمل کنند یا به فالاعلم رجوع کنند. و نماز را تمام و روزه را بگیرند.

سؤال ۴۹۳: آیا حکم کثیر السفر و دائم السفر یکی است، یعنی مثلاً افرادی که برای تحصیل از شهری به شهر دیگری می روند با کسی که شغل او سفر است در تمام خواندن نماز و گرفتن روزه برابرند؟

جواب: ملاک در اتمام نماز و صحت روزه این است که شغل او سفر باشد، مانند راننده و خلبان و امثال آنها و دوام و کثرت سفر برای کسی که شغل او سفر نیست اثری ندارد، بلکه نماز این افراد به احتیاط واجب شکسته و روزه صحیح نیست.

سؤال ۴۹۴: پاسداری هستم که محل سکونتم گلپایگان و خدمتم در اصفهان می باشد و هر هفته از شنبه تا دوشنبه در محل خدمت و مابقی هفته در شهر و وطنم می باشم. نماز و روزه من چگونه است؟

جواب: در محل خدمت و در بین راه نماز به احتیاط واجب شکسته و روزه صحیح نیست.

سؤال ۴۹۵: کسی که در طول سال پانزده روز در جایی کار می کند و پانزده روز در وطن می ماند. نماز و روزه او چگونه است؟

جواب: در وطن که حکمش معلوم است و در محل کار چنانچه در یک محل ۱۵ روز بماند نمازش تمام است.

سؤال ۴۹۶: کسی که در غیر وطنش کار می کند، یعنی هر هفته یک بار یا بیشتر می رود و برمی گردد، آیا در بین راه که عبور و مرور می کند نمازش تمام است؟ بعضی از معلمین در غیر وطن تدریس می کنند و هر هفته یک بار به دانشگاه برای درس خواندن می روند، نمازشان چه صورت دارد؟

جواب: در هر دو صورت نماز به احتیاط واجب شکسته و روزه صحیح نیست.

سؤال ۴۹۷: افرادی که به عنوان کارمند و کارگر در شرکت ذوب آهن کار می کنند، که سابقه

کار آنها گاهی بیش از ۲۰ سال است. اگر فاصله وطن و محل کار آنها چهار فرسخ یا بیش از آن باشد و هر روز این مسیر را رفت و آمد کنند، حکم نماز و روزه آنها در محل کار چگونه است؟

جواب: در فرض سؤال، نماز به احتیاط واجب قصر است و روزه صحیح نیست.

سؤال ۴۹۸: دانشجویی که در هفته یک یا دو بار مسافت شرعی را طی می کند، مثلاً پنج روز در شهری برای تحصیل سکونت دارد و دو روز آخر هفته را به شهر خود بازمی گردد، آیا حکم دائم السفر را دارد؟

جواب: در فرض سؤال، نماز به احتیاط واجب شکسته است و روزه صحیح نیست.

سؤال ۴۹۹: استادی بین دو شهر که هیچ کدام وطن او نیست و با وطن او بیش از هشت فرسخ فاصله دارند رفت و آمد دارد و در یک جا تحصیل و در جای دیگر تدریس می کنند، آیا هر دو به عنوان شغل او محسوب می شود؟

جواب: بلی هر دو شغل او محسوب می شود و نماز او در هر یک از این دو شهر و نیز در مسیر به احتیاط واجب شکسته و روزه صحیح نیست.

کسی که شغل او سفر کردن است

سؤال ۵۰۰: این جانب راننده یک شرکت مسافری می باشم. اکنون دوازده روز مرخصی گرفته ام و بنا دارم به مدت یک هفته به همراه خانواده ام به مشهد مقدس مسافرت کنم، آیا در سفر مشهد نماز قصر است یا تمام؟ و آیا بعد از دوازده روز که به کارم برمی گردم در سفر اول نماز قصر است یا تمام؟

جواب: در فرض سؤال، در سفر مشهد مقدس نماز شما قصر است. ولی پس از بازگشت به کار خودتان چون ده روز در یک جا نمانده اید در سفر اول نمازتان تمام است. بلی اگر ده روز در وطن خود یا در غیر وطن با قصد اقامت بمانید، در سفر اول نمازتان شکسته است.

سؤال ۵۰۱: راننده ای در بین راه ماشینش خراب شده و مجبور است برای تهیه وسایل

یدکی، با ماشین دیگری به شهرستانی در پنج فرسخی برود و برگردد. با توجه به اینکه ماشین، وسیله شغل و کار او می باشد، آیا در این سفر، که برای تهیه لوازم ماشین سفر کرده نماز قصر می شود یا این سفر جزء سفر شغلی محسوب می شود؟

جواب: این سفر شغل محسوب نمی شود و احکام مسافر را دارد.

سؤال ۵۰۲: فرموده اید: کسی که شغلش مسافرت است اگر ده روز یا بیشتر در وطن خود بماند چه قصد ماندن ده روز را داشته باشد و چه بدون قصد بماند، باید در سفر اول که می رود نماز را شکسته بخواند. حال اگر کسی در غیر وطن خود ده روز بماند وظیفه اش در سفر اول چیست و آیا فرقی بین قصد ده روز و عدم قصد وجود دارد؟

جواب: اگر قصد ده روز در غیر وطن کرده، در سفر اولی که بعد از ده روز می رود نماز را شکسته بخواند. ولی اگر ده روز در غیر وطن بدون قصد اقامت مانده در سفر اول بنا بر احتیاط واجب نماز را هم تمام و هم شکسته بخواند.

سؤال ۵۰۳: این جانب اهل قم می باشم و شغلم رانندگی است که مسافر به تهران می برم.

در یکی از سفرها ده روز با قصد اقامه در تهران ماندم و مجدداً مسافر به قم آوردم و بنا دارم باز مسافر بیرم، بفرمایید سفر اول من تا کجا پایان می یابد؟

جواب: وقتی از تهران سفر خود را آغاز کردید و به قم رسیدید سفر اول شما محقق شده و همین که مجدداً و بدون ماندن ده روز در قم، مسافر بردید سفر دوم شما شروع و نماز تمام و روزه صحیح است.

سؤال ۵۰۴: شخصی که شغلش مسافرت بوده، بعد از ماندن ده روز در وطن جنسی را از شهر خود به اصفهان که فاصله آن بیش از هشت فرسخ است برده و جنس در آنجا فروش نرفته لذا آن را به شهر کرد برده، آیا همین که به شهر کرد رفته، سفر دوم است و نماز را تمام بخواند؟

جواب: سفر اول از وطن به مقصد (اصفهان) است و از آنجا به مقصد دیگر (شهر کرد) سفر دوم محسوب می شود و باید نماز را تمام بخواند.

سؤال ۵۰۵: شخصی که شغلش سفر است و اهل آبادان می باشد، در سفر شغلی به

بندرعباس رفته است و تا یک ماه در حال تردد مانده تا اینکه کشتی آمده و با او به سفر دریا رفته، آیا در سفر اول نمازش شکسته است یا تمام؟

جواب: در فرض سؤال نماز در سفر اول قصر است. (چون سی روز مترددا ماندن بمنزله قصد اقامت عشره و قاطع سفر است)

سؤال ۵۰۶: در فرض فوق اگر بدون قصد، ده روز مانده در سفر اول چه وظیفه ای دارد؟

جواب: در این صورت، در سفر اول احوط جمع بین قصر و اتمام است.

سؤال ۵۰۷: پیله ورها که هر روز یا هر هفته در مسافرت می باشند و کارشان پیله وری است، تکلیف آنان نسبت به نماز و روزه چه می باشد؟

جواب: پیله ور حکم راننده را دارد.

سؤال ۵۰۸: سربازی از شهرستان به یکی از پادگانهای تهران آمده و مأموریتش گشت زنی در اطراف تهران تا شعاع بیش از مسافت شرعی است و مقرّش در تهران است. نماز و روزه او چگونه است و سفر اول وی چه وقت و کجا پایان می یابد، که از سفر دوم نماز را تمام و روزه را بگیرد؟

جواب: در فرض سؤال وقتی از شهرش به مقصد تهران حرکت کرد و به پادگان رسید، سفر اولش محقق شده و با شروع گشت زنی، سفر دوم شروع و باید نماز را تمام و روزه را بگیرد.

سؤال ۵۰۹: این جانب در پاسگاه نگهبان می باشم و عده ای در حوزه محل کار بیش از چهار فرسخ به گشت زنی مشغول می باشند. لطفا وظیفه ما را نسبت به نماز و روزه بیان فرمایید؟

جواب: افرادی که شغلشان نگهبانی در پاسگاه است، در صورتی که از وطنشان چهار فرسخ یا بیشتر فاصله دارند و رفت و آمد می کنند، حکم مسافر را دارند و نمازشان در پاسگاه قصر است. مگر اینکه قصد ده روز کنند. ولی افرادی که شغل آنها گشت زنی در حوزه محل کار است، و تا مسافت چهار فرسخ و بیشتر گشت زنی می کنند، در گشت زنی، نمازشان تمام و روزه صحیح است.

سؤال ۵۱۰: برادران سپاهی که کارشان گشت زنی با اتومبیل در محدوده بیش از چهار

فرسخ خارج از شهر می باشد، حکم نماز و روزه آنها به چه صورتی است؟

جواب: اگر شغلشان گشت زنی است، نمازشان تمام و روزه صحیح است.

سؤال ۵۱۱: افرادی که در مسافت شرعی، نامه های پستی را رد و بدل می کنند، و یا سیم های تلفن و یا لوله های گاز و امثال آن را تعمیر می کنند. یا برای تعمیر راه آهن در حال گشت زنی در مسافت شرعی هستند، حکم نماز و روزه آنها چیست؟

جواب: اشخاصی که مانند نامه رسان و یا مسئول تدارکات هستند که باید چیزهایی را با خود ببرند بطوری که کار آنان به نحو دوره گردی است، نمازشان تمام و روزه آنها صحیح است و همچنین افرادی که مانند کارمند یا مهندس راه آهن و غیره که بین راهها سرکشی می کنند به طوری که صدق کند کار آنان به نحو دوره گردی است، نمازشان تمام و روزه صحیح است.

سؤال ۵۱۲: شخصی از اهل «اصفهان» در «شهرضا» که حدود ۲۰ فرسخ است باغی خریده و در آنجا لوازم زندگی فراهم کرده و دوره سال، روزهای جمعه به آن باغ می رود و گاهی شب جمعه هم در آنجا می ماند، و فقط برای تفریح و آب و هوا به آنجا رفت و آمد می کند، نماز و روزه او چگونه است؟

جواب: چون شغل او سفر نیست، نمازش شکسته است و روزه اش را هم در آنجا باید افطار کند.

سؤال ۵۱۳: اگر کسی بدون نیاز به سفر دائماً سفر کند تا کثیر السفر شود، آیا حکم کثیر السفر را دارد؟

جواب: مناط در قصر و اتمام این است که سفر شغل شخص محسوب شود مثل راننده و دوره گرد که نمازش تمام است. ولی اگر شغل شخص سفر نباشد بلکه شغل او در سفر است، مثل دانشجویان، معلمان، کارگران کارخانه ها نمازشان به احتیاط واجب شکسته است، هر چند کثیر السفر باشند.

مسافری که نمی داند چند روز در محل می ماند

سؤال ۵۱۴: گاهی فردی دستگیر می شود و به زندانی فرستاده می شود که در فاصله ۴۵

کیلومتری شهر او قرار دارد و نمی داند حبس او چه مقدار طول می کشد، حکم نماز و روزه او چیست؟

جواب: اگر زندانی نمی کند که به کجا برده شده، نمازش را تمام بخواند و اگر می داند ولی او بدون اختیار در ماشین گذاشته اند و برده اند، باید احتیاط کند و نماز را هم تمام و هم شکسته بخواند. مگر اینکه سی روز مردد در آنجا بماند که پس از آن باید نماز را تمام بخواند.

روزه را هم در مواردی که نماز را تمام می خوانند باید بگیرد و در مورد جمع هم باید روزه ماه مبارک رمضان را بگیرد و قضای آن را هم بگیرد.

سؤال ۵۱۵: اگر زندان در فاصله ۲۲/۵ کیلومتری شهر قرار داشته باشد، نماز و روزه زندانی چگونه است؟

جواب: در تمام موارد نمازش را تمام می خواند و روزه را هم می گیرد. چون قصد مسافرت نکرده است.

سؤال ۵۱۶: اگر زندان در فاصله کمتر از ۲۲ کیلومتری شهر واقع شده باشد، حکمش چیست؟

جواب: نماز او تمام است و باید روزه بگیرد.

سؤال ۵۱۷: اگر زندانی را از زندان به جای دیگر مثل بیمارستان بردند که با زندان فاصله دارد و دو مرتبه به آن برگرداندند، حکم نماز و روزه او چیست؟

جواب: اگر فاصله بیمارستان و زندان هشت فرسخ باشد و او را بی اختیار به آنجا برده باشند، باید احتیاط کند و جمع بخواند و روزه را هم بهمان نحو که ذکر شد بگیرد. مگر اینکه سی روز در آنجا مردد بماند، که بعد از آن نمازش تمام است. یا از ابتدا بداند که ده روز در آنجا می ماند.

سؤال ۵۱۸: بیماری که در شهری غیر از وطن خود بستری است و مدت یک ماه از بستری شدن او می گذرد و معلوم نیست که درمان او چه مدت دیگر طول می کشد تکلیف نماز و روزه او چیست؟

جواب: بعد از گذشت سی روز نماز او تمام و روزه او صحیح است.

بلاد کبیره

سؤال ۵۱۹: مقصود از بلاد کبیره چیست؟

جواب: بلاد کبیره به شهرهای فوق العاده بزرگ گفته می شود، بگونه ای که حرکت از شمال به جنوب یا مشرق به مغرب آن سفر شناخته شود.

سؤال ۵۲۰: آیا تهران از بلاد کبیره است؟

جواب: به نظر این جانب تهران از بلاد کبیره نیست و در ایران بلاد کبیره وجود ندارد.

سفر معصیت

سؤال ۵۲۱: با توجه به اینکه استفاده شخصی از ماشین دولتی جایز نیست، آیا اگر کارمند دولت از ماشین دولتی جهت سفرهای شخصی خود استفاده کند، سفر او معصیت است تا نماز او تمام و روزه اش صحیح باشد؟ و نیز اگر کسی برای مسافرت بلیط کسی را غصب کند و با آن سفر کند، چه حکمی دارد؟

جواب: هر چند عمل او در موارد فوق جایز نیست، ولی سفر او سفر معصیت نیست و نمازش شکسته است.

سؤال ۵۲۲: اگر در مسافرت از نوبت بلیط دیگران استفاده شود یا با بلیطی که پول آن را دیگری پرداخته بدون جلب رضایت صاحب بلیط استفاده شود، نماز و روزه فرد استفاده کننده چه صورتی دارد؟

جواب: در صورتی که از نوبت دیگران استفاده کند و پول بلیط را خودش بدهد نماز او شکسته است و نباید روزه بگیرد. و همین طور اگر از بلیط دیگری استفاده کند که حکم مرکب غصبی را دارد ولی به احتیاط مستحب در فرض دوم نماز را هم تمام و هم شکسته بخواند و روزه را بگیرد و قضای آن را نیز بگیرد.

مسائل متفرقه سفر

سؤال ۵۲۳: شخصی که اهل تهران است اگر بیاید به باقرآباد و برگردد- با توجه به اینکه تهران تا باقرآباد بیش از چهار فرسخ است- نسبت به نماز و روزه اش چه وظیفه ای دارد؟

ص: ۱۴۱

جواب: اگر از آخر تهران تا اول باقرآباد چهار فرسخ باشد، نماز شکسته و روزه را باید افطار کند و اگر فاصله بین آن دو کمتر باشد، نماز تمام و روزه صحیح است.

سؤال ۵۲۴: شخصی که اهل تهران است اگر به قم بیاید، در برگشت که به مرقد حضرت امام یا بهشت زهرا می رسد، نماز او در این دو محل قصر است یا تمام؟

جواب: تا وقتی به تهران نرسیده، نمازش قصر است.

سؤال ۵۲۵: نیت نماز مسافر چگونه است؟

جواب: همان نیت نماز غیر مسافر است و فرقی نمی کند و در نیت نماز ذکر قصر یا اتمام لازم نیست.

مسائل متفرقه نماز

سؤال ۵۲۶: شخصی برای نماز، قادر بر بلند شدن نیست، ولی ممکن است دیگران او را بلند کنند، یا به وسیله عصا یا دست گرفتن به دیوار بلند شود و گاهی در حال ایستادن و قرائت، بدنش حرکت می کند، مگر اینکه به چیزی تکیه نماید، آیا باید او را بلند کنند و یا تکیه دهد و نماز را ایستاده بخواند و یا می تواند در حال نشسته نمازش را بخواند؟

جواب: در هر دو صورت، واجب است نماز را ایستاده بخواند.

سؤال ۵۲۷: بیدار کردن مهمان و همسایه و غیره برای نماز واجب، چگونه است، آیا شرعاً اشکال دارد و آیا بین اولاد و دیگران فرقی هست؟

جواب: بیدار کردن دیگران لازم نیست، ولی اولاد را به لحاظ اینکه عادت به نماز کنند جایز، بلکه لازم است.

سؤال ۵۲۸: اگر در حال نماز، در همان اتاق محل نماز، صدای موسیقی بلند شود وظیفه نماز گزار چیست؟

جواب: اگر گوش دادن نباشد، اشکال ندارد و اگر قبل از نماز بداند که صدای موسیقی حرام برقرار می شود، در صورت امکان برای نماز، به محل دیگر برود.

سؤال ۵۲۹: آیا می شود نماز شب یا سایر نمازهای مستحبی را در حال حرکت خواند؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۵۳۰: کسانی که می دانند اگر تا آخر شب بیدار بمانند برای نماز صبح بیدار نمی شوند، آیا جایز است بیدار بمانند؟

جواب: در فرض سؤال احوط ترک بیدار ماندن است، مگر اینکه مطمئن بشوند برای نماز بیدار می شوند.

سؤال ۵۳۱: در صورتی که بیمار به خاطر خوف ضرر، یا عذر دیگری، نماز را در فروض زیر انجام دهد، ولی بعد از اتمام، متوجه شود که خوف او بی مورد بوده است، تکلیف در موارد زیر چیست؟

الف- به جای غسل و وضو، تیمم نماید.

ب- طهارات ثلاث را به صورت جبیره انجام دهد.

ج- نماز را در حالت نشسته یا اشاره بخواند.

د- در جهت خلاف قبله نماز بخواند.

جواب الف- اعاده لازم نیست.

جواب ب- اعاده لازم نیست، اما اگر اعاده کند بهتر است.

جواب ج- اعاده لازم است.

جواب د- اعاده لازم است.

سؤال ۵۳۲: تکلیف شخصی که به دلایلی نتواند و یا مشکل باشد، طهارات ثلاث را خود یا توسط نایب انجام دهد چیست؟ آیا لازم است، نمازی که بدون طهارت خوانده شده، اعاده گردد؟

جواب: در فرض سؤال، اعاده لازم است.

سؤال ۵۳۳: چنانچه ضرورت ایجاب کند، در حال نماز به بیمار دارو خورانده شود، در صورت امکان اعاده نماز، آیا خواندن دوباره آن لازم است؟

جواب: اگر صورت نماز به هم بخورد، نماز باطل و اعاده لازم است و اگر

صورت نماز به هم نخورد، احتیاط واجب آن است که نماز را اعاده کند.

سؤال ۵۳۴: به عقیده من نماز برای پیامبر به زبان عربی نازل شده چون زبان پیامبر عربی بوده است و آن را درک می کرده اند، اما ما که زبان فارسی داریم چرا نتوانیم به زبان فارسی بخوانیم که بهتر آن را درک کنیم؟

جواب: فرزند عزیزم (۱) قسمت اول سخن شما کاملاً صحیح است، ولی از لحاظ دلیل شرعی آنچه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به ما دستور داده است این است که همه نماز را به زبان عربی بخوانند، حتی کسانی که زبان مادری آنها عربی نباشد، راه حلّ مشکل شما این است که لا اقل معنای نماز را یاد بگیرید و همانطور که عربی می خوانید، معنای آن را هم درک کنید و شاید یک علت آن این باشد که اگر همه مسلمانها نماز را به زبان عربی بخوانند، اتحاد و هماهنگی کامل در نماز که مهمترین فریضه الهی است واقع می شود و علاوه بر این، مقدمه آشنایی با زبان قرآن خواهد بود.

ص: ۱۴۴

(۱-۱) - این جواب در پاسخ به سؤالات یکی از دانش آموزان داده شده است.

سؤال ۵۳۵: آیا نیت در اوّل ماه مبارک رمضان کافی است؟

جواب: بلی، اگر در شب اوّل ماه رمضان نیت کند که برای امتثال امر الهی این یک ماه را روزه می گیرم کفایت می کند. ولی احوط آن است که هر شب هم نیت روزه فردا را بکند.

سؤال ۵۳۶: کسی که در ماه مبارک رمضان برای گرفتن یک ماه روزه نیت می کند، اما نمی تواند همه آن را بگیرد، چه حکمی دارد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۵۳۷: آیا قصد افطار و روزه خوردن مبطل روزه می شود و قضا و کفاره دارد؟

جواب: نیت افطار و خوردن موجب بطلان روزه نمی شود. ولی اگر نیت کند که روزه نباشد روزه او باطل است و فقط قضای آن روز بر او واجب است و کفاره ندارد، چون کفاره وقتی واجب می شود که یکی از مفطرات را مرتکب شود.

سؤال ۵۳۸: اگر کسی قبل از طلوع فجر، عمدا قصد روزه نکند، ولی در روز هیچ یک از مفطرات روزه را مرتکب نشود، آیا قضا و کفاره بر او واجب است؟

جواب: فقط قضا بر او واجب است، همانگونه که در مسأله قبل بیان شد.

سؤال ۵۳۹: آیا می توان قبل از ظهر نیت روزه استیجاری کرد؟

جواب: در صورتی که مفطری انجام نداده باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۵۴۰: شخصی بعد از طلوع فجر محتلم شده و قبل از ظهر غسل کرده و چیزی نخورده است، آیا می تواند نیت روزه استیجاری کند؟

جواب: اگر قبل از ظهر نیت کند، صحیح است.

سؤال ۵۴۱: شخصی در غیر ماه رمضان قصد روزه کرد، بعد منصرف شد ولی چیزی نخورده است، آیا می تواند دوباره قبل از ظهر نیت روزه قضای ماه رمضان کند؟

جواب: اگر پیش از ظهر نیت کند، روزه صحیح است.

سؤال ۵۴۲: شخصی احتمال می دهد که روزه قضایی داشته باشد و روزه گرفته است، به این نیت که اگر قضا بر ذمه او است قضای واجب باشد و گرنه مستحب باشد، آیا این روزه صحیح است؟

جواب: اگر قصد ما فی الذمه کند، بی اشکال است.

مبطلات روزه

سؤال ۵۴۳: اگر در روزه واجب یا مستحب سهوا مبطلی بجا آورده شود، روزه چه صورت دارد؟ و آیا فرقی بین روزه ماه رمضان و غیر آن هست یا نه؟ و آیا فرقی در روزه ای که وقتش موسع است با غیر آن وجود دارد؟

جواب: مفطر سهوی در هیچ روزه ای مبطل نیست و روزه صحیح است.

سؤال ۵۴۴: آیا مسواک کردن در روز ماه رمضان، اشکال دارد؟

جواب: اشکال ندارد، ولی باید پس از مسواک، کاملاً آب دهان را جمع کرده بیرون بریزد که آب مسواک فرو نرود.

سؤال ۵۴۵: آیا فرو بردن خلط گلو باعث بطلان روزه می شود؟

جواب: اگر خلط وارد فضای دهان نشود، فرو بردن آن موجب بطلان نیست.

سؤال ۵۴۶: شخصی در ماه رمضان یک ربع به اذان صبح بیدار شده و جنب است و این مدت برای خوردن سحری و غسل کفایت نمی کند، وظیفه او چیست؟

جواب: اگر می تواند بدون سحری روزه بگیرد، غسل کند. ولی اگر بدون سحری نمی تواند روزه بگیرد و خوف ضرر دارد، سحری بخورد و قبل از اذان تیمم کند.

سؤال ۵۴۷: در روزه استیجاری شخص بیدار شد و معلوم شد پیش از طلوع فجر محتلم بوده، آیا روزه او صحیح است؟
جواب: بلی صحیح است.

سؤال ۵۴۸: آیا غلط خواندن قرآن، در ماه مبارک رمضان روزه را باطل می کند یا خیر؟
جواب: خیر، روزه باطل نمی شود. ولی سعی کند قرآن را صحیح بخواند.

سؤال ۵۴۹: روضه که بعنوان زبان حال خوانده می شود، یا اشعار که معمولاً زبان حال است، آیا مبطل روزه است؟

جواب: اگر مناسبت داشته باشد و به امام علیه السلام نسبت ندهند مبطل نیست و اگر اطمینان به صحت آنها ندارند، نام کتابی که آنها را نقل کرده ببرند و از آن کتاب نقل کنند.

سؤال ۵۵۰: شخصی مبتلا به «آسم» و نفس تنگی شدید است و نوعی داروی طبیبی استعمال می کند و آن دارو به صورت پودر گاز از راه دهان به ریه ها می رسد و باعث تسکین می گردد، و گاهی روزانه چندین بار، از آن استفاده می کند، و بدون آن نمی تواند براحتی تنفس کند، آیا روزه اش باطل می شود؟

جواب: داروی نامبرده در فرض سؤال، که بر استعمال آن اکل و شرب صدق نمی کند مبطل روزه نیست.

سؤال ۵۵۱: مقصود از بخار غلیظ که در رساله فرموده اید مبطل روزه است، چه بخاری است؟

جواب: مقصود بخاری است که مانند دود است و از نزدیک دیده می شود و مشتمل بر ذرات آب است، مانند بخار سماور در حال جوش و امثال آن، و اما بخار داخل حمام معمولی مانعی ندارد.

سؤال ۵۵۲: این جانب می توانم روزه بگیرم، ولی برای تنفس از وسیله ای استفاده می کنم که بصورت بخار به حلقم می رسد، آیا روزه ام صحیح است؟

جواب: بلی، در فرض سؤال که ناچار از استعمال آن هستید، روزه صحیح است.

سؤال ۵۵۳: آیا وارد کردن دستگاه آندوسکوپ در معده برای عکسبرداری- بدون این که چیزی که مبطل روزه است همراه آن داخل معده شود- روزه را باطل می کند؟

جواب: مبطل نیست. بلی اگر وارد کردن دستگاه آندوسکوپ مستلزم ارتکاب یکی از مبطلات روزه باشد روزه را باطل می کند مثلاً به لوله آن آب دهان و خلق بچسبد و بعد از خروج از دهان مجدداً با همان رطوبت وارد حلق شود.

سؤال ۵۵۴: اخلاط سر و سینه وقتی وارد محوطه دهان می شود، اگر قهراً فرو داده شود، روزه را باطل می کند؟

جواب: اگر بی اختیار فرو داده شود، روزه را باطل نمی کند.

سؤال ۵۵۵: آیا موزیک زدن در ماه مبارک رمضان با کیفیتی که در پایین می آید روزه را باطل می کند و قضا و کفاره دارد؟

الف- تعدادی از سازها زیر زبان رفته و در آورده می شود و مجدداً به داخل دهان می رود و فرصتی برای پاک کردن رطوبت یا بیرون ریختن آب دهان نیست.

ب- دسته دیگر سازها روی لب گذاشته و مدام باید زبان زد و بعد از برداشتن از لب و گذاشتن مجدد بر لب آب داخل لوله آنها در نتیجه دم و بازدم به داخل دهان آمده و فرو بردن آن اجتناب ناپذیر است و امکان دور انداختن نیست.

جواب: بطور کلی اگر ساز با آب دهان تر شود و پس از در آوردن، مجدداً داخل دهان برده شود و رطوبت آن را فرو برند، روزه باطل می شود و در صورتی

که از روی عمد و با اختیار این کار را انجام دهند قضا و کفاره دارد. ولی اگر اجبار باشد کفاره ندارد، فقط قضا دارد. بلی اگر رطوبت بطوری با آب دهان مخلوط و در آب دهان از بین برود که رطوبت خارج به آن گفته نشود مبطل نیست و روزه صحیح است و قضا و کفاره ندارد.

سؤال ۵۵۶: در صورت اجبار فرماندهان ارتش به زدن موزیک، تکلیف دانش آموزان و پرسنل موزیک چه می باشد؟

جواب: در فرض سؤال، سعی کنند آب دهان را که مجدداً به دهان برمی گردد در آب دهان مستهلک و مخلوط کنند که رطوبت خارجی به آن گفته نشود، در این صورت روزه صحیح است و در غیر این صورت قضا دارد، هر چند که کفاره ندارد.

روزه با حال جنابت

سؤال ۵۵۷: اگر کسی شب جنب شود و مثلاً ساعت ۳ بامداد بیدار شود و ببیند جنب است و دوباره بخوابد و ساعت ۹ صبح از خواب بیدار شود آیا قضا و کفاره دارد؟

جواب: اگر تصمیم داشت که بعد از ساعتی مثلاً بیدار شود و برود غسل کند و اتفاقاً بیدار نشد، روزه را قضا کند ولی کفاره ندارد ولی اگر در اثر بی مبالائی بوده روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد.

سؤال ۵۵۸: این جانب در قریه ای بودم که تبلیغات و بیان احکام، کم بود. لذا از مسائل شرعی بی اطلاع بودم. و فقط می دانستم که نماز و روزه واجب است. ولی از مسأله جنابت و غسل آن آگاهی نداشتم و مدتی نماز و روزه انجام دادم، بدون اینکه غسل کنم. اکنون متوجه شدم، تکلیفم چیست؟ البته یقین دارم که مقداری از نماز و روزه ها، با حال جنابت انجام شده.

جواب: در فرض سؤال که شما تقصیر در یاد گرفتن مسائل نداشته اید، روزه ها صحیح و قضا ندارد. ولی نمازها را که می دانید با حال جنابت خوانده اید، باید قضا کنید.

سؤال ۵۵۹: کسی که در ماه مبارک رمضان بر او غسل واجب شده و تمکن از آن ندارد، چه

باید بکند؟

جواب: در فرض سؤال تکلیف او تیمم بدل از غسل است و با تیمم روزه او صحیح است.

سؤال ۵۶۰: اگر کسی در ماه مبارک رمضان با آب نجس غسل کند و پس از سه روز بفهمد که آب نجس بوده، نمازهای این مدت و روزه اش چه حکمی دارد؟

جواب: روزه هایش صحیح است. ولی باید پس از غسل نمازهایش را قضا کند.

سؤال ۵۶۱: اگر خانمی با همسر خود در ماه مبارک رمضان شوخی و مزاح کند بعداً ترشحاتی در خود ببیند، وظیفه چیست؟

جواب: ترشح مزبور اگر منی باشد و زن بداند که با این عمل منی خارج می شود روزه را باطل می کند.

سؤال ۵۶۲: هرگاه زنی با شوهر خود در شب معاشقه کند و بعد بخوابد و در خود ترشحاتی را ببیند، وظیفه چیست؟

جواب: زن نیز مانند مرد محتلم می شود ولی تا یقین پیدا نکرده است که آن ترشح منی است، لازم نیست غسل کند.

استفاده از قرص جلوگیری از حیض یا بارداری

سؤال ۵۶۳: زنی، برای اینکه روزه اش را بگیرد، قرص جلوگیری از عادت ماهیانه، مصرف کرده است، آیا روزه اش صحیح است؟

جواب: اگر با مصرف قرص، عادت نشده، روزه اش صحیح است.

سؤال ۵۶۴: خوردن قرص ضد بارداری، در ماه مبارک رمضان چه حکمی دارد؟

جواب: اگر ضرر مهمی نداشته باشد، اشکال ندارد و فرقی بین ماه رمضان و غیر آن نیست.

روزه بیماران و ضعفا

سؤال ۵۶۵: این جانب مبتلا به سینه درد هستم و گاهی به ضعف غیر قابل تحمل مبتلا

ص: ۱۵۰

می شوم و در عین حال راضی نمی شوم روزه ام را بخورم، آیا اگر با این حال روزه بگیرم صحیح است؟

جواب: اگر روزه باعث پیدایش مرض یا شدید شدن بیماری شود صحیح نیست و باید روزه را افطار کنید.

سؤال ۵۶۶: این جانب مبتلا به ضعف چشم می باشم و خیلی مایلیم روزه بگیرم، ولی می ترسم برای چشمانم ضرر داشته باشد، آیا روزه بگیرم؟

جواب: در صورتی که خوف و ترس ضرر برای چشم داشته باشید، روزه گرفتن جایز نیست.

سؤال ۵۶۷: کسی که در اثر روزه گرفتن دچار کم خونی یا سردرد شدید می شود، آیا می تواند روزه نگیرد؟

جواب: اگر ضعف و کم خونی و سردرد به گونه ای باشد که عاداتاً نمی تواند تحمل کند، روزه واجب نیست.

سؤال ۵۶۸: دختر این جانب نه سالش شده، ولی روزه گرفتن برایش مشکل است و گاهی به ضعف شدید مبتلا می شود، آیا افطار کند؟ در صورت افطار آیا قضا بر او لازم است؟

جواب: اگر روزه موجب ضعف غیر قابل تحمل بشود و برای او مشقت و حرج داشته باشد روزه نگیرد. ولی بعداً در صورت تمکن و قدرت قضا کند.

سؤال ۵۶۹: دکتر، این جانب را از روزه گرفتن منع کرده و اظهار داشته که روزه برایت ضرر دارد، آیا باید به گفته او روزه ام را افطار کنم؟

جواب: اگر خوف ضرر باشد، نباید روزه بگیرد.

سؤال ۵۷۰: چنانچه دکتر شخصی را از گرفتن روزه منع کند، آیا نظر او قابل اجرا است؟

جواب: اگر دکتر متخصص باشد و از گفته او اطمینان حاصل شود، گفتار او حجت است. (۱)

ص: ۱۵۱

سؤال ۵۷۱: آیا مسافری که نماز شکسته می خواند، می تواند نماز قضای تمام بخواند و روزه قضا بگیرد؟

جواب: روزه قضا در سفر صحیح نیست، ولی نماز قضا را می تواند تمام بخواند.

سؤال ۵۷۲: شخصی در سفر بود و قصد داشت پیش از ظهر به وطن برسد و نیت روزه کند، ولی در بین راه سهوا چیزی خورد، آیا می تواند آن روز را روزه بگیرد؟

جواب: مشکل است.

سؤال ۵۷۳: شخصی قبل از ظهر به حدّ مسافت شرعی مسافرت کرده و قبل از ظهر به وطن خود برگشته است، وظیفه او چیست؟

جواب: اگر در سفر مفطری نیاورده، واجب است قصد روزه کند.

سؤال ۵۷۴: کسی که از سفر برمی گردد و قبل از ظهر به حد ترخص وطن می رسد، آیا روزه آن روز برایش واجب است؟

جواب: در فرض سؤال، احتیاط واجب بین گرفتن روزه و قضای آن است.

سؤال ۵۷۵: آیا در سفر معصیت که نماز تمام است روزه را هم باید بگیرد؟

جواب: بلی، باید روزه را بگیرد.

سؤال ۵۷۶: شخصی در ماه مبارک رمضان قبل از ظهر از وطنش یا از محل اقامه خود حرکت می کند و خروج او از حد ترخص (۱) بعد از ظهر انجام می شود. آیا روزه آن روز بر او واجب است یا نه؟

ص: ۱۵۲

۱- ۱) - حدّ ترخص جایی است که دیوار شهر دیده نمی شود و صدای اذان هم شنیده نمی شود. همان طوری که در توضیح المسائل شرط هشتم نماز مسافر ذیل مسأله ۱۳۳۹ بیان شده و در مسأله ۴۵۰، ص ۱۲۵ همین کتاب هم بیان شده است.

جواب: چنانچه شروع به مسافرت قبل از ظهر باشد و خروج از حدّ ترخص بعد از ظهر، احتیاط واجب جمع بین گرفتن روزه و قضای آن است.

سؤال ۵۷۷: اگر شخصی در ماه مبارک رمضان هنگام مراجعت از سفر، پیش از ظهر به حدّ ترخص وطنش یا جایی که می خواهد ده روز در آنجا بماند برسد، ولی بعد از ظهر به وطن یا محلی که می خواهد بماند برسد، و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، آیا روزه آن روز بر او واجب است یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، احتیاط واجب جمع بین گرفتن روزه و قضای آن است.

سؤال ۵۷۸: شخصی که در ماه مبارک رمضان مسافر است برای اینکه بتواند روزه بگیرد اگر قبل از ظهر به حدّ ترخص بیاید و نیت روزه کند و همین که ظهر شد از همانجا مجدداً مسافرت کند، آیا روزه اش صحیح است یا نه؟

جواب: اگر بخواهد روزه اش صحیح باشد و قضا نداشته باشد باید قبل از ظهر وارد وطنش شود و بعد از ظهر از وطن خارج شود، و الاً بنا بر احتیاط واجب لازم است بین گرفتن روزه و قضای آن جمع نماید.

سؤال ۵۷۹: آیا حکم نماز و روزه مسافر در باب حدّ ترخص فرق می کند؟

جواب: بلی، در خصوص مسافرت از وطن، اگر بخواهد در فاصله بین وطن و حدّ ترخص نماز بخواند معیناً نماز تمام است. ولی نسبت به روزه در این فاصله به نحوی که در دو مسأله قبل بیان شد باید احتیاط کند. اما در محلی که قصد اقامت کرده، اگر مسافرت کند و بخواهد پیش از حدّ ترخص نماز بخواند، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم شکسته و هم تمام بخواند. همانگونه که روزه را نیز بنا بر احتیاط واجب باید بگیرد و قضای آن را هم بگیرد.

سؤال ۵۸۰: شخصی در ماه مبارک رمضان به خارج از کشور مسافرت می کند، آیا این مسافر باید با اذان ایران افطار کند یا به اذان محل ورود؟ نماز وی چگونه است؟

جواب: طبق اذان محلّ ورود باید افطار کند و نماز بخواند.

نذر روزه در سفر و غیر آن

سؤال ۵۸۱: آیا انسان می تواند نذر کند که روزه ماه رمضان را در سفر بگیرد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۵۸۲: شخصی نذر کرده تمام روزهای جمعه ماه رجب و شعبان را روزه بگیرد، آیا اگر سفری برای او پیش آید عمل به این نذر واجب است؟

جواب: اگر نذر کرده این روزها را حتی اگر مسافر هم شد روزه بگیرد باید در سفر نیز بگیرد و در غیر این صورت قضای روزه نذری کافی است، کفاره مخالفت با نذر بر او نیست.

سؤال ۵۸۳: آیا روزه مستحبی را می توان در سفر گرفت؟

جواب: نمی شود، مگر این که نذر کرده باشد در سفر روزه بگیرد، یا نذر کرده باشد روز معین را چه در سفر و چه در حضر روزه بگیرد.

سؤال ۵۸۴: آیا می توان در سفر نذر روزه مستحبی کرد؟ مثلاً در راه مشهد یا پس از رسیدن به آنجا بدون قصد اقامت نذر روزه مستحبی کند؟

جواب: خیر.

سؤال ۵۸۵: کسی که قضای روزه ماه رمضان بر عهده دارد، آیا می تواند نذر کند و روزه نذر بجا آورد؟

جواب: اگر روز معینی را نذر کند که گرفتن قضای روزه های خودش قبل از آن ممکن باشد، مانعی ندارد.

روزه استیجاری

سؤال ۵۸۶: کسی که روزه قضای رمضان به عهده اوست، آیا می تواند برای دیگری اجیر شود یا تبرّعا روزه غیر را بگیرد؟ روزه قضایی پدر را چگونه؟

جواب: روزه قضای پدر را می تواند بگیرد اما در صورتی می تواند اجیر شود که زمان آن را به وقتی موکول کند که امکان گرفتن روزه های واجب خود را داشته باشد.

سؤال ۵۸۷: آیا بچه نابالغ می تواند برای گرفتن روزه اجیر شود؟

جواب: خلاف احتیاط است.

سؤال ۵۸۸: کسی که روزه کفاره بر عهده دارد و برای او مقدور نیست بطور متوالی روزه بگیرد، آیا می تواند روزه استیجاری بگیرد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۵۸۹: اگر پسر بزرگ میت نابالغ باشد، آیا می تواند قبل از بلوغ روزه های پدر خود را بگیرد؟

جواب: اگر ممیز باشد و شرایط صحت روزه را مراعات کند، مانعی ندارد.

سؤال ۵۹۰: اگر کسی روزه استیجاری را بعد از ظهر افطار کند، کفاره دارد؟

جواب: کفاره ندارد.

قضا و کفاره روزه

سؤال ۵۹۱: اشخاصی که جاهل به حکم بوده اند و در اوایل تکلیف روزه را خورده اند، مضافاً بر قضا، آیا کفاره افطار عمدی دارد؟

جواب: بطور کلی اگر جاهل به مسأله بوده اند و از یاد گرفتن غفلت داشته اند، فقط قضا بر آنان واجب است. ولی اگر ملتفت بوده اند و احتمال می داده اند و قدرت یادگیری مسائل را داشته اند و از روی بی اعتنایی و سهل انگاری سؤال و تحقیق نکرده اند، علاوه بر قضا، کفاره هم بر عهده آنان می باشد.

سؤال ۵۹۲: کسی که روزه قضا داشته باشد، آیا می تواند روزه مستحبی بگیرد؟

جواب: خیر، نمی تواند.

سؤال ۵۹۳: کسی که نمی تواند روزه های قضای خود را بگیرد، چه حکمی دارد؟

جواب: هر وقت توانست بگیرد.

سؤال ۵۹۴: شخصی در ماه مبارک رمضان، می دانسته که قبل از ظهر، به مسافرت می رود

و نباید روزه بگیرد، لذا صبح، قبل از حرکت در منزل افطار کرد (صبحانه خورد) آیا فقط قضای آن روز را بگیرد یا کفاره هم دارد؟

جواب: روزه را باید قضا کند و کفاره هم بدهد. مگر اینکه احتمال هم نمی داده که نباید افطار کند، که در این صورت فقط قضا دارد.

سؤال ۵۹۵: اگر انسان، در روزه واجب، سهوا چیزی بخورد و به خیال اینکه روزه اش باطل شده است، افطار کند، آیا غیر از قضا کفاره هم بر او واجب است؟

جواب: اگر جاهل مقصّر بوده، یعنی در یاد گرفتن مسأله، کوتاهی کرده و روزه مورد سؤال، روزه ماه رمضان بوده، قضا و کفاره واجب است.

سؤال ۵۹۶: شخصی به جهت مریضی روزه ماه رمضان را نگرفته، آیا می تواند پول کفاره تأخیر آن را به فقیر بپردازد؟

جواب: پول دادن کفایت نمی کند. ولی در صورتی که به فقیر وکالت دهد که با آن پول، از جانب پرداخت کننده طعام خریداری کند و خودش تملک کند، مانعی ندارد. البته باید فقیر مورد اطمینان باشد.

سؤال ۵۹۷: شخصی به سنّ پانزده سال قمری رسیده و به او تذکر داده اند که مکلف شده، ولی باور نکرده و خیال می کرده که سن تکلیف تمام شدن پانزده سال شمسی است، لذا روزه آن سال را نگرفته، فعلا چه وظیفه ای دارد؟

جواب: اگر در سؤال و تحقیق سهل انگاری و بی اعتنائی کرده، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب است.

سؤال ۵۹۸: کسی که کفاره روزه به گردن او است، اما درآمدی ندارد و تحت تکفل پدر است، چگونه باید آن را بدهد؟

جواب: هر وقت قدرت پیدا کرد بدهد.

سؤال ۵۹۹: شخصی برای قضای روزه ماه رمضان اجیر شده و بعد از ظهر افطار کرده، آیا کفاره دارد؟

جواب:خیر، کفاره ندارد.

سؤال ۶۰۰: کسی که روزه ماه مبارک رمضان را بدون عذر شرعی باطل کند، اگر بخواهد بعنوان کفاره شصت فقیر را اطعام کند، آیا می تواند قیمت آن را حساب کرده و پول آن را به فقیر بدهد؟

جواب: می تواند پول آن را به فقیر مورد اطمینان بدهد و او را وکیل کند تا از طرف او نان بخرد و مصرف کند.

سؤال ۶۰۱: دختری ۴ سال روزه های خود را نگرفته و از طرفی می باید برای خودش جهیزیه تهیه کند، اگر بخواهد برای هر روز ۶۰ فقیر اطعام کند جمعا چقدر می شود؟ آیا دادن کفاره مقدم است یا تهیه جهیزیه؟

جواب: قضای روزه هایی را که نگرفته است انجام دهد و برای کفاره هر روز حدود ۴۵ کیلو گندم یا قیمت آن را در نظر گرفته و تدریجا به فقرا برای صرف نان پردازد و به تأخیر انداختن کفاره اگر به قصد بی اعتنایی و مسامحه نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۶۰۲: آیا غیر سید می تواند کفاره روزه اش را به سید بدهد؟

جواب: خلاف احتیاط استحبابی است و مستحب است صدقات واجبه اعم از کفارات مربوط به روزه و غیره را، غیر سید به سید ندهد.

سؤال ۶۰۳: آیا در کفاره می توان به جای آرد یا نان و گندم، برنج به فقیر داد؟

جواب: بلی، جایز است ولی مقدار برنج باید از جهت وزن به همان مقداری باشد که در مورد گندم لازم است، یعنی به جای یک مد گندم یک مد برنج بدهند نه کمتر.

سؤال ۶۰۴: آیا می توان یک مد نان از نانویی خرید و جهت کفاره روزه به فقیر داد، یا حتما باید یک کیلو باشد؟

جواب: بلی، یک مد (۷۵۰ گرم) نان کفایت می کند ولی بهتر است یک کیلو بدهد.

سؤال ۶۰۵: شخصی مدتی غسل جنابت خود را باطل انجام داده است، روزه های او چه حکمی دارد؟

جواب: روزه ها صحیح است و قضا و کفاره ندارد.

سؤال ۶۰۶: شخصی با آب نجس یا مضاف غسل کرده و بعد از چند روز متوجه شده آیا نماز و روزه های او صحیح است؟

جواب: روزه صحیح است، ولی نمازهایش باطل است.

هلال ماه

سؤال ۶۰۷: آیا با محاسبات منجمان مخصوصا در حال حاضر که امکانات دقیقی در اختیار دارند، اول ماه ثابت می شود؟

جواب: هر کس از گفته آنها یقین یا اطمینان پیدا کند، باید به آن عمل کند.

سؤال ۶۰۸: اگر ماه در کشورهای شرقی رؤیت شود، آیا برای کشورهای غربی حجت است؟

جواب: بلی، رؤیت هلال در مشرق زمین، برای مغرب زمین حجت است و خود بخود ثابت می شود. ولی رؤیت هلال در مغرب برای شهرهای مشرق حجت نیست.

سؤال ۶۰۹: اگر در جمهوری اسلامی هلال رؤیت شود، با توجه به اینکه افغانستان در شرق ایران قرار گرفته، در بعضی از مناطق آن که تقریبا یک ساعت از نظر طلوع و غروب آفتاب با تهران اختلاف دارند، رؤیت ثابت می شود یا نه؟ و در صورت عدم ثبوت، اگر تاکنون بر طبق رادیو ایران افطار کرده باشند، آیا موجب قضا و کفاره یا قضای تنها می شود؟

جواب: بطور کلی اگر در شهری اول ماه ثابت شود برای مردم شهر دیگر که با آن هم افق یا نزدیک به هم باشند نیز ثابت می شود و نیز وقتی اول ماه در تهران ثابت شد برای شهرهایی که در قسمت غرب تهران واقع شده اند حجت است.

ولی برای شهرهایی که در قسمت شرق تهران واقع هستند حجت نیست و اگر

بر خلاف عمل کرده اند باید روزه خود را قضا کنند و اگر در یاد گرفتن کوتاهی کرده اند، کفاره هم دارد.

سؤال ۶۱۰: آیا متطوق و مرتفع بودن هلال دلالت بر شب دوم می کند؟

جواب: شرعا دلالت نمی کند.

سؤال ۶۱۱: آیا رؤیت هلال در بلاد بعیده کفایت از سایر بلاد می کند؟

جواب: اگر قریب الافق باشند کافی است.

سؤال ۶۱۲: در صورتی که عید فطر مشکوک باشد و معلوم نیست ماه مبارک ۲۹ روز می باشد یا ۳۰ روز، حکم حاکم هم دیر می رسد، وظیفه چیست؟

جواب: اول ماه به چند چیز ثابت می شود، که در توضیح المسائل مسأله ۱۷۸۰ بیان شده و روزی را که نمی داند آخر رمضان است یا اول شوال، واجب است روزه بگیرد.

سؤال ۶۱۳: روزی که در ایران عید فطر اعلام می شود، آیا مردم افغانستان می توانند عید بگیرند؟ اگر نمی شود، چطور با عید در تهران، مردم خرمشهر و آبادان و بندرعباس می توانند عید بگیرند، ولی افغانستان نمی توانند؟

جواب: حکم حاکم شرع در مورد اول ماه در شهر محل اعلام و شهرهایی که با آن شهر هم افق یا قریب الافق هستند یا در غرب آن شهر واقع شده اند مجزی است و حتی برای مقلدین همان حاکم که در شهرهای شرقی ساکن هستند ثابت نمی شود. لذا با اعلام رؤیت هلال در تهران، در بندرعباس و بوشهر و آبادان اول ماه ثابت می شود. ولی در شرق ایران، مثل مشهد و افغانستان ثابت نمی شود.

سؤال ۶۱۴: اگر در ایران هلال رؤیت شد، آیا در افغانستان هم اول ماه ثابت می شود یا خیر؟

جواب: اگر رؤیت هلال در ایران باشد برای افغانستان ثابت نمی شود. بلی اگر رؤیت هلال در شرق ایران باشد، در شهرهای غربی افغانستان که هم افق شهرهای

شرقی ایران یا قریب الافق با آنها باشد، ثابت می شود.

سؤال ۶۱۵: شخص معتبری تلفن می کند که فردا عید فطر است، آیا قبول می شود؟

جواب: اگر موجب اطمینان بشود، ترتیب اثر داده شود.

اعتکاف

سؤال ۶۱۶: معتکف در روز سوّم اعتکاف برای غسل مستحّبّی از مسجد خارج می شود، آیا اعتکاف باطل می شود یا خیر؟ بر فرض بطلان، تنها قضا لازم است یا کفّاره هم لازم می باشد؟

جواب: اعتکاف باطل نمی شود.

سؤال ۶۱۷: آیا در تهران بزرگ در مسجد جامع هر محلّه می توان اعتکاف کرد؟

جواب: یکی از شرایط صحت اعتکاف این است که در مسجد جامع باشد، یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامه مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی نداشته باشد، مثل مسجد اعظم و مسجد امام در قم و مسجد امام و مسجد جمعه در تهران و امثال آن. بنابراین در مسجد بازار و محله ها اعتکاف صحیح نیست.

سؤال ۶۱۸: آیا در حال اعتکاف می توان در صحن و حیاط مسجد توقف کرد؟

جواب: اگر صحن و حیاط مسجد به گونه ای است که در آن نماز می خوانند و صیغه مسجدیت بر آن خوانده شده، مثل مسجد امام حسن عسکری علیه السلام در قم، می توان در آن توقف کرد. وگرنه نباید در آن توقف کرد.

سؤال ۶۱۹: آیا شخص معتکف می تواند برای شرکت در نماز جمعه از مسجد محل اعتکاف خارج شود؟

جواب: ظاهراً از مواردی است که می توان خارج شد. ولی باید حد اقل زمان لازم را رعایت کند و در رفت و آمد به احتیاط مستحبّ زیر سایه نرود.

سؤال ۶۲۰: کسی زمینی را کشت کرده و با مالک قرار گذاشته است که بعد از برداشت محصول صدی سی من گندم به او بدهد، آیا زکات به این گندم تعلق می گیرد؟

جواب: اگر کارگر در بذر شریک نباشد و سهمیه او تنها به جهت حق العمل و اجرت کارگری باشد زکات ندارد. ولی اگر از مؤونه سالش زیاد بیاید، خمس دارد.

سؤال ۶۲۱: اگر کسی مقداری زمین مزروعی را بدون اجاره یا مزارعه به دیگری، رها کرده و به محل دیگر برود و برادر مالک آن را با زمین خودش کشت کند و محصول هر دو به حد نصاب باشد، آیا بر او زکات واجب است؟

جواب: اگر گندم را برای خودش کشت کرده و به نصاب برسد، زکات آن واجب است و اجرت المثل زمین را به برادر مدیون خواهد بود. ولی اگر به قصد شراکت کشت کرده که مقداری از گندم مال برادر باشد، در صورتی که سهم خودش به حد نصاب نرسد، زکات ندارد.

سؤال ۶۲۲: مالکی مقداری زمین مزروعی خود را به صورت اجاره به دیگری واگذار کرده و مال الاجاره از گندم آن تعیین شده، گندمی که از بابت اجرت به دست می آید، اگر به تنهایی به حد نصاب برسد یا با گندم باقیمانده زمین در دست خود مالک برداشت می شود به نصاب

برسد، آیا متعلق زکات می شود؟

جواب: گندمی که بابت مال الاجاره می گیرد متعلق زکات نمی شود. اگر چه به حد نصاب برسد. بلی اگر گندمی که از زراعت و زمین در دست خودش برداشت می کند به تنهایی به حد نصاب برسد، زکات دارد.

سؤال ۶۲۳: این جانب در زمین خود گندم و جو کشت کرده ام و برای بدست آوردن محصول خرجهایی کرده ام، که از جمله آنها خرید یک تراکتور و مقداری وسایل کشاورزی است، آیا می توانم اینها را از حاصل کسر کنم و بعد اگر گندم به حد نصاب رسید، زکات بدهم؟

جواب: بلی، تمام مخارجی که برای بدست آوردن گندم و جو کرده اید استثنا کنید و اگر بدون تراکتور نمی توانید زراعت کنید، فقط استهلاک آن کسر می شود و نیز اگر مقداری از قیمت آن کاسته شود می توانید آن مقدار را جزء مخارج حساب کنید، ولی باید توجه داشته باشید که اگر پیش از کم کردن اینها حاصل شما به حد نصاب برسد، یعنی به ۲۸۸ من، ۴۵ مثقال کم برسد، بنا بر احتیاط واجب باید زکات باقیمانده آن را بدهید.

سؤال ۶۲۴: در برخی روایات زکات برنج را مطرح کرده اند که حمل بر استحباب شده است، آیا با وضع فعلی که در بعضی مناطق به صورت وسیعی برنج می کارند، نمی توان حکم به وجوب زکات آن داد. نظر مبارک خود را بیان فرمایید.

جواب: فعلاً، فتوا عدم وجوب زکات در مثل برنج است.

زکات طلا و نقره

سؤال ۶۲۵: آیا به سکه های بهار آزادی زکات تعلق می گیرد؟

جواب: تعلق نمی گیرد.

سؤال ۶۲۶: سکه هایی که مخصوص زمان تزار روسیه بود (ده روبل طلا) تقریباً صد سال قبل از سوی همین رژیم درست شده است، الآن در کشورهای مختلف شوروی سابق بین مردم رایج است و به قیمتهای مختلف آن را خرید و فروش می کنند. با اینکه بین مردم رایج

ص: ۱۶۲

است ولی هیچ دولتی آن را به رسمیت نمی شناسد، آیا زکات به آن سکه طلا تعلق می گیرد؟

جواب: به نظر این جانب زکات طلا در صورتی واجب است که علاوه بر سایر شرایط، سکه دار و معامله با آن رایج باشد و رایج بودن به این است که با آن مانند روبل (اسکناس) معامله شود و همانطور که در هنگام معامله گفته می شود این جنس را به چند روبل یا چند تومان می فروشی، گفته شود این جنس را به چند روبل طلا می فروشی. و ظاهراً روبل طلای قدیم یا زمان حاضر به این نحو معامله نمی شود، بلکه خود آن مانند اجناس خرید و فروش می شود و قیمت آن مانند اجناس مختلف کم و زیاد می گردد. بنابراین، رایج نیست و زکات به آن تعلق نمی گیرد.

ضمناً نقره هم همین حکم را دارد. و سکه های بهار آزادی نیز که فعلاً در ایران معامله می شود همین حکم را دارد و زکات به آن تعلق نمی گیرد.

پرداخت و مصرف زکات

سؤال ۶۲۷: آیا مصرف زکات در خرید ظرف برای مسجد به این صورت که وقف مسجد باشد و کرایه دادن آن برای کارهای خصوصی هم جایز باشد، جایز است؟

جواب: چنانچه مال الاجاره آن نیز صرف در مصالح مسجد شود، مانعی ندارد.

سؤال ۶۲۸: آیا می شود به عنوان زکات، به فقرا مواد غذایی داد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۶۲۹: مالک که باید زکات بپردازد، آیا می تواند بدون اذن حاکم شرع جنس مورد تعلق زکات را بفروشد و سپس به مقدار پول زکات از ثمن آن جدا کرده و بپردازد؟

جواب: جایز است.

سؤال ۶۳۰: آیا می شود از پول زکات به مردم برای کار خیر قرض داد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۶۳۱: اگر انسان توانایی نداشته باشد که زکات غلات را از خود آنها بدهد و نیز نتواند

پول آنها را بپردازد، آیا می تواند جنس دیگری مثل لباس و... پرداخت کند؟

جواب: در فرض سؤال، جنس دیگر را به عنوان قیمت یکی از غلات چهارگانه حساب کرده و بپردازد. ان شاء الله مجزی است.

سؤال ۶۳۲: از گذشته قبری به عنوان امامزاده شهرت یافته، اما شجره نامه آن دقیقاً معلوم نیست، آیا تعمیر آن از زکات جایز است؟

جواب: اگر مقبره مزبوره در میان عامه مردم محلّ، مورد احترام و تجلیل است و بعنوان امامزاده می شناسند، صرف زکات در تعمیر آن بقدر حاجت مانع ندارد.

سؤال ۶۳۳: مصرف زکات اهالی روستا جهت ساختن انبار برای نگه داری کالاهای سهمیه متعلق به عموم روستا-با توجه به نیاز مبرم مردم برای آن و نبودن بودجه غیر از وجوهات- جایز است یا خیر؟

جواب: جایز است.

سؤال ۶۳۴: شخصی که حتی حدود ۵۰۰ تومان پول ندارد. ولی از لحاظ خوراکی چندان در مضیقه نیست، آیا می توان به او زکات داد یا خیر؟

جواب: میزان فقر عدم قدرت تأمین هزینه زندگی مطابق با شأن خودش در طول یک سال می باشد.

سؤال ۶۳۵: شخصی که زکات باید بپردازد، اگر فرزند یا دامادش و یا یکی از بستگانش طلبه باشد، آیا می تواند به صورت هدیه، لوازم خانه و یا کتاب مورد نیاز او را خریده و از زکات خود محاسبه کند یا خیر؟

جواب: مانعی ندارد، مگر اینکه طلبه مذکور فقیر نباشد.

سؤال ۶۳۶: آیا جایز است غیر سید کفارات و مظالم و صدقات خود را به سید بدهد یا نه؟

جواب: احتیاط واجب این است که غیر سید زکات مال و زکات فطره خود را به سید ندهد. بلی پرداخت صدقات واجب و مستحبی و نذورات به آنان جایز است، گرچه بهتر است حتی المقدور از گرفتن صدقات هم خودداری کنند.

زکات فطره

سؤال ۶۳۷: اگر کسی شب عید فطر میهمان باشد و فطره خود را با صلاحدید صاحبخانه بدهد آیا از گردن میزبان ساقط می شود؟

جواب: چنانچه با اجازه صاحب خانه باشد، ساقط می شود.

سؤال ۶۳۸: آیا زکات فطره را می توانیم مصرف تعمیر و توسعه مسجد کنیم و مقداری هم به امام جماعت مسجد که فقیر است بدهیم؟

جواب: مانعی ندارد. ولی بهتر است در صورتی که در محل فقیر باشد به جای صرف مسجد به فقیر بدهید.

سؤال ۶۳۹: آیا از زکات فطره می شود بلندگو و مانند آن خرید، یا باید به مستحق برسانیم؟

جواب: بهتر آن است که به فقرا و مساکین داده شود.

سؤال ۶۴۰: آیا امروزه طلاب را با وضعیت شهریه کنونی مستحق زکات فطره می دانید؟ در صورت عدم استحقاق اگر زکات را صرف خرید کتابهای لازم کند، چه حکمی دارد؟

جواب: وضع طلاب مختلف است. اگر فقیر باشد گرفتن فطره برای او مانع ندارد. اگر استحقاق از نظر فقر ندارد، جایز نیست فطره بگیرد.

سؤال ۶۴۱: کسانی که در شب عید فطر زندانی باشند چه کسی باید فطره آنها را بدهد؟

جواب: اگر خود زندانیان تمکن مالی دارند باید خودشان بدهند و اگر نداشته باشند فطره آنها ساقط است.

سؤال ۶۴۲: آیا سه نفر می توانند فطره خود را به دو فقیر هر کدام به مقدار یک صاع و نیم بدهند یا نه؟

جواب: بلی، اشکال ندارد.

سؤال ۶۴۳: این جانب دو خواهرزاده و یک خواهرزن دارم که وضع مادی آنها چندان خوب نیست و کسی را به غیر از من ندارند تا به آنها رسیدگی کنند آیا زکات فطره بر گردن آنها هست یا خیر؟ و آیا من می توانم با بستگان خودم به اینها فطره بدهم؟

جواب: زکات فطره بر آنها واجب نیست و شما می توانید فطره خودتان را به آنها بدهید.

سؤال ۶۴۴: در یک روستایی که ۶۰۰ نفر جمعیت دارد، می شود زکات فطره خودشان را در زدن چاه آب و حَمَام و... به مصرف برسانند. با اینکه می توانند از جای دیگر تأمین کنند؟ در صورت مثبت بودن جواب، آیا می توانند پول جمع شده را بعد از چند ماه به مصرف برسانند؟

جواب: می توانند از زکات فطره جهت امور مذکوره استفاده کنند و چنانچه استفاده متوقف بر گذشتن مدتی باشد، مانعی ندارد.

ص: ۱۶۶

سؤال ۶۴۵: آیا وجوب خمس مانند وجوب نماز و روزه از ضروریات اسلام است و منکر آن کافر می شود؟

جواب: بلی، اصل وجوب خمس از ضروریات اسلام است و انکار آن موجب کفر است.

مازاد بر مخارج سال

سؤال ۶۴۶: آیا به مازاد مواد غذایی و حیواناتی که سر سال خمسی در خانه باقی مانده است خمس تعلق می گیرد؟ اگر تعلق می گیرد، باید به قیمت خرید محاسبه شود یا به قیمت روز بازار؟

جواب: خمس دارد و باید به قیمت فعلی بازار محاسبه شود.

سؤال ۶۴۷: اگر جنسی با کوپن یا غیره خریداری شده و الآن سر سال قیمت آن بالا رفته، به کدام قیمت حساب می شود؟

جواب: یا خمس عین را پردازد و یا قیمت فعلی آن را.

سؤال ۶۴۸: اگر سگه بهار آزادی یک سال بماند، آیا خمس به آن تعلق می گیرد؟

جواب: اگر سگه از درآمد سال تهیه شده باید خمس آن را پردازد و اگر هبه و

بخشش باشد بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را بپردازد.

سؤال ۶۴۹: مواد لازم مانند صابون و پودر لباسشویی و حبوبات که با بن کارمندی به ما می دهند اگر از مصرف سال زیاد بیاید، آیا خمس دارد؟

جواب: اگر آنها را از درآمد سال خریداری کرده اید و اضافه آمده است باید خمس آن را به قیمت فعلی بازار بپردازید و اگر آنها را به شما بخشیده اند و اضافه آمده است بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را بپردازید.

سؤال ۶۵۰: دانشجویی که برای تأمین هزینه تحصیلی خود مدتی سر کار می رود، آیا خمس درآمد خود را باید بپردازد؟

جواب: اگر تمامی درآمد خود را صرف هزینه تحصیل و زندگی کرده، خمس ندارد و اگر چیزی از آن در آخر سال اضافه بیاید، باید خمس آن را بپردازد.

سؤال ۶۵۱: این جانب منزلی خریداری کردم، چون سند آن آماده نبود مبلغی از پول را به عنوان گرو نزد خود نگه داشتم تا سند آماده شود ولی سند آماده نشد و سال خمسی ام رسید، آیا به این مقدار خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خیر، خمس ندارد مگر اینکه به منزل مذکور احتیاج نداشته باشید.

سؤال ۶۵۲: شخصی مبلغی پول از کسی گرفته تا برای او کاری انجام دهد و سال خمسی او فرا رسیده در حالی که مقداری از پولها باقی مانده و هنوز در مقابل آن کار نکرده است، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: مقداری که در مقابل آن کار نکرده، فعلا خمس ندارد.

سؤال ۶۵۳: مقداری پول در یک صندوق قرض الحسنه گذاشته ام تا پس از گذشت مدتی به من وام بدهند و سال خمسی ام رسیده است، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خمس پس انداز لازم است.

سؤال ۶۵۴: این جانب از مهاجرینی هستم که داخل ایران زندگی می کنم و خانواده ای تحت تکفل خود دارد، اگر پولی جمع آوری کنم به این امید که وقتی به کشور خود بازگشتم بتوانم

برای خود مایحتاج زندگی تأمین کنم آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: چنانچه برای تهیه مایحتاج جز این طریق، راه دیگری نداشته باشید خمس ندارد.

سؤال ۶۵۵: پولی که انسان از درآمد سال برای حساب حج تمتع واریز کرده و پس از چند سال مشرف می شود، آیا خمس دارد؟

جواب: پولی که برای حج واجب واریز می کنند، چنانچه از درآمد همان سال باشد خمس ندارد؛ اما اگر متعلق خمس بوده مثل این که سال خمسی نداشته و از سرمایه برداشته یا بر آن پول سال گذشته است باید خمس آن را بدهند؛ همچنین اگر پول را سال بعد پس بگیرند باید خمس آن را بدهند. اما پولی را که برای حج مستحبی یا عمره مفرده واریز کرده و سال بعد می روند باید خمس آن را بدهند چون مؤونه نشده است.

سؤال ۶۵۶: در حسابرسی سالانه صندوق قرض الحسنه مقداری پول اضافه آمده است، آیا به این مبلغ خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر پول مذکور از درآمد صندوق است خمس ندارد. ولی اگر مجهول المالک است یعنی به صورت اشتباه از مردم گرفته شده است بنا بر احتیاط واجب باید با اجازه مجتهد جامع الشرائط به فقرا داده شود.

سؤال ۶۵۷: حجاجی که مبلغی از درآمد سال خمسی خود را همراه دارند و در اثنای حج، سال خمسی آنها فرا می رسد، آیا باید خمس آن را پردازند؟

جواب: هرگاه سال خمسی برسد هر مقدار که مصرف نشده خمس دارد. و همچنین است نسبت به آذوقه ای که همراه برده اند.

کسب و درآمد زن

سؤال ۶۵۸: خانم این جانب آموزگار است، آیا حقوقی که دریافت می کند متعلق خمس است؟

ص: ۱۶۹

جواب: بلی، آنچه از حقوق ایشان که در مؤونه زندگی مصرف نشود و سال بر آن بگذرد خمس دارد.

سؤال ۶۵۹: زنی قالی بافی می کند، آیا به درآمد او خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر در مؤونه زندگی مصرف نشود و سال بر آن بگذرد، باید خمس آن را پردازد.

سؤال ۶۶۰: اگر زن با سرمایه شوهر قالی بافی می کند، آیا باید خمس درآمد خود را پردازد؟

جواب: بلی، آنچه از درآمد او در مؤونه صرف نشود و سال بر آن بگذرد، خمس دارد.

کسب و پول کودک غیر بالغ

سؤال ۶۶۱: آیا پولی که بچه غیر بالغ از راه کسب جمع آوری کرده، متعلق خمس است؟

جواب: بلی، بر ولی او لازم است خمس آن را پردازد.

سؤال ۶۶۲: پولی که به بچه غیر بالغ بعنوان هدیه و عیدی می دهند، یا والدین او بعنوان مخارج بچه گانه و توجیبی به او می دهند ولی او خرج نکرده است، آیا به آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، بر ولی او لازم است خمس آنها را پردازد.

خرید و فروش و تعویض خانه

سؤال ۶۶۳: این جانب با پول خمس داده، خانه مورد نیاز خود را خریداری کردم. اکنون بعد از گذشت دو سال می خواهم خانه بزرگتر خریداری کنم، آیا پس از فروش خانه اول باید خمس قیمت آن را پردازم؟

جواب: اصل پول خانه که خمس آن را داده اید، بعد از فروش خمس ندارد. و ترقی قیمت آن اگر در همان سال فروش به مصرف خانه مورد نیاز برسد خمس

ندارد. ولی اگر سال بر آن بگذرد و مصرف مؤونه نشود خمس دارد.

سؤال ۶۶۴: شخصی خانه ای جدید خریده است و برای پرداخت قیمت آن، خانه سابق خود را فروخته است، آیا به پول آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر خانه جدید را برای سکونت خود خریده است و در خانه سابق هم سکونت داشته است، خمس ندارد.

سؤال ۶۶۵: کارمندی به شهرستان دیگر منتقل شده است، به همین جهت خانه خود را می فروشد تا در شهر جدید خانه ای خریداری کند، آیا به پول حاصل از فروش خانه اول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض مذکور لازم نیست خمس پول فروش خانه را بدهد.

سؤال ۶۶۶: اگر کسی خانه کوچکتتر خود را با خانه ای بزرگتر تعویض کند و تفاوت قیمت آن را از درآمد سال خود بپردازد، آیا خمس به آن تعلق می گیرد؟

جواب: در صورتی که خانه بزرگتر مطابق شأن او باشد، خمس ندارد.

سؤال ۶۶۷: اگر کسی خانه بزرگ خود را با خانه دیگری تعویض کرده و مقداری پول نیز دریافت کند، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر خانه اول را از درآمد سالهای قبل خریده باشد باید بلافاصله خمس این پول را بپردازد. و اگر از پول مخمس خریداری کرده پولی که دریافت کرده جزء درآمد امسال اوست.

سؤال ۶۶۸: فرزند این جانب قرار است جهت تحصیل چند سال به شهر دیگری برود، آیا به خانه ای که برای استفاده او در آن شهر خریداری می کنم، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر به گونه ای باشد که عرفاً مورد نیاز او و در شأن اوست، تا زمانی که از آن استفاده می کند خمس ندارد.

سؤال ۶۶۹: شخصی منزل مسکونی خود را که چند سال قبل با پول مخمس و مبلغی قرض تهیه کرده، به علت تنگدستی می فروشد که هم بدهکاری خود را بپردازد و هم مبلغی از

آن را سرمایه کسب قرار دهد، آیا باید خمس قیمت اضافی منزل را بپردازد؟

جواب: خمس قیمت اضافی در صورتی لازم است که سال خمسی وی برسد و مصرف نشده است.

سؤال ۶۷۰: خانه ای را برای استفاده شخصی، از درآمد سال خریداری کردم، ولی فروشنده گفته است ۳ ماه بعد خانه را تخلیه می کنم. حال سال خمسی این جانب رسیده است، ولی هنوز خانه در دست فروشنده است و من نتوانسته ام از آن استفاده کنم، آیا به این خانه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر مورد نیاز شما بوده خمس ندارد. مگر اینکه مدت تحویل منزل به اندازه ای طولانی باشد که عرفاً جزء مؤونه سال خمسی بحساب نیاید.

سؤال ۶۷۱: این جانب در اداره ای بکار مشغولم، از طرف اداره مذکور خانه ای در اختیارم گذارده شده است. ولی چون خانه شخصی ندارم از درآمد سال خود خانه ای تهیه کرده ام تا پس از بازنشستگی از آن استفاده کنم، آیا به این خانه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: چون فعلاً مورد احتیاج نیست، خمس دارد.

سؤال ۶۷۲: شخصی منزل مسکونی مورد نیاز خود را می فروشد و پول آن را به عنوان تضمین قرارداد خرید خانه می گذارد و یا نزد خود نگه می دارد تا موقع مناسب خانه مناسب با شأن خود بخرد، آیا این پول متعلق خمس می شود؟

جواب: اگر منزل خود را فروختید، پول آن جزء درآمد سال شما واقع می شود که اگر تا آخر سال صرف تهیه منزل یا مؤونه دیگر شد خمس ندارد و الاً باید خمس آن را بپردازید.

خرید و فروش زمین برای خانه

سؤال ۶۷۳: شخصی زمینی برای ساختن خانه خریده و آن را فروخته تا خانه خریداری کند، آیا پول این زمین متعلق خمس است؟

جواب: اگر زمین را از درآمد سال خود خریده و در همان سال خرید به فروش

رسانده و خانه خریده است خمس ندارد. و همین طور اگر پس از گذشت سال برای تهیه خانه مورد نیاز فروخته و چنانچه با پول مخمس خریداری کرده، ترقی قیمت خرید، از منافع سال فروش است که اگر تا پایان سال صرف مؤونه نشود خمس دارد.

سؤال ۶۷۴: تهیه خانه مورد نیاز برای این جانب مقدور نیست، آیا می توانم از درآمد امسال خود زمینی تهیه کنم و در سالهای آینده هر وقت تمکن پیدا کردم در آن ساختمان بسازم؟

جواب: در صورتی که تهیه خانه منحصر به همین راه باشد، مانعی ندارد.

وام، قرض، پس انداز برای خانه

سؤال ۶۷۵: شخصی برای ساختن خانه مورد نیاز خود مقداری وام گرفته است، آیا با فرارسیدن سال خمسی باید خمس این پول را بپردازد؟

جواب: عین پول وام خمس ندارد، هر چند سال بر آن بگذرد.

سؤال ۶۷۶: این جانب کارمندم، جهت خرید خانه از اداره خودم مبلغی وام گرفته و به حساب بانک مسکن واریز کردم تا بتوانم در سالهای آینده با گرفتن وام مسکن خانه ای تهیه کنم. حال با توجه به اینکه اقساط این پول از حقوقم کسر می گردد و بقیه حقوق نیز به زندگی من کفاف نمی دهد، آیا باید خمس این پول را بپردازم؟

جواب: در فرض سؤال که برای تهیه منزل مورد نیاز خود، راهی غیر از این ندارید، این پول که پس انداز می شود خمس ندارد.

سؤال ۶۷۷: جهت خرید خانه مورد نیاز خود مقداری پول از دوستانم قرض گرفتم و خانه ای خریداری کردم، سپس مقداری از دین خود را در سال خرید خانه و مقداری از آن را در سال بعد، از درآمد سالم پرداخت کردم، آیا به این خانه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، خمس ندارد.

سؤال ۶۷۸: شخصی مبلغی پول در بانک مسکن گذاشته تا بعد از رسیدن به مبلغ معینی به او خانه بدهند، اگر بر این پول سال بگذرد، آیا خمس دارد؟

جواب: اگر در مقابل این پول به او خانه می دهند و راهی جز این ندارد، خمس به آن تعلق نمی گیرد.

سؤال ۶۷۹: معلمی هستم که با پدر و مادرم زندگی می کنم و هر ماه مبلغی از حقوق خود را پس انداز می کنم تا بتوانم برای خود مسکن تهیه کنم، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر برای تهیه منزل مورد نیاز، راهی غیر از این ندارید و نتوانید خانه را به تدریج تهیه کنید، خمس ندارد.

سؤال ۶۸۰: این جانب معلم هستم. مبلغی پول که در سال قبل خمس آن را پرداخت کرده ام به صورت علی الحساب به شرکت تعاونی مسکن فرهنگیان واریز کرده ام تا در آینده قطعه زمینی به این جانب بدهند. اکنون سال خمسی ام فرارسیده، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، خمس لازم نیست.

سؤال ۶۸۱: شخصی جهت منزل مورد نیاز خود، قطعه زمینی خریده است و نمی تواند یکجا آن را بسازد و ناچار است از درآمد و حقوق تدریجی خود پس انداز کند تا مصالح ساختمانی را سال بعد تهیه و بسازد. و اگر بخواهد در همین سال مصالح را خریداری کند ضایع می شود و چه بسا دزد ببرد. آیا اگر این درآمد را پس انداز کند به آن خمس تعلق می گیرد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال که برای تهیه منزل مورد نیاز خود راهی غیر از این ندارد و خرید مصالح ساختمانی هم به ضرر تمام می شود یا در معرض تلف شدن است، خمس به پس انداز تعلق نمی گیرد.

سؤال ۶۸۲: این جانب خانه ندارم و فعلا اجاره نشین هستم و عائله مند و کم درآمد هستم و مختصر حقوق و درآمدم را پس انداز کرده ام. ناچار هستم چند سال پس انداز کنم تا بتوانم زمین لازم برای خانه را بخرم یا خانه کوچکی خریداری کنم تا از اجاره نشینی نجات پیدا کنم، آیا به این پس انداز خمس تعلق می گیرد یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، خمس به پس انداز تعلق نمی گیرد.

فروش یا پرداخت قسمتی از لوازم زندگی یا سرمایه کسب برای خرید خانه

سؤال ۶۸۳: اگر کسی قسمتی از سرمایه کسب یا ابزار کار خود را برای خرید خانه بفروشد، آیا باید خمس آن را بپردازد؟

جواب: اصل سرمایه و ابزار کار اگر مخمس بوده خمس ندارد. ولی ترقی آن در صورتی که در سال فروش مصرف نشود، خمس دارد.

سؤال ۶۸۴: این جانب چند سال پیش حساب خمسی داشتم، ولی به واسطه سهل انگاری چند سالی است که حساب نکرده ام و فعلاً سال خمسی ندارم. چند ماه قبل مقداری تلمبه کشاورزی داشتم و آن را فروخته و جهت سکونت خود در قم خانه ای خریداری کردم، آیا به این منزل خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر خمس تلمبه ها را پرداخته اید منزل شما خمس ندارد، و اگر خمس آنها را نداده باشید و با عین پول متعلق خمس منزل را خریده باشید باید تخمیس کنید، یا به حاکم شرع مراجعه کنید، تا امر شما را اصلاح کند.

سؤال ۶۸۵: شخصی منزل مورد نیاز خود را خریداری کرده و بابت پرداخت پول آن قسمتی از اثاث منزل و طلای همسر خود را به فروشنده داده است. آیا باید خمس اثاث منزل و طلای همسر را بپردازد؟

جواب: در فرض سؤال، خمس ندارد.

خانه رهنی

سؤال ۶۸۶: آنچه امروزه مرسوم است که پولی به صاحب خانه می دهند و در مقابل آن در خانه سکونت می کنند و به آن رهن منزل می گویند در چه صورت صحیح است و آیا صاحب پول باید پس از گذشت سال خمس آن پول را بپردازد؟

جواب: می توان از طریق بیع شرط و یا اجاره منزل به شرط قرض، این کار را انجام داد و بیع شرط به این صورت است که صاحب خانه، منزل خود را به مبلغی بفروشد و با خریدار شرط کند که مثلاً اگر تا یک سال پولت را به تو پرداختم حق فسخ داشته باشم و با پرداخت پول به خریدار، بیع را فسخ کند. و شرط قرض در

ص: ۱۷۵

ضمن اجاره به این صورت است که صاحب منزل، خانه خود را به مبلغ کمی به مستأجر برای مدت معین اجاره دهد و در ضمن عقد اجاره شرط کند که مستأجر مبلغی را برای مدت مذکور به او قرض دهد. اما نسبت به خمس پول مذکور، در صورتی که پول از درآمد سال باشد و تهیه منزل منحصر به همین راه باشد فعلا خمس ندارد.

سؤال ۶۸۷: این جانب خانه ای را با پول وام و قرض، رهن کردم و بعد بتدریج قرض مذکور را در مدت چند سال پرداخت کردم، آیا به آن پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر راه تهیه منزل برای شما منحصر به همین است فعلا خمس ندارد.

ولی پس از اینکه پول را از رهن گرفتید هر مقدار از پول که در همان سال دریافت، در مؤونه صرف نشد، باید خمس آن پرداخت شود.

سؤال ۶۸۸: این جانب چند سال از طریق وام و قرض و پس انداز مبلغی پول جمع آوری کردم و بالأخره اقساط و بدهی های مربوط به آن را پرداختم. اکنون این پول را برای رهن منزل در اختیار صاحب خانه گذارده ام، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، که ظاهراً برای تهیه منزل مورد نیاز خود راهی غیر از این نداشته اید، فعلا به این پول خمس تعلق نمی گیرد.

سؤال ۶۸۹: این جانب منزلم را که کوچک بود دادم و منزل دیگری که مناسب شأنم بود گرفتم و تفاوت قیمت آن را از درآمد سالم دادم، آیا خمس دارد؟

جواب: تبدیل منزل به منزل دیگر موجب تعلق خمس نمی شود.

مصالح ساختمانی

سؤال ۶۹۰: خریدن خانه بصورت یک جا برای ما مقدور نیست. اگر امسال مقداری از لوازم آن، چون مصالح ساختمانی، آهن و... را خریداری کنیم، تا در سال بعد خانه بسازیم، آیا باید خمس آنها را بپردازیم؟

جواب: در صورتی که تهیه منزل منحصر به این راه باشد و در سال آینده

نتوانید تهیه کنید، خمس ندارد.

سؤال ۶۹۱: آیا مصالح ساختمانی که شخص به علت نداشتن قدرت مالی توانسته است آنها را در تعمیر یا نوسازی منزل خود استفاده کند و سال خمسی او فرا رسیده است، باید خمس آنها را پردازد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر تعمیر یا نوسازی منزل مورد نیاز و در شأن او باشد، خمس ندارد.

خانه اضافی و اجاره ای

سؤال ۶۹۲: شخصی ساکن روستا است و در شهر خانه ای خریداری کرده و یک اطاق آن را برای استفاده خود-برای مواقعی که به شهر می رود- اختصاص داده و بقیه را اجاره داده است، آیا به خانه مزبور خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر یک اطاق بر حسب شأن او مورد نیازش باشد به آن خمس تعلق نمی گیرد ولی خمس بقیه را باید پردازد.

سؤال ۶۹۳: این جانب خانه ای دارم که قسمتی از آن را اجاره داده و قسمت دیگر را خودم ساکنم، آیا قسمت مورد اجاره خمس دارد؟

جواب: خمس دارد، مگر اینکه جهت امرار معاش خود به مال الاجاره آن نیاز داشته باشید.

سؤال ۶۹۴: شخصی دارای خانه مسکونی است و در بین سال از درآمد خود زمینی خریداری کرده و خانه جدیدی بنا می کند، آیا به این خانه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر خانه قبل برای او قابل استفاده نیست و عرفاً به خانه جدید نیاز دارد و خانه جدید از شأن او زیاد نیست، زمین و خانه جدید خمس ندارد. ولی خانه قبل متعلق خمس است که وقتی به خانه جدید منتقل شد، باید خمس خانه قبلی را به قیمت فعلی پردازد. مگر اینکه خانه قبلی را از پول مخمس خریداری کرده باشد که در صورت فروش، مازاد بر قیمت خرید جزء

درآمد سال فروش بوده و اگر تا آخر سال مصرف نشود، خمس دارد.

سؤال ۶۹۵: این جانب دارای خانه ای هستم که آن را اجاره داده ام، آیا پولی که صرف تعمیرات منزل می کنم، همانند اصل خانه متعلق خمس است؟

جواب: تعمیراتی که برای بقای منزل مذکور لازم باشد جزء مؤونه است و خمس ندارد. ولی تعمیراتی که موجب افزایش قیمت منزل یا مال الاجاره باشد- مثل سنگ کاری و نوسازی و تجدید بنا- باید خمس مقداری را که به قیمت منزل یا مال الاجاره آن از جهت تعمیرات افزوده شده بپردازد.

سؤال ۶۹۶: این جانب خانه ای برای سکونت خود تهیه کردم، پس از مدتی که در آن سکونت داشتم به جهت دور بودن فاصله خانه تا محل کارم ناچار شدم خانه را اجاره داده و با پول آن در محلی نزدیک به محل کارم خانه ای اجاره کنم، آیا به خانه من خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال خمس ندارد. بلی اگر از درآمدهای دیگر بتوانید مال الاجاره منزل اجاره ای را بدهید و خانه خودتان از مؤونه بودن خارج شود و سرمایه شود باید خمس آن را به قیمت فعلی بدهید.

سؤال ۶۹۷: این جانب منزل مسکونی مورد نیازم را تبدیل به منزل بزرگتر در حد نیاز و شأن خود کردم، و تفاوت آن را از درآمد سالم دادم، آیا باید خمس منزل را بدهم؟

جواب: در فرض سؤال، خمس به آن تعلق نمی گیرد.

ماشین سواری

سؤال ۶۹۸: آیا به ماشین سواری خمس تعلق می گیرد؟ موتورسیکلت و دوچرخه چگونه؟

جواب: در صورتی که برای کسب نباشد و مورد نیاز انسان باشد و از شأن او زیاد نباشد، چنانچه از درآمد سال خریداری کند خمس ندارد. و حکم موتورسیکلت و دوچرخه نیز همین است.

سؤال ۶۹۹: این جانب مقداری پول خمس داده شده را به عنوان پیش قسط خرید اتومبیل

سواری مورد نیاز پرداختم و سایر اقساط آن را بطور ماهیانه از درآمدم پرداخت می‌کنم. آیا به این اتومبیل خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: در فرض سؤال چنانچه اتومبیل از شأن شما زیاد نباشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۰۰: این جانب اتومبیل سواری خود را که مورد نیازم بود فروختم و با پول آن اتومبیل نو و مدل جدید خریداری کردم و بقیه پول آن را نیز از درآمد سالمم پرداختم. آیا باید خمس پردازم؟

جواب: چنانچه اتومبیل در شأن شما بوده، خمس ندارد.

سؤال ۷۰۱: آیا به کپسول آتش‌نشانی و تیر زاپاس و یخ‌شکن که برای اتومبیل شخصی خود خریداری کرده‌ام و ممکن است در طول سال مورد استفاده قرار نگیرد خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، چون در معرض استفاده است به آن خمس تعلق نمی‌گیرد.

سؤال ۷۰۲: چند سال قبل با گرفتن وام، یک اتومبیل سواری تهیه کردم و بعد وام را پرداختم و امسال با فروش آن اتومبیل، یک ماشین مدل جدید به اقساط خریداری کردم و مقداری از پول ماشین اول را صرف زندگی کردم و مقداری از آن نیز موجود می‌باشد، آیا باید خمس پردازم؟

جواب: خمس مبلغی که موجود است باید پردازد.

سؤال ۷۰۳: این جانب مقداری پول جهت خرید اتومبیل سواری مورد نیازم به حساب شرکت اتومبیل‌سازی واریز کردم و پس از دو سال به من اتومبیل دادند. آیا به این پول خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: اگر پول مذکور از درآمد سال شما بوده و ماشین مذکور مطابق با شأن شما بوده و طریقه تهیه آن منحصر به این راه باشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۰۴: شخصی از درآمد سال خود یک دستگاه اتومبیل سواری که مورد نیاز زندگی او

بوده خریداری کرده و در همان سال آن را بفروش رسانده و اتومبیل گرانتری خریداری کرده و بقیه پول آن را از درآمد همان سال پرداخته است، آیا به این اتومبیل ها خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال که خرید و فروش اتومبیل در اثنای سال بوده، در صورتی که اتومبیل در شأن او باشد، خمس ندارد.

ماشین برای کار

سؤال ۷۰۵: آیا به ماشینی که مربوط به کسب و کار انسان است خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، جزء سرمایه است و خمس دارد.

سؤال ۷۰۶: ماشین مورد نیاز زندگی را تبدیل به ماشین مناسب خود کردم، آیا خمس دارد؟

جواب: اگر ماشین اول خمس نداشته و تبدیل کرده اید، خمس ندارد.

سؤال ۷۰۷: این جانب مقداری پول که از درآمد سال خمسی ام بوده، برای خرید یک وانت پرداخته ام و بقیه آن را نیز از درآمد سال می پردازم. با توجه به اینکه وانت مذکور برای کسب و کار و امرار معاش من است، آیا خمس دارد؟

جواب: خمس دارد. مگر اینکه ماشین وسیله امرار معاش شما باشد و اگر خمس آن را بپردازید یا بقیه آن نتوانید امرار معاش کنید، که در این صورت فعلا خمس ندارد.

سؤال ۷۰۸: شخصی مقداری پول خمس داده شده به عنوان پیش قسط برای خرید تراکتور پرداخت کرده است، آیا قسطهای بعدی آن که پرداخت می کند خمس دارد؟

جواب: اگر از درآمد سال پرداخت می کند، باید خمس قسطهای قبلی را که پرداخت کرده بدهد.

سؤال ۷۰۹: این جانب مقداری پول از خویشاوندانم برای خرید یک دستگاه اتومبیل نisan قرض کردم تا با آن کسب و کار کنم. کیفیت پرداخت خمس آن را بیان فرمایید.

جواب: در فرض سؤال باید هر مقدار از قرض را که پرداخت کرده اید خمس

آن را نیز پردازید مگر اینکه اتومبیل وسیله امرار معاش شما باشد و درآمد آن از مخارج زندگی زیاد نیاید، که در این صورت فعلاً خمس ندارد.

سؤال ۷۱۰: وسیله نقلیه مانند وانت که گاهی برای استفاده شخصی و گاهی برای باربری و اجرت و کسب و کار است، آیا خمس دارد؟

جواب: به نسبت استفاده برای باربری و اجرت، متعلق خمس است.

سؤال ۷۱۱: تراکتور و اتومبیل وانت که برای کسب خریداری شده و خمس آن پرداخت نشده است، آیا قیمت خرید ملاحظه می شود یا قیمت فعلی؟

جواب: لازم است به قیمت فعلی حساب شود.

سؤال ۷۱۲: این جانب دارای اتومبیلی سواری هستم که با آن مسافركشی می کنم و از این طریق مخارج زندگی خود را تأمین می کنم. آیا مخارجی که اتومبیل مذکور دارد مانند اصل اتومبیل متعلق خمس است یا جزء مؤونه است و خمس ندارد؟

جواب: اگر مخارج مذکور برای بقای اتومبیل و استفاده از آن است - مانند خرج بنزین و روغن و لوازم یدکی مورد نیاز - خمس ندارد. ولی اگر مخارج بگونه ای است که موجب افزایش قیمت اتومبیل می شود جزء سرمایه است. و مانند اصل اتومبیل خمس به آن تعلق می گیرد. و باید خمس مقداری که به قیمت اتومبیل افزوده شده پرداخت شود.

سؤال ۷۱۳: این جانب قبل از فرارسیدن سال خمسی تراکتوری خریداری کرده ام تا در ارتباط با کشاورزی خود از آن استفاده کنم، آیا خمس آن را باید پردازم؟ و اگر از این تراکتور برای انجام کارهای دیگران استفاده کنم و اجرت بگیرم، آیا تراکتور خمس دارد؟

جواب: اگر تراکتور را از درآمد سال خریداری کرده اید باید خمس آن را پردازید، خواه فقط مربوط به کشاورزی خودتان باشد یا برای کارهای دیگران نیز باشد.

ابزار کار

سؤال ۷۱۴: آیا به ابزار کسب و کار انسان که از درآمد سال تهیه می کند، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، باید خمس آن پرداخت شود.

سؤال ۷۱۵: کارمندی که برای بهبود وضع مالی خود یک باب مغازه باز می کند، آیا به ابزار کاری که برای کار در مغازه تهیه می کند، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، خمس تعلق می گیرد.

سؤال ۷۱۶: این جانب دانشجوی رشته پزشکی می باشم. اگر برای استفاده آینده خود بعضی از دستگاهها و لوازم پزشکی را خریداری کنم، با توجه به اینکه فعلاً به آنها نیازی ندارم، آیا باید خمس آنها را پردازم؟ اگر از دستگاههای مذکور برای یادگیری دروس خود یا مثلاً سنجش فشار خون اعضای خانواده خود استفاده کنم، خمس آن چگونه است؟

جواب: اگر دستگاههای فوق مربوط به کسب شما باشد خمس دارد. و اگر بگونه ای است که در امر تحصیل و یا سنجش فشار خون اعضای خانواده مورد نیاز باشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۱۷: اگر کسی ماشین کار یا ابزار خود را به صورت قسطی خریداری کند، خمس آن چگونه است؟

جواب: هرچه از اقساط را که پرداخت خمس آن را نیز پردازد.

سؤال ۷۱۸: مبلغ سی هزار تومان وام گرفتم و با آن یک دستگاه کلیدسازی تهیه کردم و با آن کار می کنم. سال بعد وام مربوط به آن را پرداختم، آیا خمس باید پردازم؟

جواب: بلی، خمس مبلغ مزبور باید پرداخته شود.

سؤال ۷۱۹: این جانب قسمتی از لوازم زندگی مورد نیاز خود را فروخته و با آن ابزار کار تهیه کرده ام. آیا به پول آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر لوازم زندگی را از درآمد سال، یا با مال غیر مخمس خریداری کرده اید، باید خمس آنها را پردازید. و اگر با مال مخمس خریداری کرده اید، باید خمس ترقی قیمت آن را پردازید.

سؤال ۷۲۰: شخصی اتومبیل وانت خود را که جهت کار و کسب استفاده می کرده بفروش

رسانده تا خانه ای خریداری کند، آیا به پول آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اصل پول اتومبیل در صورتی که خمس آن را قبلاً داده، خمس ندارد.

ولی ترقی قیمت آن اگر در سال فروش مصرف نشود خمس دارد. و اگر اتومبیل را از درآمد سال خریداری کرده، و در سال بعد بفروش رسانده، باید خمس قیمت فعلی آن را بلافاصله بپردازد.

سؤال ۷۲۱: شخص کشاورزی با یک تراکتور که جزء ضروری اسباب کار او بوده زندگی می کرده و فعلاً نمی تواند کار کند و تراکتور را - با اینکه احتیاج به آن دارد - فروخته تا با پول آن به مگه مشرف شود، آیا این پول خمس دارد؟

جواب: اگر تراکتور را از درآمد سالهای قبل تهیه کرده، لازم است به مجرد فروش خمس همه قیمت آن را بپردازد و اگر از پول خمس داده شده خریداری شده است، مزاد بر قیمت خرید آن، جزء درآمد سال فروش است، که اگر تا پایان سال مصرف در مؤونه نشود، خمس دارد.

مؤونه

سؤال ۷۲۲: چه خرجهایی به عنوان مؤونه بحساب می آید و خمس به آنها تعلق نمی گیرد؟

جواب: آنچه که انسان برای خود و خانواده خود خرج می کند و نیز آنچه در زیارت و جوایز و هدایا و انفاقات و مهمانی ها مصرف می کند و آنچه در حقوق لازمه، مثل: نذورات، کفارات، اداء دین، ارش جنایت، غرامت و خسارت چیزی که انسان تلف کرده است و نیز سایر مایحتاج زندگی، مثل: خانه، ماشین سواری، فرش، کتاب، سایر لوازم مورد نیاز زندگی و آنچه برای تزویج اولاد و یا درمان بیماری آنها و نیز هزینه مربوط به موت اولاد یا عیال انسان و سایر احتیاجات عرفی انسان مصرف شود، مؤونه بحساب می شود. بنابراین آنچه انسان از درآمد سال خود و به حسب شأن خود در رابطه با این امور صرف کند خمس به آنها تعلق نمی گیرد. بلی اگر مخارج فوق از شأن انسان زیاد باشد یا به عنوان عملی سفیهانه باشد و یا از روی اسراف باشد و نیز اگر مخارجی در راه حرام صرف شود

جزء مؤونه بحساب نیامده و باید خمس آن پرداخت شود. و نیز مخارجی که در راه تحصیل فایده مصرف می شود جزء مؤونه است، مثل: مزد کارگر، خرج آبیاری، گازوئیل برای تراکتور و بنزین اتومبیل.

سؤال ۷۲۳: آیا تلفن جزء مایحتاج زندگی انسان است، یا خمس دارد؟

جواب: تلفن منزل اگر در شأن انسان باشد جزء مایحتاج است و خمس ندارد.

ولی تلفن محل کسب در حکم سرمایه است و خمس دارد.

سؤال ۷۲۴: آیا چرخ خیاطی مورد احتیاج، خمس دارد؟

جواب: اگر فقط برای حاجت خانه باشد خمس ندارد و اگر برای کسب باشد خمس دارد.

سؤال ۷۲۵: آیا به وسایل زینتی داخل منزل مثل گل و گلدان و قاب عکس و لوستر خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر بیش از حد متعارف نباشد و از درآمد سال تهیه شود، خمس ندارد.

سؤال ۷۲۶: کشاورزی است یک گاو شیره دارد که از درآمد سال خود خریداری کرده است.

آیا به آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر برای استفاده خود و خانواده خود از شیرش خریداری کرده، جزء مؤونه حساب می شود و خمس ندارد.

سؤال ۷۲۷: آیا پولی که حجاج به عنوان ارز همراه می برند، خمس دارد؟

جواب: اگر از درآمد همین سال باشد و در سال خمسی مصرف شود، خمس به آن تعلق نمی گیرد.

سؤال ۷۲۸: شخصی مقداری از درآمد سال خود را برای خرید نوارهای مبتذل ویدیویی مصرف کرده است، آیا این پول جزء

مؤونه او بحساب می آید؟

جواب: پولی که در راه حرام صرف شود جزء مؤونه نیست و باید خمس آن پرداخت شود.

سؤال ۷۲۹: آیا به پولی که در راه اسراف و یا خرید اشیای غیر ضروری و چیزهایی که در شأن انسان نیست- مثل بعضی دکورها و قابهای نفیس- مصرف می شود، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، باید خمس آنها را بپردازد.

سؤال ۷۳۰: شخصی برای پسرش که هنوز ازدواج نکرده و تحت تکفل او می باشد خانه ای خریداری می کند که مقداری از آن غیر محمّس بوده است. آیا این پول از مخارج او محسوب می شود؟

جواب: مقداری از پول که از قبل به آن خمس تعلق گرفته باید خمس آن را بپردازد. و مقداری که از درآمد سال بوده در صورتی که هبه مناسب شأن او بوده خمس ندارد.

سؤال ۷۳۱: لباسی جهت پوشیدن خریداری کرده ام، با وجود اینکه مورد احتیاج بوده یک سال بدون استفاده مانده است، آیا خمس دارد؟

جواب: در فرض سؤال که مورد احتیاج بوده، خمس ندارد.

سؤال ۷۳۲: آیا به اشیای جزئی، مثل: شیشه عطر، مهر، تسبیح کربلا- و جانماز که انسان خریداری کرده و در اثنای سال مورد استفاده قرار نگرفته، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر از منافع سال خریداری کرده و در معرض استفاده باشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۳۳: آیا به کتابهایی که اهل علم خریداری می کنند و بعضی از آنها ممکن است هیچ گاه مورد استفاده قرار نگیرند خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر در معرض استفاده باشند و امکان نیاز به آنها وجود داشته باشد، خمس به آنها تعلق نمی گیرد.

سؤال ۷۳۴: سال خمسی این جانب اول فروردین است. در اسفند ماه اجناسی خریداری کردم تا در ایام عید به بستگانم هدیه بدهم، آیا به این اجناس خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر در وقت متعارف خریداری کرده اید و مناسب با شأن شما است، خمس ندارد.

سؤال ۷۳۵: آیا طلا و زیورآلاتی که بانوان خریداری می کنند جزء مؤونه است؟

جواب: اگر از درآمد سال باشد و بیشتر از شأن آنها نباشد و از آن استفاده کنند، خمس ندارد.

سؤال ۷۳۶: کسی که سال خمسی نداشته و مقداری پول صرف ساختمان مسجد و حسینیه و بیمارستان و حمام کرده، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر از درآمد سال او بوده و صرف در موارد مذکوره مطابق شأن او بوده، خمس ندارد. ولی اگر یقین دارد سال بر آن گذشته است، خمس دارد.

سؤال ۷۳۷: پیرزنی که فرزندانش مخارج او را می دهند مبلغی پول دارد و با اینکه از استفاده زینت افتاده با آن پولها طلا می خرد تا زمانی که راه کربلا باز شد خرج سفر کربلا کند، آیا این طلاها خمس دارد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر سال از آنها بگذرد خمس دارد.

سؤال ۷۳۸: آیا پولی که انسان برای بیمه می پردازد جزء مؤونه است، یا باید خمس آن پرداخته شود؟

جواب: اگر پرداخت پول برای بیمه مورد نیاز شخص باشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۳۹: امسال عازم زیارت بیت الله الحرام می باشم، مبلغی پول به مدیر کاروان دادم که در عربستان پول و ارز آنجا را به من بدهد و هنوز مشرف نشده ام و سال خمسی ام فرا رسیده است. آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، خمس تعلق می گیرد.

سؤال ۷۴۰: کسی که در بین سال خمسی چیزی را برای رفع احتیاجات خود و خانواده اش خریداری می کند و بعد از سال خمسی آن را می فروشد تا چیز دیگری تهیه کند یا تبدیل به احسن کند، آیا به پول فروش آن خمس تعلق می گیرد؟

جواب: پول فروش جزء درآمد سال فروش محسوب می شود بنابراین اگر قبل از گذشت سال صرف مؤونه شود خمس ندارد و اگر باقی بماند باید تخمیس شود.

سؤال ۷۴۱: جنسی را به صورت سلف خریداری کرده ام و پول آن را پرداخته ام ولی پیش از تحویل جنس، سال خمسی ام فرا رسیده است، آیا باید خمس پول را پردازم؟

جواب: اگر جنس خریداری شده مربوط به مؤونه باشد و در وقت آن نتوانید تهیه کنید، خمس ندارد. و در غیر این صورت پرداخت خمس لازم است.

سؤال ۷۴۲: خانمی مقداری طلا- و زیورآلات خریداری کرده و از آن استفاده کرده است و بعد از چند سال آنها را می فروشد، آیا به محض فروش باید خمس آنها را پردازد؟

جواب: اگر از درآمد سال خریداری کرده و در سالهای بعد فروخته قیمت آن جزء درآمد سال فروش محسوب می شود، که اگر تا پایان سال صرف مؤونه نشود، خمس دارد.

جهیزیه

سؤال ۷۴۳: آیا به جهیزیۀ دختران که در طول چند سال بتدریج تهیه می شود، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر انسان نتواند یکجا تهیه کند و ناچار باشد هر سال مقداری از آن را تهیه کند یا در شهری باشد که معمولاً هر سال مقداری از جهیزیه را تهیه می کنند و تهیه آن مورد حاجت باشد، چنانچه در بین سال از منافع سال جهیزیه خریداری کند خمس ندارد. ولی اگر از منافع سالهای قبل خریداری کند، باید خمس آن را پرداخت کند.

سؤال ۷۴۴: اگر چیزی به عنوان جهیزیۀ دختر اول خریداری شود و در منزل برای دختر دوم بماند، آیا خمس دارد؟

جواب: در صورتی که تهیه جهیزیه برای دختر دوم نیز مورد نیاز باشد، خمس ندارد.

سؤال ۷۴۵: دختری کارمند است و در خانه پدر زندگی می کند. مقداری از حقوق ماهیانه خود را جهت تهیه جهیزیه و سایر لوازم زندگی پس انداز می کند، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خمس تعلق می گیرد. مگر اینکه برای تهیه جهیزیه مورد نیاز و در حد شأن خود، راهی غیر از این نداشته باشد و نتواند یکجا تهیه کند. که در این صورت به پس انداز، خمس تعلق نمی گیرد.

سؤال ۷۴۶: این جانب برای دخترم دفترچه حساب پس انداز بانکی باز کرده ام و هر ماه مقداری پول به حساب آن واریز می کنم تا پس از گذشت چند سال که موقع ازدواج او فرا می رسد برایش جهیزیه و لوازم زندگی تهیه کنم. آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟ و اگر از طرف بانک سودی مشروع به این پول تعلق بگیرد، آیا متعلق خمس است؟

جواب: اگر برای تهیه جهیزیه مورد نیاز و در حد شأن راهی غیر از این نداشته باشید و در موقع نیاز نتوانید تهیه کنید، که در این صورت خمس به آن تعلق نمی گیرد.

سؤال ۷۴۷: آیا حکم جهیزیه دختر در مورد پسر نیز جاری است؟ یعنی اگر پسر از درآمد سال لوازم مورد نیاز زندگی آینده خود را خریداری کند یا پدر و مادر برایش خریداری کنند، آیا خمس ندارد؟

جواب: حکم جهیزیه را دارد. و همچنین است نسبت به پس انداز خود پسر یا پدر برای او، در صورتی که بموقع باشد و نتواند یکجا تهیه کند و در حد شأن باشد.

سؤال ۷۴۸: این جانب مقداری وام برای تهیه جهیزیه دخترم از بانک گرفتم تا اقساط آن را در مدت چهار سال بپردازم. آیا می توانم اقساط آن را از درآمد سالهای آینده بپردازم؟

جواب: می توانید بپردازید.

سؤال ۷۴۹: اگر پدری جهیزیه دختر را از مال غیر مخمس تهیه کرده باشد و خمس آن را نپردازد، پرداخت خمس بر دختر لازم است؟

جواب: بلی، در فرض سؤال، لازم است دختر خمس جهیزیه را بپردازد.

سؤال ۷۵۰: این جانب جهیزیه مورد نیاز خود را خریده ام و پول آنها را قرض کرده ام آیا لازم است طلای زینتی خود را که از درآمد سال خریده ام بفروشم و بلافاصله قرض خود را پرداخت نمایم و آیا باید خمس آن را بپردازم؟

جواب: اگر به مقدار شأن شما باشد واجب نیست بفروشید و اگر هم بفروشید لازم نیست خمس آن را فوراً بدهید.

سؤال ۷۵۱: این جانب دختری دارم که ناچارم برایش جهیزیه تهیه کنم و نمی توانم آن را یکجا خریداری کنم و از طرفی اگر جهیزیه را از درآمد سال بتدریج خریداری کنم نوعاً ضایع می شود و بموقع از قابلیت استفاده خارج می شود و باصطلاح از رواج و مطلوبیت می افتد و چه بسا نگهداری آنها مشکل است و جای حفظ آن را نداریم. در این صورت اگر پول را پس انداز کنم تا بموقع مایحتاج را تهیه کنم، آیا خمس به آن تعلق می گیرد یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، با توجه به مشکلات مزبور، خمس به آن تعلق نمی گیرد.

زمین و باغ و محصولات کشاورزی

سؤال ۷۵۲: آیا به زمین زراعتی و باغ که از درآمد سال خریداری شوند، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر باغ برای استفاده خود و خانواده از میوه آن خریداری شده و مناسب با شأن او و در حد نیاز او باشد خمس ندارد. و اگر برای فروش میوه آن باشد خمس دارد. ولی زمین زراعتی در حکم سرمایه است، و طبق احکام خمس سرمایه خمس دارد.

سؤال ۷۵۳: شخصی باغی برای استفاده خود و خانواده اش خریداری کرده است، در بعضی سالها بطور اتفاقی میوه آن بیش از مصرف خانواده او بوده و بفروش می رسد، آیا به این باغ خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر باغ زاید بر مؤونه نیست خمس آن واجب نیست.

ولی میوه آن اگر زاید بر مؤونه باشد، خمس دارد.

سؤال ۷۵۴: شخصی حساب سال نداشته است و زمین موروثی خود را به صورت باغ در آورده تا از میوه آن استفاده کند. پس از چند سال، مقداری محصول میوه باغ، زائد بر احتیاج او شده است. اکنون می خواهد حساب سال قرار دهد، خمس این باغ چگونه است؟

جواب: در فرض سؤال، اگر مخارج باغ از درآمد سال او بوده باغ مذکور خمس ندارد ولی میوه آن مقداری که زاید بر مؤونه است خمس دارد.

سؤال ۷۵۵: شخصی با مقداری پول خمس داده زمینی خریداری کرده و به صورت باغ در آورده تا از میوه آن جهت تجارت استفاده کند، آیا به این باغ خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خمس تفاوت قیمت زمین و نیز خمس درختها را باید پردازد.

سؤال ۷۵۶: این جانب زمین مواتی را احیاء کرده ام، آیا به این زمین خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر زمین را به صورت باغ در آورده اید تا از میوه آن برای خود و خانواده تان استفاده کنید و قصدتان فروش میوه نبوده و زاید بر حاجت نیز نباشد، خمس ندارد. بلی اگر باغ را بفروشید باید خمس قیمت فعلی آن را پردازید. و اگر زمین را به منظور زراعت یا به عنوان باغی که میوه آن را بفروشید آباد کرده اید، خمس قیمت فعلی آن باید پرداخت شود. هر چند باغ را نفروخته باشید.

سؤال ۷۵۷: آیا زمین های کشاورزی خمس دارد؟

جواب: زمین کشاورزی در حکم سرمایه است و خمس دارد. ولی چنانچه زمین به مقداری است که فقط برای تأمین زندگی و معاش اوست و اگر خمس آن را بدهد قادر به ادامه زندگی نخواهد بود، لازم نیست فعلاً خمس آن را پردازد. و در صورتی که بعداً متمکن شد پردازد. اگر چه تدریجی باشد.

سؤال ۷۵۸: شخصی زمینی را برای زراعت گندم مورد نیاز خانواده خود خریداری کرده است و چیزی از آن را بفروش نمی رساند. آیا این ملک متعلق خمس است؟

جواب: بلی خمس آن را باید پردازد. مگر اینکه بمقدار امرار معاش باشد که فعلا خمس ندارد.

سؤال ۷۵۹: این جانب دارای چند هکتار زمین کشاورزی هستم که خمس آن را پرداخته ام. و هر ساله مقداری گندم از آن برداشت می کنم که قسمتی از آن را جهت تأمین معاش خانواده خود مصرف می کنم و بقیه را به فروش می رسانم. لطفا کیفیت خمس آن را بیان فرمایید. و آیا مخارجی که برای کشت و برداشت گندم مزبور صرف کرده ام می توانم از حاصل کسر کنم؟

جواب: مقداری از محصول گندم مزبور که از مخارج سال خود و خانواده شما زیاد بیاید، باید خمس آن را پردازید. و مخارجی که برای بدست آوردن محصول مصرف کرده اید اگر چیزی است که عین آنها باقی نیست می توانید از حاصل کسر کنید و اگر چیزی است که عین آنها باقی است، مثل ابزار و آلاتی که برای شخم زدن و درو کردن، از درآمد سال خریداری کرده اید باید خمس آنها را پردازید و نمی توانید از حاصل کسر کنید.

سؤال ۷۶۰: این جانب هر ساله مقدار مشخصی بذر گندم کشت می کنم، آیا هر سال باید خمس آن را پردازم؟

جواب: سال اول که خمس آن را دادید، آن مقدار در سالهای بعد خمس ندارد.

سؤال ۷۶۱: شخصی از درآمد سال، ملک یا چیز دیگری را برای تجارت و سرمایه خریده، و تا آخر سال ترقی کرده و ۱۰۰ هزار تومان ارزش پیدا کرده و خمس آن را نداده است. در پایان سال دوم، ارزش آن ۲۰۰ هزار تومان شده است، فعلا خمس آن چگونه محاسبه می شود؟

جواب: در فرض سؤال، خمس آن ۵۶ هزار تومان می شود. چون آخر سال اول، خمس آن را که ۲۰ هزار تومان بوده، نداده است. و همانگونه که سهم صاحب سرمایه ترقی کرده، خمس هم ترقی کرده است. لذا فعلا باید خمس سال اول و ترقی سال دوم آن را، باضافه خمس ترقی سهم صاحب سرمایه بدهد. و اگر سال دوم نیز آن را پرداخت، باید همینطور خمس را بصورت تصاعدی محاسبه و

بپردازد.

بنابراین، در فرض سؤال، خمس سال اول ۲۰ هزار تومان بوده، که در سال دوم ۲۰ هزار تومان ترقی و سود داشته، جمعا ۴۰ هزار تومان می شود. و سهم صاحب سرمایه که سال اول ۸۰ هزار تومان بوده، در سال دوم ۸۰ هزار تومان ترقی و سود داشته، که خمس آن ۱۶ هزار تومان می شود. در نتیجه خمس سرمایه فعلی ۵۶ هزار تومان است و سرمایه خالص ۱۴۴ هزار تومان می باشد.

سؤال ۷۶۲: شخصی زمینی دارد که قیمت آن بالا رفته و بواسطه همین زمین مستطیع شده است. حال قسمتی از زمین را فروخته تا صرف حج کند، آیا باید پول آن را تخمیس کند؟

جواب: در فرض سؤال، اگر اصل زمین متعلق خمس نباشد، مثل اینکه ارث یا صدق بوده خمس ندارد ولی اگر آن را از پول مخمس خریداری کرده ترقی قیمت مقداری که بفروش رسانده جزء درآمد سال اوست که اگر تا پایان سال در مؤونه صرف نشود خمس دارد (ترقی قیمت نسبت به زمانی که خریده است ملاحظه می شود) ولی اگر به عنوان مال التجاره و استفاده از ترقی قیمت، خریداری کرده در صورتی که با پول مخمس خریداری کرده باید خمس ترقی قیمت زمین را همه ساله بپردازد. و در همین فرض اگر با پول غیر مخمس خریداری کرده، باید خمس زمین را به قیمت فعلی بپردازد. و در سالهای بعد نیز خمس ترقی قیمت آن را بپردازد.

سؤال ۷۶۳: این جانب زمینی خریداری کرده ام تا پس از ترقی قیمت بفروشم، آیا پس از فرا رسیدن سال خمسی خمس قیمت فعلی آن را باید بپردازم یا خمس قیمت خرید را؟
جواب: خمس قیمت فعلی را لازم است بپردازید.

سرمایه کسب

سؤال ۷۶۴: آیا به سرمایه کسب و تجارت خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بلی، به سرمایه خمس تعلق می گیرد. مگر اینکه برای تأمین معاش خود و عائله اش مطابق شأنش به همه سرمایه نیاز داشته باشد. بطوری که اگر خمس آن

ص: ۱۹۲

را بپردازد نتواند با بقیه آن امرار معاش کند، که در این صورت خمس ندارد. ولی اگر تمکن پیدا کرد یا سرمایه را فروخت، باید خمس آن را پرداخت کند.

سؤال ۷۶۵: این جانب مقداری سهام خریداری کرده ام و خمس آنها را نیز پرداخته ام، حال اگر بخواهم این سهام را چند سال نگهداری کنم، آیا خمس ترقی قیمت آن را همه ساله باید بپردازم یا پس از فروش آنها؟

جواب: در صورت افزایش قیمت، باید خمس مقدار اضافه شده در هر سال را در همان سال بپردازید.

سؤال ۷۶۶: اشخاصی که شغل آنها طلافروشی و زرگری است گاهی ممکن است مثلاً در اول سال یک کیلوگرم طلا دارند ولی در آخر سال به جهت افزایش بی رویه قیمت، مقدار طلای آنها به نیم کیلوگرم رسیده ولی قیمت آن نسبت به یک کیلوگرم اول سال بیشتر است و اگر به همین ترتیب چند سال بگذرد سرمایه از بین رفته و چیزی به عنوان موجودی ندارند.

آیا این افراد می توانند مقداری طلا را سرمایه خود قرار دهند و میزان در سود و زیان را بر اساس خود طلا محاسبه کنند، بدون اینکه به قیمت کاری داشته باشند؟

جواب: اولاً- این سؤال تنها در مورد طلافروشی مطرح نیست، بلکه در مورد سایر تجار و کسبه نیز مطرح است و ثانیاً معیار در وجوب خمس، قیمت و ثروت است نه وزن و مقدار و ثالثاً ترقی قیمت هر چند ممکن است موجب کم شدن سرمایه از نظر وزن بشود ولی هیچ گاه منجر به از بین رفتن آن نمی شود بنابراین در مفروض سؤال، شخص باید خمس زاید را بپردازد.

سؤال ۷۶۷: شغل این جانب کاسبی است و دارای سال خمسی می باشم، سال گذشته حدود یکصد گونی برنج داشتم که سرمایه کسبم بوده و آن را نیز تخمیس کرده ام، امسال قیمت برنج افزایش یافته و موجب شده است که سرمایه کسب من به مقدار دوازده گونی کاهش پیدا کند، آیا خمس بدهکارم؟

جواب: ملاک و معیار در باب خمس، قیمت و ثروت است نه وزن و مقدار.

بنابراین هر مقدار بر قیمت برنجهای افزوده شده خمس دارد. هر چند که به حسب

وزن کمتر شده باشد و اگر مسأله بر عکس شود یعنی مقدار جنس افزایش یابد ولی قیمت اضافه نشود، خمس به مقدار اضافی تعلق نمی گیرد.

سؤال ۷۶۸: آیا تخمیس سرمایه باید از آغاز کسب باشد یا بعد از گذشتن سال؟

جواب: اگر سرمایه از درآمد همان سالی است که می خواهد در آن تجارت و کسب کند، ملاک آخر سال خمس است و اگر می خواهد درآمد سالهای قبل را به عنوان سرمایه کسب قرار دهد، باید در آغاز کسب آن را تخمیس کند.

سؤال ۷۶۹: شخصی لوازم زندگی خود را با وجود احتیاجی که به آنها داشته فروخته تا سرمایه کسب قرار دهد، آیا تا زمانی که مثل آنها را خریداری نکرده، به این سرمایه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر لوازم زندگی را از درآمد سال یا مال غیر مخمس خریداری کرده، مازاد بر قیمت خرید لوازم زندگی که جزء سرمایه شده، متعلق خمس است.

سؤال ۷۷۰: اشخاصی که سرمایه کسب آنها غیر مخمس بوده و از درآمد آن لوازم زندگی مورد نیاز خود را خریداری کرده اند، آیا به این لوازم زندگی نیز خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، باید خمس سرمایه و آنچه از درآمد این سرمایه خریده شده به قیمت فعلی بپردازند.

سؤال ۷۷۱: این جانب بعد از چند سال کار در یک کارخانه، خود را باز خرید کردم و مبلغی را که به عنوان باز خرید گرفتم، آن را به عنوان مضاربه به کسی داده ام و با سود آن امرار معاش می کنم و راه دیگری برای تأمین معاش ندارم، آیا باید خمس مبلغ باز خرید را بدهم؟

جواب: در فرض سؤال که مبلغ مزبور تنها به مقداری است که معاش شما را تأمین می کند، خمس ندارد.

تلف و جبران سرمایه

سؤال ۷۷۲: از سرمایه کسب این جانب مصرف مؤونه زندگی ام شده است، آیا می توانم در همین سال خمس را اگر منفعتی بدستم آید آن را جبران کنم؟

جواب: می‌توانید جبران کنید و خمس ندارد.

سؤال ۷۷۳: پولی مخمس به عنوان مضاربه در اختیار بانک قرار داده‌ام، پس از مدتی آن پول را گرفته و مصرف زندگی کرده‌ام، آیا می‌توانم از منافع همین سال آن را جبران کنم؟

جواب: می‌توانید جبران کنید و خمس ندارد.

سؤال ۷۷۴: اگر سرمایه تجارت انسان که مخمس بوده در اثنای سال مصرف یا تلف شود و در سال آینده سرمایه تهیه کند، آیا خمس دارد؟

جواب: بلی، خمس دارد.

محل کسب

سؤال ۷۷۵: شخصی یک اطاق از منزل مسکونی خود را به عنوان مغازه قرار می‌دهد تا در آن کسب و کار کند، آیا باید خمس آن را پردازد؟

جواب: بلی، خمس مغازه را باید به قیمت فعلی پردازد.

سؤال ۷۷۶: حدود پنجاه سال قبل زمینی جهت بنای منزل خریداری کردم و بعد بتدریج قسمتی از آن را جهت کار و کارگاه فنی اختصاص دادم. اکنون ساختمان کارگاه به عنوان ملک تجاری تقریباً پنجاه میلیون تومان ارزش دارد، آیا پس از فروش این کارگاه به مبلغ آن خمس تعلق می‌گیرد؟ در ضمن یک طبقه از منزل را نیز اجاره داده‌ام، با توجه به اینکه منزل را برای سکونت خود ساخته‌ام ولی فعلاً به آن احتیاج ندارم و آن را اجاره داده‌ام، آیا به آن خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: بلی در فرض سؤال کارگاه حکم سرمایه را دارد و واجب است خمس آن را به قیمت فعلی پردازید. هر چند آن را نفروخته باشید و پس از فروش در صورتی که قیمت آن ترقی کرد، خمس ترقی قیمت را پردازید. حکم یک طبقه منزل که اجاره داده‌اید نیز همین است.

سؤال ۷۷۷: آیا مخارجی چون تعمیر مغازه و یا خرید لوازمی چون پنکه، تلفن، یخچال و...

که مورد نیاز محل کسب است جزء مؤونه است یا جزء سرمایه؟

جواب: چیزهایی چون تلفن و یخچال که عین آنها باقی است، حکم سرمایه را دارد، و باید خمس آنها پرداخت شود. و تعمیر مغازه در صورتی که موجب زیاد شدن قیمت مغازه یا مال الاجاره آن گردد، خمس مقداری که به قیمت مغازه یا مال الاجاره از جهت تعمیرات افزوده شده، باید پرداخت.

گوسفند و گاو

سؤال ۷۷۸: شخصی تعدادی گوسفند دارد که خمس آنها را داده است. سال بعد تعداد گوسفندان همین مقدار است ولی قیمت آنها دو برابر شده است، آیا خمس دارد؟

جواب: بلی، ترقی قیمت آنها خمس دارد.

سؤال ۷۷۹: شخصی تعدادی گوسفند برای استفاده زندگی خود دارد اگر از بچه و پشم آنها در غیر مؤونه استفاده کند، آیا خمس گوسفند را باید پردازد؟

جواب: لازم نیست. ولی نسبت به بچه و پشم اگر برای سرمایه تجارت و کسب استفاده کند، باید خمس آنها را پردازد.

سؤال ۷۸۰: بچه های گاو و گوسفند که نگهداری می شوند تا مثلاً بعد از دو سال از شیر آنها استفاده شود، آیا خمس دارند؟ و آیا پشم آنها که در ضمن این دو سال استفاده می شود، خمس دارد؟

جواب: آنچه به مقدار معاش است خمس ندارد.

سؤال ۷۸۱: شخص گوسفنددار برای پرداخت خمس گوسفندها آیا باید قیمت آنها را حساب کند یا محاسبه به تعداد نیز صحیح است؟

جواب: محاسبه هر دو صحیح است. ولی در صورتی که به تعداد حساب کند، باید در سالهای بعد علاوه بر خمس تعدادی که افزایش یافته، خمس نماء متصل گوسفندان قبلی را نیز پردازد.

سؤال ۷۸۲: آیا صاحبان گوسفند می توانند قیمت علوفه مصرف شده در زمستان را از نمو گوسفندان کسر کنند و خمس باقیمانده را پردازند؟

جواب: اگر علوفه را از پول خمس داده شده خریداری کنند می توانند.

سؤال ۷۸۳: گاو و گوسفندی که بیش از یک سال عمر دارند، اگر در بین سال خمسی فروخته شوند چه موقع متعلق خمس واقع می شوند؟

جواب: اگر از درآمد سالهای قبل به عنوان استفاده شخصی از شیر آنها خریداری شده است جزء درآمد سال فروش قرار می گیرد یعنی اگر تا آخر سال خمسی صرف مؤونه نشده باید تخمیس شود.

سؤال ۷۸۴: کشاورزی یک گاو داشته که با زاد و ولد افزایش پیدا کرده و پس از حدود پنج سال، چهار گاو شده است. سپس آنها را فروخته و برای مخارج جهیزیه دخترش هزینه کرده است. پس از آن یک گاو شیرده خریده که گوساله آن بزرگ شده، حکم خمس آن را بیان فرمایید.

جواب: لازم است به مجرد فروش، خمس مجموع قیمت را بپردازد. و چنانچه گاو شیرده را از پول خمس داده نشده خریده باشد، باید خمس آن و گوساله آن را بپردازد.

مال مختس

سؤال ۷۸۵: پولی که خمس آن پرداخت شده، اگر تا سال بعد بماند و به مصرف نرسد، آیا دوباره باید خمس آن پرداخت شود؟

جواب: لازم نیست.

سؤال ۷۸۶: شخصی مقداری از موجودی نقدی خود را که از سالهای قبل جمع آوری کرده و خمس آن را پرداخت کرده، در مؤونه خود صرف کرده است، آیا می تواند این مبلغ را از درآمد سال بعد جبران کند؟

جواب: نمی تواند.

سؤال ۷۸۷: شخصی سال خمسی داشته و تعدادی سگه طلا خریداری کرده و خمس آنها را داده و در اثنای یک سال بعد، سگه ها را فروخته و پول آنها را مصرف زندگی کرده است. آیا

ص: ۱۹۷

در این سال می تواند از درآمد سال آن را جبران کند؟ و آیا حکم چیزهای دیگر مانند گندم، برنج و پول نقد چگونه است؟

جواب: بلی، می تواند جبران کند. و در این حکم فرقی بین طلا و پول نقد و گندم و غیره نیست.

سؤال ۷۸۸: شخصی دارای مقداری پول است که خمس آنها را سال قبل پرداخته است و در سال بعد مقداری از آن را صرف کرده است، آیا می تواند آخر سال خمسی خود، کسری آن مال مخمس را جبران کند؟

جواب: بلی، می تواند جبران کند.

سؤال ۷۸۹: شخصی دارای دو نوع پول است، یکی پولی که خمس آن را قبلاً پرداخته یا خمس به آن تعلق نمی گیرد و دیگری پولی که از درآمد سال اوست، اگر این پولها با یکدیگر مخلوط باشند، آیا می تواند با نیت، یکی از آنها را مشخص کند؟ مثلاً از پولی که درآمد سال اوست در مؤونه صرف کند تا پول دیگر برای او باقی بماند. اگر پولهای مذکور در بانک باشد چگونه؟

جواب: در فرض سؤال که پولها با یکدیگر مخلوط شده اند به مجرد نیت نمی تواند یکی را معین کند. بلکه باید به حاکم شرع مراجعه کرده و مصالحه کند و در مورد بانک نیز حکم همین است. مگر اینکه در دو حساب جداگانه واریز شده باشند.

تصرف در مال متعلق خمس

سؤال ۷۹۰: کسانی که خمس بدهکارند و پرداخت نمی کنند، وظیفه زن و فرزند آنها چیست؟

جواب: اگر بدانند عین مال مورد ابتلای ایشان متعلق خمس است خوردن و تصرف در آن قبل از ادای خمس جایز نیست. ولی می توانند با اذن حاکم شرع خمس آنچه را مصرف کرده اند بر ذمه بگیرند و هر وقت توانستند پرداخت کنند. و اگر تعلق خمس به عین مالی که مورد ابتلای آنها است مشکوک باشد تصرف در آن جایز است. و در هر صورت با وجود شرایط امر به معروف لازم است ایشان را امر به معروف کنند.

سؤال ۷۹۱: گوسفندی را که خمس به آن تعلق گرفته صاحب گوسفند به قصّاب فروخته است، کسانی که از گوشت آن خریداری کرده اند بعد از اینکه علم پیدا کردند، آیا باید خمس آن را بدهند؟

جواب: باید خمس آن را پردازند.

سؤال ۷۹۲: فردی نود و نه درصد احتمال می دهد پدرش خمس نمی دهد، تکلیف پولهایی که از او می گیرد یا غذایی که در خانه او می خورد چیست؟

جواب: چنانچه اطمینان داشته باشد که موارد فوق متعلق خمس است، باید خمس چیزهایی را که استفاده می کند پردازد.

سؤال ۷۹۳: اگر کسی با پول خمس داده نشده لباس خریداری کند و در آن نماز بخواند، حکم آن چیست؟

جواب: نماز او اشکال دارد.

سؤال ۷۹۴: رفتن به منزل افرادی که انسان علم دارد خمس اموال خود را نپرداخته اند، چه حکمی دارد؟

جواب: اصل رفتن مانعی ندارد. خصوصاً اگر برای صله رحم و امر به معروف و نهی از منکر باشد. ولی اگر چیزی مصرف کرد که می داند متعلق خمس است، باید خمس آن را پردازد.

سؤال ۷۹۵: شخصی دارای سال خمسی است اگر در اثنای سال فوت کند، آیا ورثه او می توانند قبل از پرداخت خمس او از ترکه او در تجهیز و تکفین و سایر مخارج میت مصرف کنند؟

جواب: آنچه از درآمد سال فوت صرف مؤونه نشده، باید خمس آن پرداخت شود. و از مال خمس داده شده به مصرف تجهیز و تکفین میت برسانند و حتی کفنی را که خود میت از درآمد سال فوت خریده باید خمس آن را پردازند.

سؤال ۷۹۶: آیا تصرف در مال متعلق خمس مطلقاً جایز نیست؟ حتی اگر به ارث به انسان

برسد یا کسی به انسان هبه کند و یا پدری جهیزیه دختر را با آن خریداری کند؟

جواب: خیر، مطلقاً جایز نیست.

سؤال ۷۹۷: شخصی که وجوهات و مظالم عباد و کفارات در مالش هست و می خواهد به حج برود، آیا می تواند فقط مخارج حج را تخمیس کند و به مکه برود و پس از مراجعت خمس تمام اموال خود را بدهد. آیا حج او صحیح است؟

جواب: همانطور که قبلاً اشاره شد، تصرف در مال متعلق خمس قبل از ادای خمس جایز نیست و شما همین مقدار که می خواهید از اموال خود بردارید و خمس آن را بدهید و با آن به حج بروید، تصرف در مال غیر مخمس است و جایز نیست. لذا این کار منع از تصرف را بر طرف نمی کند.

بلی می توانید مقداری از مال را با اجازه مرجع تقلید خود جدا کنید و سپس خمس آن را پردازید. و یا اگر اموال شما عبارت از اشیای مختلفی باشد، مانند خانه، باغ و غیر اینها خمس یک نوع معین را پردازید و یا اگر پول است و در بانکهای متعدد وجود دارد خمس پول مربوط به بانک معین را پردازید و یا در فرض سؤال مقداری از مال را به قصد ادای خمس به مرجع تقلید یا وکیل او بدهید و او بعد از قبول، آن را به شما قرض بدهد و مخارج حج خود را از این پول یا پولی که اصلاً خمس به آن تعلق نگرفته بدهید. در این صورت حج شما صحیح است.

سؤال ۷۹۸: شخصی که اموال خود را تخمیس نکرده و عازم سفر عمره است، آیا می تواند فقط مخارج عمره را تخمیس کند و بدون تخمیس بقیه اموال به عمره برود؟ و آیا عمره وی بدین صورت صحیح است؟ و در صورت عدم صحت، آیا راه حلی برای این موارد وجود دارد؟

جواب: تصرف در مالی که خمس به آن تعلق گرفته، قبل از پرداخت خمس آن، جایز نیست و برداشت مخارج عمره و دادن خمس آن، تصرف در مال غیر مخمس است و جایز نیست. و این کار منع از تصرف را بر طرف نمی کند. بلی می توانید مقداری از مال را به قصد ادای خمس به مرجع تقلید یا وکیل او بدهید و او بعد از قبول آن را به شما قرض بدهد و شما آن را صرف مخارج عمره کنید، در

این صورت عمره شما صحیح است. یا فروضی را که در مسأله قبل ذکر شده رعایت کنید.

و اگر خمس ندهید گرچه تصرف در مال حرام است اما همراه داشتن پول غیر مخمس و خرج آن موجب بطلان عمره نمی شود. مشروط بر اینکه لباس احرام از مالی که خمس به آن تعلق نگرفته تهیه شود، یا به ذمه خریده شود، که در این صورت عمره صحیح است.

تلف شدن یا غصب مال متعلق خمس یا اصل خمس

سؤال ۷۹۹: این جانب از درآمد سالیانه خود زمینی برای محل کسب خریداری کردم اکنون سال خمسی ام فرا رسیده و زمین مذکور در مسیر خیابان قرار گرفته است، آیا این زمین متعلق خمس است؟

جواب: اگر قبل از اینکه در مسیر خیابان قرار گیرد خمس به آن تعلق گرفته و استقرار یافته باشد و آن را نپرداخته اید، باید اکنون پردازید، زیرا که مدیون شده اید.

سؤال ۸۰۰: در فرض قبل اگر از طرف دولت زمینی در مقابل زمین فوق واگذار شود چه حکمی دارد؟

جواب: اگر خمس زمین قبلی را پرداخته اید این زمین خمس ندارد و اگر نپرداخته اید باید خمس زمین جدید را به قیمت فعلی پردازید. مگر اینکه خمس زمین قبلی مستقر شده باشد و از خمس این زمین بیشتر باشد، که باید خمس را به قیمت زمین قبلی پردازید.

سؤال ۸۰۱: شخصی مقداری پول داشته که به آن خمس تعلق گرفته و قبل از پرداخت خمس، پولهای مذکور مفقود شده است، تکلیف او چیست؟

جواب: در فرض سؤال، اگر در پرداخت خمس پولها کوتاهی کرده ضامن است و باید خمس آن را پرداخت کند.

سؤال ۸۰۲: شخصی دارای زمینی است که دو نفر آن را غصب کرده اند بدون اینکه از

منافع آن به مالک زمین بدهند، آیا خمس این زمین بر مالک واجب است؟

جواب: اگر قبل از غضب، خمس به آن تعلق گرفته، باید خمس آن را بپردازد و می تواند به مقدار خمس از همان زمین به مرجع تقلید واگذار کند.

سؤال ۸۰۳: این جانب طلبه ام، در ماه رمضان که به تبلیغ رفته بودم بعضی از مؤمنین مقداری پول خمس جهت ایصال به دفتر حضرت تعالی به من دادند، ولی متأسفانه پول مذکور در راه مفقود شد، آیا من ضامن می باشم یا نه؟ و آیا ذمه پرداخت کننده بری شده است؟

جواب: اگر در نگهداری و محافظت از پول کوتاهی نکرده اید ضامن نمی باشید. و نسبت به برائت ذمه پرداخت کننده، اگر به عنوان وکالت شما از مرجع تقلید، پول را به شما داده است و شما نیز وکالت داشته اید بری الذمه شده است. و اگر فقط به عنوان واسطه در رساندن پول به شما داده است بری الذمه نیست و باید دوباره بپردازد.

سؤال ۸۰۴: طلاب و اهل علمی که جهت تبلیغ و غیره به منزل افرادی می روند که می دانند اهل خمس نیستند و در خانه و روی فرش آنها نماز می خوانند و از غذای آنها مصرف می کنند، بفرمایید در این موارد چه وظیفه ای دارند؟

جواب: به طلاب و اهل علم اجازه داده می شود که در این موارد تصرف کنند و لازم نیست خمس موارد مذکور را خود بدهند.

سال خمسی حقوق بگیران و طلاب

سؤال ۸۰۵: آیا تعیین سال خمسی به اختیار خود شخص است یا باید ابتدای شروع به کسب را ابتدای سال خود قرار دهد؟

جواب: در مثل تجارت که فایده آن تدریجی حاصل می شود، باید از هنگام شروع در کسب قرار دهد. ولی در مثل زراعت و درختکاری که فایده آن دفعی حاصل می شود، از هنگام حصول فایده است.

سؤال ۸۰۶: کسی که درآمدی ندارد یا اگر دارد کفاف مخارج او را نمی کند، آیا لازم است

سال خمسی قرار دهد؟

جواب: لازم نیست. بلی اگر در اثنای سال منفعتی برای او حاصل شد و تا یک سال صرف مؤونه نشد، باید خمس آن را پردازد.

سؤال ۸۰۷: آیا برای تعیین سال خمسی، بهتر است سال شمسی محاسبه شود یا قمری؟

جواب: سال شمسی را قرار دهد.

سؤال ۸۰۸: آیا می توان سال خمسی را تغییر داد؟ چگونه؟

جواب: در صورتی که ضرری به اهل خمس وارد نشود، جایز است. به این طریق که در اثنای سال، منافع خود را تخمیس کند و پس از گذشت یک سال تمام از تخمیس مذکور به حساب سال خود رسیدگی کند.

سؤال ۸۰۹: حقوق بگیران و افرادی که ماهیانه مبلغی دریافت می کنند، آیا می توانند برای هر حقوق دریافتی، سال جداگانه ای قرار دهند؟

جواب: بلی می توانند.

سؤال ۸۱۰: بنیاد شهید مبلغی را به عنوان خانواده شهید به این جانب می دهد، بفرمایید که وظیفه من راجع به خمس چیست؟

جواب: بطور کلی کسانی که حقوق ماهیانه می گیرند می توانند برای خود سال خمسی قرار دهند و از موقعی که اولین حقوق ماهیانه خود را دریافت کردند، یک سال که گذشت مقداری که از خرج سالشان زیاد آمد خمس آن را بدهند. و نیز جایز است برای دریافتی هر ماه و برج، سال قرار دهند، و دریافتی هر برج را جدا نگهدارند. پس اگر تا سال آینده از خرجشان زیاد آمد خمس آن را بدهند. ولی در مورد پولی که بنیاد شهید به خانواده شهید می دهد چون ظاهراً بعنوان هبه و بخشش است نه بعنوان حقوق و ماهیانه در برابر عمل و کار، تعلق خمس بنحو احتیاط و جوبی است نه فتوا.

سؤال ۸۱۱: این جانب سال خمسی خود را اول محرم قرار داده ام و فعلاً که اول محرم شده

ص: ۲۰۳

مقداری از درآمد تبلیغی ماه رمضان مانده است، آیا باید خمس آن را بدهم؟

جواب: می‌توانید خمس زاید را بدهید. ولی جایز است پرداخت خمس درآمد تبلیغی ماه رمضان را تا ماه رمضان آینده تأخیر بیندازید و اگر چیزی از آن باقی ماند، خمس آن را بدهید و نیز درآمد محرم هم تا محرم سال آینده در نظر گرفته شود، که اگر زیاد آمد خمس آن را بدهید.

سؤال ۸۱۲: این جانب طلبه‌ای هستم که سال خمسی ام رسیده و مقداری از شهریه ام مانده است و نیز با پول شهریه مقداری برنج و حبوبات خریده ام که مانده است، آیا به اینها خمس تعلق می‌گیرد یا نه؟

جواب: به هیچ کدام خمس تعلق نمی‌گیرد.

سؤال ۸۱۳: کارمندی که سال خمسی او رأس یکی از ماههای شمسی است و بطور عادی حقوق او به زحمت تا پایان ماه کفاف مخارج او را می‌دهد، اگر حقوق خود را یک یا دو روز قبل از رسیدن سال خمسی دریافت کند، آیا باید خمس آن را پردازد؟

جواب: حقوق بگیر می‌تواند برای خود سال خمسی قرار دهد و از موقعی که اولین حقوق خود را گرفت یک سال گذشت مقداری که از خرج سالش زیاد آمد خمس آن را بدهد و نیز جایز است برای دریافتی و حقوق هر ماه و برج، سال قرار دهد و حقوق هر برج را جدا نگهدارد. پس اگر تا سال آینده از خرجش زیاد آمد خمس آن را بدهد. بنابراین کارمند مورد سؤال لازم نیست خمس حقوق خود را فعلاً بدهد.

حساب خمس

سؤال ۸۱۴: اگر کسی خمس اموال خود را پرداخت کرده است و اموال مخمس تا سال بعد باقی بماند، آیا لازم است دوباره خمس آنها را پردازد؟

جواب: لازم نیست. مگر اینکه از سرمایه مخمس چیزی را برای تجارت خریده باشد، که در سال بعد باید خمس ترقی قیمت آن را پردازد، هر چند آن را نفروخته باشد.

سؤال ۸۱۵: تاجری جنسی را به قیمت ارزان خریداری می کند و تا سال بعد در مغازه می ماند و قیمت آن بالا می رود و خمس آن را نمی دهد، در سال بعد حکم خمس آن چگونه است؟

جواب: خمس جنس موجود را باید پردازد. مگر اینکه در اثنای سال قیمت آن خیلی بالا رفته باشد و به طمع زیادتر شدن، آن را فروخته باشد و سپس قیمت آن تنزل کرده باشد، که در این صورت خمس مقداری که بالا رفته بر او واجب است.

سؤال ۸۱۶: کسی که سال خمسی نداشته و ماشین سواری و لوازم زندگی خریداری کرده، آیا به این وسایل خمس تعلق می گیرد؟ و اگر خمس دارد، آیا قیمت فعلی را باید پردازد یا قیمت خرید را؟

جواب: اگر اجناس مذکور را از پول خمس داده نشده خریداری کرده، باید خمس آنها را به قیمت فعلی پردازد و اگر از درآمد سال خریداری کرده، در صورتی که لوازم فوق مورد نیاز زندگی او بوده، خمس ندارد.

سؤال ۸۱۷: شخصی که سال خمسی ندارد و می خواهد برای خود سال خمسی قرار دهد و چند روز قبل مبلغی درآمد داشته، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر قبل از آن درآمدی نداشته، پس از دریافت این مبلغ تا یک سال فرصت دارد و چنانچه قبلاً درآمد دیگری داشته، ملاک گذشتن یک سال از درآمد اول است.

سؤال ۸۱۸: شخصی خمس اموال خود را حساب کرده و پرداخته است ولی برای سالهای بعد حساب خود را نگاه نداشته. بعد از چند سال می خواهد اموال خود را حساب کند، آیا خمسی که قبلاً پرداخت کرده کسر می شود؟

جواب: بلی، تمام اموال را حساب کند و آنچه قبلاً خمس داده از خمس فعلی کسر کند.

سؤال ۸۱۹: خمس قالی که بافتن آن ممکن است چند سال طول بکشد، چگونه حساب می شود؟

جواب: اگر بگونه ای است که آن را می خرنند و ضرر غیر قابل تحمّلی ندارد باید خمس آن را سر سال حساب کند و در سالهای بعد نیز خمس مقداری که در آن سال بافته است پرداخت کند و همچنین است اگر صاحب کار بخواهد به او مزد پرداخت کند و او قبول نکند و بگوید مزدم را آخر کار می گیرم. بلی اگر مزد خود را در اثنای سال دریافت کند و در مؤونه خرج کند، خمس ندارد.

سؤال ۸۲۰: شخصی دارای مغازه ای است و برای او ممکن نیست سر سال حساب خود را رسیدگی کند، تکلیف خمس او چیست؟

جواب: در فرض سؤال باید در آخر سال منافع خود را بطور حدسی تعیین کرده و خمس آن را بپردازد و بعد رسیدگی کند، اگر بیش از مقدار تعیین شده بود بقیه را نیز بپردازد و اگر کمتر بود از آن کسر کند.

سؤال ۸۲۱: شخصی می خواهد خمس اموال خود را حساب کند، آیا اموال را به قیمت خرید حساب کند یا به قیمت فعلی بازار؟

جواب: قیمت روز پرداخت خمس را باید محاسبه کند.

سؤال ۸۲۲: در صورت تعلق خمس به چیزی و اختلاف قیمت خرید با قیمت روز، کدام قیمت میزان است؟

جواب: قیمت روز.

سؤال ۸۲۳: این جانب سال گذشته صد هزار تومان داشتم مبلغ بیست هزار تومان آن را به عنوان خمس دستگردان کردم و تمام صد هزار تومان را در بانک گذاشتم اکنون سال خمسی ام فرا رسیده، آیا اگر بیست هزار تومان از درآمد امسال پرداخت کنم کافی است؟

جواب: در فرض سؤال باید اول خمس درآمد امسال را که مانده است بدهید و بعد بدهی سال گذشته را بپردازید. در نتیجه برای اینکه صد هزار تومان سال قبل متعلق به خود شما گردد باید مبلغ بیست هزار تومان به عنوان خمس صد هزار تومان سال قبل و مبلغ پنج هزار تومان به عنوان خمس بیست هزار تومانی که از درآمد امسالتان پرداخت کرده اید بپردازید. (که جمعا ۲۵ هزار تومان می شود)

سؤال ۸۲۴: الف- در مورد سرمایه مخمس که استهلاك پیدا کرده و فرسوده شده و در نتیجه قیمت آن کمتر شده است، آیا جایز است که استهلاك و تفاوت قیمت را از سود و ربح سال کسر کرد؟ ب- چنانچه قیمت و سرمایه مخمس، تنزل کرده، آیا از ربح و سود بین سال جبران می شود؟

جواب: الف- بلی جبران و کسر کردن تفاوت قیمت و استهلاك از سود بین سال مانعی ندارد.

جواب: ب- حکم مسأله سابق را دارد و می تواند کسر کنند.

سؤال ۸۲۵: اگر شخصی چیزی را به عنوان مال التجاره خریداری کرده باشد یعنی خریده باشد تا با افزایش قیمت بفروشد و سود ببرد. آیا در موقع حساب خمس قیمت خرید حساب می شود یا قیمت فعلی؟

جواب: قیمت فعلی ملاحظه می شود.

شک در تعلق خمس

سؤال ۸۲۶: در مورد شک در تعلق خمس چه باید کرد؟

جواب: اگر یقین به درآمد دارد و شک دارد که آیا درآمد او تا سر سال باقیمانده یا نه، باید تفحص کند ولی اگر شک در اصل درآمد دارد تفحص لازم نیست. و اگر نسبت به مال معینی شک دارد که آیا متعلق خمس است یا نه؟ اصل عدم تعلق خمس است.

سؤال ۸۲۷: اگر کسی شک کند آیا پولهایی که در سالهای قبل مصرف کرده متعلق خمس بوده یا نه؟ تکلیف او چیست؟

جواب: اصل براءة ذمه اوست.

سؤال ۸۲۸: طلبه ای که سهم امام علیه السلام مصرف می کند و گاهی نیز از راه تبلیغ درآمدی دارد، اگر در آخر سال چیزی اضافه بیاید و نداند از کدام است خمس دارد یا نه؟

جواب: باید با مرجع تقلید مصالحه کند.

فرار از خمس

سؤال ۸۲۹: آیا جایز است انسان قبل از رسیدن سال خمسی برای فرار از خمس، اموال خود را به دیگری ببخشد؟

جواب: در صورتی که بخشش مناسب با شأن انسان نباشد راه فرار از خمس نمی باشد و باید خمس آن را بدهد و همچنین است اگر بخشش به عنوان حيله ای برای فرار از خمس باشد، مثل اینکه مال خود را به کسی ببخشد و با او قرار بگذارد که بعد از فرارسیدن سال خمسی، مال را به صاحب مال ببخشد.

سؤال ۸۳۰: آیا انسان می تواند قبل از فرارسیدن سال خمسی برای فرار از خمس، مازاد درآمد خود را برای خرید قالی، یخچال، تلویزیون و سایر لوازم زندگی مصرف کند؟

جواب: اگر لوازم فوق مورد احتیاج زندگی او و در شأن اوست جزء مؤونه است و خمس ندارد و اگر زائد بر احتیاج او یا غیر مناسب با شأن اوست، باید خمس آنها را بپردازد.

سؤال ۸۳۱: اگر کسی قبل از فرارسیدن سال خمسی وسایل ضروری زندگی خود را خریداری کند و تصمیم داشته باشد بعد از فرارسیدن سال آنها را بفروشد آیا باید خمس آنها را بپردازد؟ و آیا فرقی بین اینکه از اول قصد فرار از خمس داشته باشد یا قصد نداشته باشد وجود دارد؟

جواب: اگر وسایل ضروری خانه را از درآمد سال خریداری کرد و سال بعد فروخت قیمت آن جزء درآمد سال فروش قرار می گیرد که اگر تا آخر سال صرف مؤونه نشد باید تخمیس شود. و در این جهت فرقی بین قصد فرار و عدم آن وجود ندارد.

مطالبات

سؤال ۸۳۲: مقداری پول به عنوان قرض الحسنه به کسی داده ام و او پس نمی دهد و سال خمسی این جانب رسیده است، آیا باید خمس آن را بپردازم؟

جواب: در فرض سؤال، هر وقت وصول شد، خمس آن را بلافاصله بپردازید.

سؤال ۸۳۳: مقداری از مطالبات کارهایی که در سال خمسی انجام داده ام هنوز وصول نشده و سال خمسی ام فرارسیده است، آیا خمس اینها را باید بپردازم؟

جواب: آن را از درآمد سال دریافت قرار دهید.

سؤال ۸۳۴: پولی از کسی طلب دارم و سال خمسی ام فرارسیده و بدهکار نمی تواند بپردازد، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: لازم نیست قبل از وصول بپردازید.

سؤال ۸۳۵: مقداری پول به کسی قرض داده ام و چند سال است آنها را پس نداده است، آیا باید خمس آن را بپردازم؟

جواب: اگر بعد از گذشت سال و استقرار خمس پولها را قرض داده اید، باید خمس آن را بپردازید و اگر قبل از گذشت سال قرض داده اید در صورتی که اطمینان به پس گرفتن آن دارید، باید خمس آن را بپردازید و در غیر این صورت پس از وصول، خمس آن را پرداخت کنید.

سؤال ۸۳۶: در سر سال خمسی، قبل از دریافت حقوق ماه قبل، خمس مال خودم را محاسبه کردم و پرداخته ام و بعد از چند روز حقوق خود را گرفته ام، آیا این حقوق مربوط به سال آینده است یا باید همین سال محاسبه شود؟

جواب: افراد حقوق بگیر می توانند برای هر حقوق خود سال جداگانه قرار دهند لذا می توانند برای حقوق ماه آخر، سال مستقل قرار دهند و پرداخت خمس آن الان واجب نیست.

سؤال ۸۳۷: مقداری اضافه کار در مهر و آبان داشته ام که حقوق آن را در اسفند داده اند. با توجه به اینکه سال خمسی این جانب اول دی ماه است، آیا هنگام دریافت حقوق اضافه کاری باید خمس آن را بدهم؟

جواب: حکم این سؤال از جواب قبل معلوم شد.

سؤال ۸۳۸: اگر حقوق کارمند با تأخیر پرداخت شود و در این مدت سال خمسی او فرا رسد،

آیا این حقوق از درآمد سال قبل به حساب می آید یا از درآمد سال دریافت؟

جواب: از درآمد سال دریافت است و می تواند پرداخت خمس آن را تا سال آینده تأخیر بیندازد، پس از آن اگر در مؤونه خرج نشد خمس آن را بدهد.

سؤال ۸۳۹: در یک کارخانه هر ماه مقداری از حقوق کارکنان کسر می شود و مجموع آن پس از چند ماه به آنها پرداخت می شود، آیا اگر این پول بعد از سال خمسی دریافت شود از درآمد سال دریافت به حساب می آید یا از درآمد سال کسر حقوق؟
جواب: از درآمد سال دریافت است.

سؤال ۸۴۰: مقداری جنس به صورت نسیه و اقساط فروخته ام. بعضی از اقساط آن مربوط به سال بعد است آیا موقع حساب سال منافع این معامله جزء منافع سال فروش است یا از درآمد سال دریافت اقساط؟

جواب: منافع اقساط دریافت شده در سال فروش مربوط به سال فروش و منافع اقساط بعدی جزء درآمد سال بعد است.

سؤال ۸۴۱: مقداری پول به کسی قرض دادم تا قبل از فرارسیدن سال خمسی ام به من برگرداند ولی او بعد از سال خمسی برگرداند، آیا این پول خمس دارد؟

جواب: اگر از درآمد سال شما بوده است خمس دارد.

بدهی ها

سؤال ۸۴۲: مقداری وام گرفته ام که در طول چهار سال بپردازم، آیا به این پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر صرف مؤونه شده است خمس ندارد. ولی اگر برای سرمایه کسب و تجارت مصرف شده و بصورت سرمایه موجود است در هر سال هر مقداری از قرض را که ادا می کند، خمس آن را باید بپردازد.

سؤال ۸۴۳: شخصی به کسی بدهکار است، مقداری پول از درآمد سال خود را برای بدهی کنار گذاشته، ولی موفق نشده تا پایان سال خمسی، آن را به شخص طلبکار برساند آیا به این

پول خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خمس تعلق می گیرد.

سؤال ۸۴۴: کسی بدهی اقساطی دارد و اقساط آن چند سال طول می کشد، آیا می تواند همه بدهی را از درآمد سال کسر کند؟

جواب: نمی تواند. بلکه در صورتی که بدهی مربوط به مایحتاج زندگی او بوده اقساط هر سال در صورت پرداخت جزء مؤونه سال پرداخت حساب می شود.

سؤال ۸۴۵: مغازه داری هنگام حساب سال خود، مقداری بدهی و مقداری طلب و مقداری پول نقد دارد تکلیف خمس او چیست؟

جواب: آنچه بدهکار است از موجودی کسر می شود و آنچه طلبکار است در صورتی که بدانند اگر از مشتری طلب کند وصول می شود، باید خمس آن را حساب کند. ولی اگر با مطالبه او مشتری پول را نمی دهد هر وقت نقد شد، باید بلافاصله خمس آن را بپردازد.

سؤال ۸۴۶: شخصی در اثنای سال مهریه همسر خود را می پردازد و سپس از او قرض می کند تا با آن کسب و کار کند آیا باید خمس مبلغ مذکور را بپردازد؟

جواب: در فرض سؤال خمس ندارد.

سؤال ۸۴۷: سال خمسی شخصی فرا رسیده، آیا می تواند مهریه همسر خود را - که عندالمطالبه باید بپردازد - جزء قرض حساب کرده و از موجودی کسر کند؟

جواب: نمی تواند.

سؤال ۸۴۸: مغازه داری مقداری جنس به صورت نسیه خریداری کرده و هنوز پول آن را نپرداخته و سال خمسی او فرا رسیده است، حساب خمس او چگونه است؟

جواب: مقداری از اجناس که به فروش رفته است، لازم است خمس سود حاصل از آن را در صورتی که از مؤونه او زیاد بیاید بپردازد و مقداری که به فروش نرفته، در صورتی که قیمت سوقیه بالا رفته باشد مقدار ترقی قیمت سوقیه

متعلق خمس است.

سؤال ۸۴۹: به وام دانشجویی که به افراد به عنوان کمک هزینه تحصیلی داده می شود و بعد از فارغ التحصیل شدن پس گرفته می شود، آیا خمس تعلق می گیرد؟

جواب: خمس ندارد.

خمس اموال میت

سؤال ۸۵۰: شخصی دارای سال خمسی است، اگر در اثنای سال فوت کند، آیا ورثه او می توانند قبل از پرداخت خمس او از ترکه او در تجهیز و تکفین و سایر مخارج میت مصرف کنند؟

جواب: آنچه از درآمد سال فوت، صرف مؤونه نشده، باید خمس آن پرداخت شود و از مال خمس داده شده به مصرف تجهیز و تکفین میت برسانند و حتی کفنی را که خود میت از درآمد سال فوت خریده باید خمس آن را پردازند.

سؤال ۸۵۱: اگر میت خمس بدهکار باشد، آیا از اصل مال خارج می شود یا از ثلث؟

جواب: از اصل مال خارج می شود.

سؤال ۸۵۲: میتی خمس بدهکار است و دارای وارث صغیر می باشد، آیا باید خمس او پرداخت شود یا باید صبر کرد تا وارث او کبیر شوند؟

جواب: پرداخت خمس واجب است و در صورتی که میت وصی دارد، پرداخت بر وصی واجب است و اگر ندارد در فرض سؤال که صغیر دارد، باید با اذن حاکم شرع خمس مال او را پردازند.

سؤال ۸۵۳: شخصی از دنیا رفته و مقداری خمس و زکات بدهکار است و ترکه او برای ادای هر دو کافی نیست وظیفه چیست؟

جواب: اگر متعلق خمس داخل ترکه است، خمس مقدم است و اگر متعلق زکات داخل ترکه است زکات مقدم است و در غیر این صورت تقسیط می شود.

سؤال ۸۵۴: شخصی فوت کرده و مقداری دین و خمس بدهکار است و ترکه او برای ادای

هر دو کافی نیست، وظیفه چیست؟

جواب: اگر عین موجود متعلق خمس است خمس مقدم است و در غیر این صورت دین مقدم است.

سؤال ۸۵۵: شخصی مال غیر مخمس خود را به دیگری هبه نموده و موهوب له، خمس آن را بدون اطلاع او پرداخت است. آیا خمس از عهده واهب ساقط است؟ آیا بری الذمه شده یا نه؟ و اصولاً پرداخت خمس دیگری تبرعا چه حکمی دارد؟ و آیا تکلیف از صاحب خمس ساقط می شود هر چند مال متعلق خمس نزد او موجود باشد؟ مثلاً شوهر خمس مال همسرش را تبرعا بدهد با اینکه مال متعلق خمس نزد زن موجود است.

جواب: به طور کلی پرداخت تبرعی خمس شخص دیگر و لو بدون اطلاع وی باشد. مبرء ذمه او می باشد و از عهده او ساقط می گردد هر چند از ثواب این عبادت محروم شده است لذا در فرض سؤال خمس از عهده هبه کننده و دیگری که خمس او را تبرعا پرداخته اند ساقط و او بری الذمه شده است حتی اگر مال متعلق خمس نزد صاحب مال موجود باشد.

ص: ۲۱۳

ارث

سؤال ۸۵۶: ارث باقی مانده از پدرم تعدادی موتور لنج است که هنوز تقسیم نشده است و فعلا با آنها کار می کنند و از درآمد آنها سهم این جانب را که طلبه هستم می فرستند، آیا اصل ارث و سود حاصل از آن خمس دارد؟

جواب: در صورتی که پدر خمس می داده، ارث او خمس ندارد. ولی هر مقدار سود حاصل از آن که از مخارج سال شما اضافه بیاید متعلق خمس است و فرقی نمی کند که وارث طلبه باشد یا نباشد.

سؤال ۸۵۷: کسی از دنیا رفته است و خمس بدهکار است، ورثه او فعلا قدرت مالی ندارند که کل خمس را بپردازند. لذا ناچارند دستگردان کنند، تا پس از تمکن پرداخت کنند. آیا بعد از دستگردان، میت بری الذمه می شود، و از عذاب الهی خلاص خواهد شد؟

جواب: بعد از آنکه وارث دین میت را با دستگردان بعهده گرفت و تصمیم داشت عند القدره بپردازد. میت بری الذمه می شود. و ان شاء الله از عذاب خلاص می شود.

در روایت است که ابو سعید خدری می گوید: ما با رسول خدا صلی الله علیه و آله همراه جنازه ای بودیم. هنگام نماز بر او، حضرت سؤال کرد که آیا این شخص مدیون بوده است؟ گفتند بلی، دو درهم بدهکار بود. حضرت بر او نماز نخواند و فرمود:

شما بر او نماز بخوانید. حضرت علی علیه السلام عرضه داشت یا رسول الله، من بدهی او را

به عهده می گیرم. سپس رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِرِخَاسْتٍ وَبِرِوَاغٍ نَمَازَ خَوَانِدٍ. بعد به حضرت امیر علیه السَّلام فرمود: خداوند جزای خیر به تو عطا کند و آزادت کند، همانگونه که برادر ایمانی خود را از بدهی آزاد کردی (۱).

سؤال ۸۵۸: عینی که متعلق خمس است و به ارث رسیده، آیا برای پرداخت خمس باید قیمت فعلی آن را حساب کرد، یا وقت اشتغال ذمه مورث را؟

جواب: در فرض سؤال قیمت فعلی را باید حساب کرد.

سؤال ۸۵۹: زمینهای موروثی که متعلق خمس نیست، اگر قیمت آن بالا رود، آیا ترقی قیمت آن خمس دارد؟

جواب: از فرض سؤال ترقی آن هم خمس ندارد.

سؤال ۸۶۰: زمینی است موروثی است که به آن خمس تعلق گرفت و قبل از پرداخت خمس تقسیم شده است، آیا-ن وظیفه چیست؟

جواب: لازم است هر یک از ورثه به نسبت سهم خود، خمس آن را بپردازند.

مهریه زن

سؤال ۸۶۱: آیا مهریه ای که زن از شوهر می گیرد خمس دارد؟

جواب: خمس ندارد. اگر چه احتیاط مستحب این است که در صورتی که سال بر آن بگذرد خمس آن را بپردازد ولی اگر شوهر مهریه را از مالی که خمس به آن تعلق گرفته بپردازد لازم است زن خمس آن را بپردازد.

دیه و ارش جنایات

سؤال ۸۶۲: پولی که انسان به عنوان دیه یا ارش دریافت می کند، آیا خمس دارد؟

ص: ۲۱۵

۱- ۱) عن ابی سعید الخدری، قال: کُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي جَنَازِهِ، فَلَمَّا وَضَعَتْ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: هَلْ عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ مِنْ دِينٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ، فِي هِمَانٍ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: صَلُّوا عَلَيَّ صَاحِبِكُمْ. فَقَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هُمَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَنَا لَهُمَا ضَامِنٌ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَصَلَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: جَزَاكَ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ خَيْرًا وَفَكَ رَهَانِكَ كَمَا فَكَّكَ رَهَانَ أَخِيكَ. (وسائل الشيعة/ ج ۱۳/ ص ۱۵۱/ باب ۳/ ح ۲).

جواب:خمس ندارد.بلی احتیاط مستحب این است که خمس آن پرداخت شود.و در این حکم فرقی بین دیه عضو و دیه نفس وجود ندارد.

پول بیمه و بازنشستگی

سؤال ۸۶۳:پولی که بیمه،طبق قرارداد به انسان می دهد،آیا خمس دارد؟

جواب:در صورتی که از مخارج سال اضافه بیاید،خمس دارد.

سؤال ۸۶۴:آیا حقوق بازنشستگی خمس دارد؟با توجه به اینکه در دوران خدمت کارمند، هر ماه مقداری از حقوق او برای بازنشستگی کسر می شود.

جواب:اگر از مخارج سال زیاد بیاید،خمس دارد.

سؤال ۸۶۵:معمولا پس از بازنشستگی افراد،پولی به صورت یکجا به عنوان سابقه کار به آنها می دهند،آیا این پول متعلق خمس است؟

جواب:اگر تا پایان سال خمسی در مؤونه مصرف نشود،خمس ندارد.

سؤال ۸۶۶:حقوقی که بعد از فوت شخص کارگر یا کارمند از طرف سازمان تأمین اجتماعی یا دولت یا شرکتهای مختلف یا بیمه به خانواده متوفی داده می شود.آیا از درآمد سال محسوب می شود؟که بر مازاد آن از مخارج سال خمس تعلق می گیرد.یا به محض دریافت، باید خمس آن را پردازد؟

جواب:از درآمد سال محسوب می شود.که اگر از مخارج زیاد آمد به احتیاط واجب خمس دارد.

طلا و زیور آلات زنان

سؤال ۸۶۷:آیا طلا- و زیور آلاتی که بانوان خریداری می کنند جزء مؤونه است؟اگر وقت زینتشان گذشته باشد و آنها را بعنوان ذخیره نگهداری می کنند،چه حکمی دارد؟

جواب:اگر از درآمد سال باشد و بیشتر از شأن آنها نباشد و از آن استفاده کنند خمس ندارد،ولی بعد از این که دیگر به آن نیاز نداشتند اگر صرف امور دیگر

زندگی خود نمودند خمس ندارد و اگر یک سال باقی ماند باید تخمیس کنند.

سؤال ۸۶۸: پیرزنی که فرزندانش مخارج او را می دهند، مبلغی پول دارد. و با اینکه وقت زینت او گذشته است، با آن پولها طلا می خرد تا زمانی که راه کربلا باز شد خرج سفر کربلا کند آیا این طلاها خمس دارد؟

جواب: در فرض سؤال اگر سال از آنها بگذرد، خمس دارد.

سؤال ۸۶۹: خانمی مقداری طلا و زیور آلات خریداری کرده و از آن استفاده کرده است و بعد از چند سال آنها را می فروشد، آیا به محض فروش باید خمس آنها را بپردازد؟

جواب: اگر از درآمد سال خریداری کرده و در سالهای بعد فروخته باید خمس همه آنها را فوراً بپردازد و اگر از مال مخمس خریداری کرده، ترقی قیمت آن جزء درآمد سال فروش محسوب می شود، که اگر تا پایان سال صرف در مؤونه نشود، خمس دارد.

سؤال ۸۷۰: شوهری با مال متعلق خمس مقداری طلا و زیور آلات برای همسرش خریداری کرده و به او بخشیده است، اگر شوهر خمس آنها را بپردازد، آیا پرداخت خمس بر همسر او واجب است؟

جواب: بلی، در فرض سؤال، لازم است همسر خمس طلا و زیور آلات را بپردازد.

هدیه و بخشش و صدقات مستحبی

سؤال ۸۷۱: چند سال است در ایام عید مبلغی به عنوان عیدی از پدر بزرگ و دیگر فامیلهها به من داده شده است و این پولها در دفترچه پس انداز می باشد، آیا خمس دارد؟

جواب: در فرض سؤال، احتیاط واجب این است که پولهایی که سال از آنها گذشته، تخمیس کنید.

سؤال ۸۷۲: پولی که پدر به عنوان خرجی به انسان می دهد، آیا خمس دارد؟

جواب: اگر پول را به فرزند خود می بخشد، آنچه که سال از آن بگذرد، بنا بر احتیاط واجب خمس دارد.

سؤال ۸۷۳: شخصی زنی را برای خود عقد کرده و پس از مدتی او را طلاق می دهد و طلا و هدایایی که به او داده پس می گیرد، با توجه به اینکه اینها را در سال قبل خریداری کرده، آیا خمس دارد؟

جواب: اگر به او هبه کرده، وقتی پس گرفت در صورتی که تا پایان سال خمسی آنها را در مؤونه مصرف نکند، باید خمس آنها را بپردازد. و اگر به او هبه نکرده، بلکه به عنوان اینکه زن اوست به او اجازه تصرف داده، باید پس از گرفتن فوراً خمس آنها را بپردازد.

سؤال ۸۷۴: این جانب قبل از رسیدن سال خمسی برای فرزندانم که سن آنها کمتر از یازده سال است خانه ای تهیه کرده و به آنها هدیه کرده ام، آیا به این خانه خمس تعلق می گیرد؟

جواب: در صورتی که شرایط شغلی و شأنی شما مناسب با تهیه خانه برای فرزندان زیر یازده سال نباشد، لازم است خمس قیمت فعلی ساختمان را بپردازید و اگر توان پرداخت ندارید، می توانید بعد از دستگردان، بتدریج بپردازید.

سؤال ۸۷۵: هبه و بخشش و هدایا و صدقات مستحبی در صورتی که از مخارج سال انسان زیاد بیاید، آیا خمس دارد؟
جواب: بنا بر احتیاط واجب خمس دارند.

سؤال ۸۷۶: اگر مقداری از پولی را که شوهر برای خرجی خانه به زن می دهد، پس انداز کند، آیا خمس به آن تعلق می گیرد؟
جواب: در صورتی که از مخارج سال زیاد بیاید، باید خمس آن را بپردازد.

سؤال ۸۷۷: پدر این جانب قسمتی از زمین زراعتی خود را که خمس آن را پرداخته، به این جانب بخشیده است و من در آن کشاورزی می کنم، آیا به این زمین خمس تعلق می گیرد؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را بپردازید. و زمان پرداخت آن گذشت یک سال از زمان بخشش است. مگر اینکه به مقدار امرار معاش شما باشد و زیاد نیارید.

سؤال ۸۷۸: حضرت امام رحمه الله مبلغ پرداختی بنیاد شهید به خانواده شهدا را هدیه دانسته و

مشمول خمس نمی دانند، نظر حضرت تعالی چیست؟

جواب: به نظر این جانب اگر از مخارج سال زیاد بیاید، بنابر احتیاط واجب باید خمس آن را پردازند.

سؤال ۸۷۹: اگر کسی چیزی که متعلق خمس است به دیگری هبه کند، آیا بر شخص گیرنده واجب است خمس آن را پردازد؟

جواب: اگر هبه کننده خمس آن را نمی دهد، بر گیرنده واجب است پرداخت کند.

خمس، زکات، ردّ مظالم

سؤال ۸۸۰: آیا به شهریه طلاب در صورتی که از مخارج سال آنها اضافه بیاید خمس تعلق می گیرد؟

جواب: به شهریه خمس تعلق نمی گیرد و چنانچه محتاج نباشد شهریه نگیرد.

سؤال ۸۸۱: خمسی که سادات می گیرند، در صورتی که از مخارج سال آنها اضافه بیاید، آیا خمس دارد؟

جواب: خمس تعلق نمی گیرد.

سؤال ۸۸۲: پولی را که فقیر بابت زکات دریافت کرده، اگر از مخارج سالش زیاد بیاید، آیا خمس دارد؟

جواب: خمس ندارد.

سؤال ۸۸۳: وجهی که فقیر بابت ردّ مظالم دریافت کرده و از مؤونه سال اضافه آمده، آیا خمس دارد؟

جواب: خمس ندارد. چون رد مظالم ملحق به صدقات واجبه است.

سود بانکی

سؤال ۸۸۴: آیا سودی که به سپرده های بانکی تعلق می گیرد حلال است؟ و آیا خمس دارد؟

جواب: سود بانکی با توجه به رعایت ضوابط شرعی حلال است و اگر از

مخارج سال انسان زیاد بیاید، متعلق خمس است.

سؤال ۸۸۵: اگر انسان مقداری پول مخمس یا پولی که به آن خمس تعلق نمی گیرد در بانک داشته باشد و سودی مشروع به آن تعلق بگیرد، آیا این سود متعلق خمس است، یا همانند اصل پول خمس ندارد؟

جواب: اگر از مخارج سال انسان زیاد بیاید، خمس دارد.

سؤال ۸۸۶: این جانب مقلد حضرت امام رحمه الله هستم مقداری پول به من بخشیده شده است و آنها را در بانک گذاشته ام و هر سال مقداری سود به آنها تعلق گرفته است، آیا خمس آنها را باید پردازم؟

جواب: هر یک از سودهای ذکر شده که سال بر آن گذشته است، خمس دارد. و نسبت به اصل پول نیز به نظر آقا بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را پردازید.

هر چند طبق فتوی امام رحمه الله خمس ندارد.

سرقفلی

سؤال ۸۸۷: پولی که شخص بابت سرقفلی مغازه از منافع سال خود پرداخت کرده، آیا خمس دارد؟

جواب: در فرض سؤال، حکم سرمایه را دارد و باید خمس آن پرداخته شود.

سؤال ۸۸۸: شغل کسی خرید و فروش سرقفلی مغازه است. در موقع رسیدن سال خمسی که بعضی از سرقفلی ها را نفروخته، چگونه خمس خود را حساب کند؟

جواب: نسبت به مقداری که فروخته، منفعت حاصل از آن متعلق خمس است، که اگر از مخارج سالش زیاد بیاید خمس دارد و آنچه را نفروخته، باید به قیمت سر سال حساب کند و خمس ترقی قیمت آن را پردازد.

معدن

سؤال ۸۸۹: اگر معدنی به حد نصاب برسد و خمس آن پرداخت شود و از مؤونه سال زیاد بیاید، آیا دوباره باید خمس آن پرداخته شود؟

جواب: در معدنی که به حد نصاب رسیده، یک خمس واجب است.

مال حلال مخلوط به حرام

سؤال ۸۹۰: مال حلال مخلوط به حرام در چه صورتی باید دوباره تخمیس شود؟

جواب: در صورتی که شخص خمس نمی داده و از طرفی مال حرامی با مال حلال او مخلوط شده باشد، که نه صاحب آن را می شناسد و نه مقدار آن معلوم است، در این صورت ابتدا باید خمس آن را جهت مخلوط شدن به حرام بپردازد و سپس خمس بقیه را از جهت منافع کسب پرداخت کند.

پرداخت خمس و دستگردان

سؤال ۸۹۱: بدهی خمسی خود را چگونه باید پرداخت کنیم؟

جواب: خمس به دو قسمت تقسیم می شود: یک قسمت آن سهم سادات است، که بنا بر احتیاط واجب باید یا به مجتهد جامع الشرائط بدهند و یا با اذن او به سید فقیر یا سید یتیم یا به سیدی که در سفر در مانده شده بدهند. و نصف دیگر آن سهم امام رحمه الله است، که در این زمان باید به مجتهد جامع الشرائط بدهند یا به مصرفی که او اجازه می دهد برسانند.

سؤال ۸۹۲: اگر کسی با مرجع تقلید خود سهمین را دستگردان کند و بعد مجتهد فوت کند، تکلیف او چیست؟

جواب: لازم است به مجتهد زنده ای که به او رجوع کرده، تسلیم کند.

سؤال ۸۹۳: کسی از مرجعی اجازه اخذ وجوهات و تصرف در قسمتی از آن را دارد، آیا می تواند از مقلدین مراجع دیگر هم وجوهات دریافت کند؟

جواب: در صورتی که از مراجع دیگر نیز اجازه داشته باشد، می تواند.

سؤال ۸۹۴: مقلدین حضرت تعالی که با یکی از وکلای شما دستگردان کرده اند، آیا می توانند بقیه بدهی خود را به وکیل دیگر شما بدهند؟

جواب: مانعی ندارد، ولی بهتر است به همان وکیل بدهند.

سؤال ۸۹۵: شخصی مبلغی وجوهات از سال قبل بدهکار بوده و با یکی از وکلای مرجع

تقلید خود دستگردان کرده، آیا می تواند بطور مستقیم به دفتر مرجع تقلید ارسال کند؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۸۹۶: بعضی از علمای محل ضمن، محاسبه خمس آن را اخذ کرده و خود قبض می دهند، نظر حضرتعالی چیست؟

جواب: لازم است سهمین مبارکین به مرجع تقلید یا نماینده مسلم وی پرداخت شود.

سؤال ۸۹۷: زن می داند شوهرش خمس نمی دهد، آیا می تواند خمس چیزی که در خانه از مخارج سال زیاد آمده بدون اجازه شوهر بپردازد؟

جواب: اگر مرد از پرداخت امتناع کند و مفسده ای در کار نباشد، زن می تواند با اجازه حاکم شرع، خمس آن را بپردازد.

سؤال ۸۹۸: پول به کسی داده می شود تا بابت خمس به مرجع تقلید برساند، آیا می تواند آن پول را برای خود برداشته و از پول خود به جای آن بگذارد؟

جواب: اگر به عنوان امانت به او داده نمی تواند، بلکه باید عین آن پول را بپردازد. مگر اینکه بداند صاحب پول به این امر راضی است.

سؤال ۸۹۹: کسی از اول تکلیف بنا داشته خمس بدهد ولی مسامحه کرده و خمس نداده و اکنون فقیر شده و توانایی پرداخت خمس ندارد، تکلیف او چیست؟

جواب: لازم است استغفار کند و تصمیم بگیرد هر وقت تمکن پیدا کرد، بپردازد.

سؤال ۹۰۰: این جانب خانه ای به فرزندم بخشیدم و در اختیار او گذاردم، پس از مدتی که در خانه بود به جهت بعضی اختلافات خانه را از او گرفتم و فروختم، سپس پول را به او دادم تا برای خود خانه ای تهیه کند و از طرفی خمس این پول را پرداختم سپس متوجه شدم که چون خانه را به فرزندم بخشیده بودم حق رجوع نداشته ام و خانه شرعا متعلق به او بوده است، آیا خمسی را که پرداخت کرده ام می توانم از خمس سال بعد کسر کنم؟

جواب: نمی توانید کسر کنید، بلی اگر عین پولی که داده اید موجود باشد می توانید آن را بگیرید.

سؤال ۹۰۱: در موقع رسیدن سال خمسی مبلغ ده هزار تومان خمس بدهکار شدم و با وکیل مجتهد دستگردان کردم، آیا می توانم از منافع سال آینده بپردازم؟

جواب: در صورتی که از منافع سال آینده پرداختید، باید خمس مبلغی را که می پردازید نیز بپردازید و در فرض سؤال اگر دوازده هزار تومان بپردازید بری الذمه خواهید شد.

سؤال ۹۰۲: معنی دستگردان در خمس و ثمره آن چیست؟

جواب: دستگردان به معنی این است که کسی که خمس به مال او تعلق گرفته، خمس مال خود را به مجتهد جامع الشرائط یا وکیل او می دهد و بعد همان مقدار را از او قرض می کند تا در آینده بدهد.

و ثمره آن این است که شخص قبل از دستگردان، حق تصرف در اموال خود را ندارد و اگر با آن کار کند اموال او به مقداری که رشد می کند به صورت تصاعدی متعلق خمس می شود یعنی سود مقدار خمس داخل مال خود را هم باید بدهد. ولی بعد از دستگردان می تواند در مال خود تصرف کند و اگر هم کار کند، خمس آن تصاعدی محاسبه نمی شود.

سؤال ۹۰۳: کسانی که سال قرار می دهند و دستگردان می کنند و بعدا وجه دستگردان شده را نمی دهند یا مقدار کمی از بدهکاری خود را داده و بقیه را نمی دهند، آیا تصرف در خانه و اثاث خانه و بقیه اموالشان جایز است یا نه؟

جواب: اگر از اول، که دستگردان کرده، قصد دادن نداشته، اموال او متعلق خمس است و تصرف در آن، جایز نیست و اما اگر در موقع دستگردان قصد پرداختن داشته و بعد، مسامحه می کند. تصرف در آن اموال، مانعی ندارد. ولی باید بدهی خود را بپردازد.

بخش و مصالحه خمس

سؤال ۹۰۴: کسانی که از حضرت تعالی اجازه اخذ و جوهات و دستگردان و مصالحه دارند، آیا می توانند در موقع حساب خمس اشخاص، مقداری از خمس را به آنها ببخشند؟

ص: ۲۲۳

جواب: مجاز نیستند. بلی در مواردی که تعلق خمس مشکوک است، می توانند مصالحه کنند.

سؤال ۹۰۵: آیا با فرض اشتغال ذمه به خمس و تمکن از ادای آن، مصالحه به کمتر جایز است؟

جواب: در فرض سؤال، جایز نیست. چون بر خلاف وضع خمس است.

مصرف خمس

سؤال ۹۰۶: آیا می توان سهم سادات را به سادات فقیر محلّ داد؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب، پرداخت سهم سادات باید به اذن مرجع تقلید باشد.

سؤال ۹۰۷: آیا اجازه می فرمایید سهمین را برای ساختن مسجد، حسینیه و سایر امور عامّ المنفعه مصرف کرد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۹۰۸: پدر و مادرم وضع مناسبی ندارند، آیا می توانم مبلغی از سهم امام علیه السلام را به آنها کمک کنم؟

جواب: در صورتی که پدر و مادر قدرت اداره زندگی خود را نداشته باشند و فرزند تمکن مالی داشته باشد، لازم است از مال شخصی خود نفقه آنها را بپردازد یا کمبود آن را جبران کند و نمی تواند سهم امام علیه السلام را به آنها بپردازد.

سؤال ۹۰۹: شخصی وجوهات شرعیّه از قبیل سهم امام علیه السلام یا سهم سادات بر ذمه دارد و می خواهد به دیدن یک طلبه یا یک سید مستحق برود، آیا می تواند چیزی خریده و بعنوان هدیه منزل یا عروسی به خانه آنها برده و از بابت وجوهات خود حساب کند؟

جواب: صرف سهمین مبارکین باید با اجازه از مجتهد جامع الشرائط و مرجع تقلید باشد.

سؤال ۹۱۰: آیا اطاعت از حکم ولی فقیه برای همه، از جمله کسانی که مقلد او نیستند واجب است؟

جواب: بر همه لازم است.

سؤال ۹۱۱: آیا در مسائل سیاسی و حکومتی نیز از مجتهد جامع الشرائط باید تقلید کرد؟ مثلاً در جمهوری اسلامی اطاعت از قوانین و مقررات دولت که به تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان رسیده و در رأس آنها ولی فقیه آن را تأیید کرده واجب شرعی است؟

جواب: واجب شرعی است و تخلف از آن غیر مشروع می باشد.

سؤال ۹۱۲: آیا احکامی که از سوی ولی امر مسلمانان در جمهوری اسلامی صادر می شود، برای مسلمانان سایر کشورها نیز لازم الاجراست؟

جواب: احکام ولی فقیه اگر در رابطه با منطقه خاص باشد برای خصوص آن منطقه لازم الاجراست و اگر عمومی باشد برای همه لازم الاجراست.

سؤال ۹۱۳: مخالفت با ولی فقیه از سوی یک عده، از جمله بعضی از مجتهدین چگونه است؟

جواب: اطاعت از ولی فقیه لازم است و مخالف با وی صلاحیت تصدی هیچ سمتی را ندارد.

سؤال ۹۱۴: کسی که ولایت فقیه را منکر شود، آیا عباداتش اشکال دارد؟

جواب: خیر، اشکال ندارد، هر چند انکار آن کاملاً بی مورد است، زیرا که ولایت فقیه امری مسلم است.

سؤال ۹۱۵: بعضی از خطبا که امام جمعه یا جماعت هستند حکومت اسلامی و ولایت فقیه را حکومت اختراعی قلمداد می کنند آیا اقتدا به اینگونه افراد و گوش دادن به تبلیغشان جایز است؟

جواب: شرکت در مجالس چنین اشخاصی و گوش دادن به تبلیغات سوء آنها جایز نیست.

سؤال ۹۱۶: آیا از نظر حضرت تعالی ارتکاب هر معصیتی (صغیره- کبیره) شرعاً قابل تعزیر است؟ و آیا حکومت اسلامی هر موردی را که اختلال در نظام است می تواند مورد عقوبت تعزیری قرار دهد؟

جواب: ارتکاب صغیره فی نفسه موجب تعزیر نمی شود مگر این که با اصرار بر آن تبدیل به کبیره شود.

ب: بلی

لزوم عمل به قوانین جمهوری اسلامی

سؤال ۹۱۷: عمل کردن به قوانین که در مجلس شورای اسلامی تصویب شده و به تأیید شورای نگهبان یا مجمع تشخیص مصلحت می رسد، از جهت شرعی چه حکمی دارد؟

جواب: احکام مزبوره لازم الاجراء است.

سؤال ۹۱۸: این جانب که تبعه ایران نیستم می خواستم با یک دختر ایرانی با رضایت دختر و والدین او ازدواج کنم و مقدمات کار فراهم شد و حتی مهمان هم دعوت کردیم، ولی نیروهای انتظامی مرا احضار کرده، بعد از چند ساعت بازداشت از من تعهد گرفتند که با ایرانی

ص: ۲۲۶

ازدواج نکنم. تکلیف بنده چیست؟

جواب: از قضیه مورد سؤال خبری ندارم، ولی بطور کلی لازم است قوانین مصوب جمهوری اسلامی رعایت شود.

سؤال ۹۱۹: این جانب در سال ۱۳۶۵ به عنوان برادر شهید، طبق قانون بنیاد شهید و با رضایت پدرم که قیم شرعی فرزندان برادرم بود، از معافیت سربازی استفاده کردم، حال آنها بزرگ شده اند، در صورتی که من استفاده نکرده بودم آنها می توانستند استفاده کنند. آیا حقی به گردن من وجود دارد؟

جواب: اگر استفاده شما بر خلاف قانون جمهوری اسلامی نبوده هیچ گونه حقی به شما ندارند.

سؤال ۹۲۰: آیا نصب دکه در پیاده رو خیابانها و خرید و فروش در آنها اشکالی دارد؟

جواب: اگر مزاحمت با عابرین نداشته و مخالف با قوانین جمهوری اسلامی نباشد، مانعی ندارد.

تصرف در اموال بیت المال

سؤال ۹۲۱: استفاده شخصی از تلفن و وسایل بیت المال در صورتی که وجهی در قبال آن داده شود، چگونه است؟

جواب: تابع مقررات و قوانین اداره و نظر مسئول آنجا می باشد.

سؤال ۹۲۲: آیا استفاده بدون قید و شرط از بیت المال جایز است؟

جواب: تصرف در بیت المال جایز نیست. مگر در مواردی که مسئولان مربوطه اجازه دهند و در صورت اجازه تصرف، باید به مقداری که اجازه داده شده است اکتفا شود.

زمینها و خانه هایی که از دولت گرفته می شود

سؤال ۹۲۳: شخصی با داشتن منزل مسکونی به ملاحظه داشتن بدهی برای آن تقاضای منزل سازمانی کرده و بالاخره به او داده می شود و او هم منزل مسکونی را اجاره داده و در

خانه سازمانی سکونت می کند، آیا مانعی ندارد؟ رفت و آمد خویشان به آنجا چگونه است؟

جواب: در صورتی که طبق ضوابط و مقررات در اختیار ایشان قرار داده شده باشد، سکونت وی و رفت و آمد به آنجا مانعی ندارد.

سؤال ۹۲۴: شخصی خانه مجهول المالک را از دولت جمهوری اسلامی خریده، ولی قصدش این است هر وقت مالک مشخص گردید ملک را مسترد کرده و پول را ارجاع کند سکونت و نماز در آن چه حکمی دارد؟ و آیا بهای فعلی را می توان در مقابل واگذاری به شهرداری از او گرفت؟

جواب: لازم است ملاحظه شود که دولت به چه عنوانی خانه مزبور را فروخته اگر بعنوان مجهول المالک فروخته علی القاعده احکام بعدی را در نظر گرفته و بر خریدار لازم نیست چیزی بدهد، اگر چه مالک بعداً مشخص شود. زیرا دولت لازم است از عهده ضمان او برآید. و اگر بصورت مصادره بوده چنانچه مصادره واجد شرایط باشد در این صورت نیز خانه ملک خریدار شده و انواع و اقسام تصرفات در آن جایز است.

سؤال ۹۲۵: زمینهای دایر یا بایر که از طریق سازمان زمین شهری به افراد برای ساخت منزل واگذار می شود، از لحاظ تصرف شرعاً چگونه است؟

جواب: چون با توجه به ضوابط شرعی است مانعی ندارد.

سؤال ۹۲۶: در مملکت غیر اسلامی زمینهایی را از طرف حکومت به مردم می دهند، آیا خریدار لازم است جستجو کند؟

جواب: اگر بداند زمین مال مردم است جایز نیست و در آنها تصرف کند، مگر اینکه صاحبان آنها را بشناسد و از آنان اجازه بگیرد.

سؤال ۹۲۷: ملک مزروعی است بدون معارض، که دارای سند مالکیت قانونی بوده و با رعایت جمیع جوانب شرعی لا ینقطع همه ساله توسط مالکین کشت آبی و دیمی گردیده است، آیا ارگانهای دولتی یا شخصی می توانند شرعاً از آنان سلب مالکیت کنند؟

جواب: چنانچه بعضی از عناوین مصوبه نظام اسلامی بر آن منطبق نباشد سلب

مالکیت به هیچ وجه جایز نیست.

خیابانهایی که توسط دولت احداث می شود

سؤال ۹۲۸: خیابانهایی که توسط حکومتها احداث می شود و چه بسا مجهول المالك است و یا مالک آن معلوم است و یا از موقوفات است، آیا عبور و مرور از آنها اشکال دارد؟

جواب: عبور و مرور مانعی ندارد.

ص: ۲۲۹

امر به معروف و نهی از منکر

شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر

سؤال ۹۲۹: شرایط امر به معروف و نهی از منکر را بیان کنید.

جواب: شرایط امر به معروف و نهی از منکر پنج چیز است:

اول: آنکه آمر و ناهی، معروف و منکر را بشناسد و یقین داشته باشد به وجوب معروف و حرمت منکر، و خودش از اشتباه ایمن باشد.

دوم: آنکه احتمال بدهد که امر و نهی او تأثیر داشته باشد، پس اگر احتمال عقلایی بدهد که امر و نهی او اثر ندارد، وجوب آن ساقط می شود.

سوم: آنکه کسی که واجب را ترک کرده و یا فعل حرام را بجا آورده، اصرار به آن داشته باشد، پس اگر بداند که مرتدع شده و بعد مرتکب نمی شود، ساقط می شود.

چهارم: آنکه واجب بودن معروف و حرام بودن منکر در حق فاعل منجز و ثابت باشد و در ترک واجب و فعل حرام عذری نداشته باشد، پس اگر فاعل، معتقد باشد به مباح بودن فعل حرامی و یا به جواز ترک واجبی، در این صورت امر به معروف و نهی از منکر ساقط می شود و همینطور است در هر موردی که تارک واجب و فاعل حرام عذر داشته باشد، بلی از راه تنبیه غافل و ارشاد جاهل، تنبیه و ارشاد لازم است.

ص: ۲۳۰

پنجم: آنکه در امر و نهی او مفسده و ضرری برای خود او یا مسلمان دیگری نباشد، پس با احتمال عقلایی به ضرر و مفسده، ساقط می شود.

سؤال ۹۳۰: مراتب امر به معروف و نهی از منکر را بیان کنید.

جواب: چون مقصود از امر به معروف و نهی از منکر آن است که مرتکب فعل حرام و ترک واجب، این عمل را ترک کند، پس اگر به مجرد اظهار کراهت از این عمل - ولو به اعراض و ترک معاشرت و مراوده - مرتکب، مرتدع می شود و ترک می کند، کافی است و ادای وظیفه امر به معروف و نهی از منکر شده است و حاجت به امر و نهی بیشتر نیست. و این، درجه اول از امر به معروف و نهی از منکر است.

- درجه دوم از امر به معروف و نهی از منکر آن است که اگر مرتکب منکر، با اظهار کراهت، ترک معصیت نکرد با حسن خلق و کلام حسن او را امر به معروف و نهی از منکر کند و مصالح ترک منکر و فعل معروف و مفسد عکس آن را بیان کند تا مرتکب، متنبه شود و ترک معصیت کند، و اگر به همین مقدار مرتکب، متنبه شد و معصیت را ترک کرد ادای وظیفه شده است.

- درجه سوم از امر به معروف و نهی از منکر آن است که اگر معصیت کار، به زبان خوش و کلام حسن، ترک معصیت نکرد، با غلظت و کلام خشن و تعبیر و سرزنش، امر و نهی کند. با مراعات ترتیب درجات زبری و خشونت.

درجه چهارم از امر به معروف و نهی از منکر در موردی است که معصیت کار، از درجات مذکوره، ترک معصیت نکند و مصر باشد، در این صورت اگر بداند به زدن، ترک می کند و یا اقلاً احتمال عقلایی باشد که زدن، مؤثر است و از ضرر به جان و مال و عرض خود یا مسلمان دیگری ایمن باشد، واجب است زدن به مقداری که ترک معصیت کند. به شرط آنکه منجر به جرح و قتل یا سرخی و کبودی که دیه دارد، نشود.

سؤال ۹۳۱: افرادی که مخالف نظام جمهوری اسلامی هستند یا رعایت حجاب و اصول اسلامی - کلی و جزئی - را نمی کنند یا وضع کسب و درآمدشان از نظر شرعی مشکوک یا حرام

ص: ۲۳۱

و یا مخلوطی از حرام و حلال است، نظر مبارکتان راجع به رفت و آمد و سایر ارتباطات با آنان، همچون: گفتگو و مصافحه، صله رحم، صرف غذای آنان، نماز خواندن در منزل ایشان، هدیه دادن و گرفتن، چیست؟

جواب: گفتگو و رفت و آمد با آنان اشکال ندارد، بخصوص اگر موجب هدایت آنها شود. ولی تصرف در اموال آنها در صورتی جایز است که علم به وجود مال حرام در آنچه مورد تصرف است نباشد.

سؤال ۹۳۲: تنبیه دانش آموزان جایز است یا نه؟

جواب: با اذن ولی در موارد نهی از منکر و جلوگیری از فساد، به نحوی که دیه واجب نشود با اقتصار به مقدار ضرورت، جایز است.

سؤال ۹۳۳: ما برای خریداری اجناس و لوازم زندگی ناچار به مسافرت می باشیم و همیشه با راننده هایی برخورد می کنیم که ساز و آواز گوش می کنند، آیا نهی از منکر بر ما واجب است یا نه؟

جواب: اگر مفسده ای مترتب نشود به قدر امکان، نهی از منکر کنید و حتی الامکان با وسایل دیگری که توأم با معصیت نباشد، مسافرت کنید.

سؤال ۹۳۴: زنی از نظر روابط و معاشرت با نامحرمان و پوشیدن لباس به شیوه نامناسب پروایی ندارد و در این باره به حرفهای شوهر اعتنا نمی کند وظیفه شوهرش چیست؟

جواب: لازم است با موعظه و نصیحت یا به هر وسیله دیگری که ممکن است او را به احکام شرع ارشاد و از معصیت کردن جلوگیری کند.

سؤال ۹۳۵: پدری دارای چند فرزند است که بعضی از آنها با آنکه بزرگ و بالغ می باشند از فرائض دینی روگردانند، از این راه ناراحتی پدر را فراهم می کنند، آیا پدر راجع به امر عبادات آنها مقصر است یا نه؟

جواب: وظیفه پدر آن است که تا وقتی احتمال تأثیر می دهد اولاد را به اتیان واجبات و ترک محرمات به هر نحوی که صلاح بداند خواه به موعظه و نصیحت باشد خواه به تهدید یا به نحو دیگر، وادار کند و چنانچه پدر به وظیفه شرعی خود

عمل کند و در آنان اثر نکند، پدر، گناهکار نیست.

سؤال ۹۳۶: اگر زنی در زندگی، اولاً اطاعت از شوهر نکرد، ثانياً برای شوهرش ارزش قائل نبود، ثالثاً اسرار زندگی را در همه جا فاش کرد، رابعاً در زندگی مرتب دروغ گفت، تکلیف مرد از نظر شرعی با چنین زنی چیست؟

جواب: باید او را امر به معروف و نهی از منکر کند.

سؤال ۹۳۷: این جانب پدری دارم که خوش اخلاق نیست و مغرور و خودپسند می باشد، در حق خانواده خود ظلم روا می دارد و من از وقتی که به تکلیف رسیده ام در حال مبارزه با پدرم هستم، اگر جوابش را همان موقع در حضور دیگران بدهم، کار نادرست و ناشایست انجام داده ام و اگر تنها با پدرم صحبت کنم حرفم را قبول نمی کند و می گوید در مقابل پدرت درشتی نکن، خلاصه نمی دانم چه کنم؟ وظیفه ام چیست؟

جواب: حفظ احترام والدین و مراعات ادب در صحبت با آنان لازم است و در موارد لزوم امر به معروف و نهی از منکر، اگر مایوس از تأثیر باشید، تکلیف ساقط است.

سؤال ۹۳۸: کسانی هستند که هرچه از رادیوهای بیگانه می شنوند قبول می کنند و برای دیگران هم نقل می کنند. آیا لازم است که ما به این رادیوها گوش کنیم و جواب این افراد را بدهیم یا خیر؟ (چون از بعضی ها شنیده ام که حرام است حال می خواستم نظر حضرت عالی را بدانم).

جواب: اگر موجب انحراف و مفسده است، نباید گوش کنید.

ترک معاشرت به عنوان نهی از منکر یا امر به معروف

سؤال ۹۳۹: صلۀ رحم و رفت و آمد با همسایه مسلمان که قرآن مجید و شارع مقدس و پیشوایان عظیم الشان امر و سفارش به آن فرموده اند با وضع بی بندوباری و پرده دری و بی اعتنایی و سرکشی که بعضی ها دارند و آنچه نصیحت و کناره گیری می شود اثر نمی بخشد چگونه است؟ و آیا در چنین شرایطی باید به کلی قطع رابطه کرد یا اینکه مثلاً سالی یک

مرتبۀ معاشرت با ایشان لازم است؟

جواب: صلۀ رحم منحصر به رفت و آمد نیست. اگر این طریق معاشرت موجب فساد است، به طریق دیگر از قبیل: مکاتبه و احسان، صلۀ کنید، و ضمناً از موعظه و نصیحت، تا ممکن است خودداری نکنید که بزرگترین صلۀ و احسان در حق آنها، بازداشتن آنها از معصیت است.

سؤال ۹۴۰: بعضی از بستگان ما بکلی، توجّه به نماز و روزه و سایر واجبات ندارند و موعظه و نصیحت هم در آنها اثر نمی‌کند، اکنون صلۀ رحم با آنها چه صورت دارد؟

جواب: اگر ترک صلۀ، موجب تنبّه و ارتداع آنها از معصیت می‌شود ترک کنید و اگر به معاشرت و نصیحت، احتمال ارتداع آنان از معصیت بدهید معاشرت و صلۀ رحم کنید، تا آنان را وادار به اطاعت خداوند سبحان کنید.

سؤال ۹۴۱: آیا قطع رابطه از ارحامی که تجاهر به گناهان می‌کنند جایز است یا نه؟

جواب: اگر قطع مراوده، موجب تنبّه و ارتداع آنها از معصیت باشد، لازم است قطع مراوده شود.

سؤال ۹۴۲: آیا انسان می‌تواند از نظر شرعی با خویشاوندانی که بی‌تقوا و بی‌نماز و ضد انقلابند از قبیل: پدر و مادر، خواهر و غیره قطع رحم کند؟

جواب: قطع رحم جایز نیست. ولی باید آنها را با مراعات موازین، امر به معروف و نهی از منکر کند.

سؤال ۹۴۳: کمک به کسی که نماز نمی‌خواند ولی اعتقاد به وجوب آن دارد، چگونه است؟

جواب: در صورتی که ترک اعانت به او موجب تنبّه و خواندن نماز شود اعانت نکنند. مگر در مواردی که ترک اعانت، موجب تلف او شود که این صورت، حفظ نفس او لازم است.

سؤال ۹۴۴: اگر در محیط کار و اداره خلاف شرعی دیده شد و اگر تذکر بدهیم مؤثر واقع نمی‌شود یا اصلاً تذکر دادن ممکن نباشد، تکلیف ما چیست؟

جواب: در تخلفات اداری باید به مقامات مربوطه گزارش شود و در خلاف شرعهای دیگر شرایط امر به معروف و نهی از منکر ملحوظ گردد و اطاعت در اموری که خلاف شرع است جایز نیست.

سؤال ۹۴۵: اصولاً در فقه اسلام برای پیشگیری از وقوع جرم در جامعه و تأمین جامعه از خطر مجرمین چه راههای حقوقی وجود دارد و این اقدامات در صورت وجود، تحت چه عناوین فقهی و مطابق کدام دلیل می باشند؟

جواب: اساس سؤال عبارت است از اینکه پیشگیری از وقوع جرم آیا مشروعیت دارد یا نه؟ و در صورت اول، تحت چه عنوانی قرار می گیرد؟ جواب این است که اصولاً مسأله نهی از منکر که یکی از فرائض مهمه اسلام است و حتی بعنوان ستون برای واجبات دیگر معرفی شده است. زیرا بعد از تحقق جرم و ارتکاب عمل نامشروع جایی برای نهی و زجر باقی نمی ماند. کسی که مثلاً شرب خمر انجام داد و یا خدای ناکرده زنا کرد، پس از وقوع عمل، وی را از چه چیز نهی می کنند؟ و آیا نهی می تواند تأثیری در ما وقع داشته باشد و انقلاب محال را بوجود آورد؟ از اینجا استفاده می کنیم که نهی از منکر در رابطه با آینده و یا ادامه فعل واقع شده می باشد. در این صورت پیدا است که مورد آن اشخاصی است که زمینه ارتکاب جرم در آنان وجود دارد و در غیر این اشخاص محلی برای آن وجود ندارد. با توجه به این مطلب تمام مراتب موجود در نهی از منکر در مورد سؤال قابل پیاده شدن می باشد و بعید نیست که حتی جریمه های مالی در صورتی که تنها راه ترک منکر و عدم ارتکاب فحشا باشد، بعنوان نهی از منکر مشروعیت داشته باشد. البته تعیین مقدار جریمه مالی و همینطور تعیین مقدار زندان و سایر کیفرهای مربوطه به عهده حاکم شرع است.

امر به معروف و نهی از منکر

سؤال ۹۴۶: از آنجایی که امر به معروف و نهی از منکر از واجبات شرعی می باشند وظیفه انسان در قبال مجالس لهو و لعب و افراد بی بندوبار چیست؟

ص: ۲۳۵

جواب: اگر احتمال تأثیر در ارشاد و نصیحت خود بدهید، باید نهی از منکر کنید. بلی باید با ملایمت و مهربانی تذکر دهید، شاید نتیجه بگیرد.

سؤال ۹۴۷: اگر شخصی در اتومبیلی سوار شده که نوار موسیقی یا غنا گذاشته اند و بدانند نهی از منکر سودی ندارد، وظیفه چیست؟

جواب: در صورت امکان از اتومبیل پیاده شود و اگر ممکن نباشد توجه خود را معطوف به امور دیگر کند.

سؤال ۹۴۸: در شرایط کنونی در برخی از مراسم عروسی از نوارهای مبتذل استفاده می شود، با توجه به اینکه ممکن است عدم شرکت در مراسم موجب تیرگی روابط فامیلی شود و از طرف دیگر نهی از منکر هم مفید نیست، شرکت در این مجالس چگونه است؟

جواب: شرکت جایز نیست، اگر چه موجب تیرگی روابط شود.

سؤال ۹۴۹: تماس گرفتن با افرادی که سر و کار با نوارهای مبتذل و فیلمهای نامشروع دارند چگونه است؟ اگر امر به معروف و نهی از منکر باعث مسخره خود آمر و ناهی شود چگونه است؟

جواب: اگر تماس موجب تشویق و یا بی اعتنایی به حرام باشد، جایز نیست.

سؤال ۹۵۰: شخصی یکی از اقوامش علاوه بر تارک الصلاة بودن، به بعضی از مقدسات بی احترامی می کند و او برای احترام پدر و مادر حرفی به او نمی زند ولی قلباً از او ناراضی و ناراحت است، آیا همین مقدار در نهی از منکر کافی است؟

جواب: اگر می توانید او را نصیحت کنید و امر به معروف و نهی از منکر نمایید و ناراحت شدن پدر و مادر مسقط تکلیف نمی شود و اگر رفت و آمد با چنین افرادی تأیید آنان باشد ترک کنید.

سؤال ۹۵۱: بازی کردن با پاسور چه حکمی دارد؟

جواب: اگر از آلت قمار بودن خارج شده باشد و برد و باختی در کار نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۹۵۲: آیا بازی کردن با شطرنج حرام است؟

جواب: اگر از آلت قمار بودن خارج شده باشد و برد و باختی در کار نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۹۵۳: ورزشی که در آن برد و باخت مطرح است، مثل مسابقات فوتبال، والیبال، کشتی و... چه صورتی دارد؟ آیا حلال است یا حرام؟

جواب: شرطبندی و برد و باخت حرام است. بلی اگر شرطبندی نشود، ولی جایزه ای به برنده بدهند، اشکالی ندارد.

سؤال ۹۵۴: بیشتر اوقات مشاهده می شود که بعضی در مسابقات فوتبال، والیبال، بخصوص پینگ پنگ، مبلغ ۴۰ یا ۵۰ تومان پول می سپارند و روی آن شرطبندی می کنند و هر گروه یا تیمی که برنده می شود، با آن پول میوه یا شیرینی خریداری کرده و می خورند؛ آیا این بازی حکم قمار را دارد یا خیر؟

جواب: شرطبندی و گرفتن و دادن پول، حرام است.

سؤال ۹۵۵: حکم تراشیدن ریش با تیغ چیست؟ موهای روی گونه چگونه چطور؟

جواب: تراشیدن ریش بنابر احتیاط واجب حرام است ولی تراشیدن موهای روی گونه، مانعی ندارد.

سؤال ۹۵۶: تراشیدن موهای صورت که هنوز بطور کامل در نیامده و جلوه ناموزونی دارند، چه صورتی دارد؟

جواب: خلاف احتیاط وجوبی است.

سؤال ۹۵۷: تراشیدن ریش و ماشین کردن آن، چه حکمی دارد؟

جواب: تراشیدن و ماشین کردن که در حکم تراشیدن باشد، بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

سؤال ۹۵۸: آیا می توان برای رشد بهتر ریش، آن را با تیغ تراشید، افرادی که در اثر نتراشیدن ریش، در صورت خود احساس خارش می کنند، چطور؟

جواب: در هیچ یک از دو صورت جایز نیست، بنابر احتیاط وجوبی.

سؤال ۹۵۹: این جانب در کارم با گرد و غبار سرکار دارم، ریش صورتم را تا چه اندازه می توانم بزنم؟

جواب: با دیگران در این حکم فرقی ندارید.

سؤال ۹۶۰: گفته می شود که هیچ مردی اجازه ندارد از اول عمرش تا آخر عمرش صورتش را با تیغ بتراشد، مگر این که موردی پیش آید و مثلا مریض شود و لازم باشد که صورتش را تیغ بتراشد.

اولا: تقاضا دارم که بنویسید آیا این مطلب مطابق با فتوای جنابعالی است یا خیر؟

ثانیا: آیا مرد جوانی که حدود ۱۸-۱۹ سال سن دارد، اجازه دارد که فقط به منظور رویدن مو در صورتش (ریش و سبیل) و بهتر رویدن آن، صورتش را دو یا سه بار با تیغ بتراشد یا خیر؟ در مورد تراشیدن سبیل چه می فرمایید؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب نباید ریش را بتراشند، ولی تا ریش بیرون نیامده تیغ به صورت کشیدن مانع ندارد و تراشیدن سبیل اشکال ندارد.

سحر و جادو

سؤال ۹۶۱: در بعض سور قرآنی سحر و جادو تأیید شده است، آیا ممکن است اگر خانواده ای مورد آن قرار گرفته باشد، بطور کلی نابود گردد؟

جواب: آری سحر و جادو دارای چنین اثری می تواند باشد. از این جهت سحر و جادو امری است حرام و برای ساحر حدّ معین شده. از این رو لازم است از آن کاملاً اجتناب شود ولی اگر برای ابطال سحر دیگران، تعلّم و یا اعمال شود، مانعی ندارد.

شعبده بازی

سؤال ۹۶۲: آیا شعبده بازی و تردستی در صورتی که انجام دهنده اعلام کند: این امور حقیقت ندارد، جایز است؟ دیدن آنها چه حکمی دارد؟

جواب: امور مذکوره خالی از اشکال نیست حتی در فرض مزبور، و مؤمنین باید از آنها اجتناب کنند.

مواد مخدر

سؤال ۹۶۳: کشیدن و خرید و فروش تریاک و کشت خشخاش چه صورتی دارد؟

جواب: اعتیاد به تریاک جایز نیست و معتاد در صورت عدم ضرر باید آن را ترک کند و خرید و فروش یا کشت منوط است به مقررات دولت اسلامی و تخلف جایز نیست.

سؤال ۹۶۴: استعمال دخانیات و مواد مخدر و تهیه و توزیع آن چه حکمی دارد؟

جواب: استعمال مواد مخدر و خرید و فروش آنها حرام است و استعمال دخانیات نیز اگر زمینه اعتیاد را ایجاد کند، حرام است.

سؤال ۹۶۵: کسی که هرویین فروش بوده و مبالغی از این راه به دست آورده و الآن توبه کرده، آیا آنچه از این راه پیدا کرده، باید به صاحبان وجوه برگرداند و در صورت عدم شناسایی آنان صدقه دهد، یا اینکه مالک است؟

جواب: مالک نیست و باید پولهایی را که گرفته، به صاحبان آنها برگرداند و در صورت عدم شناخت آنان، به نیت صاحبان آن به فقیر صدقه دهد و احتیاطاً هم از حاکم شرع اجازه بگیرد.

سؤال ۹۶۶: کشیدن سیگار به صورت تفریحی در صورتی که اعتیاد نیاورد چه حکمی دارد؟

جواب: بهتر، بلکه مقتضای احتیاط، اجتناب است.

سؤال ۹۶۷: استعمال تریاک برای جوانان و پیران چه حکمی دارد؟

جواب: برای جوانان جایز نیست و در پیران در صورت عدم اعتیاد جایز نیست.

سؤال ۹۶۸: آیا خرید و فروش و استفاده هرویین، حشیش و سایر مواد مخدر، جایز است؟

جواب: جایز نیست.

استفاده مردان از طلا

سؤال ۹۶۹: آیا پلاتین یا طلای سفید برای مردان اشکال دارد؟

جواب: ظاهراً پلاتین غیر از طلای سفید است، لذا پلاتین برای مردان حلال است، اگر چه طلای سفید حرام است.

سؤال ۹۷۰: ساختن و خرید و فروش طلا برای استفاده مردان، چه حکمی دارد؟

جواب: ساختن و خرید و فروش انگشتر طلا برای مردان جایز نیست و همچنین است ساختن و خرید و فروش طلاهای زینتی دیگر برای مردان، مانند زنجیر طلا که به سینه می آویزند، ساعت مچی طلا، عینک طلا و امثال اینها.

سؤال ۹۷۱: آیا خرید و فروش انگشتر طلای مردانه که فقط مردان از آن استفاده می کنند،

فقط حرام است یا علاوه بر حرمت، معامله نیز باطل است؟

جواب: اگر مختص مردان باشد فروش آن باطل است. مگر به ملاحظه ماده آن بدون ملاحظه قیمت هیأت آن.

رشوه

سؤال ۹۷۲: اگر گرفتن حق، مستلزم دادن رشوه باشد، آیا دادن رشوه جایز است؟

جواب: در صورت انحصار، مانعی ندارد.

فروش خون

سؤال ۹۷۳: فروش خون چه حکمی دارد؟

جواب: فروش جایز است، ولی بهتر است که به قصد رفع ید از آن پول بگیرد.

غنا و خوانندگی

سؤال ۹۷۴: غنا چیست؟

جواب: صوتی که با ترجیع و طرب همراه باشد و مناسب با مجالس لهو و لعب باشد غنا و حرام است.

سؤال ۹۷۵: آموزش و فراگیری آهنگهای قرآنی به منظور تلاوت چگونه است؟

جواب: اگر غنا نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۹۷۶: خواندن شعر در مجالس عروسی چه حکمی دارد؟

جواب: اگر غنا نباشد و مشتمل بر جهت محرم دیگری نیز نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۹۷۷: آواز زن در بین زنان و جمع خوانی زنان و مردان چه حکمی دارد؟

جواب: آواز زن در بین زنان اگر غنا نباشد و همراه محرماتی از قبیل استعمال آلات لهو و لعب و دایره نباشد و صدای او به گوش مرد نامحرم نرسد مانعی ندارد، و جمع خوانی زن و مرد نیز اگر غنا نباشد و موجب تهییج و مفسده نشود و

رعایت مسائل محرم و نامحرمی بشود، مانعی ندارد.

سؤال ۹۷۸: غنا چیست و حکم آن را بیان کنید؟

جواب: غنا آوازی است که در آن صدا را در گلو می گردانند. که به زبان عرفی چهچه می گویند، و طرب انگیز هم باشد و مناسب مجالس لهو و لعب هم باشد که این حرام است.

سؤال ۹۷۹: آیا غنا و موسیقی دو مقوله جدا از هم هستند؟ و طرب به چه معناست؟ و معامله آلات موسیقی چگونه است؟

جواب: غنا و موسیقی دو مقوله می باشند. ولی علت حرمت در هر دو، یک چیز است و آن ایجاد طرب است. و مقصود از طرب تحول غیر اختیاری است که در مستمع پیدا می شود. و معامله آلات لهو و لعب حرام است.

غیبت کردن

سؤال ۹۸۰: آیا انتقاد از مسئولین کشور و شهر، غیبت محسوب می شود؟

جواب: چنانچه هدف کوچک کردن آنها باشد، حرام است.

سؤال ۹۸۱: آیا در مسائل سیاسی و اجتماعی غیبت جایز است؟ ملاک و میزان چیست؟

جواب: اگر عنوان غیبت داشته باشد، جایز نیست.

سؤال ۹۸۲: اگر فردی غیبت فرد دیگر را کرد، آیا باید برای توبه کردن، از طرف مقابل طلب رضایت کند، یا اینکه تنها استغفار کافی است؟ در صورت مانع بودن شرم و حیا، چه باید کرد؟

جواب: استغفار کافی است.

سؤال ۹۸۳: اگر عادل غیبت عادل دیگری را کند، آیا غیبت کننده از عدالت ساقط می شود یا نه؟ و وظیفه ما در قبال او چیست؟

جواب: اگر عدالت هر دو محرز بوده، تا یقین به فسق یکی پیدا نشده، هر دو

محکوم به عدالت هستند و کار هر کدام محکوم به صحت است. ولی اگر معلوم است که غیبت کننده بدون مجوز غیبت می کند، از عدالت ساقط می شود.

استمنا

سؤال ۹۸۴: اگر شخصی با خود بازی کند، اما هنگام خروج منی از آن جلوگیری کند و منی خارج نشود، چگونه است؟

جواب: اگر قصد خروج منی داشته باشد عمل حرام است و در صورت عدم قصد و عادت نداشتن خروج منی، مانعی ندارد. اگر چه منی خارج شود.

سؤال ۹۸۵: اگر در آزمایش قبل از ازدواج به مقداری منی احتیاج باشد، آیا به لحاظ نبودن همسر می توان استمنا کرد؟

جواب: اگر آزمایش مزبور ضرورت داشته باشد و از راه دیگری غیر از استمنا امکان نداشته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۹۸۶: آیا جایز است شوهر با بدن همسر خود استمنا کند؟

جواب: بلی، جایز است.

موسیقی و آلات لهو

سؤال ۹۸۷: آیا موسیقی را مطلقاً حرام می دانید؟

جواب: چیزی که مناسب مجالس لهو باشد حرام است.

سؤال ۹۸۸: کدام موسیقی حرام است؟ و آیا گوش دادن به آن برای رفع خستگی ناشی از کار یا افسردگی و مانند آن، اشکال دارد؟

جواب: موسیقی که دارای طرب و ترجیع باشد حرام است و فرقی بین رفع خستگی و غیر آن نمی کند.

سؤال ۹۸۹: نظر مبارکتان در مورد موسیقی و آواز موسیقی چه می باشد اگر با صدای زن باشد چه حکمی دارد؟

ص: ۲۴۳

جواب: موسیقی که مناسب مجالس لهو و لعب باشد حرامست و اگر صدای زن باشد حرمت مؤکد می شود.

سؤال ۹۹۰: شرکت در مجالس عروسی یا جشنهایی که در آن برنامه های موسیقی اجرا می شود، چگونه است؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۹۹۱: استعمال آلات موسیقی در دسته های عزاداری، آیا جایز است؟

جواب: استعمال آلات لهو و لعب مطلقاً حرام است.

سؤال ۹۹۲: آیا تعلیم ارگ که یک وسیله موسیقی است و خرید و فروش آن و همچنین استفاده از آن آزاد است و در رادیو و تلویزیون هم استفاده می شود، جایز است؟ این جانب معلّم این وسیله موسیقی هستم نظر حضرت تعالی در مورد تعلیم آن چیست؟

جواب: اگر به صورت مطرب و مناسب مجالس لهو و لعب نواخته شود اصل آن حرام و تعلیم آن هم حرام است و الا- حرام نیست.

سؤال ۹۹۳: این جانب علاقه وافری در زمینه فراگیری موسیقی به عنوان وسیله ای برای پر کردن بخشی از اوقات فراغت بصورت تئوری و عملی را دارم، نظر حضرت تعالی در این مورد چیست؟

جواب: صرف نظر از اینکه موسیقی لهوی و مناسب مجالس خوشگذرانی چه از نظر تعلیم و تعلم و چه از نظر عملی حرام است باید توجه داشت که وقت چقدر ارزش دارد و در کنار آن اطلاعات نسبت به مسائل اسلامی بسیار کم. آیا بهتر نیست که از وقت برای آشنا شدن هر چه بیشتر به مسائل مختلف اسلامی استفاده کرد؟ مخصوصاً برخی از آنها نشاط انگیز می باشد، مانند قصه های قرآن و تاریخ اسلام و شخصیت های اسلامی از زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله به بعد. و آیا صحیح است که یک مسلمان دهها سال بر او بگذرد و سالهای آخر عمرش فرا رسد و با دست تهی از اطلاعات اسلامی از این جهان رخت بریند!

سؤال ۹۹۴: استفاده تنبک و دایره در مجالس عروسی چه حکمی دارد؟

ص: ۲۴۴

جواب: جواز آن، محل اشکال است.

سؤال ۹۹۵: نظر حضرت تعالی در مورد آهنگهایی که از رادیو و تلویزیون پخش می شود چیست؟

جواب: آهنگهای مناسب مجالس لهو و لعب و مهیج حرام است و اگر چنین نیست، مانعی ندارد.

سؤال ۹۹۶: اگر کسی هیچ نوع آهنگی برای او ایجاد تحریک نکند، گوش دادن او به آهنگها چگونه است؟

جواب: ملاک نوع مردم است، نه شخص انسان.

سؤال ۹۹۷: لطفا حکم دایره و دف زدن در عروسی زنان و مجلس عقد و مجلس جشن بعد از عقد و خواندن زن در مجالس زنانه و زدن دایره در مراسم ختنه کردن فرزند را بیان فرمایید؟

جواب: تنها غنا و آواز در مجالس عروسی زنانه مستثنی است و در بقیه موارد حرام است.

سؤال ۹۹۸: حکم نگاه کردن به فیلمهای تلویزیونی که برخی اوقات زنهای بی حجاب نیز دارد و نیز گوش دادن به صدای تازی که نواخته می شود، چه صورت دارد؟

جواب: نگاه کردن به فیلم اجنبیه که او را نمی شناسد، به شرطی که ریبه و فساد در آن نباشد اشکال ندارد. و موسیقی مطرب حرام است و صداهاى مشکوک مانع ندارد.

سؤال ۹۹۹: بعضی از سرودهایی که از صدا و سیمای جمهوری اسلامی پخش می شود آهنگهای تندی دارد که حتی انسان را از حالت طبیعی خارج می کند، شنیدن این نوع سرودها چه حکمی دارد؟ و آیا شنیدن کلیه آهنگهایی که از رادیو پخش می شود موافق شرع است؟

جواب: موسیقی مطرب حرام است و صداهاى مشکوک مانع ندارد.

سؤال ۱۰۰۰: گیتار و یا سایر وسایلی را که هم اکنون ما در منزل داریم- اگر چه اصلا از آنها

استفاده نمی شود-چه کار کنیم؟

جواب: آلات لهو را باید از بین ببرید.

سؤال ۱۰۰۱: آیا خرید و نصب آنتن های ماهواره ای در منازل جایز است؟ و ثنیا استفاده افراد از برنامه ها چگونه است؟ و ثالثا آیا منع کودکان از دیدن برنامه ها، مجوز تهیه و نصب آنتن و استفاده بزرگترها (پدر و مادر) می باشد یا خیر؟

جواب: اولاً، با توجه به آنچه مطلعین اظهار می دارند برنامه های ماهواره اکثراً موجب شیوع فحشا و منکر مخصوصاً در رابطه با نسل جوان می باشد. لذا خرید و نصب آنتن های ماهواره ای جایز نیست.

ثانیاً، صرف استفاده از برنامه ها، اگر خارج از برنامه های فوق الذکر باشد و موجب انحراف اخلاقی و یا اعتقادی و غیره نباشد، مانعی ندارد.

ثالثاً، اگر استفاده بزرگترها در همان محدوده ای باشد که در جواب دوم ذکر شد، مانعی ندارد. ولی در عین حال عدم جواز خرید و نصب به قوت خود باقی است.

سؤال ۱۰۰۲: این جانب پای تلویزیون می نشینم و بچه ها از ۵ ساله تا ۲۰ ساله، از دختر و پسر، از محصل مدرسه تا طلبه همه به تلویزیون نگاه می کنند. و بنده مواردی خلاف شرع مشاهده می کنم و به خاطر اینکه فرهنگ اسلامی بچه ها خراب نشود و حرام را حلال ندانند و منکر را معروف شناسند، این موارد را به آنان گوشزد می کنم. اما بعضی از طلاب برخورد شدیدی با بنده می کنند. می گویند حضرت امام رحمه الله همه برنامه های تلویزیون را حلال می دانند.

حال بفرمایید در مقابل نشان دادن زنهای نامحرم با آرایش و خنده و نازی که می کنند و موسیقی که پخش می کنند تکلیف چیست؟

جواب: هنوز برنامه های تلویزیون و رادیو صد در صد اسلامی نیست و در میان آنها احیاناً برخی از موارد غیر مشروع وجود دارد، که با عنایت خاص مسئولان اصلاح خواهد شد. ولی لازم است در برخورد با جوانها و نوجوانها بگونه ای عمل شود که اعتقاد آنها نسبت به اصل نظام مقدس جمهوری اسلامی تزلزل پیدا نکند. زیرا که نظام مذکور حافظ اساس اسلام و تشیع است همانطور که در صدر

اسلام احکام الهی بصورت تدریج نازل و پیاده می شد، در این نظام هم که مسبوق به رژیم ضد اسلامی طاغوت بوده، نباید انتظار داشت که جمیع احکام اسلام در زمان کوتاهی پیاده شود. بلکه نیاز به مرور زمان دارد، امید است در آینده نزدیک شاهد پیاده شدن همه احکام اسلام در سایه حکومت اسلامی باشیم. در عین حال از مواردی که اطمینان به حرمت دارید اجتناب کنید و چنانچه مفسده ای در کار نباشد، دیگران را ارشاد کنید.

سؤال ۱۰۰۳: نظر حضرت تعالی پیرامون موزیکهای غم انگیز چیست؟

جواب: موزیکهای غم انگیز که برای ایجاد غم و حزن و اندوه وضع شده، حرام نیست.

سؤال ۱۰۰۴: آیا گوش دادن به موسیقی رادیو و تلویزیون، حرام است؟

جواب: برخی از آنها حرام است و ان شاء الله در آینده نزدیک مشکل آنها حل می شود.

سؤال ۱۰۰۵: موسیقی چیست؟ و آیا همه انواع آن از نظر اسلام حرام است؟

جواب: موسیقی به یک تعریف، ترکیب اصوات است به نحوی که خوش آیند باشد، لذا اگر مناسب مجالس لهو و لعب باشد حرام است، و گرنه اشکالی ندارد.

سؤال ۱۰۰۶: بفرمایید موسیقی مطرب یعنی چه؟

جواب: معنای مطرب این است که حالت غیر عادی از نظر وجد و نشاط بوجود آورد.

سؤال ۱۰۰۷: غنا به چه معناست؟ چه حالاتی بر آن مترتب است؟

جواب: غنا عبارت از صوتی است که علاوه بر مطرب بودن به معنایی که ذکر شد، مشتمل بر ترجیع یعنی زیر و بم و فرو بردن و بیرون آوردن صدا باشد.

سؤال ۱۰۰۸: هل یحرم السفر من اجل اللهو؟

جواب: نعم یحرم اذا كان لأجل اللهو المحرم بحيث لو لم یکن ذلك لم یسافر

اصلا و وجب ح اتمام الصلاه و المشهوران السفر لأجل الصيد اللهوى ايضا حرام و لكن فى حرمة تأمل و اشكال و ان وجب فيه التمام للنصوص المعبره كما حقق فى محله.

سؤال ۱۰۰۹: هل هناك تعريف محدد للهو؟ هل هناك لهو مباح و آخر حرام؟

جواب: على نحو الاجمال و التخليص، اللهو ما يشغل الإنسان عما يعينه و يهّمه يقال لهوت بكذا و عن كذا، اشتغلت عنه بلهو، و له اصناف و اسباب مختلفه فمنها مباح بالضروره كاللعب بالسبحه و اللحيه و كالاتغال بامور الدنيا من المال و الأولاد ما لم يصدّا عن ذكر الله «و ما هذه الحياه الدنيا إلا لهو و لعب» (العنكبوت، ي ۶۴)، «لا تلهكم أميؤالكُم و لا أولادكُم عن ذكر الله» (المنافقون، ي ۹)، و منها حرام بالضروره كالاتغال بالتغنى و الميسر و ضرب الأوتار «اجتنبوا قول الزور» (الحج، ي ۳۲) «إنما الخمر و الميسر و الأنصاب و الأزلأم رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه» (المائد، ي ۹۳).

نقاشى و مجسمه سازى

سؤال ۱۰۱۰: نقاشى كردن و ترسيم چهره اشخاص و حيوانات، آیا حرام است يا حكم ديگرى دارد؟

جواب: اگر برجستگى نداشته باشد، مانع ندارد.

سؤال ۱۰۱۱: نقش و نگار و عكس حيوان و مانند آن بر روى پارچه، حكمش چيست؟

جواب: در صورتى كه نقش حيوان برجستگى داشته باشد جايز نيست، اگر چه خريد و فروش آن مانعى ندارد.

سؤال ۱۰۱۲: نقاشى كردن صورت شخصيتهاى اسلامى معاصر و مراجع عظام (ايدهم الله تعالى) جهت تبليغات اسلامى چه صورت دارد؟

جواب: اگر داراى برجستگى نباشد و صدق مجسمه نكند، اشكال ندارد.

سؤال ۱۰۱۳: آیا نقاشى كردن عكسهاى چهارده معصوم عليهم السلام مانعى ندارد و آیا موجب وهن

مقام مقدسشان نمی شود؟

جواب: نقاشی عکسهای تخیلی معصومین علیهم السّلام در صورتی که برجستگی نداشته باشد و موجب هتک آنان نباشد، فی نفسه حرام نیست. ولی اعتقاد به آنها بی وجه است.

سؤال ۱۰۱۴: نگهداری مجسمه در منزل و نصب آن در میادین و معابر چگونه است؟

جواب: نگهداری آن محل اشکال ندارد.

سؤال ۱۰۱۵: ساختن مجسمه چه حکمی دارد؟

جواب: حرام است.

سؤال ۱۰۱۶: آیا ساختن مجسمه و عروسک، بوسیله خمیر توسط کودکان و یا خریدن آن برای کودک اشکال دارد؟

جواب: کودکان مکلف نیستند. و امور مذکوره نسبت به آنها مانعی ندارد.

ص: ۲۴۹

سؤال ۱۰۱۷: اتومبیلی داشتم، به کسی داده بودم تا با آن کار کند، ولی او خیانت کرد و با مدارک مالکیت من آن را ربود، فعلا اتومبیل را نزد کس دیگری پیدا کرده ام که می گوید از سارق خریده است، آیا می توانم اتومبیل را از او بگیرم؟

جواب: اگر برای خریدار محرز باشد که اتومبیل خریداری شده مسروقه بوده و مالک واقعی آن شما هستید، باید اتومبیل را در اختیار شما قرار دهد و پول خود را از فروشنده پس بگیرد.

سؤال ۱۰۱۸: چندین نفر در یک قطعه زمین شریک بودند، یک نفر از آنها کل زمین را به کسی فروخته است و من هم این زمین را از او خریده و بعد از مدتی به کس دیگری فروخته ام و من یقین به عدم رضایت شرکای اولیه زمین دارم، لطفا حکم مسأله را بیان کنید؟

جواب: خرید و فروش اموال و املاک دیگران بدون اجازه و رضایت آنها جایز نیست و در صورت فروش نسبت به سهام شرکا معامله فضولی است و در صورت عدم قبول صاحب یا صاحبان اصلی، معامله باطل است.

سؤال ۱۰۱۹: اگر کسی چیزی را بخرد و بخواهد از پول حرام قیمت آن را بردارد، چه حکمی دارد؟

جواب: حرام است و صحت معامله مشکل است.

سؤال ۱۰۲۰: اگر کسی جنسی را نسیه بخرد و بعد پول آن را از مال حرام بدهد، آیا معامله او صحیح است؟

جواب: معامله او صحیح است. ولی باید پول حلال بدهد و پول حرام را گرفته و به صاحب آن برگرداند. حتی اگر فروشنده متوجه شد، باید پول حرام را به صاحب آن برگرداند و قیمت جنس خود را از مشتری بگیرد.

اگر مبیع متعلق حق غیر باشد

سؤال ۱۰۲۱: سالها پیش خانه ای را خریدم و قبض و اقباض ثمن و مثن انجام شد و حتی سند رسمی نیز تنظیم گردید. مدتی بعد فروشنده خانه مزبور ممنوع معامله شد، و حکم به مصادره تمامی اموال او شده است. حال آیا خرید و فروش ما، قبل از صدور حکم مذکور صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال، معامله شما صحیح است، بلی اگر حکم مصادره اموال قبل از معامله شما بوده، معامله باطل است.

سؤال ۱۰۲۲: شخصی زمین همسر خود را بدون رضایت همسر خود فروخته است و همسر او چیزی نگفته است و مشتری سالها در زمین تصرف کرده و درخت کاشته است. اکنون ورثه زن ادعای فسخ معامله را دارند، آیا می توانند معامله را فسخ کنند. و در صورت فسخ، حکم اشجار و زراعت زمین مذکور چیست؟ و آیا می توانند اجاره چندین ساله زمین را بگیرند؟

جواب: اگر زن در حال حیات خود به این معامله راضی نشده است، ورثه حق فسخ دارند و اگر فسخ کردند اشجار و زراعت برای کسی است. که آنها را کاشته است البته باید اجرت المثل این مدت را به ورثه بدهد و ضرری را که متحمل شده، از فروشنده بگیرد.

سؤال ۱۰۲۳: کسی زمینی را که از همسرش به او و فرزندانش به ارث رسیده است، بدون اجازه فرزندان خود فروخته است، آیا فرزندان او حق بهم زدن معامله مذکور را دارند؟

جواب: اگر پدر زمین مشاع را فروخته باشد، در سهم پسران فضولی می شود و

بدون رضایت پسران باطل است و معامله فقط در سهم پدر صحیح است. هر چند خریدار می تواند کل معامله را فسخ کند.

فرار از ربا

سؤال ۱۰۲۴: اگر کسی صد هزار تومان به دیگری بدهد و برای فرار از ربا او را وکیل کند که از جانب او مالی را بخرد و بفروشد او همچنین می کند و بعد از خرید، آن را شش ماهه به صد و بیست هزار تومان به خودش می فروشد، آیا این عمل رفع ربا می کند؟

جواب: اگر همانطور که وکالت در خرید دارد وکالت در فروش حتی به خودش داشته باشد مانعی ندارد و ربا تحقق پیدا نمی کند.

سؤال ۱۰۲۵: زید فرشی را به مبلغ ۲۰۰ هزار تومان از عمرو می خرد و پول آن را می پردازد و شرط می کند که همان فرش را به مبلغ ۲۲۰ هزار تومان به مدت ۴ ماه به خود عمرو بفروشد آیا این معامله صحیح است؟ و گرفتن ۲۰ هزار تومان سود صحیح می باشد؟

جواب: صحت چنین معامله ای، محل اشکال است.

احکام پول و طلا و خرید و فروش آن

سؤال ۱۰۲۶: آیا اجازه می فرمایید مثلا مبلغ یک میلیون تومان را نقدا به مبلغ یک میلیون و صد هزار تومان بفروشیم؟

جواب: اگر معامله عقلایی باشد مانعی ندارد. (مثلا بخواهند پول ریز را به درشت یا کهنه را به نو تبدیل کنند).

سؤال ۱۰۲۷: آیا اجازه می فرمایید مثلا یک میلیون تومان را به یک میلیون و دویست تومان بصورت نسیه بفروشیم که شش ماه دیگر بگیریم؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۲۸: در مسأله ۲۱۳۷ توضیح المسائل ذکر شده: که اسکناس را می توان به قیمت بالاتری فروخت. مثلا هزار تومان را بفروشد به هزار و دویست تومان که شش ماه دیگر

ص: ۲۵۲

بپردازد. آیا این ربا محسوب نمی شود و حال آنکه در بازار هم همین کار را می کنند؟

جواب: آنچه در این مسأله ذکر شده است صحیح است و خرید و فروش بصورت نسیه می باشد و مطابق موازین شرعی است. بلی اگر ربا باشد یعنی قرض بدهد به شرط اینکه شش ماه دیگر دویست تومان زیادتر بگیرد ربا می باشد و حرام است.

بطور کلی گاه دو چیز در نظر عرف یکسان می باشد، ولی در اثر وجود مصالحی که بر ما معلوم نیست، از لحاظ شرعی یکی حرام و دیگری حلال است.

و در همین مورد آیه شریفه می فرماید: «قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحِلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» (۱) یعنی: «گفتند بیع مثل ربا است، ولی اینطور نیست. چون خدای سبحان بیع را حلال کرده است و ربا را حرام»، و مسلمانان باید تابع امر خدای سبحان باشند.

سؤال ۱۰۲۹: نظر حضرت تعالی پیرامون خرید و فروش پول چیست؟ لطفا پاسخ را همراه با دلیل مرقوم فرمایید؟

جواب: گرچه خرید و فروش اسکناس از نظر موازین فقهی مانعی ندارد، و فرقی بین کم و زیاد، و وجود و عدم مدت، و کوتاه و دراز بودن مدت نمی کند.

زیرا که اسکناس از مکیل و موزون نیست. و ربای معاوضی تنها در مکیل و موزون جریان دارد. ولی بهتر آن است که از انجام آن اجتناب شود.

سؤال ۱۰۳۰: تبدیل طلا و گرفتن مبلغی به عنوان مزد ساخت چه حکمی دارد؟

جواب: فروش طلا- به طلا و گرفتن مبلغی اضافه، گرچه به عنوان مزد ساخت جایز نیست و ربا محسوب می شود و راه تخلص از ربا این است که طلا را به قیمت معین بخرد و طلای دیگر را با قیمت مورد توافق بفروشد.

مسائلی مربوط به پول

سؤال ۱۰۳۱: الف- اگر کسی بیست سال پیش، مبلغی به دیگری بدهکار بوده است، با توجه

ص: ۲۵۳

قدرت خرید، آن رقم به یک صدم و احیانا کمتر کاهش یافته است! آیا ادای بدهی مطابق با رقم پیشین، امروز او را بریء الذمه می کند؟ یک نمونه عام البلوی از این دیون، مهریه همسران است، که معمولا- بعد از فوت شوهر یا طلاق، پس از دهها سال محاسبه و پرداخت می شود.

ب- اگر سرمایه کسی مخمس شد و با گذشت یک سال مالی، در اثر تورم ناشی از افزایش حجم پول در گردش، ارزش پولی آن افزایش یافت، آیا در اینجا ربح صدق می کند و مشمول خمس می شود یا خیر؟

ج- اگر کسی مبلغی را به مدت یک سال به دیگری قرض داد و تورم ناشی از افزایش حجم پول در گردش، قدرت خرید پول او را به شدت کاهش داد، آیا حق مطالبه ما به التفاوت را دارد یا خیر؟

د- با توجه به اینکه افزایش حجم پول با سیاستهای انبساطی پول، موجب کاهش قدرت خرید پول در دست مردم می شود، این اقدامات از سوی دولت، آیا مطلقا مجاز و مشروع است؟ یا در صورت ضرورت، و با وجود مصلحت ملزمه و احیانا با اعمال ولایت، مجاز شمرده می شود؟

ه- آیا خرید و فروش اسکناس صحیح می باشد؟ و آیا احکام ربای معاملی در آن جریان می یابد یا نه؟

و- آیا دیگر احکام صرف (معامله نقدین) مانند وجوب قبض و اقباض در مجلس عقد، در مورد پول اعتباری هم مترتب است؟

ز- آیا زکات - که بر درهم و دینار تعلق می گیرد - شامل اسکناس و سکه های ریالی نیز می شود؟

ح- طبق فتوای مشهور، در مضاربه، سرمایه باید درهم و دینار باشد، آیا اسکناس می تواند جایگزین درهم و دینار در سرمایه گذاری گردد؟

ط- آیا پول از مثلیات است یا قیمیات، و اصولا ملاک مثلی و قیمی چیست؟

جواب: الف و ب و ج - پول رایج روز گرچه دارای ارزش اعتباری است، ولی ارزش اعتباری مستقل دارد و ارزش اعتباری آن ارتباطی به قدرت خرید ندارد. به عبارت دیگر پول گرچه از نظر مصرف استقلال ندارد به خلاف کالا، ولی از نظر

ارزش اصالت دارد. به نحوی که ارزش اشیاء دیگری با آن معلوم می شود. البته این ارزش تا زمانی است که اعتبار همراه آن است و اما کالاهایی که با پول معامله می شوند، ارزش آنها با مقایسه پول مطرح است و از این جهت این معنا مورد بحث است که در قیمیات مضمونه با تفاوت قیمت سوقیه، آیا قیمت یوم الضمان ملاک است یا قیمت یوم التلف و یا قیمت یوم الاداء؟ و اعتبار نیز با این معنا مساعد است. زیرا اگر کسی یک سال قبل صد تومان مدیون باشد، نمی توان به اعتبار ارزانی و گرانی هر روز مقدار دین را تعیین کرد. بطوری که یک روز صد تومان بدهکار باشد و روز دیگر دویست تومان و روز سوم صد و پنجاه تومان. و نیز لازم می آید نوعاً ربای قرض تحقق پیدا نکند. زیرا که قدرت خرید هزار تومان قرض از هنگام آن، با قدرت خرید هزار و پانصد تومان هنگام ادای دین مساوی است، و التزام به این معنا جایز نیست. و معیار در تعلق خمس نیز، همین ارزش مالی متناسب با پول است.

در جواب سؤال «د» باید گفت پیدا است که این معنا در صورتی مجاز و مشروع است که ناشی از مصلحت باشد و بالاخره به ولایت فقیه برمی گردد.

در جواب سؤال «ه» چنین گفته می شود که چون ربای معاوضی در مکیل و موزون است و اسکناس و امثال آن از معدودات می باشد، لذا ربای معاوضی در آن راه ندارد.

در جواب از سؤال «و» گفته می شود که ادله داله بر وجوب قبض و اقباض در مجلس عقد مربوط به درهم و دینار است.

در جواب از سؤال «ز» گفته می شود که مورد ادله وجوب زکات، درهم و دینار است. یعنی طلا- و نقره مسکوک، آن هم در صورتی که شمش باشند. لذا به سکه های موجود زمان ما که عنوان کالا دارند نه ثمن، زکات تعلق نمی گیرد.

و در جواب از سؤال «ح» اسکناس می تواند سرمایه در مضاربه باشد، زیرا اجماع بر عدم صحّت مضاربه به کالا است، نه بر عدم صحّت در غیر از درهم و دینار.

در جواب از سؤال «ط» گفته می شود که پول از مثلیات است و از این جهت به هیچ وجه ارتباطی به قدرت خرید ندارد و باید مثل پرداخت شود.

خرید و فروش چک

سؤال ۱۰۳۲: در میان مردم خرید و فروش چک یا خرد کردن آن به کمتر از مبلغ چک رایج است. بلکه گاهی اگر پولی در حساب صادر کننده چک نباشد آن را به فروشنده یا خرد کننده برمی گردانند، آیا این عمل صحیح است؟

جواب: در صورتی که چک مربوط به خود فروشنده نباشد و در واقع ذمه دیگری را که مشغول است می فروشد مانعی ندارد. و اگر چک خود فروشنده باشد جایز نیست.

سؤال ۱۰۳۳: آیا می توان چک مدت دار را به قیمت کمتر فروخت، فرضاً چک مال خودش است و می داند بعد از یک ماه پول به دستش می رسد؟

جواب: در فرض سؤال که چک مال خودش می باشد، فروختن آن باطل است.

چون چک مالیت ندارد.

سؤال ۱۰۳۴: شخصی چکی را می فروشد و پشت آن را امضا می کند که در صورتی که چک به پول تبدیل نشود ضامن آن باشد، آیا فروشنده چک ضامن است یا خیر؟

جواب: در صورتی که فروشنده چک، طلب خود را که از صاحب چک داشته فروخته باشد، معامله صحیح است. و چون ضامن پرداخت آن شده، لازم است آن را بپردازد.

سؤال ۱۰۳۵: خرید و فروش چک به صورتی که در بازار رواج دارد چه حکمی دارد؟

جواب: چک تضمین نشده به منزله سند است و فی نفسه مالیت ندارد. و در صورتی که صاحب چک برئ الذمه باشد خرید و فروش آن صحیح نیست. بلی اگر فروشنده چک طلبکار باشد می تواند ذمه مدیون را بفروشد و معامله صحیح است.

سؤال ۱۰۳۶: خرید و فروش چک با رعایت مدت معامله اش اشکال ندارد. خرید و فروش پول مثلاً فروش هزار تومان به مدت شش ماه به هزار و دویست تومان آیا مانعی ندارد، یا مشمول ادله ربا است؟ به عبارت دیگر آیا خرید و فروش مذکور ظاهراً بیع است و در واقع قرض ربوی و یا واقعا بیع است و مشمول ادله ربای قرضی نمی باشد؟

جواب: معاملات بالمعنی الاعم عناوین اعتباریه و قصدیه می باشند و هر کدام دارای موضوع و آثار و احکام خاصی می باشند. در موضوع فروش پول، چنانچه مقصود معامله بیعی باشد، با توجه به اینکه عنوان بیع در فرض مزبور جریان دارد، بیع تحقق پیدا می کند و احکام آن مترتب می شود. و یکی از احکام آن این است که جریان ربا در بیع، مشروط به این است که مورد بیع مکیل و موزون باشد و چون اسکناس از معدودات است نه از مکیل و موزون، لذا ربای معاوضی در آن جریان ندارد. ولی احکام بیع از هر نظر جاری می شود. و این منافات ندارد با اینکه اگر اسکناس را بصورت قرض بدهد با فرض زیاده، ربای قرضی تحقق پیدا می کند زیرا که در ربای قرضی مسأله مکیل و موزون نقش ندارد.

معامله با چک جعلی

سؤال ۱۰۳۷: شخصی با پرداخت چک جعلی و بدون محل، معامله ای انجام داده و متاعی را خریده است، آیا این معامله صحیح است؟

جواب: چون به حسب ظاهر طرفین قصد معامله داشته اند، معامله انجام شده و خریدار نسبت به ثمن ضامن است و فروشنده حق مطالبه ثمن را دارد.

سؤال ۱۰۳۸: شخصی چک جعلی را با علم مشتری به عدم پول در حساب صاحب چک می فروشد و مشتری به طمع اینکه بتواند به نحوی آن را نقد کند و سود زیادی ببرد می خرد، ولی بعداً نمی تواند آن را نقد کند، آیا مشتری در فرض سؤال حق فسخ دارد؟

جواب: چنین معامله ای باطل است و مشتری می تواند پول خود را از فروشنده چک پس بگیرد.

جلوگیری مشتری از تصرف در مبیع

سؤال ۱۰۳۹: این جانب زمینی را به کسی فروختم و او بعد از تحویل در آن تصرف کرد.

سپس عده ای کشاورز از او گرفته و وی به دادگاه شکایت کرده و می گوید زمین را به من برگردانید، آیا وظیفه حقیر دادن وجه زمین است یا اصل آن؟

جواب: اگر زمین از اوّل مربوط به همان کشاورزان بوده، معامله شما باطل بوده و لازم است پول خریدار را به او برگردانید و اگر کشاورزان به زور و ظلم گرفته اند، شما چیزی بدهکار نمی باشید.

سؤال ۱۰۴۰: شخصی زمینی را به مبلغ یک میلیون تومان فروخته است و مقداری به عنوان بیعانه گرفته است و قرار شده مابقی آن را هنگام انتقال سند پرداخت کند، ولی قبل از انتقال سند، شهرداری زمین را تملک می کند، حال ممکن است شهرداری بدل زمین را به خریدار بدهد یا مقداری از همان زمین را به او بدهد، آیا فروشنده در این بین وظیفه ای دارد؟

جواب: در فرض مسأله، زمین ملک خریدار است و باید باقیمانده ثمن را به فروشنده بدهد و هر مقدار از زمین که به خریدار واگذار شود، ملک او است و فروشنده چیزی بدهکار نیست، مگر اینکه زمین از اول دارای چنین نقضی بوده یا در معامله غبن صورت گرفته، که در این صورت مشتری حق فسخ دارد.

نقد و نسیه

سؤال ۱۰۴۱: فروشنده ای به مشتری می گوید نقداً ۴۵ هزار تومان و با سه ماه مدت ۵۰ هزار تومان کدام یک از این دو معامله صحیح است؟

جواب: چنانچه هنگام معامله نقد بودن و یا نسیه بودن مشخص باشد، هر دو صورت صحیح است.

سؤال ۱۰۴۲: شخصی پولی را در اختیار دیگری قرار می دهد و وکالت می دهد تا از طرف ایشان جنسی را نقداً بخرد و بعد از خرید بصورت نسیه و با قیمت بیشتر برای خودش بردارد، آیا صحیح است؟

جواب: اشکال ندارد.

سؤال ۱۰۴۳: شخصی جنسی را از مغازه خودش نقداً به شخص دیگر می‌فروشد- بدون تحویل جنس به مشتری- سپس همان جنس را به صورت نسیه به مدت سه ماه، با قیمت بالاتر خودش بر می‌دارد، آیا جایز است؟

جواب: اگر قصد جدی معامله را داشته باشند و سایر شرایط معامله محقق باشد و در معامله اول، شرط بر معامله دوم نکرده باشند، اشکال ندارد.

سؤال ۱۰۴۴: زمینی در چند سال قبل بر اساس قراردادی فروخته شده است و پرداخت مبلغ آن بصورت مشروط به نه سال بعد موکول شده، اما علاوه بر پرداخت نشدن این مبلغ از طرف خریدار، هیچ‌گونه مشورت و یا تقاضای مهلتی برای تمدید پرداخت آن نشد و از پایان تاریخ مهلت پرداخت حدوداً چهار سال می‌گذرد، حال آیا فروشنده می‌تواند معامله را فسخ کرده و زمین را از خریدار تقاضا کند؟

جواب: ظاهر این سؤال این است که شما زمین را نسیه فروخته‌اید و شرط نکرده‌اید که اگر در مدت تعیین شده پول آن را نداد حق فسخ داشته باشید، لذا طبق ظاهر سؤال شما حق فسخ ندارید و تنها می‌توانید طلب خود را مطالبه کنید.

بیع شرط

سؤال ۱۰۴۵: شخصی قسمتی از کارگاه یا منزل خود را به کسی فروخته، مشروط به اینکه بعد از یک سال به همین قیمت به خود او بفروشد. سپس ملک مزبور را از او اجاره کرده است، آیا چنین معامله‌ای صحیح است؟

جواب: اگر حقیقتاً قصد خرید و فروش داشته و صوری نبوده است، معامله و اجاره مذکور صحیح و بدون اشکال است.

سؤال ۱۰۴۶: مغازه‌ای را به بیع شرط می‌فروشند به ده میلیون تومان، و شرط می‌کنند که بعد از یک سال اگر این پول را پس دادند، مغازه مال خود فروشنده باشد، آیا چنین معامله‌ای صحیح است؟

جواب: معامله فوق صحیح است و آن را بیع شرط می‌گویند.

سؤال ۱۰۴۷: شخصی منزل خود را به بیع شرط می فروشد، به این صورت که هرگاه بایع پول را پس داد معامله فسخ شود، آیا این معامله صحیح است؟

جواب: حکم کلی مسأله این است که در بیع شرط باید مدت معلوم باشد و گرنه شرط فاسد است. و شرط فاسد گرچه مفسد نیست، ولی در مورد سؤال چون شرط مجهول است و جهل آن به معامله سرایت می کند، لذا این نوع معامله باطل است.

خيار تأخير

سؤال ۱۰۴۸: قطعه زمینی حدود سه سال پیش فروخته شده است و خریدار حدود نصف قیمت را داده است و از دادن مابقی آن خودداری می کند. در صورتی که صیغه معامله با رضایت طرفین جاری شده باشد، ضرر این معامله بعد از این مدت متوجه فروشنده است یا خریدار؟

جواب: از مورد سؤال اطلاع ندارم. ولی به طور کلی، پس از آنکه معامله با توافق و رضایت طرفین قطعی شد، ضرر و استفاده زمین مربوط به خریدار است و ضرر و استفاده پول آن مربوط به فروشنده، و اگر اختلاف وجود دارد به دادگاه مراجعه شود تا ان شاء الله حل گردد.

سؤال ۱۰۴۹: شخصی متاعی را فروخته است و به صورت مجزاً نگهداری می کند و خریدار برای بردن آن مراجعه نکرده است. بایع در مورد این کالا چه وظیفه ای دارد؟

جواب: اگر پول آن را دریافت نکرده، با شرایط خيار تأخير ثمن، حق خيار دارد و اگر پول آن را دریافت کرده، لازم است جنس را به عنوان امانت حفظ کند.

خيار غبن

سؤال ۱۰۵۰: این جانب معامله ای کردم با قیمتی که بعداً متوجه شدم این مقدار ارزش نداشته وظیفه چیست؟

جواب: در صورت ثبوت غبن، خيار غبن ثابت است و در فرض اختلاف باید به دادگاه مراجعه شود.

سؤال ۱۰۵۱: شخصی زمین مزروعی خود را با شخص دیگر معاوضه می کند و بعد معلوم می شود که مغبون شده و چند سال هم گذشته است، آیا خیار فسخ تا حال باقی است؟

جواب: اگر واقعا در حین معاوضه مغبون بوده است خیار غبن دارد و خیار غبن فوریت دارد و چنانچه شخص مغبون بعد از علم به غبن اعمال خیار نکند، خیار او ساقط می شود. مگر اینکه جاهل به فوریت باشد و در نزاع موضوعی محتاج به مرافعه شرعیه است.

سؤال ۱۰۵۲: زمینی که حدود شش میلیون تومان قیمت داشت، در اثر غفلت و ندانستن قیمت روز، به چهار میلیون فروخته ام. حال با توجه به اختلاف دو میلیون تومان که من مغبون شده ام، آیا حق دارم معامله را فسخ کنم؟

جواب: غبن به مقدار مزبور موجب خیار و حق الفسخ می باشد، به شرطی که در معامله اسقاط خیار نشده باشد و مغبون از قیمت واقعی بی اطلاع باشد.

خیار عیب

سؤال ۱۰۵۳: در حالت ظهور عیب در مبیع، خریدار حق فسخ معامله را دارد، آیا حق دارد مبیع را به قیمت معیب از فروشنده مطالبه کند؟

جواب: در مورد عیب، هم حق فسخ و هم حق ارش، یعنی گرفتن تفاوت بین صحیح و معیب به نسبت ثمن معامله را دارد.

سؤال ۱۰۵۴: خانه ای معامله شده و در قولنامه به صورت چاپی کلیه اختیارات اسقاط شده است و مبلغ صد هزار تومان به عنوان واقولی نوشته شده است. ولی در ضمن صیغه عقد، اسقاط تمامی اختیارات نشده است و بعد معلوم شده که خانه عیب دارد و دارای عقب نشینی است، آیا مشتری می تواند معامله را فسخ کند؟ و آیا علم و جهل باع در این مورد اثری دارد؟ و آیا گرفتن واقولی در این صورت مشروع است؟ و اصولا با چنین وضعی اسقاط تمامی اختیارات شده یا خیر؟

جواب: ۱- در فرض سؤال، اگر حکم عقب نشینی قبل از معامله تصویب شده باشد، خریدار حق به هم زدن معامله را دارد.

جواب ۲- علم و جهل بایع در فرض سؤال تأثیری ندارد.

جواب ۳- گرفتن واقولی در خصوص مورد سؤال مشروع نیست و اکل مال به باطل است.

جواب ۴- در صورتی که در ضمن عقد، اسقاط کافه خیارات نشده باشد، خیار محفوظ است. و بودن در قولنامه کفایت نمی کند.

سؤال ۱۰۵۵: شخصی منزلش را بدون خیار فروخته است و برای انتقال سند به شهرداری مراجعه کرده است، ولی شهرداری با توجه به اضافه بنا وی را جریمه کرده و دستور تخریب بالکن را داده است، که با تخریب آن، یک متر از اطاق بالا هم خراب می شود و بدون دادن جریمه و تخریب انتقال سند ممکن نیست. لذا فروشنده باید جریمه را بدهد و اضافه بنا را خراب کند و خانه را با کمتر از قیمت مورد معامله به خریدار بدهد و این ضرر برای فروشنده است. آیا فروشنده حق دارد معامله را بهم بزند و پول خریدار را پس بدهد؟

جواب: خیر، فروشنده در فرض سؤال حق فسخ نداشته و حق فسخ با مشتری است و در صورت عدم فسخ، می تواند به نسبت تفاوت قیمت، از ثمن استرداد کند.

سؤال ۱۰۵۶: شخصی گاوی را خریده و برای ذبح به کشتارگاه برده است. بعد از ذبح به دلیل مرضی که داشته، طبق تشخیص دامپزشک، گوشت آن غیر قابل استفاده بوده و سوزانده شده است. و فقط از پوست گاو استفاده شده است. بایع و مشتری هر دو مدعی هستند که از مرض گاو اطلاعی نداشته اند. بر فرض اینکه گاو، غیر قابل درمان بوده، یا اینکه قابل درمان بوده، ولی بدون درمان ذبح شده است، آیا معامله مزبور صحیح است؟ و آیا خریدار می تواند اعمال خیار کند؟

جواب: در هر دو فرض سؤال که طبق نظر دامپزشک، گاو معیوب بوده است و مشتری مطلع نبوده است، معامله صحیح است و چنانچه اسقاط خیار عیب نشده، مشتری خیار عیب دارد. گاو ذبح شده است، حق فسخ ساقط است و مشتری می تواند ارزش بگیرد که در فرض سؤال، کل قیمت به جز قیمت پوست آن می باشد. و در فرض دوم، احوط مصالحه است.

قرار دادن حق فسخ در معامله

سؤال ۱۰۵۷: در قولنامه های عادی، بین متعاملین مرسوم است مبلغی بابت حق فسخ معامله شرط می کنند:

الف) آیا قرار دادن این شرط در معامله صحیح است؟

ب) هر کدام از طرفین معامله اگر معامله را به هم زد، آیا طرف دیگر می تواند مبلغ حق فسخ را از دیگری مطالبه و اخذ کند و برای او شرعا حلال می باشد؟

ج) اینگونه قولنامه ها که معمولاً قبل از معاملات رسمی و قانونی انجام می گیرد، جنبه شرعی دارد و طرفین ملزم به رعایت آن هستند؟

ج: الف- اگر شرط مذکور به معنای ثبوت حق فسخ با پرداختن مبلغ معین باشد و مدت نیز معلوم باشد، چنین شرطی مشروع و لازم الوفا است.

ب- با توجه به جواب قسمت الف، می تواند مبلغ را بگیرد و حلال است.

جواب: ظاهراً قولنامه بر دو نوع است:

۱- متعاملین معامله را به نحو شرعی و به طور قطعی انجام می دهند و چون تنظیم سند رسمی در هنگام معامله مقدور نیست، لذا یادداشتی به نام قولنامه می نویسند. که این صورت شرعی دارد و متعاملین ملزم به رعایت آن هستند.

۲- گاهی مورد معامله را گفتگو می کنند بدون اینکه شرعاً معامله را انجام دهند و این گفتگو را به عنوان قولنامه می نویسند تا در وقت تنظیم سند معامله را طبق قولنامه انجام دهند. که در این صورت اصل قولنامه خلاف شرع نیست، ولی طرفین ملزم به رعایت آن نیستند و می توانند قولنامه را نادیده گرفته و از معامله صرف نظر کنند.

سؤال ۱۰۵۸: منزلی فروخته شده است و معین شده که تا وقت تنظیم سند (وقت خاصی معین نشده) هر یک از طرفین نخواست، ۵۰ هزار تومان به طرف دیگر بدهد، آیا چنین شرطی صحیح و لازم الوفا است؟

جواب: شرط مجهول که مدت آن معین نشده، غرری است و غرر آن به اصل بیع سرایت کرده و موجب بطلان آن می شود. علاوه حق فسخ در صورتی ثابت

است که تحت یکی از موارد مذکوره در توضیح المسائل مسأله ۲۱۸۶ تا ۲۲۰۳ باشد و ظاهراً مورد سؤال از آن موارد نیست.

سؤال ۱۰۵۹: شخصی ملک خود را فروخته و مقداری از قیمت آن را نقداً دریافت کرده و با رضایت طرفین قرار بر این شده که بقیه آن را بعد از سه ماه پردازد، ولی خریدار در موعد مقرر پول را نپرداخته است؛ آیا فروشنده می‌تواند معامله را فسخ کند یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال، حق فسخ ندارد. فقط می‌تواند بقیه قیمت را مطالبه کند، بلی اگر در ضمن عقد بیع شرط کرده باشند که باید مشتری در موعد مقرر بقیه پول را پرداخت کند، در این صورت، اگر خریدار به شرط عمل نکرد، فروشنده به عنوان خیار تخلف شرط، حق فسخ دارد.

سؤال ۱۰۶۰: شخصی ملک خود را به کسی فروخته، خریدار مبلغی را نقداً پرداخته و قرار شده بقیه را به اقساط و در سه نوبت پرداخت کند، ولی خریدار اقساط را رأس موعد معین نپرداخته و هر قسط از موعد معین آن گذشته است، آیا فروشنده حق فسخ معامله را به عنوان خیار تخلف شرط یا خیار تأخیر دارد؟

جواب: مورد از موارد خیار تأخیر نیست. بلی اگر در ضمن معامله شرط شده باشد که ثمن در مواعد مقرر به اقساط معینه پرداخت شود و مشتری تخلف کرده است، فروشنده می‌تواند به خیار تخلف شرط، معامله را فسخ کند.

انتقال سند

سؤال ۱۰۶۱: شخصی زمینی را فروخته است و خریدار هم آن را به شخص دیگری فروخته است و قبض و اقباض ثمن و مثن هم در هر دو معامله انجام شده است. حال فروشنده اول چون به جهت دیگر طلبکار است، از انتقال سند خودداری می‌کند، حکم شرعی آن را بیان کنید؟

جواب: چنانچه انتقال سند در معامله اولیه شرط شده باشد، لازم است به شرط وفا کند و نمی‌تواند از انتقال سند خودداری کند.

سؤال ۱۰۶۲: معنای حدیث «من لا - معاش له لا - معادله» چیست؟ اگر فقر و تنگدستی ممکن است باعث انحراف از راه راست باشد، ثروت و غنا نیز ممکن است انسان را به فساد بکشد.

ولی لحن حدیث قاطعیت دارد و اگر منظور اهمیت دادن به معاش و کسب است، نه تنها تمام انسانها بلکه تمام حیوانات بطور فطری و غریزی از صبح تا شب در تلاش معاشند و عمده فعالیت موجود زنده برای امر معیشت است و احتیاج به تشویق و راهنمایی نیست. پس از حدیث مذکور چه باید بفهمیم؟

جواب: همان معنای دوّم مقصود است و تشویق و ترغیب منافاتی با فطری بودن تلاش و فعالیت ندارد.

سؤال ۱۰۶۳: اگر کسی جنسی را بفروشد و بعد همان را از خریدار اجاره کند و بعد از مدت اجاره به همان قیمتی که فروخته بود از او بخرد آیا اشکال دارد؟

جواب: اگر این مراحل و عناوین واقعیت داشته باشد و صورت سازی نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۶۴: اگر کسی در معامله ای دروغ بگوید و روی آن قسم یاد کند این معامله چه صورتی دارد؟

جواب: دروغ حرام است و حرمت قسم دروغ از دروغ خیلی بیشتر است. ولی معامله فی نفسه باطل نیست.

سؤال ۱۰۶۵: اگر قیمت جنس کمی بالا - برده شود تا چنانچه مشتری تخفیف خواست آن مقدار کم شود، آیا این عمل جایز است؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۶۶: خرید و فروش نان به صورت دانه ای صحیح است یا خیر؟

جواب: با فرض اینکه اکثر نانها هم وزن بوده و تفاوت زیادی ندارند و تراضی و مصالح هم در بین است، خرید و فروش آن به نحو مذکور اشکالی ندارد.

سؤال ۱۰۶۷: حکم پوسترهایی که در بازار به عنوان تمثال معصومین علیهم السّلام به فروش می رسد، چیست؟

جواب: خرید و فروش آنها به عنوان مشابّهت مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۶۸: در بعضی از کشورها دختران توسط والدین به فروش می رسند، آیا از لحاظ شرعی می توان گفت حکم کنیز را دارند؟ و استفاده از آنان به هر گونه جایز است؟

جواب: به هیچ وجه جایز نیست و پولی که در مقابل فروش آنان گرفته می شود حرام است و آنان حکم کنیز را ندارند و این از ضروریات فقه است.

سؤال ۱۰۶۹: شخصی مقداری پول به دندان ساز داد، ولی دندانها به دهانش نخورد، آیا می تواند پول خود را پس بگیرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر دندان ساز در شغل خود خبرویت و مهارت داشته به صورتی که پزشک مقصر نباشد اجرت عمل و مصالح مصرف شده را حق دارد.

بلی اگر دندان ساز متخصص در شغل خود نبوده و در صرف مصالح مضایقه کرده یا به هر علتی مقصر بوده است باید تدارک کند و در نزاع موضوعی محتاج به مرافعه شرعیه است.

سؤال ۱۰۷۰: دو نفر به شراکت زمینی را خریدند و بعد از مدتی زمین را با نظر مهندس شهرداری و اداره ثبت تقسیم کردند. که در سند یکی از آنها متراژ زمین ۴۶۰ متر نوشته شده است. بعدا این زمین را فروخته است، ولی فعلا ۱۷ متر کمتر از متراژ مزبور است و خریدار ادعا می کند که باید قیمت ۱۷ متر را به او پس بدهند، آیا فروشنده-با اینکه خود در این نقصان دخیل نبوده است-مدیون است؟

جواب: در فرض سؤال، اگر معامله روی سهم معین این فرد واقع شده باشد، بدون توجه به مقدار دقیق زمین و طرفین به اشتباه خیال می کرده اند ۴۶۰ متر بوده، فروشنده ضامن کسری مساحت زمین نیست. ولی اگر زمین به حساب ۴۶۰ متر فروخته شده است و طبق متراژ زمین، پول رد و بدل شده است، فروشنده ضامن کسری است و باید جبران کند.

سؤال ۱۰۷۱: کسی که چیزی را به قیمتی می فروشد اما برای اینکه سود بیشتری ببرد به مشتری می گوید به قیمت بیشتری خریده ام و فلان مقدار هم سود می خواهم. آیا این کار حلال است؟

جواب: دروغ گفتن حرام است و پول اضافی که می گیرد حرام است. ولی معامله باطل نیست و در این فرض اگر مشتری فهمید می تواند معامله را بهم بزند.

بلکه اگر فروشنده اشتباهاً قیمت بیشتری گفته باشد مشتری وقتی فهمید می تواند معامله را بهم بزند و پول خود را پس بگیرد.

سؤال ۱۰۷۲: خرید جنس از کودک و یا فروش جنس به کودک صحیح است یا خیر؟

جواب: معامله با بچه نابالغ باطل است، اگر چه با اجازه پدر یا جد کودک باشد.

اما اگر کودک ممیز باشد و چیز کم قیمت، که معامله آن برای بچه ها متعارف است معامله کند اشکال ندارد. و اگر طفل فقط وسیله رد و بدل کردن جنس و پول باشد و معامله در واقع بین دو فرد بالغ انجام گرفته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۷۳: کسی که از طریق نوبت گذاری یا شرکت تعاونی، ماشین یا وسیله ای را به نرخ رسمی می خرد، آیا می تواند آن را در بازار آزاد با قیمتی بیشتر بفروشد، بدون اینکه روی آن کاری انجام داده باشد؟

جواب: در صورتی که شرکت شرطی در ضمن معامله مبنی بر عدم فروش نداشته باشد. جایز است و اگر شرط کرده باشد باید مشتری به شرط عمل کند و در صورت تخلف، شرکت حق دارد معامله را فسخ کند.

سؤال ۱۰۷۴: شخصی جنسی را می فروشد و قیمت و مدت تحویل جنس معین می شود و تمامی پول را فروشنده تحویل می گیرد و خریدار در ضمن معامله شرط می کند که اگر تا تاریخ معین شده جنسها را تحویل ندهد خسارت وارده به عهده فروشنده باشد. حال اگر فروشنده جنس را تحویل ندهد و جنس تنزل کند، خسارت به عهده کیست؟

جواب: در فرض سؤال، خریدار حق ندارد خسارت را از فروشنده بگیرد.

سؤال ۱۰۷۵: شخصی با صاحب کالا قرار می گذارد که مشتری بیاورد و جنس را به او گرانتر

بفروشد و آنچه گرانتر فروخت به این واسطه بدهد، آیا این عمل و معامله شرعا اشکال دارد؟

جواب: اشکال ندارد، ولی چنانچه مشتری مغبون شود حق فسخ دارد.

سؤال ۱۰۷۶: آیا خرید سه کیلو آرد از ناوایی جهت درست کردن حلوا جایز است؟

جواب: ظاهرا این مقدار و امثال آن از محدوده منع بیرون است.

سؤال ۱۰۷۷: شخصی به نجار یا آهنگر یا آلومینیوم کار مقداری پول می دهد تا برای او درب یا پنجره بسازد و بعد نجار یا آهنگر درب را برای او می سازد. حال آیا می تواند درب یا پنجره ساخته شده را به دیگری بفروشد و دوباره برای او بسازد؟ و اگر این کار را کرد مشتری می تواند معامله را فسخ کند؟ و همینطور آیا نجار و آهنگر می توانند در بیعانه تصرف کنند؟ و آیا مشتری می تواند از خرید درب و پنجره ساخته شده منصرف شود؟

جواب: نجار و آهنگر تا درب و پنجره را نفروخته است ملک خودش است و می تواند آن را به دیگری بفروشد، به شرط اینکه درب و پنجره دیگری تهیه کرده و در زمان مورد نظر به مشتری بدهد و تصرف در بیعانه هم موکول به اذن صاحب پول و نحوه قرار داد است. و مشتری هم می تواند از خرید درب و پنجره منصرف شود.

سؤال ۱۰۷۸: خرید و فروش اجناسی که دولت از قاچاقچیان و محتکرین می گیرد یا اموال گران فروشان را که می گیرد و به قیمت ارزان می فروشد و پول آن را به صاحبان آن می دهد، چه حکمی دارد؟

جواب: مقررات و ضوابط حکومت اسلامی مشروع و لازم الاتباع است.

سؤال ۱۰۷۹: خرید و فروش اجناس قاچاق که بدون اجازه دولت، مخفیانه وارد کشور می شود، چه حکمی دارد؟

جواب: چنانچه مخالف مقررات جمهوری اسلامی ایران باشد وارد کردن و خرید و فروش آن حرام است.

سؤال ۱۰۸۰: آیا خرید و فروش زمین موات و احیای آن جایز است؟ و احیای آن به چه صورتی محقق می شود؟

جواب: زمینی که در اصل موات بوده چنانچه حریم نباشد، تا زمانی که احیا نشود قابل فروش نیست، و هر کسی حق احیای آن را دارد، و به احیاء مالک آن می شود و بعد می تواند بفروشد مگر اینکه بر خلاف مقررات نظام باشد. و احیاء اگر به منظور سکنی باشد به ساختن بنای قابل سکونت تحقق پیدا می کند و اگر به منظور زراعت باشد به آماده کردن آن برای کشت و زرع و اجرای آب و امثال آن می باشد.

سؤال ۱۰۸۱: یک مزرعه و چشمه ای واقع در آن، چند مالک داشته است. چشمه خشک می شود و تعدادی از مالکین به خرج خود قناتی حفر می کنند، یکی از مالکین که در مخارج قنات، دخالت نداشته است؛ بعد از چندی زمین خود را می فروشد، حال خریدار به حساب اینکه زمین مذکور از چشمه سابق آب داشته، ادعای حق آب از قنات را دارد، آیا او چنین حقی را دارد؟

جواب: در فرض سؤال، که خریدار یکی از مالکین زمین مذکور را بعد از خشک شدن آب چشمه و با علم به آن خریده است، نسبت به آب قنات، حقی ندارد و از آن سهمی نمی برد و اگر اختلاف وجود دارد به دادگاه مراجعه شود.

سؤال ۱۰۸۲: شخصی خانه خود را به مبلغ معین، مسلوب المنفعه مادام العمر، می فروشد، آیا چنین معامله ای صحیح است؟

جواب: این معامله باطل است چون مسلوب المنفعه بودن، مجهول و غرری است و جهل آن به اصل بیع سرایت می کند و بیع را غرری می کند و موجب بطلان آن می شود.

سؤال ۱۰۸۳: مقادیری زمین کشاورزی به همراه آب مربوطه، موافق عرف محلی، طبق سند عادی در سال ۷۰ خریداری و عوض و معوض به قبض طرفین رسیده است و به همین مناسبت در اجرای تصرف مالکانه، خریدار اقدام به احداث تأسیساتی، کرده است. در سال ۷۲ دادگاه انقلاب اسلامی اقدام به مصادره اموال فروشنده، از جمله، اراضی مزبور کرده است. با توجه به موارد فوق، حقوق خریدار در خصوص اهل زمین، توسعه آب و آبادانی، و تأسیسات

احدائی به چه کیفیت قابل استیفا است؟

جواب: در فرض سؤال، که مصادره زمین، طبق موازین شرع، انجام شده است.

اگر فروشنده، خریدار را فریب داده باشد، فروشنده ضامن اصل پول و تمام خسارات وارده است و نسبت به تأسیسات و توسعه آب و آبادانی هم مصادره کننده با خریدار توافق کنند و زمین را به او اجاره دهد. یا تأسیسات و توسعه آب و غیره را از او اجاره کند و بدین طریق خریدار، حق خود را استیفا کند. ولی در صورت عدم توافق، مصادره کننده می تواند تأسیسات و هرچه هست جمع آوری و به خارج زمین منتقل کند و هر خسارتی از این بابت وارد شد، خریدار می تواند از فروشنده بگیرد.

و اگر فریب در کار نبوده و طرفین می دانسته اند که زمین در معرض مصادره است و در عین حال اقدام به معامله کرده اند در این فرض خریدار می تواند به فروشنده مراجعه کند و هر مقدار پول زمین را که موجود است از وی پس بگیرد و هرچه که تلف شده یا مصرف شده نمی تواند مطالبه کند، چون خودش تسلیط مجانی کرده است و تأسیسات و آبادانی هرچه هست مال خریدار است که می تواند مانند فرض سابق با مصادره کننده توافق و عمل کند. ولی در این فرض اگر خسارتی وارد شد به عهده خود خریدار است چون خود اقدام کرده و خسارت مستند به فروشنده نیست.

و اگر هیچ یک از طرفین نمی دانسته اند و بعداً متوجه شده اند و هنگام معامله، زمین ملک طلق فروشنده بوده است. در این فرض خریدار می تواند پول اصل زمین را که داده از فروشنده بگیرد و تأسیسات و غیره مال خریدار است که یا زمین را اجاره کند یا به مصادره کننده اجاره دهد که حق خود را بدین طریق استیفا کند و متضرر نشود و در عین حال مصادره کننده، می تواند تأسیسات را جمع و به خارج منتقل کند و در این فرض خسارات وارده به عهده کسی نیست چون کسی مقصر نیست و مستند به فروشنده نمی باشد.

ص: ۲۷۰

قراردادها و معاملات بانکی

سؤال ۱۰۸۴: معاملات بانکی که در بانکها تحت عنوان عقود اسلامی انجام می گیرند، چگونه است؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۸۵: شخصی به منظور احداث یک باب ساختمان جهت استقرار مدرسه غیر انتفاعی با نظارت اداره آموزش و پرورش محل، مبلغی را بعنوان وام از بانک گرفته و به تعهد خود بر احداث مدرسه عمل می کند ولی به علت نبود محصل، مدرسه تعطیل و غیر قابل انتفاع می گردد. با توجه به اینکه ملکیت ساختمان رسماً به وام گیرنده منتقل شده، در چنین وضعیتی آیا وام گیرنده مالک است یا اداره آموزش و پرورش؟

جواب: ساختمان از نظر ملکیت ارتباط به وام گیرنده دارد. ولی لازم است اقساط بانک را بپردازد.

سؤال ۱۰۸۶: سفته هایی در بازار و بنگاهها معمول است که از ضامن می گیرند و به محض امضا ضامن محسوب می شود، پس از آن بانک یا صندوق قرض الحسنه وامی می دهد و در صورت عدم پرداخت، از صاحب سفته می گیرند، آیا صورت شرعی دارد؟

جواب: در صورت متعارف معهودیت در بازار، صورت شرعی دارد. ولی از باب ضمان خارج است و تعهد مستقلی محسوب می شود.

سؤال ۱۰۸۷: آیا پولهایی که بانکهای جمهوری اسلامی بابت سود می گیرند یا به عنوان مضاربه یا ساخت خانه می دهند، اشکال دارد؟ با توجه به اینکه سود نسبتاً تضمین شده است و مورد زیان مشترک تقسیم نمی شود.

جواب: مبنای بانکها بر رعایت ضوابط اسلامی است و اضافه ای را که می دهند یا می گیرند جایز است.

سؤال ۱۰۸۸: صندوقهای قرض الحسنه با توجه به مخارج خود، مثل حقوق کارمندان، اجاره ساختمان، هزینه آب و برق و تلفن و لوازم التحریر، دفترچه اقساط، مبلغی به عنوان کارمزد که به صورت مختلف محاسبه می شود از وام گیرندگان دریافت می کنند، حکم آن را بیان فرمایید.

جواب: پولی که برای امور مذکوره با رضایت وام گیرندگان دریافت می شود، مانعی ندارد و دارای مشروعیت است.

سؤال ۱۰۸۹: کسی به مقداری پول برای جهتی نیاز دارد، لکن بانک به جهت تعمیر ساختمان وام می دهد، آیا می توان به عنوان تعمیر ساختمان وام گرفت و در جای مورد نیاز مصرف کرد؟

جواب: چون این کار بر خلاف مقررات جمهوری اسلامی است، جایز نیست.

سؤال ۱۰۹۰: آیا می توان وام گیرنده را موظف به پرداخت حق بیمه کرد تا بیمه در صورت مرگ یا محجوریت قرض او را تکفل کند؟

جواب: ظاهراً مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۹۱: شخصی از بانک وام گرفته است و بعد اصل پولی را که گرفته به اضافه مقدار سودی که بانک طلب کرده، داده است، آیا فعلاً می تواند به عنوان تقاص مقداری پول در بانک بگذارد و سود آن را به مقدار سودی که به بانک داده، بگیرد؟

جواب: چون برنامه بانکها در گرفتن و دادن پول بر مبنای مضاربه و سایر عقود

ص: ۲۷۲

اسلامی است. لذا سود از هر طرف برای طرف دیگر حلال است و مجالی برای تقاص وجود ندارد.

سؤال ۱۰۹۲: وامهایی را که بانکها به شرط بهره چند درصدی می دهند، چه صورتی دارد؟

جواب: بانکها موظفند طبق مقررات اسلامی عمل کنند و برای کسی که علم به خلاف ندارد، اشکالی نیست.

سؤال ۱۰۹۳: دریافت دیرکرد توسط بانکهای دولتی و ادارات دولتی چه حکمی دارد؟

جواب: گرفتن دیرکرد جایز نیست. و فرقی بین بانک و غیر بانک نیست.

سپرده های ثابت

سؤال ۱۰۹۴: شخصی پولی را در بانک به صورت درازمدت می گذارد و بانک هر ماه به صاحب پول سود می دهد. با توجه به اینکه شخص پول را برای گرفتن آن سود در بانک گذاشته، آیا ربا محسوب می شود یا خیر؟

جواب: چون بانکهای جمهوری اسلامی ایران به صورت مضاربه و سایر عقود اسلامی عمل می کنند، سود مزبور حلال است.

سؤال ۱۰۹۵: اگر کسی منبع درآمد خود را از گذاشتن مبلغی پول در بانک و گرفتن سود آن قرار دهد، چه حکمی دارد؟

جواب: با توجه به اینکه بانکهای جمهوری اسلامی طبق ضوابط شرعی عمل می کنند؛ مانعی ندارد.

سؤال ۱۰۹۶: شخصی سپرده ای در بانک به عنوان سرمایه گذاری دارد و بانک از جانب او وکیل می شود بر اینکه این سپرده یا سایر سپرده ها را به نحو مشاع در جریان معاملات بدون ربا قرار دهد و دیگر اینکه وکیل باشد منفعت حاصله را هر مقدار صلاح بداند برای خودش قرار بدهد و باقیمانده را نسبت به سپرده ها توزیع کند، مع الوصف قبل از هر چیزی بانک نرخ بهره را قبلاً اعلام می کند و بر اساس نرخ تعیین شده هر ماه سود را علی الحساب به حساب صاحب سپرده منظور می دارد، تا آخر سال که سود قطعی را اعلام می کند، حکم این سود چیست؟ و در

صورت جواز اخذ اگر صاحب سپرده بدون توجه یا اطلاع از این قرارداد سپرده را در بانک بگذارد حکم سود چنین سپرده ای را هم بیان فرمایید؟

جواب: در فرض توجه به قرارداد، سود مزبور حلال است و در صورت عدم توجه یا بی اطلاعی از قرارداد، نظر به اینکه صاحب سپرده اباحه و اجازه تصرف می دهد، لذا سپرده قهراً قرض یا ودیعه می شود و چون شرط صریح یا ضمنی سود نکرده است، لذا آنچه را بانک مطابق مقررات خود می دهد حلال است هر چند صاحب پول می دانسته که بانک به رسم خود مبلغی به او می دهد.

تصرف بانک در پس اندازها

سؤال ۱۰۹۷: آیا بانکها و صندوقهای قرض الحسنه می توانند برای تأمین مخارج خود و حقوق کارمندان پس اندازهای موجود را در امر تولید بکار گرفته یا از طریق عقود اسلامی در راه فعالیت اقتصادی بکار گیرند؟

جواب: اگر صاحبان وجوه راضی باشند، مانعی ندارد.

جایزه بانکی

سؤال ۱۰۹۸: جایزه ای که بانکها برای تشویق دارندگان حساب به آنها پرداخت می کنند، آیا حلال است؟

جواب: اشکالی ندارد.

ص: ۲۷۴

اجاره

غبن در اجاره

سؤال ۱۰۹۹: یک سال قبل خانه ای را به مدت ۲۱ ماه به اجاره صحیح شرعی به ماهی دوازده هزار تومان اجاره کردم و فعلا موجر مدعی است مغبون واقع شده است، لطفا حکم شرعی را بیان کنید.

جواب: اگر موجر شرعا ثابت کند که در حین عقد مغبون بوده و از غبن اطلاع نداشته، می تواند عقد اجاره را فسخ کند و الا حق فسخ ندارد.

صحت اجاره بدون ذکر مدت

سؤال ۱۱۰۰: در بعضی از بلاد مازندران مثل بابلسر و نواحی آن مرسوم است زمینی را جهت زراعت از شخصی اجاره می کنند و مال الاجاره بین آنان معلوم است ولی مدت اجاره را معلوم نمی کنند. چنین اجاره ای صحیح است یا خیر؟

جواب: بلی صحیح است، همانطور که در مسأله ۲۲۵۲ توضیح المسائل آمده: که اگر مدت اجاره معلوم نشود، ولی مقدار اجاره هر ماه معین باشد، اجاره صحیح است.

لزوم تخلیه مورد اجاره پس از تمام شدن مهلت

سؤال ۱۱۰۱: منزلی را از سال ۱۳۶۶ اجاره کرده ام و در آن ساکن هستم، البته هر سال

ص: ۲۷۵

با اضافه کردن اجاره بها قرارداد اجاره تجدید شده است. اما امسال در مورد اجاره بها به توافق نرسیدیم و مالک می گوید بعد از تمام شدن قرارداد سال قبل، راضی نیستم در منزل بمانید و باید منزل را روز آخر طبق قرارداد تخلیه کنید. و من هم با تمام تلاشی که کرده ام به نتیجه نرسیده ام و نتوانسته ام منزلی پیدا کنم. البته در نظر عرف بعد از پایان سال مدتی معقول مهلت می دهند تا مستأجر منزل جدید پیدا کند، لطفا وظیفه مرا بیان کنید.

جواب: در فرض سؤال، در پایان مدت اجاره اختیار با مالک است و مستأجر بدون رضایت او شرعا حق ندارد و در منزل وی بماند و در صورت اضطرار و ناچاری رضایت او را تحصیل کنید و نظر عرف در این قبیل موارد مشروعیت ندارد.

سؤال ۱۱۰۲: در روابط موجر و مستأجر عدم تخلیه مورد اجاره، بعد از انقضای مدت اجاره با عدم رضایت موجر غصب می باشد، آیا این صحیح است؟

جواب: با منقضی شدن مدت اجاره، حق تخلیه برای موجر ثابت است و مستأجر باید مورد اجاره را تخلیه و در اختیار مالک قرار دهد و با عدم تخلیه بدون رضایت موجر، حکم غصب را دارد.

سؤال ۱۱۰۳: در مسأله قبل، آیا فرقی بین اعسار مستأجر و عدم اعسار او وجود دارد؟

جواب: در این مورد اعسار و عدم اعسار فرقی نمی کند.

سؤال ۱۱۰۴: اگر کسی محل کسبی را از کسی اجاره کرده باشد و در آنجا مشغول به کسب مشروع باشد، آیا قبل از انقضای مدت اجاره مالک یا کسی دیگر می تواند مزاحم او شده و محل کسب را از او بگیرد یا نه؟

جواب: در اثنای مدت اجاره، مالک بدون حق فسخ نمی تواند از مستأجر بخواهد محل را تخلیه کند.

سؤال ۱۱۰۵: نظر مبارک در مورد مالکین منازلی که حکم تخلیه می گیرند، چیست؟ و چنانچه مالک دارای بیش از یک منزل باشد، آیا مستأجر می تواند تخلیه نکند؟ چون مازاد بر

احتیاج شخص مالک است، و جنبه انتفاعی دارد!

جواب: مستأجر بعد از مدت اجاره در صورت مطالبه مالک، باید مورد اجاره را تخلیه کند.

اجاره دادن مستأجر

سؤال ۱۱۰۶: اگر مغازه یا خانه ای را کسی اجاره کند، سپس دیگری به او بگوید من مبلغی به شما سرقتی می دهم که به من واگذار کنی و این سرقتی امروز معمول است، آیا صورت شرعی دارد یا نه؟

جواب: اگر مالک اجازه داده که به غیر واگذار کند، اگر چه به این نحو که مبلغی هم بگیرد، اشکال ندارد و اگر مالک اجازه نداده صورت شرعی ندارد و اگر دکان در اجاره مستأجر باشد و شرط مباشرت نشده باشد، می تواند به غیر اجاره بدهد.

ولی به همان قیمتی که اجاره کرده و نمی تواند به زیادت از مال الاجاره قبل اجاره بدهد، مگر تعمیر کرده باشد یا تغییری در آن داده باشد.

رهن و اجاره

سؤال ۱۱۰۷: غالباً مستأجرین برای مقابله با اجاره بهای کلان سعی می کنند که مقداری از پس انداز خود را به عنوان ودیعه و رهن در نزد مالک قرار دهند، تا در اثر این ودیعه هم صاحب خانه با پول آنها کار کند و هم از این بابت از کرایه منزل آنها کاسته شود و با پولی که صاحب خانه می گیرد مثلاً به ازای هر هزار تومان حدود بیست تومان از کرایه او کاسته می شود و طرفین به معامله راضی می شوند، لطفاً بفرمایید این قبیل معامله و اجاره چه حکمی دارد؟

جواب: اگر در ضمن اجاره شرط شود که مبلغی به صاحب خانه قرض یا ودیعه داده شود، اشکال ندارد هر چند وجه اجاره از این جهت کم شود. ولی اگر پول را قرض دهد به شرطی که مقصدار اجاره را کم کند یعنی شرط اجاره کمتر در ضمن قرض باشد، ربا و باطل است.

ص: ۲۷۷

سؤال ۱۱۰۸: خانمی چند سال پیش یک میلیون تومان به پسرش پرداخته تا پسرش ماهی ۱۵ هزار تومان به او بدهد، مشروط بر اینکه اصل مبلغ باقی باشد. ولی برای اینکه از لحاظ شرعی اشکال نداشته باشد مادر شفاها و بدون تنظیم سند خودرو و انت پسر را به مقدار یک میلیون تومان می خرد و آن را به ماهی ۱۵ هزار تومان اجاره به فرزند خود واگذار می کند. فعلا بعد از چند سال مادر می گوید یک میلیون پولم را بده و ماشین برای خودت باشد. آیا این معامله صحیح است؟

جواب: نوشتن و تنظیم سند، شرط صحت معامله و اجاره نیست و معامله بدون آنها نیز صحیح است و معامله مجدد ماشین از طرف مادر که شرعا مالک آن بوده صحیح است و با توافق طرفین قهرا اجاره فسخ و مال الاجاره قطع می شود و مادر مالک پول می گردد و خلاصه اگر از اول اراده جدی معامله را داشته اند عمل آنها اشکال شرعی ندارد.

سؤال ۱۱۰۹: این جانب دارای یک دستگاه کمباین هستم که برای برداشت شالی با آن کار می کنم و با کسی قرار کردم که شش هکتار زمین او را درو کنم و مزد آن را دریافت کردم بعد از درو ۵ هکتار کمباین خراب شد و مدتی طول می کشید تا تعمیر شود و صاحب زمین شخص دیگری را آورد تا بقیه را درو کند، آیا مزد او را من باید بدهم؟

جواب: بلی، شما باید مزد دروی یک هکتار را پس بدهید.

سؤال ۱۱۱۰: شخصی باغ مرکبات خود را اجاره داده و شرط کرده که ضرر بر عهده مستأجر باشد و فعلا مستأجر مقدار زیادی ضرر کرده، آیا موجر می تواند همه پول را دریافت کند؟

جواب: با توجه به شرط مذکور اجاره لازم است، و می تواند همه مال الاجاره را دریافت کند.

سؤال ۱۱۱۱: کسانی پلاک تاکسی را از شهربانی می خرند و سپس آن را به فرد دیگری اجاره می دهند، آیا صحیح است؟

جواب: این مورد از مصادیق اجاره نمی باشد. ولی واگذاری پلاک تاکسی به

صورت موقت در مقابل پول، در صورتی که مخالف مقررات جمهوری اسلامی نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۱۲: آیا در شرع مقدس اسلام اجازه دادن «جواز» جایز است؟

جواب: اجازه جواز معنا ندارد. ولی صاحب جواز می تواند در مقابل استفاده دیگری از جواز او، در صورتی که مخالف مقررات جمهوری اسلامی نباشد، پول بگیرد.

سؤال ۱۱۱۳: در صورتی که دو نفر با قرارداد رسمی و سرمایه مساوی به مدت یک سال و با توافق طرفین شریک شوند، به این صورت که یکی در مغازه شاغل باشد و روزانه مبلغ دویست تومان به عنوان حقوق برداشت کند، پس از انقضای یک سال از مدت قرارداد، با توجه به زیاد شدن اجرت کارگر و گران شدن دستمزد و کرایه مدتی شخص شاغل بیشتر از دویست تومان تعیین شده قبلی را به امید اینکه به توافق روزمزه خواهند رسید به طور علی الحساب برداشت کرده است. حال طرف مقابل می گوید که باید پس از انقضای قرارداد هم همان دویست تومان تعیین شده قبلی را برداشت می کردی. بفرمایید وضع حقوقی شخص شاغل با در نظر گرفتن یک ساله بودن قرارداد قبلی، چگونه خواهد بود؟

جواب: پس از پایان مدت قرارداد اگر شاغل به دستور شریک به کار ادامه داده است، اجرت المثل کار انجام شده را استحقاق دارد.

سؤال ۱۱۱۴: مدیر و آموزگارانی در یک مدرسه مشغول انجام وظیفه می باشند. آموزگار و مدیر طبق آیین نامه موظف هستند هفته ای ۲۸ ساعت کار کنند و مدیر هم باید اگر آموزگار نیاید گزارش بدهد. حال اگر آموزگاری یک روز نیامد و به مدیر مدرسه گفت کار داشتم و مدیر هم گزارشی نداد، از ترس اینکه مبادا برخوردی پیش بیاید یا کم رویی کرد. آیا مسئولیت شرعی دارد؟ و مسئولیت بر گردن آموزگار است که نیامده یا مدیر یا هر دو؟

جواب: هر دو مسئولیت شرعی دارند. علاوه آموزگار که غیبت کرده، استحقاق اجرت روز غیبت را ندارد و اگر بگیرد ضامن است.

سؤال ۱۱۱۵: اگر مدیر مدرسه گزارش غیبت را نداد و به آموزگار گفت من گزارش نمی دهم

اما مسئولیت شرعی آن به گردن خودت باشد، آیا با این بیان سلب مسئولیت از مدیر می شود یا خیر؟

جواب: خیر، از مدیر سلب مسئولیت نمی شود.

سؤال ۱۱۱۶: آموزگاری پیمان بسته است که در مقابل ۲۴ ساعت کار در هفته، حقوق دریافت کند؛ حال اگر بعضی ساعتها کارهای شخصی انجام داده، و دانش آموزان بدون معلم بوده اند، یا معلم دیگری به جایش بوده، آیا حق استفاده از حقوق دارد؟ و اگر بگیرد جایز است یا خیر؟ و اگر چنانچه مریض شود و سر کلاس حاضر نشود، گرفتن آن مقدار پولی که در برابرش هیچ گونه کاری انجام نداده است جایز و قابل تصرف است یا خیر؟

جواب: تابع مقررات استخدامی است و اگر بر خلاف عمل کرده، استحقاق اجرت ندارد.

سؤال ۱۱۱۷: شخصی یک قطعه زمین خود را به مدت پنج سال به دیگری اجاره داده است، آیا مستأجر بعد از انقضای این مدت از درختهایی که از سابق بوده و بزرگ شده یا خود کاشته است حق دارد یا نه؟

جواب: در فرض مسأله مستأجر به درختهایی که قبلاً بوده حقی ندارد و درختهایی که خود مستأجر غرس کرده، اگر اصل نهالش ملک خودش بوده، درخت هم ملک او است. و اگر اصل نهالش از مالک بوده، درخت هم ملک مالک است.

سؤال ۱۱۱۸: این جانب مغازه ای را با پرداخت سرقفلی آن به نرخ روز در سی سال قبل اجاره کردم. چون مدت اجاره سر آمده بود، چند سال با توافق طرفین مال الاجاره زیاد شده و پرداخت گردید. ولی در یکی دو سال اخیر توافق حاصل نشده و قراردادی فیما بین نبوده است. مالک از طریق دادگاه درخواست اجاره المثل مغازه خود را کرده و در عرف مردم اجاره مغازه با خرید حق سرقفلی آن به مراتب کمتر از اجاره آن بدون خرید حق سرقفلی می باشد و اصولاً سرقفلی را می خرند تا از مزایای آن که از جمله اجاره کمتر است استفاده کنند، آیا در این فرض مالک می تواند اجاره المثل مغازه خود را بدون واگذاری سرقفلی آن به مستأجر مطالبه کند؟

جواب: روشن نیست که آیا سرقفلی را به مالک پرداختید یا به مستأجر قبلی و آیا مستأجر قبلی حق گرفتن سرقفلی را داشته است یا نه و ظاهراً به مالک پرداخت نشده و مالک اصولاً سرقفلی نگرفته و در این صورت می تواند مال الاجاره را به هر مقداری که می خواهد بالا ببرد.

سؤال ۱۱۱۹: شخصی خانه ای را اجاره کرده و قرار بوده که یک سال در آن اقامت کند. اما بعد از هشت ماه خانه را تخلیه کرده است بفرمایید مستأجر باید آن چهار ماهی که زودتر رفته اجاره اش را بدهد یا لازم نیست؟

جواب: چنانچه مدت اجاره یک سال تعیین شده باشد و مستأجر قبل از پایان مدت، خانه را بدون اینکه خانه از قابلیت سکونت خارج شده باشد، تخلیه کند لازم است اجاره همه مدت را بپردازد.

سرقفلی

سؤال ۱۱۲۰: سرقفلی چیست؟ و آیا مشروع است یا خیر؟

جواب: منشأ پیدایش سرقفلی از اینجاست که چون مال الاجاره محل کسب ترقی می کرد و مالک نمی توانسته اجاره را بالا ببرد یا مستأجر را از آن محل بیرون کند و گاهی یک محل کسب و مغازه سالهای متمادی در دست مستأجر با همان مبلغ اجاره سابق باقی می ماند، بدون اینکه چیزی به مال الاجاره افزوده شود و مالک نه قدرت داشته مستأجر را بیرون کند و نه بر مال الاجاره بیفزاید، در حالی که نظایر محل مزبور چندین برابر اجاره داده می شده است. بر این اساس باید گفت این گونه محل کسبها و گرفتن سرقفلی روی آنها اقسامی دارد که بعضی از آنها مشروع و حلال و بعضی از آنها نامشروع و حرام می باشد و فعلاً بعضی از اقسام آن را که بیشتر محل سؤال و ابتلا است بیان می کنیم:

۱- مالک در اول امر که می خواهد مغازه و محل کسبی را به کسی اجاره دهد، می تواند هر مقداری که بخواهد بعنوان سرقفلی از مستأجر بگیرد که محل را به او اجاره دهد و گرفتن این نوع سرقفلی مشروع و حلال است و پس از اجاره،

مستأجر حق رجوع به مالک را ندارد.

۲- اگر مستأجر حق داشته باشد (طبق قرارداد اولیه اجاره) محل را به شخص ثالثی اجاره دهد، می تواند از او مبلغی به عنوان سرقفلی بگیرد که محل را به او اجاره دهد نه به دیگری و این نحو سرقفلی نیز حلال و بی مانع است و در این صورت نیز مستأجر دوم حق رجوع به مستأجر اول را برای پس گرفتن سرقفلی ندارد.

۳- اگر مستأجر در ضمن عقد اجاره یا غیر آن با موجر شرط کند که مال الاجاره را تا مدتی معین زیاد نکند و علاوه حق بیرون کردن او را نداشته باشد. در این فرض اگر مالک بخواهد او را خارج کند، مستأجر می تواند مبلغی بعنوان سرقفلی از مالک برای اسقاط حق خود و تخلیه محل بگیرد. این قسم سرقفلی نیز حلال و مشروع است.

۴- اگر مالک حق بالا- بردن مال الاجاره و یا حق تخلیه محل اجاره را داشته باشد در این صورت پس از پایان مدت اجاره، مستأجر حق گرفتن سرقفلی ندارد و بدون رضایت و اذن مالک نمی تواند در محل بماند و اگر مالک اجازه ماندن در محل را نداد، مستأجر شرعا موظف به تخلیه محل است و ماندن او در محل حرام می باشد و در این فرض فرقی نیست بین اینکه اجاره کوتاه مدت بوده یا بلند مدت، چه بودن مستأجر در مدت اجاره موجب زیاد شدن ارزش محل شده باشد یا نه، چه بیرون رفتن او از محل، موجب ضرر و زیان در کسب او بشود یا نشود و خلاصه در چنین فرضی گرفتن مبلغی به عنوان سرقفلی نامشروع، و گیرنده مدیون و ضامن است.

۵- در صورتی که مالک مغازه ای را که مثلا- مال الاجاره ماهانه اش ده هزار تومان است ولی چون نیاز به مبلغی پول دارد با رضایت مغازه را به مدت مثلا- یک سال به ماهی دو هزار تومان اجاره می دهد به علاوه مبلغ پانصد هزار تومان یا کمتر یا زیادتر بعنوان سرقفلی نقد می گیرد و در ضمن شرط می کنند تا زمانی که مستأجر در محل مزبور ساکن است ماه به ماه و سال به سال اجاره را به همان دو

هزار تومان تمدید کند و حق افزودن بر مال الاجاره نداشته باشد و چنانچه مستأجر بخواهد محل را به دیگری اجاره دهد حق داشته باشد و مالک هم حق داشته باشد که از شخص ثالث که مغازه را اجاره کرده همان مال الاجاره اول یعنی فقط دو هزار تومان را بگیرد نه بیشتر و سال به سال اجاره را با همان مال الاجاره تمدید کند، در این صورت مستأجر اول می تواند محل را به مستأجر دوم اجاره دهد و واگذار کند و مبلغی هم بعنوان سرقفلی به همان مقدار که خودش داده یا بیشتر یا کمتر، در مقابل رفع ید و تخلیه محل از آن شخص که به او اجاره داده و تحویل داده بگیرد و در این فرض مالک حق مخالفت ندارد، چون مستأجر طبق شرطی که کرده ذی حق بوده و حق گرفتن سرقفلی و واگذاری به غیر را داشته است.

سؤال ۱۱۲۱: چه راهی برای تصحیح معامله سرقفلی وجود دارد؟

جواب: برای مالک جایز است مقداری به عنوان ماهیانه مال الاجاره قرار بدهد و مقداری هم نقدا بگیرد و این سرقفلی فی الحقیقه جزء مال الاجاره است و برای غیر مالک جایز نیست مگر آنکه در ضمن عقد اجاره یا عقد خارج لازم ملتزم شود که تا مستأجر راضی نشود به دیگری اجاره ندهد و او هم قبول کند. در این صورت اگر مستأجر بگوید چنانچه این مقدار بدهی راضی می شوم و خلع ید می کنم، مانع ندارد.

سؤال ۱۱۲۲: شخصی مغازه ای را بدون سرقفلی اجاره کرده است، آیا حق دارد بعد از انقضای مدت اجاره، از موجر تقاضای سرقفلی کند؟

جواب: در فرض سؤال، مستأجر حقی نخواهد داشت و باید محل مورد اجاره را تخلیه کند.

سؤال ۱۱۲۳: شخصی مغازه ای را با سرقفلی معین، اجاره کرده است، حال بعد از انقضای مدت اجاره که می خواهد سرقفلی را پس بگیرد، به موجر می گوید سرقفلی امروز مغازه را باید بدهی، نه سرقفلی سابق را که من به تو دادم، آیا مستأجر می تواند سرقفلی روز را بگیرد، یا

باید همان مقدار که داده بگیرد نه بیشتر؟

جواب: در صورت گرفتن سرقفلی هنگام تخلیه، تنها پولی را که داده طلبکار است و نمی تواند پول بیشتری طلب کند. اگر چه قیمت سرقفلی بالاتر رفته باشد.

ص: ۲۸۴

(۱) سؤال ۱۱۲۴: شخصی در زمان حیات خویش جمیع مایملک خود را صلح کرده به همسرش مشروط به شرایط زیر:

۱- مادام الحیاه اختیارات و منافع آن حتی خیار فسخ با شخص مصالح باشد.

۲- بعد از فوت مصالح، متصالح لها هزینه تجهیز و انجام وصایای او را بپردازد.

۳- متصالح لها حق واگذاری املاک مورد مصالحه را به دیگری در زمان حیات خود ندارد.

۴- بعد از وفات متصالح لها نصف از کلیه مایملک بین ورثه مصالح تقسیم شود و نصف دیگر نیز با اذن ورثه در خیرات و مبرات مصرف شود.

با توجه به اجمالی که گذشت، آیا این صلح با شرایط مذکور صحیح است یا خیر؟

جواب: گرچه صحت شرط اول و دوم به سبب مجهول بودن مدت حیات مصالح و مجهول بودن مقدار منافع و هزینه تجهیز و وصایا محل اشکال واقع شده، ولی به نظر این جانب این مقدار جهالت در باب صلح مضر نیست، لذا صلح مزبور، ظاهراً از جهت شرط اول و دوم محکوم به صحت است و این دو شرط که در ضمن آن واقع شده و مورد قبول متصالح لها قرار گرفته لازم الوفا می باشد.

ص: ۲۸۵

۱- ۱) در این رابطه رجوع شود به بحث وصیت عنوان «تصرفات مریض»، ص ۳۵۸.

ولی شرط سوّم فاسد است و لزوم وفا ندارد. چون منافی با مقتضای عقد صلح است. زیرا مقتضای عقد صلح، سلطنت مالک یعنی متصالح لها بر ملک خویش می باشد و حق واگذاری آن را به غیر دارد. در حالی که این شرط چنین حقی را از او سلب کرده است، به همین جهت فاسد می باشد. ولی ظاهراً شرط فاسد موجب فساد عقد نیست و اصل صلح مزبور به لحاظ شرط سوّم نیز محکوم به صحت است. هر چند که این شرط لازم الوفا نیست.

شرط چهارم نیز منافی با مقتضای عقد صلح است. چون مقتضای عقد نقل ملک از مالک اوّل که متصالح است به متصالح لها و عدم عود آن به ملک مالک اوّل می باشد. مگر به سبب ناقل شرعی، مثل بیع یا صلح یا هبه و امثال آن. و شرط تقسیم نصف آن بین ورثه متصالح و صرف نصف در خیرات، در حقیقت شرط عود و برگشت ملک از متصالح لها به ورثه متصالح بدون تحقیق سبب ناقل است.

بنابراین چنین شرطی فاسد بوده و لازم الوفا نیست. ولی موجب فساد عقد صلح نمی شود. در نتیجه صلح مزبور محکوم به صحت است.

بلی اگر صلح به این صورت واقع شود که متصالح مایملک خود را صلح کند به شرط اینکه متصالح لها آن را واگذار نکند (نه اینکه حق واگذار کردن نداشته باشد) و یا به شرط اینکه بعد از فوت متصالح لها، ورثه او نصف آن را به سبب یکی از طرق شرعی از قبیل صلح یا هبه یا بیع به ورثه متصالح برگردانند و واگذار کنند (نه اینکه خود بخود به آنها برگردد) و نصف را در خیرات مصرف کنند، در این صورت شرطها صحیح و لازم الوفا می شوند و عدم دقت بعضی موجب شده است که بین این دو نوع شرط فرقی نگذاشته و به اشتباه بیفتند.

سؤال ۱۱۲۵: اگر کسی یک حیاط مسکونی، به انضمام تمامی مخلفات خانه از هر قبیل که بوده باشد، کائنا ما کان، در هر محلی که موجود است مطلقاً، و کلیّۀ مطالبات و نقود را - از هر کس و به هر عنوان، خواه به موجب سند رسمی و یا عادی و یا سفته تجارّتی که در ذمّۀ اشخاص بوده باشد - در مقابل دویست و پنجاه هزار ریال مصالحه کند. که مبلغ دویست هزار ریال آن را ابراء کرده و مبلغ پنجاه هزار ریال دین ثابت می باشد، در صورتی که مقدار وجه

سفته ها و مطالبات از اشخاص و نقد موجودی چندین برابر وجه المصالحه است- آیا این معامله در دین مقدس اسلام صحیح است یا باطل؟

جواب: با فرض اینکه به صورت مصالحه معامله شده، اشکال ندارد.

سؤال ۱۱۲۶: هرگاه شخصی منافع اموال منقول و غیر منقول خود را به کسی صلح کند. که «مصالح له» مادامی که زنده است از منافع آن به هر نحو که خواسته باشد استفاده کند، در صورتی که شخص مصالح قبل از مصالح له فوت شود، آیا مفاد صلح مزبور به قوت خود باقی است یا محتاج به تنفیذ ورثه مصالح خواهد بود؟

جواب: صلحی که طبق ضوابط شرعی در حیات مصالح انجام گرفته، پس از فوت او نیز به قوت خود باقی است و نیاز به تنفیذ ورثه ندارد.

سؤال ۱۱۲۷: در سال ۱۳۱۶ شمسی، ملکی از پدرم به این جانب و برادرم به ارث رسیده، در مدرکی که از آن زمان مانده چون سهم بنده کمی بیشتر از برادرم بوده، قید شده که مبلغ ده تومان و نیم باید به برادرم بدهم و این مبلغ به برادرم پرداخت شد، ولی رسیدی ندارم، چون برادرم رسید نداده. حالا چون متأسفانه نه مادرم در قید حیات است و نه برادرم، برادرزاده هایم اظهار طلب ملک می کنند. خواهشمندم بفرمایید اکنون چه مبلغی باید پردازم. آیا همان ده تومان و نیم را یا بیشتر؟

جواب: بیش از مبلغی که در ضمن مصالحه قرارداد شده را حق ندارند و چنانچه مدعی پرداخت آن هستید باید شرعا اثبات نمایید و اختلاف باید در دادگاه حل شود یا به طوری با هم مصالحه نمایید.

سؤال ۱۱۲۸: شخصی نصف یک ماشین نفت کش را خریده است، تا با آن کار کند و سهم شریک خود را به مبلغ ماهی ۲۰ هزار تومان، مصالحه کرده است و قرار شده که کل مخارج ماشین هم به عهده این فرد باشد، آیا این معامله و مصالحه صحیح است؟

جواب: مصالحه مزبور با اطمینان به اینکه سهم شریک این حدود می شود، مانعی ندارد و شرط در ضمن آن که تمام خرجها و کم و کاستها را به عهده می گیرد، اشکالی ندارد.

سؤال ۱۱۲۹: در شرایط فعلی که سکه طلا و نقره رایج نیست، آیا مضاربه با پول رایج را اجازه می دهید؟

جواب: جایز است.

سؤال ۱۱۳۰: فردی یک کیلو طلا را یک ساله به زرگری می دهد که با آن کار کند و سودی به او بدهد، ولی چون با طلای دیگر مغازه مخلوط شده آخر سال مشکل است دقیق حساب کنند و سود واقعی را بدست آورند، آیا جایز است روی مبلغی توافق کنند که هر ماه بعنوان سود بپردازد؟

جواب: چنانچه اصل قرارداد بصورت مضاربه باشد، مانعی ندارد مبلغ معینی را مورد توافق قرار دهند، در صورتی که اطمینان بحصول مبلغ معین وجود داشته باشد.

سؤال ۱۱۳۱: کسی پولی را به دیگری می دهد تا کار کند و هرچه سود کرد نصف آن را به مالک پول بدهد، به شرط اینکه اصل سرمایه را تضمین کند که اگر از بین برود خودش بدهد، آیا گرفتن سود این پول جایز است؟ و آیا لازم است چنین شرطی در ضمن عقد لازمی باشد یا در ضمن عقد مضاربه هم صحیح است؟

جواب: چنانچه به صورت مضاربه باشد و شرط کند که اگر تلف یا خسارتی

متوجه سرمایه شد، عامل ضامن باشد که از مال خودش جبران کند، مانعی ندارد و گرفتن سود جایز است. و چنین شرطی در ضمن عقد مضاربه هم صحیح و لازم الوفاء است.

سؤال ۱۱۳۲: کسی مبلغ صد تومان وام می گیرد و به شخص دیگری می دهد، به شرط اینکه ماهیانه قسط آن را بپردازد و بعد اصل پول را به وی بازپس دهد، آیا این ربا محسوب می شود؟

جواب: اگر بصورت مضاربه به دیگری واگذار کرده باشد و اطمینان داشته باشند که لا اقل این مقدار سود حاصل می شود، مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۳۳: شخصی مبلغ صد هزار تومان به یک نفر کاسب می دهد و شرط می کند که هر ماه پنج هزار تومان بدهد، آیا گرفتن پول مذکور جایز است؟

جواب: چنانچه به عنوان مضاربه باشد و اطمینان داشته باشند که لا اقل این مقدار سود حاصل می شود، مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۳۴: آیا در مضاربه قبل از آنکه سودی بدست آید، می توان سود احتمالی را مصالحه کرد؟ و اگر بعدا سود کمتر از مقدار احتمالی شد، چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که اطمینان به حصول سود دارند، می توانند سود احتمالی را به مبلغ مورد توافق مصالحه کنند. و این مصالحه لازم الوفاء است حتی اگر سود حاصله کمتر از مقدار تخمینی باشد. بلی اگر اصلا سود حاصل نشود نمی توان مقدار مورد مصالحه را گرفت.

سؤال ۱۱۳۵: شخصی پولی به دوستش داده به عنوان مضاربه، با توجه به اینکه دوست وی فعالیتهای شغلی متعدد دارند، آیا این شخص در کل فعالیتهای او شریک است یا تنها در یکی شریک است؟ ضمنا شرط کرده که فقط در سود سهام باشد نه در ضرر! حکم آن چگونه است؟

جواب: لازم است نوع عمل مشخص شود و اگر همه را ذکر کند در همه سهام است و ضرر مربوط به مالک است، مگر اینکه شرط کند که در صورت ضرر عامل

از مال خود جبران کند.

سؤال ۱۱۳۶: شخصی به عنوان واسطه پولی را از چند نفر گرفته تا به کاسبی بدهد که با آن پول کار کند و نصف فایده را به صاحبان پول بپردازد. پس از مدتی کسب اظهار ورشکستگی می کند، آیا واسطه ضامن است یا کاسب؟

جواب: اگر واسطه به عنوان امین مطرح بوده و با تحقیق کافی این کار را انجام داده، ضامن نیست.

سؤال ۱۱۳۷: آیا لازم است در مضاربه سود به صورت درصد حاصله برای صاحب مال و عامل معین شود (کسر مشاع) یا اگر هم مقداری معین شود کافی است؟

جواب: تعیین به نحو کسر مشاع و به صورت درصد لازم نیست و می توانند مقداری را که اطمینان دارند عادتاً حاصل می شود، تعیین کنند.

ص: ۲۹۰

سؤال ۱۱۳۸: در عقد مزارعه شرط شده که طبق عرف محل عمل شود و به گفته مالک ثلث مرسوم است و بعد از برداشت محصول معلوم شده نزد عرف محل بیشتر از ثلث مرسوم است، آیا عاملین حق ثلث محصول را دارند یا بیشتر؟

جواب: اگر عقد قرارداد روی ثلث بسته شده زارعین همان ثلث را طلبکارند و اگر عقد روی عرف محلی بسته شده ولی خیال می کرده اند ثلث است، زارعین همان مقدار که عرف محلی است طلبکارند و اگر شبهه دارند که چگونه بوده با مصالحه مسأله را خاتمه دهند.

سؤال ۱۱۳۹: در گیلان معمول است که مزرعه و تخم شالی و کود شیمیایی را به زارع تحویل داده و قرار می کنند که نصف محصول را به مالک زمین بدهد، اکنون عده ای می گویند این عمل صحیح نیست و با تبلیغات خود زارعین را منصرف می کنند و در نتیجه چون مالک زمین پیر شده و قدرت کشت ندارد، مزارع بلا- استفاده می ماند. بدیهی است مالک زمین که روزی قدرت داشته و زمین موات را آباد کرده و یا با پول خریداری کرده است، اکنون حاضر نیست که زمین خود را مجاناً در اختیار دیگری قرار دهد، مستدعی است حکم شرعی مسأله را بیان فرمایید تا زارعین با دلگرمی بکار خود اشتغال ورزند؟

جواب: قرارداد مذکور مزارعه و شرعا از معاملات صحیحه است و تصرف در

ملک دیگران بدون رضایت مالک جایز نیست.

سؤال ۱۱۴۰: اگر صاحب زمین تمام خرج یک صیفی را تا هنگام محصول فراهم کند و برای این زمین چند کارگر را به عنوان شریک- که تمام کار این صیفی کاری را انجام دهند- به کار گیرد (مالک زمین فقط خرج محصول را می دهد و دیگر کاری انجام نمی دهد) و در موقع برداشت محصول، هرچه خرج کرده از فروش محصول بردارد و بعدا بقیه محصول را بین خود و کارگران به نام شریک نصف کند. آیا از نظر اسلام حلال و جایز است یا خیر؟

جواب: اگر مطابق شروط مزارعه قرارداد بستند، اشکال ندارد.

سؤال ۱۱۴۱: این جانب پیرمردی هشتادساله هستم مدت شصت سال است که در زمین شخصی مشغول کشاورزی می باشم و سهم مالکانه را نیز سالیانه به او پرداخت می کنم و در زمین مذکور تعداد شش درخت گردو کاشته ام که بارور شده اند و سالیان قبل نصف محصولات گردو و زمین را به ایشان می دادم، اکنون صاحب زمین می گوید طبق قانون اسلام چون درختان گردو در زمین این جانب می باشد تمام محصول گردو مربوط به من است، با توجه به اینکه محصول گردوی مذکور در انجمن اسلامی به طور امانت گذاشته شده تا پاسخ شرعی اخذ گردد، تمنا دارم برای حفظ حقوق دو مسلمان بفرمایید محصول گردو به صاحب زمین می رسد یا به کسی که درختان گردو را غرس کرده است؟ و اگر به صاحب زمین می رسد به چه عنوان؟

جواب: درخت گردو ملک هر کس هست گردو هم ملک او است. اگر از مال مالک زمین غرس کرده اید از او است و اگر از مال خودتان غرس کرده اید از شما است و در صورت اول مالک باید اجرت عمل شما را بدهد و در صورت دوم شما اجرت زمین مالک را باید به او بدهید.

ص: ۲۹۲

سؤال ۱۱۴۲: دو نفر با هم شرکت داشتند و با سرمایه مساوی و نفع و ضرر مساوی با یکدیگر مشغول کار بودند، اگر یکی از آن دو شریک بخواهد از نظر عمل جدا شود ولی در ماه مقداری بعنوان حق الشرکه بگیرد، آیا جایز است یا نه؟

جواب: حق الشرکه عنوان شرعی ندارد. بلی اگر پول او نزد شریک باشد، و او با این پول کار کند، می تواند طبق احکام شرکت، سهم خود را بگیرد.

تصرف در مال شرکت

سؤال ۱۱۴۳: یکی از مالکین در مزرعه مشاعی بدون رضایت دیگران، با مخارج خود اقدام به حفر چاه می کند آیا ملک طلق او می شود؟ و دیگران در آن حقی دارند یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، تصرف حفرکننده جایز نبوده ولی ملک طلق او می شود و اگر آبی استخراج شود متعلق به او می باشد و در هر حال باید رضایت آنان را تحصیل کند و الا می توانند او را وادار به پر کردن چاه و پرداخت خسارت وارده کنند.

سؤال ۱۱۴۴: چند نفر با هم شریک بوده اند و فعلا بعضی از این افراد فوت کرده اند، حکم شراکت آنها چگونه می شود؟

جواب: از قضیه شخصیه اطلاع ندارم ولی بطور کلی اگر بعضی از شرکا فوت کردند بقیه شرکا بدون اجازه و رضایت ورثه شریک فوت شده نمی توانند در مال مشترک تصرف کنند و اگر هم از مال مشترک منافی بدست آمد، باید سهم میت را به ورثه او بدهند.

سؤال ۱۱۴۵: خانه ای است مشترک بین چند نفر، اگر یکی از شرکا از بعض دیگر تقاضا و طلب کند که اجازه تصرف در آن خانه را بدهد، آیا بر آن بعض اجازه تصرف در آن خانه واجب است یا اینکه برای او امتناع هم جایز است؟

جواب: منع شریک به نحو کلی از تصرف در مال مشترک جایز نیست، باید اجازه در تصرف به مقدار سهم او بدهد و یا حاضر به قسمت شود و سهم هر یک مفروز گردد و یا حاضر به قسمت مهایاتی شود. یعنی تقسیم به حسب ازمنه که مثلا مدتی یکی تصرف کند و مدتی را دیگری. یا حاضر به خرید و فروش شود و چنانچه از همه شقوق استنکاف کند، حاکم شرع او را به اختیار یکی از امور مذکوره مجبور می کند.

سؤال ۱۱۴۶: چه می فرمایید در این مسأله که شخصی فوت کرده در حالی که دارای باغات و زراعات بوده، فرزند ارشدش بعد از فوت پدر، محصولات و زراعات را بوسیله خود و کارگر و غیره جمع آوری کرده و مخارج خود و عائله اش هم از مال پدری بوده، آیا در صورت عدم شرط اجرت می تواند برای عمل خودش اجرت از سایر وراثت بگیرد یا خیر؟

جواب: در صورتی که بدون اجازه سایر ورثه محصول را جمع آوری کرده باشد، حق مطالبه اجرت از آنها ندارد.

سؤال ۱۱۴۷: زمین لم یزرعی مال سه نفر است به نحو مشاع. یکی از این سه نفر قسمتی از آن را آباد کرده و بقیه آن به صورت لم یزرع باقی است، آیا آن دو نفر دیگر از قسمت آباد شده با بودن قسمت آباد نشده سهمی دارند یا خیر؟ و تکلیف این دو نفر نسبت به آباد کننده چیست؟

جواب: در فرض مسأله، اگر زمین را قبل از تقسیم آباد کرده باشد، همه شرکا

كما في السابق در آن شريك مي باشند. در نهايت اگر با اذن آنها آباد کرده حق الزحمه آباد کردن سهم آنها را طلب دارد و اگر بدون اذن آباد کرده حق الزحمه را طلب ندارد و اگر شرکا اذن داده اند که اين قسمت را آباد کن برای خود بدون تقسيم، فعلا می توانند از اذن برگردند و بگویند همه باید تقسيم شود. ولی حق الزحمه آباد کردن را باید بدهند و آنچه اشجار و زراعت و بنا ایجاد کرده مال خود آبادکننده است. ولی اگر اذن داده اند برای خود احداث بنا و غرس اشجار نماید. تا هنگامی که از اذن خود برنگشته اند حق مطالبه چیزی ندارند و هر وقت از اذن خود برگردند از آن موقع به بعد برای بقای بنا و اشجار در زمین، حق مطالبه اجرت المثل زمین را نسبت به سهم خودشان دارند و چنانچه نزاع موضوعی در بین باشد، لازم است به دادگاه مراجعه شود.

سؤال ۱۱۴۸: چند نفر با هم شريك شدند که تجارت کنند. يك نفر از آنها فوت کرده است و مقدار اموال شركتی را تعیین کردند و مال چندین برابر شده است و می خواهند شركت را به هم بزنند، آیا به ورثه متوفی باید سهم روز فوت پدرشان را بدهند یا روزی که شركت به هم می خورد.

جواب: اگر از مال میت شريك در نزد شرکا باقی بوده و با آن معامله کرده اند، به نسبت مالی که در شركت باقیمانده، باید منافع آن را در موقع تفكيك شركت، به ورثه شريك بدهند.

سؤال ۱۱۴۹: دو نفر با يكديگر شروع به کار می کنند، به این کیفیت که پول و سرمایه از یکی و کار از دیگری و استفاده هم به نصف، بعد از مدتی یکی از این دو حاضر می شود سهمیه استفاده دیگری را به ماهی يك هزار تومان بخرد، [این خرید] چگونه است؟

جواب: خرید مذکور صحیح نیست. بلی می توانند با همدیگر به این مبلغ مصالحه کنند.

سؤال ۱۱۵۰: اگر زمینی را دو نفر به طور مشاع شريك باشند و یکی از شريكها بدون اجازه شريك دیگر اقدام به احداث بنا کند، آیا شريك دیگر می تواند او را اجبار به خراب کردن کند یا

نه؟ و اگر نمی تواند تکلیف او چیست؟

جواب: مالک ساختمان باید رضایت شریک را به هر نحو شده جلب کند.

سؤال ۱۱۵۱: دو قطعه زمین در بین دو شخص مشاع بوده، یکی از مالکین یک قطعه آن را فروخته و قرینه ای بر تعیین هم ندارد بعد از چند سالی مالک دیگر ادعا کرده که این دو قطعه زمین مشاع بوده، این زمین مبیعه از طرف یکی از شرکا چه صورت دارد؟

جواب: اگر مقدار حصه مشاعه خود را فروخته ببع صحیح و نافذ است و مشتری با شریک سابق شریک است ولی اگر قطعه معینی را فروخته معامله در حصه شریک در آن قطعه فضولی و موقوف بر اجازه شریک است.

تقسیم مال شرکت

سؤال ۱۱۵۲: دو نفر در یک ساختمان شریک بودند و یکی از آنها که دارای فرزند صغیر هم بوده از دنیا رفته است، آیا فرد دیگر می تواند قسمت خود را جدا کند و بفروشد؟

جواب: با موافقت قیم بچه ها یا اذن حاکم شرع و نظارت وی می تواند.

سؤال ۱۱۵۳: آیا می شود مال مشترک را بدون حضور بعضی از شرکا تقسیم کرد و با قرعه حصه هر یک را معین کرد و اگر بعدا یکی از شرکا که غایب بوده به این تقسیم راضی نشد، حکم آن چیست؟

جواب: در تقسیم مال مشترک لازم است همه شرکا یا وکلای آنها حضور داشته باشند و در غیر این صورت اگر بعدا شریک غایب راضی به تقسیم نبود، باید از نو تقسیم و قرعه کشی انجام شود.

مسائل متفرقه شرکت

سؤال ۱۱۵۴: سه نفر در زمینی شریک بودند، یکی از آنها با پول مشترک نهالی را می خرد یا نهال مشترک را می کارد، با توجه به اشتراک در همه امور، این نهال بعد از بزرگ شدن برای هر سه نفر است یا متعلق به غارس است؟

جواب: در فرض سؤال اگر نهال را به قصد اشتراک و برای هر سه نفر غرس

کرده درخت متعلق به هر سه نفر است و اما اگر پول مشترک را غصب کرده و با آن برای خودش نهال خریده و برای خودش غرس کرده، فعلاً درخت مال غارس است. هر چند که در زمین مشترک غرس کرده و معصیت هم کرده است و در این فرض دو شریک می توانند اجرت زمین را به سهم خود بگیرند و درخت را نیز می توانند ریشه کن و به خارج آن منتقل کنند.

سؤال ۱۱۵۵: دو نفر با هم در یک قالی شریک بودیم و آن را به دو میلیون تومان فروختیم و مقداری پول نقد و بقیه را چک گرفتیم، شریک من که بعد از مدتی برای گرفتن به بانک مراجعه کرد، متوجه شد که پول در حساب صاحب چک وجود ندارد، لذا به خریدار مراجعه کرده و گفت یا پول را بده و یا فرش را و خریدار فرش را پس داده است و فعلاً فرش ارزان شده و من حدود ۵۰۰ هزار تومان ضرر کرده ام، آیا این ضرر را باید خریدار بدهد یا شریک من؟ و آیا شریک من حق فسخ معامله را داشته است؟

جواب: در مورد سؤال حق فسخ معامله وجود نداشته و بر فرض وجود حق فسخ، شریک به تنهایی حق نداشته معامله را فسخ کند. به هر حال قالی مربوط به مشتری است و لازم است چکها را بپردازد.

سؤال ۱۱۵۶: منزلی توسط مادرم خریداری شد و حقیر مقدار پنجاه هزار تومان تحویل ایشان دادم و مدت دو سال در آنجا بودم و بعد نقل مکان کردم با توجه به اینکه یک سوم وجه خانه را من داده ام، آیا سهمی از آن دارم؟

جواب: اگر منزل بصورت اشتراک با مادر خریداری شده به اندازه پول سهم شما از خانه محفوظ است و اگر پول را به مادر قرض داده و یا هبه کرده اید سهمی از خانه ندارید.

سؤال ۱۱۵۷: شخصی یک ساختمان و دو زن و ده فرزند پسر و دختر در شهری داشته است، بعد از فوت او یکی از پسرها و یکی از زنها و یکی از نوه پسرهایش از آن زمان در آن خانه نشسته اند و یک اطاق هم خالی بوده که یکی از دخترهایش این اطاق را به تصرف درآورده و به یک زن بی شوهر و بی بچه داده، آن پسری که از زمان پدر تا حالا در آن خانه

نشسته به آن دختر می گوید این زن را از خانه بیرون کن یا او باید ماهانه مبلغ ۵۰۰۰ تومان کرایه بدهد، آیا اولاً از نظر شرعی در این مدت که پدر آن شخص فوت کرده و خودش در خانه می نشسته و وارث های دیگر راضی نبوده اند، چه حکمی دارد؟ و ثانیاً این کرایه ای که می خواهد از آن زن بی سرپرست بگیرد، به او می رسد یا نه؟ و از طرف دیگر نماز و روزه آن زن صحیح است یا خیر؟ و ضمناً حاضر نیستند اموال این مرحوم را تقسیم بکنند و هر کدام از این بیچه ها مقداری از ملک و باغ را تصرف کرده و حاصلش را می برند. از نظر شرعی این مسأله چه حکمی دارد؟

جواب: الف- تصرف در مال مشترک باید با اجازه همه شرکا باشد و بدون اجازه غصب و موجب ضمان اجرت المثل است.

ب- خیر کرایه به همه ورثه می رسد و او به مقدار سهم الارث خود حق دارد.

ج- بدون اجازه تمام ورثه اشکال دارد.

د- اشکال دارد.

سؤال ۱۱۵۸: اهالی یک منطقه بابت هزینه لوله کشی محل، مبلغی را جمع کرده و تحویل شورای محل دادند. پس از پایان کار لوله کشی، مقداری از آن پول اضافه آمد، که با تصویب کلیه صاحبان وجه، مقرر شد مبلغ اضافی جهت تعمیر لوله ها و هزینه های جنبی آن، نزد شورا باقی بماند.

با توجه به اینکه این مبلغ در یکی از بانکها پس انداز شده، آیا می توان آن را تحت عنوان یکی از عقود اسلامی به جریان انداخته، و از سود حاصله آن، در جهت خدمات عمومی آن منطقه استفاده کرد؟ و آیا می توان این پول را به عنوان قرض الحسنه در اختیار هیئت عزاداران حضرت امام حسین علیه السلام قرار داد، تا صرف رونق بخشیدن به اینگونه جلسات مذهبی گردد؟ در صورت مثبت بودن جواب، آیا رضایت اکثریت صاحبان پول شرط است، یا رضایت کلیه آنان؟

جواب: در فرض مزبور، کل پول بین تمام افراد مشاع می باشد و تصرف در آن به هر نحو، چه به صورت سرمایه گذاری یا قرض دادن به مسجد و غیره، منوط به رضایت کلیه افراد است و رضایت اکثریت افراد کفایت نمی کند، مگر اینکه همه روی نظر اکثریت توافق کرده باشند.

معنی دین و سبب آن

سؤال ۱۱۵۹: مستدعی است معنی دین و سبب آن را بیان فرمایید؟

جواب: دین عبارت است از مال کلی ثابت در ذمه شخصی برای دیگری. و سبب آن یا قرض گرفتن است یا امور اختیاریه دیگر، مانند مبیع قرار دادن دین در معامله سلم، یا ثمن قرار دادن آن در معامله نسیه، یا اجرت در اجاره، یا صداق در نکاح، یا عوض در طلاق خلع و غیر اینها و یا امور قهریه، مانند موارد ضمانتها و نفقه زوجه دائمه و نظیر اینها.

وجوب پرداخت دین

سؤال ۱۱۶۰: هرگاه موعد پرداخت دین رسیده و طلبکار مطالبه می کند و مدیون متاعی یا چیزی دیگر که از مستثنیات دین نیست دارد، ولی به فروش نمی رود مگر به کمتر از قیمت، آیا واجب است به همان قیمت کم بفروشد یا خیر؟

جواب: بلی، واجب است و تأخیر آن به جهت انتظار مشتری دیگری که به قیمت عادله بخرد جایز نیست. ولی اگر بقدری کم می خرند که اگر بفروشد صدق بیع ضرری می کند یا اینکه فروش به آن قیمت بر او حرجی باشد، بعید نیست بیع واجب نباشد.

سؤال ۱۱۶۱: مدیونی که در عسرت است و نمی تواند دین خود را بپردازد، آیا طلبکار می تواند او را تحت فشار قرار دهد و مطالبه دین کند یا خیر؟ و اگر مدیون قدرت دارد ولی به تأخیر می اندازد، آیا گناهی مرتکب شده؟

جواب: در فرض سؤال، مطالبه دین بر طلبکار حرام است و باید مدیون را مهلت دهد تا وقتی که متمکن از پرداخت شود. و در صورتی که مدیون قدرت بر ادای دین داشته باشد، مسامحه و تأخیر در ادای آن معصیت کبیره است. بلکه لازم است مدیون در موقعی که قدرت بر ادای دین ندارد، نیت ادای دین عند التمكن را داشته باشد.

شرط زیاده در قرض

سؤال ۱۱۶۲: کسی که مبلغ صد هزار تومان به کسی به عنوان قرض الحسنه به مدت یک سال بدهد، مشروط به اینکه سر سال پول فوق را به اضافه پنجاه کیلو گندم بدهد، که طلبکار به ارزش کمتر بخرد، چه حکمی دارد؟

جواب: این قرض ربوی و باطل است.

سؤال ۱۱۶۳: آیا قرض دادن به شرط اینکه قرض گیرنده هر ماه مبلغی به قرض دهنده بدهد، صحیح است؟

جواب: این قرض ربوی و باطل است.

سؤال ۱۱۶۴: کسی مقداری وام گرفته، آیا می تواند پول را به عنوان قرض در اختیار دیگری بگذارد مشروط به اینکه اقساط آن را بپردازد و در آخر اصل پول را هم برگرداند؟

جواب: این عمل ربا و حرام است. مگر اینکه تحت عنوان مضاربه یا سایر عقود اسلامی در آید (۱).

سؤال ۱۱۶۵: آیا صحیح است که مبلغی بعنوان رهن به صاحب خانه بدهند، به شرط اینکه منزلش را با اجاره کمتر در اختیار مستأجر قرار دهد؟

ص: ۳۰۰

جواب: این عمل رهن نیست، بلکه قرض با شرط است و ربا می باشد، بلی راه صحیح و بی اشکال آن است که منزل را به مال الاجاره کمی اجاره کند و در ضمن عقد اجاره، شرط کنند که مبلغی هم قرض الحسنه به صاحب منزل بدهد.

سؤال ۱۱۶۶: ملکی را مالک در اثر پریشانی و ضرورت نزد شخصی به رهن ربوی گذاشته و قیمت ملک چندین برابر وجه الرهانه است و راهن برای حفظ آبروی خود آنچه مرتهن بعنوان ربا از او مطالبه کرده لاعلاج پرداخته و چندین برابر عایدات ملک بوده و عین مرهونه هم مطلقاً به تصرف مرتهن در نیامده است. سرانجام چون راهن قدرت پرداخت وجه الرهانه را پیدا نکرده مرتهن بدون اجازه راهن و بدون پرداخت قیمت واقعی، ملک را مطابق مقررات اداری به همان مبلغ وجه الرهانه که در حدود عشر قیمت واقعی ملک بوده تملک نموده است، چنانچه دیگران بخواهند این ملک را از مرتهن خریداری کنند آیا شرعاً بدون رضایت راهن حلال و جایز است یا نه؟

جواب: از موضوع شخصی اطلاع ندارم. بطور کلی قرض ربوی خواه رهن داشته باشد یا بدون رهن، باطل و حرام است. ولی به نظر حقیر قرض دهنده می تواند به مقداری که واقعا طلبکار است و بدهکار از ادای آن امتناع دارد به قیمت عادله از عین مذکوره تقاص کند و احتیاط لازم آن است که از حاکم شرع هم اجازه بگیرد. پس اگر بیش از مقداری که به قیمت عادله مساوی با طلب او است تقاص کرد مالک نمی شود. و اگر معامله به نحو دیگر مثل بیع شرط بوده حکم دیگر دارد. و در فرض مذکور در سؤال، آنچه را که مرتهن از راهن علاوه بر قرض گرفته چون ربا و حرام است مقابل دین محسوب می شود. و اگر نزاع موضوعی در بین باشد به دادگاه مراجعه شود.

سؤال ۱۱۶۷: شخصی به منظور سرمایه گذاری پول قرض می کند و در شرایط کنونی مجبور است که به ازای آن ربوی بپردازد. اگر این عمل شخص بصورت نیمه اجباری باشد، مثلاً شرکت مسافری داشته و هر دو یا سه سال هم باید ماشین را عوض کند، یعنی خرید قدیمی را چون مستهلک می شود مجبور است که تجدید کند، و الا احتمال ورشکستگی می رود و برای این موضوع پول به اندازه کافی ندارد و ناچار است متوسل به وام با بهره بشود و در

صورت عدم اخذ وام، متحمل زیان فراوان در شغل مشروع خودش که به آن مشغول است خواهد شد. بنابراین آیا شخص مرتکب گناه شده و در نتیجه این وام بصورت پول حرام وارد اموالش خواهد شد یا نه؟

جواب: اینگونه اضطراب موجب جواز ربا نمی شود و اگر از اشخاص قرض می تواند به نحو بیع شرط معامله کند. یا اینکه یکی از ماشینها را به قرض دهنده به مبلغی که مورد حاجت او است بفروشد و بعد از او به مبلغ بیشتر نسبه بخرد.

شرط قرض در ضمن عقد

سؤال ۱۱۶۸: آیا جایز است کسی مالی را به دیگری به کمتر از قیمت بازار بفروشد، به شرط اینکه خریدار مقداری به او قرض بدهد؟

جواب: اگر جدًا قصد معامله داشته باشد و شرط قرض کند، مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۶۹: آیا می توان در ضمن صلح، شرط قرض کند؟ مثلاً بگویند ۵۰ هزار تومان به تو صلح می کنم به شرط آنکه ۲۰۰ هزار تومان یک ساله به من قرض بدهی؟

جواب: در صورتی که قصد جدی داشته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۷۰: آیا می توان در ضمن عقد اجاره، شرط قرض کند؟ مثلاً موجر خانه خود را به مبلغ کمی به مستأجر به مدت یک سال اجاره دهد، مشروط به اینکه مبلغ معینی در این مدت به او قرض بدهد؟

جواب: جایز است.

فروش دین

سؤال ۱۱۷۱: شخصی از شخص دیگر طلبی دارد و مدرکی هم از او دارد، مثلاً سی تومان به موعده یک ماه، و اکنون می خواهد این مدرک را بفروشد به مبلغ ۲۹ تومان نقداً. آیا جایز است یا خیر؟ و بر فرض عدم جواز، آیا می شود فعلاً سی تومان را شخص دائن حواله کند که مشتری از مدیون در رأس موعده بگیرد و آن یک تومان را که از سی تومان کسر می گذارد برای حق الجعالة مشتری که وجه را رأس موعده از مدیون وصول می کند قرار دهد؟

ص: ۳۰۲

جواب: فروش ما فی الذمه مدیون به نقد کمتر اشکال ندارد. مگر آنکه ما فی الذمه مکیل یا موزون باشد و به مثل خودش بفروشند به کمتر که ربا و حرام است.

مثل نقره به نقره یا گندم به گندم و فرض دوّم که زیادی را بعنوان جعاله بردارند، اشکال ندارد.

تقاص

سؤال ۱۱۷۲: آیا طلبکار می تواند بنا بر اصل تقاّص معادل طلب خود، از ملک بدهکار تملک و تصاحب کند؟

جواب: در صورتی که طلب او مسلم باشد و مدیون قدرت بر پرداخت دارد و امتناع می کند، می تواند بقدر طلب خود تقاّص و تملک کند. و احتیاط آن است که با اذن حاکم شرع باشد.

سؤال ۱۱۷۳: این جانب مدت ۴۸ روز برای شخصی به عنوان پیمانکار کار کرده ام. در این مدت مبلغ ۴۶ هزار تومان پول به عنوان مساعده دریافت کردم، ولی به دلیل پاره ای از اختلافات کار را ناتمام گذاشتم. حالا شخص مدعی طلب است و هرچه من اصرار بر این دارم که بیاید و حسابرسی کرده و مابقی را به او رد کنم امتناع می کند، بنده مبلغ فوق را تهیه کرده ام، آیا می توانم در غیاب او که حاضر به حسابرسی نیست، مقداری از آن را به عنوان ضرر تصاحب کنم یا خیر؟

جواب: شما باید طلب او را بدهید. بلی اگر می دانید که با حسابرسی دقیق شما طلبکار می شوید و او حاضر نیست به شما بدهد می توانید به عنوان تقاّص طلب او را ندهید.

مستثنیات دین

سؤال ۱۱۷۴: مستثنیات دین در زمان فعلی چه چیزهایی است؟

جواب: مستثنیات دین عبارت است از: منزل مسکونی، و لباس مورد احتیاج اگر چه برای تجمل باشد، و در شهر وسیله سواری مورد نیاز، و در روستا حیوان یا

ص: ۳۰۳

هر وسیله دیگری که برای سوار شدن به آن محتاج باشد، و لوازم منزل، از قبیل فرش و پرده و ظروف برای خوردن و آشامیدن و پختن غذا برای خود یا میهمان با در نظر گرفتن مقدار حاجت به حسب شأن بطوری که اگر آنها را بفروشد در زحمت و مضیقه قرار می گیرد و موجب منقصت او می شود، بلکه کتب علمیه نیز برای کسی که اهل استفاده از آنها می باشد به مقدار احتیاج و به حسب شأن و مرتبه علمی، از مستثنیات دین می باشد.

سؤال ۱۱۷۵: آیا تلفن و ماشین جزء مستثنیات دین محسوب می شوند یا خیر؟

جواب: ماشین اگر مطابق شأن او باشد و تلفن اگر مورد نیاز باشد، بصورتی که بدون آن به عسر و حرج می افتد، از مستثنیات دین می باشد.

پرداخت دین

سؤال ۱۱۷۶: در حال حاضر که ارزش و قدرت خرید اسکناس هر روز کمتر می شود، نظر خود را در کیفیت ادای دین یا مضمون به بیان فرمایید.

جواب: در مواردی که ذمه شخص به مثلی مشغول شده، همان مثل را مدیون و ضامن است و در مواردی که قیمی به ذمه تعلق گرفته، قیمت را ضامن است و کم و زیاد شدن قدرت خرید، یا گران شدن و ارزان شدن، مغیر تکلیف و ذمه نمی شود. البته در مورد قیمیات لازم است همان قیمت روز ادا را پردازد.

سؤال ۱۱۷۷: شخصی ده سال پیش مبلغی را به دیگری قرض داده، آیا جایز است بعنوان تورّم، پول زیادتری بگیرد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۱۱۷۸: اگر شخصی به کسی مدیون باشد و او خبر ندارد، آیا می تواند آن دین را بعنوان هدیه به او بدهد یا کادویی بخرد و تحویل دهد و موضوع را نگوید؟

جواب: اگر دین پول بوده می تواند به عنوان هدیه بدهد، یا همان مقدار پول را

با پست بفرستد و بنویسد که مال شما است بدون اینکه خود را معرفی کند و یا در پاکت بگذارد و داخل منزل او بیندازد و راههای دیگر. اما تبدیل آن به کادو یا چیزی دیگر مبری ذمه نیست. مگر اینکه احراز کند که او راضی می شود. و اگر دین پول نبوده باید به هر نحو ممکن مثل آن را - اگر مثلیست - یا قیمت آن را - اگر قیمی بوده - به او برساند.

سؤال ۱۱۷۹: شخصی با کسی قراردادی برای انجام کاری بسته است. ولی بعد از تمام شدن از پرداخت وجه خودداری می کند. با توجه به اینکه مالی از کارفرما نزد کارگر موجود است، آیا می تواند به اندازه طلب در آن تصرف کند؟

جواب: چنانچه قرارداد شرعی باشد و شما از پرداخت وی مأیوس باشید، مجازید به اندازه طلب از مال سپرده شده نزد شما، بردارید.

سؤال ۱۱۸۰: در صورت علم به صاحب دین و جهل به مقدار آن وظیفه چیست؟

جواب: مقداری را که یقین دارد مدیون است بپردازد.

سؤال ۱۱۸۱: کسی از دیگری مبلغی اسکناس یا چک به قرض الحسنه می گیرد و پس از دو سال که عین همان اسکناس را پس می دهد در حدود سی درصد قدرت خرید خود را از دست می دهد؛ حال اگر دین و مدیون در اول قرض الحسنه شرط کنند که مدیون در بازپرداخت دین، مبلغی را ادا کند که قدرت خریدی معادل مبلغ فعلی قرض الحسنه داشته باشد، آیا چنین قراردادی شرعاً مجاز و قابل اجرا است؟

جواب: شرط مذکور نافذ نیست و همان مبلغی را که قرض گرفته ضامن است و قدرت خرید پول در این مسأله اثر ندارد.

سؤال ۱۱۸۲: این جانب کاسب بودم و برادر کوچکی داشتم که به تقاضای پدرم بنا شد نزد من زندگی کند و از کلاس چهارم ابتدایی کلیه مخارج او را پرداخته ام تا این که دیپلم گرفت، در این مدت کمکهای زیادی در امور خانه و مغازه به من کرده است، و از قبل هم قراردادی برای گرفتن و دادن اجرت در بین نبوده. پس از مدتی بنا شد بیست هزار تومان به او بدهم و الآن از آن تاریخ چند سالی می گذرد. اما ایشان چون به این مبلغ رضایت نداشت برای گرفتن آن به

من مراجعه نکرد، با اینکه من بارها جریان پول را به ایشان متذکر شده بودم. با توجه به مطالب فوق به سؤالات ذیل پاسخ بفرمایید:

۱- آیا بر اثر گذشت زمان به پول او چیزی اضافه شده یا نه؟

۲- اکنون او مدعی است که چون با پول من کاسبی کرده ای، به پول من هم اضافه شده، آیا این ادعای او صحیح است یا نه؟

جواب ۱ و ۲- اگر سرمایه از شما است، منافع سرمایه از خود شما است و او فقط پول خود را حق دارد و اگر در سرمایه شریک است به نسبتی که شرکت دارد، در سود هم شریک است.

خسارت تأخیر ادای دین

سؤال ۱۱۸۳: اگر به علت تأخیر تادیه، خسارت و ضرر مسلم به شخصی وارد شده باشد، آیا می توان این نوع خسارت را گرفت؟

جواب: به عنوان خسارت و ضرر تأخیر ادای دین، نمی توان چیزی گرفت.

مضافاً بر این که تأخیر پرداخت نوعاً مستلزم عدم منفعت است که مشتبه به ضرر می شود.

سؤال ۱۱۸۴: اخذ خسارت تأخیر تادیه توسط بانکها به جهت مصلحت و مقتضیات زمان، آیا جنبه شرعی دارد؟

جواب: اخذ خسارت تأخیر ادای دین مطلقاً مشروع نیست و فرقی بین بانک و غیره نمی باشد.

سؤال ۱۱۸۵: آیا اخذ این نوع خسارت از کفار جایز است؟

جواب: گرفتن خسارت تأخیر از کفاری که خود ملتزم به پرداخت آن هستند و نیز کفار حربی مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۸۶: اگر خسارت تأخیر تادیه بصورت شرط ضمن عقد لازم باشد، آیا اخذ این خسارت جایز است؟

جواب: شرط پرداخت خسارت در ضمن عقد لازم، در صورتی که مقدور طرف باشد و حدود آن تقریباً معین گردد، ظاهراً بی اشکال است. و اخذ آن در این فرض مانعی ندارد.

سؤال ۱۱۸۷: با توجه به اینکه ارزش پول در حال کاهش می باشد، آیا می توان خسارت تأخیر تأدیه را گرفت؟

جواب: به نظر این جانب پولهای فعلی مثلی است. و اخذ تفاوت قیمت به عنوان خسارت مشروع نیست.

مخارج وصول دین

سؤال ۱۱۸۸: هرگاه شخصی حقی به عهده اش باشد و نسبت به ادای آن اقدام نکند و طلبکار به دادگاه مراجعه و هزینه هایی (چون ابطال تمبر و هزینه کارشناسی و...) پرداخت کند، آیا می تواند علاوه بر گرفتن حق خود، این هزینه ها را از بدهکار طلب کند؟

جواب: در فرض سؤال، گرچه من علیه الحق معصیت کرده است. اما ضامن هزینه ها نیست و جایز نیست من له الحق از او هزینه ها را بگیرد. مگر اینکه در ضمن عقد لازمی با او شرط کرده باشد.

سؤال ۱۱۸۹: شخصی از فردی طلبکار است، بدهکار با داشتن قدرت پرداخت، از دادن بدهی خودداری می کند، طلبکار به دادگاه مراجعه می کند و این کار مخارجی (از قبیل: تمبر، پوشه و هزینه دادرسی) برمی دارد، آیا این مخارج به عهده بدهکار است؟

جواب: این قبیل مخارج بر عهده بدهکار نیست.

سؤال ۱۱۹۰: خسارتی که محکوم برای گرفتن حق خود، از قبیل: هزینه دادرسی و حق کارشناسی و حق الوکاله و غیر آن متحمل شده، در صورتی که محکوم علیه با علم و عمد آن حق را انکار کرده، آیا می تواند از محکوم علیه بگیرد؟

جواب: وجهی برای گرفتن خسارت از محکوم علیه نیست، و انکار محکوم

علیه از روی علم و عمد موجب تضمین نمی شود. چون تسبیبی و تعزیری در کار نیست و او با اختیار خود برای اخذ حق خود خرج کرده. مثلاً اگر کسی شخصی را در آب بیندازد و ثالثی برای انجام وظیفه شرعی خود و نجات دادن غریق، مخارجی را متحمل شود، نمی تواند از سبب اصلی مطالبه کند. و تسبیب در جایی موجب ضمان است که مباشر فاعل غیر ذی شعور باشد.

مسائل متفرقه قرض و دین

سؤال ۱۱۹۱: آیا قرض کردن در مواقع احتیاج واجب است؟

جواب: در بعضی احتیاجات واجب است. و موارد فرق می کند.

سؤال ۱۱۹۲: الف- آیا معاملات حقیقی غیر معوض که مدیون غیر محجور نسبت به اموالش به قصد فرار از دین انجام می دهد، نافذ است؟

ب- معاملات حقیقی معوض که این مدیون به قصد پنهان کردن اموال و فرار از دین انجام می گیرد، چگونه است؟

ج- تحت چه شرایطی معاملات مدیون غیر محجور را نافذ نمی دانید؟

جواب: بطور کلی مدیون مادامی که از طرف حاکم شرع محجور و ممنوع از تصرفات در اموالش نشده، کلیه تصرفات و نقل و انتقال-تش نافذ است. هر چند که دیونش بیش از اموالش باشد. بلی اگر صلح یا هبه و مانند آن به منظور فرار از ادای دین باشد، حکم به صحّت مشکل است. خصوصاً اگر امید نباشد که بعداً بتواند از راه کسب و غیره پولی بدست آورد و دیونش را بدهد.

سؤال ۱۱۹۳: اگر شخصی به علت بدهکاری و عدم قدرت بر پرداخت، پول نزولی بگیرد، آیا اشکالی دارد؟

جواب: نزول و ربا گرفتن و دادن حرام است و با عدم قدرت بر ادای دین، بر طلبکار است که صبر کند و شرعاً حق مطالبه ندارد.

سؤال ۱۱۹۴: اگر شخصی مثلاً پنج هزار تومان بابت سهم مبارک امام علیه السلام مقروض باشد، و

همین مقدار هم به دیگری، ولی قدرت بر ادای یکی از اینها را داشته باشد، کدام مقدّم است؟

جواب: هر دو دین است، اگر یکی دارای رجحان باشد، ترجیح دهد و الاّ مخیر است و چنانچه بتواند-در فرض مسأله-به حاکم شرع مراجعه و اجازه بگیرد که صرف در دین غیر از سهم مبارک کند.

سؤال ۱۱۹۵: ملاک اعسار، در نظر حضرتعالی چیست؟ و منظور از اقربا، را چه کسانی می دانید؟

جواب: ملاک اعسار، عدم تمکن مالی و نداشتن قدرت بر کسب مناسب شأن و لایق خود بدون حرج می باشد و مراد از اقربا و ارحام منسوبین عرفی شخص هستند. یعنی کسانی هستند که به نظر عرف از فامیل و خویشان انسان محسوب می شوند و آنان را به وی نسبت می دهند و در این جهت فرقی بین محرم و غیر محرم و وارث و غیر وارث نمی باشد. البته این مسأله غیر از مسأله عاقله در باب دیات است.

ص: ۳۰۹

سؤال ۱۱۹۶: کسی است که تخصص ندارد و وسائل برقی را تعمیر می کند، از جمله وسایل وقفی مسجد را تعمیر می کند که اکثراً به صورت رایگان درست می کند. در بعضی از موارد آن وسیله خراب تر می شود، آیا ضامن است؟

جواب: چنانچه خراب شدن وسیله مستند به تعمیر کار باشد، او ضامن است و فرقی بین متخصص و غیر متخصص نیست.

سؤال ۱۱۹۷: ساعتی مغازه ساعت سازی که مقداری از آن مال مردم بود به سرقت رفته، آیا ساعت ساز مسئولیتی در قبال آنها دارد؟

جواب: چنانچه در حفظ ساعتها و حراست دکان مسامحه ای صورت نگرفته باشد، ضامن نیست.

سؤال ۱۱۹۸: شخصی کنار جاده عمومی را که کشت و کار خودش بوده، نانهای مسمومی گذاشته که اگر حیوانی خواست میان کشت و کارش برود از آن نانها بخورد و بمیرد، و حیوانهایی به این وسیله مرده اند، آیا این فرد ضامن حیوانهای تلف شده است؟

جواب: در فرض سؤال که جاده عمومی و محل عبور حیوانها بوده و نانهای مسموم را در معرض خوردن حیوانها قرار داده است، اگر به صاحب حیوانها اطلاع نداده باشد، ضامن حیوانهای تلف شده است.

سؤال ۱۱۹۹: اگر زوج سالها مال زوجه را صرف کند و زوجه کراهت داشته باشد، ولی در اثر کم رویی یا برای حفظ حیثیت و آبروی خود یا ترس یا جهات دیگر در محذور بماند و نتواند عدم رضایت خود را نسبت به صرف مالش اظهار کند، آیا صرف مال مزبور برای زوج جایز بوده یا نه؟ و آیا زوجه پس از چند سال می تواند نسبت به مال خود که در سالهای گذشته حیف و میل شده ادعا کند؟

جواب: در صورتی که زوجه اذن تصرف به زوج نداده، تصرفات او جایز نبوده است. اگر چه در بعضی موارد ممکن است معذور باشد. و زوجه می تواند آنچه را بدون اذن و رضایت او تلف کرده و از بین برده مطالبه کند.

سؤال ۱۲۰۰: شخصی با اتومبیل خود، در روز و در خیابان گاوی را می کشد و به اتومبیل هم خسارت وارد می شود. در صورتی که گاوهای زیادی هم وجود داشت. آیا راننده قیمت گاو را ضامن است یا نه؟ و همچنین خسارت وارده ماشین به عهده صاحب گاو می آید یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، راننده ضامن قیمت گاو است و هرگاه بعد از برخورد زنده بماند به اندازه ای که بشود او را ذبح شرعی کرد و صاحب گاو در ذبح کوتاهی کند، راننده فقط تفاوت قیمت را ضامن است.

سؤال ۱۲۰۱: شخصی یک تخته قالی به رسم امانت نزد این جانب آورد که بفروش برسانم.

آن را به قیمت عادله به مدت سه ماهه فروختم و صورت آن را برای صاحب فرش فرستادم.

طی این سه ماه خریدار قالی ورشکست شد، فعلا تکلیف چیست؟

جواب: در صورتی که واسطه تقصیر نکرده باشد ضامن نیست، ولی اگر عین قالی نزد خریدار ورشکسته موجود باشد صاحب آن با رجوع به حاکم شرع و حکم به حجر و افلاس شخص نامبرده می تواند عین قالی را برگرداند، و احق از سایر غرما می باشد.

سؤال ۱۲۰۲: شخصی فرشی داده است به یک فرش فروشی که برای او بفروشد. نگفته است که فرش را نقد بفروشد یا نسیه، وی فرش را نسیه به مدت دو ماه به نام خودش فروخته و سفته آن را هم به نام خودش گرفته است. فعلا معلوم شده که خریدار فرش ورشکسته است،

آیا آن فرش فروش که فرش را با این کیفیت فروخته، ضامن است یا نه؟

جواب: در فرض مسأله، در صورتی که بدون اذن و اجازه صاحب فرش فروخته، آنکه فروخته ضامن است. و اگر با اذن و اجازه فروخته ضامن نیست. و در فرض مذکور که از نقد و نسیه اسم نبرده محمول است بر متعارف بازار، مگر قرینه بر خلاف باشد.

سؤال ۱۲۰۳: شخصی از چند نفر پول می گیرد که برای آنان کاری انجام دهد. ولی خسارت می بیند و ورشکست می شود و فعلا قدرت ادای پول را هم ندارد و شاید بالقوه داشته باشد، آیا صاحبان پول می توانند از پدر و بقیه بستگان وی طلب خود را بگیرند؟

جواب: نمی توانند.

سؤال ۱۲۰۴: شاخه های درخت همسایه از دیوار تجاوز کرده و موجب خسارت و زیان به مزرعه این جانب شده است، خواهشمندم نظر اسلام را در این مورد بیان فرمایید؟

جواب: لازم است خسارت را جبران کند و بعلاوه مقدار شاخه هایی که باعث خسارت و زیان به شما می شود را قطع کند و یا طوری کند که موجب ضرر و خسارت نشود.

سؤال ۱۲۰۵: شخصی امانتی را به شخص دیگر داده که بررسی کند و بدهد. این امانت را دزد به سرقت برده و آن شخص هم تفریط نکرده، آیا شخص دوّم ضامن است یا آنکه ضرر بعهدۀ شخص اوّل است؟

جواب: در صورتی که تعدی و تفریط نباشد، امین ضامن نیست.

سؤال ۱۲۰۶: اگر ضامن در ضمن ضمانت شرط کند که ذمّۀ مضمون عنه هم مشغول باشد و یا مضمون عنه هم مسئولیت پرداخت داشته باشد، آیا صحیح است؟

جواب: شرط مزبور صحیح نیست. ولی اگر ضامن با اذن مضمون عنه ضمانت کرده بعد از ادا می تواند به او رجوع کند.

سؤال ۱۲۰۷: اگر ضامن شرط کند که من ضامن می شوم بدین گونه که اگر مضمون عنه نپرداخت من پردازم. حال یا به طور واجب مشروط یا معلق، آیا اینگونه ضمانت صحیح است یا نه؟

جواب:ضمان از لحاظ شرعی صحیح نیست ولی قرارداد عقلانی است و لازم الوفاء است.

سؤال ۱۲۰۸:یک گاراژ باربری،محموله ای را در کامیون گذاشته و پس از چادرکشی و طناب کشی و سایر وسایل حفاظت،طبق صورت حساب گاراژ،این کامیون به راننده ای داده شده که آنها را به مقصد شهرستان برساند.راننده پس از پیمودن صد کیلومتر از راه متوجه می شود که محموله ماشین آتش گرفته،فورا پیاده شده و با کمک دیگران آن را خاموش می کند که مقداری از محموله و اطاق عقب ماشین می سوزد.ژاندارمری راه از قضیه اطلاع پیدا کرده و آن را به صورت جلسه قانونی کرده و قید می کند که ماشین به علت نامعلومی آتش گرفته است.حال با توجه به اینکه گاراژدار ماشین را کاملاً چک و کنترل کرده و محموله از قبیل مواد آتش زا نبوده و این پیش آمد پس از صد کیلومتری شهر بوده،آیا ضمانتی برای گاراژدار در مقابل بازرگانان صاحب بار هست یا خیر؟

جواب:اگر کوتاهی در حفظ بار نشده و بدون تعدی و تفریط مسئول گاراژ یا راننده تلف شده است،کسی ضامن نیست.

سؤال ۱۲۰۹:آیا خسارت وارده به اتومبیل شرکت ملی شده،که در اثر قصور استفاده کننده ایجاد شده است،به عهده آن شرکت می باشد یا شخص استفاده کننده؟

جواب:عیب و نقص یا تلف اگر مستند به فعل استفاده کننده باشد،وی ضامن است.

سؤال ۱۲۱۰:شخصی با مراجعه به دادگاه سند مالکیت خود را به عنوان وثیقه،در ضمانت یک زندانی گذاشته است و پس از چندی زندانی از مرخصی اعطایی با همان ضمانت برای اجرای حکم برنگشته است،آیا ضبط و فروش وثیقه در ضمانت وجه شرعی دارد یا خیر؟

جواب:بلی می شود و شرعاً مانعی ندارد،چون دادگاهها طبق قوانین تصویب شده عمل می کنند و ضامن هم خود اقدام کرده و با توجه به مقررات وثیقه گذاشته است.

سؤال ۱۲۱۱: پدرم چند سال پیش قطعه باغی به این حقیر دادند و سند آن را نوشتند و من سند را نزد خودشان به ودیعه گذاشتم. بعد از مدتی که در آن کار می کردم پدرم آن را بدون اجازه من فروخته و می گوید که شما هیچ حقی نسبت به باغ و پول آن ندارید. آیا بعد از مدتی تصرف و آبیاری و خرید لوازم باغبانی برای آن پدرم می توانسته باغ را از من بگیرد؟

جواب: در صورتی که پدر باغ مزبور را به شما هبه کرده و به تصرف داده است، حق فروش نداشته و معامله او فضولی است که اگر شما امضا نکنید باطل است.

سؤال ۱۲۱۲: پدری در زمان حیات خود به یک پسرش گفته است تا در زمینی برای خودش خانه ای بسازد و او هم خانه را ساخته است. حال بعد از فوت پدر، آیا ورثه دیگر از آن زمین ارث می برند یا خیر؟

جواب: اگر زمین را به او بخشیده باشد، کسی حق مزاحمت او را ندارد. و بقیه از آن ارث نمی برند.

سؤال ۱۲۱۳: آیا هبه زن به شوهر و بالعکس، حکم هبه به اجنبی را دارد، که بتوانند رجوع کنند؟

جواب: بلی، بنابراین اقوی حکم هبه به اجنبی را دارد و تا عین باقی است

می توانند رجوع کنند.

سؤال ۱۲۱۴: آیا زن می تواند از مال خودش بدون اجازه شوهر، چیزی را به کسی ببخشد؟

جواب: بلی می تواند، حتی اگر شوهر نهی کند.

سؤال ۱۲۱۵: فرق بین هبه و صدقه چیست؟

جواب: هبه (بخشش) این است که چیزی را مجاناً به دیگری بدهند به قصد جلب محبت و دوستی و امثال آن و قصد قربت و ثواب در آن شرط نیست. اما صدقه این است که چیزی را مجاناً به دیگری بدهند برای ثواب و قربه الی الله.

سؤال ۱۲۱۶: شخصی پولی را به قصد صدقه کنار گذاشته و هنوز به فقیر نداده است آیا می تواند آن را بردارد و مصرف کند و مجدداً پولی به جای آن صدقه دهد؟

جواب: بلی، جایز است.

سؤال ۱۲۱۷: شخصی پولی را صدقه داده است، حال پشیمان شده، آیا می تواند آن را پس بگیرد؟

جواب: خیر، بعد از آنکه صدقه را به تصرف فقیر دادند نمی توانند آن را پس بگیرند اگر چه فقیر ذی رحم نباشد و عین مال هم موجود باشد.

ص: ۳۱۵

تحقق و اثبات وقفیت

سؤال ۱۲۱۸: قطعه زمینی است که به هیچ وجه آثار وقفیت و مدرک و سندی که حاکی از موقوفه بودن باشد و شاهدی که گواهی عینی بر وقفیت بدهد ندارد آیا می توان به گفته یک عده آن را وقف دانست؟

جواب: با فرض اینکه در محل شهرت به وقفیت نداشته باشد و قرینه و مدرکی برای وقفیت در دست نباشد موقوفه محسوب نمی شود. در عین حال از طریق اداره اوقاف مربوطه می توان تحقیق کرد.

سؤال ۱۲۱۹: زمینی متروکه بوده و عده ای از مؤمنین آن را برای حسیته معین کرده اند و عده ای می گویند برای دفن اموات است، وظیفه چیست؟

جواب: از خصوص زمین مزبور اطلاع ندارم، بطور کلی اگر زمین برای جهت خاص وقف شده باشد باید به همان نحو عمل شود [الوقوف علی حسب ما یوقفها اهلها] و اگر وقف نیست بطوری که از ظاهر سؤال استفاده می شود که متروکه و بلا معارض بوده، خوب است مؤمنین با یکدیگر توافق کنند و به یکی از دو امر اختصاص دهند. هر چند محل دفن مؤمنین باشد و اگر آنجا را محل دفن قرار دهند، عزاداری حضرت ابا عبد الله الحسین علیه السلام هم در آنجا اشکالی ندارد.

سؤال ۱۲۲۰: زمینی به مساحت ۵۰۰ متر با مساعدت افراد خیر خریداری شده و جهت

مسجد وقف گردیده است ولی تا به حال وقف محقق نشده و کسی در آن به عنوان مسجد نماز نخوانده است. اکنون متولیان وقف می خواهند در زیرزمین حسینیه و در طبقه همکف مسجد و در طبقه بالای بنای تجاری بسازند، آیا جایز است؟

جواب: چنانچه تحویل متولی داده شده باشد وقفیت محقق شده است و تبدیل آن جایز نیست.

سؤال ۱۲۲۱: زمینی است به صورت بایر و بلا استفاده که در سی سال گذشته تنها چند جنازه کودک در آن دفن گردیده است و هیچ مدرکی مبنی بر وقف بودن آن وجود ندارد. آیا اهالی می توانند دور آن را حصارکشی کرده و حسینیه ایجاد کنند؟

جواب: اگر وقف بودن زمین برای دفن اموات محرز نباشد و تأسیس حسینیه مستلزم نبش قبری که آثار و بقایای میت در آن است نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۲۲: الف- مسجدی در زمین شخصی بدون اذن و اجازه آن شخص ساخته شده است و چندین سال گذشته است، فعلا مالک آن پیدا شده است، تکلیف چیست؟

ب- آیا می توان مقداری از مسجد مزبور را تخریب کرده و دستشویی و سایر امکانات را در آن ساخت؟

جواب: الف- با جلب رضایت صاحب آن، خود او فعلا وقف کند.

ب- چون قبل از رضایت در آن نماز خوانده شده مسجد نبوده و فعلا با توجه به خواست صاحب آن عمل شود. هرچه او گفت و به هر نحو که وقف کرد، عمل شود.

سؤال ۱۲۲۳: انواع وقف را توضیح دهید و تفاوت آنها را بیان کنید.

جواب: بطور اجمال گاهی نظر واقف به عنوان وقف است، مانند وقف مساجد و مشاهد. و در این صورت وقف، فک و تحریر ملک است. و لذا به هیچ وجه قابل فروش و تبدیل نیست. و گاهی نظر او به تملیک منفعت است مانند وقف دکاکین یا املاک برای مساجد و ذریه. یعنی نظر او از وقف این است که فواید و منافع دکاکین یا ملکها مال مسجد یا ذریه خود باشد. و گاهی نظر او از وقف،

تملیک انتفاع است مانند وقف کاروانسرا و حمام. یعنی می خواهد مردم از اینها استفاده سکونتی و استحمامی کنند و این دو نوع وقف در موارد خاصی که در کتب فقهی ذکر شده قابل فروش و تبدیل است. ضمناً فرق تملیک منفعت با انتفاع این است که منفعت ملک طلق موقوف علیه یا علیهم می شود و می توانند آن را بفروشند و یا اجاره دهند، مثل گندمی که از زمین وقفی سهم موقوف علیه شده است. و اگر کسی آن را غصب کند، ضامن و مدیون مغضوب منه است. ولی انتفاع، ملک طلق نیست و غیر قابل فروش است. مثل حق سکونت در کاروانسرا یا حق استفاده از حمام وقفی یا مدارس وقفی که موقوف علیه نمی تواند حق انتفاع سکونت یا استحمام خود را به دیگری بفروشد. و محل تفصیل این اجمال کتب استدلالی است.

سؤال ۱۲۲۴: اگر با پول فروش موقوفه، چیزی برای وقف خریده شده، آیا خواندن صیغه وقف لازم است یا خیر؟

جواب: اجرای صیغه لازم نیست. ولی برای تحقق وقفیت علامه بر نیت، انشاء نیز لازم است. اگر چه مظهر و میرز آن فعل و به تصرف دادن به موقوف علیهم باشد.

نامعلوم بودن کیفیت وقف

سؤال ۱۲۲۵: خانه ای است موقوفه که هر ساله در آن مراسم عزاداری برپا می شود، اما نمی دانیم چگونه وقف شده است، وظیفه چیست؟

جواب: در فرض مسأله اگر خانه مزبور را با استیذان و استرضای اولاد واقف و اولیای آنها به عنوان ثلث، وقف بر عزاداری امام حسین علیه السلام شود، و به همین عنوان به ثبت رسانده شود، ظاهراً مطابق با احتیاط است.

تغییر وقف

سؤال ۱۲۲۶: شخصی دو دانگ از مزرعه خودش را به اضافه چند ساعت آب در شبانه روز

ص: ۳۱۸

به وقف صحیح و شرعی با متولی معلوم، وقف عزاداری امام حسین علیه السلام کرده است، آیا جایز است آب موقوفه را جهت شرب مردم به جای دیگر منتقل کرد؟

جواب: با توجه به اینکه آب وقف مزرعه موقوفه است، جایز نیست در جای دیگر استفاده شود.

سؤال ۱۲۲۷: زمینی را برای مسجد در نظر گرفته بودم و ساختن آن را به اهالی محل واگذار کرده بودم، چندین سال می گذرد و هیچ اقدامی برای ساختن آن از طرف اهالی به عمل نیامده و صیغه وقف هم خوانده نشده و نماز هم در آن خوانده نشده است، آیا می توان از نیت خود برگشته و زمین را صرف امور خیریه دیگر بکنم؟

جواب: می توانید صرف امور دیگری کنید.

سؤال ۱۲۲۸: شخصی به علت ناراحتی از فرزندان خود و به جهت محروم کردن آنها بدون رضایت قلبی خانه مسکونی خود را وقف کرده است و در محضر هم ثبت کرده است و بعد از مدتی پشیمان شده و مدت ده سال به مقتضای وقف عمل نکرده است و اکنون فوت کرده و وراثت هم به این خانه احتیاج دارند، آیا چنین وقفی صحیح است و عمل به آن لازم است؟

جواب: چنانچه شرایط صحت وقف وجود داشته، صحیح است. و وراثت نمی توانند به صرف احتیاج آن را به هم بزنند و رضایت قلبی چیزی نیست که مشاهده شود. همینطور که پشیمانی نقشی ندارد.

سؤال ۱۲۲۹: شخصی در سال ۱۳۶۹ ملکی را با متولی و ناظر معلوم، وقف عزاداری سید الشهداء علیه السلام کرده است و چند سالی طبق آن عمل می شد، بعد از فوت او وقفنامه دیگری مربوط به همین ملک به تاریخ ۱۳۷۴ بدست آمده است که نسبت به قبلی فرق دارد و کمتر از آن مقدار است، به کدامیک از دو وقفنامه باید عمل کرد؟

جواب: چنانچه صیغه وقف جاری شده باشد و شرایط آن صحیح باشد، تغییر آن جایز نیست. وقف مثل وصیت نیست که هر کدام تأخر زمانی داشته باشد، واجد اعتبار باشد.

سؤال ۱۲۳۰: چند نفر سه هزار متر زمین وقف گلستان شهدای محل کرده اند، اخیراً اهالی،

نیاز شدید به دبیرستان دارند، نصف آن را اداره آموزش و پرورش برای تأسیس مرکز فرهنگی لازم دارد و باقیمانده کفاف برای گلستان می دهد، وظیفه چیست؟

جواب: چنانچه میتی در زمین مزبور دفن نشده باشد و صاحبان زمین موافق باشند، می توانند قسمتی از آن را برای تأسیس مرکز فرهنگی اختصاص دهند.

سؤال ۱۲۳۱: یک ملک موقوفه با سابقه ۶۰ ساله در حال تخریب می باشد، برای اینکه این ملک از بین نرود تصمیم داریم که سرقفلی این ملک فروخته شود و به جای آن ملک دیگری خریداری شود تا زیر نظر اوقاف، درآمد حاصله آن صرف امور خیریه گردد. با توجه به اینکه طبق وصیت می بایست پشت در پشت در حفظ آن کوشا و آن را اداره کنند تا درآمد آن صرف امور خیریه گردد، متمنی است بفرمایید آیا می توانیم سرقفلی این ملک مخروبه را تبدیل به مکان دیگری کنیم؟ تا علاوه بر اینکه باعث حفظ موقوفه شویم، بتوانیم طبق وصیت نامه میت عمل کرده و درآمد حاصله صرف امور خیریه گردد؟

جواب: چنانچه راه حفظ عین موقوفه منحصراً فروش سرقفلی آن به نحو مشروع باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۳۲: آیا اشیای وقف شده برای مسجد، از قبیل قالی و فرش که در حال فرسوده شدن است، و اهل خبره می گویند هرچه بماند به ضرر مسجد است و این فرشهای کهنه را خوب می خرنند و می شود فرشهای نو از پول آنها خرید، آیا این تبدیل به احسن جایز است؟ و آیا اشیای دیگر که قابل استفاده و احتیاج نیست و چنانچه بماند وسایل آن می پوسد، آیا فروختن آنها و خریدن چیز دیگر که مسجد احتیاج دارد، جایز است یا خیر؟

جواب ۱- در مفروض سؤال، تبدیل به احسن جایز است.

جواب ۲- چنانچه در مسجد دیگری نیز امکان استفاده نداشته باشد و در مسجد اصلی زمینه ای برای استفاده آینده در کار نباشد، فروختن آنها و صرف پول آن در مصالح مسجد بلا مانع است.

سؤال ۱۲۳۳: اگر قبرستانی را نبش کنند و یا بدون نبش روی آنها شن ریزی کنند در صورتی که همه اجساد موجود در آن از بین نرفته باشند و سپس مؤسسات عام المنفعه از قبیل: مدرسه،

هلال احمر،مخابرات و غیره در آنها بنا کنند نظر مبارک حضرتعالی درباره آن مؤسسات چیست؟

جواب:چنانچه زمین وقف برای قبرستان باشد،تأسیس مؤسسات مذکوره در آنجا جایز نیست و اگر وقف نباشد در صورتی که نبش قبر نشود و قبور علما و صلحای معروف در آن نباشد،تأسیس آنها مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۳۴:بعضی از موقوفات هست که عرصه و اعیان موقوفه بوده و به مرور زمان اعیان،از بین رفته و فعلا- زمین تنها به اجاره واگذار می شود،که مستأجر ایجاد اعیان برای خود کند.آیا موقوفه به اعتبار اعیان سابق حقی بر اعیان مستحدثه پیدا می کند یا خیر؟و آیا می شود مستأجر را مقید کرد که قسمتی از اعیان را به موقوفه تملیک کند؟یا اینکه می توان بدون چنین قیدی فقط عرصه را اجاره داد؟

جواب:اجاره جایز است.و به اعتبار اعیان سابقه موقوفه حقی پیدا نمی کند،و تملیک یا عدم تملیک نیز تابع قراردادی است که با مستأجر منعقد می کنند و نمی توان مستأجر را ملزم به این کار کرد.

سؤال ۱۲۳۵:آب انبار قدیمی وقف است،ولی فعلا با وجود لوله کشی،از آن هیچ استفاده ای نمی شود،آیا اجازه می فرمایید آن را تخریب کرده و به جای آن مراکز ورزشی یا فرهنگی بسازیم؟

جواب:اگر محل آب انبار،قابل استفاده جهت تأمین آب آشامیدنی مردم،حتی با لوله کشی از آب شهر نباشد،متولی شرعی آن می تواند آنجا را اجاره دهد و اجاره بهای آن را به مصرف آب آشامیدنی مردم برساند.

سؤال ۱۲۳۶:حوض و آب انبار و اراضی وقفی،که با لوله کشی شهری از استفاده افتاده و بعضی آن را تصرف و خانه و محل کار و زراعت کرده اند،لطفا وظیفه متولی آنها را بیان فرمایید؟

جواب:الوقوف علی حسب ما یوقفها اهلها،از مورد سؤال اطلاع ندارم،ولی حکم کلی مسأله این است که لوله کشی سبب نمی شود که حوض و آب انبار وقفی

و اراضی موقوفه مربوط به آن از وقف بودن خارج شود و تصاحب و تصرف در آنها بدون اذن متولی شرعی آن خلاف شرع و جایز نیست و بر متولی لازم است که با تمکن، از تصرف متصرفین منع و آنها را برگرداند، بلکه بر دیگران نیز لازم است از باب نهی از منکر با تحقق شرایط آن از تصرف غیر متولی ممانعت و نهی کنند و باید از محل موقوفه به نحوی که به نظر واقف، اقرب باشد با نظر متولی شرعی استفاده شود.

متولی وقفی

سؤال ۱۲۳۷: زمینی موقوفه اولاد ذکور سادات می باشد و در وقفنامه متولی تعیین نشده است و فعلا کسی را امام جمعه و اداره اوقاف به عنوان متولی منصوب کرده اند، آیا موقوف علیهم در این مورد وظیفه ای ندارند؟ یا باید طبق نظر متولی عمل کنند؟

جواب: چنانچه از طریق حاکم شرع یا سازمان اوقاف متولی تعیین شود، اگر چه با پیشنهاد و معرفی برخی از موقوف علیهم باشد، همان متولی شرعی خواهد بود و لازم است طبق نظر وی عمل شود.

سؤال ۱۲۳۸: وقفنامه مدرسه علمیه ای گم شده است، یکی از علمای محل با اذن مرجع تقلید آن را بازسازی و احیا کرده است، آیا شخص دیگری می تواند ولایت آن را بدست بگیرد؟

جواب: با فرض اینکه با نظر مجتهد جامع الشرائط احیا شده است باید با نظر و نظارت همان مجتهد در جهت وقف اداره شود.

سؤال ۱۲۳۹: در صورت معین بودن متولی وقف، آیا اداره اوقاف یا دیگران می توانند در آن تصرف کنند؟

جواب: با توجه به تولیت منصوص، کسی حق دخالت ندارد. مگر اداره اوقاف که مسئولیت نظارت را دارد.

سؤال ۱۲۴۰: آیا وارث واقف شرعا می تواند در وقف تصرف کند یا خیر؟

جواب: وارث اگر متولی شرعی نباشد، هیچ گونه حقی ندارد.

سؤال ۱۲۴۱: کسی وصیت کرده است که ملک و آبی صرف روضه حضرت سید الشهداء علیه السلام بشود و اولادش را نسلا بعد نسل متولی قرار داده، اکنون اداره اوقاف می خواهد آنها را بصورت موقوفه درآورد، اگر چنین کند، آیا باید مثل سابق عمل گردد و تولیت اولاد چگونه خواهد بود؟

جواب: از آنچه مسطور است ظاهر می شود که ملک و آب وقف است و باید با آن معامله وقف بشود و چنانچه متولی منصوص داشته باشد، اختیار با متولی شرعی است و اگر تولیت فرزندان به نحو شرعی ثابت نشود، اختیار با حاکم شرع است و نظارت اوقاف بر آب و ملک مزبور در حال حاضر که حکومت اسلامی است، مانع ندارد.

سؤال ۱۲۴۲: شخصی چیزی را وقف کرده و تولیت آن را مادام الحیات برای خود و پس از فوت برای اولاد ارشد ذکور نسلا بعد نسل و طبقه بعد طبقه قرار داده، آیا تولیت بعد از فوت اولاد بلاواسطه به اولاد او می رسد یا به عموی آنها؟

جواب: تا از طبقه اول یک نفر هست اگر چه سنش کم باشد مقدم است بر طبقه بعد. اگر چه سن او بیشتر باشد، پس عمو مقدم است بر پسر برادر.

سؤال ۱۲۴۳: اگر متولی موقوفه به وقف عمل نکند یا بر خلاف نظر واقف عمل کند چه حکمی دارد؟

جواب: اگر متولی نصوص، از عمل به وقف امتناع کرد، باید حاکم شرع یا نماینده او شخص امینی را منصوب کند تا با همکاری متولی به وقف عمل کنند و اگر باز هم متولی امتناع کرد، شخص منصوب به تنهایی به مفاد وقف عمل کند.

اجاره موقوفه

سؤال ۱۲۴۴: اگر متولی وقف بدون رعایت مصلحت موقوف علیهم، زمین موقوفه را اجاره دهد، چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال، اجاره باطل است.

سؤال ۱۲۴۵: اگر کسی بدون اجازه متولی شرعی زمین موقوفه را به اجاره بدهد، و

مال الاجاره را به مصرف وقف برساند، چه حکمی دارد؟ و آیا اجاره کننده ضامن است؟

جواب: اگر مصلحت در اجازه عقد اجاره و قبض و اقباض و دیگر تصرفات باشد، با اجازه متولی شرعی، آنچه واقع شده تصحیح می شود و برائت ذمه حاصل می شود.

سؤال ۱۲۴۶: آیا اجاره دادن زمین موقوفه به مدت طولانی، مثل صد سال صحیح است؟

جواب: اجاره دادن زمین موقوفه به مدت طویل، در صورتی که به مصلحت وقف و موقوف علیهم باشد مانعی ندارد. اگر چه حدود صد سال باشد، بلی اگر بطن موجود هنگام اجاره منقرض شدند و هنوز مدت اجاره باقی است، اجاره فسخ می شود. و تجدید آن منوط به امضای بطن فعلی می شود. البته اگر متولی مصلحت وقف را ملحوظ داشته یا ملاحظه مصلحت بطن بعدی را کرده و اجاره طویل المدت داده است، بنابر اقوی اجاره به قوت خود باقی می ماند.

سؤال ۱۲۴۷: کسی زمین وقفی را ده ساله اجاره کرده است، آیا جایز است در آن زمین چاه بزند و مازاد بر مصرف خود را به افراد دیگر بفروشد و پول آن را برای خود بردارد؟

جواب: مشروعیت حفر چاه و فروش آب آن، منوط به نظر متولی شرعی و اداره اوقاف است و در این رابطه از آنان نظرخواهی شود.

سؤال ۱۲۴۸: بعضی از متصرفین موقوفات افراد کم بضاعتی هستند، آیا می شود مال الاجاره موقوفه را کمتر از مقدار تعیین شده گرفت؟

جواب: تخفیف مانعی ندارد ولی ما به التفاوت را از اوقاف منطقه دیگر محسوب کنید.

سؤال ۱۲۴۹: ملکی موقوف بر اولاد ذکور بطننا بعد بطن، توسط یکی از موقوف علیهم اجاره داده می شود و قبل از انقضای مدت فوت می کند، آیا به مجرد فوت، اجاره باطل می شود؟

جواب: اجاره باطل می شود. ولی اگر اجاره دهنده متولی باشد و مصلحت همه بطون را در نظر گرفته باشد، اجاره باطل نمی شود.

سؤال ۱۲۵۰: متولی وقف، زمین موقوفه را چند سال اجاره داده است و مستأجر آن را به نفر سوم واگذار کرده، آیا متولی می تواند جهت موافقت و گذاری مبلغی دریافت کند؟

جواب: در صورت مصلحت مانعی ندارد. ولی مبلغ مزبور باید صرف موقوفه شود.

فروش موقوفه

سؤال ۱۲۵۱: شخصی چند اصله نخل وقف مطلق خیرات یا وقف عزاداری خامس آل عبا علیهم السّلام کرده، ولی اکنون به علت بیماری یا جهت دیگر نمی تواند آن را نگهداری یا سرپرستی کند و کس دیگری هم نیست چنین کند، آیا می تواند آن را بفروشد؟ در این صورت پول آن را به چه مصرفی برساند؟

جواب: اگر کسی دیگر هم یافت نشود آن را سرپرستی کند، اگر چه اوقاف باشد، می تواند آن را بفروشد. و در فرض اول پول را صرف کارهای خیر، مانند کمک به فقرا و در فرض دوم صرف خصوص عزاداری کند.

سؤال ۱۲۵۲: شخصی باغ انگوری را وصیت کرده تا ده سال صوم و صلاه بگیرند و بعد مادامی که از آن اثری باقی است وقف سید الشهداء علیه السّلام کنند. حالا چندین سال است خشکیده، آیا زمین جزء وقف است یا مال ورثه می شود؟

جواب: اگر امکان نداشته باشد مجددا بصورت باغ و اگر چه غیر انگور باشد درآید، آن را بفروشند و صرف در مجالس روضه خوانی سید الشهداء علیه السّلام کنند.

سؤال ۱۲۵۳: درخت گردویی را وقف روضه خوانی حضرت سید الشهداء کرده ام و فعلا با ساختن ساختمانی در کنار آن، آب آن قطع شده و دارد خشک می شود، آیا می توانم چوب آن را بفروشم و با پول آن درخت گردوی دیگری در محل دیگری خریده و وقف روضه خوانی کنم؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۵۴: قطعه ای از زمین مربوط به مسجد الرضا علیه السّلام که قبلا جزء مسجد و جزء وضوخانه و حیاط مسجد بوده است در اثر مسامحه و غفلت به مغازه تبدیل شده است.

بازگرداندن قسمت مذکور به وضع سابق و ملحق شدن این قطعه زمین به صحن مسجد، چه حکمی دارد؟

جواب: لازم است به وضع سابق برگردد.

سؤال ۱۲۵۵: ملکی در زمان طاغوت قبرستان بوده و شهرداری وقت، تصرفاتی انجام داده است و به افراد واگذار کرده و چند دست گشته و احداث بنا در آن شده و در انقلاب حکم به وقفیت آن شده است، آیا خرید آن، اگر چه مشتری جاهل باشد جایز است؟ و مستحذات چه حکمی دارند؟ و مال الاجاره را به چه کسی باید پرداخت؟ صاحبان ساختمان و اعیان یا متولی؟

ج: ۱- خرید و فروش موقوفه در موارد عدم جواز باطل است، اگر چه مشتری جاهل باشد.

۲- چنانچه وقف برای قبرستان شده باشد لازم است مستحذات برداشته شود و به حالت اولیه برگردد.

۳- بر فرض جواز بقای مستحذات، لازم است مال الاجاره بین زمین و اعیان تقسیم گردد و به نسبت داده شود. قسمت زمین مربوط به سازمان اوقاف و قسمت ساختمان مربوط به صاحبان آنها است.

سؤال ۱۲۵۶: این جانب متولی قطعه زمینی موقوفه به مساحت ۱۱۳ متر مربع می باشم، که موقعیت آن طوری است که فاقد درآمد می باشد، و صرف هزینه جهت بهره برداری از آن مقرون به صرفه نیست. لذا تصمیم گرفته ام زمین مورد بحث را که جنب مسجد جامع واقع شده، جهت ساختن وضوخانه و دستشویی که نیاز مبرم به آن می باشد، به مسجد واگذار کنم.

در غیر این صورت آن را به مسجد فروخته و کل وجه دریافتی آن را در محل دیگری زمین بهتری خریداری و تبدیل به احسن کنم. عنایت فرمایید در صورت امکان مجوز شرعی صادر کرده، تا بتوانم به وظیفه شرعی خود در این رابطه عمل کنم؟

جواب: در فرض سؤال که زمین موقوفه از قابلیت استفاده در جهت وقف افتاده و نیز امکان اجاره دادن و گرفتن مال الاجاره آن و به مصرف وقف رساندن نیست، متولی شرعی مجاز است آن را تبدیل به احسن، که اقرب به نظر واقف باشد بنماید.

سؤال ۱۲۵۷: در مواردی که فروش عین موقوفه جایز است؟ پول آن را چه کنیم؟ و در چه موردی مصرف کنیم؟

جواب: اگر موقوف علیهم احتیاج شدید دارند، پول آن را بین آنان تقسیم کنند.

ولی اگر جواز فروش، امری غیر از حاجت موقوف علیهم باشد، بنا بر احتیاط با پول آن مالی که اقرب به نظر واقف است، خریداری و وقف کنند.

مسائل متفرقه وقف

سؤال ۱۲۵۸: حسینیه ای است که چند سال قبل بنا شده، ولی به علت نمناک بودن قابل استفاده نیست، آیا می توان آن را خراب کرد و از نو بصورت بهتر و قابل استفاده مطلوب ساخت؟

جواب: در صورتی که با وضع فعلی امکان استفاده مطلوب از آن نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۵۹: آیا فرش مسجد یا حسینیه را که وقف خاص است، می توان در مجالس شخصی، خارج از آنها استفاده کرد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۱۲۶۰: مسجدی است که فعلاً در بین باغات قرار گرفته است و ملک موقوفه ای دارد که مؤذن باید هر سه نوبت اذان بگوید و از آن استفاده کند. آیا مؤذن با یک بار اذان گفتن و آن هم در ظهر، می تواند از تمام آن ملک استفاده کند؟

جواب: چنانچه اذان در دو موقع دیگر، به لحاظ اینکه کسی در اطراف مسجد وجود ندارد، فایده ای نداشته باشد با همان اذان ظهر، مؤذن می تواند در ملک موقوفه تصرف کند. و گرنه لازم است در سه نوبت اذان بگوید تا بتواند در موقوفه تصرف کند.

سؤال ۱۲۶۱: واقف زمینی را وقف کرده و غیر از آن هم زمینی نداشته است. در هنگام ثبت، در اثر اشتباه ثبت کننده، آدرس زمین و همینطور متراژ آن تغییر کرده است، آیا ورثه نسبت به

زمین موقوفه- با توجه به اشتباه مذکور- حقی پیدا می کند یا خیر؟

جواب: در صورتی که می دانید مورد وقف چیست و قبض و اقباض هم شده است، اشتباه ثبتي موجب حقی برای ورثه نمی شود، چه محل آن یا مقدار آن اشتباه شده باشد یا متراژ آن.

سؤال ۱۲۶۲: زمینهایی است که سازمان زمین شرعی، به متقاضیان واگذار کرده است. فعلا بعضی افراد ادعا می کنند آنها وقف بوده است. فعلا وظیفه ما که در آنجا ساکن هستیم، چیست؟

جواب: از قضیه مورد سؤال اطلاعی ندارم، اما آنچه را سازمان زمین شهری، طبق مقررات جمهوری اسلامی عمل کرده است، صحیح است. و تصرف در آن املاک بی اشکال است. اما آنچه یقین دارید وقف بوده است. باید با متولی شرعی منصوص آن، یا اگر ندارد با حاکم شرع در آن مورد صحبت کنید و مال الاجاره زمین را بدهید تا در مورد وقف، مصرف شود.

سؤال ۱۲۶۳: شخصی زمینی را وقف کرده است، و مؤمنین در آنجا مسجد ساخته اند؛ ولی این شخص خود را متولی قرار داده است و نسبت به تعیین امام جماعت و هیأت امناء، دخالت می کند، آیا رعایت نظر او که خود در جماعت شرکت نمی کند، لازم است؟

جواب: کسی که زمینی را برای مسجد وقف کرده، نسبت به مسجد نقشی ندارد و حضور او در نماز جماعت همان مسجد و عدم حضور در این جهت فرقی ایجاد نمی کند، به هر حال در تعیین امام و هیأت امناء نظر او شرعا مؤثر نیست، گرچه بهتر آن است که در این موارد توافق همه جلب شود از اختلاف دوری شود.

سؤال ۱۲۶۴: در بعضی از مساجد قرآنهاي خطی وجود دارد که اکثرا خراب شده و در حال از بین رفتن می باشد. حتی ممکن است به سرقت برود، آیا جایز است به عنوان امانت به نام همان مسجد، در موزه نگه داری شود؟

جواب: اگر وقف مسجد باشند، باید در مسجد نگه داری و از آنها استفاده شود.

و اگر به طور کلی از قابلیت استفاده و خواندن خارج شده، با اجازه متولی

می توانید آنها را برای نگه داری به محل مناسبی منتقل کنید.

سؤال ۱۲۶۵: در بعضی از مساجد تعداد زیادی چراغ نفتی و وسایلی که فعلاً قابل استفاده نیست وجود دارد، آیا می توان آنها را جهت نگهداری به نام همان مسجد در موزه گذاشت؟

جواب: اگر وقف مسجد شده و به طور کلی قابل استفاده نیستند، با اجازه متولی بفروشند و پول آنها را صرف چراغ همان مسجد کنند. و اگر وقف نیست با اجازه متولی می توانید به جای دیگر منتقل کنید. و بهتر است آنها را به قیمت درآورده و قیمت آنها را صرف چراغ مسجد کنند.

سؤال ۱۲۶۶: حسینیه ای دو طبقه ساخته شده، پایین به عنوان حسینیه و بالا به عنوان اینکه اجاره داده شود، آیا این عمل صحیح است؟

جواب: چنانچه طبقه دوم از اول به همین منظور ساخته شده باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۲۶۷: احتراماً به استحضار می رساند محلی که از زیرزمین تا کف به نام حسینیه، و از کف به بالا به نام مسجد از مردم پول گرفته شده است، و ۶۵ درصد آن را جهاد، جهت احداث مسجد پرداخته است، چه حکمی دارد؟ مسجد است یا حسینیه؟

جواب: اگر از ابتدا مقداری به حساب حسینیه و مقداری به عنوان مسجد ساخته شده و وقف گردیده، اشکال ندارد. و هر یک از حسینیه و مسجد حکم خود را دارد.

سؤال ۱۲۶۸: حسینیه ای است قدیمی که یک یا دو نوبت در سال، در آن مراسم مذهبی برگزار می شود، آیا می توان در بقیه سال که استفاده ای از آن نمی شود به عنوان مرکز ورزش باستانی یا مرکز کارهای فرهنگی و... از آنجا استفاده کرد، بطوری که هیچ گونه تغییر شکل یا خسارتی به ساختمان حسینیه وارد نشود؟

جواب: استفاده در کارهای فرهنگی، که منافاتی با شئون حسینیه و مزاحمتی با عزاداری نداشته باشد، مانعی ندارد، ولی استفاده ورزشی در حسینیه جایز نیست.

وصیت

اشاره

سؤال ۱۲۶۹: بنده جوانی هستم بیست ساله و غیر از وسایل معمولی منزل، چیز دیگری ندارم. در این صورت وصیت بر من واجب است یا نه؟

جواب: وصیت بر کسی واجب است که دینی یا امانتی از مردم نزد او باشد، یا واجباتی بر عهده او باشد. اما کسی که هیچ یک از آنها بر ذمه او نیست وصیت بر او واجب نیست.

سؤال ۱۲۷۰: آیا در وصیت، لفظ خاصی معتبر است یا خیر؟

جواب: لفظ خاص لازم نیست. لذا هر کلامی که دلالت بر وصیت کند و به هر لغتی باشد، کفایت می کند.

سؤال ۱۲۷۱: آیا وصیت لازم است در نوشته و امضا باشد، یا زبانی هم کافی است؟

جواب: نوشته و امضا لازم نیست. همین که معلوم باشد نظر موصی چه بوده و به قصد وصیت چه گفته است. باید به وصیت او عمل شود.

اثبات وصیت

سؤال ۱۲۷۲: شخصی فوت کرده است و چند پسر کوچکتر او می گویند که غیر از خانه، بقیه اموال به ما تعلق دارد. چون پدر قبل از فوت، به مادر و یکی از برادران گفته که اموال برای

ص: ۳۳۰

اینها باشد و ۵۰۰ هزار تومان برای مادر، آیا با نبود وصیت نامه، قول این ورثه قابل قبول است؟

جواب: چنانچه مسلم شود وصیت شفاهی داشته، و وصیت بیش از ثلث اموالش نباشد، باید به وصیت عمل شود. و اگر زائد بر ثلث باشد، زائد بر ثلث نیاز به اجازه ورثه دارد. اما اگر وصیت شفاهی او مسلم نباشد، به مجرد ادعای بعضی از ورثه ثابت نمی شود.

سؤال ۱۲۷۳: زنی فوت کرده و در زمان حیات خودش یکی از دخترهایش که نسبتاً با ایمان و معتقد بوده به مادر تأکید کرده که وصیت کن، مادر گفته هر طور خودت صلاح می دانی عمل کن، آیا به همین مقدار که مکرر گفته شده، وصیت صادق است یا خیر؟ و اگر وصیت محسوب است به چه اندازه نافذ است؟ آیا می تواند این دختر ثلث ماترک را برای خود آن میت خرج کند یا خیر و آیا رضایت سایر ورثه هم مدخلیتی دارد یا ندارد؟

جواب: اگر احراز شود که آن مرحومه این حرف را به قصد وصیت زده است، در این فرض صدق وصیت می کند. و چنانچه این مطلب مورد قبول سایر ورثه باشد، یا به طریق شرعی ثابت شود، آن دختر می تواند ثلث را به هر نحو صلاح دانست برای میت مصرف کند. و در این رابطه رضایت سایر ورثه مدخلیتی ندارد.

سؤال ۱۲۷۴: مرحوم پدرم حدود دو سال قبل از فوت، در حضور چند نفر شاهد، این جانب را که فرزند ذکور و ارشد می باشم وصی خود قرار داد و طبق اظهاراتش همه اولاد را مطابق شرع مقدس اسلام به سهم پسری و دختری از ماترک خود تعیین سهم کرد و ثلث از منزل مسکونی را برای مخارج خویش قرار داد. ولی محل وصیتنامه را مشخص نکرد گویا توسط سایر ورثه از بین رفت. ولی بعد از فوت وصیتنامه دیگر که اصالت آن محرز نیست توسط ورثه دیگر (برادرانم) مطرح گردید، که با اظهارات مرحوم پدرم مغایرت دارد. در صورت صحت آیا پدرم می تواند مرا از ارث محروم کند؟ و آیا اصولاً بیش از میزان ثلث اموالش را می تواند وصیت کند؟ و با توجه به اینکه متوفی از محل دفن خویش در باغ بهشت از شش سال قبل اطلاع داشته، و می دانسته که خرید قبر در صحن حضرت معصومه علیها السلام برای ورثه از نظر مالی مقدور نمی باشد، آیا وصیت به چنین چیزی می کند؟ و آیا این وصیتنامه جدید که فاقد شهود و

تاریخ تنظیم بوده و اثر انگشت در آخر صفحه نیز تیره و تار است و امضا ندارد وجه شرعی دارد؟

جواب: توجه به چند مطلب لازم است:

۱- می تواند کسی بعد از وصیت، اگر چه بصورت مکتوب باشد، وصیت دیگری داشته باشد.

۲- مقدار وصیت اگر بیش از ثلث باشد، نیاز به اجازه تمام ورثه دارد.

۳- وصیت کننده حق ندارد احدی از ورثه را از ارث محروم کند.

۴- می تواند در صورت عدم زیاده بر ثلث هر کجا که بخواهد وصیت کند او را دفن کنند.

۵- صحت وصیت باید محرز و مورد قبول باشد.

حال با توجه به مطالب فوق، محروم کردن از ارث جایز نیست، و وصیت در مورد آن نفوذ ندارد. همانطور که وصیت کردن به دفن در صحن مطهر، با توجه به گرانی قیمت آن، اگر بیش از ثلث نباشد جایز است. اما صحت و عدم صحت وصیتنامه مربوط به دادگاه است.

وصیت در ثلث نافذ است

سؤال ۱۲۷۵: زمینی داشتم که با تلاش دو پسرم ساخته شد. می خواهم در وصیت نامه بنویسم برای هر دختر پنجاه هزار تومان و باقی مال این دو باشد. آیا مانعی ندارد؟

جواب: بهتر آن است که هر چه می خواهید در حال حیات به آن دو پسر منتقل کنید. و گرنه در صورت وصیت بیش از مقدار ثلث، نیاز به اجازه همه ورثه دارد.

سؤال ۱۲۷۶: بسیاری از آقایان به جهت اینکه پس از فوت، همسرشان در مضیقه قرار نگیرد و خدای ناخواسته آزاری از سوی فرزندان به او نرسد، در وصیت پیش بینی می کنند و می نویسند یا می گویند پس از من فلان اطاق منزل یا فلان دستگاه ساختمان مسکونی به ضمیمه فلان قطعه زمین زراعی یا باغ یا مقداری از پول نقد در اختیار همسرم باشد و وراثت دیگر حق دخالت و تصرف و هیچ گونه اعتراضی ندارند. آیا این نوع وصیت شرعی است؟ یا

ص: ۳۳۲

باید مصالحه صورت پذیرد؟ و یا روش دیگری را پیش گرفت؟

جواب: وصیت نسبت به زوجه و غیر زوجه حکمش یکی است. و در صورتی نافذ است که زاید بر ثلث نباشد. و گرنه محتاج به امضای ورثه است.

سؤال ۱۲۷۷: شخصی مبلغی را که زاید بر ثلث اموالش می باشد، جهت نماز و روزه وصیت کرده است. ورثه بیش از ثلث را امضا نمی کنند. در این صورت آیا بر وصی واجب است طبق وصیت، تمام آن مبلغ را صرف نماز و روزه کند، گرچه ورثه راضی نباشند؟

جواب: نفوذ وصیت در زاید بر ثلث اموال متوفی، موقوف به امضای ورثه است، ولی در وصیت زاید بر ثلث، اگر واجب و غیر واجب هر دو ذکر شده، واجب مقدم است.

سؤال ۱۲۷۸: شخصی وصیت کرده که از ثلث مالش بیست سال نماز و روزه استیجار کنند. و اندازه معینی هم از ثلث به پسر بچه صغیری که دارد بدهند. حال برای هر دو کافی نیست، کدام از آنها مقدم است؟

جواب: ظاهراً نماز و روزه مقدم است.

معین نبودن مصرف ثلث

سؤال ۱۲۷۹: این جانب وصی پدرم می باشم که گفته است ثلث تمام دارایی او مال خودش باشد و مدت یک سال سه جلسه فاتحه گرفته شود و در آنها صرف شود و هزار تومان هم رد مظالم بدهند. رسم منطقه این است که علاوه از مخارج ترحیم، در استیجار صوم و صلاه و رد مظالم خرج می شود. لذا مصرف ثلث برای من مبهم مانده، تکلیف چیست؟ و آیا ثلث از قیمت زمان وصیت جدا شود یا به قیمت فعلی و چه مبلغی برای صوم و صلاه و رد مظالم منظور می گردد؟

ج: ۱- چنانچه مصرف ثلث معین نشده باشد طبق معمول منطقه عمل شود.

۲- به قیمت فعلی.

۳- به مقداری که احتمال می دهند نماز و روزه دارد یا رد مظالم بر عهده او

ص: ۳۳۳

است بدهند مشروط به این که زاید بر ثلث نشود.

سؤال ۱۲۸۰: هرگاه وصی مصرف وصیت را فراموش کند، وظیفه اش چیست؟

جواب: لازم است موصی به را در امور خیریه ای که احتمال می رود از موارد مصرف وصیت باشد صرف کند. ولی اگر خصوص امر خیری را بداند که از مصرف وصیت خارج است نمی تواند در آن صرف کند. این در صورتی است که احتمالات غیر محصوره باشد. اما چنانچه امور خیری که محتمل است مورد وصیت باشد محصور و معین باشد باید مصرف را با قرعه یا تصالح تعیین کند.

عمل نکردن به وصیت

سؤال ۱۲۸۱: شخصی زمینی را مورد وصیت قرار داده که وصی با آن حج به جا آورد و وصی حج را به جا آورده است. ولی ورثه از دادن زمین مذکور به وصی امتناع می کنند. تصرف آنان در زمین مذکور چه حکمی دارد؟ و آیا واجب است اجرت مدتی را که دست آنها بوده است بدهند؟

جواب: در صورتی که زمین به مقدار وصیت بوده، و ورثه هم راضی شدند که کسی وصیت را در قبال زمین انجام دهد، زمین شرعا برای کسی است که حج رفته است و تصرف دیگران در آن غصب است. و باید اجره المثل مدتی که به صورت غاصبانه در تصرف داشته اند به مالک آن پردازند.

سؤال ۱۲۸۲: شخصی وصیت کرده است یک مبلغ معینی را به دیگری بدهند، ولی متصدی به وصیت عمل نمی کند آیا آن شخص می تواند مقداری که اختصاص به او داده شده، خودش از آن مال بردارد یا نه؟

جواب: در صورت صحت وصیت و عدم اقدام وصی، موصی له می تواند با اذن حاکم شرع مال الوصایه را اخذ کند.

سؤال ۱۲۸۳: شخصی یک نفر را وصی خود قرار داد که پس از مرگ او خمس او را پردازد.

بعد از فوتش ورثه او از دادن خمس خودداری کردند و اظهار می دارند که متوفی دارای اولاد

صغار است، اگر به وصیت موصی عمل شود و از این اموال برداشته شود اولاد صغار او مستأصل می شوند، بنابراین از دادن خمس استنکاف دارند. در این صورت وصی مقصر است یا نه؟

جواب: اگر وصی قدرت عمل به وصیت متوفی را ندارد بر او تکلیفی نیست.

ولی بر ورثه لازم است ممانعتی از پرداخت حقوق واجبه میت نکنند و اشخاصی که ممانعت از عمل به وصیت کنند، معصیت کارند.

سؤال ۱۲۸۴: شخصی عیالش را وصی خود قرار داده که ثلث اموال او را در امور خیریه مصرف کند، ولی اولادش که دو پسر و چهار دختر هستند راضی نشدند که مادرشان ثلث اموال مزبوره را در امور خیریه خرج کند. از طرفی مقداری پول که شخصی به متوفی مدیون بوده، به عیالش داده است. در این صورت عیال متوفی آیا می تواند این پول را به فرزندان متوفی نهد و در راه شوهرش عوض ثلث که اولادش مانع شدند، در امور خیریه خرج نماید یا نه؟

جواب: در فرض مسأله، تا مقدار ثلث مجموع ترکه، که از جمله همین پول است می تواند بلکه لازم است به مصرف وصیت برساند. در صورتی که وصیت مسلم باشد.

سؤال ۱۲۸۵: شخصی پسر دوم خود را وصی و پسر اول را که بزرگتر است ناظر در امر وصایت کرده است. چنانچه وصی برای انجام کارهای میت، از قبیل نماز و غیره تعلل و مسامحه کند، تکلیف ناظر چیست؟ آیا می تواند بدون اجازه وصی اقدام در کارهای میت کند، یا آنکه خود وصی باید انجام دهد؟ یا آنکه باید با اجازه حاکم شرع عمل کند.

جواب: در فرض مسأله ناظر با اجازه حاکم شرع وصی را الزام به عمل کند و اگر امتناع کرد با اجازه حاکم شرع ناظر می تواند به وصیت عمل کند.

سؤال ۱۲۸۶: اگر بیشتر ماترک میت املاک باشد و وصیت کند که ثلث اموالش را برای خود او خرج کنند. ورثه او اظهار می دارند قطعه ای از ملک را برای همیشه کنار بگذاریم و از عوایدش سال به سال خرج کنیم، آیا می شود که یک قطعه از آن ملک را کنار بگذارند؟ یا لازم است بفروش برسانند و خرج کنند؟

جواب: با فرض وصیت به ثلث، باید خود مال را صرف کنند. نه اینکه کنار بگذارند و عوایدش را صرف کنند.

سؤال ۱۲۸۷: زید وصیت کرده که از ثلث مالش صرف مخارج مسجد و پل سازی بشود. آیا می شود از این پول برای تکمیل ساختمان کتابخانه که داخل مسجد ساخته شده و چسبیده به مسجد است مصرف شود یا نه؟

جواب: باید طبق وصیت صرف مسجد و پل سازی شود. و صرف آن در تکمیل ساختمان کتابخانه بر خلاف وصیت است و جایز نیست.

سؤال ۱۲۸۸: زنی فوت کرده، که استطاعت جهت حج داشته است، در وصیت برادرش را وصی و کفیل حج قرار داده، و اموال و زمین خود را به برادرش واگذار کرده است. حال چند سؤال مطرح است:

الف- با داشتن ورثه، انجام حج مقدم تر است یا حقوق ارث؟

ب- تا زمانی که حج انجام نگرفته، فایده زمین و اموال به چه کسی تعلق دارد؟

ج- شخص کفیل با داشتن عذر، آیا می تواند نایب بگیرد؟ یا باید صبر کند تا عذرش بر طرف شود؟

جواب الف- چنانچه حج بر زن واجب بوده حج مقدم بر ارث است.

ب- اگر تمامی ورثه وصیت را پذیرفته باشند به برادرش اختصاص دارد.

ج- باید نایب غیر معذور انتخاب نماید.

سؤال ۱۲۸۹: شخصی با اینکه خودش مکه رفته، باز وصیت کرده که برایش یک حج بلدی بخرند، آیا می شود این حج را به میقاتی تبدیل کرد یا نه؟

جواب: چنانچه وصیت کرده که حج بلدی استیجار شود، واجب است طبق وصیت حج بلدی استیجار شود.

تصرفات مریض

سؤال ۱۲۹۰: شخصی دو سال قبل از فوتش با وجود مرضی که منجر به فوت او شده است

ص: ۳۳۶

جميع مايملك خود را به همسرش فروخته است که در نتیجه، ورثه شرعی او از ارث محروم شده اند، مستدعی است بفرمایید:

۱- آیا این معامله صحت شرعی دارد یا خیر؟

۲- اگر معامله صوری باشد، صحیح است یا خیر؟

۳- اگر احتمال اجبار در معامله باشد، حکم آن چیست؟

۴- اگر احتمال قصد ضرر زدن به ورثه باشد، حکم آن چیست؟

جواب: معامله در مرض موت، در صورتی که واجد شرایط مذکور در مسأله ۲۱۴۲ و ۲۱۵۱ توضیح المسائل باشد، صحیح است. و تا احراز صوری بودن یا اجباری بودن آن نشود، محکوم به صحت است. و نیز احتمال قصد ضرر زدن به ورثه، مانع از حکم به صحت نمی شود.

سؤال ۱۲۹۱: شخصی در زمان حیات خویش حقوق تنها وارث خود را که خواهرش بوده، بعنوان مصالحه از او سلب کرده، که با پرداختن مبلغ ۱۴۰۰۰ تومان به مشار الیها، هیچ گونه حقی نسبت به ارث برادر خود، بعد از وفات وی نداشته باشد. و جميع مايملك خود را به همسر خویش صلح کرده است. این صلح و مصالحه دو سال قبل از فوت مشار الیه و در حالت مرضی بوده است که منجر به وفات وی شده است. آیا این صلح و مصالحه صحیح است و مانع ارث می شود یا خیر؟

جواب: اقوی صحت صلحی است که در مرض موت واقع شده. و اگر صلح مورد سؤال سایر شرایطی را که در توضیح المسائل مسأله ۲۲۲۳ بیان شده دارا بوده است، نافذ و صحیح است. و در فرض سؤال، با صحت صلح مايملك به همسر، مالی باقی نمی ماند که به خواهر ارث برسد.

سؤال ۱۲۹۲: شخصی در مرضی که منجر به موت وی شده است، منزل مسکونی خود را به نوه هایش مصالحه کرده، و زمین زراعتی خود را فروخته است. آیا این تصرفات جایز است؟

جواب: بلی، اظهر این است که معامله و فروش و مصالحه انسان، در مرضی که به آن مرض از دنیا می رود، صحیح است. اگر چه مازاد بر ثلث باشد.

تبدیل وصیت

سؤال ۱۲۹۳: شخصی چند سال قبل وصیت کرده که اموال بعد از خودم تماما مال پسر برادرم باشد و اولاد هم ندارد. بعدا چون عیالش کسی را نداشت پشیمان شد، چند نفر از اهالی محل را جمع کرده و وصیت کرد که اموال برای عیالم باشد و بعد از فوت عیال مخارج روضه خوانی باشد و تصریح کرده که وصیت اول باطل است در این صورت وصیت دوم درباره عیالش نافذ است یا نه؟

جواب: اگر وصیت دوم معلوم باشد باید طبق آن عمل شود و در فرض سؤال اگر ورثه دیگر این وصیت را امضا نکردند، باید ابتدا ثلث ترکه میت در اختیار زوجه گذارده شود، و از بقیه هم که به ورثه می رسد، از عین ترکه منقول ربع، و از قیمت اشجار و هوایی خانه هم ربع سهم الارث زوجه است، و باید به او داده شود.

سؤال ۱۲۹۴: شخصی چند سال قبل از فوت خود وصیت غیر رسمی کرده و یک نفر را وصی خود قرار داده، ولی در زمان حیات املاک مورد وصیت را در معرض فروش گذاشته و مقداری را فروخته است، آیا این وصیت به قوت خود باقی است و وصی بعد از مرگ موصی می تواند به وصیت نامه عمل کند؟ و وصی شرعی می باشد یا خیر؟

جواب: ظاهر آن است که نسبت به آنچه از اموال مورد وصیت باقی مانده، باید طبق وصیت عمل شود. مگر آنکه تصرفاتی که در زمان حیات کرده، اماره بر عدول او از اصل وصیت باشد.

مسائل متفرقه وصیت

سؤال ۱۲۹۵: شخصی در زمان حیات گفته است: خانه من بعد از فوت من وقف باشد. آیا وقف است یا مثل سایر وصایا است که زاید بر ثلث نیاز به اذن وارث داشته باشد؟

جواب: حکم سایر وصایا را دارد.

سؤال ۱۲۹۶: شخصی به گمان اینکه قطعه زمینی ثلث مال او است نسبت به آن وصیت کرده است. مثلا گفته است این زمین را که ثلث مال من است در فلان راه مصرف کنید. بعد

معلوم شد که ثلث مال او چند برابر قیمت زمین است، آیا فقط همان زمین متعلق وصیت می باشد یا ثلث مال او؟

جواب: متعلق وصیت، همان زمین است که خود معین کرده است.

سؤال ۱۲۹۷: شخصی دو نفر را با هم وصی قرار داده که در ثلث مالش هر چه می خواهند انجام دهند. یکی از او صیا می خواهد ثلث مال او را به نام خود کند، در حالی که وصی دیگر راضی نیست. آیا جایز است؟

جواب: طبق وصیت باید هر دو با موافقت هم ثلث را خرج کنند، و یکی از آنها به تنهایی نمی تواند تصرف کند، در ضمن، ظاهراً باید ثلث را صرف امور خیریه کنند، نه اینکه ملک خود را بدهند.

سؤال ۱۲۹۸: دو نفر شریک بوده اند که یکی وصی دیگری بوده است. بعد از فوت شریک که وصی دیگری هم داشته است، شریک ادعا می کند بنابر وصایت سهم متوفی را خریده است.

آیا این معامله صحیح است؟

جواب: در فرض سؤال، فروش وصی با چهار شرط صحیح است: اول اینکه هر یک از دو وصی، مستقل در وصایت باشند. دوم اینکه در امر فروش، وصایت داشته باشند. سوم اینکه وصیت به فروش، از شخص وصی انصراف نداشته باشد.

چهارم اینکه مورد وصیت به فروش، زاید بر ثلث ترکه نباشد. بنابراین اگر شروط ذکر شده احراز نشوند، فروش وصی فضولی است و صحت آن منوط به اجازه و رضایت وراثت است و بدون اجازه آنان معامله باطل است. بلی اگر سه شرط اول احراز شود و مورد فروش زاید بر ثلث باشد، معامله تا ثلث صحیح است و نسبت به زاید، منوط به امضای ورثه می باشد.

سؤال ۱۲۹۹: هرگاه خیانت یا عجز وصی ظاهر شود، تکلیف چیست؟

جواب: در مورد خیانت، بعضی فرموده اند حاکم شرع می تواند او را عزل کند.

ولی بعید نیست به نفس خیانت منعزل شود و حاکم شرع می تواند شخص دیگری را بجای او نصب کند یا امینی را به او منضم کند (هر طور صلاح دانست) و در

صورت عجز، اگر طوری باشد که احتیاج به معاون دارد، حاکم شرع امینی را تعیین می کند که او را کمک کند و اگر بکلی عاجز شود، شخص دیگری را بجای او نصب می کند.

سؤال ۱۳۰۰: آیا وصی بعد از موت موصی، می تواند خود را عزل کند یا امر وصایت را به دیگری تفویض کند؟

جواب: حق عزل خود را ندارد. و نیز نمی تواند وصایت را به دیگری تفویض کند. بلی می تواند در انجام بعضی از امور مربوط به وصیت که مقصود، وقوع آن امور از هر مباشری است، دیگری را وکیل کند. خصوصاً اگر عادت جاری بر این نباشد که در امثال آن امور، وصی شخصاً مباشرت کند. و موصی هم شرط مباشرت نکرده باشد.

سؤال ۱۳۰۱: چنانچه شخصی وصایای متعدّد غیر متضاد کرده، که از ثلث بیشتر باشد و ورثه اجازه ندهند، تکلیف چیست؟

جواب: اگر تمام موارد تبرعی است و جملات متعدد مستقل دارد، مثلاً به فلان شخص این مقدار بدهید و به فلان مسجد فلان فرش و...، مسبق الذکر مقدّم است و تقسیط نمی شود. اما اگر جمله واحده است و به صورت مفعول به عطف شده، مثلاً گفته به فلانی و فلانی هزار تومان بدهید، بر هر دو تقسیط می شود.

سؤال ۱۳۰۲: اگر کسی مال خود را به موجب وصیت، وقف بر مستمندان کند، آیا تحقّق چنین وقفی منوط به قبول حاکم است؟

جواب: موصی می تواند وصیت به وقف کند که بعد از فوت او وقف کنند. و چنین وقفی منوط به قبول حاکم نیست.

سؤال ۱۳۰۳: اگر شخصی به نفع دیگری وصیت کند، به این شرط که موصی له نیز مالی به او ببخشد، حکم قضیه چیست؟

جواب: صحت این وصیت محلّ اشکال است.

سؤال ۱۳۰۴: آیا صغیر ممیز و یا سفیه می توانند با اذن ولی یا قیم خود انشاء وصیت کنند؟ و

آیا می توانند رأساً وصیت را قبول و موصی به را تملک کنند؟

جواب: در هر دو صورت می توانند.

سؤال ۱۳۰۵: آیا متوفی می تواند سهم هر یک از وارثان را معین کند یا به وارثی اختیار استیفای از ترکه را بدهد؟

جواب: بصورت ارث جایز نیست. فقط می تواند سهم خاص هر یک را در زمان حیات به او ببخشد و تملیک کند.

سؤال ۱۳۰۶: اگر کسی دخترش را شوهر دهد و در وصیتنامه قید کند که علاوه بر جهیزیه، فلان مال را بابت حقوق به او داده ام و دیگر حق ارث ندارد، حکم قضیه چیست؟

جواب: صحیح نیست. بلکه حق الارث دختر به قوت خود باقی است.

سؤال ۱۳۰۷: آیا تصرفات منجز مریض، تابع احکام وصیت است و نفوذ زاید بر ثلث آن نیاز به اجازه وارثان دارد؟

جواب: منجزات مریض مانند وصیت نیست.

سؤال ۱۳۰۸: آیا موصی می تواند به وصی مأموریت دهد تا با فروش اموال خاصی از ترکه، دیون او را بپردازد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۰۹: اگر موصی پس از وصیت به حق سکناى خانه ای در مدت یک سال، آن را یک سال اجاره دهد و در این فرض موصی قبل از پایان مدت اجاره فوت کند، حکم قضیه چیست؟

جواب: اجاره نسبت به مابقی مدت باطل نیست. و پس از پایان مدت اجاره، یک سال در اختیار موصی له قرار می گیرد.

سؤال ۱۳۱۰: این جانب وصی برادرم هستم که محصول زمین او را در امور خیریه مصرف کنم. وی سفارش کرده که من نیز همینطور وصیت کنم. ولی خوف آن می رود که به وصیت من عمل نکنند. آیا می توانم آن زمین را فروخته و در امور خیر مصرف کنم؟

جواب: اگر می توانید با انتخاب وصی متدین و نیرومند عمل به وصیت را ادامه

دهید لازم است وصی انتخاب کنید. و اگر اطمینان دارید که بعد از فوت شما به وصیت عمل نمی شود، می توانید آن را بفروشید و در امور خیریه مصرف کنید.

سؤال ۱۳۱۱: شخصی وصیت کرد که ثلث مال او را در نماز و روزه و رد مظالم و برگزاری مراسم ترحیم خرج کنند. ولی وصی مقداری بیش از CS

ص: ۳۴۲

سؤال ۱۳۱۴: شخصی وصیت کرده است که بعد از فوت او سه ختم قرآن و حج انجام دهند و مبلغی به مسجد کمک کنند، آیا ورثه می توانند ختم قرآن را مقدم بدارند یا خیر؟

جواب: اگر ثلث مال میت برای انجام امور وصیت شده کفایت کند، یا در فرض عدم کفایت، ورثه اجازه دهند از بقیه مال میت برای انجام این امور استفاده شود، وصیت نافذ است و مقدم داشتن ختم قرآن در مقام عمل مانعی ندارد. اما اگر ثلث مال میت برای انجام این امور کافی نیست و ورثه هم اجازه استفاده از بقیه اموال میت را نمی دهند، باید از میان اموری که به آنها وصیت شده، آنهایی را که واجبند مقدم بدارند. و مسأله دارای صور دیگری نیز هست که فعلا مجال ذکر آنها نیست.

سؤال ۱۳۱۵: شخصی یک نفر را بعنوان ناظر در امور وصیت قرار داده و بدون اطلاع او اموری انجام شده این عمل صحیح است یا خیر؟

جواب: چنانچه وصی طبق وصیت عمل کرده باشد، اموری را که انجام داده صحیح است. ولی در امور بعدی لازم است عنوان نظارت را رعایت کند.

سؤال ۱۳۱۶: شخصی وصیت کرده که ثلث اموال او را بمصرف خاصی برسانند و ملکی را برای این منظور معین کرده و پس از مدتی از دنیا رفته است. اکنون ملکی را که معین کرده اگر نسبت به موقع وصیت سنجیده شود نصف ترکه بوده، و اگر نسبت به حین فوت حساب شود ثلث ترکه می باشد. مستدعی است بفرمایید وظیفه چیست؟

جواب: اگر وصیت به عین معین یا مقدار کلی از مال مثلا پنجاه هزار تومان باشد ثلث یا کمتر و بیشتر بودن نسبت به اموال حین وفات موصی سنجیده می شود. یعنی اگر ارزش آن عین در حین وصیت بمقدار نصف ترکه بود و بعد به جهت نقصان قیمت یا زیادی آن یا بدست آمدن مال دیگری برای موصی، ارزش آن در حین وفات موصی بقدر ثلث ترکه است، تمامی آن عین ثلث است. و اگر در حین وصیت ارزش آن به مقدار ثلث بود و بعد به جهت بالا رفتن قیمت یا پایین آمدن اموال دیگر موصی یا تلف بعضی از اموال او ارزش آن در حین وفات به مقدار نصف است، آن عین زاید بر ثلث است. و اگر وصیت به کسر مشاع باشد، مثل اینکه موصی بگوید ثلث مال من بعد از مرگم مال زید باشد و بعد اموال

دیگری تحصیل کند، به حسب موارد، حکم آن مختلف می شود. پس اگر قرینه ای بود که معلوم شد مراد موصی ثلث حین الوصیه است یا مرادش ثلث حین الفوت است بر طبق آن عمل می شود. و اگر قرینه ای که مراد او را معلوم کند نبود، باید به مقدار کمتر اکتفا کرد. و زاید بر آن ملک ورثه است.

سؤال ۱۳۱۷: هرگاه موصی بگوید ثلث مال من بعد از مرگم مال زید باشد، یا بگوید ثلث مال مرا در فلان مورد مصرف کنید، آیا لازم است تعیین آن با رضایت ورثه باشد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال، موصی با ورثه به نحو مشاع شریک است و باید تعیین و افراز ثلث با رضایت همه ورثه باشد.

سؤال ۱۳۱۸: زنی در حال صحت و ثبات عقل وصیت کرده که برادرم وصی من است و شوهرم وکیل که وصایای مرا بر طبق وصیت نامه عمل کند. وکیل که شوهر زن است می گوید چون من اطلاع نداشتم و بی خبر من وصیت کرده من این وصیت را قبول ندارم و این وصیت باطل است، تکلیف چیست؟

جواب: در فرض سؤال، اگر وصیت محرز باشد، زوج که تا بعد از فوت اطلاع نداشته، با احتیاط لازم عملی که در عهده اوست باید انجام دهد، و رد نکند. بلی نسبت به سهم الارث، زاید بر ثلث را می تواند امضا نکند.

سؤال ۱۳۱۹: کاسبی مثلاً به این لفظ نذر کرده که: یا ابا الفضل العباس علیه السلام اگر من از این کسب استفاده کنم صدی پنج از این درآمد مال جناب شما باشد. گاهی در نظر می‌گیرد که از سهم آن حضرت مس بخرد یا صرف برق کند یا پارچه سیاه جهت سینه زنهای هیأت ابو الفضل خریداری و یا اطعام کند. و امثال ذلك. ولی صیغه مخصوصی را که در نذر شرط است (لله علی کذا) تلفظ نکرده است، آیا ملزم است به این نذر عمل کند یا نه؟ و اگر به آن صیغه مخصوص تلفظ می‌کرد می‌توانست در مطلق امور خیریه مصرف کند؟ یا باید در همان مصرفی که در نظر داشته صرف کند؟

جواب: در فرض مذکور وفای به نذر واجب نیست. و اگر ناذر بخواهد در هر راه خیری آن را به قصد اهدای ثواب آن به حضرت ابو الفضل العباس علیه السلام صرف کند خوب است. و در نذر صحیح، غیر از آنچه در نظر گرفته خلاف احتیاط است.

سؤال ۱۳۲۰: اگر شخصی بگوید: خدایا اگر حاجت من برآورده شد فلان کار را می‌کنم. آیا در انعقاد نذر کافی است؟

جواب: کافی نیست. و در انعقاد نذر باید صیغه مخصوص یعنی «لله علی کذا» خوانده شود، یا لفظی مرادف آن، مانند اینکه بگوید: برای خدا بر من است که چنین کاری بکنم.

متعلق نذر

سؤال ۱۳۲۱: آیا ورزش می تواند متعلق نذر باشد؟

جواب: در موارد رجحان، مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۲۲: آیا ترک سیگار می تواند متعلق نذر باشد؟

جواب: می تواند.

صیغه نذر

سؤال ۱۳۲۳: این جانب گفته ام چنانچه مسافر من به سلامت بیاید برای خدا بر من است که یک گوسفند سر ببرم و به فقرا بدهم، آیا این نذر صحیح است؟

جواب: بلی صحیح است و صیغه نذر باید به زبان گفته شود و قصد آن در دل کافی نیست.

تصرف در مال مندور

سؤال ۱۳۲۴: حیوان نری را برای قربانی نذر کرده ام، آیا می توان آن را به ماده نزدیک کرد، با فرض اینکه عمل مذکور موجب لاغر شدن حیوان می شود؟

جواب: در فرض سؤال که موجب نقصان حیوان می شود، اشکال دارد.

وجوب عمل به نذر

سؤال ۱۳۲۵: کسی که نذر کرده روزهای دوشنبه و پنجشنبه را روزه بگیرد و نمی گوید هر هفته، اگر چند هفته عمل کند و چند هفته یا چند ماه فاصله بیندازد و دوباره شروع کند، آیا ایرادی ندارد؟

جواب: اگر در وقت نذر، در نیت او این بوده که جهت جبران گناهان خود مدتی دوشنبه ها و پنجشنبه ها روزه بگیرد، همین که مدتی گرفته کافی است. و اگر هم شک دارد که چگونه عهد کرده است، باز به همان مقدار کافی است.

سؤال ۱۳۲۶: شخصی ده گوسفند جهت قربانی روز عاشورا نذر کرده آیا می شود در طول

محرم قربانی کرد؟

جواب: چنانچه نذر کرده باشد که روز عاشورا ذبح کند، لازم است وفای به نذر کند.

سؤال ۱۳۲۷: CS<

ص: ۳۴۷

کرده و وجوه آن را با نظارت نماینده ولی فقیه، در تأسیس مراکز عام المنفعه، مانند مدرسه مصرف کنند، تکلیف چیست؟

جواب: فروش آنها و گرفتن قیمت اگر چه مناسب باشد ظاهراً جایز نیست. و هدف صاحبان گوسفند صرف مجانی آنها است. از این جهت لازم است یا بین فقرا و مستمندان توزیع شود، یا در مجالس عزاداری اطعام شود.

سؤال ۱۳۳۲: زنی نذر کرده که اگر شوهرش سیگار را ترک کرد، خرج هر هفته سیگار او را صدقه دهد. حال اگر شوهر یک هفته سیگار نکشید فوراً باید پردازد یا منتظر باشد تا از ترک سیگار وی مطمئن شود؟ در صورتی که در ذهن زن ترک موقت یا دائمی نبوده است. اگر شوهر مدتی ترک کرده و دو مرتبه شروع کرد تکلیف زن چیست؟ و اگر چند هفته به نذر خود وفا نکرد، آیا تعدد کفاره لازم است؟

جواب: با توجه به اینکه ترک همیشگی معمولاً نمی تواند مورد نظر نذر کننده باشد، زیرا که احراز آن متوقف بر ملاحظه زندگی شوهر تا آخر عمر خواهد بود، لذا بنظر می رسد که مورد نظر ترک موقت است. در این صورت برای هر هفته لازم است صدقه بدهد، و ظاهراً تعدد کفاره وجود ندارد.

کفاره مخالفت با نذر

سؤال ۱۳۳۳: اگر نذر کرده بود در وقت معین روزه بگیرد. ولی در آن روز روزه نگرفت و زمان دیگر انجام داد، آیا کفاره دارد و چقدر است؟

جواب: اگر عمداً به نذرش عمل نکرد، کفاره تخلف از نذر بر عهده او است. و کفاره عمل نکردن به نذر با قدرت بر عمل و تخلف عمدی این است که دو ماه پی در پی روزه بگیرد یا به شصت فقیر طعام دهد یا یک بنده آزاد کند.

مسائل متفرقه نذر

سؤال ۱۳۳۴: چنانچه زن در غیاب شوهر و یا با عدم اطلاع و یا با عدم رضایت او نذر کند، در صورتی که مال مندور از شوهر باشد و یا مشترک و یا از مال مختص به زن، از قبیل ارث و

یا اجرت کاری که از شوهر می گیرد، چه صورت دارد؟

جواب: نذر زن اگر مزاحم حقوق شوهر باشد بی اجازه او باطل است. و اگر مزاحم نباشد احتیاط واجب آن است که با اجازه او باشد، خصوصاً در نذر مال گرچه مال متعلق به خود زن باشد.

سؤال ۱۳۳۵: افرادی که در دهه محرم اشیایی را نذر حضرت ابا عبد الله الحسین علیه السلام کرده اند.

از قبیل قند و شکر و چای و آرد برای دور دیگ و غیره. منذورات را تحویل امین مسجد و یا حسینه داده اند. در صورتی که از مصارف روضه خوانی در مورد خودش زیاد بیاید و اگر بخواهند خود عین را برای عاشورا نگهدارند فاسد می شود و یا از بین می رود، آیا می توانند آن اشیا را به مستحق شرعی بدهند؟ و یا فروخته و وجه آن را صرف مایحتاج حسینه کنند؟ و یا اعیان را در غیر اوقات معلومه در سایر روضه خوانیها صرف کنند؟ و یا وجه آن را نگهداشته و در سال آینده مثل همان اشیا را جهت مصرف خریداری کنند؟ نظر مبارک را مرقوم فرمایید.

جواب: اگر اشیای مذکوره را برای آن می دهند که در دهه محرم صرف شود و از قرائن معلوم باشد که مقید بصرف آن را در خصوص محرم سال جاری نیست، عین مازاد را اگر ممکن است نگاه دارند. و گرنه بفروشند و قیمت آن را سال دیگر در دهه محرم به مصرف برسانند. و اگر مخصوص دهه محرم سال جاری داده اند، باید از دهندگان آن برای صرف در محل دیگر اذن بگیریید.

سؤال ۱۳۳۶: مردم مسلمان ایران همه ساله مبالغی به امامزاده ها و بقاع متبرکه اهدا می کنند. آیا سازمان اوقاف می تواند مقداری از این وجوه را جهت تبلیغ و نشر معارف اسلام، تعمیر و تکمیل مساجد، خرید کتب مذهبی و اهدا به کتابخانه ها از اماکن مذکور بگیرد؟

جواب: چنانچه برای مصارف خاصی اهدا نشده و خود امامزاده یا بقعه نیاز نداشته باشد، صرف در موارد مذکوره با رعایت مقررات اسلامی مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۳۷: در بعضی از شهرها امامزاده هایی می باشد که زائران ندوری را در ضریح آنها واریز می کنند، که مقداری از آن صرف مخارج خود امامزاده می شود، آیا مصرف مازاد در امور زیر جایز است: ۱- احداث مسجد ۲- تعمیرات مسجد ۳- تکمیل مساجد نیمه کاره ۴- تزئین

مساجد ۵- فرش مساجد ۶- درب مساجد ۷- کولر مساجد ۸- فرش و تعمیرات حسینیه ها

جواب: پس از استثنای مصارف خود بقعه و مخارج مربوط به آن، صرف در امور مذکوره مانعی ندارد.

ص: ۳۵۰

سؤال ۱۳۳۸: آیا مسابقه با اسلحه های امروزی از مصادیق رمی به حساب می آید؟

جواب: بلی محسوب می شود.

سؤال ۱۳۳۹: آیا مسابقه با دوچرخه و اتومبیل از مصادیق سبق محسوب می شود؟

جواب: با توجه به نیاز جبهه ها به این امور، مسابقه با مراکب امروزی از مصادیق سبق محسوب می شود.

سؤال ۱۳۴۰: جوایزی که به برندگان مسابقات فوتبال و هندبال و غیر آن داده می شود چه حکمی دارد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۴۱: آیا برپا کردن مسابقات فرهنگی از زندگی ائمه علیهم السلام و احکام شرعی یا قرآن و نهج البلاغه جایز است؟

جواب: مسابقات مزبوره که به منظور اشاعه و نشر فرهنگ اسلام و تشیع است، مانعی ندارد بلکه رجحان دارد، مشروط بر اینکه از شرکت کنندگان پول نگیرند تا جایزه را با آن وجوه تهیه و به افراد بدهند.

سؤال ۱۳۴۲: آیا برپا کردن مسابقات فرهنگی و دریافت وجوه از شرکت کنندگان جهت ثبت

نام در مسابقه و پرداخت جوایز از وجوه اهدایی جایز است؟

جواب: خیر، جایز نیست.

سؤال ۱۳۴۳: آیا برپا کنندگان مسابقات فرهنگی می توانند حق الزحمه خود را از وجوه اهدایی بردارند؟

جواب: در صورتی که عنوان کار به حسب ظاهر تبرّع و مجانیت نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۴۴: آیا می توان برای بدست آوردن هزینه مسجد و مراکز فرهنگی، مسابقات فرهنگی ترتیب داد و مقداری از وجوه اهدایی شرکت کنندگان را صرف مسجد یا مرکز فرهنگی و مقداری را صرف پرداخت جوایز به شرکت کنندگان ممتاز کرد؟

جواب: جایز نیست.

ص: ۳۵۲

سؤال ۱۳۴۵: گوسفندی را سر بریدند. بعد معلوم شد چهار رگ بریده نشده است، ولی زنده است، آیا می شود حلال شود؟

جواب: در فرض سؤال، اگر سر گوسفند از بدن جدا نشود و بلافاصله چهار رگ را از زیر برآمدگی گردن قطع کنند، گوسفند تماما (سر و بدن) حلال می شود.

ولی اگر سر از بدن جدا شده باشد، دو صورت دارد: اول آنکه سر را از بیخ، از زیر چانه جدا کرده اند، در این صورت اگر از زهاق روح چهار رگ را از زیر برآمدگی قطع کنند، ظاهرا بدن گوسفند حلال است ولی سر گوسفند حرام و مردار است، صورت دوم آنکه سر را از پایین حلقوم قطع کنند و حلقوم در قسمت سر مانده باشد، در این فرض اگر بلافاصله چهار رگ را قطع کنند، سر حلال است ولی بدن حرام و مردار خواهد بود.

سؤال ۱۳۴۶: ذبح حیوان با کارد استیل چگونه است؟

جواب: جایز است.

سؤال ۱۳۴۷: در رساله ذکر شده است که سر گوسفند را باید از زیر برآمدگی گلو برید، یعنی برآمدگی در طرف سر باشد. حال اگر اشتباه شد و برآمدگی به طرف بدن بود، آیا گوسفند حرام می شود؟

جواب: بلی باید سر گوسفند را از پایین برآمدگی زیر گلو ببرند تا چهار رگ بریده شود. و اهل خبره می گویند اگر سر را از بالای برآمدگی ببرند چهار رگ قطع نمی شود و حیوان حرام می شود. ضمناً در این جهت فرقی بین عمد و اشتباه نیست و اگر از بالای برآمدگی بریده شده حرام است و لو اشتباها.

سؤال ۱۳۴۸: گاوی است قوی که نمی تواند بخواباند و سر او را ببرند، آیا می شود ایستاده رو به قبله سرش را ببرند؟

جواب: بلی از اخبار چنین استفاده می شود که استقبال در صورت عدم امکان بخاطر سرکشی و طغیان، ساقط است.

سؤال ۱۳۴۹: آیا می توان گاو را قبل از ذبح کردن با چوب یا سنگ یا وسیله ای دیگر بی حس کرد و سپس آن را ذبح کرد؟

جواب: حیوان اگر در موقع ذبح کردن جان داشته باشد، گرچه با ذبح کردن حلال می شود، ولی زدن حیوان برای بی حس کردن آن، جایز نیست.

سؤال ۱۳۵۰: سر حیوانی را بریده اند و حیوان هم مرده است، سپس معلوم می شود که مقداری از اوداج اربعه، مثلاً ربع یا ثلث یا نصف کمتر یا بیشتر در بدن باقی مانده است آیا پاک است و خوردن آن جایز است یا نه؟

جواب: جایز نیست، حکم میته دارد.

سؤال ۱۳۵۱: مرغی را ذبح کرده اند، به علت تیزی کارد سرش جدا می شود، در حالی که مرغ زنده است و رگ همه به طرف بدن مرغ رفته است، آیا تا مرغ زنده است می توان مقدار رگ را به طرف سر مرغ برید یا خیر؟

جواب: اگر تا زنده است اوداج اربعه بریده شود، حلال می شود. ولی سر که قبل از ذبح شرعی جدا شده حرام است.

ذبح به وسیله دستگاه

سؤال ۱۳۵۲: آیا استفاده از گوشت گوسفند و مرغ که توسط ابزار برقی که در کشتارگاه ذبح

می شوند، جایز است؟ و اگر ذبح توسط انسان و پرکنی مرغ توسط کارخانه انجام شود و قبل از ذبح شوک به مرغ وارد شود، آیا استفاده از آن جایز است؟

جواب ۱- چنانچه ابزار از جنس آهن باشد ولی حرکت آن بوسیله برق انجام گیرد با توجه به رعایت سایر شرایط مانند قبله و بسم الله، مانعی ندارد.

جواب ۲- استفاده از آن مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۵۳: در کشتار گاههای صنعتی مرغ که اخیراً در بعضی شهرها دایر شده است، روزانه قریب به هزار مرغ را آویزان می کنند و یک نفر مأمور بریدن سر آنها است. حال آویزان کردن آنها با اینکه معلوم نیست رو به قبله باشند، چگونه است؟ و همین طور آیا برای بریدن سر هزار مرغ یک بار بسم الله بگویند، کافی است یا خیر؟

جواب ۱- لازم است رو به قبله بودن احراز شود.

جواب ۲- در صورتی که تدریجاً سر بریده شود، لازم است برای هر یک بسم الله گفته شود و اگر دفعتاً انجام گیرد، یک مرتبه کافی است.

سؤال ۱۳۵۴: در مورد ذبحهای بعضی از کشتار گاهها که با دستگاه و دسته جمعی انجام می گیرد، چه می فرمایید؟

جواب: با توجه به اینکه کشتار گاههای کشور رعایت مقررات و ضوابط شرعی را می کنند مشکلی در کار نیست. و اصولاً ذبح با دستگاه دسته جمعی با رعایت سایر شرایط معتبره، مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۵۵: روزانه ۵۰۰ عدد مرغ در کشتار گاه شهر ذبح و در اختیار مردم قرار می گیرد، بعضی می گویند اولاً رو به قبله ذبح نمی شوند و ثانیاً در موقع ذبح بسم الله گفته نمی شود، وظیفه ما چیست؟

جواب: عمل مسئولان حمل بر صحت می شود. و مرغها محکوم به طهارت و حلیت هستند. مگر آنکه یقین کنید که خلاف طریق شرعی ذبح شده اند.

ص: ۳۵۵

گوشتهایی که از خارج آورده می شود

سؤال ۱۳۵۶: آیا گوشت حیوانات حلال گوشت، مانند ماهی، مرغ، گوسفند و گاو که توسط دولت از کشورهای غیر اسلامی آورده می شود، با توجه به اینکه هنگام ذبح نام خدا برده نمی شود و حیوان رو به قبله نیست، آیا حلال است؟ اگر بلامانع است چرا وقتی در آن کشور با چنین گوشتی مواجه می شویم حکم به حرمت می شود؟

جواب: گوشتهایی که فعلاً توسط دولت وارد می شود با نظارت و دخالت مسلمان که دولت فرستاده ذبح می شود، لذا اشکالی ندارد. اما آنچه در آن کشورها به دست خودشان ذبح می شود محکوم به حرمت است، مگر احراز شود ذابح مسلمان بوده. و در خصوص ماهی اگر احراز شود فلس دار بوده و بدانید یا اطمینان پیدا کنید زنده از آب گرفته شده و بیرون آب جان داده، یا اینکه در تور ماهیگیر در آب مرده حلال است، گرچه گیرنده آن مسلمان نباشد.

مسائل متفرقه ذبح

سؤال ۱۳۵۷: آیا حیوان حلال گوشت را قبل از ذبح می توان توسط آمپول یا چیز دیگر بی حس کرد، تا احساس درد کمتر داشته باشد؟

جواب: اشکالی ندارد.

سؤال ۱۳۵۸: حیوان اهلی که به علتی ذبحش ممکن نیست، یعنی وسیله سر بریدن مانند چاقو نباشد، آیا می توان آن را با تیر تیز مثل شکار صحرایی بزینیم؟

جواب: اگر به وسیله همان تیر تیز رگهای چهارگانه را قطع کنند، با حفظ سایر شرایط لازم حلال خواهد بود.

سؤال ۱۳۵۹: اگر حیوان درنده ای قسمتی از حیوان اهلی را خورده باشد، چه حکمی دارد؟

جواب: چنانچه نمرده باشد و آن را ذبح شرعی کنند، خوردن آن مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۶۰: اگر غیر مسلمان بگوید این گوشت ذبح اسلامی شده، آیا می توان پذیرفت؟

جواب: اگر از بازار مسلمانها خریداری شده باشد، کافی است.

سؤال ۱۳۶۱: اگر يك نفر مسلمان ولي نه چندان مورد اعتماد مدعى شود كه گوشت ذبح اسلامى شده، آيا مى توان پذيرفت؟

جواب: مى توان پذيرفت.

ص: ۳۵۷

سؤال ۱۳۶۲: آیا گوشت خرگوش حرام است؟

جواب: بلی حرام است.

سؤال ۱۳۶۳: اگر ماهی در تور صیادی در زیر آب بمیرد، حلال است یا حرام؟

جواب: حلال است.

سؤال ۱۳۶۴: در بعضی از مناطق نوعی صید ماهی رایج است که در کنار رودخانه یعنی آنجایی که آب هست ولی خیلی کم است و بعضی از انواع ماهیان حلال گوشت در آنجا تخم گذاری می کنند. حلبی یا ظرف دیگری را زیر خاک می کنند، به شکلی که دهانه حلب مساوی است با سطح آب. ماهیان هنگام تخمگذاری درون ظرف می ریزند و نمی توانند بیرون بروند.

بعضی از این ماهی ها ممکن است درون این ظرف بمیرند. حال حضرت مستطاب عالی بفرماید:

۱- حکم این ماهیها از جهت حلیت و حرمت چه می باشد؟

۲- به فرض حلال بودن، حکم آن ماهیهایی که می میرند چه می باشد؟ در ضمن این نوع صید تقریباً می توان گفت رایج است.

جواب: اگر حلبی یا ظرف را به قصد صید ماهی می گذارند، به نظر این جانب ماهیهایی که درون آب می ریزند اگر چه در آب ظرف هم بمیرند همه حلال هستند.

سؤال ۱۳۶۵: مورد دیگری از صید که رایج است این است که اگر رودخانه دو شط باشد یعنی دو خط جریان داشته باشد و آب را از یکی از این دو شط به دیگری برگردانند به شکلی که آب شط مذکور خشک شود و ماهیها در خشکی واقع شوند. بفرمایید اولاً- آیا این نوع صید از حیث شرعی جایز است؟ و ثانیاً در صورت جایز بودن اگر ماهیها پیش از دسترسی به آنها بمیرند، چه حکمی دارد؟

جواب: ماهیهایی که در شط وارد می شوند اگر زنده از آب گرفته شوند یا در تور ماهیگیری اگر چه در آب بمیرند حلال هستند، اما آنچه داخل شط می میرند حلال نیستند.

سؤال ۱۳۶۶: آیا ماهی ها از لحاظ اشکال در حلیت و حرمت فرق می کنند؟

جواب: ماهی فلس دار حلال است به هر شکل و از هر نوعی باشد، و غیر فلس دار حرام است به هر شکل و نوعی باشد.

سؤال ۱۳۶۷: اگر انسان با گاو وطی کند، گوساله هایی که از آن بوجود می آیند چه حکمی دارند؟

جواب: گوساله هایی که بعد از وطی از آن به عمل آیند بنا بر احتیاط واجب حرامند.

سؤال ۱۳۶۸: در فرض سؤال قبل، اگر هنگام وطی گاو حمل داشته است، آیا حمل و بچه در شکم او نیز حرام است؟

جواب: خیر، حرام نیست و فقط گوساله ای که نطفه اش بعد از وطی منعقد شود بنا بر احتیاط واجب حرام است.

غذای اهل کتاب

سؤال ۱۳۶۹: آیا خوردن غذای اهل کتاب جایز است؟

جواب: در غیر گوشت جایز است. اما گوشتی که غیر مسلمان آن را ذبح کرده باشد جایز نیست.

سؤال ۱۳۷۰: آیا غذا خوردن با اهل کتاب (مسیحی، یهودی، زردشتی) جایز است؟

جواب: در صورت مشرک نبودن پاک می باشند. و غذای آنان محکوم به طهارت و حلال است.

مسائل متفرقه خوردن و آشامیدن

سؤال ۱۳۷۱: غذایی که نیم خورده بچه باشد یا به نحو دیگر در سفره ریخته می شود، اگر برای پرندگان بیرون بریزیم، آیا اشکال دارد؟

جواب: در موردی که اسراف نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۷۲: آیا می شود میوه شاخه درخت همسایه را که وارد خانه دیگری شده مصرف کرد؟
جواب: جایز نیست.

سؤال ۱۳۷۳: اگر به بوتۀ گوجه فرنگی جهت تقویت کود انسانی یا شراب بدهند، آیا تأثیر در حلیت گوجه فرنگی دارد؟
جواب: تأثیری ندارد.

سؤال ۱۳۷۴: خوردن مقداری از خاک که در بازار به نام تربت مطهر امام حسین علیه السلام به فروش می رسد، چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که مریض به قصد شفا بخورد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۳۷۵: نظر حضرت تعالی در ارتباط با استعمال دخانیات تریاک و مواد مخدر و سیگار چیست؟
جواب: استعمال تریاک و مواد مخدر، اگر زمینه اعتیاد داشته باشد حرام است.

و سیگار را بهتر آن است که شروع نکند.

سؤال ۱۳۷۶: اگر مقداری انگور جهت سرکه شدن در ظرفی بریزیم و هر بار مقداری انگور به آن اضافه کنیم در صورتی که انگورهای قبلی به اصطلاح جوش آمده باشد، آیا سرکه پاک

است یا حرام؟ و پختن کشمش به همراه غذا حکمش چگونه است؟

جواب: بعد از سرکه شدن حلال است. و باد کردن کشمش و جوش آمدن آن در غذا موجب حرمت آن نیست.

سؤال ۱۳۷۷: کسی که مشغول خوردن غذا است اگر در بین ظرف غذا فضله موش پیدا کند آیا لازم است که به باقی افراد خانواده بگوید یا نه، و همینطور گفتن به میهمان چه حکمی دارد؟

جواب: لازم نیست اطلاع دهد. مگر اینکه غذا دادن به آنها مستند به این فرد باشد، مثل صاحب منزل و کسی که غذا را جلوی مهمان می گذارد، که در این صورت باید اطلاع دهد.

سؤال ۱۳۷۸: هنگام رفتن به مزارع و باغات بزرگ و کوچک، لطفا حکم موارد ذیل را بیان فرمایید:

استفاده از محصول آنها و همچنین آبهای جاری آن چه بصورت قنات و چشمه و یا چاه که بوسیله ای آب آن را خارج می کنند، وضو گرفتن و غسل و تیمم و شستن لباس و مصرف خوردن و غیر ذلک.

همینطور در راههای عمومی و یا خصوصی که با بعضی از مزارع و باغها برخورد می شود عنوان حق المارّه و همچنین میوه درختهایی که در بعضی اماکن و راهها و دیوار باغ بیرون آمده و یا روی زمین ریخته و یا گاهی در جوی آب بدست می آید، حکمش چیست؟

جواب: دخول در مزارع و باغهایی که مالک خصوصی دارد به هیچ وجه جایز نیست. و همچنین است استفاده از میوه آنها و چاه آب یا قنات یا چشمه ای که در آنها وجود دارد. ولی استفاده از نهرهای بزرگ که ملک شخصی نباشد و یا اگر هم باشد این مقدار تصرف معمول است و علم به رضایت مالک وجود دارد جایز است.

ضمناً حق المارّه را هم این جانب تجویز نمی کنم، لذا مصرف آنها جایز نیست.

مگر در مواردی که احراز شود مالک آنها از آنها اعراض کرده است.

خرید مال غصبی با علم به غصب

سؤال ۱۳۷۹: طبق قوانین موجود، خرید مال مسروقه جرم است، آیا می توان خریدار اموال مسروقه را محکوم کرد؟

جواب: بلی، اگر ثابت شود که کسی با علم به مسروقه بودن مال و علم به عدم جواز خرید آن، آن را خریده، حاکم می تواند به هر مقدار که صلاح دانست، او را تعزیر کند.

سرقت در کودکی

سؤال ۱۳۸۰: اگر کسی در کودکی چیزی را از کسی بردارد، بعد از اینکه بالغ شد، وظیفه او چیست؟

جواب: باید در اختیار صاحبش قرار دهد.

سؤال ۱۳۸۱: حدود ده سال پیش کودکی یک وسیله زیبا را که جلب توجه می کرد از مغازه ای برداشته و الآن که بزرگ شده می خواهد آن را جبران کند. البته هنوز هم آن وسیله هست ولی یکی از قسمت‌هایش گمشده، از طرفی احتمال می دهد صاحب مغازه عوض شده باشد. وظیفه چیست؟

جواب: لازم است تحقیق کند، چنانچه صاحب مغازه و یا فرزندان وی را پیدا

کرد، باید با آنها مطرح کند. و در صورتی که موفق نشد طبق قیمت روز برای او صدقه بدهد.

سؤال ۱۳۸۲: بچه ای به ملاحظه ندانستن احکام، چیزی را سرقت کند بعد از بلوغ و فهمیدن وظیفه او چیست؟

جواب: اگر عین آن مال موجود است باید آن را به صاحبش برگرداند و در صورتی که موجود نباشد، مثل یا قیمت آن را باید به وی بپردازد.

املاک اصلاحات ارضی

سؤال ۱۳۸۳: حکم زمینهایی که در زمان طاغوت به عنوان اصلاحات ارضی بین کشاورزان تقسیم شده چیست؟

جواب: حکم اولی این است که تصرف در ملک دیگری، بدون رضایت او غصب و حرام است. ولی ظاهراً در زمان حضرت امام رحمه الله به عنوان حکم ثانوی اجازه داده شده است. بنابراین همه تصرفات در آن جایز است.

ملاک قیمت در مال مغضوب

سؤال ۱۳۸۴: اگر شخصی جنسی را از کسی غصب و تلف کند. بعد پشیمان شود و بخواهد عوض آن را بدهد، آیا قیمت زمان تلف را بپردازد یا زمان پرداخت؟

جواب: قیمت روز ادا را باید بپردازد.

سؤال ۱۳۸۵: میزان در ادای مال مغضوب با اختلاف قیمت وقت غصب و زمان پرداخت، کدام است؟

جواب: اگر مال مغضوب مثلی بوده، باید مثل همان را به صاحبش بدهد، هر چند قیمت آن زیاد شده باشد. و اگر مال قیمی بوده، باید قیمت روزی را که می خواهد بپردازد بدهد. و اگر معلوم نیست با مصالحه رضایت او را حاصل کند.

سؤال ۱۳۸۶: سارقی به سرقت اعتراف کرده، ولی دسترسی به اصل مال ندارد، آیا باید

قیمت آن را به نرخ روز سرقت پرداخت کند یا به نرخ روز ادا؟

جواب: اگر عین مال مسروقه تلف شده یا در دسترس نیست، قیمت یوم الاداء را پرداخت کند.

سؤال ۱۳۸۷: شخصی با اصرار زیاد ماشین بنده را به امانت تحویل گرفته که حد اکثر تا فردا ظهر تحویل دهد. ولی با ماشین تصادف کرده، و از بیمه خسارت وارده را یکصد و سی هزار تومان تحویل گرفته و به دروغ به بنده وانمود کرده که بیشتر از سی هزار تومان نگرفته است من هم با توجه به این مبلغ و از جهت عاطفی و اخلاقی، سخت نگرفته و ماشین را که به صورت ناقص تعمیر شده بود از ایشان تحویل گرفتم، اما بعدا متوجه شدم که مبلغ واقعی یکصد و سی هزار تومان بوده است. حال طرف مدعی است آن مبلغ حلال و روزی شان می باشد. لطفا بفرمایید حق با چه کسی می باشد (ضمنا ماشین به جای یک روز و نصف حدود نه روز معطل بوده است).

جواب: ظاهرا شرکت بیمه پول را برای خسارت ماشین داده است. و برداشتن مقداری از آن توسط فرد واسطه جایز نیست. و باید به شما بدهد.

مسائل متفرقه غصب

سؤال ۱۳۸۸: کشف و استخراج معدن از باغ و مزرعه شخصی، بدون اجازه مالک آن چه حکمی دارد؟

جواب: معدن مال مالک زمین است. و استخراج آن بدون اذن مالک صحیح نیست. و در صورت استخراج تماما مال مالک زمین می باشد، (و در شرایط فعلی جمهوری اسلامی ایران، تابع مقررات است) البته اگر به حد نصاب برسد، خمس دارد.

سؤال ۱۳۸۹: شخصی از افرادی از جمله پدر خود چیزی را به سرقت می برد. بعدا متوجه بدی عمل شده و چون چیزی نداشته، از مال مربوط به پدر مابقی دیون را می پردازد. سپس از پدر حلالیت می گیرد و او را به نحوی راضی می کند، آیا این پرداخت باعث براءة ذمه می شود؟

جواب: در فرض سؤال، اگر پدر خرید و فروشی را که با مال او انجام شده

امضا کند، بطوری که تصرفات آن شخص و ادای دیونش از طرف پیدر امضا شود، ان شاء الله بری الذمه شده و توبه هم که کرده است. غفر الله لنا و لکم و له.

سؤال ۱۳۹۰: کسی چندین سال قبل به ملک شخصی تجاوز کرده و تصرف عدوانی کرده است، صاحب ملک موضوع را به دادگاه ارجاع داده و پس از سالها محاکمه، بالأخره شخص متصرف حاضر شده که اجاره سالهای قبل را پردازد و ملک در تصرف او باشد ولی صاحب زمین راضی به این کار نیست و در اثر بیکاری خود و فرزندانش می خواهد خودش در آن کشت و زرع کند. چون در اسلام رضایت طرفین شرط است و صاحب زمین در این مدت راضی نبوده و نیست، لذا متمنی است بفرمایید که:

اولا: آیا ملک به صاحب آن بر می گردد؟ یا اینکه باید در دست متجاوز باشد و او اجرت آن را پردازد؟

ثانیا: در این چند سال کارهایی که در آن زمین از قبیل خواندن نماز و غیره انجام داده حلال بوده یا حرام؟

جواب: الف- بلی باید ملک را به صاحب آن برگرداند و از این به بعد هم حق تصرف در آن را ندارد مگر با رضایت صاحب آن.

ب- اگر با علم به غصبیت در آنجا نماز خوانده باطل است.

سؤال ۱۳۹۱: مالی که به عنوان جهیزیه زن به شوهر سپرده شده و پس از مطالبه آن را نمی دهد، آیا احکام ودیعه و امانتداری در این مورد جاری است یا احکام غصب؟

جواب: اگر به عنوان امانت سپرده شده و پس از مطالبه پس نمی دهد، در حکم غصب است.

سؤال ۱۳۹۲: زمینی است که حدود ۳۵ سال قبل، کشاورزانی در این زمین کشاورزی می کردند. و تقریباً بیست سال بدون کشت و زرع ماند، و به صورت موات در آمده و حدود پنج سال قبل شخصی با اجاره و اجازه از مالکین اولی و اصلی در زمین مزبور، یک حلقه چاه عمیق زده و زمین را احیا می کند زارعین بیست سال قبل که در طول این مدت زمین را ترک کرده بودند، آیا حقی در زمین احیا شده دارند یا خیر؟

جواب: اگر قبلاً زارعین، زمین را به احیاء مالک شده اند یا خریده اند، تا اعراض نکرده اند به ملکیت آنها باقی است.

سؤال ۱۳۹۳: ۲۵ سال پیش انباری از شخصی خریده ام، بالای آن انبار، زمینی بوده که آباد نبوده و این جانب نیروی جوانی خود را در آباد کردن آنجا به کار گرفته ام، پس از ۲۵ سال پسرهای فروشنده انبار می گویند زمینی که شما گرفته اید مال ما بوده است. چون در مجاورت خرمن ما می باشد، در این باره دستور اسلام را بیان فرمایید؟

جواب: اگر موات بوده و حریم ملک دیگری نبوده و شما آن را احیای کرده اید، مالک شده اید.

سؤال ۱۳۹۴: آیا جایز است مراتع و چراگاهها را که چندین سال مورد استفاده قرار گرفته است، احیا کرد؟

جواب: در جمهوری اسلامی ایران این امور تابع مقررات موجود است، و باید از سازمان مراتع مجوز گرفته شود.

سؤال ۱۳۹۵: آیا شخص می تواند جلوی عبور راه عام مراتع را بگیرد؟

جواب: فرد خاص نمی تواند این کار را انجام دهد. و این هم تابع مقررات سازمان مراتع می باشد.

حیازت و تحجیر

سؤال ۱۳۹۶: این جانب مقداری زمین در جای معینی خریدم. دو سال بعد دور آن را سنگ چین نموده و روی آن نخود دیم کاشتم. در سال ۱۳۵۰ دولت سابق آن را ملی اعلام کرد، آیا شرعا من مالک آن زمین هستم؟

جواب: با توجه به خصوصیات مذکور، مالک شرعی شما هستید.

سؤال ۱۳۹۷: بعد از چندین سال زحمت، آبی از چاه برای زراعت بیرون آورده ام، آیا این آب جزء انفال است یا متعلق به خودم؟ و آیا می توانم وقف کنم؟

جواب: با فرض اینکه محل چاه از اراضی موات بوده و به قصد تملک حیازت کرده و حفر چاه کرده اید، آن چاه متعلق به شما است و وقف آن مانع ندارد.

سؤال ۱۳۹۸: چند نفر مدتها قبل زمین مواتی را تحجیر می کنند و بعد از حفر چاه و نصب موتور آب پشیمان می شوند و محل را رها کرده و می روند، بعدها چند نفر از اهالی، همانجا را تصرف و احیا می کنند. یعنی باغ درست می کنند یا خانه می سازند، آیا کسانی که قبلا علامتگذاری کرده اند روی این زمینها حقی دارند؟

جواب: حکم کلی مسأله این است که حفر چاه تحجیر است و موجب حق اولویت می شود. ولی اگر پس از تحجیر زمین را مدتی طولانی مهمل و معطل گذاشتند، حق اولویت ساقط می شود. و دیگران می توانند آن را تصرف و احیا کنند ولی در این فرض احتیاط این است که با اجازه حاکم شرع باشد. و در فرض سؤال، ظاهرا حق اولویت آقایان ساقط شده و مردمی که زمین را تصرف و احیا

کرده اند اگر با اجازه حاکم شرع بوده، فعلا مالک آن هستند. و اگر هم با اجازه نبوده ولی فعلا مسئولان مربوطه عمل آنان را امضا کرده و منع نکرده اند، اشکالی ندارد و زمینها ملک احیا کنندگان است.

حریم

سؤال ۱۳۹۹: شخصی در زمین موات نهري ایجاد کرده است. بعد صاحبان زمینهای اطراف، زمینهای تا کنار نهر را احیا کرده و درخت کاشته اند، اکنون ادعای حریم برای زمینهای خود می کنند. حکم آن را مشروحا بیان فرمایید.

جواب: بطور کلی حریم نهري که در زمینهای موات بالأصل احداث شده، به مقداری است که عادتا و عرفا برای ریختن گل ولای و رفت و آمد در دو طرف آن مورد حاجت باشد. و زاید بر آن حریم محسوب نمی شود. و در این جهت فرقی بین زمین نرم و غیره نیست. و تصرف دیگران در این مقدار از حریم تصرف غاصبانه است و مالک نمی شوند. ولی تصرف در خارج از این مقدار مانعی ندارد.

و نیز حریم زمین مزروعی اگر در اراضی موات بالأصل احیا شده، به مقداری است که عرفا و عادتا برای استفاده از آنها مورد نیاز باشد. و مقدار حریم تابع مقدار زمین مزروعی و ملک احیا شده است. پس اگر مزرعه توسعه داشته باشد قهرا حریم بیشتری لازم دارد. و اگر مزرعه کم باشد حریم کمتری لازم است. و خلاصه تعیین مقدار حریم به نظر عرف و عادت هر محلی می باشد. و تصرف دیگران در این مقدار جایز نیست و مالک نمی شوند. ولی در خارج این مقدار مانعی ندارد. و اگر اختلاف وجود دارد به حاکم شرع مراجعه شود.

سؤال ۱۴۰۰: عده ای می خواهند برای منطقه ای جوی آب بسازند، اما اهالی منطقه همجوار می گویند چون محل جوی آب در حریم زمینهای ما قرار گرفته، حق ندارید جوی آب را بسازید، حکم آن را بیان فرمایید.

جواب: اگر جزء حریم آنها باشد، چنین حقی را دارند.

سؤال ۱۴۰۱: کسانی که در دامنه کوه یا تپه خانه می سازند، آیا حق دارند از احیای زمین های بالاتر از خانه خودشان در دامنه کوه یا تپه، به عنوان حریم ممانعت کنند؟

جواب: حق مزاحمت ندارند.

سؤال ۱۴۰۲: ساکنان قدیمی حدود صد و پنجاه خانوار می باشند و از سال ۱۹۸۰ میلادی حدود ۳۰۰ خانوار بتدریج در این منطقه زمین خریدند. چراگاه و حریم این منطقه تا بحال بین ساکنان قدیمی تقسیم بود. حالا خانوارهایی که در این منطقه زمین خریده اند مدعی هستند که چراگاه و حریم و منافع دیگر منطقه بین ما هم تقسیم شود. ساکنان قدیمی مدعی هستند که شما تعدادتان بیشتر از ما است، اگر تقسیم کنیم برای ما چیزی نمی ماند. آیا آنهایی که در این منطقه زمین خریده اند، در چراگاه و حریم شریک هستند یا خیر؟ در صورت شریک بودن، آیا به اندازه زمینی که خریده اند در حریم و چراگاه سهم دارند یا در بین چهار صد و پنجاه بالتساوی تقسیم شود؟ (در حالی که خرید زمین از طرف افراد غیر منطقه هنوز ادامه دارد)، یا مازاد بر احتیاج ساکنان قدیمی بین ساکنان جدید تقسیم شود؟

جواب: حریم قریه و روستا مرتع و چراگاه عمومی ساکنان آن می باشد. و هیچ کس حق تملک و فروش آنها را ندارد. و حق استفاده از آنها تابع حق استفاده از خود روستا و قریه می باشد. و بعضی حق مزاحمت بعض دیگر را ندارند، بنابراین در فرض سؤال، عموم ساکنان فعلی روستا نسبت به حریم و مرتع مساوی اند. و فرقی بین ساکنان قبلی و فعلی نیست.

سؤال ۱۴۰۳: آبی است که از صدها سال قبل، به نام اجداد و پدران اهل یک قریه بوده و استفاده می شده است، و در حال حاضر هم در اختیار و تصرف اهل قریه مذکور طبق اسناد می باشد، مدتی است چند نفر از قریه دیگر بدون هیچ گونه مجوز شرعی و قانونی آب را بسته و از مسیر اصلی آن را منحرف کرده اند، استدعا دارم نسبت به حلیت و حرمت این عمل، فتوای خود را بیان فرمایید.

جواب: آب مذکور اختصاص دارد به کسانی که از قدیم الایام در کنار و پایین آن باغ یا مزرعه یا آبادی، به حساب استفاده از آن آب احداث کرده اند و دیگران

حق ندارند بدون اجازه صاحبان آن املاک، مسیر آب مذکور را تغییر دهند، و یا اینکه از آن آب به مقداری بردارند که از حاجت اهالی سابق کم بماند.

سؤال ۱۴۰۴: فرموده اید که حریم ده را کسی مالک نمی شود. بنابراین اکثر دهات و قصبات که اول کوچک بوده و به تدریج زمینهای اطراف آنها را که موات بوده گرفته و خانه ساخته اند.

همچنین فعلا زمینهای مواتی که متصل به دیوار دهات و قصبات است و بلامانع است می گیرند و خانه می سازند، آیا متصرفان حریم، مالک اینگونه زمینها شده اند؟ یا اینکه غصب است یا حکم دیگری دارد؟

جواب: اگر قبل از احداث قریه، مزرعه احداث شده و قریه در زمین محیاه ایجاد شده است، قریه حریم ندارد. و چنانچه در اراضی موات احداث شده باشد حریم دارد. و نباید در حریم خانه بسازند و می توانند به مقدار حریم رها کنند و بعد از آن خانه بنا کنند و اگر در حریم بسازند، حکم غصب را دارد.

سؤال ۱۴۰۵: نظریه حضرت عالی در مورد زمینهای موات تحجیر شده اطراف روستاها چیست؟ آیا تحجیر کنندگان می توانند زمینهای مزبور را احیای کنند؟ و تصرف آنها در زمینهای مزبور جایز است یا خیر؟ و در ضمن آیا معامله زمینهای تحجیر شده ای که خرید و فروش شده اند، صحیح است یا باطل

جواب: اگر زمین موات بالاصل بوده و حریم نبوده، با وجود شرایط تحجیر آن صحیح است و تحجیر کننده می تواند آن را احیا کند، و یا حق تحجیر خود را در مقابل عوض منتقل به دیگری کند.

سؤال ۱۴۰۶: آیا رفت و آمد و سایر تصرفات آقایان اهل علم به قراء معلوم الحال و استفاده از آبهای انهار، جهت نشر احکام مقدسه اسلام را اجازه می فرماید یا خیر؟

جواب: رفت و آمد در مرافق عمومی و اراضی وسیعه مانع ندارد، و از انهار کبار نیز استفاده به مقدار متعارف مانع ندارد و در منازل اشخاص با عدم علم به غصیبت مانع ندارد.

سؤال ۱۴۰۷: برخی از مغازه ها برای عرضه بیشتر، قسمتی از اجناس مغازه شان را در کنار پیاده رو یا خیابان قرار می دهند. و همچنین برخی از دستفروشان گاری دستی یا چرخ یا وانت بار و امثال آن را در محل عبور مردم در پیاده رو یا کنار خیابان یا کوچه مستقر می کنند.

چنانچه این کار مغایر با مقررات شهرداری باشد یا مزاحم عبور مردم یا موجب سدّ معبر شود، از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض مذکور جایز نیست.

سؤال ۱۴۰۸: این جانب سرپرست یک گروه فعالیتهای علمی بودم که مدتی پیش کار گروه تعطیل شد و وسایلی از آنان در دست من ماند. حال وظیفه این جانب نسبت به آن وسایل چیست؟

جواب: اگر آن افراد را می شناسید باید با آنها مطرح کنید. و در صورتی که راهی برای شناسایی آنها نداشته باشید، به قیمت روز بفروشید و به نیت صاحب واقعی آنها صدقه بدهید.

سؤال ۱۴۰۹: اگر شخصی به کسی بدهکار باشد، ولی هرچه جستجو می کند او را پیدا نمی کند، آیا می تواند از طرف او صدقه بدهد، یا در صندوق صدقات بیندازد، یا به دست خادم مسجدی که می گوید من فقیر را می شناسم و به او می دهم بدهد؟

جواب: اگر از دستیابی به طلبکار خود مأیوس شد، آن را به نیت صاحبش صدقه دهد به فقیر و بنابر احتیاط لازم از مجتهد جامع الشرائط اجازه بگیرد.

بنابراین جایی برای سؤالی بعد باقی نمی ماند.

سؤال ۱۴۱۰: در اوایل پیروزی انقلاب اسلامی فروشگاه تعاونی از سهام مردم در محلی تشکیل و سالها مورد استفاده سهامداران بوده است. ولی در حدود چهار سال پیش به علل نارساییها تعطیل و منحل شده و وجوه مربوط به سهامداران بر اساس مدارک به آنها مسترد

گردید. تعدادی از صاحبان سهام در مدت چهار سال برای استرداد و بازپس گرفتن حق خود مراجعه نکرده اند. و بارها به آدرس آنان مراجعه شده، ولی اغلب آنان تغییر منزل داده و آثاری از آنان به دست نیامده است. اکنون مبلغ سیصد هزار تومان در دست هیأت امنای مانده، تکلیف چیست؟

جواب: اگر از اطلاع به صاحبان وجوه بطور کلی مأیوس باشید، مبلغ مزبور را به نیت آنها به فقرا صدقه دهید، ان شاء الله موفق و مؤید باشید.

ص: ۳۷۳

چیزی که انسان پیدا می کند

سؤال ۱۴۱۱: دو سال پیش خدمت یکی از دوستان در یکی از اماکن مقدسه نشسته بودم که چند نفر وارد شدند و گفتند دستبند طلائی پیدا کرده اند و دفتر اشیای گمشده نیز تعطیل بود. و به هر حال به من سپردند. فردا به متصدی دفتر و چند نفر خدمه جریان را گفتم و بالأخره کسی سراغش نیامد. و همان شخصی که در دفتر نزدش نشسته بودم به قدری محتاج است که گاهی به ده یا صد تومان نیازمند می شود و دارای دو فرزند و یک زن است و هم اکنون در منزل پدر عیالش به سختی زندگی می کند، آیا اجازه هست آن را از طرف صاحبش بفروشم و به ایشان بدهم؟

جواب: خود طلا را به نیت صاحب واقعی اش، به شخص مزبور به عنوان صدقه پردازید.

سؤال ۱۴۱۲: اجناس و وسایل قیمتی که در سرزمینهای غیر اسلامی پیدا می شود، اگر مورد احتیاج افراد مسلمان، باشد حکمش چیست؟

جواب: اگر بطور کلی از شناخت صاحبان آنها مأیوس باشند، مجازند خودشان تصرف کنند.

سؤال ۱۴۱۳: این جانب چوپان می باشم. روزی در بیابان اشیایی قدیمی شبیه به سکه به همراه دو انگشتر پیدا کردم که بعدا معلوم شد قدمت هزار و چهار صدساله دارند و نیروی

ص: ۳۷۴

انتظامی سکه ها را از من گرفته و ضبط کردند، آیا چنین حقی را دارند؟

جواب: اشیای یافته شده ظاهراً حکم گنج را دارد، و شرعاً متعلق به یابنده است و لازم است خمس آن را طبق احکام خمس گنج بدهد ولی اگر مقررات جمهوری اسلامی ایجاب می کند که آنها را به نفع عموم و به عنوان اشیای عتیقه ضبط و نگهداری کنند، مخالفت یابنده و ادعای روی آنها جایز نیست.

ص: ۳۷۵

مسائلی پیرامون حق

گرفتن نوبت دیگران

سؤال ۱۴۱۴: آب رودخانه در روستا برای آبیاری زمینها به نوبت صورت می گیرد. اگر کسی بدون رعایت نوبت از آن استفاده کند، آیا اشکال دارد؟

جواب: اشکال دارد، و جایز نیست.

سؤال ۱۴۱۵: زراعتی که با آب غیر نوبتی در مسأله قبل رشد یافته است چه حکمی دارد؟

جواب: حاصل آن زراعت حرام نیست.

خرید و فروش حق

سؤال ۱۴۱۶: آیا کشاورزان می توانند حق آب خود را بفروشند؟

جواب: حق فروش را در قسمتی که ذی حق هستند دارند.

سؤال ۱۴۱۷: آیا فروختن عناوین حقوقی از قبیل «مجوز صدور، کد بازرگانی و...» به افراد دیگر شرعا اشکال دارد؟

جواب: چون اینها مالیت ندارد خرید و فروش آنها جایز نیست و باطل است.

بلی در صورتی که مخالف مقررات موجود نباشد، پول گرفتن برای رفع ید از آنها مانعی ندارد.

آیا جواز استفاده از چیزی موجب اثبات حق است؟

سؤال ۱۴۱۸: اتومبیل دست راننده ای بود که با آن کار می کرد و نصف درآمد آن را به من می داد. حال بعد از چند سال تصمیم دارم اتومبیل را بفروشم. راننده می گوید من هم شریک هستم چون چند سال زحمت کشیده ام، آیا وی در اصل قیمت حق دارد؟

جواب: راننده در فرض سؤال، هیچ حقی نسبت به ماشین و قیمت آن ندارد.

سؤال ۱۴۱۹: آب رودخانه ای از قدیم بین کشاورزان تقسیم می شده است، آیا این تقسیم حقی برای آنها ایجاد می کند، به طوری که دیگران حق استفاده از آب رودخانه را نداشته باشند؟

جواب: حق برای کشاورزان ایجاد کرده است. ولی به اندازه نیاز و احتیاج. و نسبت به مازاد حقی ندارند.

سؤال ۱۴۲۰: قناتی است در روستایی، مشترک بین دو دسته از اهالی، به علت آمدن سیل قابل استفاده کامل نیست و احتیاج به لایروبی دارد. عده ای حاضر شده اند و دسته ای همکاری نمی کنند، آیا اینان حق چنین چیزی را دارند؟

جواب: در فرض سؤال، افراد مزبور نمی توانند مانع از لایروبی قنات شوند.

مگر اینکه طریق اصلی در کار باشد.

حق تألیف کتاب و حق تکثیر نوار و فیلم

سؤال ۱۴۲۱: قراء معروفی سوره یا آیاتی از قرآن را با صوت زیبا می خوانند و آن را بر روی نوار کاست یا ویدئو ضبط می کنند. آیا قاری می تواند امتیاز آن را خرید و فروش کند یا خیر؟ و آیا دیگران در موقع تکثیر لازم است از او اجازه بگیرند؟

جواب: می تواند. زیرا که اینها حقوق عقلائی می باشند. و شارع ردعی از آنها ندارد.

سؤال ۱۴۲۲: نقشه قالی را اجاره کرده ام، برای اینکه در یک قالی از آن استفاده کنم، آیا جایز است بدون اجازه مالک از روی آن نقشه نمونه برداری کنم، بطوری که ضرری به نقشه وارد

نشود؟ و آیا اگر در مدت اجاره همان نقشه را جهت استفاده دو قالی به کار ببرم، چه حکمی پیدا می کند؟

جواب: تجاوز از مورد اجاره و خصوصیات مذکوره در آن جایز نیست.

مسائل متفرقه حقوق

سؤال ۱۴۲۳: در طول جنگ تنها سه ماه موفق شدم به جبهه بروم. ولی با کمک یکی از برادران سپاه که از سابق با من آشنایی داشت، گواهی مربوط به حضور ۶ ماهه دریافت کردم و به اداره خود دادم که بابت آن یک گروه حقوقی به من اضافه شده و مقداری حقوق بیشتر می گیرم. با توجه به نیاز زیادی که به آن دارم، آیا گرفتن آن جایز است؟

جواب: چنانچه حقوق مربوط به شش ماه جبهه باشد و شما واجد این شرط نباشید، نمی توانید آن را بگیرید. و به هر نحو ممکن لازم است به آنها برگردانید. و نیاز داشتن مجوز گرفتن آن نمی شود.

سؤال ۱۴۲۴: هیأت امنای شهرک، پولی که از مردم گرفته بودند برای دریافت زمین به حساب بانک گذاشته و سود آن را بدون اطلاع و کسب رضایت صاحبان آن، برای ساختن ادارات شهرک و بیمارستان مصرف کرده اند. آیا صرف این پول در این موارد جایز است؟

جواب: چنانچه پولها به صورت امانت در دست هیأت امنای بوده، سود حاصله مربوط به صاحبان پول است و با عدم رضایت آنها صرف در امور دیگر، اگر چه مؤسسه عام المنفعه می باشد، جایز نیست.

سؤال ۱۴۲۵: پمپ آبی جهت آب کشیدن برای حمام عمومی خریداری شده. ولی چون حمام قدیمی بوده مخروبه شده و جدیداً ساخته اند. عده ای می گویند پمپ را بفروشند و برای خرید مصالح آب مشروب مصرف کنند و دیگران عقیده دارند پول آن را صرف احتیاجات حمام جدید کنند. وظیفه چیست؟

جواب: در مفروض سؤال، عمل به طریق دوم اقرب است که به مصرف احتیاجات حمام جدید برسد.

سؤال ۱۴۲۶: همسایه ما روی منزل خود دو طبقه دیگر ساخته است، اما به بهانه این که یک متر حیاط خلوت به طرف حیاط ما دارد، در هر دو طبقه شیشه های پنجره را ساده انداخته اند که کاملاً بر حیاط ما اشراف دارد و آرامش را از ما سلب کرده اند، آیا همسایه چنین حقی را دارند یا نه؟

جواب: ساختمان در ملک خودش اشکال ندارد. ولی چنانچه ساده بودن شیشه ها موجب مزاحمت همسایه است، باید طوری عمل کنند که مزاحمت مرتفع شود.

ص: ۳۷۹

سؤال ۱۴۲۷: اگر بین زن و مردی بدون اجرای صیغه، به قصد علقه زوجیت، عمل زناشویی صورت گیرد، حکم فرزندان و نکاح چگونه است؟

جواب: نکاح صحیحی واقع نشده. و در صورت جهل ولد عنوان ولد شبهه را دارد.

سؤال ۱۴۲۸: آیا می توان مانند سایر عقود در نکاح نیز قائل به معاطات شد؟ علت را بیان فرمایید.

جواب: جایز نیست. و بیان علت مربوط به فقه استدلالی است.

سؤال ۱۴۲۹: آیا انشاء عملی در نکاح متصور است؟

جواب: انشاء فعلی همان معاطات است که جایز نیست.

سؤال ۱۴۳۰: من شیعه ام و در کشوری هستم که عالم شیعه نیست، آیا عقد را اهل تسنن بخوانند یا اینکه رضایت طرفین کافی است؟

جواب: لازم است عقد خوانده شود. و رضایت طرفین کفایت نمی کند و حتماً لازم نیست عاقد شیعه باشد.

سؤال ۱۴۳۱: در صورت جواز متعه، اهل کتاب در کشورهای غربی، آیا صیغه عقد باید به زبان عربی خوانده شود، یا همان توافق بین دو نفر بر زمان و مهریه معلوم (در قالب هدیه) کفایت می کند؟

جواب: متعه اهل کتاب مانعی ندارد و صیغه عقد باید به عربی صحیح خوانده شود و اگر خود مرد و زن نتوانند صیغه را به عربی بخوانند، چنانچه ممکن باشد احتیاط واجب آن است که کسی را که می تواند به عربی صحیح بخواند و کیل کنند.

و اگر ممکن نباشد، خودشان می توانند به غیر عربی بخوانند. اما باید لفظی بگویند که معنی زوجه و قبلت را بفهماند و هدیه هم به عنوان مهریه کفایت نمی کند.

سؤال ۱۴۳۲: اگر فردی به علت ندانستن حکم، ازدواج معاطاتی کرده باشد، وظیفه اش چیست؟

جواب: باید بلافاصله از هم جدا شوند و در صورت تمایل می توانند صیغه ازدواج بخوانند.

سؤال ۱۴۳۳: اگر عاقد از شرایط نکاح و معنای صیغه، آگاهی نداشته باشد، آیا عقد نکاح صحیح است؟

جواب: در صورتی که معنای صیغه نکاح و قصد انشا را نداند، نکاح باطل است.

سؤال ۱۴۳۴: اگر کسی سواد خواندن و نوشتن داشته باشد و هنگام عقد خواندن، قصد انشاء کند، آیا می تواند صیغه را جاری کند؟

جواب: لازم است از خصوصیات و شرایط عقد، اطلاع داشته باشد.

سؤال ۱۴۳۵: در بعضی از محلات ایران، مشاهده می شود که اهالی، پایبند به عقاید مذهبی نیستند و مسائل دینی را بلد نیستند. مثلاً در امر ازدواج و موضوع عقد به تراضی بین زن و مرد، اکتفا می کنند و قبالة ای درست می کنند و در محضر در دفتری ثبت می کنند و پس از عروسی و امر زناشویی اگر به اهل علم و عالمی رسیدند، صیغه عقد را جاری می کنند و این

سیره مستمره ایشان است. آیا این ترازی بین زن و مرد، ایجاد علقه زوجیت می کند یا نه، و نظیر عقد معاطاتی می شود یا نه؟

جواب: مجرد ترازی و معاطات، در نکاح کافی نیست. بنابراین اگر زوجین، جاهل به حکم بوده اند و خیال کرده اند که مجرد ترازی، کافی در زوجیت و جواز وطی است، اولاد آنها حکم اولاد حلال زاده را دارند. و اگر می دانستند که ازدواج، موقوف به اجرای صیغه عقد است، هر چند به لفظ فارسی باشد و بدون عقد، عمل زناشویی انجام داده اند، اولاد آنها حکم اولاد زنا را دارند.

اولیای عقد

سؤال ۱۴۳۶: آیا اذن پدر در ازدواج دختر باکره، شرط است؟ و آیا فرقی بین ازدواج دائم و موقت وجود دارد؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب، اذن پدر در مورد باکره شرط است و در این جهت فرقی بین ازدواج دائم و موقت وجود ندارد.

سؤال ۱۴۳۷: اگر پدر فوت کند، آیا مادر می تواند اجازه صیغه دخترش را بدهد؟

جواب: چنانچه پدر دارای پدر باشد حق اجازه با اوست. در غیر این صورت نیاز به اجازه کسی نیست.

سؤال ۱۴۳۸: دختری که شوهر کرده و قبل از دخول، طلاق خلع گرفته است، اگر بخواهد به عقد موقت پسری درآید، آیا صحیح است که پسر شخصا با موافقت دختر صیغه عقد را بدون اجازه پدر جاری کند؟

جواب: احتیاط واجب آن است که از پدر دختر، اذن گرفته شود.

سؤال ۱۴۳۹: اگر دسترسی به پدر و جد پدری وجود نداشته باشد، آیا اذن آنها ساقط است؟

جواب: در صورتی که دختر رشیده باشد و احتیاج به شوهر کردن داشته باشد، در فرض فوق نیاز به اذن نیست.

سؤال ۱۴۴۰: زنی که در اثر زنا بکارتش از بین رفته باشد، آیا برای ازدواج موقت اجازه

گرفتن از پدرش لازم است یا خیر؟

جواب: لازم نیست.

سؤال ۱۴۴۱: اگر پدر و جدّ پدری، نسبت به ازدواج دختر با شخص خاصی مخالفت کنند و دختر تمایل به ازدواج با او داشته باشد، آیا اذن لازم است؟

جواب: اگر شخص مورد نظر شرعا و عرفا کفو او باشد و مخالفت پدر و جدّ پدری بدون دلیل قانع کننده باشد، اجازه آنها لازم نیست.

سؤال ۱۴۴۲: دختر نابالغی را پدر به عقد کسی در آورده است، بعد از بلوغ می خواهد با شخص دیگری ازدواج کند، و پدر هم راضی است. قبل از فسخ عقد اول با شخص دوم؛ ازدواج کرده است و دخول هم صورت گرفته، وظیفه چیست؟

جواب: اگر عقد اول با در نظر گرفتن مصلحت دختر نابالغ انجام شده است، دختر بعد از بلوغ حق ندارد آن را به هم بزند و در این صورت عقد دوم باطل است.

و در فرض سؤال که دخول محقق شده شوهر دوم حرمت ابدی پیدا کرده است. و اگر عقد اول بدون در نظر گرفتن مصلحت دختر نابالغ واقع شده باشد آن عقد باطل بوده، و در این صورت عقد دوم صحیح است و دختر زوجه شوهر دوم است.

سؤال ۱۴۴۳: دختری قبل از بلوغ توسط پدر به مردی عقد می شود. بعد از بلوغ حاضر به زندگی با او نیست، زیرا در گروهی داخل گردیده که قائل به کفر شیعه هستند و ترس دارد از ضرر جانی، تکلیف او چیست؟

جواب: در صورت مفروضه که نکاح دختر مصلحت نداشته و یا علاوه بر آنکه مصلحت نداشته موجب مفسده و فتنه نیز می باشد نکاح باطل است و دختر می تواند ازدواج کند.

لزوم رضایت طرفین در عقد نکاح

سؤال ۱۴۴۴: شخصی دختر ۱۲ ساله را به مرد ۳۹ ساله بدون مشورت او نامزد کرده و مبلغی را از بستگان مرد گرفته است. موقع عقد دختر مخالفت کرده، ولی پدر با تهدید و کتک

ص: ۳۸۳

او را مجبور به عقد کرده، عاقد هم طرفداری از پدر کرده و با گرفتن بله بطور جبر و اکراه صیغه را جاری کرده است، حکم چنین عقدی چیست؟

جواب: از قضیه شخصیّه اطلاع ندارم. بطور کلی عقد نکاح بدون اذن و رضایت دختر صحیح نیست. و قبول هم اگر از روی اکراه باشد اثر شرعی ندارد.

بنابراین اگر عقد مذکور بدون رضایت دختر بوده و یا قبول او با اکراه بوده عقد صحیح نیست، و احتیاج به طلاق ندارد. و آنچه را که پدر دختر از بستگان پسر گرفته است باید برگرداند و اگر در خصوصیات ذکر شده نزاع و اختلاف باشد محتاج به مرافعه شرعیه است.

سؤال ۱۴۴۵: تزویج دختر بالغه و رشیده به اجبار به صورتی که قطعا راضی نیست، چه حکمی دارد؟ آیا پدر شرعا می تواند چنین کاری کند؟

جواب: این ازدواج باطل است. و پدر و دیگران نمی توانند دختر را اجبار کنند.

سؤال ۱۴۴۶: در فرض فوق اگر زوجه بعد از چند سال به این ازدواج راضی شود، چه حکمی دارد؟

جواب: لازم است عقد نکاح را مجددا بخوانند.

سؤال ۱۴۴۷: در فرض فوق حکم فرزندان که از این ازدواج پیدا شده اند چیست؟

جواب: اگر زوجین فکر می کرده اند ازدواج مزبور صحیح است اولاد آنها در حکم حلال زاده خواهد بود.

سؤال ۱۴۴۸: عقدی که با نظریه مادر و بدون رضایت پسر واقع شده، چه حکمی دارد؟

جواب: ملاک صحت عقد ازدواج رضایت پسر است نه دلخواه مادر.

سؤال ۱۴۴۹: دختری داشتم با اکراه شوهر رفته حتی من هم بخاطر ترس از جانم مجبور به امضا و موافقت شدم، این عقد چگونه است؟

جواب: عقد اجباری و اکراهی باطل است. اما اینکه در مورد شما اکراهی بوده یا نه، باید از طریق دادگاه روشن شود.

سؤال ۱۴۵۰: آیا زن پدر محرم انسان است در صورتی که زن جوان هم باشد؟ مادر زن پدر چطور؟

جواب: زن پدر محرم است، ولی مادر او محرم نیست.

سؤال ۱۴۵۱: آیا محارم سببی مانند مادر زن و ربیبه بعد از قطع سبب باز هم محرمند؟

جواب: محرمیت ابدی است.

سؤال ۱۴۵۲: هرگاه مردی زن خود را طلاق دهد و زن با دیگری ازدواج کند و از او دختری پیدا کند، آیا این دختر بر مرد اول محرم است؟

جواب: چنانچه شوهر اول دخول کرده باشد به زوجه خود، دختر او به وی محرم است.

سؤال ۱۴۵۳: هرگاه مردی با زنی ازدواج کند و او از شوهر قبلی دارای دختری باشد و به حد بلوغ برسد آیا بر این مرد محرم است؟

جواب: در فرض دخول به زوجه محرم است.

سؤال ۱۴۵۴: شخصی با جهل به مسأله، با دو خواهر ازدواج کرده است و فعلاً با آگاهی از مسأله، زن دوم را رها نمی کند. آیا زناشویی با خواهر دوم زنا محسوب می شود؟ و اگر زن راضی باشد، زانیه می باشد؟

جواب: بلی، زنا محسوب می شود و زن هم زانیه است. ولی برای مرد زنا محصنه است و برای زن زنا محصنه نیست، چون شوهر ندارد.

سؤال ۱۴۵۵: مردی دو زن دارد، دختر زن اول خود را که دختر خودش نیز هست به عقد برادر زن دوم خود در می آورد، آیا صحیح است؟

جواب: صحیح است.

مواردی که موجب حرمت ابدی می شود

سؤال ۱۴۵۶: شخصی با پسر بچه ای وطنی کرده و خواهر او را گرفته است. بعد فهمیده بر او

حرام بوده، ولی نمی داند این کار قبل از بلوغ بوده یا بعد، دستور چیست؟

جواب: در فرض سؤال که ظاهراً شک در بلوغ و عدم بلوغ واطی وجود دارد، موجب حرمت ابدی نمی شود.

سؤال ۱۴۵۷: من فعلاً دارای همسر و چهار فرزند می باشم و متدین هم هستم، ولی در زمان طفولیت با برادر همسر - به علت شرایط بد آن زمان - متأسفانه لواط کرده ام، در موقع ازدواج هم ملتفت بودم ولی به خاطر مادرم قبول کردم و فعلاً - بسیار ناراحتم، بفرمایید تکلیفم چیست؟

جواب: در فرض سؤال که ظاهراً شما واطی بوده اید، اگر یقین به دخول ندارید، یا شک در بلوغ خود در وقت واطی دارید همسر شما حلال است. ولی اگر یقین یا اطمینان دارید که دخول بعد از بلوغ شما محقق شده است در حالی که برادر همسر شما در آن زمان غیر بالغ بوده در این صورت همسر شما حرام است و باید از او جدا شوید و طلاق هم لازم نیست.

سؤال ۱۴۵۸: اگر مردی دارای دو زن باشد، آیا داماد یکی از این زنها به زن دیگر آن مرد محرم است، فرزندان داماد چگونه؟

جواب: دامادها فقط به مادر زن خودشان محرمند. اما فرزندان، چه بدون واسطه و چه با واسطه به هر دو زن محرمند.

سؤال ۱۴۵۹: اگر زنی به زوجیت مردی در آید و از شوهر سابق خود پسری داشته باشد، آیا این پسر به زن دیگر این مرد محرم است؟

جواب: محرم نیست.

سؤال ۱۴۶۰: آیا دختر ربیبه مثل خود ربیبه محرم است؟ دختر ربیب و دختر پسر زن، چه حکمی دارد؟

جواب: هر دو محرم هستند.

سؤال ۱۴۶۱: پدرم را قبل از تولد از دست دادم و مادرم ازدواج مجدد کرد و من با ناپدری بزرگ شدم و تا به حال در کنار هم بوده ایم. حال من ازدواج کرده ام و دختری دارم. آیا همسر و

دخترم با ناپدیری من محرم هستند؟

جواب: ناپدیری شما به همسر شما نامحرم است. ولی به دختر شما محرم است.

سؤال ۱۴۶۲: زن و شوهری بچه دار نمی شوند و قصد دارند بچه دیگران را بزرگ کنند ولی اگر دختر باشد بعدا به مرد نامحرم و اگر پسر باشد به زن. آیا حکم ربیبه اینجا جریان ندارد؟

جواب: حکم ربیبه را ندارد، ولی چنانچه شوهر پدر داشته باشد و دختر صغیره را با اذن ولی او یا حاکم شرع مثلا یک ساعت به ازدواج موقت وی در آورند و این امر به مصلحت دختر صغیره باشد، به شوهر محرم می شود.

سؤال ۱۴۶۳: آیا صیغه عقد می تواند صرفا به قصد محرم شدن باشد نه لذت بردن؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۴۶۴: دختری نامزد جوانی بوده است و برای رعایت مسائل شرعی صیغه عقد خوانده بودند و با هم خلوت می کرده اند و جوان از راه دبر با دختر نزدیکی می کرده است. ولی بعد از مدتی از هم جدا می شوند و دختر که جاهل بوده و نمی دانسته این آمیزش هم عده دارد، در زمان عده شرعی، به عقد دائم جوان دیگری در آمده و فعلا بعد از چند سال زندگی متوجه شده است، حکم او چیست؟

جواب: در فرض سؤال که از راه دبر نزدیکی شده و عقد در عده واقع شده و دخول هم انجام شده است، این زن بر زوج دوم، حرام مؤبد است، بلی اگر جاهل بوده اند و عقد در عده واقع شده امّا دخول بعد از انقضای عده صورت گرفته است، حرمت ابدی بنا بر احتیاط است. و لذا می توانید در این مسأله به مجتهد دیگر رجوع کنید.

سؤال ۱۴۶۵: مردی زنی را به عقد موقت خود در می آورد. بعد از یک سال متوجه می شوند که زن در هنگام عقد در عده وفات شوهر خود بوده است. لذا عقدشان باطل بوده است، فعلا بعد از چند ماه می خواهند با هم ازدواج دائم کنند، آیا جایز است؟

جواب: در فرض سؤال، این زن بر آن مرد حرام شده و دیگر نمی تواند با او ازدواج کند.

ص: ۳۸۷

سؤال ۱۴۶۶: مدتی است دختری را به عقد خود درآورده ام. پس از گذشت یک سال به توضیح المسائل امام قدس سره مراجعه و متوجه بطلان آن گردیده ام، آیا وظیفه حفظ آبرو است یا فسخ عقد؟

جواب: چنانچه ازدواج باطل شد، حفظ آبرو و امثال آن مجوزی برای ادامه آن نیست.

سؤال ۱۴۶۷: آیا زنا با زن شوهردار، موجب حرمت ابدی می شود یا نه؟

جواب: ثبوت حرمت ابدی در زنا با زن شوهردار محل اشکال است.

سؤال ۱۴۶۸: اگر مردی با زنی ازدواج کند و پسر همان مرد با دختر این زن که از شوهر قبلی است ازدواج کند، آیا صحیح است یا خیر؟

جواب: صحیح است.

سؤال ۱۴۶۹: آیا پدر و پسر می توانند با دو خواهر ازدواج کنند، پسر یک خواهر را و پدر خواهر دیگر را بگیرد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۴۷۰: دختری به عقد جوانی در آمده و پس از گذشت یک سال از عقد آنان، بدون اینکه عروسی صورت گیرد، به علت رفتار غیر اسلامی زوج از او تقاضای طلاق می کند که با مخالفت زوج مواجه می شود، دختر نیز بدون طلاق گرفتن، از منزل فرار می کند و با جوان دیگری که خبر از وضعیت این دختر نداشته ازدواج می کند، در ضمن، شوهر دوم هنوز از قضیه زن خود مطلع نیست. اکنون وظیفه این زن که بدون طلاق از زوج اول با دومی ازدواج کرده و دارای دو فرزند می باشد، چیست؟

جواب: در فرض سؤال، زن بر این مرد حرام مؤبد است و باید بدون طلاق از او جدا شود و چون نمی دانسته که زن شوهردار، نمی تواند به عقد مرد دیگری در آید، لذا دو بچه ملحق به آنان و حکم ولد حلال را دارند.

سؤال ۱۴۷۱: شخصی زن دیوانه ای دارد و می خواهد با دختر خواهر یا دختر برادر آن زن

ازدواج کند، آیا اجازه ولیّ او یا حاکم شرع به جای اجازه زوجه کفایت می کند؟

جواب: ظاهراً کفایت می کند، ولی احتیاط این است که او را طلاق دهد و پس از انقضای عدّه وی، دختر خواهر یا دختر برادر او را بگیرد و پس از آن اگر مایل بود، زن دیوانه را مجدداً با اجازه ولیّ شرعی وی برای خود عقد کند.

سؤال ۱۴۷۲: شخصی زن دیوانه ای دارد و با دختر خواهر آن زن به اعتقاد اینکه اشکال شرعی ندارد ازدواج می کند. نظر به اینکه اذن خاله در تزویج با دختر خواهر شرط است و با توجه به دیوانه بودن خاله، آیا راهی برای صحت ازدواج دوم هست یا خیر؟

جواب: بعید نیست که عقد فضولی باشد. لذا اگر ولیّ شرعی زن دیوانه، آن را به ولایت از طرف زن اجازه کند بی اشکال است و احتیاط این است که طبق حکم مسأله قبل عمل شود.

محارم رضاعی

سؤال ۱۴۷۳: خانمی هستم که دختر خواننده خود را مدت یک هفته تمام شیر داده ام. آیا جایز است او را به عقد فرزندم در آورم؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۱۴۷۴: آیا دختر خواهر رضاعی بر انسان محرم است، حکم ازدواج با او چگونه است؟

جواب: خواهرزاده رضاعی محرم است و ازدواج با او جایز نیست.

سؤال ۱۴۷۵: در مورد ازدواج موقت با دختر شیرخواره برای ایجاد محرمیت با زن برادر، آیا این ازدواج باید به مصلحت دختر باشد؟

جواب: بلی، باید به مصلحت او باشد. مثلاً مهریه ای که برای او قرار می دهد به مصلحت او باشد.

سؤال ۱۴۷۶: پسر و دختری چند سال پیش، به احتمال قوی به علت خوردن شیر مادران همدیگر، برادر و خواهر رضاعی شده اند (احتمالاً یا یقیناً) حال پسر می خواهد با خواهر همان دختر ازدواج کند، آیا این ازدواج جایز است یا خیر؟

ص: ۳۸۹

جواب:اولا در باب محرمیت به وسیله شیر خوردن، اگر یقین یا اطمینان پیدا نکنند. محرمیت حاصل نمی شود و ازدواج مانعی ندارد.

ثانیا بلی اگر پسر به مقداری که رضاع محقق شود از زنی شیر بخورد، نمی تواند با فرزندان آن زن ازدواج کند.

ازدواج با اهل کتاب و فرقه های دیگر

سؤال ۱۴۷۷: اگر انسان در کشور کفر مشغول تحصیل باشد و نتواند با زن مسلمانی ازدواج کند، آیا با زن کافره می توان ازدواج کرد؟

جواب: ازدواج موقت با زنهای کافره کتابیه، مانعی ندارد.

سؤال ۱۴۷۸: آیا یک نفر مسلمان شیعه می تواند از خانواده ای که موسوم به اهل حق می باشند زن بگیرند و یا به آنها زن بدهد، با وصف آنکه صیغه عقد ازدواج بوسیله یک نفر شیعه خوانده شود؟

جواب: اگر نعوذ بالله حضرت علی علیه السلام را خدا بدانند یا منکر معاد باشند یا منکر یکی از ضروریات دین مثل نماز یا روزه باشند کافر و نجس می باشند و زن دادن یا زن گرفتن از ایشان جایز نیست.

مهریه

سؤال ۱۴۷۹: مهریه خانمی شصت سکه بهار آزادی بوده است، چند سال قبل زن مطالبه کرده، و هر سکه به دوازده هزار تومان قیمت شده است. ولی زوج نپرداخته، حال آیا زوج مکلف به دادن شصت سکه است یا باید قیمت آن را بدهد؟ و اگر باید قیمت را بدهد، قیمت چه زمانی را؟ آیا آن روز که قیمت گذاری شده یا قیمت روز ادا را؟

جواب: لازم است یا خود شصت سکه بهار آزادی پرداخت شود، یا قیمت روز مطالبه، مگر آنکه قبلا بین آنها مصالحه ای روی قیمت شده باشد.

سؤال ۱۴۸۰: اگر پدر شوهر مهریه عروس را قبول کند، آیا بر او واجب می شود یا بر عهده شوهر است. و اگر بمیرد مهریه ساقط می شود یا از مال او باید بدهند یا به عهده شوهر انتقال

پیدا می کند؟

جواب: بر عهده پدر شوهر است و حکم سایر دیون را دارد.

سؤال ۱۴۸۱: اگر مهریه زن، یک جلد کلام الله باشد، آیا هنگام طلاق همان را به زن باید داد؟

جواب: همان قرآنی که مهر قرار داده شده، باید به او بدهد.

سؤال ۱۴۸۲: مهری که در عقد ازدواج در سالها قبل تعیین شده و اکنون ارزش پول کاسته شده به چه میزان بر ذمه زوج ثابت است؟ این سؤال در مورد هر نوع دین دیگر نیز جاری است؟

جواب: به همان مقداری که در ابتدا بر ذمه آمده است. و کم شدن ارزش آن یعنی قدرت خرید نقشی ندارد. زیرا که پول از مثلیات است نه قیمیّات.

سؤال ۱۴۸۳: در محضر رسمی برای زوجه حین العقد مبلغی صدق جهت ازدواج دائم تعیین گردیده است. و پس از گذشتن زمانی زوجه از زوج خود در شرایط نامساعدی مبلغی اسناد رسمی بعنوان افزایش مهریه که در سند قید شده گرفته است. حال بفرمایید هر گاه زیادی مهریه قابل مطالبه نباشد، آیا در حکم بذل زوجه است و شرعا زوجه می تواند بعنوان رجوع به بذل خود آن را مطالبه کند یا خیر؟

جواب: زاید بر آنچه در عقد ذکر شده حق مطالبه ندارد. مگر آنکه به یکی از عقود لازمه زوج متعهد شده باشد آن را بپردازد. یا در مقابل چیزی که مالیت دارد تعهد کرده باشد.

سؤال ۱۴۸۴: در مهرنامه مهریه خانمی به این صورت ذکر شده است و ظاهرا عقد هم بر این معنی واقع شده است. «مقدار بیست مثقال طلا به قیمت ده هزار تومان». حال سؤال این است که آیا مهریه بیست مثقال طلا است یا ده هزار تومان؟

جواب: ظاهر از تعیین مقدار طلا آن است که مهریه همان مقدار طلا است. و تقدیر قیمت میزان نیست بنابراین فعلا همان مقدار طلا بر ذمه زوج است. و چنانچه بخواهد قیمت طلا را بدهد، باید قیمت فعلی آن را بدهد.

ص: ۳۹۱

سؤال ۱۴۸۵: خانمی در اثر زنا حامله شده است و ادعا می کند که مکره بوده است. اما مرد زانی منکر است، آیا زانیه مستحق مهر المثل می باشد؟ آیا حد زناي اکراهی بر زانی جاری می شود یا خیر؟

جواب: اگر زن نتواند اکراه را اثبات کند، می تواند مرد را قسم بدهد. و اگر مرد قسم را به او رد کند و او قسم بخورد حکم اکراه نسبت به حق او جاری می شود؛ یعنی استحقاق مهر المثل را دارد و حد نمی خورد، ولی بر مرد حد اکراه جاری نمی شود.

سؤال ۱۴۸۶: این جانب از شوهر خود طلاق خلعی گرفته بودم. در زمان عدّه رجوع انجام گرفته و با توافق هم مهریه جدیدی معین شد. آیا از نظر شرعی ایرادی بر مهریه جدید است یا خیر؟

جواب: عنوان مهریه و مقدار آن تغییرناپذیر است. ولی در مفروض سؤال، زن می تواند در مقابل رجوع در بذل که زمینه جواز رجوع شوهر را آماده می کند چیزی مطالبه کند، به عنوان مصالحه یا هبه یا امثال آنها. به این نحو که زن بگوید در مقابل رجوع در بذل فلان مقدار به یکی از عناوین فوق به من منتقل شود.

سؤال ۱۴۸۷: در عقد متعه شوهر نصف مدت را می بخشد، آیا مهر هم تقسیط می شود یا همه مهریه را باید بپردازد؟

جواب: پس از تحقق دخول، تمام مهر را باید بپردازد. و مهر تقسیط نمی شود.

سؤال ۱۴۸۸: هرگاه زن بعد از عقد و قبل از دخول خود را آتش بزند و خودکشی کند، آیا تمام مهر را می برد یا نصف را؟

جواب: به نظر این جانب ورثه زن می توانند تمام مهر را مطالبه کنند.

سؤال ۱۴۸۹: هرگاه زنی به خانه شوهر آمده و پس از مدت کمی خانه شوهر را بدون جهت و اجازه شوهر ترک کند و به خانه پدرش برود و دیگر حاضر به آمدن به خانه شوهر نباشد و تقاضای طلاق کند، آیا حقی به مهریه دارد یا نه؟

جواب: پس از انجام عروسی زن تمام مهر را مالک می شود. و باید شوهر آن را

تأدیه کند. ولی اگر زن تقاضای طلاق کند چون امر طلاق با مرد است و توافق کنند که مرد در مقابل بذل تمام یا قسمتی از آن، زن را مطلقه به طلاق کند، جایز و بی اشکال است.

سؤال ۱۴۹۰: مهریه خانمی که ۴۰ سال قبل، ازدواج کرده، در قباله و مهرنامه ۲۰۰۰ تومان ذکر شده و عقد بر این اساس واقع شده است. زن می گوید، مهریه من، نیم دانگ آب و زمین بوده است و چون مشکل ثبتی داشت به ۲۰۰۰ تومان تبدیل شد، و حال شوهر باید آب و زمین را بدهد. و زوج این را قبول دارد و می گوید مهر شما ۲۰۰۰ تومان است نه آب و زمین، آیا زن حق دارد بیش از ۲۰۰۰ تومان مهریه بگیرد یا نه؟

جواب: به نظر این جانب پول دارای ارزش اعتباری مستقل است. و وجود پشتوانه دلیل این نیست که ارزش پول با آن مقایسه شود و با زیاد و کم شدن قدرت خرید تفاوت کند. و در یک کلام پول از مثلیات است، و در مثلیات ترقی و تنزل قیمت مطرح نیست. مگر اینکه بطور کلی از مالیت و اعتبار خارج شود.

بنابراین در مورد سؤال، آنچه در نهایت شرعا و قانونا مهریه واقع شده و عقد روی آن خوانده شده مبلغ دو هزار تومان بوده است. با توجه به بیان فوق زوج بیش از این مبلغ مدیون نیست. بلی اگر عقد روی آب و منزل خوانده شده بود و در آن زمان قیمت آنها دو هزار تومان محاسبه می شد. فعلا زوج آب و خانه را مدیون بود نه چیز دیگر را. و در عین حال مناسب است زوج رضایت همسر را تحصیل کند.

سؤال ۱۴۹۱: آیا پدر داماد می تواند مهریه عروس خود را مستقیما به عهده بگیرد و پردازد؟ یا باید مهریه را به پسر خود ببخشد و پسر خودش مهریه را بدهد؟
جواب: هر دو طریق جایز است.

سؤال ۱۴۹۲: آیا پدر داماد می تواند ملکی یا مالی از اموال خود را مستقیما (بدون اینکه ابتدا به فرزند خود ببخشد) صدق عروس خود قرار دهد؟

جواب: بلی می تواند، ولی بهتر است ابتدا آن را تملیک داماد کند و داماد خود

آن را صدق قرار دهد.

سؤال ۱۴۹۳: آیا زن می تواند در عقد ازدواج شرط کند که داماد علاوه بر مهریه مقداری پول هم به پدر یا مادر عروس بدهد؟ و آیا چنین شرطی لازم الوفا است؟

جواب: شرط مزبور جایز و لازم الوفا است.

سؤال ۱۴۹۴: آیا شیربها که در بعضی بلاد مرسوم است جزء مهریه می باشد، که اگر طلاق قبل از دخول صورت گرفت، پرداخت نصف آن لازم باشد؟

جواب: اگر شیربها جزئی از مهریه در نظر گرفته شده که بایستی نقدا پرداخت شود، به طلاق قبل از دخول تنصیف می شود. ولی اگر غیر از مهریه و غیر از شرط در ضمن عقد باشد، دادن آن بر مرد لازم نیست. و بر فرض که داده باشد، مادامی که عینش موجود است می تواند بنابر تفصیلی که در مسأله ۱۴۹۹ خواهد آمد، پس بگیرد.

شیربها

سؤال ۱۴۹۵: مرسوم است داماد مقداری پول به عنوان شیربها به خانواده عروس می دهد و آنان پول را جهیزیه می خردند و به عروس می دهند، آیا این لوازم شرعا متعلق به عروس است یا داماد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر داماد شیربها را بعنوان پیش کشی و هبه داده است و از طرف عروس با آن جهیزیه خریده اند، جهیزیه متعلق به عروس است نه داماد.

و اگر هدیه نکرده بلکه داده است که جهیزیه بخردند و همراه عروس کنند، در این صورت متعلق به داماد است و چون شهرها و محلها فرق می کنند، لذا اگر شبهه در بین هست به عرف و عادت محل مراجعه و طبق آن عمل کنید. و بهتر اینکه با مصالحه رضایت یکدیگر را تحصیل کنید.

سؤال ۱۴۹۶: اگر زنی بخواهد طلاق بگیرد، آیا شوهر می تواند شیربهایی را که به پدر زن خود داده، پس بگیرد؟

جواب: اگر شیربها را به پدر زن مصالحه نکرده باشد، بلکه بخشیده باشد و عین آن وجود داشته باشد، شوهر می تواند استرداد کند.

سؤال ۱۴۹۷: شیربها که متعارف است می گیرند، به این نحو است که کسی می آید به خواستگاری دختر شخصی، آن شخص قبول می کند به شرط اینکه مثلا هزار تومان پول نقد و دو قطعه فرش یا اجناس دیگر به عنوان شیربها بدهد. و گاه است که اینها را مادر یا برادر یا عمو یا غیر اینها می گیرند، آیا گرفتن آن حلال است؟ و پس از عقد چنانچه زوج پشیمان شود، آیا پس گرفتن آن جایز است؟

جواب: دادن و گرفتن شیربها اگر به عنوان جعاله باشد. که مثلا این مال را به پدر یا به برادر دختر می دهد که واسطه شود و رضایت او را حاصل کند حلال است. و پس از عقد، زوج حق استرجاع آن را ندارد. و اگر مجرد پیشکشی و هبه به پدر زوجه و یا عمو و برادر او باشد حلال است، و مادام که عین آن باقی است می تواند استرجاع کند. و اگر زوج آن را به رضایت و طیب نفس نمی دهد، بلکه برای اینکه گیرنده-با اینکه زوجه راضی به تزویج است-مانع از ازدواج نشود، حرام است.

سؤال ۱۴۹۸: در هنگام ازدواج، پدر یا اقوام عروس علاوه بر مهریه، پول زیادی به عنوانهای مختلف، مثل: جعاله، شیربها، مهر حاضر، پدر و کیلی، تهیه جهیزیه می گیرند. لطفا حکم آن را بیان کنید؟

جواب: آنچه به عناوین مختلف غیر از مهریه و زاید بر آن گرفته می شود، چند صورت دارد:

۱- اگر به عنوان جعاله، اخذ شود، شرعا اشکال ندارد و حلال است و زوج هم بعدا حق رجوع ندارد.

۲- اگر برای جلب رضایت پدر دختر، یا جلب رضایت خود دختر می پردازد، گرفتن آن جایز است. ولی اگر زوج بخواهد می تواند آن را تا وقتی موجود است، پس بگیرد.

۳- اگر پسر و دختر راضی به ازدواج باشند و پدر هم اصل ازدواج را اجازه دهد ولی مبلغی را با زور و اجبار به عنوان اینکه رسم است، از زوج بگیرد گرفتن

آن جایز نیست. و باید آن را به زوج پس بدهد. و حتی اگر تلف شده باشد باید مثل آن را پس بدهد.

۴- بلی، اگر پول را جهت تهیه جهیزیه بگیرد و با آن جهیزیه تهیه کند، و همراه دختر به منزل زوج بفرستد، با رضایت زوج اشکالی ندارد. در این صورت جهیزیه به مقداری که از این پول تهیه شده، ملک زوج است.

تدلیس و فریب

سؤال ۱۴۹۹: تدلیس چیست؟

جواب: تدلیس این است که زن یا مرد را طوری توصیف کنند که موجب گول خوردن و اشتباه طرف دیگر در امر ازدواج شود. مثل اینکه عیبهای او را نگویند یا صفاتی را برای او ذکر کنند که نداشته باشد. مثلاً بگویند دکتر است یا مغازه دار است یا در فلان شرکت با فلان مقدار حقوق کار می کند یا فلان سمت اداری را دارد که اگر این اوصاف را نمی گفتند یا عیوب او را می گفتند، طرف مقابل راضی به این ازدواج نمی شد.

سؤال ۱۵۰۰: حکم تدلیس را بیان فرمایید.

جواب: اگر تدلیس به اخفای عیبهایی باشد که موجب فسخ عقد می گردد، طرف مقابل می تواند نکاح را فسخ کند. اما اگر به اخفای آن عیبه نباشد، بلکه به اخفای عیوب دیگر یا ابراز صفات کمال باشد، در صورتی که حق فسخ پیدا می شود که امور مذکوره، به نحو شرط در ضمن عقد آمده باشد. یا اگر قبلاً از این امور صحبت شده، عقد مبنی بر این امور خوانده شده باشد.

سؤال ۱۵۰۱: اگر از طرف زوجه اظهاراتی شود که موجب تدلیس و فریب زوج گردد و عقد بر طبق آن جاری گردد، آیا مهر المسمی به گردن او است یا مهر المثل؟

جواب: در صورتی که دخول محقق شده باشد، و شوهر اختیار کند استمرار زوجیت را، لازم است مهر المسمی را بپردازد. و در صورت اختیار فسخ، زن استحقاق مهر ندارد.

ص: ۳۹۶

سؤال ۱۵۰۲: مردی در ازدواج با دختری تدلیس کرده و خود را عوضی معرفی کرده است.

مثلاً- خود را دکتر یا مهندس معرفی کرده، که اگر خود را اینگونه معرفی نمی کرد حتماً دختر راضی نمی شد، آیا به خاطر ندانستن موضوع، برای دختر اختیار فسخ عقد هست یا نه؟

جواب: در صورتی که در عقد ازدواج شرط دکتر یا مهندس بودن زوج شده باشد، یا به نحوی توصیف کرده که عقد مبنی بر آن وصف واقع شده، که به منزله شرط ضمنی بوده، و بعد تخلف وصف ظاهر و واضح شده است، زن اختیار فسخ عقد را دارد. و چنانچه قبل از دخول فسخ کند، حق مهر ندارد. و اگر بعد از دخول فسخ کند، حق مهر دارد.

سؤال ۱۵۰۳: مردی به عنوان داشتن شغل معین، زنی را به عقد دائم خود در آورده است. و بعد معلوم شده که زمان عقد و بعد از عقد دارای شغل معین نبوده است. آیا این مورد هم از موارد تدلیس محسوب می گردد یا خیر؟

جواب: در فرض مسأله، اثبات خیار برای زوجه، به این نحو تدلیس مشکل است.

سؤال ۱۵۰۴: در صورتی که اطرافیان دختر بعضی از عیوب دختر را مثل پستی، سوختگی، کچلی، بیان نکنند، آیا به مجرد نگفتن تدلیس می باشد؟ و شوهر حق پیدا می کند عقد را فسخ کند؟

جواب: مجرد نگفتن عیب تدلیس نیست.

سؤال ۱۵۰۵: اگر در ازدواج تدلیس صورت گیرد، ولی زوج ازدواج را به امید برطرف شدن عیب فسخ نکند، و بعد ناچار شود زن را طلاق دهد، آیا می تواند در مهر (نصف یا تمام آن) به مدلس رجوع کند؟

جواب: در فرض سؤال، استقرار نصف یا تمام مهریه مستند به خودش می باشد و حق رجوع به مدلس را ندارد.

سؤال ۱۵۰۶: شوهر دیوانه شده است و همسر او عقد را فسخ نکرده است، ولی حال که شوهر بهبودی یافته، آیا همسرش حق دارد با ادعای اینکه نمی دانسته می تواند عقد را فسخ

کند، فعلاً عقد را فسخ کند؟

جواب: بعد از رفع عیب، فسخ کردن مشکل است.

سؤال ۱۵۰۷: زنی که دارای عیب قرن است، اما با عمل جراحی می‌توان رفع عیب کرد، آیا شوهر در این صورت هم می‌تواند عقد را فسخ کند؟

جواب: قبل از رفع عیب حق فسخ دارد. ولی اگر فسخ نکرده باشد، بعد از رفع عیب مشکل است.

سؤال ۱۵۰۸: مردی در هنگام ازدواج می‌گوید که قبلاً ازدواج نکرده است و زن به گمان و به اعتقاد این عنوان قبول و اجازه داده است. و بعد معلوم می‌شود که قبلاً زنی داشته و او را طلاق داده است، آیا زن در این صورت حق فسخ پیدا می‌کند؟

جواب: در فرض مزبور، زن حق فسخ ندارد.

سؤال ۱۵۰۹: اگر شخصی در ازدواج تدلیس کرد، بعد زوج متوجه شد و نکاح را فسخ کرد، آیا باید مهر دختر را بدهد یا لازم نیست؟ و اگر داد آیا می‌تواند به مدلس رجوع کند؟

جواب: اگر قبل از دخول نکاح را فسخ کند، لازم نیست مهر را بپردازد. ولی اگر بعد از دخول فسخ کند در صورتی که مدلس خود زن باشد، لازم نیست مهر را بپردازد. ولی اگر مدلس غیر زن باشد، باید مهریه زن را کاملاً بپردازد. و می‌تواند به مدلس رجوع کند.

عیوب موجب فسخ

سؤال ۱۵۱۰: شخصی دختر نابالغ خود را به عقد پسری در می‌آورد. و بعد از بلوغ دختر متوجه می‌شود که پسر قبل از ازدواج، یعنی بعد از تولد دیوانه بوده است، آیا دختر می‌تواند عقد را فسخ کند؟

جواب: بلی، در فرض سؤال دختر می‌تواند عقد را فسخ کند.

سؤال ۱۵۱۱: خانمی است که به مدت ۶ سال به جهت جنون زوج بلا تکلیف مانده و شوهر وی نه مخارج او را می‌دهد و نه طلاق، وظیفه ایشان چیست؟

ص: ۳۹۸

جواب: اگر جنون شوهر مسلم باشد، زوجه می تواند نکاح را فسخ کند، و نیازی به طلاق زوج یا ولی وی ندارد.

سؤال ۱۵۱۲: خانمی قبل از ازدواج به بیماری روانی مبتلا بوده و هنگام ازدواج آن را مخفی کرده است، آیا شوهر بعد از آگاهی می تواند نکاح را فسخ کند؟

جواب: اگر ثابت شود که بیماری جنون است و مرد هم هیچ اطلاعی نداشته، می تواند نکاح را فسخ کند.

سؤال ۱۵۱۳: در فرض فوق، آیا شوهر با فسخ می تواند ادعای خسارت کند و مخارج خود را از زن بگیرد؟

جواب: نمی تواند.

سؤال ۱۵۱۴: آیا فرقی بین جنون ادواری و جنون دائمی در فرض فوق وجود دارد؟

جواب: فرقی نیست.

سؤال ۱۵۱۵: پنج سال پیش ازدواج کردم و حدود چند ماه پیش مطلع شدم همسر این جانب مبتلا به بیماری صرع از نوع ارثی می باشد. پیش از ازدواج آن را به اطلاع من و خانواده ام نرسانیده اند و پس از ازدواج در اثر روشن شدن آن به خاطر مریضی می خواهم از حق فسخ عقد خودم استفاده کنم. لطفا حکم شرعی مسأله را بیان فرمایید؟

جواب: موارد حق فسخ در مسأله ۲۴۴۸ توضیح المسائل ذکر شده است.

بیماری صرع از مواردی نیست که زوج یا زوجه حق فسخ داشته باشند. و شما نمی توانید عقد را بهم بزنید. بلی امر طلاق با زوج است و می توانید طبق شرایط و ضوابط آن اقدام کنید.

سؤال ۱۵۱۶: اگر بعد از ازدواج معلوم شود که شوهر بدون خصیتین بوده است، آیا زن حق فسخ عقد را دارد؟

جواب: اگر مقصود این باشد که بیضتین او را کشیده اند یا کوبیده اند یا اصلا نداشته باشد، زن حق دارد عقد را فسخ کند.

سؤال ۱۵۱۷: بعد از عقد و قبل از دخول متوجه شدم که دختری به صورت مادرزادی یک پستان ندارد، من از ازدواج امتناع کردم و می خواهم نکاح را فسخ کنم، اما او راضی نبوده و نیمی از مهر خود را می خواهد، آیا من می توانم نکاح را فسخ کنم؟

جواب: مورد مزبور از موارد فسخ نیست. زیرا که در عقد شرط نشده و به صورت توصیف هم نیامده و از عیوب مجوز فسخ هم نمی باشد. و اگر او را طلاق دهید باید نصف مهر او را بدهید.

سؤال ۱۵۱۸: دختری به عقد کسی در آمده است. پس از عقد معلوم شده دارای عیبی است که مانع از دخول است و شوهر فوراً و بدون هیچ گونه تصرفی نکاح را فسخ کرده، آیا به زن مهر تعلق می گیرد؟

جواب: در فرض سؤال، مهریه ساقط است و دختر حق ندارد.

سؤال ۱۵۱۹: زن و شوهری سه سال است با یکدیگر ازدواج نموده و اولادی ندارند. با مراجعه به دکتر معلوم شده است که زوجه عقیم است و به احتمال یک درصد با عمل جراحی امکان دارد صاحب فرزند شود. اگر زوج بخواهد به واسطه عقیم بودن زن، این عقد را به هم بزند، آیا می تواند یا خیر؟ و آیا عقیم بودن از جمله عیوبی است که موجب فسخ نکاح می شود یا نه؟ با این وصف در مورد مهر چگونه عمل می شود، تمام مهر را زوجه می برد یا خیر؟

جواب: عقیم بودن از عیوب موجب خیار برای مرد نیست. بلی اگر بخواهد می تواند زن را طلاق دهد و اگر طلاق قبل از دخول باشد، باید نصف مهر را بپردازد. و اگر بعد از دخول باشد، باید تمام مهر را بپردازد.

سؤال ۱۵۲۰: دختری به عقد مردی در آمده است. و پس از مدتی معلوم شده خانواده دختر دچار عقب افتادگی ذهنی و بیماریهایی مانند انحراف چشم تا حد کوری و سنگینی گوش تا حد کوری هستند و دختر قبلاً دچار سکنه شده، آیا چنین عیوبی موجب فسخ است؟

جواب: عیوبی که موجب فسخ عقد می شود در توضیح المسائل، مسأله ۲۴۴۸ بیان شده است. اما عیوبی که در سؤال ذکر شده، در صورتی موجب حق فسخ عقد است که در ضمن عقد شرط عدم عیب خاص یا مطلق عیب بشود. یا زوجه

به وصف سلامت از عیب توصیف شده، و قبل از عقد در مقام گفتگو دختری سالم معرفی شده و عقد مبنی بر آن واقع شده باشد که در این صورت مرد می تواند عقد را فسخ کند در غیر این صورت حق فسخ ندارد. بلی می تواند او را طلاق بدهد و در صورت طلاق اگر نزدیکی نشده، زن نصف مهر را طلبکار است و خلاصه عقد شرعا صحیح می باشد.

سؤال ۱۵۲۱: اگر زوج پس از عروسی دچار کسالت مغزی و روانی بشود، آیا می توان نکاح را فسخ کرد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر کسالت مغزی و روانی زوج به سر حد جنون رسیده است، بطوری که اوقات نماز را تشخیص نمی دهد، زوجه اختیار فسخ دارد و نیازی به طلاق ندارد. البته این اختیار فسخ فوری است که اگر با علم به جنون زوج، فسخ را تأخیر انداخت، اختیار فسخ ساقط می شود. ولی اگر از جهت جهل به مسأله فسخ نکرده، هر وقت علم به خیار فسخ پیدا کرد، می تواند فوراً فسخ کند، و رجوع به حاکم و مرجع تقلید لازم نیست. بلکه در این صورت زوجه می تواند بدون مراجعه، عقد را فسخ کند.

ضمناً در مورد سؤال که نزدیکی و دخول واقع شده، تمام مهر بر عهده خود زوج است که اگر دارد باید بدهد و اگر ندارد کسی ضامن نیست. مگر اینکه پدر زوج، مهر را به ذمه گرفته باشد.

سؤال ۱۵۲۲: دست چپ این جانب فلج است و بدون اطلاع دختر از این مطلب، او را به عقد من درآوردند و فعلاً که متوجه شده به هیچ وجه حاضر به زندگی با من نیست، آیا دختر می تواند نکاح را فسخ کند؟ و آیا من می توانم به هیچ عنوان او را طلاق ندهم؟ در هر صورت وضع مهریه او چطور است؟

جواب: اگر در عقد، مرد توصیف به صحت و سلامت شده باشد، و عقد مبنی بر آن واقع شده باشد، زن حق فسخ دارد. و در صورتی که قبل از دخول باشد نسبت به مهریه حقی ندارد. و اگر شرط نشده باشد زن حق فسخ ندارد. ولی چنانچه در حق او ظلم و بی انصافی می شود بهتر است او را طلاق دهید.

سؤال ۱۵۲۳: در مواردی که زوج یا زوجه حق فسخ عقد را دارند، آیا فسخ طلاق حساب می شود یا خیر؟

جواب: در مورد فسخ، به طلاق احتیاجی نیست. فسخ، طلاق محسوب نمی شود و احکام طلاق را ندارد. مثلاً حکم طلاق سوم را ندارد که پس از آن احتیاج به محلل باشد و در موقع فسخ کردن، لازم نیست از حیض و نفاس پاک باشد و نیز حضور عدلین لازم نیست.

سؤال ۱۵۲۴: در مواردی که فسخ عقد برای زوج یا زوجه جایز است، آیا اجازه حاکم شرع لازم است یا خیر؟

جواب: در مورد سؤال، اجازه لازم نیست. بلی در موردی که عین بودن مرد ثابت شود، مراجعه به حاکم شرع لازم است تا برای صبر کردن زن مدتی قرار دهد. و بعد از رجوع به حاکم و قرار دادن مدت، هر وقت مدت تمام شد و در تمام مدت مذکور مرد قادر به نزدیکی با زن نبود، زن می تواند بدون مراجعه به حاکم شرع عقد را فسخ کند.

سؤال ۱۵۲۵: عیوبی که به واسطه آنها می شود عقد نکاح را فسخ کرد، به چه چیز ثابت می شود؟

جواب: به اقرار صاحب عیب، یا شهادت دادن دو مرد عادل به اقرار او، و نیز شهادت دو مرد عادل به عیب.

سؤال ۱۵۲۶: عیوب باطنه زن به چه چیز ثابت می شود؟

جواب: به شهادت دادن چهار زن عاقله یا اقرار خود زن.

سؤال ۱۵۲۷: مردی که قبل از ازدواج قدرت بر وطی داشته است، از بدو ازدواج عاجز شده است، آیا احکام عنن را دارد؟

جواب: اگر از وطی زوجه دیگر نیز عاجز باشد، زوجه فعلی حق فسخ دارد. اما پس از مراجعه به حاکم شرع و رعایت آنچه که در مسأله ۲۵۰۲ توضیح المسائل بیان شده است.

ص: ۴۰۲

سؤال ۱۵۲۸: اگر در مدت یک سال مهلت به فرد عنین زوجه از تمکین خودداری کند، آیا بعد از اتمام مدت زوجه حق فسخ دارد یا باید مدت بیشتری تمدید شود؟

جواب: اگر با اقرار زوج یا غیر آن ثابت شود که با فرض تمکین قدرت بر وطی نداشته، زوجه می تواند فسخ کند و گرنه باید تجدید مهلت شود.

شرط ضمن عقد نکاح

سؤال ۱۵۲۹: در ضمن عقد، زوجه شرط می کند به اینکه زوج حق ندارد بدون رضایت زوجه او را مثلاً از شهر مقدس قم به جای دیگر ببرد. پس از ازدواج زوجه با رضایت خودش با زوج رفته در روستا زندگی کرده اند. پس از مدتی به قم برگشته و می گوید که من نمی توانم در جای دیگر زندگی کنم و از زوج می خواهم که محل سکونت و مایحتاج وی را در قم تأمین کند. زوج هم می گوید که باید بروند در روستا زندگی کنند، آیا زوجه می تواند از رفتن به روستا استنکاف کرده و مسکن و مخارج در قم را از زوج مطالبه کند؟ یا اینکه پس از رفتن وی از قم به خارج قم، حق قبلی از بین می رود؟ به عبارت دیگر آیا با رفتن زوجه از قم به خارج قم حق اختیار مسکن وی ساقط می شود یا نه؟

جواب: در فرض سؤال که زوجه از شرط ضمن عقد چشم پوشی کرده و با رضایت خود عملاً حق اختیار مسکن خود را اسقاط کرده، دیگر نمی تواند از رفتن استنکاف و سرپیچی کند.

سؤال ۱۵۳۰: اگر عقد نکاح مشروط به باکره بودن دختر باشد، در صورت باکره نبودن دختر، آیا شوهر حق فسخ دارد؟
جواب: بلی، قابل فسخ می باشد.

سؤال ۱۵۳۱: دخترم را شوهر دادم مشروط بر اینکه او را از قم بیرون نبرد. و اما شوهر بر خلاف شرط او را از قم به شهر دیگر برد و زمانی که به او اعتراض کردم، دختر را رها کرد و نفقه هم نداد. تکلیف چیست؟

جواب: لازم است بر طبق شرط عمل کند. و در صورت تمکین زوجه، لازم است نفقه را بپردازد.

سؤال ۱۵۳۲: در عقدا نامه ها دو بند زیر ذکر شده است:

الف-ضمن <CSCS

ص: ۴۰۴

زوجیت باقی است، برای زوجه محفوظ است و قابل به هم زدن و عزل نیست.

حتی با توافق طرفین.

سؤال ۱۵۳۳: آیا زوج می تواند در ضمن عقد نکاح، زوجه خود را وکیل کند که اگر ازدواج مجدد کرد یا نفقه او را مثلاً به مدت ۶ ماه نداد، خود را مطلقه کند؟ و آیا چنین وکالتی صحیح است؟ بر فرض صحت آیا قابل عزل می باشد یا خیر؟

جواب: اگر به نحو شرط نتیجه شرط شده که زن، وکیل باشد، این وکالت صحیح است و قابل عزل نیست، به این صورت که زن در وقت اجرای صیغه عقد، بگوید من خودم را به شرط اینکه وکیل بلاعزل در طلاق باشم، به زوجیت تو در آوردم؛ و مرد هم قبول کند. چنین شرطی لازم و غیر قابل عزل است. و چنانچه وکیل زن نیز به وکالت از زن، صیغه را به نحو مذکور اجرا کند، همین حکم را دارد.

سؤال ۱۵۳۴: شخصی دختری را بنابر باکره بودن و با مهریه معمولی زنان باکره عقد کرده، ولی شرط در ضمن عقد نبوده است. بعد معلوم شده که باکره نبوده است، حکم آن را بیان کنید؟

جواب: در فرض سؤال، زوج حق فسخ عقد را ندارد. ولی تفاوت ما بین مهر دختر باکره و غیر باکره از مهر دختر کم می شود.

سؤال ۱۵۳۵: زنی مبتلا به صرع یا بیماریهای دیگر است که ذاتاً مجوز فسخ نکاح نمی باشد.

ولی خود را به شرط سلامتی به عقد دیگری در می آورد. اگر زوج بعد از دخول متوجه شود، آیا حق فسخ دارد؟ و در صورت فسخ، آیا باید مهریه زوجه را بدهد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال که به شرط سلامتی ازدواج کرده و بعد معلوم شده که قبل از عقد مبتلا به صرع بوده است، زوج حق فسخ دارد. و چون خود زن شرط سلامت کرده بوده، اگر زوج فسخ کند، زن استحقاق مهریه ندارد.

سؤال ۱۵۳۶: دختری که بیماری صرع داشته است، بدون اطلاع دادن به شوهر ازدواج می کند. شوهر بعد از اطلاع روی مسائل عاطفی، اعتراض نمی کند و راضی می شود و دخول

هم صورت می گیرد، بعد از مدتی که شوهر می بیند ادامه زندگی مشکل است، می خواهد عقد را فسخ کند، آیا حق دارد یا خیر؟ و اگر طلاق دهد باید مهریه او را بدهد یا خیر؟ و آیا می تواند در مهریه به پدر و مادر دختر رجوع کند؟

جواب: در فرض سؤال که بعد از توجه به مرض، تصمیم به ادامه زندگی گرفته و دخول هم واقع شده است، حق فسخ ندارد. و اگر او را طلاق داد، تمام مهریه را باید به زوجه بدهد و حق رجوع به پدر و مادر او را هم ندارد.

سؤال ۱۵۳۷: زوج ادعا می کند که زوجه و بستگان وی قبل از عقد در توصیف زوجه گفته اند سال پنجم ابتدایی را خوانده است و پس از وقوع عقد و گذشت چند سال از زندگی، زوج متوجه می شود که زوجه در امتحان سال پنجم مردود شده است. و به زعم خودش که خلاف وصف بوده حق فسخ دارد، لذا عقد را فسخ کرده و حدود بیست روز پس از عقد، مجدداً زوجه را به عقد انقطاعی، زن خود قرار داده است. زوجه هم تصدیق می کند که گفته است سال پنجم ابتدایی را خوانده است. و می گوید که من خوانده بودم و همان را هم گفته و صحبت از مدرک به میان نیامده است. آیا زوج حق فسخ را داشته یا نه؟ و آیا با فسخ انجام شده، زوجه از زوجیت وی بیرون رفته و با عقد موقت زوجیت انقطاعی برقرار شده است یا زوجیت دائم از بین نرفته است؟

جواب: بطور کلی در صورتی که قبل از عقد دختر به صفت کمالی توصیف شده، و عقد مبتنی بر آن واقع شده که به منزله شرط ضمنی بوده و بعد کشف خلاف شده است، زوج حق فسخ دارد. و ظاهراً در مورد سؤال، عقد مبنی بر آن صفت واقع نشده. لذا اثبات حق فسخ مشکل است. به علاوه ظاهر مورد سؤال این است که دختر و بستگان او حرفی از داشتن مدرک نکرده و فقط گفته اند سال پنجم را خوانده است. بنابراین اگر معلومات او به مقدار سال پنجم بوده بر خلاف توصیف نبوده، و حق فسخ در بین نیست. بنابراین در فرض سؤال، فسخ عقد بی وجه و بی اثر بوده و زوجه همچنان زوجه دائمی آن شخص است.

سؤال ۱۵۳۸: شخصی با دختری ازدواج کرده، سپس معلوم شده به این دختر دخول شده است ولی پرده بکارت حالت کششی داشته پاره نشده است، آیا زوج حق فسخ دارد؟

جواب: بکارت از صفات کمال است. و عدم آن در سه صورت موجب حق فسخ می شود: ۱- در ضمن عقد، باکره بودن شرط شده باشد، ۲- در ضمن اجرای صیغه عقد، دختر با صفت بکارت توصیف شده باشد، ۳- در هنگام خواستگاری و در گفتگوهای تعیین مهر دختر را به عنوان باکره معرفی کنند. و عقد بر اساس همان گفتگوها واقع شود و دختر و ولی او سکوت کنند و حرفی از عدم بکارت نزنند. در این سه صورت اگر کشف خلاف شد، زوج حق فسخ دارد. در غیر این سه صورت اگر کشف خلاف شد زوج حق فسخ ندارد، هر چند که در عرف باکره نبودن عیب محسوب شود، یا زوج گمان و حتی اعتقاد به باکره بودن داشته باشد.

ضمناً موضوع فسخ در مورد سؤال، خصوص پرده بکارت است. پس اگر به هر جهت پرده بکارت محفوظ باشد، حق فسخ وجود ندارد.

سؤال ۱۵۳۹: شخصی با دختری ازدواج کرده است. و قبل از عروسی معلوم شده دختر قبل از این با شخصی ازدواج کرده و طلاق گرفته است، آیا زوج حق فسخ دارد؟

جواب: صرف ازدواج قبلی موجب حق فسخ نمی شود، چه دخول شده باشد چه نشده باشد.

سؤال ۱۵۴۰: هرگاه مردی با زنی به شرط بکارت ازدواج کند و زن ثیبه در آید، در این صورت، آیا از مهر چیزی کم می شود یا نه و نیز عقد فسخ می گردد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال که شرط بکارت کرده، اگر معلوم شود که قبل از عقد باکره نبوده، شوهر اختیار دارد عقد را فسخ کند. و با فسخ عقد اگر دخول نکرده، زن چیزی بابت مهر حق ندارد و اگر بعد از دخول فسخ کند و یا فسخ نکند و زندگی را ادامه دهد باید مهر زن را بدهد منتهی حق دارد به نسبت تفاوت مهر ثیبه بودن و باکره بودن چنین زنی، از مهر المسمی کسر کند.

راههای محرمیت فرزند خوانده

سؤال ۱۵۴۱: طریقه محرمیت کودکانی که به عنوان فرزند نگهداری می شوند، چگونه است؟

ص: ۴۰۷

جواب: اگر کودک، دختر شیرخواره باشد، از راههای زیر بین او و مرد (پدر خوانده) محرمیت ایجاد می شود:

۱- شیر همسر انسان را بخورد، که در این صورت دختر رضاعی مرد می شود.

۲- شیر مادر مرد را بخورد، که در این صورت خواهر رضاعی مرد می شود.

۳- شیر خواهر مرد را بخورد، که دختر خواهر رضاعی مرد می شود و یا شیر دختر خواهر مرد را بخورد.

۴- شیر زن برادر مرد را بخورد، که دختر برادر رضاعی او می شود و یا شیر دختر برادر او را بخورد.

۵- اگر شیرخوار نباشد یا اگر شیرخوار است، افراد مذکور وجود ندارند می توان بوسیله صیغه نکاح موقت بین دختر و پدر مرد یا پدر بزرگ او محرمیت ایجاد کرد. که در این صورت این دختر، زن بابای مرد می شود، ولی باید توجه داشت که اگر دختر نابالغ باشد نکاح مذکور باید به اذن ولی شرعی او باشد. و در صورت نبودن ولی، باید از مجتهد جامع الشرائط اذن گرفت. و در هر صورت نباید صیغه محرمیت برای دختر بچه مفسده داشته باشد. بلکه رعایت مصلحت او لازم است. کما اینکه اگر دختر بالغ باشد اذن پدر یا جد پدری به احتیاط واجب معتبر است.

و اگر کودک پسر و شیرخوار باشد، از راههای زیر می توان بین او و زن (مادر خوانده) ایجاد محرمیت کرد:

۱- شیر همان زن را بخورد، که فرزند رضاعی او می شود.

۲- شیر مادر زن را بخورد، که برادر رضاعی زن می شود.

۳- شیر خواهر زن را بخورد، که پسر خواهر رضاعی زن می شود یا شیر دختر خواهر زن را بخورد.

۴- شیر زن برادر زن را بخورد، که پسر برادر رضاعی زن می شود یا شیر دختر برادر زن را بخورد.

۵- اگر پسر شیرخوار نباشد و مادر خوانده، مادر بدون شوهر داشته باشد و او را به عقد دائم یا موقت پسر در آورند، پس از دخول به او مادر خوانده، ربیبه او می شود و به او محرم می شود.

البته راههای دیگری هم وجود دارد، که فعلا محل ذکر آنها نیست.

سؤال ۱۵۴۲: این جانب فرزند ندارم. اخیرا نوزادی را از بنیاد حمایت مادران و نوزادان به عنوان فرزندی گرفته و او را حسن نامگذاری و به همین اسم شناسنامه گرفته ام در صورتی که پدر و مادر کودک معلوم نیست، از نظر شرع مقدس اسلام چه صورت دارد؟

جواب: الحاق فرزند غیر به خود، و بعنوان فرزندی، شناسنامه برای او گرفتن، جایز نیست. چنانچه شناسنامه موجب اشتباه در مسائل شرعی از قبیل توارث و محرم و نامحرمی، گرچه در آینده بشود، لازم است آن را باطل کنید.

ازدواج موقت

سؤال ۱۵۴۳: آیا ازدواج موقت با مجوسیه جایز است یا نه؟

جواب: جایز است.

سؤال ۱۵۴۴: آیا ازدواج موقت ۹۹ ساله صحیح است و حکم عقد دائم را پیدا می کند یا خیر؟

جواب: بلی صحیح است و حکم عقد دائم را پیدا نمی کند، چون ممکن است مدت را ببخشند.

سؤال ۱۵۴۵: شخصی دختری را صیغه کرده و با وی آمیزش کرده و دختر حامله شده است، آیا می تواند مدت صیغه را ببخشد و در زمان حمل آن دختر را به عقد دائم خود در آورد؟

جواب: بلی می تواند مدت باقیمانده را ببخشد و در زمان حمل او را برای خود به عقد دائم در آورد. و حمل در فرض سؤال مانع عقد نیست.

سؤال ۱۵۴۶: آیا در ازدواج موقت، اذن پدر شرط است یا نه؟

جواب: بلی، در صورتی که دختر باکره باشد، به احتیاط واجب اذن پدر لازم است.

سؤال ۱۵۴۷: اگر شخصی دختر بچه خود را که قابل تمتع نیست به مدت کوتاهی به منظور محرم شدن مادر آن بچه به داماد، به عقد انقطاعی وی درآورد، آیا مادر آن بچه به آن شخص محرم می شود؟

جواب: اگر برای کودک مصلحت داشته باشد، مانعی ندارد و محرم می شوند.

دعاوی زوجین

سؤال ۱۵۴۸: کسی ادعا می کند فلان زن به عقد او در آمده است، و زن منکر می باشد. برای حلّ دعوی شخص عاقد را احضار کرده اند، او نیز منکر می شود، ولی بعداً می گوید به علت ترس انکار کردم چون ناموس از اهم مسائل است. این زن بعد از مدت دو سال، اگر بخواهد شوهر کند، آیا محتاج به طلاق است؟ در صورتی که مدعی او را طلاق نمی دهد.

جواب: در فرض سؤال، اگر زن یقین دارد شرعاً زن آن شخص نشده و به عقد او در نیامده است می تواند شوهر کند و نیاز به طلاق نیست.

سؤال ۱۵۴۹: زن می گوید ازدواج دائمی کرده ام و مرد می گوید ازدواج انقطاعی بوده است.

دلیل و بینه هم ندارند. قول کدام مقدم می باشد؟

جواب: در فرض سؤال عقد با قسم خوردن مدعی دوام محکوم به دوام است.

مگر آنکه خلاف آن شرعاً ثابت شود.

سؤال ۱۵۵۰: زنی به شخصی اجازه داده که او را به عقد دائمی در آورد. آن شخص زن را به عقد انقطاعی به مدت پنج سال یا ده سال صیغه کرد و به آن زن هم تذکر نداد و چند اولاد هم از ایشان به دنیا آمد. پس از مدتی زن مطلع شد که عقد انقطاعی بوده است، لطفاً حکم مسأله را بیان فرمایید؟

جواب: در فرض سؤال، اگر زن بعد از اینکه متوجه شد که عقد انقطاعی بوده، به آن رضایت داد- چون اصل عقد فضولی بوده و رضایت کاشف از صحت آن می شود- اولاد آنها حلال زاده است و تا پایان مدت می توانند با هم زندگی کنند.

اما اگر زن بعد از اطلاع اجازه نداد، عقد باطل است و باید فوراً از همدیگر جدا شوند. و اولاد نسبت به مادر، اولاد شبهه هستند. که از همدیگر ارث می برند. و اما

نسبت به مرد، پس اگر او عقد را صحیح می دانسته و به اعتقاد اینکه زن به او حلال است مقاربت می کرده، فرزندان نسبت به او نیز اولاد شبهه هستند و از همدیگر ارث می برند. ولی اگر می دانسته که عقد باطل بوده است، اولاد نسبت به او ولد زنا هستند و از همدیگر ارث نمی برند.

سؤال ۱۵۵۱: زوجین در اصل عقد اتفاق دارند. اما زوج می گوید عقد منقطع است و زوجه ادعای دائم بودن عقد را دارد، قول کدامیک مسموع است؟

جواب: قول مدعی دوام با خوردن سوگند مقدم است.

احکام اولاد

سؤال ۱۵۵۲: پس از فوت پدر، آیا مادر در قبال حضانت فرزندان صغیر می تواند از جدّ پدری مطالبه اجرت کند؟

جواب: مادر در مقابل حضانت، چیزی استحقاق ندارد.

سؤال ۱۵۵۳: کسی همسرش را به خاطر انحراف اخلاقی طلاق داده است و دختر سه ساله ای دارد که حضانت آن به عهده زن است، آیا این زن می تواند حضانت دختر را به عهده داشته باشد؟

جواب: اگر خوف انحراف در دختر وجود داشته باشد، حق حضانت مادر ساقط است.

سؤال ۱۵۵۴: شخصی در کودکی ختنه شده است. ولی بر اثر سهل انگاری و عدم دقت ختنه کننده، نیمی از حشفه مغلف مانده است (ضمناً در هنگام نعوظ، آلت کاملاً از غلاف خارج می گردد). مستدعی است تکلیف شرعی این شخص را معین فرمایید.

جواب: اگر غلفه به قدری است که مانع صدق مختون بودن است، گرچه در بعضی حالات، واجب است خود را ختنه کند.

سؤال ۱۵۵۵: مادری حق حضانت خود را اسقاط می کند و سپس پشیمان می گردد، آیا می تواند مجدداً حق خود را مطالبه کند؟

ص: ۴۱۱

جواب: مشکل است و احوط آن است که به مصالحه حل اختلاف کنند.

سؤال ۱۵۵۶: زن اگر حق قسم یا حق نفقه خود را اسقاط کرد و بعد پشیمان شد، آیا می تواند آن را مطالبه کند؟

جواب: آنچه را از حقوق گذشته اسقاط و شوهر را بری الذمه کرده، پشیمانی سودی ندارد، و نمی تواند مطالبه کند، ولی نسبت به آینده می تواند مطالبه کند.

سؤال ۱۵۵۷: در مواردی که مادر حق حضانت شرعی دارد، آیا می تواند بدون اجازه پدر کودکان، آنها را به مسافرت ببرد یا حتی در شهرهای دیگر سکنا دهد؟

جواب: مادامی که حق حضانت مادر باقی است، می تواند فرزندان خود را به مسافرت ببرد، و یا در هر شهری که مناسب بداند اقامت گزیند.

سؤال ۱۵۵۸: آیا حاکم و قاضی می تواند پدر یا مادر ممتنع از حضانت را مجبور سازد که به حق الحضانة عمل کند؟

جواب: صرف حق الحضانة در آن مقدار که فقط حق من له الحضانة است، قابل الزام و اجبار نیست. بلکه صاحب حق می تواند از حق خود بگذرد و از حضانت صرف نظر کند. ولی نسبت به حق فرزند در تر و خشک کردن وی و در تربیت و نگهداری و حفظ او اگر من علیه الحق امتناع ورزد، حاکم شرع می تواند او را به رعایت حق فرزند ملزم کند.

سؤال ۱۵۵۹: آیا بر پدر واجب است که خواندن و نوشتن را به فرزندان خود (چه دختر چه پسر) یاد دهد؟

جواب: بلی، به مقدار ضروری لازم است و بر پدر واجب است که احکام دین و مسائل شرعی مورد ابتلای فرزندان خود را به آنان یاد دهد. اگر چه با واسطه و گرفتن معلم.

سؤال ۱۵۶۰: فردی بچه ای را که سر راه گذاشته بوده اند بر می دارد و بزرگ می کند، بعد از چند سال زن و مردی آمده و اظهار می دارند که کودک بچه آنها بوده است و آن فرد انکار

می کند، آیا می توان بدون بینه کودک را گرفته و به زن و مرد مدعی داد؟

جواب: در فرض مرقوم، اگر بچه صغیر و غیر بالغ باشد با اقرار جدی و صریح زن و مرد، نسبت ثابت می شود و نیاز به بینه ندارد. ولی اگر بچه در زمان اقرار زن و مرد بالغ باشد، ثبوت نسبت به اقرار زن و مرد منوط به این است که بچه آنها را تصدیق کند.

سؤال ۱۵۶۱: خانمی بیوه و بدون شوهر حمل برداشته و سپس ضمن عمل سقط جنین، زن و جنین شش ماهه اش هر دو فوت کرده اند و معلوم نیست که حمل از نکاح بوده است یا از زنا، لطفاً بفرمایید که اولاً- آیا حکم ولد حلال را دارد یا ولد زنا؟ ضمناً یادآور می شود که زن مدعی نکاح نبوده و در ایام حاملگی خائف بوده است. ثانیاً- بر فرض ولد زنا شمردن، آیا بچه های آن زن شرعاً خواهر و برادر آن جنین محسوب می شوند و نسب حاصل می شود یا نه؟ از جهت احکام نکاح و توارث حکم چگونه است؟

جواب: در فرض سؤال، با توجه به اینکه با طرق شرعی زنا ثابت نشده است، نمی توان گفت جنین احکام ولد زنا را دارد و محتمل است از ازدواج موقت یا جذب منی بوده باشد و خوف زن دلیل بر زنا نمی شود. چون نوعاً ازدواج موقت ناشایست تلقی می شود. عدم ادعای نکاح دلیل عدم آن اگر چه بنحو موقت نمی شود، بنابراین محلی برای طرح سؤال بعدی باقی نمی ماند. ولی بطور کلی آنچه که مورد اتفاق است این است که بین ولد زنا و زانی و اقارب زانی توارثی نیست. اما نسبت به زانیه و اقارب او مسأله محل خلاف است، و احوط تصالح می باشد.

بلی، ظاهر این است که بین اولاد ولد زنا و زانی نسب وجود دارد، و لذا از جهت نکاح، ظاهر این است که موضوع حرمت نکاح اعم از نسب شرعی و غیر شرعی است. خلاصه ولد زنا متکون از زانی و زانیه است. و لغه و عرفاً ولد بر او صدق می کند. لذا مزاجت بین آنان حرام می باشد. و نیز بین ولد زنا و فرزندان زانی و زانیه احکام اخوت مترتب است. بلکه احکام سایر اقربا، مثل عم و خال و غیرهما نیز مترتب می باشد.

ص: ۴۱۳

سؤال ۱۵۶۲: مردی با یکی از محارم نسبی خویش عنفا زنا کرده است، آیا طفل حاصله نسبت به مادر ولد شبهه حساب می شود یا خیر؟ مستندا ذکر فرماید.

جواب: قدر متیقن از ولد شبهه موردی است که وطی به ظن حلال بودن انجام شود و در مکرهه مسلماً حد جاری نمی شود. و اما اینکه ولد و ولد شبهه باشد مشکل است. همانگونه که در تفصیل الشریعه، کتاب الحدود، ص ۲۸، ملاک در شبهه بودن را ظن به اباحه وطی بیان کرده ام و نیز در صفحه ۹ بیان شده که اکراه بر زنا عنوان و حقیقت زنا را مرتفع نمی کند. و نیز ظاهر جواهر الکلام ج ۴۱، ص ۲۵۸، این است که اختیار، شرط در حد است، نه در تحقق زنا. و نیز در ج ۳۱، ص ۲۴۸ فرموده: لو اشتبهت علیه اجنبیه، فظننها زوجته فوطئها، لحق به الولد. و در ج ۲۹، ص ۲۴۳ قریب به همین مطلب را فرموده است. و در تحریر الوسیله مسأله ۴، احکام اولاد فرموده: الوطء بشبهه کما اذا وطأ اجنبیه بظن انها زوجته. در منهاج، ج ۲، مسأله ۱۳۷۶ فرموده است: المراد بوطء الشبهه الوطء غیر المستحق مع بناء الواطی علی استحقاقه له. الخ.

خلاصه از مجموع کلمات گذشته و ظاهر روایات وارده در کتاب حدود که حد را از مکرهه اسقاط کرده است، معلوم می شود که در صورت علم به حرمت، شبهه نیست. و فقط حد ساقط است. بلی در جواهر ج ۴۱، ص ۲۶۷ از مبسوط نقل کرده: اذا استکره امرأه علی الزنا. فلا حدّ علیها، لأنها لیست بزانیه و علیه الحد، لأنه زان. و نیز صاحب جواهر رحمه الله در همین جلد ص ۲۶۸ فرموده است: و اما لحوق الأولاد فقد یقضی به ایضا بعض ما سمعته من تعریف الشبهه، و قاعده اللحوق بأشرف الأبوين، فی ما لو فرض الإکراه فی احدهما دون الآخر و غیر ذلك. فیکون شبهه شرعاً. و ان کان لم یحضرنی الآن من النصوص المعتمره ما یدل علیه بالخصوص.

بنابراین حکم به ولد زنا کردن طفل در مورد سؤال مشکل است. و حکم به ولد شبهه کردن او اشکل است. و در این جهت فرقی بین محارم و غیر محارم بنظر نرسید.

ضمناً ولد شبهه و ولد زنا در احکام محرم و نامحرمی و نکاح فرقی ندارند. و در مسأله توارث فرق هست. آن هم نسبت به مادر محل تأمل است، که احوط تصالح است.

مسائل متفرقه ازدواج

سؤال ۱۵۶۳: حضرت تعالی در مناسک حج فرموده اید: «کسی که نیاز به ازدواج دارد بطوری که ترک آن سبب مرض یا ضرر یا مشقت گردد و برای آن پول لازم باشد در صورتی مستطیع می شود که علاوه بر مخارج حج مصارف ازدواج هم داشته باشد»، این حکم آیا فرزند شخصی را که به حد بلوغ رسیده شامل می شود؟

جواب: بلی شامل می شود، به این معنی که اگر شخصی پسر یا دختری دارد که نیاز به ازدواج دارند و ترک آن موجب ضرر یا مشقت یا به حرام افتادن آنان می شود لازم است اول مخارج ازدواج آنان را طبق شأن و متعارف، تأمین کند، پس از آن اگر مصارف حج را داشت مستطیع می شود.

سؤال ۱۵۶۴: شرطبندی بین زن و شوهر چه حکمی دارد؟

جواب: شرطبندی که در آن برد و باخت باشد حرام است. مگر در خصوص سبق و رمایه.

سؤال ۱۵۶۵: زوجه بعد از متارکه زندگی، مدتی جهیزیه اش در منزل شوهر بوده است حال هنگام تحویل ادعا می کند که مقداری از جهیزیه او کم شده است. ولی شوهر می گوید من به آن دست نزده ام و اگر کم شده خود زن یا اقوام او برده اند، قول کدامیک مقدم است؟

جواب: شوهر ضامن جهیزیه نیست. مگر اینکه زن به مرافعه شرعیّه ثابت کند که شوهر جهیزیه را بدون اذن زن تلف کرده است.

سؤال ۱۵۶۶: آیا ازدواج مردان کهن سال با دختران جوان جایز است؟

جواب: هر چند ازدواجهای مذکور شرعاً مانعی ندارد، ولی به هیچ وجه مصلحت نیست. و لازم است اولیای دختران، مصلحت آنان را مراعات کنند.

سؤال ۱۵۶۷: اگر فرزند کسی به هیچ وجه قادر بر ازدواج نباشد، یعنی همیشه در امور زندگی با شکست مواجه شده و اختلالاتی در بدنش بوجود آید، آیا به همین جهت می تواند با دارو یا عمل جراحی رجولیت خود را از بین ببرد؟

جواب: از بین بردن رجولیت، به هیچ وجه جایز نیست.

سؤال ۱۵۶۸: آیا جایز است دختر شیعه به شوهر سنی داده شود؟

جواب: بهتر است از این کار اجتناب شود.

سؤال ۱۵۶۹: فرزند اگر محتاج همسر باشد، و پدر به فکر او نباشد، آیا می تواند بدون اذن او در اموالش تصرف کند و زن بگیرد؟

جواب: تصرف در اموال پدر بدون اذن پدر جایز نیست. در چنین مواردی لازم است پدر توسط افرادی نصیحت شود تا آماده گردد.

سؤال ۱۵۷۰: آیا در ازدواج قول زن در مورد فوت شوهر و یا پاک بودن حجت است؟

جواب: قول زن در رابطه با فوت شوهر و یا پاک بودن معتبر است.

سؤال ۱۵۷۱: آیا شرعا می شود روی حرف زنان بی بندوبار در پاک بودن از حیض و نداشتن شوهر و انقضای عده حساب کرد؟

جواب: اگر زن در ادعایش متهم نباشد، گفتارش مورد قبول است.

ازدواج دو فامیل

سؤال ۱۵۷۲: لطفا نظر مبارک را در رابطه با ازدواج دو فامیل بیان فرمایید؟

جواب: در خصوص این مسأله روایت معتبری به نظر نرسیده است (۱).

ص: ۴۱۶

۱- ۱) - شهید رحمه الله در مسالک، اول کتاب نکاح مرسلا نقل کرده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «لا تنکحوا القرابه القریبه فان الوالد یخرج ضاویا ای نحیفا». یعنی با خویشان نزدیک ازدواج نکنید، چون بچه نحیف و لاغر متولد می شود. و علامه رحمه الله در تذکره الفقهاء، کتاب النکاح ج ۱/ ص ۵۶۹ ذیل مقدمه ششم ظاهرا استحباب نکاح با بیگانه را پذیرفته و همین حدیث را نقل کرده و سپس فرموده است: و لعل ذلك لنقصان الشهوه بسبب القرابه. یعنی، شاید این مطلب برای این باشد که قرابت و خویشاوندی سبب نقصان شهوت است. -

سؤال ۱۵۷۳: آیا قول مرد در مورد اینکه همسر خود را طلاق داده است بدون بینه، قبول است یا نیاز به بینه دارد؟

جواب: اقرار مرد در ترتیب آثار طلاق کافی است. مگر آنکه زوجه یا دیگری علم به کذب مرد داشته باشد. که در این صورت باید عالم مطابق علم خود عمل کند هر چند در ظاهر اگر حاکم مطابق اقرار زوج حکم کرده، نمی تواند حکم را رد کند.

سؤال ۱۵۷۴: زوجین اصل طلاق را قبول دارند. زوجه ادعا می کند که طلاق خلع است، ولی زوج مدعی رجعی بودن طلاق می باشد. مستدعی است بفرمایید قول چه کسی مسموع است؟

جواب: قول مدعی طلاق رجعی با قسم خوردن مقدم است.

سؤال ۱۵۷۵: زوجین در اصل طلاق اتفاق دارند. زوج می گوید طلاق دوم است و طلاق رجعی است، ولی زوجه می گوید طلاق سوم است و بائن می باشد. قول کدامیک مسموع است؟

جواب: قول مدعی طلاق رجعی با خوردن قسم مقدم است.

ص: ۴۱۷

طلاق

صیغه طلاق

سؤال ۱۵۷۶: در مورد صیغه طلاق، آیا عبارت (انت مطلقه) یا (هی مطلقه) یا (طلقت فلانه) مجزی است یا خیر؟

جواب: هیچ یک از مذکورات در سؤال، مجزی نیست و باید به لفظ (انت طالق) یا (هی طالق) یا (هذه طالق) باشد.

سؤال ۱۵۷۷: هرگاه زوجه از طرف زوج و کالت در مطلقه کردن خود داشته باشد و بخواهد خودش اجرای صیغه کند، باید چه بگوید؟

جواب: باید بگوید (انا طالق).

شرایط صحت طلاق

سؤال ۱۵۷۸: در عدالت عادلانه‌ایی که شاهد طلاق می شوند، آیا حسن ظاهر کافی است یا احراز عدالت واقعی لازم است؟

جواب: حسن ظاهر، کافی است. ولی اگر بعدا کشف خلاف شود؛ طلاق باطل است.

سؤال ۱۵۷۹: آیا لازم است که عدلین در طلاق، زبان عربی را بدانند و به معنای الفاظ واقف باشند یا لازم نیست؟

ص: ۴۱۸

جواب: همین قدر بدانند که انشاء صیغه طلاق می کنند، کفایت می کند.

سؤال ۱۵۸۰: شخصی را وکیل کرده ام تا همسر را طلاق دهد و نمی دانم دو شاهد عادل لازم در طلاق واقعا عادل بوده اند یا خیر؟

جواب: لازم نیست شما خصوصیات دو شاهد عادل را بدانید و گفته شخص طلاق دهنده که مورد اعتماد شما بوده و به او وکالت داده اید، برای شما حجت است، مگر اینکه علم به خلاف پیدا کنید. بلی اگر شما دو شاهد را بشناسید و اعتقاد به عدالت آنان نداشته باشید، جواز ترتیب آثار طلاق برای شما مشکل است.

سؤال ۱۵۸۱: چند سال قبل با کسی ازدواج کردم و بعد از مدتی در حال حیض، طلاق گرفتم، بعد از گذشت عده، چون نمی دانستم طلاق در حال حیض صحیح نیست، دو مرتبه ازدواج کردم و فعلا یک بچه دارم، لطفا مرا راهنمایی کنید و حکم شرعی را بیان کنید.

جواب: طلاق در حال حیض باطل است و شما همسر شرعی شوهر اول خود می باشید؛ ولی چون معتقد بوده اید که طلاق صحیح است و بعد از عده، ازدواج کرده اید، مرتکب عمل حرامی نشده اید و بچه شما در حکم حلال زاده است. اما ازدواج دوم باطل است و باید هرچه سریعتر از شوهر دوم خود جدا شوید.

سؤال ۱۵۸۲: در صورتی که ضمن عقد ازدواج، یا عقد لازم دیگر، زوج زوجه خود را وکیل در طلاق کند، آیا این وکالت قابل عزل می باشد یا خیر؟

جواب: اگر به نحو شرط نتیجه، شرط شده که زن وکیل باشد، این وکالت قابل عزل نیست.

سؤال ۱۵۸۳: خانمی که جراحی کرده و رحمش را خارج کرده اند، عادت ماهانه ندارد و خونی هم نمی بیند، بفرمایید زمان طهر غیر مواقعه او، جهت اجرای صیغه طلاق چگونه است؟

جواب: در فرض سؤال، سه ماه پس از آخرین مواقعه، می توانند صیغه طلاق را جاری کنند.

سؤال ۱۵۸۴: آیا در طلاق حامل، لازم است آثار حمل ظاهر شده باشد یا با علم به حمل،

کفایت می کند، اگر چه آثار حمل ظاهر نشده باشد؟

جواب: در فرض سؤال، وجود حمل در حین طلاق در طهر واقعه، در صحت طلاق کافی است. هر چند آثار آن ظاهر نشده باشد.

طلاق با حکم حاکم شرع

سؤال ۱۵۸۵: شوهر این جانب به خاطر ناراحتی خانوادگی، مدت ۹ سال از ما کناره گیری کرده و نامه داده است که منتظر من نباشید، و شما را هم طلاق نمی دهم و من هم به دادگاه مراجعه کردم و آنها مرا طلاق دادند، آیا بعد از انقضای عده، می توانم شوهر کنم؟

جواب: چنانچه دادگاه طلاق داده باشد، پس از انقضای عده می توانید شوهر اختیار کنید.

سؤال ۱۵۸۶: دختری دو هفته بعد از ازدواج به منزل پدرش برگشته و حاضر به بازگشت به منزل شوهرش نیست و شوهر هم از روی عناد، حاضر به طلاق نمی شود و دختر نیز به هیچ وجه حاضر به زندگی با او نیست، آیا در این گونه موارد حاکم شرع و کلاهی او مجاز به اجرای صیغه طلاق، برای نجات زندگی دختر هستند یا خیر؟

جواب: چنانچه احراز شود ادامه زوجیت با زوج مزبور همراه با عسر و حرج شدید است و زوج از دادن طلاق، امتناع ورزد و حتی اجبار به طلاق، ممکن نباشد، در این صورت حاکم شرع یا نمایندگان وی می توانند طلاق دهند.

سؤال ۱۵۸۷: بین زن و شوهری اختلاف شدید واقع شده، به حدی که به دادگاه کشیده شد، و حکم به مطلقه شدن در مقابل مهر، صادر گردیده است و شوهر به خارج فرار کرده، آیا زن می تواند در غیاب مرد، خود را مطلقه کند؟

جواب: در صورتی که از مراجعت وی به ایران مأیوس باشند؛ دادگاه می تواند وی را طلاق دهد.

سؤال ۱۵۸۸: این جانب سردفتر می باشم، خانمی مراجعه کرده که با بخشیدن مهریه خود و نفقه در ایام عده، طلاق می خواهد. توضیح اینکه: خانم از دیوان عالی کشور حکم طلاق را

دارد. اما شوهر وی به هیچ وجه رضایت نمی دهد، آیا طلاق دادن زن شرعا جایز است؟

جواب: در فرض سؤال، ظاهرا دیوان عالی کشور که حکم طلاق را صادر کرده و برای شما محرز شد که حکم صادره از ناحیه دیوان عالی کشور است، معلوم می شود که بعنوان حاکم شرع، چنین حکمی را صادر کرده. لذا شما می توانید طبق همان حکم و نوشته با رعایت شرایط طلاق، صیغه طلاق را جاری کنید اگر چه شوهر معترض باشد.

سؤال ۱۵۸۹: طلاق می دهد، آیا رجعی است؟ آیا بائن که زوج حق رجوع نداشته باشد؟

جواب: ظاهر این است که طلاق حاکم و یا طلاق که به اجبار زوج تحقق پیدا می کند، از نظر رجعی بودن و نبودن با طلاقهای دیگر فرقی ندارد.

سؤال ۱۵۹۰: مردی عیال خود را اذیت می کند و نفقه نمی دهد و از دادن طلاق خودداری می کند، آیا آن زن می تواند شوهر دیگر اختیار کند؟

جواب: در فرض سؤال، زن باید به حاکم شرع رجوع کند و یا به هر طریق ممکن، حقوق و نفقه خود را از شوهر بگیرد؛ ولی به هیچ وجه نمی تواند بدون طلاق، به دیگری شوهر کند. و خلاصه زن شوهردار اگر شوهر دیگر بکند زانیه خواهد بود و احکام زنا بر او مترتب می شود.

سؤال ۱۵۹۱: زنی که از شوهر خود اکراه شدید دارد و مهریه خود را می بخشد تا طلاق خلع جاری شود؛ ولی شوهر حتی به مازاد بر مهر قبول نمی کند، تکلیف چیست؟

جواب: در صورتی که ثابت شود ادامه زندگی برای زن همراه با عسر و حرج شدید است، حاکم شرع می تواند طلاق خلعی مزبور را انجام دهد، اگر چه شوهر راضی نباشد.

سؤال ۱۵۹۲: مردی بعد از سه ماه زندگی با یک زن، حدود چهار سال است که به جمهوری روسیه رفته و در این مدت نفقه زن را هم نداده است، هیچ شرطی در خصوص عدم نفقه و رفتن به مسافرت و مدت آن در ضمن عقد نوشته نشده است. زن چند بار وکیل خود را

فرستاده و اعلان کرده است که حاضر به طلاق است، ولی مرد هیچ توجّهی نکرده است. عدم وجود حاکم شرع در جمهوری آذربایجان باعث شده است که زن بعد از چهار سال، بدون نفقه سر بار خانواده پدری باشد. لذا با این وضع که مرد به خارج از کشور رفته است و هیچ نفقه ای هم حاضر نیست بدهد و حتّی در خصوص طلاق نیز اقدامی نمی کند، آیا زن می تواند طلاق بگیرد یا نه؟ و نحوه طلاق گرفتن زن در حالی که مرد حاضر نیست (با شرایط ذکر شده) چطور می شود؟

جواب: در فرض سؤال که زوج حاضر به نفقه دادن نیست و طلاق هم نمی دهد و حاکم شرع نیز در آن جمهوری وجود ندارد، زن می تواند به نماینده حاکم شرع مراجعه کند. یعنی کسی که از طرف مجتهد جامع الشرائط، مجاز در تصدی امور حسبیّه است (که در آن جمهوری چنین افرادی وجود دارند) تا او به زوج اخطار کند و او را ملزم به پرداخت نفقه یا طلاق کند. پس اگر حاضر نشد و از پرداخت نفقه و طلاق امتناع کرد و یا اصلاً امکان دسترسی و اخطار به او نبود و امکان انفاق از مال او هم نبود، در این صورت زن را به تقاضای خودش، مطلقه می کند. و پس از مطلقه شدن و گذشتن عدّه طلاق، به هر کس مایل بود می تواند شوهر کند. و در این مسأله فرقی بین حاضر و غایب بودن زوج نیست. بلکه ملاک رعایت امور مذکوره است. و مفقود الأثر احکام خاصی دارد که باید رعایت شود.

سؤال ۱۵۹۳: آیا حاکم شرع می تواند مرد را مجبور به طلاق دادن زنش کند؟ یا اینکه خودش زن را مطلقه کند؟

جواب: بلی، اگر حاکم، مجتهد جامع الشرائط باشد، در بعضی از موارد که صلاح دانست، می تواند زوج را وادار به طلاق کند و چنانچه زوج، حاضر به طلاق نشد، حاکم خودش زن را مطلقه می کند.

سؤال ۱۵۹۴: شخصی مدّت شانزده سال است که در کشور ایران می باشد و زن و بچه اش در افغانستان بدون سرپرست بسر می برند و پدر زنش آمده هرچه اصرار می کند حاضر به بازگشت نمی شود، آیا پدر زن می تواند که شرعاً طلاق دخترش را بگیرد؟ یا او را اجبار به بازگشت کند یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال که زوج حاضر به نفقه دادن نیست، زن می تواند به حاکم شرع مراجعه کند، تا او به زوج اخطار کند و او را ملزم به پرداخت نفقه یا طلاق کند. پس اگر حاضر نشد و از پرداخت نفقه و طلاق امتناع کرد. در این صورت زن را به تقاضای خودش مطلقه می کند و پس از مطلقه شدن و گذشتن عده طلاق، به هر کس مایل بود می تواند شوهر کند.

سؤال ۱۵۹۵: شخصی جهت اشتغال به کار در کویت، از منزل خارج و در دریا اسیر نیروهای عراقی می گردد. بعد از مدتی که از غیبت او می گذرد، زنش که اطلاعی از او نداشته جهت تعیین تکلیف و طلاق به دادگاه مراجعه و بعد از گذشت مدت شش سال از روزی که شوهرش از منزل خارج شده، به موجب حکم دادگاه مطلقه می گردد و با رعایت عده شرعی به عقد ازدواج دیگری در می آید، که صاحب یک فرزند نیز می شود؛ بعد از آزادی اسرا، شوهر بانوی مزبور پیدا می شود ولی زن مزبور مجدداً تقاضای طلاق می کند و دادگاه حکم طلاق از همسر اول را صادر، و زن در دفترخانه مطلقه می گردد. آیا این زن می تواند با شوهر دومش که دارای فرزندی نیز او هست ازدواج کند یا خیر؟

جواب: چنانچه دادگاه شرعی و با رعایت شرایط طلاق او را طلاق داده است، و بعد از انقضای عده، شوهر رفته است، پس از آمدن شوهر اول، وی حقی ندارد و زن به زوجیت شوهر دوم باقی است. مگر آنکه شوهر دوم وی را مطلقه کند.

سؤال ۱۵۹۶: مردی است که نفقه همسر خود را نمی دهد و او را مورد ایذاء و اذیت قرار می دهد و حاضر به طلاق دادن او حتی طلاق خلع نمی باشد، آیا می شود او را مجبور به طلاق دادن کرد؟

جواب: اختیار طلاق با شوهر است و حاکم شرع می تواند در صورت مطالبه زوجه، شوهر را وادارد که حقوق زن را داد کند. و در بعضی از موارد حاکم شرع می تواند طلاق دهد.

سؤال ۱۵۹۷: در ضمن عقد به زوجه وکالت می دهند که در بعضی موارد خود را مطلقه کند.

در صورت مطلقه کردن آیا مستحق مهر است یا خیر؟ و آیا طلاق رجعی می شود یا بائن؟ و در

هر صورت آیا زوج می تواند در عده رجوع کند یا خیر؟

جواب: اگر زوجه مدخول بها بوده، تمام مهریه و اگر مدخول بها نبوده، نصف مهریه بعد از طلاق باید داده شود و طلاق رجعی با شرط بائن نمی شود و چنانچه طلاق رجعی بوده شوهر می تواند در عده رجوع کند، هر چند بدون رضایت زن باشد.

سؤال ۱۵۹۸: یکی از شروط مذکوره که به موجب آن زن وکیل است خود را طلاق دهد در موردی است که زوج، همسر دیگری اختیار کند، حال اگر زوج در اثر عدم تمکین زوجه و با رأی دادگاه اقدام به ازدواج مجدد کند، آیا زوجه می تواند با توجه به وکالت خود، خود را مطلقه کند؟

جواب: ظاهراً این شرط، منصرف به موردی است که ازدواج دوم به این علل نباشد. لذا در فرض مذکور، زن نمی تواند خود را طلاق دهد.

مفقود شدن شوهر

سؤال ۱۵۹۹: همسر خانمی مفقود شده و یقین حاصل کردیم که کشته شده است، آیا می توان با اجازه مرجع تقلید زن را طلاق داد و ازدواج دیگری بکند؟

جواب: چنانچه یقین حاصل شده که شخص از دنیا رفته، زن نیاز به طلاق ندارد، بلکه پس از عده وفات، می تواند ازدواج کند و اگر یقین یا اطمینان حاصل نشده باشد، لازم است به حاکم شرع مراجعه شود و در این صورت برنامه خاصی دارد که حاکم پیاده می کند.

سؤال ۱۶۰۰: شخصی همسر خود را رها کرده؛ مدت ۲ سال به خارج می رود و همسرش با تبانی چند نفر با شهادت دروغ که شوهر او مدت ۴ سال است که مفقود شده است، بعاث می شود که فرد عالمی او را طلاق می دهد و بعد از عده، با کسی ازدواج می کند حال شوهر اول برگشته است، حکم او را بیان کنید.

جواب: در فرض سؤال، عقد دوم باطل است و زن، همسر شوهر اول است.

سؤال ۱۶۰۱: این جانب اهل افغانستان می باشم، از مدت حکومت کمونیسم شوهرم مفقود شد و بعد از ۷ سال تفحص، هیچ گونه اطلاعی پیدا نکردیم. به علمای منطقه و وکیل مرحوم حضرت امام قدس سره مراجعه و با درخواست طلاق، مطلقه ام کردند و عده نگهداشتم و بعد از یک سال صبر و شوهر کردم، آیا این ازدواج خلاف شرع است؟

جواب: علی القاعده، علمای منطقه و نماینده حضرت امام قدس سره همه جوانب مسأله را رعایت کرده و طلاق داده اند؛ لذا طلاق صحیح و در نتیجه ازدواج بعدی شما نیز صحیح است.

سؤال ۱۶۰۲: سربازی پنج سال است که ناپدید شده است. زنش به پدر شوهر می گوید یا پیدایش کنید یا طلاقم دهید. کسانی که وکالتی از حاکم نداشتند جبرا طلاق دادند و او شوهر کرد و بعد معلوم شد شوهرش زنده است، این ازدواج چه حکمی دارد؟

جواب: اگر شرایط رعایت نشده باشد، ازدواج دوّم باطل است و وطی دوّمی، وطی شبهه خواهد بود.

سؤال ۱۶۰۳: برای فحص از شوهر مفقود الاثر، آیا اعلان در جراید و وسایل ارتباط جمعی مثل رادیو، کفایت می کند؟

جواب: در فرض سؤال، اعلان در جراید و رادیو و ارائه عکس شخص مفقود، و درخواست از کسانی که از او خبر دارند کافی است.

سؤال ۱۶۰۴: آیا عسر و حرج باعث جواز طلاق، برای حاکم می شود؟ مخصوصا اگر غیبت به وسیله رفتن و فرار کردن خود زوج می باشد؛ یا موردی که منافی نیست که نفقه زوجه را بدهد.

جواب: در صورتی که زوجه برای نداشتن شوهر در حرج است، نه از جهت نفقه، بطوری که در صبر کردن معرضیت فساد است؛ حاکم پس از گذشت مدت چهار سال می تواند طلاق بدهد.

سؤال ۱۶۰۵: زنی که مدتی است شوهرش، مفقود شده و هیچ گونه اطلاعی از او در دست نیست، آیا می تواند خود را مطلقه کرده و با شخص دیگری ازدواج کند؟

جواب: چنانچه یقین به فوت او پیدا کرده، عدهٔ وفات بگیرد و پس از آن می تواند شوهر کند. و اگر یقین به فوت همسر خود ندارد، ولی از ترس وقوع در فساد و نابسامانی زندگی و یا نداشتن زندگی و یا نداشتن نفقه، نمی تواند در بلا تکلیفی بسر برد، در این صورت نیز مجاز است به حاکم شرع مراجعه کند و درخواست طلاق کند و بعد از بررسی و حصول شرائط حاکم او را طلاق دهد و پس از طلاق، احتیاطاً عدهٔ وفات گرفته و پس از آن ازدواج کند.

سؤال ۱۶۰۶: شوهر زنی مفقود الاثر شده و زن علم به فوت او پیدا کرده و ازدواج کرده است.

بعد از مدتی شوهر اول برگشته، حکم زن چیست؟

جواب: در فرض سؤال زن باید از شوهر دوم جدا شود و به شوهر اول حلال است. ولی اگر شوهر دوم با او نزدیکی کرده باشد، باید عده نگهدارد.

سؤال ۱۶۰۷: هفت سال از شوهرم هیچ اطلاعی نداشتم؛ بعد از جستجوی بسیار، یقین به فوت او پیدا کردم. و بعد از مدت هفت الی هشت ماه، با فردی ازدواج موقت نمودم؛ و در این ازدواج یک دختر هم پیدا کردم، و بعد با گرفتن طلاق رسمی از دادگاه، به ازدواج دائم همان مرد در آمدم، آیا این ازدواج من صحیح است یا خیر؟

جواب: از قضیهٔ مورد سؤال اطلاع ندارم، ولی حکم کلی مسأله این است که اگر زن بین خود و خدا یقین کند که شوهرش فوت شده است، بعد از گذشتن عدهٔ وفات می تواند شوهر کند. و در این صورت فرقی بین ازدواج موقت و دائم نیست و کسی هم حق اعتراض به او ندارد. بنابراین اگر شما یقین به فوت شوهر خود پیدا کرده اید و پس از آن اقلاً چهار ماه و ده روز گذشته و بعد از آن ازدواج موقت یا دائم کرده اید، ازدواج شما شرعاً صحیح و بی اشکال است.

سؤال ۱۶۰۸: همسر این جانب بعد از یک ماه زندگی با من منزل را ترک کرده و تا به حال مراجعه نکرده است. من مدت‌ها بدنبال او گشتم، ولی اثری از او پیدا نکردم، با وجود اینکه جوان هستم و بدون شوهر ممکن است به فساد کشیده شوم و کسی هم نیست نفقه من را بدهد و راهی هم برای امرار معاش ندارم، وظیفه من را مشخص کنید؟

جواب: در فرض سؤال که زوج را پیدا نکرده اید، و امکان دستیابی به زوج هم نیست و به هیچ وجه نمی توانید حتی با نامه به وی اخطار کنید و امکان تأمین نفقه از مال او نیست، شما می توانید به حاکم شرع مراجعه کنید و خود را مطلقه کنید. و پس از طلاق عدّه نگهدارید که احتیاط این است عدّه وفات نگهدارید. یعنی پس از طلاق چهار ماه و ده روز صبر کنید. پس از گذشتن عدّه، ازدواج شما اشکال ندارد.

رجوع

سؤال ۱۶۰۹: این جانب با همسر متارکه کردم. بعد از خارج شدن از محضر طلاق حدود نیم ساعت درباره مسائل گوناگون صحبت کردیم. آیا این حالت و گفتگو مصداق رجوع است؟

جواب: صرف گفتگو کافی نیست، بلکه به نظر این جانب تحقق رجوع، به کارهایی مثل لمس و تقبیل، اگر به قصد رجوع نباشد، مشکل است، بلی اگر واقعه انجام شود، رجوع محقق می شود. اگر چه قصد رجوع هم نداشته باشند.

سؤال ۱۶۱۰: زنی با بذل مهر طلاق می گیرد و قبل از تمام شدن عدّه، از بذل رجوع می کند، مرد با علم به اینکه حق دارد رجوع کند، رجوع نکرده تا عدّه منقضی می شود، آیا حق مهر دارد؟

جواب: در فرض سؤال، زن حق مهر دارد.

سؤال ۱۶۱۱: شخصی کسی را وکیل کرده که همسرش را طلاق دهد و همسر برای اینکه زوج، دیگر حق رجوع نداشته باشد، مهر خود را بذل کرده تا طلاق مبارات انجام شود و وکیل با کسب رضایت موکل خود طلاق مبارات داده است. آیا در فرض مسأله حق رجوع برای زوج وجود دارد؟

جواب: در طلاق مبارات مانند طلاق خلع، اگر زن در بذل خود در عده رجوع کند، زوج می تواند در طلاق رجوع کند و الا حق رجوع ندارد.

سؤال ۱۶۱۲: همین زن، در زمان عدّه طلاق، رجوع به یک هزار تومان که بنا شده بود بدهد

و نداده، کرده است و شوهر هم رجوع کرده، آیا این رجوع صحیح است یا نه؟ حکم شرعی را بیان فرمایید.

جواب: بلی، بر فرض وقوع طلاق خلع، اگر زن در بین عدّه، از بخشش خود برگردد؛ شوهر می تواند رجوع کند و بدون عقد دوباره او را زن خود قرار دهد.

سؤال ۱۶۱۳: آیا رجوع به صرف کتابت تحقق پیدا می کند؟

جواب: اگر به قصد رجوع بنویسد، ظاهراً رجوع محقق می شود.

سؤال ۱۶۱۴: آیا نگاه شهوی به زوجه در طلاق رجعی، رجوع محسوب می شود؟

جواب: بعید نیست رجوع محسوب شود، اگر قصد رجوع کرده باشد.

طلاق خلع

سؤال ۱۶۱۵: زنی در طلاق خلع مهریه خود را که در ذمه شوهر بوده به عنوان بذل، اسقاط کرده است، آیا این زن می تواند در عدّه به بذل (ذمه ساقط شده) رجوع کند؟

جواب: اختصاص به اعیان، معلوم نیست و لذا می تواند رجوع کند.

سؤال ۱۶۱۶: در طلاق خلع که قبل از دخول صورت گرفته است، تمام مهر بذل شده است آیا زوج حق دارد نصف مهر را مطالبه کند؟

جواب: بلی در این صورت حق دارد مطالبه کند مگر اینکه بذل، نسبت به مقدار مهری باشد که زن استحقاق داشته است.

سؤال ۱۶۱۷: زنی کلیه حقوق خود را از مهریه و جهیزیه گرفته است؛ و طلاق گرفته، ولی در ضمن طلاق قرار شده که هزار تومان به زوج بدهد، آیا این طلاق رجعی است یا خلع؟

جواب: طلاق خلع، در موردی است که زن از شوهرش ناراضی است و مهریه یا مال دیگر خود را به او می بخشد که طلاقش دهد. و باید صیغه طلاق به این مضمون واقع شود: که زن در مقابل چیزی که بخشیده رها و مطلقه است (خالعتها علی ما بذلت هی طالق) همانگونه که در مسأله ۲۵۹۷ توضیح المسائل بیان شده است. و اگر زن چیزی نبخشد یا صیغه طلاق به این مضمون و عبارت واقع نشود

طلاق رجعی است نه خلع. در مورد سؤال، ظاهراً بخشش واقع نشده و صرف بنا و قرار بخشش، بوده است که اگر چنین بوده، طلاق واقع شده رجعی است نه خلع.

عده

سؤال ۱۶۱۸: زنی که در ازدواج موقت، مطمئن است که حامله نشده است (چون رحم او را خارج کرده اند) آیا باید عده نگه دارد؟

جواب: اگر در سن زنانی باشد که حیض می بیند، باید عده نگه دارد.

سؤال ۱۶۱۹: آیا زن در ایام عده طلاق، لازم است در خانه شوهر بماند؟

جواب: در طلاق رجعی شوهر نمی تواند او را از خانه بیرون کند همانطور که زن نمی تواند از خانه شوهر خارج شود و در طلاق خلع اگر به بذل رجوع کند، طلاق رجعی می شود.

ظهار، ایلاء

سؤال ۱۶۲۰: زنی قرآن را بر سر شوهر زده و گفته از این به بعد برادر من هستید، آیا بر این مرد حرام می شود؟

جواب: زن بر شوهر، حرام نیست.

سؤال ۱۶۲۱: اگر مردی قسم بخورد که با همسرش نزدیکی نکند، آیا بر این قسم اثری مترتب می شود؟

جواب: اگر قسم با شرایط خاص خود- که در کتب فقهی مذکور است- واقع شده باشد در صورتی که مرد با همسر خود نزدیکی کند، باید کفاره مخالفت با قسم را پرداخت کند. و اگر به همسر خود مراجعه نکند، همسر می تواند به حاکم شرع مراجعه کند و حاکم مرد را چهار ماه مهلت می دهد. اگر در این چهار ماه به همسر خود مراجعه نکرد حاکم او را مجبور بر یکی از دو امر می کند یا رجوع و یا طلاق، و اگر هیچ کدام را نپذیرفت مآکل و مشرب را بر او تنگ می گیرد تا یکی از آن دو را اختیار کند و اگر امتناع کرد حاکم او را طلاق می دهد.

سؤال ۱۶۲۲: اگر زوج با زوجه خود بر خلاف امساک به معروف رفتار کند و حاضر به طلاق هم نشود، آیا در صورت درخواست طلاق توسط زوجه از دادگاه، دادگاه می تواند زوج را محکوم به تطلیق زوجه اش کند و در صورت امتناع، خود طلاق بدهد یا نه؟

جواب: در صورتی که با رسیدگی کامل، احراز شود که با رعایت حقوق زوج از طرف زوجه و عدم نشوز او با تمکین از مرد، زوج امساک به معروف ندارد.

حاکم شرع او را ملزم به یکی از دو امر از امساک به معروف یا تسریح به احسان، می کند و در صورت امتناع، زوجه را به تقاضای خودش، مطلقه می کند.

سؤال ۱۶۲۳: اگر پدر یا مادر به فرزند بگویند زنت را طلاق بده؛ آیا باید اطاعت امر ایشان کرد یا خیر؟

جواب: در صورتی که مخالفت امر آنها موجب اذیت و بحد عقوق نرسد؛ طلاق دادن لازم نیست.

سؤال ۱۶۲۴: اگر زن ادعا کند که من مطلقه می باشم، آیا قولش بدون بینه، قبول می شود یا نه؟

جواب: بلی، بدون بینه قبول می شود.

خروج زن از منزل

سؤال ۱۶۲۵: لطفا حکم شرعی خروج زوجه دائم، از منزل را بیان کنید و دلیل و فلسفه آن را ذکر فرمایید.

جواب: بر اساس منابع فقهی، لازم است زوجه به عقد دائم، جهت خروج از منزل رضایت زوج را جلب کند.

از این قانون کلی موارد زیر استثنا شده است:

- ۱- خروج از منزل برای کسب معارف اعتقادی بمقدار لازم و ضروری و همینطور برای فراگیری وظایف شرعی الزامی.
- ۲- خروج برای معالجه بیماری، چنانچه امکان درمان در منزل نباشد.
- ۳- خروج برای فرار از ضررهای جانی و مالی و عرضی.
- ۴- خروج برای انجام واجبات عینی که موقوف بر خروج از منزل است. مانند سفر حج، شرکت در انتخابات و یا نجات نفس محترمه.
- ۵- چنانچه ماندن در منزل، توأم با عسر و حرج غیر قابل تحمل باشد، خروج جایز است.
- ۶- چنانچه در ضمن عقد نکاح انتخاب مسکن و اشتغال به مشاغل اداری به زوجه محول شده باشد. و به عنوان شرط در ضمن عقد، برای خود سلب

محدودیت کرده است.

۷- خروج برای تأمین معاش، چنانچه شوهر او قادر به آن نباشد یا از انفاق سرپیچی کند.

۸- خروج از منزل برای تظلم و دادخواهی.

در غیر این موارد جایز نیست زن بدون اذن شوهر از منزل خارج شود و دلیل این مطلب عبارت از آیه شریفه:

«الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ».

روایاتی که صاحب کتاب وسائل الشیعه در جلد ۱۴، ص ۱۱۲؛ نقل کرده است، و دلالت دارد که «و لا تخرج من بیتها الا باذنه».

و برای آگاهی از فلسفه لزوم پیروی زن از شوهر، در خروج از منزل و امثال آن نیاز به بیان مقدماتی است:

۱- فقهای امامیه عقیده دارند که احکام شرعی، ناشی از ملاکات و اهدافی است که از آنها تعبیر به مصالح و مفاسد می کنند. بر این اساس باید با بر اساس جلب مصلحت و نبایدها برای فرار از مفاسد است.

۲- مصالح و مفاسد، منحصر به امور مادی نیست. بلکه بر اساس جهان بینی اسلامی عمدتاً برای تأمین مصالح معنوی و سعادت اخروی است:

۳- در تشخیص ملاکات احکام اتکای ما بر وحی است. که از علم بی نهایت الهی سرچشمه می گیرد و هیچ گونه خطا و اشتباه در آن تصور نمی شود. بنابراین ما اجمالاً می دانیم که هر دستوری، دارای ملاک مناسب است؛ هرچند از شناخت تفصیلی آن عاجز باشیم.

۴- در ازدواجهای دائم، هزینه زندگی بر عهده شوهر است، که شرح آن در کتابهای فقهی مسطور است.

۵- بر اساس تحقیقات روانشناسان و تجربه تاریخی، مردان نوعاً موجودی هستند که قدرت آنها در تحمل مشکلات و برخورد با ناملایمات بیشتر

از زنان است.

۶- در تشریح قوانین اسلامی، معیار وجود نوعی، ملاکات است نه موارد استثنایی، البته این جهت در مصوبات پارلمانی نیز مورد توجه عقلا می باشد.

۷- یکی از اهداف تربیتی، تحکیم مبانی نظام خانواده است که اساس تمام نظامهای اجتماعی است و چون این نظام هم مانند سایر نظامها، نیاز به مدیر دارد، اسلام از میان اعضای خانواده، شوهر را که تحمل او در مشکلات بیشتر است انتخاب کرده، و هزینه زندگی و مسئولیت فرزندان را در بسیاری از موارد به عهده او قرار داده است. همانگونه که حضانت فرزندان را تا مدت محدودی برای مادر که از عواطف زیادتر برخوردار است مقرر فرموده است.

با توجه به این امور هفت گانه می توان گفت که تحصیل رضایت شوهر در خروج از منزل بر اساس مدیریت شوهر و در قبال پرداخت هزینه همسر، و تحکیم نظام خانواده و حفظ حقوق حقۀ مردان و فرزندان است و ثمرات این مدیریت در برتری نظام خانوادگی افراد متدین، بر سایر خانواده ها مشاهده می شود.

سؤال ۱۶۲۶: اگر مردی برای انتقام و اذیت کردن زن خود به او اجازه ندهد که از منزل خارج شود، آیا زن باید اطاعت کند؟ مثلاً همیشه اجازه می داده به محلی برود؛ ولی حالا برای انتقام اجازه نمی دهد؟

جواب: انتقام گرفتن و اذیت کردن مرد، بر خلاف کرامت انسانی است و مناسب اخلاق اسلامی نمی باشد. ولی اگر به هر جهت اجازه خروج نداد، بر زن است که اطاعت کند.

سؤال ۱۶۲۷: زنی با تحصیلات عالی و تخصص در امور مختلف، می خواهد در ادارات یا کارخانه مشغول به کار شود و از تخصص خود استفاده کند؛ اما شوهر او مخالفت می کند. آیا منع شوهر جایز است؟ آیا زن مدیون هزینه هایی که از بیت المال، خروج تحصیل او شده نیست؟

جواب: چون اشتغال نوعاً ملازم با خروج از منزل و صرف ساعاتی از وقت می باشد، لذا شوهر می تواند منع کند. در این صورت زن مدیون نیست. زیرا

تعهدی نسبت به اشتغال ندارد.

سؤال ۱۶۲۸: اگر شوهری همسر خود را از شرکت در انتخابات و خروج از منزل برای این کار منع کند، آیا زن می تواند بدون اذن او از منزل خارج شده و در انتخابات شرکت کند؟

جواب: در واجب عینی، اذن شوهر به هیچ وجه دخالت ندارد.

سؤال ۱۶۲۹: مردی کارمند با زن کارمندی ازدواج می کند؛ پس از ازدواج، شوهر رضایت به ادامه کارمندی همسرش نمی دهد، با توجه به این که زن در زمان ازدواج کارمند بوده، آیا شوهر حقی دارد یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، چنانچه زوج می دانسته که زوجه اجیر است و با این حال اقدام به ازدواج کرده، حق ممانعت از ادامه کار او را ندارد.

سؤال ۱۶۳۰: آیا محل سکونت فقط با انتخاب شوهر تعیین می گردد، یا این که زن می تواند از قبول سکونت در محل مورد نظر شوهر، خودداری کند؟

جواب: حق تعیین محل سکونت با زوج است، مگر این که در ضمن عقد نکاح این حق برای زوجه شرط شده باشد.

سؤال ۱۶۳۱: زنی در یکی از ادارات شغلی دارد، به شرط ادامه شغل، با مردی ازدواج کرده و زوج هم این شرط را پذیرفته است، آیا بعد از ازدواج زوج می تواند از ادامه شغل زوجه ممانعت کند یا نه؟ و اگر قبل از ازدواج، شاغل نباشد، ولی بعد از ازدواج شغلی اختیار کند و زوج هم مانع نشود، آیا بعد از مدتی می تواند مانع از ادامه شغل زوجه شود یا نه؟

جواب: در فرض سؤال اول، زوج نمی تواند مانع ادامه شغل زوجه خود شود و همچنین در فرض دوم که زوج متوجه بوده و مانع نشده، تا مدت قرارداد تمام نشود، زوج نمی تواند مانع از ادامه شغل او بشود.

سؤال ۱۶۳۲: با وجود این که احسان به والدین واجب است، اگر شوهر اجازه رفتن به منزل آنها را ندهد، آیا می شود، بدون اذن او به منزل والدین رفت؟

جواب: شوهر می تواند زن را از رفتن به خانه پدر منع کند، اما نمی تواند از

احسان به وی منع کند، چون احسان اعم از رفتن به خانه پدر است.

سؤال ۱۶۳۳: اگر زنی از شوهر خود اجازه رفتن به محلی را گرفت، آیا می تواند به محل دیگر برود؟

جواب: اگر رضایت شوهر نسبت به محل دیگر محرز باشد، می تواند برود.

سؤال ۱۶۳۴: آیا زن می تواند بدون اجازه شوهر، برای فراگیری مسائل شرعی یا مسجد یا نماز جمعه یا مجالس مذهبی از خانه خارج شود؟

جواب: اگر فراگیری مسائل شرعی، از واجبات زن باشد و راهی برای فراگیری ندارد جز به خروج از منزل، و مفسده ای نداشته باشد؛ به قدر ضرورت و به اندازه واجب می تواند خارج شود. ولی برای مسجد و غیره بدون اجازه نمی تواند خارج شود.

سؤال ۱۶۳۵: آیا اذن شوهر برای خروج از منزل، در هر خروج باید احراز شود؟ یا همین که بداند راضی است می تواند خارج شود؟

جواب: باید اطمینان به اجازه و رضایت داشته باشد.

سؤال ۱۶۳۶: اگر مرد زنش را از رفتن به مسجد یا نماز یا مجالس مذهبی نهی کند، اگر زن مخالفت کرده و برود، نمازش در این مکانها چگونه خواهد بود؟

جواب: بدون اجازه حرام است برود و اگر رفت با عدم رضایت شوهر، نماز خواندن با لباسی که مال شوهر است و راضی نیست باطل است.

سؤال ۱۶۳۷: خوشبو کردن زنان خودشان را، هنگام رفتن به عروسی و جشن و احساس آن توسط مردان اجنبی چه حکمی دارد؟

جواب: چنانچه موجب تهییج مرد اجنبی شود، جایز نیست.

کار کردن زن در خانه

سؤال ۱۶۳۸: آیا زن می تواند در مقابل کارهایی چون آشپزی و نظافت که در منزل انجام

می دهد، مزد طلب کند؟

جواب: می تواند مزد طلب کند، ولی سزاوار است زن و مرد در امور زندگی با یکدیگر همکاری داشته باشند، که پیوند زناشویی و نظام خانواده، استحکام بیشتری پیدا کند.

سؤال ۱۶۳۹: در عرف معمول است که زن کارهای خانه را انجام می دهد، آیا می توان گفت زن و شوهر با توجه به این عرف، به صورت ارتکازی، عقد را به این مبنا انجام می دهند که زوجه در منزل کار کند؟ لذا زوجه جهت انجام کارهای منزل، آیا مزدی طلبکار نیست؟

جواب: بطور کلی زحمات و کارهایی را که زوجه در خانه شوهر انجام داده است، اگر به دستور شوهر بوده و قصد مجانی بودن و تبرع نکرده، حق مطالبه اجرت المثل را دارد. آیا صرف عرف بلد و ارتکاز موجب عدم استحقاق اجرت نمی شود. و اینکه عقد مبینا علیها واقع شده صرف تخیل است.

سؤال ۱۶۴۰: زنی چند سال قبل در خانه شوهر، علاوه بر انجام امور خانه داری، فرش هم می بافته و قیمت آن صرف در معاش و خرید لوازم خانه و تعمیرات خانه می شده است. ضمناً جهیزیه ای با پول شیربها که قبلاً از شوهر گرفته، به خانه شوهر برده است، که بعضی از آنها فروخته شده، و بعضی مستهلک شده و از بین رفته، فعلاً شوهرش می خواهد او را طلاق بدهد. آیا زن مزبور، حقی دارد یا نه؟

جواب: در فرض سؤال، اموالی که ملک زن بوده، اگر شوهر بدون اذن او فروخته و صرف در تعمیر خانه یا لوازم دیگر کرده، ضامن است و فرقی در این نیست که از جهیزیه فروخته باشد یا از اموال دیگر زن. اما اگر زن به شوهر اذن داده که اموال او را بفروشد، و چیزی را برای خود بخرد، یا مال او در اثر استعمال از بین رفته باشد، شوهر ضامن نیست. و اما فرشی که برای شوهر بافته، اگر به قصد مجانی بوده، حق مطالبه اجرت ندارد. و اگر به امر شوهر و به عنوان اخذ اجرت یافته است، استحقاق اجرت دارد.

سؤال ۱۶۴۱: زید زوجه خود را مطلقه کرده است. قبل از این که جریان طلاق پیش بیاید،

زوجه را مطابق عرف محلی جهت کارگری شالیزار، به کار واداشته است، بفرمائید آیا دست مزد زوجه، به زوج تعلق می گیرد یا به زوجه؟

جواب: مزد کار، زوجه متعلق به خود زوجه است و به زوج مربوط نیست. مگر این که به او بخشیده باشد.

سؤال ۱۶۴۲: زنی که با اجازه شوهر جهت مردم بطور مزدی قالی بافته، آیا این مزد قالی به شوهر می رسد، یا مال خود زن است؟

جواب: اجرت قالی بافی، ملک خود قالی باف است.

سؤال ۱۶۴۳: جهیزیه ای که پدر به دخترش داده، آیا می تواند پس بگیرد یا نه؟

جواب: اگر پدر جهیزیه را تملیک دختر خود کرده، یا به او بخشیده است؛ چنانچه ظاهراً یکی از این دو است، دیگر نمی تواند پس بگیرد.

سؤال ۱۶۴۴: زن کارمندی است که با اجازه شوهر کار می کند و حقوق می گیرد، آیا می تواند حقوق خود را بدون اجازه شوهر مصرف کند، یا صدقه دهد، یا هدیه به کسی بدهد، یا در تمام این موارد، اجازه شوهر لازم است؟

جواب: تصرفات زن در اموال خودش جایز و صحیح است. حتی اگر شوهر نهی کند. بلی در نذر، نذر زن بدون اجازه شوهر باطل است و لازم است با اجازه شوهر باشد.

سؤال ۱۶۴۵: مردی همسرش را طلاق داده است، زن می گوید خدمات من در خانه تبرعی نبوده، لذا مطالبه اجرت المثل می کند. آیا ادعای زن مسموع است یا خیر؟

جواب: از قضیه مورد سؤال اطلاع ندارم. ولی بطور کلی اگر زن به تقاضا و دستور شوهر کار کرده، و قصد تبرع و مجانی نداشته است، حق اجرت المثل دارد.

و ادعای زن مسموع است. مگر این که بینه بر خلاف اقامه شود.

احکام مقاربت

سؤال ۱۶۴۶: آیا استحاضه نیز از نظر روابط زناشویی، حکم حیض را دارد؟

ص: ۴۳۷

جواب: خیر، حکم حیض را - که حرمت نزدیکی علی الإطلاق باشد - ندارد، بلکه اگر مستحاضه، غسلهای واجب خود را انجام دهد؛ نزدیکی شوهر با او حلال است.

سؤال ۱۶۴۷: آیا وطی در دبر زوجه از نظر شرع جایز است؟

جواب: اگر ضرر معتنی به نداشته باشد و زن راضی باشد، کراهت شدید دارد.

سؤال ۱۶۴۸: حدیث «من لا یحضر» از قول پیامبر صلی الله علیه و آله که وطی در دبر زنان امت من بر مردان امت حرام است، آیا صحت دارد؟

جواب: در مسائل فقهی معمولاً روایات مختلف وارد شده و تحقیق درباره آنها شأن فقیه است. و از نظر فقهی حکم همان است که در مسأله قبل بیان شد.

سؤال ۱۶۴۹: جماع کردن رو به قبله یا پشت به قبله و همینطور صحبت کردن در حال جماع چه حکمی دارد؟

جواب: کراهت دارد.

سؤال ۱۶۵۰: وطی در دبر زن حائض، چه حکمی دارد؟ و آیا کفاره دارد؟

جواب: اگر ضرر معتنی به نداشته باشد و زن راضی باشد، کراهت شدید دارد.

ولی کفاره ندارد.

سؤال ۱۶۵۱: اگر پزشکان مردی را از عمل زناشویی منع کنند، آیا زن حق دارد مرد را وادار به این کار کند؟

جواب: اگر از گفته پزشک اطمینان حاصل شد که عمل زناشویی مستلزم ضرر معتد به برای مرد است؛ نباید او را وادار به این عمل کند و همچنین است عکس مسأله.

سؤال ۱۶۵۲: اگر شوهری زنش را در مدت حیض، مجبور به تمکین کرد، حکمش چیست؟

جواب: اگر اجبار به حدی برسد که از زوجه سلب اختیار شود، تکلیفی متوجه او نیست.

سؤال ۱۶۵۳: اگر زنی در زمان حیض، شوهر خود را مجبور به انجام روابط زناشویی کند، حکمش چیست؟

جواب: البته مجبور کردن زن، شوهر خود را به طوری که از وی سلب اختیار شود، عادتاً بعید است. ولی بر فرض تحقق چنین امری، مرد گناه ندارد. ولی کفاره آن را بنابر احتیاط، طبق مسأله ۴۵۳ توضیح المسائل پردازد، و در هر حال کفاره به عهده زن نمی آید.

سؤال ۱۶۵۴: آیا زن و شوهر در زمان حرمت روابط زناشویی می توانند دیگر استمتاع را از یکدیگر بگیرند؟ اگر چه انزال صورت بگیرد؟

جواب: بلی، اشکال ندارد.

سؤال ۱۶۵۵: اگر مرد بخواهد به مسافرتی بیش از چهار ماه برود، آیا باید از همسرش اجازه بگیرد؟ و اگر زن اجازه نداد مسافرت او حرام است؟

جواب: اجازه گرفتن از همسر فی نفسه، لازم نیست. اما چون زن هر چهار ماه یک بار حق مواجهه دارد، لذا در فرض سؤال لازم است اجازه بگیرد که در حقیقت به معنای طلب اسقاط حقیقت است. و اگر بدون اجازه سفر کرد در صورتی که سفر او به قصد ادا نکردن حق زوجه و ترک واجب باشد، سفر او معصیت و حرام است و باید نماز را تمام بخواند. لکن اگر به این قصد نباشد، حرام نیست. هر چند که در این صورت احوط جمع بین قصر و اتمام است. بلی در خصوص سفر واجب تکلیف ساقط است و نیز در سفرهای ضروری عرفی مثل سفر تجارت یا زیارت یا تحصیل علم و نحو آنها تکلیف ساقط است و سفر حرام نیست.

سؤال ۱۶۵۶: آیا جایز است شوهر با آلت مصنوعی یا با چیز دیگری غیر از جسدش همسر خود را از لحاظ جنسی اشباع کند؟

جواب: با دست و هر جای بدن، مانعی ندارد. ولی با غیر جسد هر چه باشد، جایز نیست.

سؤال ۱۶۵۷: با چند مرتبه تمکین نکردن، زن ناشزه (۱) می شود؟

جواب: زن حتی اگر برای یک مرتبه بدون عذر از استمتاع شوهر، جلوگیری کند؛ ناشزه می شود.

سؤال ۱۶۵۸: اگر مرد در روابط زناشویی افراط می کند که برای سلامتی زن یا شوهر مضر می باشد، آیا زن می تواند تمکین نکند؟

جواب: اگر برای زن ضرر داشته باشد، می تواند تمکین نکند. بلکه برای حفظ سلامتی خود، عدم تمکین لازم است؛ اما اگر ضرر متوجه شوهر است؛ نمی تواند تمکین نکند.

سؤال ۱۶۵۹: اگر زن دارای ضعف شدید بدنی باشد و توان تمکین نداشته باشد؛ می تواند تمکین نکند؟

جواب: ضعف غیر قابل تحمل و بیماری، مسقط تکلیف است و زن می تواند تمکین نکند.

سؤال ۱۶۶۰: زنی به خانه شوهر رفته است و سایر استمتاعات صورت گرفته و تنها ازاله بکارت نشده است و حال می گوید: تمکین نمی کنم تا مهر مرا کامل پردازی. در صورتی که ثابت شود از اول قصدش مطالبه مهر بوده، آیا حق امتناع دارد؟

جواب: بلی؛ می تواند از تمکین ممانعت کند تا مهریه را بگیرد.

سؤال ۱۶۶۱: آیا زنی که با افراد نامحرم ارتباط نامشروع دارد ناشزه محسوب می شود؟

جواب: خیر، ناشزه محسوب نمی شود.

سؤال ۱۶۶۲: اگر زن ناشزه حامله باشد، آیا از جهت حمل استحقاق نفقه دارد؟

جواب: در فرض سؤال، زوجه نفقه ندارد. اگر چه حامله باشد.

سؤال ۱۶۶۳: آیا نفقه زوجه مشروط به تمکین است یا مشروط به عدم تحقق نشوز؟

ص: ۴۴۰

جواب: در هر چیزی که اطاعت زوج لازم است، در صورت مخالفت نشوز محقق و نفقه ساقط می شود، مگر در زوجه صغیره غیر قابل استمتاع که نفقه او واجب نیست. اگر چه نشوز درباره او مفهوم ندارد.

سؤال ۱۶۶۴: آیا زوجه غیر مدخوله، همانطور که می تواند تمکین نکند تا مهریه خود را بگیرد، آیا می تواند تمکین نکند تا اجازه ادامه تحصیل، یا غیره را بگیرد؟ ولی سخنی از گرفتن مهر نگوید؟

جواب: معلق کردن تمکین به غیر ادای مهریه که قبول آن بر زوج واجب نیست، جایز نمی باشد.

سؤال ۱۶۶۵: عدم تمکین زوجه غیر مدخوله، برای اخذ مهریه منحصر به دخول است؟ یا شامل سایر استمتاعات و خروج از منزل هم می شود؟

جواب: از سایر استمتاعات نیز می تواند ممانعت کند. ولی نسبت به خروج از خانه ظاهرا استیدان لازم است.

سؤال ۱۶۶۶: زن در چه صورتی ناشزه می شود؟

جواب: در صورتی که بدون اذن شوهر از خانه خارج شود یا خود را برای لذت‌های جنسی در مواقعی که شوهر می خواهد، بدون عذر شرعی مثل ایام عادت در اختیار او قرار ندهد، و از موجبات نفرت مرد پرهیز نکند.

سؤال ۱۶۶۷: آیا حکم نشوز در مورد مرد نیز تحقق دارد؟

جواب: بلی، مرد هم اگر حقوق واجب زن را از قبیل نفقه، و هم‌خوابی رعایت نکرد و امتناع کرد، ناشز می شود و زن می تواند به حاکم شرع مراجعه کند.

سؤال ۱۶۶۸: اگر خانمی بدون اجازه شوهر از منزل خارج شده تکلیف او از لحاظ نماز و روزه چیست، آیا او ناشزه می شود؟

جواب: اگر با لباسی که شوهر در اختیار او گذاشته نماز بخواند، چنانچه شوهر راضی نباشد نمازش باطل است، ولی روزه او صحیح است.

سؤال ۱۶۶۹: آیا مخالفت کردن امر زوج در هر باب موجب نشوز است یا مخصوص است به امر وقاع؟

جواب: مخالفت امر زوج به عدم تمکین و عدم ازاله منقرات و مضاد با تمتع، بلکه ترک تنظیف و تزئین با مطالبه زوج، و بیرون رفتن از خانه بدون اذن زوج، نشوز است.

سؤال ۱۶۷۰: در صورتی که مردی بخواهد علی رغم کراهت، با زوجه خود از دبر نزدیکی کند، آیا زوجه می تواند امتناع کند و تمکین نکند؟

جواب: بلی، می تواند تمکین نکند. و دلیلی نداریم که تمکین کردن نسبت به هر استمتاع جایزی، لازم است.

سؤال ۱۶۷۱: مرد با چند بار تمکین نکردن به عمل زناشویی ناشز می شود؟

جواب: به طور کلی شوهر نمی تواند بدون عذر، از قبیل خوف ضرر یا سفر ضروری و امثال آن، نزدیکی با زوجه خود را بیش از چهار ماه ترک کند. و اگر بیشتر از چهار ماه ترک کرد، ناشز می شود، اما اگر ترک تمکین در کمتر از چهار ماه موجب وقوع زن در حرج یا خوف وقوع وی در حرام باشد، احتیاط آن است که به مقدار رفع این امور تمکین کند.

سؤال ۱۶۷۲: اگر مهریه زوج حال باشد، می فرمایید که زوجه می تواند از ایفای وظایفی که در مقابل شوهر دارد خودداری کند تا مهر به وی تسلیم شود. آیا در صورتی که عروسی واقع شده و زوجه به خانه زوج رفته و خود را تسلیم زوج کرده ولی زوج قادر به مقاربت نشده است، باز زوجه می تواند پس از آن مهریه را به شرح مذکور مطالبه کند و قبل از تسلیم مهریه از ایفای وظایف خودداری کند؟ یا اینکه حق استنکاف با تسلیم تام از بین می رود و فقط زوجه حق مطالبه مهریه را دارد؟

جواب: بلی، در فرض سؤال که مهر حال بوده، زوجه می تواند از ایفای وظایف مربوطه خودداری کند تا تمام مهر خود را بگیرد و تا دخول محقق نشده حق مطالبه مهر باقی است. ولی پس از دخول اگر چه یک بار باشد، دیگر نمی تواند تمکین نکند.

سؤال ۱۶۷۳: اگر مرد به زن امر کند، فلان شکل برایش آرایش کند، یا فلان لباس را در منزل بپوشد و یا به نحو خاصی نظافت کند. آیا زن باید اطاعت کند؟ با توجه به این که زن باید منافیات را از خود دور کند؟

جواب: اطاعت زن از شوهر در امور مربوط به استمتاعات واجب است. و امور مذکوره اگر در این راستا باشد یا ترک آنها موجب نفرت شود، باید اطاعت کند.

وگرنه لازم نیست.

سؤال ۱۶۷۴: اگر خانمی ببیند شوهر او چشم چرانی می کند و با زنهای نامحرم بیش از او گرم می گیرد، آیا می تواند برای متوجه کردن او به این عمل زشتش، تا مدتی به او تمکین نکند؟

جواب: تمکین نکردن جایز نیست. ولی با رعایت مراتب و شرایط نهی از منکر، نهی از منکر کند.

سؤال ۱۶۷۵: اگر مردی به همسرش اجازه ندهد به فیلمهای خاصی نگاه کند، با این که منافی عفت نیست، آیا بدون قصد ریه می تواند نگاه کند؟

جواب: اگر نگاه کردن منافی حقوق شوهر نباشد و مفسده ای همراه نداشته باشد، اجازه ندادن وجهی ندارد.

سؤال ۱۶۷۶: اگر مرد به همسرش بگوید نباید با فلان شخص مثلا مادر، خواهر، برادر... رفت و آمد کنی، آیا زن می تواند آنان را به منزل دعوت کند؟ اگر به نام زن باشد چطور و چنانچه به اسم شوهر بود، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر منافات با حقوق مرد داشته باشد یا منزل شخصی شوهر باشد یا مشترک، زن شرعا حق دعوت ندارد. و نیز اگر ملک شخصی زن است و فرش و اثاث البیت مال شوهر یا عوارض دیگری داشته باشد که با حقوق شوهر منافی است، حق دعوت ندارد.

سؤال ۱۶۷۷: دختری که عقد شده و تاکنون عروسی نکرده است، آیا بیرون رفتن او باید با اجازه پدر باشد یا با اجازه شوهر؟ و نفقه او با کیست؟

ص: ۴۴۳

جواب: بیرون رفتن او از خانه بدون اجازه شوهر خلاف احتیاط است. و نسبت به نفقه اگر حاضر به تمکین و رفتن به خانه شوهر است و شوهر کوتاهی می کند، نفقه او به عهده شوهر است.

سؤال ۱۶۷۸: زن ناشزه ای با ترک منزل بدون اجازه شوهر درخواست کرده که مهر خود را بگیرد و چون شوهر نقدا نمی تواند بپردازد، می گوید به صورت قسطی در چند سال می دهم.

اما زن اصرار دارد که شوهرش منزل مسکونی خود را بفروشد و مهریه او را بدهد، آیا بر مرد لازم است خانه را فروخته و مهریه او را بدهد؟

جواب: در صورتی که شوهر قدرت بر پرداخت مهریه را ندارد، باید به او مهلت داد و در فرض سؤال منزل مسکونی از مستثنیات دین است و توقیف و فروش آن جایز نیست و اگر اختلاف وجود دارد به دادگاه مراجعه شود.

نفقه و مخارج زن و فرزند

سؤال ۱۶۷۹: زنی که تا به حال در روستا زندگی می کرده است و فرزندان وی هم در روستا زندگی می کنند به شهر آمده و از فرزندان خود، نفقه مناسب با شهر را طلب می کند، حکم آن را بیان کنید.

جواب: به طور کلی نفقه مادر در صورت توان فرزند و فقر مادر لازم است و در فرض سؤال، اگر فرزند توان مالی ندارد، تکلیفی ندارد و اگر توان دارد و مادر فقیر است، باید نفقه را مطابق شأن مادر بدهد، یعنی اگر شأن فعلی مادر این است که در شهر زندگی کند، مثل اینکه همه یا اکثر فرزندان و فامیل او در شهر زندگی می کنند و عرفاً شأن او هم این است که در شهر زندگی کند، باید نفقه شهر را به او بدهد، ولی اگر چنین نیست، باید همان نفقه روستا را به او بدهد.

سؤال ۱۶۸۰: اگر زنی حاضر نشود با شوهر به منزل وی برود و بدون اجازه شوهر در خانه پدر بماند، آیا حق نفقه دارد؟

جواب: به طور کلی نفقه زوجه دائمه وقتی بر شوهر واجب است که از او اطاعت کند و در امور مربوط به زناشویی بدون عذر شرعی سرپیچی نکند، و اگر

بدون اذن از خانه خارج شد، نفقه اش ساقط می شود.

سؤال ۱۶۸۱: زوجه ای با مراجعه به دادگاه تقاضای نفقه و مهریه کرده است. دادگاه زوج را برای ادای توضیحات احضار کرده است. زوج در دادگاه اعلام کرده که نفقه در قبال تمکین است و نامبرده فعلاً منکوحه غیر مدخوله است. آیا با توجه به عرف متعارف ایران که چند ماهی زوجین بصورت نامزد می مانند زوجه حق مطالبه نفقه در مدت زمان نامزدی دارد یا خیر؟

جواب: اگر زوجه حاضر به تمکین نبوده، استحقاق نفقه را ندارد.

سؤال ۱۶۸۲: زید با دختر عموی خود ازدواج کرده بعد به جهت اختلاف وی را طلاق می دهد، آیا علاوه بر مهریه، مخارج لباس و نفقه بعد از عقد و قبل از زفاف به عهده زوج می آید؟

جواب: اگر پس از عقد آمادگی برای هرگونه استمتاع داشته، لباس و نفقه دارد.

و در غیر این صورت ندارد.

سؤال ۱۶۸۳: آیا زن می تواند مخارج روزهای آینده را از شوهر مطالبه کند؟

جواب: خیر.

سؤال ۱۶۸۴: آیا زن می تواند مخارج روزهای گذشته را که مرد نپرداخته و زن از پول خود یا پس انداز مخارج روزهای قبل خرج کرده، از شوهر طلب کند؟

جواب: نفقه زن از دیون است که به عهده مرد می باشد. و اگر نپرداخته می تواند مطالبه کند. ولی اگر پس انداز مال شوهر بوده و خرج کرده حق مطالبه مجدد ندارد. چون به حقیقت رسیده است.

سؤال ۱۶۸۵: در صورتی که زن از شوهر خود مطالبه منزل جدا کند و بگوید در منزلی که پدر و مادر شوهر باشند حاضر به زندگی نیستم، آیا بر شوهر لازم است که به خواسته زن خود جامعه عمل بپوشد یا خیر؟ در صورتی که مرد به خواسته زن جامعه عمل نپوشاند و زن هم حاضر به زندگی نشود و به منزل پدرش برود و بگوید تا منزل جداگانه تهیه نکنی به خانه ات

ص: ۴۴۵

نمی آیم، آیا زن ناشزه می شود؟ در صورتی که زوج تمکن مالی نداشته باشد و قادر به جدا کردن منزل نباشد، وظیفه اش چیست؟

جواب: از قضیه شخصی اطلاع ندارم. به طور کلی بر شوهر واجب است مسکن مناسب با شأن زن و متعارف محل تهیه کند و منزل جداگانه لازم نیست.

مگر این که داشتن منزل جداگانه از شئون آن زن باشد.

سؤال ۱۶۸۶: شخصی عیال گرفته و بعد از ازدواج معلوم شده که چند سال قبل از ازدواج عیال نامبرده مبتلا به مرضی بوده است. در موقع خواستگاری هم زوج نمی دانسته که این مرض را دارد، حال احتیاج به عمل جراحی و مخارج زیادی می باشد، آیا مخارج درمان چنین مرضی به عهده زوج است یا به عهده زوجه؟ و بر فرض این که به عهده زوج باشد، آیا در صورت عدم اقدام زوج به معالجه، می تواند او را اجبار کند یا خیر و همچنین اگر به عهده زوجه باشد، آیا زوج می تواند او را اجبار به معالجه کند یا خیر؟

جواب: مخارج معالجه زوجه به مقدار متعارف بر عهده زوج است و زاید بر آن به عهده خود زوجه است و در این مسأله فرقی بین مرضی قبل از ازدواج و بعد از آن نیست. در عین حال سزاوار است که زوج کوتاهی نکند، خصوصاً اگر زن توان مالی نداشته باشد. و در مقدار متعارف، زوجه حق دارد زوج را الزام کند و در زاید بر متعارف که بر عهده خود زوجه است، زوج حق الزام ندارد، مگر از باب امر به معروف.

سؤال ۱۶۸۷: آیا زن حق دارد از زندگی در خانه ای که در آنجا پدر شوهر و مادر شوهر زندگی می کنند امتناع و درخواست منزل جداگانه بکند؟

جواب: به طور کلی بر شوهر واجب است مسکن مناسب به شأن زن و متعارف محل، تهیه کند و منزل جداگانه لازم نیست. مگر این که داشتن منزل جداگانه از شئون آن زن باشد.

سؤال ۱۶۸۸: اگر اولاد قدرت بر کسب و کار داشته باشند و دنبال کار نروند، آیا در این فرض نفقه آنان بر پدر واجب است؟

جواب: در این فرض انفاق واجب نیست. چون در صورتی انفاق بر فرزندان واجب است که فقیر باشند و کسانی که قدرت بر کسب و کار دارند و کار نمی کنند، فقیر محسوب نمی شوند.

سؤال ۱۶۸۹: اگر خانمی ماهانه از شوهرش برای مخارج تغذیه خانواده پول می گیرد و هر ماه مقداری را پس انداز می کند آیا می تواند بدون اذن شوهر برای خودش یا بچه ها با این پول لباس یا چیز دیگری بخرد؟

جواب: اگر ماهانه را تملیک او کرده و اختیار مصرف را به او داده است، می تواند لباس و غیره بگیرد و نیز اگر ماهانه نفقه واجب خود زن است که به او داده، اختیار با زن است. اما نسبت به مخارجی که برای بچه ها داده زن چنین اختیاری ندارد، مگر از پدر آنان اذن بگیرد.

سؤال ۱۶۹۰: آیا مرد می تواند پولهایی را که زن با صرفه جویی در مخارج خانه پس انداز کرده، از زن طلب کند؟

جواب: اگر حق النفقه زن بوده و به مقدار متعارف و به عنوان حق النفقه به او داده است، و زن از مخارج خود کم گذاشته، حق پس گرفتن ندارد. و اگر زیادتر داده یا به عنوان دیگر داده و کم گذاشته است، مثلاً مصرف بچه ها نکرده، می تواند پس بگیرد.

سؤال ۱۶۹۱: آیا جایز است زن بدون اجازه شوهر دست در جیب او کرده و برای مخارج خانه یا فرزندان پولی را بردارد؟ در فرض اینکه شوهر نفقه می پردازد و یا نمی پردازد؟

جواب: در صورتی که نفقه را می پردازد جایز نیست. و در صورت دوم می تواند بدون اجازه شوهر نفقه خود را از مال او بردارد.

سؤال ۱۶۹۲: اگر زنی بدون اجازه شوهر از مال او بردارد و می داند رضایت وی را، یا احتمال می دهد، چه حکمی دارد؟

جواب: با احراز رضایت مانعی ندارد. ولی در صورت احتمال جایز نیست.

سؤال ۱۶۹۳: اگر زنی از پولی که شوهر برای مخارج خانه می دهد مجلس روضه یا ختم

انعام و امثال اینها را بگیرد، آیا جایز است؟

جواب: اگر پول را تملیک او کرده و اختیار مصرف آن را به زن داده یا بداند راضی است، مانعی ندارد و گرنه جایز نیست

سؤال ۱۶۹۴: خانمی مریض است و هر ماه چند هزار تومان خرج دارو و دکتر او می شود و شوهر او هم به همین علت چندین هزار تومان قرض دارد و این خانم زمینی دارد که یک میلیون تومان ارزش دارد. آیا شوهر می تواند بابت مخارجی که کرده است از قیمت زمین خانم کسر کند؟ و آیا خانم با چنین وضعی مستطیع بوده و حج بر او واجب است؟

جواب: در صورتی که شوهر پولی که پرداخته به قصد مجانیت و رایگان نبوده، می تواند از همسر خود مطالبه کند. و زن اگر بتواند با فروش زمین به مکه برود و مشکلی در زندگی نداشته باشد و نیاز به همراه داشتن کسی در سفر نداشته باشد، حج بر او واجب است.

سؤال ۱۶۹۵: زنی به سبب آتش سوزی در خانه شوهر، در بیمارستان بستری و سپس فوت شده است، آیا هزینه بیمارستان او بر عهده شوهر است یا خیر؟

جواب: هزینه بیمارستان به عهده شوهر نیست. ولی اگر مخارج را بدون خواهش زن انجام داده و قصد قرض نداشته است، نمی تواند از مال او بردارد.

سؤال ۱۶۹۶: زنی منزل شوهر خود را بی اجازه شوهر ترک کرده و تمکین نمی کند. بعدا معلوم شد که علت این بود که شوهر او را اذیت می کرده و کتک می زده و موجبات شکنجه روحی او را فراهم می کرده است، آیا در این فرض حق مطالبه نفقه خود را دارد؟

جواب: اذیت و کتک زدن هر کس خصوصا زوجه انسان کار زشت و حرامی است و کتک زدن در مواردی موجب دیه می شود؛ در هر صورت نفقه زن در صورت عدم تمکین ساقط است. ولی اگر زوج بواسطه اذیت کردن و کتک زدن امکان تمکین زوجه را از بین برده و او مضطر به ترک منزل شده است مستحق نفقه می باشد.

سؤال ۱۶۹۷: زنی بعد از طلاق پسر خود را که بیش از دو سال داشته به مدت دو سال نزد

خود نگه داشته است و فعلا که پدر بچه می خواهد بچه را بگیرد می گوید باید مخارج دو ساله بچه را بدهی تا او را تحویل دهم. آیا مادر حق مطالبه نفقه گذشته کودک را دارد؟

جواب: در صورتی که شوهر نفقه فرزند خود را نپرداخته معصیت کرده است.

اما مادر حق مطالبه نفقه گذشته فرزند خود را ندارد.

سؤال ۱۶۹۸: زن ناشزه ای که بدون اجازه شوهر منزل شوهر را ترک کرده است، دختر دو ساله خود را همراه خود برده است و نسبت به ملاقات پدر با او محدودیت قائل می شود، آیا جایز است این زن چنین کاری بکند؟ و آیا در این حال نفقه دختر بر مرد است و زن می تواند مطالبه کند؟

جواب: حکم کلی مسأله این است که مادر نسبت به تربیت و نگهداری دختر بچه تا هفت سالگی بر پدر حق تقدم دارد و جایز نیست پدر در این مدت بچه را از مادرش بگیرد. ولی مادر حق محدود کردن ملاقات پدر و دختر را ندارد. و نفقه بچه بر پدر است. اما ملزم نیست آن را به صورت نقدی یا غیر نقدی تحویل مادر دهد. و مادر حق مطالبه و درخواست نفقه کودک را ندارد.

سؤال ۱۶۹۹: آیا پرداخت نفقه ولد الزنا بر پدر عرفی واجب است یا خیر؟

جواب: بلی، بعید نیست نفقه بر زانی باشد.

سؤال ۱۷۰۰: آیا ولایت و حضانت ولد الزنا با پدر عرفی است یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال، ظاهرا ولایت و سرپرستی ولد با پدر عرفی و زانی است. البته در صورتی که پسر باشد تا ۲ سال و اگر دختر باشد تا ۷ سال حق حضانت با مادر است. بعد از آن با پدر عرفی است.

سؤال ۱۷۰۱: نفقه زندانی بر عهده چه کسی است؟ بیت المال یا خود افراد؟ آیا تمکن مالی و عدم آن، نوع جرم، قدرت و توان بر کار و غیر آن، حدود و تعزیری بودن، فرقی در تأمین نفقه وی دارد یا خیر؟ افراد واجب النفقه زندانی چگونه؟

جواب: بطور کلی در مواردی که زندان کردن شخص مشروع باشد و خود شخص تمکن تأمین نفقه خود را دارد، وجهی برای پرداخت نفقه او از بیت المال

مسلمانان نیست. بلی اگر فقیر باشد و زندانی شدن او مانع تهیه معاش خود و عائله اش شده، حکم او حکم سایر فقرا است. که نفقه او و عائله اش از بیت المال تأمین می شود و خلاصه مقتضای قاعده این است که نفقه هر کس به عهده خودش می باشد. ولی در مورد زندانی باید تفصیل داد بین غنی و فقیر، که فقیر به جهت فقر از بیت المال تأمین می شود. بلی در موردی که زندانی متهم شده و هنوز جرم او به اثبات نرسیده تا قبل از ثبوت جرم نفقه اش بر بیت المال است چون زندانی شدن او به لحاظ مصالح نظام و عامه مردم است. بلی ظاهراً مصلحت حکومت ایجاب می کند که فرقی بین زندانیان نگذارد و یا مصلحت نباشد که نفقه زندانی از خارج تأمین شود. البته روایاتی وارد شده (وسائل، کتاب الحدود) که نفقه محکوم به حبس ابد و سارق و مرتد از بیت المال تأمین می شود، ولی ظاهر این موارد همان موارد فقر زندانی است، لذا اقوی همان تفصیل می باشد.

پوشش زن و مرد

سؤال ۱۷۰۲: آیا استفاده از مقنعه و مانتو و روسری بهتر است یا چادر؟

جواب: استفاده از چادر بهتر است.

سؤال ۱۷۰۳: زنی هستم دوست دارم مانتو و روسری بپوشم، اما شوهرم می گوید باید چادر بپوشی. وظیفه من چیست؟

جواب: نظر شوهر را رعایت کنید.

سؤال ۱۷۰۴: دانشجوی دکتری هستم و در بعضی بخشهای بیمارستان با وجود نامحرم باید چادر خود را بردارم، که ناچار حجاب کمتر می شود. لطفاً بفرمایید تکلیف من چیست؟

جواب: اصرار مسئولان مجوز عدم رعایت پوشش به مقدار واجب نمی شود.

و موافقت آنان جایز نیست. ولی با توجه به لزوم و اهمیت تحصیل و تخصیص در رشته مامایی، در صورتی که ضرورت یعنی ناچاری اقتضا کرد، به مقدار ضرورت از پوشش واجب خود بکاهید. و در هر صورت نگاه عمدی نامحرم جایز نیست. و اگر ضرورت پزشکی و حفظ جان مسلمانان گرچه در آینده متوقف بر تحصیل و

آموزش فعلی باشد، ارتکاب فعل حرام، مثل نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم و امثال آن به قدر ضرورت مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۰۵: پوشش زن در مقابل زن چه مقدار است؟

جواب: مقدار واجب پوشاندن عورتین (قبل و دبر) است و مازاد واجب نیست. و این که برخی از زنها فکر می کنند که حتی به عورت زن دیگر می توانند نظر کنند و یا ستر عورت واجب نیست، اشتباه محض است.

سؤال ۱۷۰۶: آیا زنان و مردان محرم که رعایت ستر را نسبت به یکدیگر نمی کنند مرتکب حرام می شوند؟

جواب: چنانچه موضعی را که معمولاً از محارم پنهان نمی کنند پوشانند، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۰۷: پوشاندن صورت و دستها تا مچ و روی پاها برای زن در نماز واجب است یا نه؟ و در صورت واجب نبودن اگر زن بداند مرد اجنبی بقصد ریه و شهوت به او نگاه می کند، آیا ستر آنها بر او واجب می شود یا خیر؟

جواب: اگر نامحرمی نباشد پوشاندن آنها در نماز واجب نیست، و در صورت علم به نگاه نامحرم - چه در حال نماز و چه در غیر نماز - پوشاندن روی پا لازم است، و بنا بر احتیاط صورت و دستها را نیز بپوشاند.

سؤال ۱۷۰۸: آیا موی ابرو گرفتن، سرمه کشیدن، ساعت مخصوص بستن، انگشتر و عینک زیبا زدن، برای خانمها زینت محسوب می شود، که پوشش آنها لازم باشد؟

جواب: بطور کلی آنچه عرفاً زینت محسوب می شود، پوشش آن لازم است.

سؤال ۱۷۰۹: پوشیدن لباسهایی که حجم بدن در آنها پیداست، اگر چه پوست بدن پیدا نباشد، در خارج از منزل چه حکمی دارد؟

جواب: اگر مهیج نباشد و مفسده هم نداشته باشد، و زینت هم محسوب نشود، مانعی ندارد.

ص: ۴۵۱

سؤال ۱۷۱۰: آیا مرد می تواند زن را مجبور به زدن پوشیه یا پوشیدن لباس خاصی کند؟

جواب: اگر به ملاحظه حفظ عفت و عصمت او باشد و یا نهی از پوشیدن لباس خاصی بکند، که پوشیدن آن محرک شهوت دیگران و موجب انحراف افراد و بی حیایی و بی حجابی است، لازم است مرد او را موعظه و نصیحت کند. و بر زن است که نصایح او را گوش کند.

سؤال ۱۷۱۱: مقصود از لباس شهرت چیست؟ و آیا چادر سفیدی که موجب انگشت نما شدن شود از مصادیق لباس شهرت است؟

جواب: مقصود از لباس شهرت لباسی است که عرفاً زننده باشد و از جهت زننده بودن انگشت نما باشد. یا مناسب زنی و شأن شخص، از حیث جنس یا رنگ یا نوع دوخت و امثال آن نباشد.

سؤال ۱۷۱۲: آیا زن می تواند بدون پوشش نزد برادر شوهر ظاهر شود؟

جواب: برادر شوهر مانند سایر مردهای اجنبی، نامحرم است.

سؤال ۱۷۱۳: پوشیدن جوراب تنها برای خانمها در صورتی که چادر داشته باشند، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر جوراب بشره را بپوشاند و مفسده نداشته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۱۴: اشخاصی در یک خانه و یک طبقه عمارت می باشند، با اینکه فامیل هستند نامحرم نیز هستند، ولی هیچ گونه خطری از جهت ریه و غیر از آن در کار نیست و همیشه با هم نشست و برخاست دارند. و از لحاظ خورد و خواب و خرید لوازم منزل مخلوط هستند.

دست و صورت باز و از حیث حجاب محجوب نیستند. چون از این حیث برایشان دشوار است، آیا ترخیصی هست؟ یا مثل خارج منزل وظیفه نامحرم که اجنبیه باید از اجنبی مستور باشد، در اینجا هم جاری شود؟

جواب: دلیلی بر تفاوت حکم بین غیر محارم بنظر نرسیده است.

سؤال ۱۷۱۵: آیا خواهر، مادر، عمه، خاله و ولد الزنا با او محرم می باشند یا خیر؟

جواب: بلی، همه اینها محرم می باشند.

نظر به نامحرم و گفتگو و تماس با او

سؤال ۱۷۱۶: شرکت یک خانم مسلمان متدین در مراکز آموزشی و دانشکده ها جهت تعلیم و تعلم چه صورت دارد؟ در صورتی که اکثر اساتید مردند و در کلاسها اغلب خانمها حجاب ندارند؟

جواب: با رعایت حجاب و اکتفا به مقدار ضروری از نگاه و صحبت، مانعی ندارد. و عدم رعایت دیگران برای کسی که رعایت می کند، اشکالی بوجود نمی آورد.

سؤال ۱۷۱۷: در بعضی ممالک مسأله محرم و نامحرم چندان مورد اهمیت نیست. خصوصاً روستائینان، مثلاً زن خود را از برادر شوهر حفظ نمی کند و او را به منزله برادر واقعی می داند.

چنانچه متقابلاً او هم وی را خواهر خویش می داند و چه بسا مصافحه می کنند یا همدیگر را می بوسند یا دختر عمو و دختر دایی با پسرخاله یا عموزاده مصافحه و روبوسی می کنند، این عمل چون از روی سادگی و بدون قصد ربه می باشد آیا اشکال دارد؟ و بر فرض محذور داشتن، از روی پارچه حکمش چیست؟

جواب: هیچ یک از موارد فوق جایز نیست. و بهتر است از روی پارچه نیز اجتناب شود.

سؤال ۱۷۱۸: در محیط دانشگاههای کشورهای غربی هنگام برخورد با اساتید زن یا دانشجویان دختر، ناگزیر از مصافحه هستیم. و گرنه حمل بر سوء ادب دانشجویان مسلمان می شود، تکلیف چیست؟

جواب: لازم است به آنها تفهیم کنید که عدم مصافحه با زن اجنبی ناشی از سوء ادب نیست. بلکه معلول عقیده اسلامی و تعهد به احکام آن است (۱).

سؤال ۱۷۱۹: صحبت کردن مرد با زن نامحرم چه حکمی دارد؟

جواب: اگر توأم با قصد لذت و شهوت نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۲۰: شخصی علاقه مند به دختری است جهت ازدواج، و چون تمکن مالی ندارد و

ص: ۴۵۳

حیاء مانع است پدر و مادر را در جریان بگذارد، آیا می تواند با او صحبت کند یا بنویسد که خواهان ازدواج با او می باشد؟

جواب: اطلاع به او فی نفسه اشکالی ندارد. مگر این که موجب مفسده یا متهم شدن بشود.

سؤال ۱۷۲۱: در یک خانه چند برادر با خانواده خود زندگی می کنند. گاهی به حسب اتفاق برادر به زن برادر نگاه و گاهی هم شوخی می کند. با عادی بودن این جریان، حکم مسأله چیست؟

جواب: نگاه به زن نامحرم جایز نیست. اگر چه زن برادر باشد و در یک جا زندگی کنند و مزاح و شوخی توأم با قصد لذت جایز نیست.

گوش دادن به آواز و تلاوت زنان نامحرم

سؤال ۱۷۲۲: استماع صدای زنان نامحرم به هنگام تلاوت قرآن از طریق نوار ضبط صوت جایز است یا نه؟

جواب: اگر موجب تهییج شود، اشکال دارد.

سؤال ۱۷۲۳: آیا شنیدن صدای زن در مورد قرآن، سرود، همخوانی جایز است؟

جواب: اگر به قصد ریبه (۱) و التذاذ باشد جایز نیست و الا مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۲۴: استماع معلم مرد، صدای زن نامحرم را به هنگام تلاوت قرآن با لحن، در امر آموزش چه حکمی دارد؟

جواب: بهتر، بلکه لازم است در آموزش از آموزگاران زن استفاده شود.

سؤال ۱۷۲۵: گوش فرادادن به خواننده زن اگر باعث تحریک نشود، چگونه است؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۱۷۲۶: گوش دادن به دکلمه زن که از صدای جمهوری اسلامی پخش می شود

ص: ۴۵۴

چگونه است؟

جواب: اگر عنوان غنا نداشته باشد و محرک نیز نباشد، مانعی ندارد.

فیلم و عکس نامحرم

سؤال ۱۷۲۷: دیدن زنان غیر مسلمان در تلویزیون که پوشش مناسب و کافی ندارند، آیا جایز است؟

جواب: در صورتی که قصد ربه و لذت نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۲۸: نظر حضرت عالی پیرامون فیلمهای تحریک آمیز که از سیمای جمهوری اسلامی پخش می شود چیست؟

جواب: تماشا کردن فیلم های محرک، جایز نیست.

سؤال ۱۷۲۹: نظر کردن به تصویر زنان جوان و آرایش کرده در فیلمهای سینمایی که از تلویزیون پخش می شود چه حکمی دارد؟ فیلم های خارجی چطور؟

جواب: در صورتی که شناخته شده باشند و یا موجب تهییج شود، اشکال دارد.

سؤال ۱۷۳۰: استفاده از فیلمهای مستهجن و ماهواره ای چگونه است؟

جواب: استفاده از فیلمهای فوق که به منظور انحراف تدارک دیده شده، جایز نیست.

سؤال ۱۷۳۱: آیا بانوان می توانند عکسهایی را که بدون پوشش گرفته اند، به دوستانشان هدیه بدهند؟

جواب: در صورتی که اطمینان داشته باشند در اختیار مرد اجنبی قرار نمی گیرد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۳۲: تکلیف کسانی که به کشورهای خارجی سفر می کنند و با عکسهای سکسی مواجه می گردند چیست؟

جواب: از نظر به آنها اجتناب کنند.

سؤال ۱۷۳۳: گرفتن عکس از بانوان بدون پوشش اسلامی در صورتی که عکس گیرنده، محرم و ظاهر کننده فیلم نامحرم است، آیا جایز است؟

جواب: در مفروض سؤال، گرفتن عکس مانعی ندارد. و ظاهر کردن در صورتی که صاحب عکس ناشناخته باشد و احتمال مفسده در کار نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۳۴: در صورت جایز نبودن عکس گرفتن بدون پوشش، آیا بر مرد واجب است همسرش را از این عمل بازدارد؟
جواب: از موارد نهی از منکر است.

دست زدن و رقص

سؤال ۱۷۳۵: دست زدن و کف زدن به جهت شادی در عروسی یا برای تشویق یا برای اعیاد و میلاد معصومین علیهم السلام چه حکمی دارد؟

جواب: به طور کلی کف زدن در مساجد و حسینیه ها و اماکن مقدس، اگر عرفا هتک باشد جایز نیست، و در غیر آنها هم با توجه به اینکه در طول تاریخ اسلام و تشیع، شعار مسلمانان ذکر صلوات بوده است، خصوصا در مجالسی که به نام و یاد ائمه علیهم السلام تشکیل شده، لذا مناسب است مسلمانان احساسات و علائق مذهبی خویش را با فرستادن صلوات ابراز دارند.

سؤال ۱۷۳۶: دست زدن در مجالس جشن عروسی و غیره چه حکمی دارد؟ اگر همراه با دست به قابلمه و طشت زده شود چه حکمی دارد؟

جواب: مانعی ندارد. مشروط بر اینکه مجلس لهو و لعب نشود.

سؤال ۱۷۳۷: رقص زن برای زن و رقص مرد برای مرد چگونه است؟

جواب: به طور کلی رقص نوعا منشأ فساد و از بین رفتن حیاء است و احتیاط در ترک رقص و عدم حضور در مجلس رقص است.

سؤال ۱۷۳۸: رقص زن در مقابل شوهر چه حکمی دارد؟

جواب: جایز است.

سؤال ۱۷۳۹: حکم نشستن زن در تالارها و مجالس عروسی چیست؟ در صورتی که خانمی مشغول رقص باشد؟

جواب: احتیاط در عدم حضور در مجلس رقص است.

سؤال ۱۷۴۰: اخیراً در محلّ ما موقعی که خانمها دور هم جمع می شوند، برای سرگرمی بدون غنا و آواز، دایره و دف می زنند و کف و دست افشانی می کنند، حکم شرعی را مرقوم فرمایید؟

جواب: کف و دست زدن مانعی ندارد. ولی از دایره و دف اجتناب نمایید.

ارتداد یا اعتقادات فاسد زن یا شوهر

سؤال ۱۷۴۱: شخصی نسبت به ائمه اطهار علیهم السلام و عزاداری اهانت می کند، آیا مرتد شده و زن وی از او جدا می شود؟

جواب: اگر ناصبی شود، یعنی دشمنی با اهل بیت علیهم السلام را جزء وظایف دینی خود بداند، مرتد است. و زن او خودبخود از او جدا خواهد شد.

سؤال ۱۷۴۲: زن یا شوهر با اینکه منکر نماز نیست، اما نماز نمی خواند. آیا می شود با او زندگی کرد؟

جواب: زوجیت باقی است. ولی باید امر به معروف و نهی از منکر را ادامه دهید.

سؤال ۱۷۴۳: مردی بهایی خود را شیعه دوازده امامی معرفی کرده و با یک دختر شیعه ازدواج دائمی کرده است. پس از مدتی کشف خلاف شده، وظیفه چیست؟

جواب: در فرض سؤال که بهایی بودن زوج برای زوجه محرز شده باشد، باید بلافاصله از او جدا شود و بودن نزد بهایی حرام است و محتاج به طلاق نیست و پس از منقضی شدن عده، می تواند بدون طلاق با مرد مسلمان ازدواج کند.

سؤال ۱۷۴۴: زنی در خانه شوهر آزادی کافی در انجام واجبات ندارد، فقط شوهرش چند

ص: ۴۵۷

روزی از ماه مبارک رمضان را روزه می گیرد و نماز می خواند و بقیه سال را بدون عذر نماز نمی خواند: وظیفه همسرش بعد از مراحل امر به معروف و نهی از منکر و عدم تأثیر چیست؟ آیا حق جدایی دارد؟

جواب: شوهر حق منع همسر از انجام واجبات را ندارد و زن باید واجبات را انجام دهد و لو با مخالفت شوهر مواجه شود و اگر نمی گذارد باید به دادگاه شرعی مراجعه کند و از او شکایت کند و حتی حاکم شرع در برخی اوقات می تواند حکم به طلاق دهد.

کنترل جمعیت و جلوگیری از بارداری

سؤال ۱۷۴۵: با توجه به لزوم کنترل جمعیت، آیا بستن لوله های رحم در خانمها اشکال دارد؟

جواب: برای مدت موقت مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۴۶: بستن مجرای تناسلی مرد و زن برای عقیم شدن، چه حکمی دارد؟

جواب: قطع رگ و عقیم شدن نقص است. و جایز نیست انسان خود را عقیم و ناقص کند. برای کنترل موالید راههای دیگر هست، مثل عزل نطفه و غیره که شرعا بی اشکال است. و همین طور است نسبت به بانوان. بلی بستن لوله ها به نحو موقت با رعایت مسائل محرم و نامحرمی مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۴۷: آیا اسلام موافق با رشد جمعیت است؟

جواب: اسلام موافق با رشد جمعیت است از نظر این که آمار مسلمانان هرچه بیشتر باشد دلیل بر عظمت و قدرت آنها است. ولی در برخی از شرایط خاص به عنوان آن شرایط موافق با رشد جمعیت نیست.

سؤال ۱۷۴۸: آیا گذاشتن دستگاه آی.یو.دی (DUI) درون رحم برای جلوگیری از بارداری جایز است؟

جواب: از نظر جلوگیری از حمل با رضایت زن و شوهر مانعی ندارد. ولی اگر

مستلزم نظر غیر به عورت زن است اشکال دارد، اگر چه دکتری که این کار را انجام می دهد زن باشد.

سؤال ۱۷۴۹: خانمی نمی دانسته که گذاشتن دستگاه درون رحم اگر مستلزم نظر به عورتین باشد جایز نیست و این کار را انجام داد. حالا که فهمیده است آیا باید آن را بیرون بیاورد؟ با توجه به این که اگر آن را خارج نکند مجبور است هر چند وقت یک بار برای معاینه نزد دکتر برود و این مستلزم نگاه غیر به عورتین اوست؟

جواب: خارج کردن آن بالفعل لازم نیست. ولی در زمانی که بیرون نیوردن آن ملازم با نگاه غیر به عورتین او باشد، لازم است آن را خارج کند.

سؤال ۱۷۵۰: اگر دکترها به خانمی بگویند در صورتی که حامله شوی برایت خطر جانی دارد.

آیا زن می تواند لوله های رحم خود را ببندد؟ اگر چه مستلزم عقیم شدن دائم، یا مستلزم نگاه غیر به عورتین باشد؟ آیا این از مصادیق اضطرار است؟

جواب: اگر پزشک متخصص بص بگوید و از گفته او اطمینان حاصل شود، مانعی ندارد. و نگاه غیر در حد اضطرار و ناچاری جایز است.

سؤال ۱۷۵۱: آیا جایز است که زن بدون اذن و رضایت شوهر خود، کاری کند که حامله نشود، مثل این که قرص مصرف کند؟
جواب: اگر ضرر زیاد نداشته باشد جایز است. اگر چه شوهرش راضی نباشد.

کورتاز (سقط جنین)

(۱)

سؤال ۱۷۵۲: حکم اسلام در مورد سقط جنین چیست؟

جواب: اسقاط جنین جایز نیست، مگر این که در جان مادر در معرض خطر باشد یا بقای جنین منجر به بیماری غیر قابل تحمل مادر شود. که با احراز یکی از این دو امر، اسقاط مانعی ندارد.

ص: ۴۵۹

۱-۱) - در ارتباط با دیه سقط جنین به مباحث دیات ص ۵۴۷ مراجعه شود و در ارتباط با کفاره به مسأله ۱۹۲۸، ص ۵۴۱ مراجعه شود.

سؤال ۱۷۵۳: اگر زن و شوهر مجتمعا جنین را اسقاط کنند، آیا دیه تنصیف شده و یا اینکه به بقیه وارث می رسد؟ و آیا دیه را در هر حال باید بدهند و یا در صورت طلب وراثت و یا حاکم؟

جواب: دیه به سایر وارث می رسد، اگر چه لامحاله طبقه بعدی خواهند بود. و نیازی به حکم حاکم ندارد.

سؤال ۱۷۵۴: لطفا مواردی که اسقاط حمل در آن موارد اشکال ندارد، بیان کنید؟

جواب: اسقاط حمل در موارد زیر بلا مانع است:

۱- اگر طبق تشخیص پزشک متخصص و مورد اطمینان بقای جنین موجب مرگ جنین و مادر، هر دو بشود. ولی اگر جنین سقط شود، مادر زنده می ماند.

۲- اگر ولوج روح نشده است و طبق تشخیص پزشک متخصص و مورد اطمینان بقای حمل برای مادر خطر جانی دارد، یا مستلزم ضرر و درد غیر قابل تحمل باشد.

۳- اگر ولوج روح نشده و زن حامل اطمینان دارد که بدون اسقاط حمل، مورد اذیت و آزار روحی یا جسمی غیر قابل تحمل قرار می گیرد و در عسر و حرج شدید واقع می شود، در این صورت نیز اسقاط بعید نیست که حرام نباشد.

ضمنا در تمام این موارد اگر اسقاط کرد، دیه دارد، که بر عهده اسقاطکننده است و اگر سقط بعد از ولوج روح باشد علاوه بر دیه کفاره هم دارد.

سؤال ۱۷۵۵: اگر زن آبستن به طیب مراجعه کند و طیب او را سقط جنین کند، آیا طیب قصاص می شود؟

جواب: خیر، بلکه محکوم به دیه است.

سؤال ۱۷۵۶: فعلا با دستگاههای مجهز تشخیص می دهند که جنین چه وضعیتی دارد.

حال اگر متوجه شدند که جنین مرده به دنیا می آید یا بعد از چند روز می میرد، آیا اجازه دارند که جنین را سقط کنند؟

جواب: اولاً حصول یقین و قطع به مسأله بعید است و بر فرض حصول قطع نیز، سقط جایز نیست.

سؤال ۱۷۵۷: در میان پزشکان متخصص دو نظریه در رابطه با دستگاه درونی رحم (D.U.I) وجود دارد: الف- ممانعت از انعقاد نطفه می کند. ب- بعد از انعقاد نطفه موجب دفع نطفه می گردد. در فرض سؤال، تکلیف در دو مورد زیر چیست؟

الف- استفاده از آن در صورت شک بین دو نظریه.

ب- استفاده از آن در صورت تبعیت نظریه (ب).

جواب: الف- در صورت شک مانعی ندارد. مگر این که موجب عقیم شدن دائمی شود. ب- اگر بدانند که موجب دفع نطفه می شود جایز نیست.

سؤال ۱۷۵۸: تکلیف عقیم کردن بانوان که در زایمانهای قبلی فرزندان ناقص الخلقه و یا دارای بیماری ارثی (جسمی و روانی) به دنیا آورده اند چیست؟

جواب: صرف ناقص الخلقه بودن نوزاد قبلی یا بیماری ارثی مجوز عقیم کردن نمی شود. بلی اگر محرز باشد که زایمانهای بعدی ملازم با عسر و حرج شدید و غیر قابل تحمل است، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۵۹: بستن لوله های رحم منجر به قطع حاملگی می شود و ایجاد زمینه برای امکان آبستنی مجدد، مستلزم عمل جراحی میکروسکوپی و دقیق است که در مراکز مجهز امکان پذیر است، و شانس حاملگی مجدد در بهترین مراکز دنیا در حدود ۵۰٪ می باشد. با در نظر گرفتن شرایط فوق، آیا بستن لوله های رحم در بانوان سالم مجاز است؟

جواب: در فرض سؤال، چنین مواردی حکم عقیم شدن دائمی محسوب می شود و جایز نیست.

سؤال ۱۷۶۰: در مورد بیمارانی که حاملگی برای آنان خطر جانی دارد و امکان بهبود وضع جسمی و روانی آنان از نظر مساعد شدن حاملگی در آینده هم وجود ندارد. به عبارت دیگر:

ضرورت‌های پزشکی ایجاب می کند هیچ گاه یا حتی الامکان حامله نشوند، آیا قطع دائم حاملگی جایز است؟

جواب: در فرض سؤال، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۶۱: آیا سقط درمانی در مورد مادرانی که بیماری پیشرفته ای دارند و ادامه حاملگی

برای مادر خطر جانی در پی دارد، در دو فرض سن جنین قبل و بعد از چهارماهگی مجاز است یا خیر؟

جواب: نسبت به جنین قبل از چهارماهگی مجاز است، ولی نسبت به بعد از چهارماهگی مشکل است.

سؤال ۱۷۶۲: در مورد مادران بیماری که ادامه حاملگی با حیات مادر مغایرت پیدا می کند و جنین از نظر سنی در وضعیتی است که امکان ادامه حیات وی، خارج از رحم مادر وجود ندارد و بعد از مرگ مادر او هم فوت خواهد نمود، آیا می توان به منظور نجات جان یک نفر- یعنی مادر- به حاملگی خاتمه داد؟

جواب: در فرض سؤال، اسقاط آن به منظور حفظ جان مادر، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۶۳: چنانچه زنی که مبتلا به جنون است آبستن شود، با توجه به امکان انتقال بیماری روانی به جنین و همچنین عدم امکان مراقبت بیمار از فرزند خود، آیا سقط جنین جایز است؟

جواب: صرف امکان انتقال بیماری به جنین و یا عدم امکان مراقبت بیمار از فرزند خود، مجوز سقط نمی شود.

سؤال ۱۷۶۴: اگر دکترها به خانمی بگویند بچه ای که در رحم دارد از لحاظ ذهنی یا بدنی عقب مانده خواهد بود، آیا زن می تواند او را کورتاژ کند یا کاری کند که بچه بیفتد؟

جواب: خیر، جایز نیست.

سؤال ۱۷۶۵: آیا حفاظت از بچه در رحم واجب است؟ یعنی مادر باید تمام شرایط لازم جهت حفظ و سلامتی بچه را فراهم کند؟

جواب: لازم است شرایط متعارف و معمول را فراهم و رعایت کند.

سؤال ۱۷۶۶: اگر حاملگی برای خانمی ضرر داشته باشد، آیا می تواند جنین خود را قبل از هفته سوم کورتاژ کند؟

جواب: در صورت دمیده شدن روح انسانی جایز نیست، و در غیر این صورت

اگر بقای حمل خطر جانی برای مادر داشته باشد، یا مستلزم درد غیر قابل تحمل برای مادر بشود، اسقاط مانعی ندارد. ولی نسبت به دیه آن با پدر جنین مصالحه کنند.

سؤال ۱۷۶۷: اگر مادری برای سقط بچه اش کاری انجام ندهد، ولی با مراعات نکردن موارد لازم و تهیه نکردن شرایط لازم برای حفظ جنین، باعث سقط بچه بشود، آیا حرام است؟

جواب: اگر سقط بچه مستند به او شود حرام است.

سؤال ۱۷۶۸: اگر دکترها بگویند در صورتی که زن کورتاژ نکند، در هنگام تولد یا زن می میرد یا بچه، آیا می توان جنین را قبل از تولد سقط کرد؟

جواب: در فرض سؤال اگر از گفته پزشک متخصص اطمینان حاصل شود، کورتاژ مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۶۹: داروی ضد حاملگی که در هفته اول بعد از آمیزش می خورند، اگر حامله باشد جنین را سقط می کند ولی اگر حامله نباشد اثری ندارد، استفاده از این دارو چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که علم به حامله بودن خود ندارد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۷۰: آیا پزشک مسلمان می تواند جنین زن کافری را در صورتی که پدر آن هم کافر باشد، سقط کند؟

جواب: اسقاط جنین کافر که والدین او هر دو کافر باشند، مانعی ندارد.

سؤال ۱۷۷۱: اگر پزشک متخصص تشخیص دهد که جنین ناقص الخلقه می باشد، آیا می توان آن را سقط کرد؟

جواب: جایز نیست، مگر در موارد ضرورت.

صله رحم

سؤال ۱۷۷۲: صله رحم به چه مقدار و چگونه محقق می شود؟ آیا در این مسأله رفتن به خانه اقوام لازم است یا این که گاهی مستلزم عسر و حرج یا کار حرامی می باشد؟

جواب: در صله رحم رفتن به خانه اقوام لازم نیست و کمترین مرتبه آن، سلام

کردن و احوال پرسی و دلجویی کردن از آنها است اگر چه به منزل آنها نرود و در راه یا با تلفن این کار را بکند، البته این حد اقل لازم است. ولی بهتر است در مواقعی که مشکلی نیست به این مقدار اکتفا نشود. و حضرت امیر علیه السلام می فرماید «صلوا ارحامکم و لو بالتسلیم» (۱).

سؤال ۱۷۷۳: آیا خویشاوندان زن از ارحام شوهر محسوب می شوند، که صله با آنان واجب باشد یا خیر؟ و همین طور خویشاوندان شوهر از ارحام زن محسوب می شوند یا خیر؟

جواب: خیر، خویشاوندان زن یا شوهر جزء ارحام دیگری نمی باشند.

ص: ۴۶۴

اگر میت دارای زن و فرزند باشد

سؤال ۱۷۷۴: مردی فوت کرده است و اموالی مثل باغ، ساختمان، زمین مزروعی و پول نقد از او باقی مانده است. ورثه او هنگام فوت چند پسر و دختر است با یک زن دائم که از این زن فرزندی ندارد. لطفاً بفرمایید سهم الارث هر کدام چه مقدار می باشد؟ و همسر وی از چه چیزهایی ارث می برد؟

جواب: سهم همسر متوفی < CS

ص: ۴۶۵

ارث زوجین

سؤال ۱۷۷۶: شخصی از دنیا رفته و غیر از زوجه اش وارث دیگری ندارد. حکم اموال او چگونه است؟

جواب: <CSCS

ص: ۴۶۶

جواب: زوجه از اصل چاه و آبی که به تدریج از آن استخراج می شود ارث نمی برد؛ ولی از قیمت موتور آب و لوله های نصب شده و ساختمان موتورخانه ارث می برد.

سؤال ۱۷۸۲: آیا زن از میوه درختهایی که از قیمت آن ارث می برد سهم می برد، یا خیر؟

جواب: از میوه هایی که در زمان فوت وجود دارد ارث می برد، ولی از میوه هایی که بعدا پیدا می شود، ارث نمی برد.

سؤال ۱۷۸۳: آیا ورثه می تواند پول (قیمت هوایی و درخت) سهم الارث زوجه را بدون رضایت زوجه به او بدهند.

جواب: بلی می تواند.

سؤال ۱۷۸۴: زوجه مقتول آیا از عین زمین یا ساختمان که به عنوان دیه و خون بها داده شده است، ارث می برد یا نه؟

جواب: بلی، از عین آن ارث می برد.

سؤال ۱۷۸۵: خانمی سی سال قبل با فوت شوهرش مالک یک هشتم اعیانی تعدادی درخت گردو و متفرقه در دو پلاک زمین مشجر گردیده، و در این مدت حاضر به تقویم و دریافت بهای سهم الارث خود نشده، و هر ساله یک هشتم از محصول سردرختی را برده است، متمنی است در موارد ذیل حکم شرعی را بیان فرمایید:

۱- نحوه تقویم اشجار و پرداخت بهای یک هشتم اعیانی به چه طریق می باشد؟ آیا درختها به قیمت زنده که در محل خود باقی بماند باید قیمت شود، یا قیمت درختی که باید ریخته شود؟ و نیز زمینی که درخت در فضای آن قرار دارد، مشمول یک هشتم خواهد بود یا خیر؟

۲- خانم مذکور می تواند از فروش سهم یک هشتم امتناع کند، و به مالکیت خود ادامه دهد، که در نتیجه هر گونه عمران و غرس اشجار دیگر در زمین متوقف باشد، و هر ساله یک هشتم از محصول را ببرد، یا باید به قیمت عادلانه بفروشد؟ و اگر حاضر برای فروش نشود تکلیف چیست؟

ص: ۴۶۷

۳- آیا خانم مالک بهای یک هشتم اعیانی درختها به قیمت امروز است که نمؤ بیشتری نموده، یا قیمت سی سال قبل که شوهرش فوت کرده؟

جواب ۱- در مورد سؤال، با فرض وجود ولد برای شوهر، زوجه یک هشتم از اموال منقول و یک هشتم از قیمت بنا و اشجار را به قیمت روز موت زوج، از زوج خود ارث می برد. و اگر هنگام موت شوهر اشجار بهره و ثمره موجودی داشته باشد، از عین آن بهره و ثمره نیز یک هشتم ارث می برد. و اما از بهره و ثمره سالهای بعد بکلی ارث نمی برد. و چنانچه ورثه میت رضایت ندهند باید عوض هرچه را که برده به ورثه برگرداند. و در صورتی که ورثه، در آن زمان، قیمت اشجار و بنا را به زن نداده باشند، الآن باید قیمت همان روز را بدهند، نه قیمت امروز را. و اشجار آن روز نیز با قیمت آن روز با فرض بقاء، قیمت شود. و خود زمین را نباید قیمت کرد، چون زوجه از زمین ارث نمی برد. نه عینا و نه قیمتا.

جواب ۲- زن مالک یک هشتم عین اشجار نیست، تا اختیار فروش در دست او باشد. و سهم او یک هشتم از قیمت اشجار است. و حق امتناع از گرفتن قیمت را ندارد.

جواب ۳- مالک قیمت همان سی سال قبل است.

سؤال ۱۷۸۶: مردی با زن شوهردار رابطه نامشروع داشته و عمل منافی عفت انجام می داده، این زانی و زانیه شوهر را می کشند، و شبانه نعش او را مفقود می کنند، پس از اقرار و اعتراف زانی و زانیه، زن محکوم به حبس ابد می شود، آیا این زن که ممسک در انجام قتل بوده و محکوم به حبس ابد شده، از مال شوهر مقتول ارث می برد یا خیر؟

جواب: در فرض مسأله، اگر زن شریک در قتل بوده ارث نمی برد. و اگر شریک نبوده و فقط نگاه داشته، بنا بر احتیاط واجب یا سایر ورثه در سهم الارث تصالح کنند.

سؤال ۱۷۸۷: شخصی در اثر تصادف با ماشین فوت کرده است. و راننده ماشین خودش صاحب ماشین است با رضایت ورثه، وجهی بعنوان خون بهای مقتول داده است، آیا زن هم نسبت به هشت یک خود، از این وجه، حق دارد یا نه؟

ص: ۴۶۸

جواب: بلی، زن نیز از دیه ارث می برد.

سؤال ۱۷۸۸: شخصی فوت کرده و وارثان او عبارتند از همسر و مادر و چند پسر و دختر، لطفا در میراث آنها بفرمایید اول سهم الارث همسر جدا می شود یا سهم الارث مادر؟

جواب: در فرض سؤال تقدیمی در بین نیست و سهم الارث همسر متوفی < CSCS

ص: ۴۶۹

عمه است و در فرض سؤال فرقی بین ابوینی و ابی نیست. بلی با بودن عمه و عموی ابوینی، عمه و عموی ابی، ارث نمی برد و نیز با بودن دایی و خاله ابوینی، دایی و خاله اربی ارث نمی برد.

ارث کسانی که تقدیم و تأخیر فوت آنها معلوم نیست

سؤال ۱۷۹۲: زید به همراه مادر و همسر خود در سانحه رانندگی فوت می کنند. و معلوم نیست فوت کدامیک مقدم است. با توجه به این که مادر زید دارای دو پسر و یک دختر دیگر می باشد، و همسر او نیز دارای پدر و مادر است، و از زید و همسرش نیز یک دختر باقی مانده است، کیفیت ارث بردن آنها را بیان فرمایید:

جواب: ترکه مادر بین چهار فرزندش تقسیم شده و سهم زید به دخترش می رسد. و اموال زید بین مادر و همسر و فرزندش تقسیم می شود. و سهم مادر به سه فرزندش می رسد. و سهم همسر نیز به دختر و پدر و مادرش می رسد. و نیز اموالی که همسر قبل از سانحه داشته، بین شوهر و دختر و پدر و مادرش تقسیم می شود.

سؤال ۱۷۹۳: این جانب فرزندی داشتم که صاحب زن و سه فرزند بود که در اثر سانحه از بین رفتند و هیچ کس نماند. از ایشان یک منزل مسکونی و اثاثیه منزل و مبلغ دوازده میلیون ریال که بابت بیمه عمرش که در شرکت کار می کرد مانده است. از این مبلغ ده میلیون ریال خرج گردیده، که از جمله مقصداری بدهی داشته که از اموال مرحوم پرداخت کردم. حال بفرمایید پدر و مادر زن مرحوم از اموال مرحوم ارث می برند یا خیر؟

جواب: هشت یک از قیمت هوایی منزل مزبور و پول بیمه عمر، از طریق زن به پدر و مادر او می رسد و همینطور <CS

جواب: در فرض سؤال، اموال کودک که در حال حیات داشته است، سه قسمت می شود. یک قسمت که سهم الارث مادر او می شده به اجداد مادری او می رسد. و دو قسمت آن که سهم الارث پدر است به عمو و عمه های پدری می رسد. و نیز آنچه که در این حادثه به عنوان خون بها به کودک تعلق می گیرد، سه قسمت می شود. و به همان نسبت تقسیم، و سهم مادر به اجداد مادری و سهم پدر به عمو و عمه های پدری می رسد. بلی سهم الارث کودک که از اموال و خونبهای پدر و مادرش به او تعلق می گیرد، تماما به اجداد مادری او می رسد. چون باید فرض شود که پدر و مادر او قبل از او فوت شده اند. و ارث به طبقه دوم می رسد که اجداد هستند. و با وجود اجداد مادری نوبت به عمو و عمه که طبقه سوم هستند، نمی رسد.

سؤال ۱۷۹۵: در یک تصادف سه عضو یک خانواده، یعنی زن و شوهر و تنها فرزند آنها در آن واحد از دنیا می روند. حال پدر و مادر زن و برادران شوهر در قید حیات هستند، بیان بفرمایید سهم الارث این افراد را؟

جواب: اگر یقین دارند که افراد مذکور در آن واحد و در یک لحظه فوت شده اند و احتمال تقدم و تأخر نمی دهند، در این فرض وارث شوهر برادران او هستند. و وارث خانم متوفات و بیچه، پدر و مادر خانم هستند. که پدر و مادر علاوه بر مهریه دخترشان، تمام دارایی و اموال دختر و نوه دختری خود را نیز به ارث می برند. ولی یقین پیدا کردن به اینکه فوت افراد در چنین حوادثی همزمان و در یک لحظه واقع شده، مشکل است. و در صورتی که علم و یقین به تقارن و همزمان بودن فوت حاصل نشود، حکم غرقى و مهدوم عليهم را پیدا می کنند.

سؤال ۱۷۹۶: شخصی همراه زن و سه فرزندش در یک تصادف فوت می کند. هم خود مرد و هم همسر او پدر و مادر دارند و فرزند دیگری هم ندارند، حکم تقسیم ارث را بین والدین اینها بیان فرمایید؟

جواب: در فرض سؤال که تقدم و تأخر فوت معلوم نیست و وارث آنها

منحصر به پدر و مادر زوج و پدر و مادر زوجه است، اموالی که زوج در حال حیات داشته، که بیمه عمر نیز از اموال زوج محسوب می شود، پس از ادای دیون او و مهریه زوجه اش <CSCSCSCSCSCSCS> به پدر و مادر خود زوجه می رسد. و بقیه آن اثلا تا بین پدر و مادر زوج و زوجه تقسیم می شود. یعنی <CSCSCS> به مادر زوج و <CSCS> به مادر زوج و <CS>

ص: ۴۷۲

وی بگیرند؟

جواب: بعد از فوت آن فرد همه ورثه از آن ارث می برند. و اگر بدون اذن ورثه دیگر در آن سکونت کرده، آنها حق مطالبه مال الاجاره را دارند.

سؤال ۱۷۹۹: وراثت یک شخص سه برادر بوده اند، که یکی بالغ و دو نفر دیگر صغیر بوده اند، و برادر بالغ کل زمین موروثی را فروخته است، آیا این بیع صحیح است؟ آیا حق شفعه برای برادران در مال برادر کبیر ثابت است؟

جواب: اگر برادر بالغ از ناحیه حاکم شرع قیم دو برادر خود بوده و رعایت مصلحت دو برادر را کرده است، معامله صحیح است. و الا معامله نسبت به سهم دو برادر باطل است. و حق شفعه در فرض سؤال ثابت نیست.

سؤال ۱۸۰۰: آیا مهریه زوجه پس از ادای تمام دیون متوفی تأدیه می شود یا قبل از آنها داده می شود؟ و آیا زوجه قبل از تقسیم ترکه زوج متوفی حق سکونت در خانه او را دارد یا خیر؟

جواب: مهر زوجه حکم سایر دیون متوفی را دارد. که اگر ترکه او وافی باشد باید از اصل ترکه اخراج شود. و اگر وافی نباشد باید ترکه او به نسبت دیونش در بین طلبکارها تقسیم شود. و زوجه بدون توافق ورثه زوج حق ادامه سکونت در خانه زوج را ندارند. و ورثه هم بنا بر احتیاط واجب قبل از ادای سهم الارث زوجه از قیمت هوایی ساختمان، بدون رضایت زوجه حق تصرف در خانه را ندارد.

تقسیم ارث

سؤال ۱۸۰۱: میت دارای چند فرزند صغیر و مادر می باشد، آیا می شود سهم الارث مادر را با تقسیم، از سهم الارث کودکان صغیر جدا کرد؟

جواب: تقسیم باید با موافقت ولی صغار که جد پدری آنها است انجام گیرد. و اگر جد پدری ندارند با دخالت حاکم شرع یا نماینده وی صورت گیرد.

سؤال ۱۸۰۲: آیا با وجود صغار می توان اموال میت را تقسیم کرد؟

ص: ۴۷۳

جواب: با اذن حاکم شرع و نظارت او یا مأذون از طرف او مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۰۳: ورثه شخصی چندین سال در زمین موروثی به صورت شراکت کار کرده اند و هر کس هر کار که قدرت داشته انجام می داده است. مثلاً- یکی درخت کاشته و یکی آبیاری کرده است و...حالا- تصمیم به تقسیم زمین دارند، برادری که درختها را کاشته می گوید آنها مال من است و نباید تقسیم شود، سایر ورثه می گویند چون کل کار مشترک بوده باید مثل اصل زمین تقسیم شود. حکم مسأله را بفرمایید؟

جواب: اگر نهال درخت را از پول مشترک خریده باشند و در زمین مشترک کاشته باشند متعلق به همه است. ولی اگر آن را از پول شخصی خریده باشد؛ مال خود او است، و شرکای زمین حق دارند اجرت زمین را بگیرند، یا او را وادار کنند درختها را ریشه کن کند و از زمین خارج کند.

سؤال ۱۸۰۴: برادر و خواهری از پدر املاکی به آنان ارث رسیده، و هر دوی آنها از دنیا رفته اند، و هیچ گونه مدرکی از آنان در دست نیست که خواهر حق خود را بخشیده یا نه، حالا- اولاد آن خواهر می توانند از اولاد برادر مطالبه حق مادرشان را بنمایند یا نه؟ در صورتی که فعلاً تمام املاک موروثی در تصرف اولاد برادر است.

جواب: در فرض سؤال که علم دارند املاک مزبوره بعنوان ارث بوده، اولاد خواهر حق مطالبه دارند. مگر اینکه شرعاً ثابت شود که خواهر سهم خود را به برادر تملیک کرده است.

سؤال ۱۸۰۵: شخصی فوت کرده، یک برادر ابوینی دارد و یک خواهر ابی، تقسیم ارث چگونه است؟

جواب: ماترک او به برادر پدر و مادری می رسد. و خواهر پدری از او ارث نمی برد.

سؤال ۱۸۰۶: شخصی فوت کرده یک دخترزاده دارد و یک برادر، ارث متوفی به کدام یک می رسد؟

جواب: در فرض سؤال، ارث متوفی به دخترزاده متوفی می رسد. و به برادر متوفی چیزی نمی رسد.

سؤال ۱۸۰۷: میت، پسر، دختر و دو نوه ای که پدرشان قبل از او مرحوم شده دارد، آیا نوه ها از جدشان ارث می برند یا وجود عمو و عمه مانع می شود؟

جواب: در فرض مسأله نوه ها از ترکه جدشان ارث نمی برند. بلکه از ترکه پدر خودشان ارث می برند.

سؤال ۱۸۰۸: یکی از اقوام فوت کرده که من هم شرعا وارث او محسوب می شدم و بقیه وراثت بدون حضور من اموال را تقسیم کرده اند و من نسبت به تقسیم اعتراض دارم. آیا تقسیم بدون حضور من صحیح بوده یا من حق اعتراض دارم؟

جواب: تقسیم باید با رضایت و حضور همه شرکا انجام شود. مگر اینکه بعضی از شرکاء غایب باشند یا از حضور امتناع ورزند. که در این صورت بقیه با مراجعه به حاکم شرع و مراجع ذی صلاح و با نظر او اموال را تقسیم می کنند. که در این صورت حق اعتراض ندارد.

سؤال ۱۸۰۹: زمین موروثی از شخصی به ورثه اش منتقل شده است. ورثه آن را بین خودشان تقسیم کرده اند. بعدا ثابت شده که حصه یکی از ورثه غصبی بوده، آیا این وارث یا ورثه های او حق به هم زدن آن تقسیم اولی زمین موروثی مذکور را دارند یا خیر؟

جواب: در صورتی که سایر ورثه غصبی بودن آن را تأیید کنند، تقسیم مزبور باطل است.

سؤال ۱۸۱۰: ارثی بیش از ده سال است میان ورثه تقسیم شده و همه وراثت در آن تصرف کرده اند، حال یکی از ورثه مدعی است که باید اموال موروثی دوباره از نو تقسیم شود. آیا چنین ادعایی وجه شرعی دارد یا خیر؟

جواب: اگر تقسیم با توافق همه ورثه که بالغ و عاقل بوده اند انجام شده و با رضایت تصرف کرده اند، ادعای فعلی بعضی از آنها وجهی ندارد. خصوصا اگر با قرعه تقسیم شده باشد. بلی اگر یکی از آنها ادعای اشتباه و غلط بودن تقسیم را بکند، و بینه بر دعوای خود اقامه کند، تقسیم سابق نقض می شود. و اگر بینه ندارد می تواند سایر شرکا را که منکر اشتباه هستند، قسم بدهد.

سؤال ۱۸۱۱: پدرم چند سال قبل برای حج نام نویسی کرد. ولی قبل از رسیدن نوبت او فوت کرد و قید کرده که فرزند بزرگ او به جای او به حج برود و من که فرزند بزرگ او بودم با مخارج خود به حج رفتم، آیا می توانم مقداری را که خرج کرده ام از مال او قبل از تقسیم بردارم؟

جواب: در فرض سؤال، اگر حج در ذمه پدر شما مستقر بوده است، یعنی خودش سابقا می توانسته مشرف شود و مسامحه کرده تا فوت کرده است. در این صورت مخارج حج او از اصل ترکه برداشت می شود. و بقیه هرچه مانند بین تمام ورثه کما فرض الله تقسیم می شود. و اگر مستقر نبوده ولی وصیت به حج کرده است، در این صورت مخارج حج از ثلث ترکه برداشت می شود. پس اگر ثلث اموال به مقدار حج بوده، ورثه حق مخالفت ندارند. و پس از برداشت مخارج حج طبق معمول و متعارف بقیه اموال بین همه ورثه کما فرض الله تقسیم می شود. و اگر ثلث اموال به قدر حج بلدی نبوده، باز در صورتی که ورثه اجازه برداشت مخارج حج بلدی را داده باشند، فعلا نمی توانند از سهم الارث شما کم کنند. ولی اگر اجازه نداده اند و شما به میل خود و از پول شخصی خود خرج کرده اید فعلا نمی توانید مخارج زاید بر ثلث را از اموال بردارید. و در این فرض حق با برادرها می شود.

سؤال ۱۸۱۲: بیست و یک سال پیش پدرم که ۱۲ وارث کوچک و بزرگ داشته فوت کرد و شش هزار تومان کل ثروتش بود که چهار هزار تومان او خرج کفن و دفن او شد. و مابقی را که دو هزار تومان بود، همان سال اول خرج چهار وارث تحت تکفل خود کردم. و زندگی بعدی آنها را خودم تأمین کردم. حالا اینها از من تقاضای ارث پدری می کنند، آیا من بدهکار هستم؟ و اگر هستم همان شش هزار تومان را یا بیشتر؟

جواب: در صورتی که ماترک پدری با موافقت ورثه خرج شده باشد، حق ارث ندارند. در غیر این صورت همان شش هزار تومان باید بین همه تقسیم می شود.

سؤال ۱۸۱۳: اگر میت ضمان مالی به ذمه اش باشد، آیا دیون از اصل ترکه پرداخت

می گردد؟ و یا صبر کنند تا بچه های صغیر بالغ گردند؟ و یا ولی آنها ضامن است؟

جواب: چنانچه وصی معین نکرده باشد، حاکم شرع یا نماینده او دیون را از اصل ترکه می پردازد.

سؤال ۱۸۱۴: مادر ما چند سال زودتر از پدرمان فوت کرده است. مقصداری طلا داشته که نزد پدرمان بوده است که نمی دانیم خودش خریده یا پدرمان برایش خریده است. و پدرمان بعد از ازدواج مجدد، فعلاً از دنیا رفته است حکم تقسیم طلاها چگونه است؟

جواب: ربع طلا از مادر به پدرتان، و از پدر به ورثه او که از جمله زن دوم است می رسد. و سه ربع دیگر طلا به شما و خواهر و برادر شما تعلق می گیرد.

سؤال ۱۸۱۵: خانمی فوت کرده، و مقصداری اثاثیه و هدایایی که اقوام و فامیل به آنها داده اند باقیمانده است، لطفاً بفرمایید چه چیزهایی ارث خانم محسوب می شود؟ و چه چیزهایی متعلق به شوهر وی می باشد؟

جواب: جهیزیه که پدر به دخترش داده ظاهراً تملیک دختر شده، و ارث او می شود. و هدایایی که معلوم است زنانه است، مثل طلا و لباس زنانه هم مال زن و ارث می شود. و هدایای مردانه هم مال شوهر است. و هدایایی که برای زندگی مشترک استفاده می کنند نصف می شود، نصف آن متعلق به شوهر است و نصف دیگر آن ارث می شود. و هدایایی هم که معلوم نیست از کدام دسته است، مصالحه کنند.

سؤال ۱۸۱۶: مادر مقصداری آب داشته است که چند سهم آن دست یکی از فرزندانش بوده است و بعد از وفات مادر هم به همین صورت بوده است. فعلاً که قصد تقسیم دارند فرزند مزبور ادعای حق دسترنج چندساله را می کند، آیا دسترنج حق او است؟

جواب: اگر حفظ و نگهداری آب و مجرای آن هزینه ای برای این فرزند نداشته، و مادر هم نگفته مبلغی بعنوان دسترنج به او بدهید، او حق مطالبه دسترنج ندارد، و اگر اختلافی وجود دارد به دادگاه مراجعه شود، تا حل و فصل گردد.

سؤال ۱۸۱۷: مادر این جانب ۴۵ سال قبل در ازدواج اول خود در شهرستان دیگری دارای

فرزندى شده است كه فعلا برادر من مى باشد.ولى در شناسنامه او قيد نشده است. حال چگونه مى توانم برادرى خود را ثابت كنم؟ و اگر او قبول نكرد، من چه وظيفه اى دارم؟

جواب: نسبت با دو شاهد عادل يا شهرت اگر مفيد علم و يا اطمينان باشد ثابت مى شود. و او بايد سخن شما را در صورت داشتن دو شاهد عادل قبول كند و اگر متقاعد نشد، مشكل شرعى خاصى ايجاد نمى كند. البته شما بايد به وظيفه برادرى عمل كنيد.

سؤال ۱۸۱۸: اگر كارمند دولت غير اسلامى بميرد، و دولت بعنوان حقوق بازنشستگى مبلغى را به خانواده او بدهد، آيا آن هم ميراث خواهد بود؟ و اگر در زندگانى ميت از حقوق ماهيانه او اين مبلغ كسر نشده باشد، آيا بين وراثت تقسيم مى شود؟

جواب: اگر دولت مزبور مقررات خاصى دارد، طبق همان عمل شود. و الا - اگر براى ميت مى دهند، مانند ديه كما فرض الله تقسيم شود.

سؤال ۱۸۱۹: ارث بچه اى كه در كودكى بعد از پدر بميرد، چگونه حساب مى گردد؟ و همچنين فوت بعد از مادر؟

جواب: ارثى كه از پدر يا مادر به او رسیده، به وارث آن بچه خواهد رسيد.

سؤال ۱۸۲۰: اين جانب هشت سال پيش به علت اختلاف خانوادگى همسر را طلاق دادم، و بنا شد مهریه و جهيزیه را بدهم. ولى مراجعه نكرد، تا در اثر تصادف فوت كرد. وظيفه من چيست؟

جواب: لازم است مهریه و جهيزیه را به وارث يا وارثهاى او بدهيد. اعم از فرزندان و پدر و مادر او. اگر داراى پدر و يا مادر و يا هر دو باشد.

سؤال ۱۸۲۱: خواهرم كه حق ارث پدرى از من طلبكار بود موقع احتضار با حضور فرزندانش به اين جانب بخشيد. حالا اگر اولاد او ادعاى حق كنند، چه بايد كرد؟

جواب: از خصوصيت مورد سؤال اطلاع ندارم. اگر واقعا خواهر حق خود را با شرايط مربوط به بخشش به شما بخشیده، متعلق به شما است. و اگر مورد اختلاف است احتياج به مرافعه شرعیه دارد.

سؤال ۱۸۲۲: زنی که شوهرش فوت شده، و ورثه او عبارت از دو فرزند صغیر و پدر و مادرش می باشند. و هدایایی است که از طرف بستگان زوجه در موقع ازدواج برده شده، آیا این هدایا به زوجه تعلق دارد یا خیر؟

جواب: هدایایی که به حساب زوجه و برای او آورده اند، به زوجه تعلق دارد.

جزء ترکه شوهر محسوب نمی شود.

سؤال ۱۸۲۳: در مورد امتیاز آب و برق و تلفن و گاز و غیر ذلک حکم چگونه است، منقول است یا غیر منقول؟

جواب: در مورد سؤال احوط مصالحه است.

سؤال ۱۸۲۴: زنی فوت کرده مهریه و جهیزیه ماترک اوست. ورثه او عبارتند از شوهر و پدر و مادر و یک دختر. چگونه ماترک را تقسیم کنند؟

جواب: در فرض، سؤال شوهر ربع و ابوبن هر یک، یک ششم ارث می برند و باقی متعلق به دختر است. یعنی اموال متوفی در فرض سؤال به ۱۲ قسمت تقسیم می شود و سه قسمت به شوهر و پدر و مادر هر یک دو قسمت می رسد و پنج قسمت باقیمانده سهم دختر می شود.

سؤال ۱۸۲۵: زمین مزروعی و باغ و اشجار چگونه به ارث می رسند؟ و سهمیه پسر و دختر و همسر چگونه است؟

جواب: زوجه از زمین ارث نمی برد ولی از قیمت اشجار و زراعت موجود در زمین هنگام فوت ارث می برد. و فرزندان کما فرض الله پسر دو برابر دختر ارث می برد. چه در زمین و باغ و چه در منقولات.

سؤال ۱۸۲۶: شخصی فوت می کند که چیزی ندارد. و وارثی هم ندارد مگر همسرش. ولی مقداری قرض دارد، و همچنین مهر زنش را پرداخته است. این شخص سهم الارث پدری دارد که هنوز تقسیم نشده است و حدود چهار صد تومان می شود که مادرش با رضایت بقیه وارثین در خانه موروثی پدری ساکن است، آیا می شود خانه را از مادر گرفته و تقسیم کرده و دین و مهر زوجه متوفی را پرداخت؟

ص: ۴۷۹

جواب: بلی، سهم الارث پدری متوفی که چهار صد تومان است لازم است فوراً به طلبکار و زوجه نسبت به سهم هر یک تقسیم شود. و در صورت مطالبه تأخیر جایز نیست.

سؤال ۱۸۲۷: در ۲۵ سال پیش پسر بزرگ خانواده مبلغ ۲۰/۰۰۰ تومان جهت تکمیل ساختمانی که ۱۵۰/۰۰۰ تومان ارزش داشت، پرداخته است. فعلاً این شخص علاوه بر سهم الارث خود از خانه، نسبت به آن بیست هزار تومان چه سهمی دارد؟

جواب: پسر بزرگ چنانچه مبلغ مزبور را به عنوان قرض پرداخته باشد، تنها همان مقدار را یعنی ۲۰/۰۰۰ تومان را علاوه بر سهم الارث خود استحقاق دارد.

ولی اگر رایگان داده است نسبت به آن هیچ حقی ندارد. و اگر به عنوان شراکت داده باشد، علاوه بر سهم الارث خود، به نسبت پولی که آن روز داده از عین ساختمان حق دارد.

سؤال ۱۸۲۸: پدری در زمان حیات و سلامت کامل، منزل مسکونی خود را به نام کوچکترین دختر خود که صغیر هم بوده کرد. و فعلاً پدر و مادر فوت کرده اند. و در وصیت نامه اشاره ای به منزل نشده، تکلیف چیست؟

جواب: منزل اختصاص به دختر دارد. و سایر ورثه سهمی در آن ندارند.

سؤال ۱۸۲۹: کسی که از دنیا رفته و دارای فرزندان صغیر است، آیا رفتن به خانه آنها برای فاتحه خوانی و تصرفات متعارف در آن اشکال دارد؟

جواب: اگر رفت و آمد به صلاح ایتم باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۳۰: آیا برادران پدر و مادری می توانند خواهران را از ارث پدر، اعم از منقول و غیر منقول مانند جنگل و زمین کشاورزی منع کنند؟

جواب: برادر و خواهر در یک طبقه وارثند. و هیچ کدام نمی توانند دیگری را محروم کند.

سؤال ۱۸۳۱: شخصی خانه خود را فروخته تا بدهیهای خود را بدهد و خانه کوچکتری بخرد.

خانه کوچتری را قولنامه کرده است. ولی چون مشتری خانه اول به تعهدات خود عمل نکرده است و قسط دوم خانه را نداده است، فروشنده نتوانسته به تعهد خود نسبت به خانه دوم عمل کند. لذا فروشنده خانه دوم، معامله را فسخ می کند. و در این بین فرد می میرد، با توجه به فرزندان صغیر میت، آیا معامله اول فسخ می باشد یا خیر؟

جواب: معامله اول خود بخود فسخ نمی شود. بلکه لازم است مشتری به تعهدات خود عمل کند و در صورتی که عمل نکرد، وارث می تواند معامله را فسخ کند. که در این صورت خانه به وارث انتقال پیدا می کند. و پولی را که مشتری داده باید پس بدهند.

سؤال ۱۸۳۲: شخصی با سه فرزند کبیر خود با هم کار می کردند و مال زیادی تحصیل کرده اند. حالا پدرشان فوت کرده و شراکت ایشان معلوم نیست. نه هر کدام سرمایه معلومی داشتند و نه قراری گذاشته اند. فقط با هم کار می کردند و با هم خرج می کردند. حالا به چه قسمی اموال را قسمت می کنند؟ اگر شریک بودند سهم هر کدام چقدر است و اگر شرکت باطل است باز هم برای هر کدام چقدر تعیین کنند؟

جواب: از قضیه شخصی اطلاع ندارم. بطور کلی اگر همه فرزندان برای پدر خود کارگر بوده اند و مخارج آنها را پدر می داده و حسابی بین آنها نبوده، چنانکه ظاهر حال این است، اموال باقیمانده بعد از پدر باید بین ورثه پدر کما فرض الله تقسیم شود. و اگر مدعی شرکت هستند باید شرعا ثابت کنند.

سؤال ۱۸۳۳: زنی که در موقع زاییدن فوت کند، و بچه او هم بمیرد، و آن زن پدر و مادر داشته باشد، ماترک آن زن تمامی به شوهرش می رسد، یا به پدر و مادر؟ و مهریه آن زن هم به پدر و مادرش می رسد یا خیر؟ و شوهر می تواند از اثاثیه او بفروشد و قرض او را بدهد یا نه؟

جواب: در فرض مسأله ابتداء قروض از اصل ترکه خارج می شود. و اگر طفل زنده به دنیا آمده و بعد از مادرش مرده یا زن بچه دیگری داشته باشد شوهر چهار یک ترکه را از مهر و غیره طلب دارد. و پدر و مادر هر یک شش یک می برند و بقیه مال اولاد است. و پس از مردن او سهم او به پدرش می رسد. و اگر طفل مرده به دنیا آمده و این زن غیر او اولاد نداشته باشد-نه از این شوهر و نه از شوهر دیگر-

نصف ترکه مال زوج و ثلث ترکه مال مادر است و بقیه مال پدر، اگر مادر حاجب نداشته باشد. و اگر مادر حاجب داشته باشد، سدس ترکه مال مادر است و بقیه مال پدر. و حاجب عبارت از دو برادر یا چهار خواهر و یا یک برادر و دو خواهر ابی یا ابوینی میّت است.

سؤال ۱۸۳۴: شخصی با زنی ازدواج کرده است. بعد از مدتی زن مذکوره به تحریک مادرش سبب قتل شوهر خود را فراهم کرده است. یعنی با حيله و تزویر شوهر خود را به مکانی که قاتل در آنجا بوده است برده، ولی خود زن در قتل شوهر شرکت نکرده، آیا این زن از شوهر مقتول خود ارث و مهریه می برد یا خیر؟

جواب: در فرض مسأله که مباشر اقوی از سبب، است زن از شوهر ارث و مهریه می برد. هر چند تقصیر کرده و گناهکار است، و به عقاب اخروی گرفتار است.

سؤال ۱۸۳۵: آیا مجرد اطلاع و رضایت شوهر از سقط جنین که توسط همسر او انجام شده، مانع ارث بردن شوهر از دیه سقط جنین می باشد یا نه؟ بلکه باید به نحوی هر چند به شکل دستور یا ترغیب و تشویق همسر در انجام سقط دخالت داشته باشد؟ و یا غیر مباشر، محروم از ارث بردن از دیه نمی شود؟

جواب: مجرد اطلاع و رضایت، موجب محرومیت از ارث نیست.

شرایط قاضی

سؤال ۱۸۳۶: در شرایط فعلی، آیا غیر مجتهد می تواند قاضی کند؟ و اگر شد، همکاری با او، شرعا جایز است؟

جواب: در صورتی که از طرف ولیّ فقیه و مجتهد جامع الشرائط مأذون باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۳۷: آیا به نظر حضرتعالی قاضی باید مجتهد باشد، یا قاضی مأذون نیز مجاز به حکم است؟

جواب: قاضی منصوب می تواند غیر مجتهد باشد، ولی باید طبق قوانین و مقررات نصب حکم کند.

سؤال ۱۸۳۸: آیا غیر حاکم شرع می تواند، برای حل و فصل خصومات اقدام کند؟ و با داشتن اذن- در صورت احتیاج- می تواند

طلب بینه و سماع و احلاف کند؟

جواب: در صورتی که از طرف مجتهد جامع الشرائط مأذون باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۳۹: اگر گرفتن حق بستگی به مراجعه به قضات اهل تسنن داشته باشد، آیا مراجعه جایز است؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۴۰: آیا مراجعه به محاکم دادگستری با عنایت به این که قضات شاغل، دارای درجه اجتهاد نیستند، جایز است یا خیر؟

جواب: با توجه به ارتباط مشروعیت قضاوت آنها با ولایت فقیه، مراجعه به حاکم مزبور بلامانع است.

سؤال ۱۸۴۱: آیا باید قاضی به فتوای مرجع تقلید محکوم علیه حکم کند، یا مرجع خودش؟ یا اگر مجتهد است به فتوای خودش؟

جواب: قاضی اگر مجتهد جامع الشرائط باشد، طبق نظر خود حکم می کند. و قاضی منصوب از طرف مجتهد جامع الشرائط، تابع نصب است. و غیر این دو دسته، حق حکم کردن ندارند و حکم آنها اثری ندارد.

تعدد قاضی در یک محاکمه

سؤال ۱۸۴۲: آیا سیستم تعدد قاضی در نظام دادرسی اسلامی پذیرفته شده است؟ در صورت مثبت بودن جواب کیفیت آن را به نحو اجمال بیان فرمایید.

جواب: با توجه به این که قضاوت و حکم کردن به معنی انشاء خاص و فصل خصومت است، لذا تعدد قاضی در مورد واحد و به عنوان انشاء کنندگان حکم، معنی ندارد. چون هنگامی که قاضی واجد شرایط نظر داد و انشاء حکم کرد، محلّی برای انشاء و نظر دادن دیگران باقی نمی ماند. و خلاصه مسبب واحد دارد و تشریک معنی ندارد؛ مضافاً بر این که قضاوت نوعی ولایت و امارت است و ولایت از امور ذات اضافه می باشد و تعدد در آن صحیح نیست؛ بلی قاضی می تواند در مقدمات حکم با اهل خبره و با دیگر قضات مشورت کند. ولی تصمیم نهایی و انشاء حکم با خودش که در رأس قرار دارد، می باشد.

اعتبار علم قاضی

سؤال ۱۸۴۳: گاهی قاضی از طریق تصاویر یا گفتگوی متخصصین در دادگاه یا محتویات پرونده و قرائن موجود، علم حاصل می کند، آیا می تواند طبق چنین علمی حکم کند؟ و آیا

ص: ۴۸۴

فرقی بین حق الله و حق الناس وجود دارد؟

جواب: بلی؛ قاضی می تواند به علم خود از هر طریقی حاصل شود، حکم کند.

و فرقی بین حق الله و حق الناس نیست؛ ولی در خصوص حق الناس، حکم منوط به مطالبه ذی حق است.

سؤال ۱۸۴۴: علمی که برای قاضی از طریق مشاهده و حس و خارج از محتویات پرونده حاصل می شود، آیا حجیت دارد؟ بر فرض اعتبار، اگر با اقرار و شهادت تعارض کند، کدام مقدم است؟

جواب: علم قاضی از هر طریق حاصل شود، می تواند منشأ حکم حاکم قرار گیرد. و فرقی میان حق الله و حق الناس نمی کند. و ظاهر آن است که فرقی بین قضات نیز وجود ندارد. و هر قاضی که تصدی حکم برای او جایز باشد، می تواند طبق علم خود حکم کند. و علم قاضی بر اقرار و شهادت مقدم است.

سؤال ۱۸۴۵: آیا صرف علم قاضی برای اثبات جرم، کافی است؟

جواب: علم قاضی شرع حجت است، و می تواند طبق آن حکم کند.

سؤال ۱۸۴۶: آیا به نظر حضرتعالی قاضی باید مجتهد باشد، یا قاضی مأذون نیز مجاز به حکم است؟

جواب: قاضی منصوب می تواند غیر مجتهد باشد، ولی باید طبق قوانین و مقررات نصب حکم کند.

نظریه کارشناسی

سؤال ۱۸۴۷: نظریات کارشناسان، از قبیل: پزشکی قانونی، افسران راهنمایی و مانند آنان را از چه بابی حجت می دانید؟

جواب: ملاک در باب قضاوت، علم حاکم شرع یا اقرار مجرم یا بینه معتبره است و امور مذکوره اگر موجب علم و اطمینان حاکم شوند یا در بین آنها بینه معتبره باشد، مفید خواهند بود و الا فی نفسه اعتبار و حجیتی ندارد.

ص: ۴۸۵

سؤال ۱۸۴۸: نظریه پزشکی قانونی، آیا جزء ادله محسوب می شود یا قرینه بر علم قاضی است؟

جواب: جزء ادله محسوب نمی شود، بلی اگر قاضی بدین وسیله علم پیدا کرده است، می تواند طبق علم خود عمل کند.

محاكمه غیابی

سؤال ۱۸۴۹: آیا شاکی می تواند بدون حضور در دادگاه، کتبا شکایت کند و دادگاه موضوع را مورد بررسی قرار دهد؟

جواب: احتیاط در حضور شاکی و مطالبه دادرسی و صدور حکم از ناحیه وی می باشد.

سؤال ۱۸۵۰: آیا به صورت تلفنی می توان شخصی را محاکمه کرد؟

جواب: خلاف احتیاط است.

سؤال ۱۸۵۱: معیار در حکم حضوری چیست؟ آیا رؤیت متهم، خصوصیتی دارد یا ملاک این است که متهم بتواند مثلاً کتبا از خود دفاع کند؟

جواب: در حدود و تعزیرات بدون حضور متهم تشکیل دادگاه و محکوم کردن او علی الظاهر وجه شرعی ندارد، ولی در حقوق الناس می توان بدون حضور خوانده تشکیل دادگاه داد، و به ادله خواهان رسیدگی کرد و با اقامه بینه و یا علم قاضی حکم صادر کرد؛ ولی این حکم غیابی است. و احکام آن را دارد.

سؤال ۱۸۵۲: در مواردی که با اخطارهای متعدد، متهم در جلسه محاکمه حاضر نمی شود، آیا می توان حکم غیابی صادر کرد یا خیر؟ و آیا چنین حکمی شرعی است؟

جواب: بلی حکم بر غایب در حقوق الناس با وجود بینه، صحیح است و شرعی می باشد، ولی غایب بعد از حضور می تواند ادله خود را اقامه کند و سخن او شنیده می شود.

سؤال ۱۸۵۳: آیا صدور حکم تعلیقی و غیابی را از نظر شرعی مجاز می دانید یا خیر؟

جواب: در مورد حق الناس، حکم غیابی ممکن است، اما حکم تعلیقی معنای واضحی ندارد و صحیح نیست. بلکه باید منجز باشد. بلی در بعضی از موارد اجرای حکم معلق است، که طبق قوانین موجود مانعی ندارد.

تحت فشار قرار دادن متهم

سؤال ۱۸۵۴: آیا مراجع قضایی می توانند جهت اقرار و اعتراف متهم، او را تحت فشار قرار دهند؟

جواب: خیر، اقرار اجباری، منشأ اثر نخواهد بود.

ادعای خسارت علیه شاکی توسط متهم

سؤال ۱۸۵۵: شخصی با مراجعه به دادگاه تقاضای مطالبه خسارات جهت هزینه رفت و آمد خود به مراجع قضایی و انتظامی کرده است. در خصوص پرونده ای که بدون جهت از او شکایت شده بود؛ آیا پیگیری و حکم قاضی در این زمینه وجه شرعی دارد یا خیر؟ در صورتی که شاکی تقاضای هزینه رفت و آمد به خاطر تعقیب امر کیفری را بکند چطور؟ و آیا خسارت به آن اطلاق می شود؟

جواب: در صورتی که شاکی قصد اضرار نداشته، و خود را محق می دانسته، ولی نتوانسته حقیقت خود را به اثبات برساند؛ مطالبه خسارت و پیگیری او وجه شرعی ندارد. و اگر اعتقاد به حقیقت خود نداشته، و موجب اضرار به مدعی علیه شده است، حاکم می تواند نسبت به مقدار خسارتی که مستند به شاکی است پیگیری کند. بلکه در این فرض استحقاق تعزیر هم دارد.

شاکی نیز حق مطالبه هزینه مصرف شده را ندارد و در صورتی که حقایقتش ثابت شود فقط حق خود را می تواند مطالبه و دریافت کند.

اقرار به امضا و انکار محتوا

سؤال ۱۸۵۶: در اوراق بهادار، آیا می شود کسی به امضای پای ورقه، اعتراف کند، اما

ص: ۴۸۷

محتوای آن ورقه را انکار کند؟

جواب: بلی اقرار به امضاء، اقرار به محتوای ورقه نمی باشد. و ملازمه ای در بین نیست، چون احتمال خطا و اشتباه یا اجبار می رود، مگر این که قرائنی بر خلاف باشد.

مسائل متفرقه قضا

سؤال ۱۸۵۷: شخصی شکایت کرده که فلان شخص مرا کتک زد، ولی متهم منکر است.

پس از بازجویی، شاکی دلیل کافی نمی آورد، آیا متهم را باید سوگند داد؟ در صورت لزوم قسم، اگر بدون سوگند، حکم به براءت شود صحیح است یا قابل نقض می باشد؟

جواب: حق سوگند وجود دارد. و در فرض سؤال، اگر شاکی نمی دانسته که حق احلاف متهم را دارد و قاضی او را آگاه نکرده و مبادرت به حکم کرده است، حکم صحیح نیست و نقض می شود. بلی اگر شاکی می دانسته که حق دارد، ولی صرف نظر کرده، و قاضی حکم کرده است، صحیح و غیر قابل نقض می باشد. مگر این که پس از صدور حکم برای قاضی کشف خلاف شود. و معلوم گردد که حق با شاکی بوده، که در این صورت واجب است حکم را نقض کند. حتی در صورتی که متهم را سوگند داده باشد.

سؤال ۱۸۵۸: یک نفر مقتول است، اولیای دم کسی را به عنوان قاتل معرفی می کنند، ولی در دادگاه دلیل کافی اقامه نمی کنند، مورد از موارد لوث خارج می شود، آیا در صورت استحلاف باید متهم یک قسم یاد کند یا چند قسم؟ و اگر بدون سوگند حکم به براءت شود صحیح است یا باید نقض شود؟

جواب: در صورتی که اولیای دم از قاضی تقاضای استحلاف متهم را کنند، قاضی باید او را سوگند دهد. و در فرض سؤال که مورد از موارد لوث نیست، یک قسم - به نحوی که در کتب فقهیه آمده - کفایت می کند. و جواب تتمه سؤال از جواب قبل معلوم می شود.

سؤال ۱۸۵۹: شخصی مجروحی شکایت کرده که فلان شخص مرا زد و قرائن دیگر نیز

وجود دارد، یک شاهد شهادت داده که درگیر شدند یا اقرار به درگیری لفظی دارد، ولی منکر کتک است، مورد از موارد لوث است و دادگاه بدون مراسم قسامه حکم به پرداخت دیه می دهد، متهم اعتراض می کند؛ آیا این حکم صحیح است یا باید نقض شود؟

جواب: مورد از موارد لوث است و ظاهراً محکوم کردن متهم بدون قسامه وجهی ندارد و اعتراض او بجا است و حکم نقض می شود.

سؤال ۱۸۶۰: کسی مدعی است که دیگری او را مدتی حبس غیر قانونی کرده است. ولی متهم منکر است و بینه هم وجود ندارد، آیا می شود از طریق یمین، قضیه را فیصله داد؟ یا متهم در فرض سؤال تبرئه می شود؟

جواب: حلف در موارد مشابه با فرض فوق جریان دارد. و تبرئه متهم بدون قسم، جایز نیست.

سؤال ۱۸۶۱: اگر زنی به دادگاه خانواده، مراجعه و اظهار کند که از طرف شوهرش تحت فشار و اذیت می باشد و هیچ گونه دلیل و بینه شرعی هم نداشته باشد. آیا صرف ادعا برای صدور حکم طلاق کافی است؟

جواب: البته صرف ادعا کافی نیست؛ اما قاضی محکمه اگر مجتهد جامع الشرائط باشد، می تواند به علم خود از هر طریقی حاصل شده، حکم کند. و اگر مجتهد جامع الشرائط نیست، تابع نصب است.

سؤال ۱۸۶۲: آیا حاکم شرع می تواند مرد را مجبور به طلاق دادن زنش کند، یا این که خودش زن را مطلقه کند؟

جواب: بلی، اگر حاکم مجتهد جامع الشرائط باشد، در بعضی از موارد که صلاح دانست می تواند زوج را وادار به طلاق کند. و چنانچه زوج حاضر به طلاق نشد، حاکم خودش زن را مطلقه می کند.

سؤال ۱۸۶۳: در بعضی موارد اصل جرم گزارش می شود، ولی کیفیت آن و مجرم معلوم نیست؛ آیا بر قاضی لازم است موضوع را پیگیری کرده و مشغول تحقیق و تعقیب شود؟

جواب: خیر، لازم نیست. مگر در صورتی که برای برهم زدن نظم، یا براندازی

سؤال ۱۸۶۴: شخصی با مراجعه به دادگاه اظهار می دارد که فلانی با زدن سیلی به این جانب در میان جمعی موجب هتک حیثیت اجتماعی بنده گردیده است و تقاضای قصاص در همان جمع یا جمع مشابه را دارم، آیا حکم به قصاص به سیلی در این خصوص وجه شرعی دارد یا خیر؟

جواب: با حکم حاکم و صلاحدید او، شرعا مانعی ندارد.

سؤال ۱۸۶۵: آیا نقض حکم قاضی توسط خود قاضی یا دیگری جز در موارد سه گانه مقرر در شرع را جایز می دانید یا خیر؟

جواب: نقض حکم قاضی توسط خود قاضی با علم به اشتباه بودن حکم قبلی، لازم است. و توسط قاضی دیگر در موارد منصوص و در مورد قاضی منصوب غیر مجتهد، طبق مقررات نصب عمل می شود. که در شرایط خاص امکان دارد.

سؤال ۱۸۶۶: اخیرا شایع است که با کنترل تلفن افراد به مدت طولانی سعی و تلاش در این می کنند که جرمی برای فردی پیدا کنند. اولاً: آیا قاضی حق اعطای چنین حکم کنترلی را (در غیر مصالح حکومتی) دارد یا خیر؟ ثانیاً: آن نوار دلیل شرعی به محکومیت فرد هست یا خیر؟

جواب: نظر به اینکه هدف از حکومت حقه الهیه تثبیت موازین شرع و تنفیذ احکام اسلام است لذا لازم بلکه ضروری است که بر خلاف موازین شرع عمل نشود. بلی در بعض موارد حفظ نظام یا مصالح عامه مردم یا برقرار کردن واجبی مهم، متوقف بر ارتکاب محرم و خلاف شرعی است که به درجه اهمیت آن امور نمی رسد و در چنین مواردی مسأله تزاخم و اهم و مهم پیش می آید که لازم است رعایت مرجحات و اهم و مهم بشود و در حد ضرورت اقدام شود. و چنانچه در موارد ضروری نواری بدست آمد، نفس نوار دلیل نمی شود و قاضی باید طبق موازین باب قضا و اقرار و شهود و علم خود عمل کند.

سؤال ۱۸۶۷: آیا حبس عاقله در صورت استنکاف از پرداخت دیه یا عدم عمل به کفالت وجه شرعی دارد؟

جواب: در موردی که دیه را باید عاقله پرداخت کند، یا یکی از عاقله کفیل شود و هنگام حکم، جانی حاضر نشود می توان عاقله را طبق شرایطی برای تأدیة حق یا احضار جانی حبس کرد.

ص: ۴۹۱

سؤال ۱۸۶۸: چنانچه فرد مسلمان فطری، در مقام احتجاج و منازعه با عده ای در مورد ائمه اطهار علیهم السلام این کلمات را به زبان آورد: (کدام دین؟ کدام قرآن؟ پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام و امام صادق علیه السلام چه کسی بودند؟ همه اینها دروغ است)، آیا استعمال الفاظ فوق، از مصادیق سب و دشنام به آن بزرگواران می باشد؟

جواب: اگر در شرایط عادی و با توجه و التفات، جملات مذکوره را به زبان بیاورد، و از طرفی مانند حضرت ابراهیم علیه السلام در مقام تمهید مقدمه، برای ابطال نظر دیگران نباشد، جملات مذکوره چون انکار اصل دین و قرآن و رسالت است، موجب ارتداد است. و داخل در عنوان سب نیست. و در مفروض سؤال، ارتداد فطری است.

سؤال ۱۸۶۹: شخصی نه اهل نماز و نه روزه است. در حین صحبت با همکارانش، نعوذ بالله نسبت به خداوند متعال فحاشی خواهر کرده است و بار دوم تکرار کرده و گفته است: که چه کسی آخرت را دیده، تکلیف شرعی ما در این باره چیست؟ مرقوم بفرماید.

جواب: از موضوع شخصی اطلاع ندارم. بطور کلی اگر کسی با قصد و التفات و اختیار نسبت به خداوند-العیاذ بالله- فحاشی کند. هر چند به نحو مفروض در سؤال، فحش بدهد قتلش واجب می شود: ولی تا به مطالب مذکوره یقین حاصل

نشود، قتل جایز نیست (۱).

سؤال ۱۸۷۰: شخصی برای فرار از پاکستان و سکنی در کشورهای اروپایی خود را قادیانی معرفی کرده است، حال در مراجعت می خواهد با دختر مسلمانی ازدواج کند، آیا می توان با او ازدواج کرد؟

جواب: اگر فرد مزبور، منکر نبوت نبی اکرم صلی الله علیه و آله یا یکی از ضروریات دین باشد؛ کافر محسوب می شود و نمی توان با او ازدواج کرد. اما اگر دروغ گفته و برای گرفتن گذرنامه این تمهید را به کار برده، هر چند گناه کرده است، ولی کافر نیست و می توان با او ازدواج کرد.

شرب خمر

سؤال ۱۸۷۱: شخصی الکل سفید و شکر و آب را مخلوط کرده و نوشیده است، آیا حکم شرب خمر را دارد؟

جواب: اگر مخلوط مذکور، مسکر باشد و شخص می دانسته که مسکر است و آشامیده، استحقاق حدّ شرب خمر را دارد.

قیادت

سؤال ۱۸۷۲: در بعضی شهرها زنهایی هستند که منزلی فراهم می کنند (چه ملکی چه اجاره ای) و عده ای از زنان را در آن اسکان داده و مشتریانی برایشان فراهم می کنند و بدین وسیله، کاسبی می کنند، آیا این چنین اشخاص که به اصطلاح خانم رئیس به آنها گفته می شود، محکوم به حکم قوادند یا مفسد فی الارض و باید اعدام شوند؟

جواب: حکم قیادت بر چنین زنی جاری است. و اگر بعد از سه بار اجرای حدّ، مرتبه چهارم مرتکب این گناه شد، حکم او قتل است.

سؤال ۱۸۷۳: حکم زنی که دختری را فریب می دهد و در اختیار مردها می گذارد و آنها با آن

ص: ۴۹۳

۱- ۱) مسائلی در این زمینه در بحث طهارت و نجاست تحت عنوان «نجاست کافر» مطرح شده است.

دختر زنای به عنف و اکراه انجام می دهند، چیست؟

جواب: بر زن مذکور، حکم قیادت جاری است. اما حکم مردهایی که با آن دختر زنای به اکراه کرده اند، قتل است.

قذف

(۱)

سؤال ۱۸۷۴: آیا رمی به قذف با لفظ است؟ یا اگر کسی را به نوشته یا اشاره قذف کند. حدّ دارد؟

جواب: قدر متیقن لفظ است. و الحدود تدرأ بالشبهات (۲). بنابراین شامل اشاره و نوشتن نمی شود. ولی اگر اشاره یا نوشته، متوجه شخص معینی باشد، و او از حاکم شرع مطالبه مجازات کند؛ حاکم هر مقدار صلاح دانست، او را تعزیر می کند.

سرقت

سؤال ۱۸۷۵: در راستای اجرای حدود الهی، سارقی محکوم به قطع ید شده است. نظر به اینکه معلوم نیست منظور شارع تنها قطع ید است، یا احساس درد نیز باید با آن همراه باشد، آیا تقاضای سارق را مبنی بر بی حس کردن دست، یا بیهوش کردن وی هنگام اجرای حد، می توان پذیرفت یا خیر؟

جواب: استفاده از مواد بی حس کننده یا بی هوش کردن سارق هنگام اجرای حد، محل اشکال است و احوط ترک است.

سؤال ۱۸۷۶: کسی که انگشتان او به جهت سرقت قطع شده است، آیا می تواند به هزینه خود انگشتان دست را پیوند بزند؟

جواب: قطع انگشتان برای این است که موجب نکال و عبرت برای دیگران باشد، و از دزدی دست بردارد. و نمی تواند دوباره آن را پیوند بزند.

سؤال ۱۸۷۷: در مورد اجرای حدّ سرقت، آیا شاکی و مالباخته الزاما باید از دادگاه تقاضای

ص: ۴۹۴

۱-۱) قذف نسبت زنا یا لواط دادن به کسی می باشد.

۲-۲) یعنی: حدود با اندک شک و شبهه ای جاری نمی شود.

اجرای حد کند؟ و یا صرف شکایت از سارق با وجود سایر شرایط، موجبات اجرای حد را فراهم می سازد؟

جواب: خیر، وقتی شکایت کرد و موضوع ثابت شد، حد اجرا می شود و لو شاکی نخواهد.

سؤال ۱۸۷۸: سارقی به سرقت اعتراف کرده است، ولی دسترسی به اصل مال ندارد، آیا باید قیمت روز ادا پرداخت شود یا قیمت روز سرقت؟

جواب: اگر عین مسروقه تلف شده، یا در دسترس نیست، باید قیمت روز ادا را پرداخت کند.

سؤال ۱۸۷۹: آیا حد سرقت که قطع دست است، شامل هر دزدی می شود؟ مثلاً اگر کسی به جهت گرسنگی و تنگدستی دزدی کند، باید دستش قطع شود یا خیر؟

جواب: بریدن دست دزد شرایطی دارد و تا سرقت با آن شرایط ثابت نشود اجرای حد نمی شود. و تشخیص وجود شرایط نیز با مجتهد و دادگاه است. و اگر تنگدستی بحد اضطرار شرعی برسد، حد جاری نمی شود. و همچنین قبل از این که سرقت نزد حاکم شرع ثابت شود، اگر سارق توبه کند، حد جاری نمی شود.

سؤال ۱۸۸۰: آیا سرقت را قابل گذشت می دانید؟ و آیا بین سرقت موجب حد و غیر حدی تفصیلی قائلید؟

جواب: در مورد مال مسروقه گذشت و عدم گذشت حق صاحب مال است که در هر زمانی می تواند ببخشد اما در مورد حد اگر مسروق منه شکایت نکرده و سرقت به اقرار سارق یا به علم حاکم ثابت شده است، حد ساقط است. و نیز اگر مسروق منه قبل از آنکه به حاکم رجوع و گزارش کند سارق را عفو کند یا مال را به او هدیه کند یا سارق مال را خریداری کند در تمام این صور، ساقط است ولی اگر سرقت با بینه یا اقرار یا علم حاکم شرع ثابت شود، حد ساقط نمی شود.

سؤال ۱۸۸۱: در قوانین مدونه رایج، خرید مال مسروقه جرم است. با توجه به این که در معاملات و مبادلات رایج عادی فعلی، فاکتور فروش و غیره، معمول نیست. در این موارد، آیا

می توان خریدار اموال مسروقه را محکوم کرد؟

جواب: اگر به اقرار یا بیّنه یا علم حاکم شرع، ثابت شود که شخص مسلمانی با علم به مسروقه بودن مال و با علم به عدم جواز خرید مال مسروقه و تملک غاصبانّه آن، اقدام به خرید آن کرده است، حاکم می تواند به هر مقدار صلاح دانست او را تعزیر کند.

سؤال ۱۸۸۲: شخصی شکایت می کند که شخصی اموال مرا به سرقت برده و قرائنی ذکر می کند، مثلاً می گوید آمده بود اطراف ساختمان مرا بازدید می کرد و غیره. ولی دلیل کافی اقامه نکرده، آیا باید منکر سرقت را قسم داد؟ و اگر بدون قسم حکم به برائت متهم شد، حکم صحیح است یا باید نقض شود؟

جواب: مورد از موارد مدعی و منکر است. و چون مدعی اقامه بیّنه نکرده، می تواند از قاضی بخواهد متهم را قسم دهد. و بدون قسم، حکم به برائت متهم صحیح نیست.

محاربه

سؤال ۱۸۸۳: در ادلّه نقلیه از کتاب و سنت نسبت به نفی بلد برای کیفر محارب، اطلاق مشهود است. و در نتیجه شامل مرد و زن محارب می شود، آیا راهی برای انصراف اطلاق ادله، در خصوص نفی بلد، به عنوان یکی از اقسام کیفر محارب نسبت به زن محاربه وجود دارد؟ و آیا می شود حکم عدم جواز نفی بلد مرثه را در باب حدّ زنا - که بر آن ادّعی اجماع شده - به باب محاربه، از باب وجود وحدت ملاک و موضوع «زن بودن و رعایت مصالح»، تسری داد یا نه؟

جواب: اولاً حکم نفی مرثه در باب زنا، در روایات صحیحه و صریحه مورد تصریح واقع شده است. ولی اتفاق فتاوی بر خلاف آن کشف می کند که این مطلب یدابید از ائمه معصومین علیهم السّلام به آنها رسیده است. و الاّ بر طبق روایات، لازم بود که بر خلاف آن حکم شود.

و ثانيا در مورد زن محارب، علاوه بر عدم اختصاص آیه شریفه و همین طور

روایات وارده به خصوص مرد، و شمول کامل نسبت به زن، مقتضای فتاوی نیز عموم است و قائل به اختصاص تنها یک نفر از قداما است. و استبعادی که در مورد نفی زن وجود دارد، علاوه بر این که فی نفسه وارد نیست، در مورد محارب چون مسأله به نحو تخییر مطرح است، و حاکم شرع نسبت به عقوبات چهارگانه مخیر است، گرچه به صورت استحباب انتخاب عقوبت متناسب مطرح است، اشکالی به وجود نمی آورد.

انکار بعد از اقرار

سؤال ۱۸۸۴: اگر زنی بعد از اقرار چهارگانه انکار کرد؛ حد رجم ساقط است. آیا این حکم مخصوص رجم است، یا در مواردی که حد عبارت از قتل باشد، مثل زنی با محارم یا زنی بعنف یا لواط ایقابی، هم وجود دارد؟

جواب: حکم در مورد رجم به طور مسلم ثابت است. و احتیاط الحاق قتل به رجم می باشد. پس اگر به عملی که شرعاً حد آن قتل است اقرار کرد و بعد انکار کرد، حد آن ساقط است. و تفاوتی بین موارد وجود ندارد.

سؤال ۱۸۸۵: آیا انکار بعد از اقرار، تنها حد قتل را ساقط می کند؟ یا موجب سقوط هر حدی، مثل صد ضربه یا هشتاد ضربه شلاق هم می شود؟

جواب: تنها حد قتل ساقط می شود. و سایر حدود ساقط نمی شود. مثلاً کسی که به دزدی اقرار کرده، اگر چه بعد منکر شود حاکم می تواند دست او را قطع کند یا در مورد اقرار به شرب خمر هشتاد ضربه بزند. اگر چه بعداً انکار کند.

اجرای حدود

سؤال ۱۸۸۶: در مواردی که مجتهد و نایب او برای اجرای حدود و احقاق حقوق و رفع خصومات نباشد؛ وظیفه عامه مردم چیست؟

جواب: علمایی که از طرف مجتهد جامع الشرائط مجاز در تصدی امور حسبیّه، و منصوب برای اجراء حدود هستند، تابع نصبند. و به هر نحوی که مجاز باشند،

می تواند عمل کنند. و اگر منصوب نیستند، از باب امر به معروف و نهی از منکر مردم را نصیحت کنند.

سؤال ۱۸۸۷: آیا اجرای حکم شلاق در ملأ عام، که مستلزم هتک حیثیت مضروب، می شود، در هر مجازاتی وجه شرعی دارد؟

جواب: اجراء حدود در ملأ عام مشروع است. و حضور عدّه ای برای دیدن عذاب مجرم، اگر واجب نباشد، مسلّم رجحان و استحباب دارد. و بعضی قائل به وجوب آنند. بلی در خصوص شلاقهای تعزیری، تابع نظر حاکم است، که اگر صلاح دانست، می تواند در ملأ عام تعزیر کند.

سؤال ۱۸۸۸: آیا محکوم به اعدام می تواند درخواست کند که قبل از اجرای حکم، او را توسط داروی بیهوشی، بیهوش کنند و در حال بیهوشی او را اعدام کنند؟

جواب: خیر؛ محکوم به اعدام استحقاق عذاب پیدا کرده است. و باید سختی و تلخی آن را بچشد و عمل و ظلم خود را جبران کند.

تعزیرات

سؤال ۱۸۸۹: آیا قاضی در تعزیرات، حق دارد گذشت کند؟

جواب: در گناهیانی که جنبه حق الناس دارد، مثل غیبت و تهمت، بعد از ثبوت و مطالبه طرف دعوی، تعزیر لازم می شود. و حاکم حق عفو ندارد. ولی اگر طرف دعوی مطالبه نکرد، حاکم می تواند عفو کند. و در گناهیانی که جنبه حق الناس ندارند، حاکم جامع الشرائط، طبق صلاحدید خود عمل می کند.

سؤال ۱۸۹۰: در فرض بالا، آیا بین تعزیرات فقهی و تعزیراتی که حکومتی می باشد، فرقی هست؟

جواب: فرقی نیست، ولی قاضی منصوب تابع نصب است، و باید طبق مقررات آن عمل کند.

سؤال ۱۸۹۱: آیا صرف نگهداری نوار مبتدل و غیر مجاز، و نیز صرف نگهداری شراب، جرم

و قابل تعزیر می باشد؟

جواب: خیر، صرف نگهداری چیزهای مذکور، موجب تعزیر نمی شود. بلکه باید معلوم شود که هدف از نگهداری آنها چه بوده؟ و بعد از طی مراحل امر به معروف و نهی از منکر، اگر قاضی مجتهد جامع الشرائط باشد، طبق نظر خود عمل کند. و الا تابع نصب است.

سؤال ۱۸۹۲: در مورد پوشیدن طلا توسط مردان و تظاهر به آن، با صرف مشاهده توسط قاضی می توان تعزیر کرد یا خیر؟

جواب: در تظاهر به گناه و حرام پس از طی مراحل امر به معروف و نهی از منکر، قاضی که مجتهد جامع الشرائط باشد، طبق نظر خود عمل می کند، و اگر منصوب است، تابع نصب است.

سؤال ۱۸۹۳: آیا جریمه و جزای نقدی، دین است یا مجازات؟ و در صورت نپرداختن جریمه از ناحیه محکوم، آیا می شود جریمه را تبدیل به حبس کرد؟

جواب: جریمه و جزای نقدی که بجای تعزیر بدنی است و حاکم شرع صلاح دانسته و تعزیر بدنی را به جزای نقدی تبدیل کرده دین نیست. و حاکم می تواند آن را به حبس تبدیل کند.

سؤال ۱۸۹۴: با توبه مجرم در اموری که باعث تعزیر می شود، آیا حاکم می تواند عفو کند؟

جواب: در این امور بعد از ثبوت توبه حاکم مخیر است طبق نظر و مصلحت عمل کند.

سؤال ۱۸۹۵: در تعزیراتی که حق الناس محسوب می شود، آیا با گذشت شاکی تعزیر ساقط می گردد؟

جواب: بلی، در حق الناس با عفو شاکی، تعزیر ساقط می شود.

سؤال ۱۸۹۶: ضابطه تشخیص حق الله و حق الناس به نظر حضرت تعالی چیست؟

جواب: ظاهراً حق الناس حقی است که سلطنت و ولایت استیفا یا عفو از آن، برای ذی حق جعل شده و منوط به اختیار و مطالبه اوست. مانند: قصاص، حدّ

قذف، تعزیر در فحش و امثال آن، و حق الله حقی است که استیفا یا عفو از آن منوط به امر الهی است. مانند: حدّ زنا، شرب خمر، تعزیر مرتکب کبیره و یا تارک واجبات.

سؤال ۱۸۹۷: در جنایتی که موجب قصاص نفس یا اعضای بدن می شود، مجنی علیه به هر دلیلی جانی را عفو می کند؛ آیا حاکم می تواند به خاطر مصالحی از جمله حفظ اجتماع و یا تجری جانی، وی را تعزیر کند؟

جواب: اگر برای حفظ نظم، لازم می داند یا از قرائن معلوم است که بدون تعزیر، جنایت را تکرار می کند، باید تعزیر شود.

سؤال ۱۸۹۸: شخصی مقدمات جنایت را فراهم کرده است، ولی در اثر حادثه ای نتوانست جنایت را انجام دهد و دستگیر شده است، آیا می توان او را تعزیر کرد؟

جواب: اگر اقدام در جهت برهم زدن نظم یا براندازی جمهوری اسلامی است، باید تعزیر شود.

مسائل متفرقه حدود

سؤال ۱۸۹۹: آیا حدّ زناى زن حامله، باید بعد از وضع حمل و بعد از دو سال -جهت شیر دادن طفل- انجام شود، یا لازم است فوراً جاری شود؟

جواب: اگر حد آن رجم باشد، باید صبر کنند تا وضع حمل کند. بعد از آن اگر کسی بود که فرزند او را نگهداری کند و شیر دهد، حدّ او جاری می شود. و الاّ باید صبر کنند تا کودک خود را شیر دهد.

و اگر حد آن جلد باشد، در صورتی که حد زدن به او در هنگام حمل یا در حال نفاس برای کودک، خطر آفرین باشد، یا حتی در موقع رضاع موجب ضرر برای کودک باشد، و کسی نباشد که متکفل کودک شود، باید صبر کنند. و الاّ در اولین زمان ممکن، حد جاری می شود.

سؤال ۱۹۰۰: شخصی متهم شده به عمل خلاف عفت. پدر دختر شکایت به دادگاه برده، و

گفته اگر شصت هزار تومان بدهید، رضایت می‌دهم. او هم این مقدار را پرداخت کرده آیا برای پدر دختر حلال است؟

جواب: حلال نیست.

سؤال ۱۹۰۱: اگر محارب بعد از دستگیری و قبل از محاکمه توبه کند. آیا حدّ از او ساقط می‌شود؟

جواب: توبه بعد از دستگیری، موجب سقوط حدّ نمی‌شود.

سؤال ۱۹۰۲: شخصی از روی غیظ و عصبانیت به مقام مقدس پیغمبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام توهین و جسارت کرده، و مدّعی است که به خاطر عصبانیت بوده است، آیا حکم سَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَائِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامِ از او برداشته می‌شود؟

جواب: اگر مدّعی باشد که به خاطر شدت ناراحتی و عصبانیت توهین کرده است، و قصد معنای کلام خود را نداشته و بدون قصد از او صادر شده، و احتمال صدق داده شود، حکم به ارتداد و کفر او نمی‌شود. و حدّ سَابِ، بر او جاری نمی‌شود.

سؤال ۱۹۰۳: آیا بدون احراز شرعی در یک محکمه صالحه، می‌توان کسی را به ارتداد یا انحراف یا فسق محکوم کرد؟ و اگر جایز نباشد، آیا مفتری از عدالت خارج می‌شود؟

جواب: در مورد ارتداد، احراز لازم است و در مورد فسق علاوه بر احراز باید مجوز افشا هم وجود داشته باشد. و در صورت ادعای علم، مرافعه شرعیه لازم است. و علی‌ای حال افتراء از گناهان کبیره نیست و مسقط عدالت نیست مگر در برخی موارد خاص.

سؤال ۱۹۰۴: شخصی پس از دستگیری در دادگاه اظهار می‌دارد که من در حرم امن الهی یا حرم حضرت نبوی صلی الله علیه و آله و یا یکی از ائمه معصومین علیهم السلام در حضور دو شاهد عادل از گناهان خود توبه کرده‌ام و بر گفته خود نیز نوشته‌ای با امضای دو نفر ارائه می‌کند، آیا حدّ از او ساقط می‌گردد یا خیر؟ تعزیر چطور؟

ص: ۵۰۱

جواب:مکتوب اگر موجب اطمینان قاضی به موضوع می شود یا دو شاهد عادل حضورا شهادت دهند،موضوع ثابت و حد ساقط می شود،حتی با احتمال صدق هم حد ساقط می شود،الحدود تدرء بالشبهات.

ص:۵۰۲

سؤال ۱۹۰۵: لطفا انواع قتل را بیان فرمایید؟

جواب: قتل بر سه نوع است:

۱- قتل عمد. و آن دو قسم است: قسم اول آن که شخصی به قصد کشتن انسانی، کاری را نسبت به او انجام دهد که منجر به مرگش شود، قسم دوم آنکه با توجه، کاری را که معمولاً کشنده است نسبت به انسانی انجام دهد، و او بمیرد، هر چند قصد قتل او را هم نداشته باشد.

۲- قتل شبه عمد. و آن در صورتی است که قصد کشتن را نداشته ولی با توجه، کاری را که معمولاً کشنده نیست، نسبت به شخصی انجام دهد، و بر حسب اتفاق و تصادف منجر به مرگ وی شود، مثل این که کودک را به قصد ادب کردن بزند، و بر حسب تصادف، زدن او سبب مرگ وی شود.

۳- قتل خطایی. و آن در صورتی است که نه قصد کشتن مقتول را داشته است. و نه خواسته کاری را نسبت به او انجام دهد، بلکه مثلاً به قصد شکار، تیری رها کرده و بر حسب تصادف به شخصی خورده و او را کشته است.

سؤال ۱۹۰۶: شخصی بدون اجازه بهداری، در امر پزشکی دخالت و آمپول تزریق کرده است، با این که اجازه تزریق نداشته، و این امر منجر به فوت مریض شده، آیا دیه لازم است

بپردازد یا نه؟ و غیر از دیه تعزیر هم از جنبه عمومی جایز است یا خیر؟

جواب: تزریق آمپول اگر موجب فوت مریض شود، موجب ضمان است.

هر چند با اجازه وزارت بهداشت باشد، پس اگر عمدی بوده قصاص دارد. و اگر شبه عمد بوده، دیه بر عهده خود تزریق کننده است. و در صورت خطای محض بر عهده عاقله او می باشد. بلی، اگر مریض شخصی را در مقام معالجه ابراء کند، دیه ندارد. ولی اگر نمی دانسته که در این امر مجاز نمی باشد، و به خیال مجاز بودن، ابراء نماید؛ موجب رفع ضمان نمی شود.

جهل قاتل به حکم قصاص

سؤال ۱۹۰۷: در صورتی که قاتل ادعا کند که جهل به حکم دارد، و نمی دانسته مجازات قتل عمد، قصاص است. و این ادعا از نظر دادگاه مقرون به واقع باشد، و احتمال صدق آن وجود داشته باشد؛ آیا تأثیری در اعمال قصاص دارد یا خیر؟

جواب: علم قاتل به مجازات قتل عمد، از شرایط قصاص نیست، بنابراین در فرض سؤال، حق قصاص برای ولی دم ثابت است.

قصاص پسر به جهت قتل عمدی پدر یا مادر

سؤال ۱۹۰۸: اگر پسری عمدا پدر خود را بکشد، آیا می توان با اذن اولیای دم او را قصاص کرد؟

جواب: بلی، اگر فرزندی پدر یا مادر خود را عمدا و به ناحق بکشد، قصاص می شود. و رضایت ورثه، مانند سایر موارد، مسقط حکم قصاص می شود.

اذن فقیه در مورد قصاص قاتل

سؤال ۱۹۰۹: برای قصاص قاتل، نیاز به اذن ولی امر یا نماینده او می باشد. در صورتی که این اذن داده نشود، تکلیف قاتل چیست؟ آیا باید تا زمان اذن، گرچه دهها سال طول بکشد در حبس بماند و یا فوراً آزاد شود؟ در صورت دوم چه تأمینی باید اخذ شود؟

جواب: در مفروض سؤال، اگر قاتل در معرض فرار نیست، فوراً آزاد شود تا

تکلیف او از طرف ولی امر یا نماینده او معلوم گردد.

چون پس از ثبوت جرم، قصاص یا دیه یا عفو است. و حق حبس ندارد. و اگر در معرض فرار است، تا حدودی که عرفاً جهت تحصیل اذن لازم است، او را حبس، و پس از آن با اخذ وثیقه یا کفیل یا دیه به نحو مشروط او را آزاد کنند.

چون مورد از مورد تزاحم حقیقین است. و حق ولی دم، اهم می باشد.

سؤال ۱۹۱۰: آیا اولیای دم بدون اجازه حاکم شرع می توانند قصاص کنند یا نه؟

جواب: خیر، قصاص حتماً باید با اجازه و حکم حاکم شرع صورت گیرد.

به هوش آمدن کسی که به عنوان قصاص نفس حلق آویز شده است

سؤال ۱۹۱۱: چنانچه کسی محکوم به قصاص باشد. و به عنوان قصاص نفس، حلق آویز شود. و پزشک متخصص گواهی دهد که فوت کرده است، و در سردخانه بهوش بیاید و زنده شود. اولاً: حکم قصاص به قوت خود باقی است یا ساقط است؟ ثانیاً: در صورت باقی بودن به قوت خود، آیا دیه حلق آویزی اول به جانی تعلق می گیرد یا خیر؟

ج: ۱- در فرض سؤال، حکم قصاص به قوت خود باقی است.

۲- در مورد سؤال، حلق آویزی اول، دیه ندارد.

سؤال ۱۹۱۲: آیا حلق آویز کردن یا تیر باران کردن جای قصاص را می گیرد، یا باید حتماً به همان وسیله و آلت قتاله، قصاص صورت بگیرد؟

جواب: بلی، جای قصاص را می گیرد.

لوث و قسامه

سؤال ۱۹۱۳: کودکی بعد از اینکه سالم متولد شده، فوت کرده است که به نظر پزشک قانونی، کودک در اثر ضربه مغزی فوت کرده است و مسئولیت آن کودک در این مدت به عهده چهار پرستار بوده است که هر یک اظهار بی اطلاعی می کنند. لطفاً بفرمایید با علم به اینکه یکی از اینها سبب قتل کودک بوده، کدامیک ضامن هستند؟

جواب: ظاهراً مورد از موارد لوث و قسامه است. که اگر اصل قتل محرز شده و

ولی دم یقین دارد که قاتل یکی از چهار متهم هستند و برای قاضی شرع، اماره ظنیه بر صدق ولی دم قائم شده و متهمین بینه بر رفع اتهام خود ندارند.

بر ولی دم است که اقامه قسامه کند. که اگر اقامه کرد، دیه ثابت می شود و متهمین باید بالسویه پردازند و اگر قسامه اقامه نکرد بر متهمین است که هر یک، جدا جدا برای رفع اتهام خود، اقامه قسامه کنند. که اگر اقامه کردند، تبرئه می شوند و دیه بر بیت المال است و اگر نکول کردند دیه بر آنان ثابت می شود که باید بالسویه پردازند و اگر بعضی از آنان اقامه قسامه کردند، تبرئه می شوند و دیه بر بقیه است.

تعدد جنایت با ضربه واحد

سؤال ۱۹۱۴: چنانچه جانی با یک ضربه به چشم مجنی علیه بزند، و باعث جراحت از نوع دامیه یا غیر آن یا سیاه شدگی توأماً گردد؛ آیا دیه متعلق به این دو اثر، دو نوع است یا فقط بدامیه تعلق می گیرد؟

جواب: مقتضای تعدد جنایت- در صورتی که هر یک دیه معینی داشته باشد- تعدد دیه است. هر چند به ضربه واحد باشد. ولی احوط تصالح است.

سؤال ۱۹۱۵: اگر در نافذه گلوله یا نیزه از یک طرف پا وارد شود و از طرف دیگر خارج شود، آیا یک دیه ثابت است یا دو دیه؟

جواب: یک دیه ثابت است. و مقدار آن صد دینار است.

سؤال ۱۹۱۶: اگر در اثر فرو رفتن نیزه و ایجاد نافذه، استخوان پا هم بشکند، آیا دو دیه باید بدهد یا یک دیه؟

جواب: اگر نیزه دست یا پا را سوراخ کند و از طرف دیگر خارج شود و سبب شکستگی استخوان هم بشود، دو دیه لازم است. یکی دیه سوراخ کردن که صد دینار است، و دیگری دیه شکستن استخوان، که اگر کاملاً خوب شود ۸۰ دینار، و اگر کاملاً خوب نشود، صد دینار است.

اگر قتل مجنی علیه علاوه بر جنایت به امور دیگر نیز مستند باشد

سؤال ۱۹۱۷: در اثر ضربه وارده به سر شخصی، جمجمه او می شکند، با انتقال به بیمارستان و عمل جراحی کمی بهبود یافته؛ ولی مبتلا به خونریزی دستگاه گوارش می شود و با عمل جراحی و انتقال به یک بیمارستان دیگر، بالأخره از دنیا می رود. پزشکان، مرگ را به چند علت ذکر می کنند، و ۷۰ درصد را به شکستگی جمجمه نسبت می دهند. لطفا حکم دیه ضارب را بیان فرمایید. و آیا قتل عمدی محسوب می شود یا غیر عمدی؟

جواب: در صورتی که قتل عرفا مستند به ضارب باشد باید تمام دیه را بدهد.

قصد قتل شخص معین و اشتباه در تطبیق

سؤال ۱۹۱۸: در صورتی که قاتل به قصد کشتن به زید تیراندازی کند، و بعد از مرگ، معلوم شود شخص مقتول، بکر بوده است (اشتباه در هویت) آیا قتل عمد است یا شبه عمد؟ در هر صورت علت آن چیست؟

جواب: اگر هر دو محقون الدم بوده اند، قتل واقع شده حکم عمد را دارد. چون با قصد و با آلت قتاله شخص محقون الدم حاضر و معین را کشته است. گرچه در تطبیق خطا کرده و خیال کرده زید است.

سؤال ۱۹۱۹: شخصی برای کشتن کسی که مهدور الدم بوده، به در خانه او رفته و در زده و فردی را که در را باز کرده، به تصور این که شخص مهدور الدم است؛ بلافاصله کشته است. بعد معلوم شده مقتول، شخص مورد نظر نبوده است؛ حکم قتل مذکور را بیان کنید؟

جواب: چنانچه مهدور الدمی باشد که قتل وی بر قاتل جایز بوده، در فرض سؤال، قتل واقع شده شبه عمد است. و دیه بر عهده قاتل می باشد.

سؤال ۱۹۲۰: چنانچه قاتل به قصد (الف) تیری را به سوی او پرتاب کند، غافل از این که شخص مورد هدف (ب) است؛ قتل واقع شده چه نوع قتلی دارد؟ (با توجه به این که هم تعهد در فعل بر روی مجنی علیه، و هم تعهد در قتل وجود دارد).

جواب: قتل عمد محسوب می شود. چون با آلت قتاله و عمدا و به قصد قتل به شخص معین زده است. منتهی در هویت او اشتباه کرده است.

سؤال ۱۹۲۱: چنانچه به قصد قتل شخصی تیری را به سوی او پرتاب کند، و تیر به مانع خارجی برخورد کرده، و به شخص دیگری در آن حوالی، اصابت کند و او را بکشد،

قتل واقع شده چه نوع قتلی است؟

جواب: شبیه به عمد است. چون با آلت قتاله و به قصد قتل زده است؛ منتهی خطا رفته و دیگری را کشته است.

سؤال ۱۹۲۲: شخصی قصد کشتن مهدور الدمی را دارد. ولی به علت اشتباه در هویت مجنی علیه، شخص محقون الدمی را به جای وی می کشد؛ قتل واقع شده از چه نوعی خواهد بود؟

جواب: اگر به اعتقاد مهدور الدم بودن کشته، شبهه عمد است.

سؤال ۱۹۲۳: شخصی قصد کشتن مهدور الدمی را دارد و یا قصد شکار حیوانی را دارد، ولی به علت خطای در هدف گیری یا خطای در تیراندازی، شخص محقون الدمی را می کشد. قتل واقع شده از چه نوعی خواهد بود؟

جواب: اگر به اعتقاد مهدور الدم بودن کشته، قتل واقع شده شبهه عمد است.

سؤال ۱۹۲۴: در صورتی که شخصی قصد کشتن محقون الدمی را دارد، ولی به علت خطای در تیراندازی یا خطای در اصابت، شخص محقون الدم دیگری را می کشد، قتل واقع شده از چه نوعی خواهد بود؟

جواب: ظاهراً از نوع شبهه عمد است.

سؤال ۱۹۲۵: اگر کسی قصد کشتن محقون الدمی را داشته باشد، ولی به علت اشتباه در هویت مجنی علیه، دیگری را که او نیز محقون الدم است، بکشد. قتل واقع شده از چه نوعی خواهد بود؟

جواب: قتل واقع شده از نوع عمد است.

سؤال ۱۹۲۶: در صورتی که نظر حضرت تعالی در بعضی از شقوق مبنی بر قصاص باشد. آیا می توان قاتل را به مجازات دیگری محکوم کرد یا خیر؟

جواب: در قتل عمد، حکم اولی قصاص است و اولیاء دم یا می توانند قصاص کنند یا با اولیاء دم به دیه مصالحه کنند و حق ندارند مجازات دیگری را مطالبه کنند.

حکم انواع قتل

سؤال ۱۹۲۷: لطفاً قصاص یا دیه اقسام قتل را بیان فرمایید؟

جواب: در کشتن عمدی، اگر قاتل بالغ و عاقل باشد، ولی مقتول حق قصاص دارد. ولی می تواند با قاتل بر گرفتن دیه توافق کند، یا او را به طور کلی عفو کند. و در کشتن شبیه عمد، ولی مقتول حق قصاص ندارد، و فقط می تواند از قاتل دیه بگیرد یا عفو کند. و در قتل خطایی قصاص نیست. و اگر قتل به اقرار قاتل ثابت شود دیه بر خود قاتل است. و اگر به دو شاهد عادل ثابت شود، دیه بر عاقله و خویشاوندان قاتل است. و در هر صورت، ولی مقتول می تواند عفو کند.

کفاره قتل

سؤال ۱۹۲۸: آیا علاوه بر قصاص یا پرداخت دیه، وظیفه دیگری هم متوجه قاتل هست یا نه؟

جواب: بلی، در قتل خطا و شبیه عمد، علاوه بر دیه، خود قاتل باید کفاره نیز بدهد. یعنی یک بنده آزاد کند و اگر نتواند، شصت روز روزه بگیرد. و اگر این را هم نتواند، شصت فقیر را طعام بدهد تا سیر شوند و در قتل عمدی اگر ولی مقتول عفو کند یا دیه بگیرد قاتل باید کفاره جمع بدهد، یعنی یک بنده آزاد کند و شصت روز روزه بگیرد و شصت فقیر را هم سیر کند و در این زمانها که بنده نیست، دو عمل دیگر را انجام دهند. و در این مسأله فرقی بین اینکه مقتول، زن باشد یا مرد، صغیر باشد یا کبیر، وجود ندارد.

سؤال ۱۹۲۹: اگر چند نفر با هم یک نفر را کشتند؛ آیا باید هر کدام کفاره جدا بدهند؟

جواب: بلی، هر یک باید کفاره جدا و کامل بدهد.

سؤال ۱۹۳۰: آیا برای قتل جنین هم باید كفاره داد؟

جواب: اگر بعد از ولوج روح بقتل برسد، بنابر احتیاط باید قاتل، كفاره آن را بدهد.

تصرفات جانی در ديه

سؤال ۱۹۳۱: دو نفر کسی را کشته اند. ولی دم با پرداخت ديه يك نفر، خواستار قصاص هر دو نفر شده است، آیا قبل از قصاص قاتل می تواند در ديه مأخوذه تصرف مالکانه بکند؟

جواب: تصرف مالکانه در ديه، مشکل است.

سؤال ۱۹۳۲: اگر در فرض قبل، قاتل تصرف کرده و عین مال را فروخته باشد و بعد اولیای دم، از قصاص منصرف شوند؛ آیا می توانند عین مال را پس بگیرند، یا باید قیمت یا مثل آن را بگیرد؟

جواب: احکام بیع فضولی را دارد.

قتل کودک در اثر خطای مادر

سؤال ۱۹۳۳: اگر مادری خطأً موجب کشتن فرزندش بشود (مثلاً در حالت خواب مجرای تنفس نوزاد را مسدود کند و نوزاد بمیرد) آیا ديه واجب است؟

جواب: اگر مرگ فرزند مستند به مادر باشد، ديه ثابت و بر عاقله مادر است.

ولی اگر مستند به او نباشد، ديه ندارد، و کسی ضامن نیست.

احتمال جنون در قاتل

سؤال ۱۹۳۴: شخصی که احتمالاً دارای نارسایی عقلی است، خواهر خود و فرزند ۲۸ ماهه او را به وسیله چاقو مورد ضرب و جرح قرار داده، و سپس با پاشیدن بنزین، آنان را آتش زده و از محلّ جنایت گریخته است. پس از ۱۵ روز خانم مذکور، فوت کرده ولی کودک زنده مانده است. و قاتل نیز شخصاً مالی ندارد! لطفاً حکم شرعی را بیان فرمایید:

جواب: بطور کلی در صورتی قصاص ثابت است، که احراز شود جانی در

هنگام ارتکاب جنایت، عاقل بوده است (اگر چه با استصحاب) و با عدم احراز عقل، قصاص جایز نیست. دیه نیز در صورتی بر عاقله محرز است که جنون جانی محرز شود. و در فرض سؤال که عاقل بودن جانی محرز نیست، قصاص جایز نیست. و چون جنون هم محرز نیست، دیه هم بر عاقله ثابت نیست. بلی، برای این که خون مسلمانی ضایع نشود، باید دیه او را از مال جانی بپردازند. و چون در مورد سؤال، جانی فاقد مال است از بیت المال دیه او باید پرداخت شود. و محتمل است در این موارد دیه مطلقاً بر بیت المال باشد، گرچه جانی مال هم داشته باشد.

علی ایّ حال تشخیص و تعیین امر مذکور، مربوط به دادگاه و نظر قاضی شرع است.

دیه جراحات وارده بر زن

سؤال ۱۹۳۵: دیه زن تا کمتر از CS

ص: ۵۱۱

سؤال ۱۹۳۷: اگر نیزه یا گلوله در دست یا پا فرو رود، در مورد مرد یکصد دینار دیه ذکر شده، آیا در مورد زن هم همین است یا فرق می کند؟

جواب: به طور کلی دیه زن از لحاظ شرعی تا ثلث دیه، مساوی مرد است و تفاوتی نمی کند. و اگر به ثلث دیه برسد یا بیشتر شود، نصف دیه مرد می شود. و در موارد ثبوت دیه فرقی بین آلات متعدده وجود ندارد. بلی ظاهر این است که در نافذ اطراف زن، حکومت یعنی ارش ثابت است. همانطور که در کتاب الديات (تفصیل الشریعه)، ص ۲۶۱، م ۳، آمده است.

سؤال ۱۹۳۸: می دانیم که دیه زن تا ثلث دیه، مساوی دیه مرد است؛ و اگر بیش از ثلث شد، نصف دیه مرد می شود، حال اگر چند ضربه و جراحت وارد شده باشد که مجموع زاید بر ثلث می شود ولی هر یک کمتر از ثلث است، آیا دیه تنصیف می شود یا خیر؟

جواب: اگر جراحات وارده، به یک ضربت و در یک عضو وارد شده، ملائک در ثلث، مجموع صدمات می باشد و اگر با ضربات متعدده یا در اعضای مختلف واقع شده باشد، دیه هر صدمه و جراحی، جداگانه محاسبه می شود که اگر زاید بر ثلث باشد تنصیف می شود و الا تنصیف نمی شود، اگر چه مجموع آن بیشتر از ثلث باشد.

دیه دندان

سؤال ۱۹۳۹: در اثر ضربه ای دندان طفلی افتاده (دندان مذکور لُق و ناسالم بوده و بعد از چند روز خودش می افتاده است) بعد از افتادن در مدت کوتاهی بجای آن دندان روئیده، حکم آن چیست؟ آیا ارش است یا دیه دندان سالم؟

جواب: در فرض سؤال، اگر افتادن دندان مستند به ضربه باشد؛ ظاهراً حکم آن دیه است. اما اگر به ارش مصالحه کنند اقرب به احتیاط است. و اگر افتادن آن مستند به ضربه نباشد، دیه و ارش ثابت نیست، هر چند ضارب گناهکار و مستحق تعزیر است.

سؤال ۱۹۴۰: شخصی زده و دندان کسی را شکسته و از بین برده است، لطفاً مقدار دیه آن را بیان فرمایید.

ص: ۵۱۲

جواب: به طور کلی دیه شکستن و از بین بردن هر یک از دوازده دندان جلوی دهان- که شش عدد بالا و شش عدد پایین است- ۵۰ مثقال شرعی (۱۸ نخودی) طلای سکه دار است؛ و دیه هر یک از شانزده دندان عقب- که ۸ عدد آنها بالا و ۸ عدد پایین است- ۲۵ مثقال شرعی، طلای سکه دار است. و فرقی نیست که دندان را از اصل و ریشه بکنند. و از بین ببرند یا آن را بشکنند و نیز فرقی بین صغیر و کبیر نیست؛ مگر نسبت به دندان طفل. به طوری که حکم آن در سؤال قبل بیان شد.

سؤال ۱۹۴۱: در مواردی دیده می شود که افرادی بیشتر از ۲۸ دندان دارند و از مجموع دندانها ۲۸ عدد آن را کسی عمدا از بین برده است، آیا ۲۸ عدد موضوعیت دارد یا به نسبت تعداد دندانهای شکسته شده و دندانهای مانده دیه تعیین می گردد؟

جواب: در ۲۸ دندان، دیه کامل اخذ می شود اگر چه چند دندان دیگر مانده باشد. البته اگر ۲۸ دندان اصلی شکسته شده باشد، اما اگر چند دندان اصلی باقی باشد در دندانهای اضافی غیر اصلی، ارزش تعیین می شود و دیه دندانهای اصلی شکسته نشده کسر می گردد.

دیه شکستن استخوان

سؤال ۱۹۴۲: در ساق پا و ساعد دست دو استخوان به نام های درشت نی و نازک نی وجود دارد، چنانچه با یک ضربه، هر دو استخوان شکسته شود. آیا برای هر دو یک دیه واجب است یا برای هر کدام یک دیه لازم است؟

جواب: نمی توان بطور قطع و یقین نظر داد که کسر ساعد و ساق پا دیه مقدره دارد و (چون مدرک عمده، معتبره ظریف است و آن علاوه بر اضطراب در متن، با نسخ متفاوت نقل شده و در عین حال به لحاظ اعتبار آن با توجه به نسخ فقیه و تهذیب و بعضی از نسخ کافی) احتیاط آن است که در خصوص کسر ساعد (هر دو استخوان) چنانچه بدون عیب بهبود حاصل شد <CS

جداگانه منظور شود و فرقی نیست که در اثر ضربه واحده یا متعدد حادث شده باشد چون مقتضای تعدد جنایت تعدد ديه و اصل عدم تداخل است و چنانچه استخوانها معيوب بمانند علاوه بر ديه ذکر شده ديه عيب موجود با ارش تعيين شود و احتياط بيتر آن است که در تمام صور مذکوره مسأله را با مصالحه خاتمه دهند و اگر ساق پا بشکند و بدون عيب خود شود ۲۰۰ دينار پرداخت شود و اگر معيوب بماند <CS

ص: ۵۱۴

جواب: ظاهر این است که جنین از وقتی که در رحم قرار می گیرد، به مدت ۴۰ روز نطفه است. و دیه اسقاط آن در این مدت ۲۰ مثقال شرعی طلای سکه دار است که هر مثقال، هیجده نخود می باشد، پس از آن ۴۰ روز علقه یعنی خون بسته شده است و دیه آن ۴۰ مثقال است، بعد ۴۰ روز مضغه، یعنی پاره گوشتی است، که دیه آن ۶۰ مثقال است. (که مجموع چهار ماه می شود) پس از آن بصورت استخوان می شود. و دیه آن ۸۰ مثقال است. بعد گوشت روییده و صورت بندی می شود، و دیه آن ۱۰۰ مثقال است. و همین که روح در آن دمیده شد، چنانچه پسر باشد دیه او هزار مثقال و اگر دختر باشد ۵۰۰ مثقال شرعی طلای سکه دار است. و در تمام این صور، اگر عوض هر یک مثقال طلا، ده درهم نقره بدهند کافی است و اگر زن حامله از روی عمد کاری کند که جنین او سقط شود باید دیه آن را به تفصیلی که بیان شد به وارث جنین بپردازد و خود او از این دیه ارث نمی برد، بلی چنانچه ورثه جنین، او را عفو کنند دیه ساقط می شود ولی در جنینی که روح دمیده شده، کفاره قتل - به شرحی که در سؤال ۲۱۵۸ گذشت - بر او واجب است.

سؤال ۱۹۴۷: اگر سقط جنین با رضایت کامل پدر و مادر، توسط دکتر جراح، یا تزریق آمپول، انجام شود، دیه آن به عهده کیست؟ و اگر دکتر دارو را بدهد و مادر مصرف کند و جنین سقط شود، به عهده کیست؟

جواب: دیه به عهده مباشر است. مگر این که مباشر، که مثلاً آمپول را تزریق می کند، یا دارو را مصرف می کند، نداند که آمپول یا دارو سبب سقط جنین است.

که در این فرض دیه به عهده دستور دهنده است. و در صورتی که مباشر، چه دکتر و چه آمپول زن و چه خود مادر، بداند و به دستور پدر جنین، اقدام به اسقاط جنین کند، بنابر احتیاط، در دیه آن با پدر جنین مصالحه کنند، یا وی آنها را بری الذمه کند.

سؤال ۱۹۴۸: اگر ادامه حمل برای مادر، ضرر معتنابه یا خطر جانی داشته باشد، آیا اسقاط آن جایز است یا نه؟ و بر فرض جواز، حکم دیه آن چیست؟

جواب: اگر طبق تشخیص دکتر متخصص و مورد اطمینان، بقای حمل برای

مادرش خطر جانی داشته باشد یا مستلزم ضرر، یا درد غیر قابل تحمل باشد، اسقاط مانعی ندارد. و نسبت به دیه آن با پدر جنین مصالحه شود، یا وی مباشر سقط را بری الذمه و حلال کند.

سؤال ۱۹۴۹: این جانب دارای سه فرزند هستم و به خاطر ضعف و ناتوانی جسمی و سختی معاش، بچه چهارم را که هنوز نطفه و حدود ۳۵ روزه بود، سقط کردم. فعلا فهمیده ام گناه کرده ام و می گویند: دیه، هم مدیون می باشم. لطفا بفرمایید: چه وظیفه ای دارم و باید چه کنم؟

جواب: شما گناه بزرگی مرتکب شده اید و باید فوراً توبه کنید. و دیه جنین در فرض سؤال، ۲۰ دینار، یعنی ۱۵ مثقال ۲۴ نخودی طلای سکه دار است و چنانچه مباشر سقط، مادر یا پزشک بوده، دیه آن به پدر جنین می رسد.

سؤال ۱۹۵۰: ماده ۹۱ قانون تعزیرات که به تأیید فقهای شورای نگهبان رسیده و لازم الاجرا می باشد، مقرر می دارد: «اگر زن حامله برای سقط جنین به طبیب و یا قابله مراجعه کند، و طبیب هم عالماً و عامداً مباشرت به اسقاط جنین کند، دیه جنین به عهده اوست. و اگر روح در جنین دمیده باشد، باید قصاص شود. و اگر او را به وسایل اسقاط جنین راهنمایی کند، به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می شود.»

نظر به این که فقهای شیعه در مورد جنین بین حلول روح و غیر آن فرقی قائل نیستند و در هر حال سقط جنین، موجب ثبوت قصاص نمی شود؛ آیا ماده قانونی مذکور منطبق با شرع می باشد یا خیر؟ در صورت منفی بودن، با توجه به عدم مخالفت شورای نگهبان با آن، تکلیف قاضی در صدور حکم چیست؟

جواب: بلی، اسقاط جنین گرچه بعد از ولوج روح موجب قصاص نمی شود، و فقط دیه دارد. و قاضی اگر خود مجتهد جامع الشرائط است، به نظر خود عمل کند. و گرنه تابع نصب است.

سؤال ۱۹۵۱: شخصی زن حامله را کشته و بچه او هم تلف شده است، آیا قاتل علاوه بر دیه زن، باید دیه بچه او را نیز بدهد، یا یک دیه کافی است؟

جواب: در فرض سؤال باید دیه بچه را نیز بدهد.

سؤال ۱۹۵۲: زنی که بدون اطلاع شوهر خود جنین دوماهه را سقط کرده است، چه وظیفه ای دارد، و دیه آن به چه کسی می رسد؟

جواب: مرتکب گناه شده و باید فوراً توبه کند و در فرض سؤال، دیه آن به پدر جنین می رسد.

سؤال ۱۹۵۳: در صورتی که پزشک متخصص با رضایت زن و شوهر، بجهت ناقص الخلقه ای را که نواقص جسمی او با دستگاه تشخیص داده شده است، از روی ندانستن مسأله سقط کنند، آیا دیه ای باید پرداخت شود؟ و در صورت وجوب دیه، پرداخت آن متوجه چه کسی است؟ و اگر مباشر سقط، پدر و مادر را نمی شناسد، دیه را باید به چه کسی پردازد؟

جواب: بلی، دیه دارد و دیه بر عهده مباشر است. مگر این که مباشر نداند که آمپول یا دارو جهت سقط جنین است، که در این فرض دیه به عهده دستور دهنده است. و اگر پزشکی با رضایت پدر و مادر اقدام به اسقاط کرده، احتیاط این است که پزشک و مباشر، با پدر جنین و کسانی که بعد از پدر وارث هستند، در دیه مصالحه کنند، در عین حال توبه هم بکنند. و اگر مباشر سقط، پدر و مادر را نمی شناسد، دیه را به فقیر صدقه دهد. و بنابر احتیاط این صدقه با اجازه حاکم شرع باشد. و اگر مباشر سقط، مادر یا پزشک بوده و پدر اطلاع نداشته، دیه را به پدر جنین بدهند. بلی اگر پدر، دیه را حلال کند، مباشر برئ الذمه می شود.

اسقاط و دیه ولد الزنا

سؤال ۱۹۵۴: دختری اغفال شده، و بر اثر عمل زنا، دارای حمل گردیده است و پدر و برادرهای او فهمیده اند و تصمیم دارند بخاطر حفظ آبروی خود و جلوگیری از رسوایی بیشتر، دختر را بکشند و ناپدید کنند، آیا چنین تصمیم و عملی بخاطر امور مذکوره جایز است، و حکم آن چیست؟

جواب: ارتکاب چنین عملی حرام است، و قتل نفس محترمه از گناهان کبیره می باشد. و امور مذکوره مجوز آن نمی شود. و هر کس العیاذ باللّٰه مرتکب قتل شود، مستحق قصاص، و یا پرداخت دیه و کفاره جمع می شود.

سؤال ۱۹۵۵: در فرض بالا دختر از پدر و برادرهای خود ترس دارد و احتمال می دهد اگر

بفهمند، او را بکشند؛ یا لاقلاً اذیت و آزار جسمی و روحی غیر قابل تحمل کنند، آیا در چنین فرضی جایز است قبل از آنکه آنان متوجه قضیه شوند، بچه را سقط کند؟

جواب: در فرض سؤال، اذیت و ترساندن دختر حرام است. در صورتی که دختر اطمینان دارد و احتمال عقلایی بدهد که اگر جنین را سقط نکند مورد اذیت و آزار غیر قابل تحمل قرار می‌گیرد و در عسر و حرج شدید واقع می‌شود، در چنین فرضی بعید نیست که سقط جنین حرام نباشد. ولی باید دیه آن را بدهد. و مشهور بین فقها این است که دیه ولد الزنا به مقدار دیه حلال زاده است. ولی احتیاطاً دیه آن را با حاکم شرع مصالحه کنند.

سؤال ۱۹۵۶: زنی از زنا دارای حمل شده، و بچه را که حدود هفت ماهه بوده، سقط کرده است، آیا باید دیه بدهد؟ و بر فرض که دیه لازم است، به چه کسی بدهد؟ و آیا تکلیف دیگری هم از جهت سقط جنین متوجه او شده است یا نه؟

جواب: در فرض سؤال که اسقاط جنین موجب قتل او شده است دیه دارد. که بنا بر مشهور بین فقها، دیه ولد الزنا به مقدار دیه حلال زاده است. ولی احوط آن است که با حاکم شرع مصالحه کنند. و دیه آن حکم ترکه شخص بدون وارث را دارد. که وارث آن امام علیه السلام است، و در زمان غیبت باید به مجتهد جامع الشرائط پردازد، و علاوه بر دیه باید فوراً توبه کند. و بنا بر احتیاط کفاره جمع نیز بر عهده او می‌باشد.

زدن فرزند

سؤال ۱۹۵۷: آیا پدر یا مادر می‌تواند فرزند خود را برای تأدیب بزند؟

جواب: در صورت انحصار طریق تأدیب به زدن، مانعی ندارد. ولی باید موجب دیه نشود.

سؤال ۱۹۵۸: اگر پدر فرزند خود را برای تأدیب بزند، و عمل او موجب جراحت یا سیاهی یا قرمزی پوست شود، آیا دیه دارد؟ و اگر برای تشفی خاطر و در اثر غضب بزند، آیا دیه دارد یا نه؟

جواب: در هر صورت دیه ثابت است.

دیة سیلی و جراحات وارده به سر و بدن

سؤال ۱۹۵۹: بخاطر فحاشی یک پسر بچه سیزده سالی، سیلی و کتک محکمی به او زدم، آیا مشغول الذمه هستم؟

جواب: بلی، اگر سیلی زدن به صورت، موجب سرخی صورت شده، باید یک مثقال و نیم طلا که هر مثقال ۱۸ نخود است به او پردازید. و اگر موجب کبود و سبز شدن صورت گردیده سه مثقال، و اگر سیاه شده شش مثقال شرعی طلا- باید به او پردازید. و اگر جای دیگر بدن او را به واسطه زدن سرخ یا کبود یا سیاه کرده اید، باید نصف آنچه را گفته شد به او بدهید.

سؤال ۱۹۶۰: اگر پزشک برای بهوش آمدن بیمار سیلی به صورت او بزند، آیا دیه دارد؟

جواب: در فرض سؤال، دیه ندارد. چون جنایت صدق نمی کند.

سؤال ۱۹۶۱: لطفا دیة جراحات وارده بر سر و صورت را بیان فرمایید:

جواب: به طور کلی اگر کسی پوست سر یا صورت مسلمانی را پاره کند، دیة آن یک شتر است. و اگر به گوشت برسد و قدری از آن را هم ببرد، دیة آن دو شتر است. و اگر خیلی از گوشت را پاره کند، دیه سه شتر است. و اگر به پرده نازک روی استخوان برسد، دیه چهار شتر است. و اگر استخوان نمایان شود، پنج شتر است. و اگر استخوان بشکند، دیه ده شتر است. و اگر بعضی از اجزای استخوان جا به جا شود، دیه پانزده شتر است. و اگر به پرده مغز سر برسد، دیه ۳۳ شتر است که باید به مجروح بدهد. و ظاهراً شتر خصوصیت نداشته باشد بلکه مقصود از یک شتر، <CS

ص: ۵۱۹

سؤال ۱۹۶۴: شخصی بر اثر ضربه شخص دیگری، مبتلا به ضربه مغزی شده و مدتی را بصورت بیهوشی بسر برده است، و در دیات برای ضربه مغزی دیه خاصی در نظر گرفته نشده است تکلیف در این مورد چیست؟

جواب: در این گونه موارد ارش به نظر حاکم تعیین می گردد.

سؤال ۱۹۶۵: گردن و گلو جزء سر و صورت محسوب می شود، یا دیه مخصوص دارند؟

جواب: جزء سر و صورت محسوب شدن آنها مشکل است. و ظاهراً جراحات آنها حکم جراحات وارده بر بدن را دارد. و احتیاط در تراضی و مصالحه است.

سؤال ۱۹۶۶: شخصی همسر خود را کتک زده و دست او را مجروح کرده است. دیه آن چه مقدار است؟

جواب: به طور کلی دیه خراش و پارگی پوست دست، پنج دینار است. و اگر کمی از گوشت را نیز پاره کرده، دیه آن ده دینار است. و اگر گوشت را عمقا زیاد پاره کرده، ولی به پرده نازک روی استخوان نرسیده، دیه آن پانزده دینار است. و اگر به پرده نازک روی استخوان رسیده و آن را پاره نکرده، دیه بیست دینار است.

و اگر پرده را پاره کرده، بیست و پنج دینار است. و در این مقدار دیات فرقی بین بزرگ و کوچک و زن و مرد و همسر و غیره نیست.

سؤال ۱۹۶۷: فرق دیه زن و مرد چگونه است؟

جواب: دیه زن تا به ثلث دیه کامله نرسیده، با دیه مرد برابر است. و اگر به ثلث دیه کامله برسد یا از آن تجاوز کند، دیه زن نصف دیه مرد می باشد.

سؤال ۱۹۶۸: چند نفر هجوم برده و با هم شخصی را مجروح کرده اند. جراحات وارده مختلف است. بعضی قابل قصاص و بعضی قابل قصاص نیست. و معلوم است که هر یک از مهاجمین جرحی بر او وارد کرده اند. ولی معلوم نیست کدام جرح از کدام مهاجم است و مجروح نیز ادعایی نسبت به فرد خاصی ندارد؛ لطفا کیفیت فصل نزاع را بیان فرمایید:

جواب: در فرض سؤال، دیه جروح با قرعه تعیین شود.

سؤال ۱۹۶۹: همان طور که مستحضرید دیة فلج هر عضوی، دو ثلث دیة همان عضو می باشد. با عنایت به این که عضو صدمه دیده، همیشه فلج کامل نیست، بلکه حسب نظر کارشناسان احیانا ۲۰٪ یا ۳۰٪ یا ۵۰٪ از عضو فلج می شود. آیا دیة کسی که ۲۰٪ عضو او فلج گردیده، ۲۰٪ از دو ثلث دیة مصدوم می باشد؟ یا این که از طریق تعیین ارش باید قضیه فیصله یابد؟

جواب: در فرض سؤال که شلل و فلج عرفا بنحو کامل نیست، برای آن در شرع مقدس دیه ای تقدیر نشده است. لذا دیة آن از طریق تعیین ارش پرداخت، و قضیه فیصله یابد.

جنایات وارده توسط کودکان

سؤال ۱۹۷۰: کودکی در هنگام بازی چاقوی میوه خوری را پرتاب، و به چشم کودک دیگر خورده و آن را نابینا کرده است. در این میان والدین کودک هیچ دخالت و تقصیری نداشته اند، مستدعی است حکم آن را بیان فرمایید:

جواب: در فرض سؤال، چنانچه ثابت شود که در اثر ضربه کودک، چشم بچه دیگر از دید افتاده و نابینا شده است، دیه آن نصف دیة کامله است. و بر عاقله کودک ضارب است که دیه را بپردازند.

سؤال ۱۹۷۱: در منازعه بین دو کودک یکی از آنان دیگری را تعقیب کرده و فرد فراری پایش به جدول خورده، به زمین افتاده و پایش شکسته است، آیا ولی تعقیب کننده، ضامن دیه می شود؟

جواب: اگر ثابت شود، تعقیب سبب زمین خوردن و شکسته شدن پا شده، دیه دارد. و در صورتی که تعقیب کننده غیر بالغ بوده، دیه بر عاقله او می باشد. ولی اگر تعقیب سبب زمین خوردن او نبوده است، کسی ضامن نیست.

سؤال ۱۹۷۲: در جنایات اطفال نابالغ، آیا مجنی علیه می تواند ولی قهری طفل، مانند پدر و جد را به محاکمه بکشاند؟ و با فرض انکار ولی، او را سوگند بدهد یا خیر؟

جواب: اگر مجنی علیه، مدعی علم ولی صغیر، به جنایت صغیر باشد و ولی انکار علم کند، مجنی علیه می تواند ولی را بر نفی علم قسم دهد.

سؤال ۱۹۷۳: بچه نابالغ صدمه جانی به کسی می رساند. آیا ولی آن بچه ضامن است یا نه؟ و همچنین اگر دیوانه صدمه ای بکسی بزند، تکلیف چیست؟

جواب: بچه اگر ممیز باشد و صدمه مالی و یا جانی کمتر از موضحه به کسی وارد کند، خود او ضامن است و اگر صدمه جانی، موضحه و بالاتر باشد، دیه بر عاقله بچه است، و اگر ممیز نیست، کسی ضامن نیست. مگر مستند به تقصیر و عدم حفظ متصدی و حافظ طفل باشد. که در این صورت او ضامن است.

دیوانه اگر ضرری وارد آورد کسی ضامن نیست. مگر آنکه شخصی سبب شده باشد، که در این صورت آن شخص ضامن است.

سؤال ۱۹۷۴: دو بچه، یکی یازده ساله و دیگری دوازده ساله، با دو بچه دیگر با هم در گیر شده و سنگ اندازی کرده اند. در این بین سنگی به دندان بچه دوازده ساله خورده است. دیه آن چقدر است و چه کسی باید بدهد؟

جواب: اگر دندان از جای خود کنده شده دیه دارد. و دیه آن بر عاقله طفل است. و دندان مزبور اگر یکی از دوازده دندان جلو باشد، دیه آن پنجاه مثقال شرعی طلای مسکوک است. و اگر یکی از شانزده دندان آخر است، دیه آن بیست و پنج مثقال شرعی طلا است. و اگر بشکند نیز همان دیه دندان کنده شده را بدهد.

سؤال ۱۹۷۵: دو بچه بازی می کرده اند. یکی از بچه ها در حین بازی با کار دستی چشم دیگری را زخمی کرده است، پس از ۷۲ ساعت، چشم بچه مضروب بکلی کور شده، آیا دیه شرعی دارد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال، چنانچه ثابت شود که در اثر ضربه یکی از بچه ها، چشم بچه دیگر نابینا شده، دیه چشم بچه مضروب بر عاقله بچه ضارب است. دیه یک چشم نصف دیه تمام انسان است.

سؤال ۱۹۷۶: چند پسر بچه که بحد بلوغ نرسیده اند، با هم بازی می کنند. در بین این بازی

دندان یکی از این بچه ها از بین می رود، یعنی می افتد، دیه دارد یا نه؟ و همچنین اگر چشم یکی را نابینا کند؟

جواب: اگر یکی از بچه ها دیگری را نابینا کند یا دندانش را بشکند، دیه دارد. و دیه بر عاقله است. ولی اگر خود بچه در اثر دويدن، بیفتد و معیوب شود، بر بچه های دیگر چیزی نیست.

پرداخت دیه و مسائلی مربوط به آن

سؤال ۱۹۷۷: آیا تخیر جانی در انتخاب نوع دیه، ابتدایی است یا استمراری؟

جواب: ظاهراً تخیر و انتخاب یکی از انواع دیه، استمراری است. و جانی قبل از پرداخت آن هر کدام را مایل بود، می تواند انتخاب کند. هر چند قبل از آن نوع دیگری را انتخاب کرده باشد.

سؤال ۱۹۷۸: جانی که مخیر است بین انواع دیات، یکی را انتخاب کند، آیا باید در دادگاه تعیین کند تا حاکم طبق آن حکم کند یا می تواند بعداً انتخاب کند؟

جواب: قاضی می تواند در قتل غیر عمد، جانی را به طور سطحی، محکوم به دیه کامله کند و تعیین نوع آن، به زمان اجرا موکول شود.

سؤال ۱۹۷۹: در دیات، در صورت تمکن از اصول، آیا می توان به قیمت اکتفا کرد؟

جواب: در صورت تمکن جانی، از پرداخت اصول، گیرنده دیه ملزم به اخذ قیمت نیست، بلی در صورت توافق و رضایت اکتفا به قیمت مانعی ندارد.

سؤال ۱۹۸۰: مدت پرداخت دیه، در قتل شبیه به عمد چقدر است؟

جواب: مدت پرداخت دو سال است.

سؤال ۱۹۸۱: در زمان فعلی، منظور از حله در دیه چیست؟

جواب: حله دو پارچه است. و قدر متیقن، آن است که از یمن به کیفیت معموله زمانهای سابق باشد. و تهیه آن فعلاً مشکل یا غیر مقدور است.

سؤال ۱۹۸۲: آیا دیه جراحات را هم عند الاعسار باید از بیت المال داد یا خیر؟

جواب: دینه جراحات، مثل سایر دیون است و نمی توان آن را از بیت المال داد و اگر نداشت، مجنی علیه باید صبر کند تا جانی بتواند آن را بپردازد.

سؤال ۱۹۸۳: به نظر حضرت تعالی آیا دیه در حکم ماترک میت است؟ یعنی باید اول دیون برداشته شود. بعد بین وراثت تقسیم شود یا خیر؟

جواب: بلی، جزء ماترک محسوب می شود، که اگر متوفی دین داشته باشد، باید اول دین او را از دیه و باقی ترکه پرداخت و بعد مابقی را بین ورثه تقسیم کرد.

مقدار دیه و مسائل مربوط به آن

سؤال ۱۹۸۴: آیا در تغلیظ دیه قتل در ماههای حرام، فرقی بین قتل عمد و خطا وجود دارد؟

جواب: خیر، ظاهراً فرقی نیست، حتی در مواردی که دیه بر عاقله باشد.

سؤال ۱۹۸۵: آیا دیه به نظر حضرت تعالی دین است یا مجازات، و با مرگ مدیون ساقط می شود؟

جواب: دیه، دین است و با مرگ مدیون ساقط نمی شود.

سؤال ۱۹۸۶: با وجود این که محکوم به دیه دارای امکانات مالی خوبی است، از پرداخت دیه امتناع می ورزد، آیا حبس وی برای وادار کردن او به پرداخت دیه، مشروعیت دارد یا خیر؟

جواب: دیه حکم سایر دیون را دارد. و اگر ثابت شود که محکوم علاوه بر مستثنیات دین چیزی دارد و می تواند ادا کند و امتناع می کند؛ حاکم می تواند او را حبس کند تا مجبور به پرداخت دیه شود.

سؤال ۱۹۸۷: آیا می توان برای تأخیر پرداخت دیه، چیزی به عنوان خسارت از جانی گرفت؟

جواب: چون دیه دین است و حکم سایر دیون را دارد، اخذ خسارت تأخیر ادای آن، مشروع نیست.

سؤال ۱۹۸۸: هرگاه دینه جراحات وارده متعدده مجموعاً به قدر دینه موضحه باشد. ولی هر جراحی به تنهایی کمتر از موضحه است، آیا در چنین فرضی دیه در صورت خطا بر عاقله

است یا در مال جانی؟

جواب: در فرض سؤال، اظهر این است که دیه در مال خود جانی است.

سؤال ۱۹۸۹: چنانچه جرح، معسر شناخته شود، آیا می توان دیه را به ترتیب الأقرب فالاقرب از نزدیکان او مطالبه کرد؟ و چنانچه نزدیکانش هم نداشته باشند، آیا می توان آن را از بیت المال پرداخت؟

جواب: در مواردی که دیه بر جرح باشد و معسر شناخته شود، دیه حکم سایر دیون را دارد، پس اگر قدرت دارد کار کند و بپردازد و الا معذور است. و ثابت نشده که در چنین مواردی دیه بر عاقله یا بیت المال باشد و (عدم الدلیل دلیل العدم) مگر در مواردی که دلیل خاص اقامه شود که بر عاقله یا بیت المال است.

سؤال ۱۹۹۰: در جرح عمدی و خطای محض چگونه؟

جواب: در مورد سؤال، فرقی بین عمد و خطا نیست. به طور کلی در هر موردی که دیه بر خود قاتل یا ضارب باشد حکم دین را دارد. که در صورت اعسار و عدم قدرت بر پرداخت، به مقتضای آیه مبارکه «فَنظَرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ»، باید به او مهلت داد، بلی در صورت جرح عمدی، می توان قصاص کرد و در قتل خطای محض، اصل دیه بر عاقله است.

سؤال ۱۹۹۱: احتراماً بفرمایید در صورتی که قاتل دو نفر باشند و نمی توانند دیه لازم را پرداخت کنند، تکلیف آنان چیست؟ آیا باید چندین سال، در زندان بمانند و یا حکم دیگری دارد؟ زندانی شدن قاتل و یا قاتلین شرعاً چگونه است؟

جواب: ظاهر سؤال این است که ولی مقتول، به جای قصاص حاضر به قبول دیه شده و دو قاتل نیز پذیرفته اند؛ در این صورت دیه بمنزله دین است. و در صورت عدم امکان پرداخت، لازم است تأخیر بیفتد تا قدرت حاصل شود. و در صورت قدرت اگر پرداخت، و حاکم شرع نتوانست وی را اجبار کند؛ مورد برای زندان حاصل می شود و در جواب از سؤال دوم باید گفت اگر زندانی شدن به منظور فرار نکردن باشد، مانعی ندارد. و در غیر این فرض مجوزی برای آن نیست.

ص: ۵۲۵

سؤال ۱۹۹۲: در موردی که کسی خطاء جرحی بر کسی وارد کند، آیا مانند قتل خطایی دیه آن بر عاقله است یا نه؟

جواب: جرح مراتب متعدده دارد. یک مرتبه اش موضحة است که در آن و بالاتر از آن در صورت خطا دیه بر عاقله است. و در مادون موضحة، دیه در مال خود جانی است اگر چه خطایی باشد. و مراد از موضحة، جراحی است که پرده روی استخوان را پاره کرده و سفیدی استخوان نمایان شده باشد.

سؤال ۱۹۹۳: تصادفی در اثر بی احتیاطی راننده ای، در سال ۷۴ رخ داده، جلسه دادگاه در سال ۷۵ برگزار شده و حکم دیه افرادی که در این صحنه زیان دیده اند، توسط دادگاه مشخص شده (ناگفته نماند که قیمت یک نفر شتر در سال ۷۴ حدوداً ۲۲۰۰۰ تومان بوده و حال اینکه در سال ۷۵ حدوداً ۴۲۰۰۰ تومان است) نظر حضرتعالی در این خصوص که آیا بایستی دیه افراد را با سال ۷۴ سنجید یا با تاریخی که حکم دیه صادر شده است؟

جواب: در دیه عین مال، مثل طلا- یا نقره یا شتر تعیین می شود که هنگام پرداخت، عین آن یا قیمت روز، تعیین می گردد. مگر اینکه قبلاً روی قیمت آن مصالحه، صورت گرفته باشد.

موارد پرداخت دیه از بیت المال

سؤال ۱۹۹۴: موارد پرداخت دیه از بیت المال را مرقوم فرمایید:

ج: ۱- در قتل عمد و شبه عمد، اگر قاتل فرار کرد و مال نداشت، دیه بر الاقرب فالاقرب است. و با نبود قرابت بر بیت المال است و همینطور در هر قتلی که قاتل مشخص نباشد.

۲- اگر اجرای حد یا تعزیر، سبب قتل شود؛ دیه بر بیت المال است.

۳- اگر بعد از قتل، فسق شهود ظاهر شود، دیه بر بیت المال است.

۴- در قطع ید و ظهور فسق شهود، دیه بر بیت المال است.

۵- اگر اهل ذمه مرتکب جنایت موجب دیه شوند و مالی نداشته باشند، دیه بر بیت المال است که مشروط به پرداخت جزیه است.

ص: ۵۲۶

۶- در مواردی که دیه بر عاقله است و عاقله وجود ندارد یا از پرداخت آن عاجز است.

۷- در موردی که قاضی شرع، مطابق موازین شرعیه حکم کند و پس از اجرای آن خطای او معلوم شود؛ دیه بر بیت المال است.

اگر قتل مستند به چند نفر باشد

سؤال ۱۹۹۵: چندین نفر همزمان به شخصی تیراندازی کرده اند و آن شخص بوسیله یک یا چند گلوله کشته شده است اما معلوم نیست تیر کدام یک از تیراندازان به او اصابت کرده است، اما قدر مسلم تیر یکی از این چند نفر بوده است، حکم قضیه چگونه است؟

جواب: در فرض سؤال، حاکم شرع با قرعه قاتل را معین و ملزم به پرداخت دیه می کند و احتیاط در ترک قصاص است.

سؤال ۱۹۹۶: چند نفر جمعا شخصی را به قتل رسانده اند. و پزشک قانونی تشخیص داده که ضربه معینی که به جای معین مقتول اصابت کرده، موجب قتل او شده است. حال اگر معلوم باشد آن ضربه معین توسط چه کسی وارد شده، آیا همه ضاربین قصاص می شوند یا کسی که ضربه کاری را زده است؟

جواب: در فرض سؤال، اگر عرفا قتل مستند به کسی باشد که ضربه کاری را زده است. او قصاص می شود و نمی توان بقیه را قصاص نمود.

سؤال ۱۹۹۷: در یک درگیری، شخصی بدون اینکه کسی به او ضربه ای بزند، در اثر سکتته از دنیا رفته است. و پزشک قانونی تشخیص داده است که ۱۵٪ سکتته، در اثر درگیری بوده است.

حال مسئول قتل این فرد کیست؟ و چه کسی باید دیه او را بدهد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر عرفا قتل مستند به افراد درگیر باشد، باید دیه کامل یک مرد را بدهند.

سؤال ۱۹۹۸: اگر چند نفر در ضرب و جرحی مداخله داشته باشند، بدون اینکه مشخصا معلوم باشد که هر کدام چه عملی انجام داده اند، تکلیف در صدور حکم چگونه است، آیا تساوی

است یا چیز دیگر؟

جواب: بلی، در فرض مزبور دیه مفسده را باید همه بالتساوی و با مصالح پردازند.

محدوده ولایت ولی نسبت به صغیر

سؤال ۱۹۹۹: آیا به فتوای حضرت تعالی دایره ولایت قهری بر مولی علیه صرفاً ناظر بر حقوق مالی است و یا اطلاق داد؟ به عبارت دیگر آیا ولی قهری در حق قصاص نفس و عضو، از باب ولایت می تواند قاتل و جانی را عفو کند؟ و یا این که لزوماً غبطه صغیر در اخذ دیه است و بدون اخذ آن مجاز به عفو نیست؟ در صورتی که غبطه صغیر و مولی علیه در اخذ دیه نفس و عضو باشد. با اخذ آن از جانی، آیا او به اعتبار ولایت، می تواند هر گونه دخل و تصرفی را در سهم مالی مولی علیه گرچه به نفع خود، انجام دهد؟

جواب: ولایت در مثل حق قصاص یا عفو یا بخشش دیه ای که حق صغیر است، ثابت نشده و مشکل است. بلی، اگر ولی مصلحت صغیر را اخذ دیه بداند، بعید نیست که در این صورت بتواند دیه بگیرد. و دخل و تصرف ولی که اب و جد باشند در مالی مولی علیه نباید مفسده داشته باشد. بلکه احتیاط آن است که مصلحت داشته باشد. و اگر تصرف به نفع ولی باشد، اما برای مولی علیه مفسده داشته باشد؛ مسلماً جایز نیست. و با عدم مصلحت خلاف احتیاط است. و در خصوص قیّم منصوب از طرف اب و جد ظاهراً رعایت مصلحت معتبر است. و عدم مفسده، کفایت نمی کند.

سؤال ۲۰۰۰: اگر زنی به عمد کشته شود و دارای فرزندی صغیر باشد، آیا پدر او می تواند از جانب فرزند صغیر خود و به عبارت صحیحتر ولایتاً از سوی او از قصاص بگذرد و قاتل را عفو کرده، یا دیه از او اخذ کند؟ اگر ولی قهری (پدر-جد پدری) ولایت بر قصاص یا عفو از قصاص از جانب صغیر نداشته باشد؛ تکلیف قاتل تا رسیدن صغیر به سن بلوغ چیست؟

جواب: در فرض سؤال، پدر نسبت به عفو یا اخذ دیه یا قصاص ولایت ندارد.

و باید از قاتل کفیل مطمئن یا دیه مشروط بگیرند و او را آزاد کنند. تا صغیر بعد از

کبیر شدن به هر نحو بخواهد عمل کند و در صورت عدم امکان یکی از این دو، ولی صغیر یا حاکم شرع طبق مصلحت صغیر، تصمیم گرفته و عمل کند.

سؤال ۲۰۰۱: آیا پدر یا جد پدری و یا قیم صغیر، می توانند در مورد صدمات و جراحاتی که به وی وارد می شود و با رعایت غبطه صغیر، اعلام رضایت کنند؟ و یا این که باید منتظر ماند تا صغیر به سن رشد برسد؟

جواب: بخشیدن دیه جنایت وارده بر صغیر از طرف ولی، جایز نیست. مگر اینکه از مال خودش به مقدار دیه، به صغیر بدهد، بلی، پدر یا پدر بزرگ اگر مصلحت صغیر را در عفو و رضایت بداند، می تواند رضایت دهد.

سؤال ۲۰۰۲: شخصی برادر خود را که دو فرزند صغیر داشته است، کشته است و اولیای دم یعنی پدر و مادر رضایت داده اند و همسر هم نمی تواند طلب قصاص کند و جد پدری بچه های مقتول ولایتا از طرف بچه ها گذشت کرده است، با این وضع در مورد قصاص یا اخذ دیه چه می فرمایید؟

جواب: جد پدری نمی تواند ولایتا از حق قصاص بچه های صغیر گذشت کند، و لازم است تا بعد از بلوغ بچه ها صبر کنند.

سؤال ۲۰۰۳: آیا پدر و جد پدری ولایت دارند تا حق کودک در مورد دیه صدمات وارده به او و ضرب و جرح، یا فحاشی و اهانت به او را ببخشند؟

جواب: در صورتی که مصلحت کودک، لحاظ نشود؛ پدر و جد حق گذشت ندارند.

سؤال ۲۰۰۴: شخصی که فرزند صغیری دارد فوت کرده است. پدر او مقداری از خانه وی را تصاحب کرده، و قرضهای او را از مال خود داده است، آیا این کار او صحیح است؟ و آیا فرزند صغیر متوفی، می تواند هنگام بلوغ اصل دین پدر را انکار کرده و کل منزل را از پدر بزرگ خود مطالبه کند؟

جواب: اگر پدر آن مرحوم به عنوان ولایت پدری سهمی از خانه را تملک کرده است، یعنی به ملک خود در آورده و پول آن را بابت قرض پسرش داده، و

دین او را ادا کرده است و جهت ادای دین او راهی جز این نبوده است، عمل او صحیح است. و چون پدر بزرگ ولایت داشته و تصرفات او مطابق وظیفه شرعی و به منظور ادای دین متوفی بوده است، وجهی برای منکر شدن فرزند متوفی نمی باشد. بلی اگر او در اصل مقروض بودن متوفی شک دارد یا آن را انکار کند، پدر بزرگ باید مدیون بودن متوفی را ثابت کند.

سؤال ۲۰۰۵: مرسوم است که فردی را تحت عنوان قیم برای صغار، نصب می کنند. آیا قیم حق عفو و گذشت و تخفیف دیه را دارد یا خیر؟

جواب: در مورد قصاص و دیه چنین حقی را ندارند.

ضمانت کارفرما نسبت به جراحات وارده بر کارگر

سؤال ۲۰۰۶: کارگری که در کارگاه کار می کرده است. به دلیل پریدن تکه آهن در چشم او کور شده است. و چشم مصنوعی برای او قرار داده اند و تمام هزینه معالجه را کارفرما داده است. آیا کارفرما، باید دیه چشم او را بپردازد؟ و اگر شرکت بیمه مقداری از آن را بدهد، چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال، اگر کارفرما از اول ضمانت این قبیل حوادث را به عهده نگرفته و با کارگر شرط ضمانت نکرده، دیه ندارد. ولی اگر شرط ضمانت کرده یا وقوع این حادثه مستند به کارفرما باشد و عرفاً او را مقصر بدانند، دیه دارد. و دیه یک چشم پانصد دینار طلا یعنی پانصد مثقال طلای سکه دار است به مثقال شرعی که هر مثقال ۱۸ نخود می باشد. و در این صورت هر مقدار آن را بیمه پرداخت، محسوب می شود و بقیه به عهده کارفرما است، ضمناً هزینه درمان و معالجه، به عهده کارفرما نیست. مگر این که قانون کار تصویب کرده باشد. و کارفرما ملتزم به آن شده باشد. که در این صورت لازم است طبق تعهدش عمل کند.

سهل انگاری پزشک و نجات غریق در نجات جان افراد

سؤال ۲۰۰۷: شخصی نسبت به دیگری کاری انجام می دهد که یا نوعاً کشنده است، مثل

ص: ۵۳۰

سم مهلك دادن، يا نوعا كشنده نيست، مثل ايراد جرح جزئي به بازوي ديگري، در هر حال طرف مقابل به بيمارستان منتقل مي شود. و پزشك از انجام وظيفه و تخليه مواد سمى - در فرض اول - خودداري مي كند. و يا با سهل انگاري و به كار بردن مواد و ابزار آلوده و غير بهداشتى، - در فرض دوم - موجب ايجاد عفونت و تسري آن و قطع عضو يا مرگ مجروح مي گردد. در دو فرض مذكور چه كسى قاتل است؟ نوع قتل چيست؟ در صورتى كه پزشك و ضارب هر دو مسئول باشند، ميزان مسئوليت هر کدام چگونه است؟

جواب: در فرض اول كه كار انجام شده نوعا كشنده است، قتل، عمد محسوب مي شود. گرچه قصد قتل نداشته باشد. و در فرض دوم قتل، مستند به ضارب نيست بلكه عرفا پزشك مسئول است.

سؤال ۲۰۰۸: در صورتى كه نجات غريق كه وظيفه امداد دارد، از نجات شخص غريق امتناع ورزد، و آن شخص غرق شود، آيا مسئوليتى متوجه نجات غريق خواهد بود يا خير؟

جواب: از نظر مخالفت وظيفه استخدامى و وظيفه شرعى، حفظ نفس محترمه مسئوليت كامل دارد؛ اما از نظر قصاص و ديه مسئوليتى ندارد.

سؤال ۲۰۰۹: شخصى در اثر سوختگى به بيمارستان منتقل مي شود و پزشك معالج در انجام معالجه كوتاهى مي كند و شخص مصدوم فوت مي كند. پزشك قانونى اعلام مي كند ميزان سوختگى به حدى بوده است كه در نهايت منجر به فوت مي شده است. اما سهل انگاري پزشك باعث گرديده بيمار زودتر فوت كند. آيا در اين فرض مسئوليتى متوجه پزشك مي باشد يا خير؟
جواب: جواب همان جواب مسأله سابق است.

سهل انگاري تعمير كاران و مسئولين كارگاهها

سؤال ۲۰۱۰: تعمير كار يا نمايندگى مجاز، بخارى گازى را در منزل شخصى بدون رعايت اصول ايمنى يا با نقص فنى يا بدون دودكش نصب مي كند. و در نتيجه استفاده از آن تمام اعضاى خانواده در اثر گاز گرفتگى، فوت مي كنند. و اولياى دم از مقصر شكايت مي كنند. در صورتى كه نمايندگى يا تعمير كار، نقص فنى يا عدم رعايت اصول ايمنى را به صاحب خانه

اطلاع و تذکر داده یا نداده باشد، مسئولیت متوجه چه کسی است؟ در هر حال چه نوع قتلی اتفاق افتاده است؟

جواب: اگر این نحو عدم رعایت غالباً کشنده باشد، به طوری که فوت افراد مستند به تقصیر و تفریط تعمیر کار بوده، ظاهراً حکم قتل عمد را دارد، گرچه قصد قتل در کار نبوده است. و در صورت عدم غلبه که گاهی منجر به فوت می شده، و بی اعتنایی و تقصیر تعمیر کار سبب شده، حکم شبه عمد را دارد. مگر اینکه عدم رعایت اصول فنی را به اطلاع صاحب منزل رسانده باشد. و اگر تعمیر کار جاهل به اصول فنی بوده و هیچ گونه تقصیر و تفریطی در بین نبوده، حکم خطایی دارد.

و اگر نقص فنی اصلاً قابل پیش بینی نبوده و تقصیر و تفریطی در کار نبوده، کسی ضامن نیست.

سؤال ۲۰۱۱: کارگری در کارخانه دستش لای دستگاه رفته و قطع شده، آیا کارفرما ضامن است یا خیر؟

جواب: کارفرما ضامن نیست. مگر در صورتی که کارخانه برای استخدام مقرراتی در این باره داشته باشد، که اگر استخدام مطابق مقررات بوده، باید بر طبق آن عمل شود.

سؤال ۲۰۱۲: کارخانه پتروشیمی بر خلاف اصول بهداشتی و امنیتی، ضایعات و سموم خطرناک خود را، جهت صرفه جویی در هزینه، در برکه آبی در حوالی کارخانه تخلیه می کند و چند کودک بدون اطلاع در آنجا شنا می کنند و دچار مسمومیت می شوند و بعد از مدتی فوت می کنند، آیا مسئولیتی متوجه کارخانه می باشد یا خیر؟

جواب: در فرض سؤال، اگر زمین مذکور، مربوط به خود کارخانه باشد؛ هیچ گونه مسئولیتی متوجه کارخانه نیست.

سؤال ۲۰۱۳: کارگری در حین عبور از راه پله ساختمانی که در آن کار می کرده اند، سقوط کرده، و بر اثر ضربه مغزی فوت کرده است. از نظر مقررات اداره کار نصب نرده در راه پله های ساختمانی جهت جلوگیری از سقوط کارگران، وظیفه کارفرما است، آیا در این گونه موارد

کارفرما ضامن دیه مقتول می باشد یا خیر؟

جواب: اگر سقوط مستند به بی توجهی و تقصیر خود کارگر باشد، کسی ضامن نیست. و اگر مستند به تقصیر و تفریط و بی توجهی کارفرما باشد، کارفرما ضامن دیه است. و اگر مستند به طرفین باشد نصف دیه بر عهده کارفرما است. و در صورت شبهه، با تصالح مسأله را خاتمه دهند.

وارد کردن جراحت و سرایت آن

سؤال ۲۰۱۴: شخصی در حین نزاع به دیگری جراحی وارد کرده، که نوعا کشنده نیست. و در صورت مراجعه به پزشک و مداوا زخم بهبود می یابد (مثلا یک بند انگشت او را قطع کرده) اما شخص مجروح عامداً به پزشک مراجعه نمی کند و به مداوا نمی پردازد. (یا به علت فقر و نداشتن هزینه درمان یا به علت بی مبالاتی و سهل انگاری یا بر اثر لجاجت و غیره) در نتیجه موضع جراحت، دچار عفونت و سرایت به نقاط دیگر بدن شده و در نهایت منجر به مرگ شخص می گردد. در فرض مسأله آیا ضارب مرتکب قتل عمد گردیده و باید قصاص شود؟ یا این که چون قصد نتیجه قتل را نداشته، شبه عمد است؟ یا اساساً قتل منتسب به او نبوده و تنها باید نسبت به جراحت، محکوم به قصاص یا دیه شود؟

جواب: در فرض سؤال که جرح موجب قتل نشده، و ضارب هیچ تقصیری در عدم مراجعه مجروح به پزشک نداشته، و قتل صد در صد منتسب به خود مجروح و تقصیر او می باشد. ضارب قصاص نمی شود. و تنها نسبت به جراحت، محکوم به قصاص یا دیه می شود. بلی اگر احراز شود که فوت مستند به جراحت وارده است. ضارب ضامن دیه قتل می باشد.

سرایت جنایت پس از عفو جانی توسط مجنی علیه

سؤال ۲۰۱۵: در ضرب و جرح عمدی، اگر مجنی علیه قبل از مرگ، جانی را از قصاص نفس عفو کند، سپس همان جنایت سرایت کند و موجب مرگ مجنی علیه شود؛ آیا حق قصاص نفس ساقط می شود، یا اینکه ولی دم می تواند قصاص را مطالبه کند؟ و آیا اصولاً

ص: ۵۳۳

مجنی علیه حق چنین عملی را دارد؟

جواب: به نظر این جانب اگر مجنی علیه از جنایت فعلی و سرایت آن، گرچه منجر به مرگ او شود، عفو کند. حق قصاص ساقط می شود. و ظاهراً مجنی علیه چنین حقی را دارد.

قتل در اثر تصادف با اتومبیل

سؤال ۲۰۱۶: راننده ای مقصر با عابر پیاده ای تصادف می کند. و به بهانه انتقال به بیمارستان، بیمار را سوار می کند. اما از ترس و برای فرار از مجازات او را در بیابان و دور از دسترس مردم رها می سازد. و مصدوم به علت خونریزی و عدم کمک و مراقبت در همان محل فوت می کند. آیا این قتل عمد است یا شبه عمد؟

جواب: قتل مزبور شبه عمد است.

سؤال ۲۰۱۷: در حادثه تصادف در شب بین پیکان سواری و موتورسیکلت راننده موتورسیکلت فوت می کند کارشناس هر دو را به میزان پنجاه درصد مقصر می داند. زیرا راننده موتور چراغ نداشته و با بی احتیاطی و عدم رعایت مقررات، رانندگی می کرده و راننده پیکان نیز به علت عدم توجه به جلو و سرعت زیاد، مقصر بوده است. در فرض مسأله، حکم آن چگونه است؟ در همین فرض اگر تقصیر یکی از دو نفر بیشتر باشد، ولی نتوان علت و سبب اصلی تصادف را به طور کامل و تمام به یکی از آنها منتسب دانست، زیرا قسمتی از علت تصادف به طرف مقابل منتسب است، حکم مسأله چگونه است؟

جواب: در هر دو فرض، نصف دیه به عهده پیکان و نصف به عهده موتور سوار است.

سؤال ۲۰۱۸: در یک حادثه رانندگی پیکان سواری با یک کامیون تصادف کرده و در وسط جاده متوقف شده است. بلافاصله یک اتوبوس از پشت سر با پیکان تصادف می کند. در حادثه اول راننده پیکان مقصر شناخته شده، و در حادثه دوم راننده اتوبوس، در هر حال تمام سرنشینان پیکان فوت می کنند. و به درستی معلوم نیست علت فوت تصادف اول بوده است یا دوم. حکم قضیه چگونه است؟

ص: ۵۳۴

جواب:ظاهرا نصف ديه ها به عهده راننده اتوبوس است. و نصف آنها به عهده راننده پيكان.

سؤال ۲۰۱۹: در اثر يك سانحه، سرنشيان يك اتومبيل كشته شده اند، آيا ديه مسافران به عهده راننده است؟ با توجه به اين كه راننده نيز كشته شده، آيا ورثه وي بايد ديه مسافران را پردازند؟

جواب: در فرض سؤال، اگر قتل سرنشينا مستند به راننده نباشد، كسي ضامن نيست. و اگر مستند به تقصير راننده باشد، (راننده مقصير باشد) ديه بر راننده است، كه از اصل مال وي پرداخت مي شود. و اگر مستند به او باشد، ولي مقصر نباشد، ديه سرنشينا بر عاقله راننده است. و اگر معلوم نيست، مسأله را با مصالحه خاتمه دهند.

سؤال ۲۰۲۰: شخصي با اصرار زياد از موتور سواري خواهش مي كند كه مرا ردیف خود سوار كن؛ او هم به ردیف خودش سوار مي كند و مقدار زيادي او را مي برد؛ يك مرتبه موتور سوار متوجه مي شود كه ردیف او افتاده و در اثر افتادن فوت کرده، آيا اين قتل مربوط به موتور سوار مي شود، كه ورثه مقتول، ديه او را از موتور سوار بگيرند يا نه؟

جواب: در صورت مفروضه كه آن شخص خواهش کرده، چنانچه موتور سوار در رفتن و حفظ بی احتیاطی نکرده؛ ظاهراً ضامن ندارد و چیزی بر او نيست.

سؤال ۲۰۲۱: در مواردی كه در اثر تصادف، شخصي كشته مي شود و كاردانهای فنی تقصير را صد در صد با مقتول مي دانند، و از گفته آنان نيز اطمینان حاصل مي شود. آيا ديه تعلق مي گيرد يا خير؟ و بر فرض تعلق بر قاتل است يا بر عاقله؟

جواب: در فرض سؤال، اگر تصادف به نحوی باشد، كه راننده هيچ گونه تقصيري نداشته و جلوگیری از تصادف ممكن نبوده است، نه عاقله ضامن است و نه راننده. ولی اگر جلوگیری از تصادف ممكن بوده و راننده جلوگیری نکرده، راننده قاتل است. هر چند مقتول نيز تقصير کرده باشد. و ديه يا قصاص متوجه او است.

سؤال ۲۰۲۲: شخصی که با گاری دستی کار می کرده است. در اثر تصادف با یک ماشین سواری از دنیا می رود، آیا دیه تعلق می گیرد؟

جواب: اگر در تصادف راننده مقصر بوده، و با احتیاط رانندگی نکرده؛ باید دیه بدهد. و حکم قتل شبه عمد را دارد. اما اگر راننده مقصر نبوده، بلکه شخص متوفی مقصر بوده است، راننده ضامن نیست. و اگر هیچ یک مقصر نباشند، قتل خطایی است و دیه دارد. و دیه بر عهده عاقله راننده است. و در صورت جهل به خصوصیت مصالحه کنند.

سؤال ۲۰۲۳: گاهی راننده بین دو محذور قرار می گیرد که یا با ماشین روبرو شود و تصادف کند، در نتیجه خودش کشته یا مجروح می شود، یا به عابر در پیاده رو تصادف کند. بناچار دومی را انتخاب می کند، آیا قتل عمد محسوب می شود یا شبه عمد؟

جواب: علی الظاهر از مصادیق قتل شبه عمد می باشد.

سؤال ۲۰۲۴: در تصادفی که فردی کشته شده است، و دادگاه دیه قانونی برای ورثه مقرر کرده است؛ لکن ورثه آن مرحوم تردید دارند که با گرفتن آن، روح مرحوم ناراحت و معذب باشد. لطفا وظیفه را بیان کنید؟

جواب: اگر قاتل فرد متمکن و پولداری است، دیه را از او گرفته و چنانچه بخواهند در خیرات برای آن مرحوم صرف کنند. و اگر فرد مستضعفی است، به نیت احسان به مقتول دیه را به او ببخشد.

سؤال ۲۰۲۵: در تصادف کارشناس رانندگی هر یک از طرفین را به میزان خاصی مقصر می داند؛ مثلاً یکی ۲۰٪ و دیگری ۸۰٪، آیا این موجب می شود که دیه، به نسبت به درصد تقصیر، حساب شود یا تنصیف می شود؟

جواب: هرگاه حادثه مستند به هر دو طرف باشد، هر یک ضامن نصف دیه می باشند.

مجروح و مصدوم شدن در اثر تصادف

سؤال ۲۰۲۶: شخصی در تصادف سرش صدمه می بیند و جمجمه آن می شکند. که در اثر

آن نیمی از بدن و دست و پای چپ فلج می شود، آیا علاوه بر دیه شکستگی استخوان سر، در رابطه با نقص دست و پا هم باید دیه داده شود؟

جواب: در مورد سؤال، علاوه بر دیه شکستگی استخوان سر، دیه فلج دست و پا نیز باید داده شود.

سؤال ۲۰۲۷: در اثر تصادف، خونریزی داخلی، در اثر صدمه دیدن طحال، بوجود آمده که با عمل، طحال خارج شده و پزشکی قانونی نقص عضو را ۳۰٪ اعلام کرده است، آیا علاوه بر دیه طحال، دیه ۳۰٪ را هم باید به مصدوم داد؟

جواب: در فرض مذکور فقط دیه طحال ثابت است. و نواقص قهری حاصله از برداشتن طحال، دیه جداگانه ندارد.

سؤال ۲۰۲۸: در تصادفی استخوان ران یک نفر از چند نقطه شکسته است. با چند عمل جراحی و پرداخت هزینه سنگین شکستگی ترمیم یافته، آیا مقدار دیه همان مقدار مذکور در کتب فقهی است؟ یا این که با توجه به وضع موجود و هزینه های گران درمانی فرق می کند؟ و آیا مخارج درمانی به عهده جانی است یا مجنی علیه؟

جواب: در فرض سؤال، غیر از دیه مقرر، چیز دیگری ثابت نیست.

سؤال ۲۰۲۹: پسر بچه ۱۱ ساله ای در اثر تصادف با ماشین، مضروب و مجروح گردیده، که موارد جرح به شرح زیر می باشد:

۱- پوست و گوشت قسمت زیادی از ماهیچه ساق پا و ران مجروح و له گردیده (در حدی که گوشتهای جدا شده از پا به زمین ریخته).

۲- باعث خورد شدن و قطعه قطعه شدن کاسه زانو و مفصل گردیده است.

۳- بعضی از اعصاب و رگهای زیر زانو و ماهیچه ها که در سلامت و حرکت پا نقش دارند (در حد پاره شدن است).

۴- صفحه رشد ما بین مفصل زانو (که از سنین کودکی الی ۱۸ سالگی باعث قد کشیدن و رشد استخوان ساق پا و ران می شود) از بین رفته، و در نتیجه این پا کوتاه می ماند. و پای دیگر رشد طبیعی خود را دارد.

ص: ۵۳۷

نهایتاً پس از جراحیهای مکرر و پیوندهای لازم، پای مصدوم کج و کوتاه و زانویش بی حرکت و مقداری خمیده مانده که طبق نظریه پزشکی قانونی در مجموع و شرایط فعلی ۶۵ درصد نقص عضو (نسبت به ارزش عضوی) ایجاد شده است.

خواهشمند است مقدار دیه و یا ارش را که شخص ضارب و مقصر نسبت به موارد فوق باید بردارد بیان فرمایید:

۵- جهت ترمیم گوشت و پوست پای مصدوم، از پای دیگرش گوشت و پوست برداشته و پیوند زده اند، آیا پای سالم هم که تکه برداری شده و اثراتش باقی است، ارش دارد؟

جواب: در فرض سؤال که ظاهراً عوارض حاصله با یک ضربه پیش آمده است، دیه خورد شدن و شکستن پا که معیوب مانده است، ثلث دیه پا می باشد (حدود ۱۶۶/۳ دینار طلای مسکوک که هر دینار ۱۸ نخود است) و نسبت به سایر جراحات و اثری که روی پای دیگر مانده، بهتر است با مصالح مسأله را خاتمه دهند.

عاقله

سؤال ۲۰۳۰: مقصود از عاقله که در بعض موارد باید دیه را بدهد کیست؟

جواب: عاقله عبارت است از مردان بالغ عاقل، از خویشاوندان پدری جانی یا قاتل، مانند برادرها، برادرزاده ها، و عموها و عموزادگان. و بنا بر اقوی پدر و جد پدری و اولاد قاتل نیز از عاقله محسوب می شود. ولی بچه و زن به طور کلی و مجنون جزء عاقله نیستند و اگر کسی عاقله ندارد، یا عاقله او تمکن مالی ندارند، دیه بر عهده خود او است.

سؤال ۲۰۳۱: در مورد قتل، یا بعض جنایات خطایی که دیه بر عاقله است، آیا این حکم شامل همه موارد خطا می شود یا خیر؟

جواب: در مواردی که قاتل یا جانی اقرار به قتل یا جنایت خطایی کند، دیه بر عاقله نیست. بلکه بر خود قاتل یا جانی است. و نیز اگر قاتل یا جانی قتل یا جنایت را به مال دیگر غیر از دیه، صلح کند، دمه خودش مشغول می شود و به عاقله مربوط نیست.

ص: ۵۳۸

سؤال ۲۰۳۲: اگر بعض افراد عاقله عاجز از پرداخت دیه باشد، وظیفه چیست؟

جواب: در فرض سؤال، دیه بر متمکن از عاقله است.

سؤال ۲۰۳۳: در مواردی که دیه بر عهده جانی است، اگر وی قادر بر پرداخت آن نباشد چه حکمی دارد؟ آیا بر عهده عاقله است یا بر ذمه خود جانی می ماند، تا تمکن پیدا کند؟

جواب: در فرض سؤال، چنانچه به اقرار ثابت شود، دیه بر عاقله نیست. بلکه بر خود جانی است و حکم سایر دیون را دارد. پس اگر قدرت دارد کار کند و به تدریج پردازد. و گرنه چیزی بر او نیست و معذور است.

سؤال ۲۰۳۴: دیه جنایات مجنون و بچه غیر بالغ بر عهده کیست؟

جواب: بر عاقله است.

مسائل متفرقه دیات

سؤال ۲۰۳۵: شاخه درختی قبلاً پوسیده بوده، در حیاط مسجدی در اثر باد افتاد و بچه ای فوت شد، دیه او به عهده کیست؟

جواب: در فرض سؤال، وجهی برای ضمان دیه به نظر نمی رسد.

سؤال ۲۰۳۶: فرمانده ای به علت عدم آگاهی، به افراد خود گفته: در منطقه مین وجود ندارد و افراد به محل رفته اند. مینی منفجر شده و تعدادی از افراد نظامی کشته و مجروح شده اند. آیا این فرمانده ضامن دیه مقتولین و مجروحین می باشد؟

جواب: اگر افراد به اعتماد حرف فرمانده رفته اند، و فرمانده آنان را مغرور کرده، به طوری که قتل و جرح مستند به فرمانده باشد، فرمانده ضامن دیه است و فرقی نمی کند که فرمانده معتقد بوده در منطقه مین وجود ندارد یا مردد بوده است.

و الا کسی ضامن نیست.

سؤال ۲۰۳۷: تیری به پهلوی راست کسی اصابت کرده و به مقدار کمی زیر پوست وارد شده و بعد خارج شده است. پزشک قانونی می گوید: هیچ آسیبی به احشاء و امعاء وارد نشده است، سؤال این است که دیه آن چه مقدار است، جائفه است یا نافذه؟ یا باید ارش گرفت؟

جواب: در فرض سؤال که تیر به داخل بدن وارد نشده و فقط زیر پوست وارد و خارج شده جائفه و نافذه نیست و باید ارش بدهد.

سؤال ۲۰۳۸: کور کردن چشم ناظر صحنه قتل و همینطور حبس آمر به قتل و ممسک مقتول، آیا حق اولیای مقتول می باشد تا متوقف بر مطالبه باشد، یا اینکه حکم است؟

جواب: ظاهر این است که این امور نیز حق ورثه مقتول می باشد و حکم قصاص را دارد. یعنی اجرای آن موقوف به مطالبه آنها است.

معنای ارش

سؤال ۲۰۳۹: لطفا معنای ارش را توضیح دهید؟

جواب: ارش یعنی تفاوت قیمت، بدین نحو که شخص مجروح را فرض کنند که اگر بنده و قابل فروش بود، تفاوت قیمت قبل از جراحت و بعد از جراحت وارده چقدر بود، به همین نسبت پردازند، و چون در حال حاضر امکان چنین ارزیابی وجود ندارد، حاکم شرع باید به نظر خودش و با مشورت کارشناسان مورد اعتماد، دیه را تعیین کند. یا با تصالح مسأله را خاتمه دهد.

ص: ۵۴۰

سؤال ۲۰۴۰: لطفا راههای رفع ضمان عوارض ناشی از درمان، در امر پزشکی را به صورت کلی بیان فرمایید.

ج: ۱- اگر پزشک با بیمار یا با ولی او (در صورتی که بیمار غیر بالغ یا بیهوش باشد) شرط عدم ضمان کند؛ و در عین حال کوتاهی و تقصیر در معالجه نکند. و با دقت و احتیاط عمل کند، مسئول نیست.

۲- اگر پزشک دارویی را تعریف کند و مصرف آن را به اختیار خود بیمار بگذارد، مسئول نیست.

۳- اگر پزشک بگوید؛ فلان دارو برای فلان درد خوب است، یا بگوید اگر فلان درد را داری، فلان دارو برایش خوب است؛ که بیمار به اختیار و فهم خود دارو را با درد خود منطبق بداند و مصرف کند، پزشک در برابر عوارض آن مسئول نیست.

۴- اگر پزشک نسخه نوشت، و امر به مصرف دارو کرد، به نحوی که بیمار از خود اختیاری نداشت و به اعتماد دستور پزشک دارو را تهیه و مصرف کرد (که سبب اقوی از مباشر باشد) در این فرض، پزشک مسئول عوارض و خسارات است. مگر اینکه شرط عدم ضمان کند؛ و در عین حال دقت و احتیاط لازم را بعمل آورد. (نوع معالجات از این قسم می باشد. ولی شرط عدم ضمان نمی کنند).

۵- اگر پزشك با دست خود به بیمار دوا بدهد، یا آمپول تزریق کند مسئول است. مگر اینکه شرط عدم ضمان کند و احتیاط لازم را بعمل آورد (۱).

سؤال ۲۰۴۱: با توجه به اینکه ممکن است جان بیمار به طور اورژانس (فوری) در خطر باشد، و زمانی جهت تعیین حساسیت فرد به دارویی خاص وجود نداشته باشد، اگر با تجویز دارو، بیمار به آن حساسیت پیدا کرده؛ دچار عوارض شدید و یا مرگ شود، آیا پزشك معالج در قبال این عوارض، مسئولیتی خواهد داشت؟

جواب: اگر تجویز دارو در حد اظهار عقیده و بیان تشخیص پزشك باشد، به اینکه بگویید به نظر من فلان دارو مفید است و اختیار مصرف را با خود مریض، یا ولی او بگذارید، در این صورت پزشك مسئول نیست. و اگر پزشك با دست خود به مریض دارو بدهد، یا آمپول تزریق کند. یا امر کند که فلان دارو را مصرف کنید و به گفته او اعتماد کنند (که متعارف چنین است) به نحوی که در صورت رخ دادن عارضه، آن عارضه مستند به پزشك باشد، در این صورت که پزشك مسئول است. مگر اینکه شرط کند که اگر عارضه ای رخ داد ضامن نباشد؛ و در عین حال دقت و احتیاط لازم را انجام دهد که در این صورت مسئول نیست.

سؤال ۲۰۴۲: اگر با توجه به علوم امروزی، امکان تعیین حساسیت یک دارو وجود نداشته باشد، آیا پزشك در صورت ایجاد عارضه مسئول است؟

جواب: از آنچه در پاسخ سؤال قبلی نوشته شد، جواب این سؤال نیز روشن می شود.

سؤال ۲۰۴۳: اگر فرصت و امکان آزمایش، وجود داشته باشد، اما به دلایل دیگری همانند:

هزینه ای که به بیمار تحمیل می شود (و احیاناً وی حاضر نیست)، امکاناتی که برای ما وجود

ص: ۵۴۲

۱ - ۱) - قال علی امیر المؤمنین علیه افضل صلوات المصلین: «من تطبب او تبیطر فلیأخذ البراءه من ولیه و الآله فهو له ضامن». (وسائل الشیعه ج ۱۹، ص ۱۹۴، باب ۲۴ از ابواب موجبات ضمان، حدیث ۱). و قال جعفر بن محمد الصادق علیه احسن التّحیّه و السّیلام: «کل عامل اعطیته اجرا علی ان یصلح فأفسد، فهو ضامن». (وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۲۷۵، باب ۲۹، از ابواب احکام اجاره حدیث ۱۹).

ندارد، و یا وقتی که از بیمار می‌گیرد، آزمایشات لازم صورت نگیرد و شخص دچار عارضه نیز گردد، در این صورت آیا پزشک مسئول است؟

جواب: اگر فرصت آزمایش هست و بیمار پول دارد و پزشک آزمایش را لازم می‌داند، در این فرض حق مداوا و معالجه ندارد و اگر فرصت نبود یا هزینه و امکانات وجود نداشت، در صورتی که پزشک شرط عدم ضمان کند، مسئول نخواهد بود.

سؤال ۲۰۴۴: بطور کلی اگر (با توجه به علم امروزی) بدانیم یا احتمال بدهیم که نجات جان بیمار وابسته به مصرف دارو یا داروهای خاصی می‌باشد که مضرند (و این مضرات به احتمال قوی برای همگان رخ خواهد داد) و با تجویز پزشک، شخص دچار یک یا چند مورد از این عوارض شود، آیا پزشک مسئول است؟

جواب: در صورتی که پزشک بداند نجات جان بیمار بستگی به مصرف داروی مذکور دارد، یا گمان قوی و احتمال عقلایی قابل قبول به مفید بودن آن دارو داشته باشد، با شرط عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۴۵: اگر دارویی نه برای نجات جان بیمار، بلکه جهت تسکین و مداوای بیماریهایی که باعث آزار بیمار می‌شوند (همانند تب، خارش، درد، زخم و...) مصرف شوند و بدانیم یا احتمال دهیم که این داروها مؤثرند؛ و با توجه به اینکه اکثر داروهای مؤثر، در کوتاه یا درازمدت دارای عوارض زیادی می‌باشند، در صورت تجویز پزشک و ایجاد عارضه (که گاهی بدتر از بیماری اولیه می‌باشد)، آیا پزشک مسئولیتی به عهده خواهد داشت؟ (لازم به ذکر است شایعترین و بیشترین تجویز دارو در چنین مواردی صورت می‌گیرد و لذا اهمیت فراوانی دارد).

جواب: با شرط عدم ضمان و رعایت اهم و مهم و با توجه دادن بیمار به عواقب احتمالی مصرف دارو، پزشک مسئول نیست.

سؤال ۲۰۴۶: اگر پزشک بنا به اصرار بیمار، دارویی تجویز کند و یا سایر اقدامات درمانی که مضر است انجام دهد، در صورت ایجاد عارضه، مسئول کیست؟

جواب: اصرار بیمار مجوز اقدام به معالجه نمی‌شود، و رفع مسئولیت نمی‌کند؛

و اگر پزشک اطمینان دارد که داروی مضر با همه عوارض و مضراتش برای مریض لازم است و داروی بی ضرر، یا کم ضرر نیست. در این صورت با شرط براءت و عدم ضمان اقدام کند و مسئول نیست.

فراموشی و جهل پزشک

سؤال ۲۰۴۷: با توجه به گستردگی بسیار زیاد علوم پزشکی که واقعا امکان فراگیری و بخاطر سپردن تمام بیماریها و تمامی داروهایی که بر همه بیماریها مؤثرند، و نیز عوارض آنها وجود ندارد، اگر پزشک بخاطر فراموشی، بنا به حدس خود، چه در موارد اورژانس و چه غیر اورژانس، جهت نجات جان و یا تسکین آفات بیمار، سهوا اقدام به تجویز دارویی غیر مؤثر بر بیماری کند، که بیمار را متحمل هزینه بیهوده و یا عوارض جانبی کند، در این صورت آیا پزشک مسئول و مدیون است؟ (در صورتی که امکان ارجاع به متخصص دیگری هم نباشد).

جواب: در صورتی که به حدس و گمان تجویز دارو کرده و احتمال عقلایی و قوی بر مفید بودن دارو نمی داده، مسئول است. خصوصا اگر شرط براءت نکرده باشد، و اگر تجویز داروی مضر بر اثر سهو و نسیان باشد، با شرط عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۴۸: اگر پزشک بخاطر فراموشی انواع و علائم بیماریها (بخاطر گستردگی موضوع)، بیماری شخص را تشخیص ندهد، و لذا نداند داروی مناسب چیست؛ و در نتیجه اصلا دارویی تجویز نکند؛ در صورتی که بیماری شدید و یا منجر به مرگ گردد، این پزشک در چه حدی مسئول است؟ (در صورتی که امکان ارجاع به متخصص دیگری هم نباشد).

جواب: اگر پزشک علائم بیماری، یا داروها را فراموش کرده و نمی تواند تشخیص دهد، حق معالجه ندارد و مسئولیتی هم ندارد. ولی اگر علائم مرض مشترک بین چند مرض است و مرض قابل تشخیص نیست و نیاز به مصرف چند نوع دارو دارد؛ تا یکی مؤثر واقع شود؛ (بدون اینکه داروها و علائم بیماری را فراموش کرده باشد) در این صورت که دسترسی به پزشک متخصص نیست، می تواند با شرط عدم ضمان، مداوا کند، و با احتمال نجات جان بیمار، با شرط

برائت، لازم به اقدام است. و اگر عارضه ای رخ داد، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۴۹: اگر بخاطر کمبود امکانات تشخیصی کافی، تشخیص ممکن نگردد و مداوای لازم صورت نگیرد و بیماری تشدید یا منجر به مرگ شود، آیا پزشک معالج مسئول است؟

جواب: در مرحله اول لازم است بیمار را به پزشک دیگری ارجاع و راهنمایی کند. و در صورت عدم متخصصیت، اگر احساس کرد که تأخیر معالجه برای بیمار خطر دارد و احتمال قوی بر تأثیر مداوا بدهد؛ لازم است مداوا کند؛ و با شرط عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۵۰: اگر تشخیص بیماری به درستی صورت گیرد؛ ولی داروی مؤثر در دسترس نباشد و یا بسیار گران باشد و بیمار قادر به تهیه آن نباشد، آیا پزشک معالج ملزم به تهیه آن دارو به هر طریق ممکن برای بیمار می باشد؟

جواب: در فرض مذکور، اگر جان بیمار در معرض خطر باشد، پزشک و دیگران ملزم هستند، به نحو واجب کفایی، داروی مورد نیاز را به هر طریق ممکن تهیه کنند و بیمار را نجات دهند.

سؤال ۲۰۵۱: با توجه به اینکه اگر بخواهیم طبابت پزشک را با توجه به مشکلات فوق، و در صورت مواجهه، با این مشکلات، تنها در صورتی مجاز بدانیم که وی در این زمینه ها دارای تخصص و تجربه کافی باشد؛ عملاً مسائل درمان با اختلال کامل روبرو خواهد شد. زیرا اولاً:

هر پزشکی تا رسیدن به این تخصص و تجربه کافی؛ باید همان مراحل اولیه را طی کند (که همان دوران بدون تجربه و تخصص است) و ثانیاً: به علت جمعیت زیاد، امکانات کم، فرصتهای ناکافی و دهها علل دیگر (حد اقل در کشور ایران) نمی توان انتظار داشت؛ پزشکانی - که از ابتدا کاملاً مسلط باشند - به طبابت پردازند. با توجه به مقدمه فوق و موضوعات مطرح شده در کلیه سؤالات قبل، مسائل مهم ذیل مطرح می شود:

الف- در مواردی که پزشک داروی مؤثر بر بیماری یا عوارض خطرناک آن را فراموش کرده، و فرصت و امکانات کافی جهت دسترسی به اطلاعات کافی یا پزشک متخصص دیگری نیز ندارد.

ب- مطمئن است که داروی خاصی برای بیماری مفید است، و همچنین مطمئن است و یا احتمال می دهد که در صورت تجویز آن دارو عوارضی خفیف و یا شدیدتر از خود بیماری و حتی مرگ در اثر این دارو، گریبانگیر این بیمار خواهد شد. (که البته موارد الف و ب شامل مسائل تشخیصی نیز می باشد).

آیا پزشک در این حالات می تواند مریض را به حال خود بگذارد و چنین فرض کند که:

گویا پزشکی موجود نبوده و قضا و قدر الهی هر چه باشد بر او جاری خواهد شد. و بدین ترتیب خود را در معرض خطر مؤاخذة مادی و معنوی حاصل از عوارض احتمالی و هزینه های نابجای آن قرار ندهد، و کار وی را به خداوند واگذارد که یا خود بهبودی نسبی یابد و فرصت تحقیقات بعدی فراهم گردد، و یا به تدریج دچار عوارض شدید و مرگ گردد؟

اصولاً- در چنین مواردی که پزشک واقعا نمی داند که برای نجات جان یا رفع تسکین آلام یک بیمار چه کاری انجام دهد؛ وظیفه او چیست؟ درمانهای بدون اطمینان و غیر قابل اعتماد؟ (که ممکن است خود آنها باعث مرگ یا عوارض شدیدتر شوند) و یا عدم هر گونه اقدام درمانی؟

آیا اگر پزشک با اقدام به درمان نامطمئن، موجب خسارت و مرگ مریض گردد؛ مسئول است؟

آیا اگر اقدام به هیچ درمانی نکند (با توجه به علل و توضیحات فوق)، مسئولیتی متوجه اوست؟

این موضوع با توجه به این نکته که گاهی، فرصت هیچ گونه مشورت یا ارجاع بیمار به پزشکان متخصص و آگاه دیگری وجود ندارد، مطرح است.

(در خاتمه جهت روشن شدن موضوع، مثالی ذکر می شود: گاهی پزشکی که دارای تجربه کافی نیست با بیماری در حالت بیهوشی، مواجه می شود که نمی داند این بیمار در اثر کمبود یا ازدیاد قند بدنش، دچار بیهوشی شده است، در این حالت طبیعی است که درمان کاملاً متناقض است و باعث اشتباه پزشک می شود.

جواب: پزشکی، مانند سایر فنون و دانشها مراتب متعدّد دارد؛ و اگر طبابت و مداوا پیش از رسیدن به حد تخصص جایز نباشد- همانگونه که در سؤال اشاره

شده-مسائل درمان با اختلال و کندی روبرو می شود. و پزشک متخصص هم پیدا نخواهد شد، با صرف نظر از لوازم مذکوره، هر پزشکی در حد معلوماتی که دارد، می تواند بیمار را با دقت معاینه و داروی مورد اطمینان و مفید را تجویز کند و برای رفع مسئولیت، شرط عدم ضمان کند. پاسخ فروع مورد سؤال به شرح ذیل است:

الف- فراموشی دارو و عوارض بیماری دو قسم است: ۱- پزشک می داند نام و خصوصیات داروها را و عوارض بیماریها را فراموش کرده است. ۲- متوجه فراموشی خود نیست و خصوصیات داروها و عوارض بیماریها را در ذهنش مخلوط کرده، که جواب این دو فرض در جواب سؤال ۲۰۴۷ و ۲۰۴۸ گذشت ملاحظه شود.

ب- اگر پزشک اطمینان دارد که داروی خاصی برای مریض مفید است و احتمال می دهد که عوارض جنبی دارد؛ و یا می داند عوارض سبک جنبی دارد؛ باید مریض را مداوا کند، و شرط عدم ضمان کند. و اگر احتمال می دهد که دارو مفید است و احتمال عوارض نیز می دهد؛ ولی عوارض جبران پذیر است، با شرط عدم ضمان می تواند بیمار را درمان کند و مسئول نیست. و در این دو صورت اگر امکان ارجاع به پزشک دیگر نیست و مداوا نکردن برای بیمار خطر دارد، بر پزشک واجب است مداوا کند؛ و شرعا نمی تواند او را به حال خود واگذارد، و جهت رفع مسئولیت، شرط عدم ضمان کند و اگر اطمینان دارد که عوارض جنبی دارو شدید و خطرناک است، حق مداوا ندارد و اگر مداوا کند مسئول است. و در این صورت، شرط عدم ضمان هم رفع مسئولیت و ضمان نمی کند.

اما راجع به قسمت آخر سؤال، باید گفت: در هر موردی که پزشک دیگری نیست، و پزشک اطمینان دارد که اگر مریض را به حال خود واگذارد می میرد، و از سویی مرض و بیماری را، یا دارو را صد در صد تشخیص نمی دهد، باید بیمار را با داروهایی که احتمال می دهد مفید است مداوا کند و برای رفع مسئولیت، شرط عدم ضمان کند.

سؤال ۲۰۵۲: در صورتی که داروهای کاملاً مؤثر، به هر علتی در دسترس نباشد، آیا پزشک می تواند داروهایی را که احتمال می دهد، مؤثر باشند، تجویز کند؟ در صورت عدم موفقیت، آیا پزشک در قبال عوارض احتمالی این داروها و یا هزینه بیهوده ای که بر بیمار تحمیل شده، مسئول و مدیون است؟

جواب: با احتمال مؤثر بودن داروهای موجود و اهمیت مداوا، می تواند تجویز دارو بکند و با شرط عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۵۳: گاهی اوقات (مثل برخی عفونتهای نه چندان مهم) پزشک جهت تسریع بهبودی بیمار، یا اطمینان از اینکه داروی تجویزی وی بسیار قوی است و در مورد خیلی از عفونتها می تواند مؤثر باشد، و یا به خاطر اینکه از هزینه درمان بیمار و مراجعات مکرر وی بکاهد، اقدام به تجویز داروهایی می کند که ضررهای آنها کاملاً شدید بوده و به اثبات رسیده است؛ و این در حالی است که شاید بتوان از طریق داروهای دیگر که ضرر بسیار کمتری دارند (ولی ممکن است با عدم اطمینان کامل و هزینه زیادتر همراه باشند) بیمار را معالجه کرد، با چنین فرضی، بهترین کار چیست؟ انتخاب راه سریع و پرخطر یا راه کم خطر و احیانا نامؤثر؟

جواب: بستگی به تمیز و تشخیص پزشک دارد، هر یک از دو راه را که بهتر دانست، انتخاب کند.

سؤال ۲۰۵۴: در برخی بیماریها (همانند فشار خون بالا، به علت عوامل ناشناخته ایجاد کننده آن)، طبق روش معمول (که اجرای آن طبق علوم روز ضروری است)، یک یا چند دارو، بکار برده می شود، و در صورت عدم تأثیر، داروهای دیگری بکار برده می شود، الی آخر. با توجه به اینکه این داروها از یک طرف، در همه افراد مؤثر نیستند و ممکن است نسبت به شخصی، در درمانهای اولیه و نسبت به شخصی دیگر در درمانهای آخر مؤثر باشند. و از طرف دیگر، هر یک از داروها دارای عوارض خاصی هستند، آیا پزشک معالج (که در حقیقت داروهای مختلف را به ترتیب در مورد بیمار آزمایش می کند) در قبال هزینه اضافه یا عوارض داروها مسئول است؟

جواب: در فرض مذکور، اگر پزشک کوتاهی نکند و با دقت کامل بیمار را به

وسيله داروها مداوا کند، با شرط براءت و عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۵۵: اگر بدانیم یا احتمال زیاد بدهیم، که یک بیمار در اثر نوعی بیماری (مثل برخی سرطانها) بزودی خواهد مرد؛ آیا مجازیم فقط برای افزایش طول عمر وی (هر چند به مدت کوتاه) روشهای درمانی خطرناک و بسیار پرعارضه (مثل شیمی درمانی که گاهی عوارض آن شدیدتر از بیماری اولیه است) را تجویز کنیم؟

جواب: اگر با معالجه، مقدار قابل توجهی که عرفاً صدق ادامه حیات کند، بر عمر بیمار افزوده می شود، لازم است معالجه و تجویز دارو شود؛ و با شرط براءت هم ضمانی و مسئولیتی برای پزشک نیست.

سؤال ۲۰۵۶: گاهی اوقات مطمئن هستیم که نوعی بیماری، بیمار را به زودی خواهد کشت؛ از طرفی می دانیم که یک عمل درمانی (مثل جراحی) ممکن است یکی از دو حالت بهبودی و افزایش عمر بیمار، یا تسریع در مرگ وی گردد. وظیفه ما در چنین حالتی چیست؟

جواب: در صورتی که امید به بهبود بیمار، با عمل درمانی و جراحی دارید؛ باید عمل کنید و با شرط عدم ضمان، مسئول نیستید.

درمان خانمهای باردار

سؤال ۲۰۵۷: اگر پزشک (با توجه به گستردگی موضوع) نداند و یا فراموش کرده باشد که دارو یا روش تشخیصی وی برای خانمهای باردار یا شیرده مضر است، مسئولیت پزشک در صورت ایجاد عارضه در جنین یا مادر، در چه حد است؟

جواب: اگر پزشک متوجه است که نمی داند، حق مداوا ندارد و اگر جهل مرکب یا فراموشی عارض وی شده، با شرط عدم ضمان، مسئول نیست.

سؤال ۲۰۵۸: اگر پزشک دارو یا روش تشخیصی را که در حال حاضر کاملاً غیر مضر شناخته شده، به خانم بارداری توصیه کند؛ اما بعداً مشخص گردد این اعمال برای مادر یا جنین، کاملاً مضر بوده اند (همانطور که این مورد در تاریخ پزشکی رخ داده است)، آیا پزشک در قبال عوارض حاصله از این موارد، مسئولیتی به عهده خواهد داشت؟

ص: ۵۴۹

جواب: در صورتی که پزشک کوتاهی نکند و با دقت کامل بیمار را با داروهایی که غیر مضر شناخته شده، مداوا کند و شرط عدم ضمان نیز بکند و بعدا کشف خلاف شود؛ مسئول نیست.

سؤال ۲۰۵۹: با توجه به اینکه بارداری، در هفته های اول، از روی ظواهر و گاهی با روشهای ساده، چندان قابل تشخیص نیست و از طرفی بیشترین عوارض خطرناک روشهای درمانی - تشخیصی مضر، در همین زمان (آن هم به صورت اختلالات شدید در جنین) رخ می دهد.

بنابراین چون به خاطر کمبود امکانات یا عدم فرصت کافی یا عدم تمایل بیمار به صرف هزینه های تشخیص بارداری، یا عدم اطلاع وی از بارداری خود و جواب منفی وی در مورد پرسش پزشک از بارداری، و حتی گاهی عدم امکان تشخیص به وسیله روشهای مدرن بخاطر جوابهای منفی کاذب آزمایشات، پزشک نمی تواند تشخیص دهد، و یا نمی داند که بیمار باردار است، روشهای تشخیصی درمانی مختلف را برای وی به کار می گیرد؛ حال در صورت ایجاد عارضه در مادر یا جنین، آیا پزشک معالج مسئول است؟

جواب: اگر فرصت تأخیر و یا امکان ارجاع به غیر نباشد و پزشک معاینات لازم را انجام دهد و در عین حال شرط عدم ضمان کند، نسبت به عوارض حاصله برای مادر، مسئول نیست. و نسبت به جنین هم اگر شرط برائت کند - خصوصا با پدر او - مسئول نیست. ولی اگر احتمال بارداری زن را می داده و شرط برائت از پدر نکرده، احوط این است که نسبت به عوارض مربوط به جنین، با پدر او تصالح کند.

سؤال ۲۰۶۰: به طور کلی آیا جواب منفی خانم بیمار، در مورد پرسش پزشک از حاملگی وی (چه خود بداند باردار است و به هر علتی نگوید و چه نداند که باردار است) از پزشک معالج در قبال عوارض احتمالی، رفع مسئولیت می کند؟

جواب: اگر از گفته خانم، اطمینان حاصل کرده و دقت لازم را کرده است؛ با شرط عدم ضمان، مسئول نیست. و اگر عوارض مربوط به جنین باشد؛ احوط تصالح با پدر است.

سؤال ۲۰۶۱: اگر پزشک از بارداری بیمار سؤال نکند، و وی هم متذکر نشود، مسئولیت

عوارض احتمالی به عهده کیست؟

جواب: اگر سؤال نکردن پزشک کوتاهی و بی توجهی به حساب آید، پزشک مسئول است و شاید شرط عدم ضمان هم رفع مسئولیت نکند.

آزمایشگاه و مسائل آن

سؤال ۲۰۶۲: با توجه به اینکه تشخیص بسیاری از بیماریها یا اختلالات به وسیله آزمایش امکان پذیر است و از طرفی همیشه امکان اشتباه در آزمایشگاه و تفسیر آزمایشها، همیشه وجود دارد، در صورت اشتباه آزمایشگاه و در نتیجه معالجه اشتباه پزشک، مسئول خسارات و عوارض احتمالی کیست؟

جواب: اگر خسارات و عوارض مستند به آزمایشگاه و نقص و نارسایی آن بوده، مسئول آزمایشگاه است و اگر مستند به پزشک باشد، وی مسئول است.

مگر اینکه شرط عدم ضمان کرده باشد. که در این صورت، مسئول، خود بیمار یا ولی او می باشد و ربطی به پزشک ندارد.

سؤال ۲۰۶۳: در بسیاری از بیماریها و اختلالات جسمانی، پزشک دستور انجام رادیوگرافی، اسکن و... می دهد که مطمئناً (به خصوص برای برخی افراد) مضر می باشند، گرچه گاهی ممکن است این آزمایشات باعث تشخیص قطعی، نشوند؛ اما می توانند همیشه کمک کننده باشند، به هر حال در فرض فوق، مسئولیت پزشک در صورت ایجاد عوارض آزمایشها؛ تا چه حدی است؟

جواب: در صورتی که پزشک دقت کامل کرده و تشخیص دهد که آزمایش لازم است و اهمیت دارد و در عین حال بیمار را از عوارض احتمالی آگاه و شرط عدم ضمان کند، در این صورت پزشک هیچ مسئولیتی ندارد.

سؤال ۲۰۶۴: گاهی اوقات، پزشک تنها جهت احتیاط و مطمئن شدن در جهت تشخیص و یا رد یک بیماری احتمالی (مثل سل) دستور رادیوگرافی می دهد، تا یک بیماری مخفی احتمالی را کشف کند، آیا پزشک در ایجاد عوارض احتمالی و هزینه بیهوده درمان، مسئول است؟

جواب: اگر رادیوگرافی برای تمیز دادن بیماری ضرورت دارد، با شرط عدم ضمان، پزشک مسئول نیست.

شرط عدم ضمان

سؤال ۲۰۶۵: بطور کلی و در تمامی روشهای تشخیصی و درمانی، اگر پزشک قبل از انجام هر عملی، به بیمار خود و یا ولی او (اگر بیمار بالغ یا عاقل نباشد) متذکر شود که این روشها، از یک طرف ممکن است بی فایده باشند (و وقت و مال او را به هدر دهند) و از طرف دیگر ممکن است عوارض متفاوتی برای او داشته باشند، و بدین ترتیب با ذکر این مطالب، پزشک قبل از هر گونه معاینه و دستور روشهای تشخیصی و درمانی و تجویز دارو از خود کاملاً در قبال خسارات و عوارض احتمالی سلب مسئولیت کند؛ و بیمار چه از روی ناچاری و چه از روی تمایل و یا به ظاهر از روی تمایل، این شرط را قبول کند، آنگاه در صورت اشتباه سهوی پزشک، هزینه های بیهوده، یا عوارض ناشی از روشهای تشخیصی و درمانی متوجه بیمار شود، آیا پزشک مسئول است؟ (در صورتی که وی حد اکثر تلاش خود را نیز بکند).

جواب: در صورت اشتباه و سهو و نسیان، پزشک، مسئول هزینه و عوارض حاصله می باشد؛ مگر اینکه شرط عدم ضمان، حتی با سهو و اشتباه، کند. و در عین حال اگر تحمیل هزینه و حصول عوارض، مستند به او باشد، احوط تصالح با بیمار است. هر چند شرط عدم ضمان نموده باشد.

سؤال ۲۰۶۶: اگر پزشک روش یا دارویی را تعریف کند و بگوید این دارو برای فلان بیماری، مفید است و یا بگوید درمان، مترتب به فلان دارو است؛ بدون آنکه بیمار را وادار به مصرف آن دارو کند، در این حالت آیا در صورت عدم تأثیر یا عوارض دارو، پزشک مسئول یا مدیون است؟

جواب: ظاهراً مسئول نیست.

سؤال ۲۰۶۷: در دو فرض فوق، اگر بیمار یا ولی او، شرط را قبول نکردند، آیا پزشک می تواند بیمار را رها کند؟

جواب: بلی؛ می تواند رها کند و ارجاع به غیر دهد.

سؤال ۲۰۶۸: در دو فرض سابق، آیا باید با تک تک بیماران شرط کرد و با امضای پرسشنامه مربوطه، یا گذاشتن اطلاعیه در مراکز درمانی (مبنی بر اینکه مراجعه بیماران نشانگر قبول این شرایط است) یا به اطلاع رساندن، حتی از طریق رسانه های گروهی که (مراجعه شما نزد پزشک به معنی قبول این شرایط است)، از پزشک رفع مسئولیت شرعی می شود؟ به طور مثال اگر قبل از عمل جراحی، بیمار مجبور به امضای شرایطی باشد که در صورت ناموفق بودن جراحی، وی هیچ گونه حق و حقوقی بر جراح و بیمارستان ندارد، آیا کافی است؟

جواب: باید بیمار را آگاه کرد، و اگر او پس از آگاهی، امور مذکوره را بطور کامل قبول و پرسشنامه مربوطه را امضا کند، کافی است. و الا از پزشک سلب مسئولیت نمی شود. خصوصا در عمل جراحی.

سؤال ۲۰۶۹: در دو فرض سابق اگر بیمار، کاملا بیهوش باشد، آیا می توان از خویشان بالغ وی اجازه گرفت و یا با آنها شرط عدم ضمان کرد؟

جواب: در صورتی که خویش، ولی شرعی نباشد، نمی تواند اجازه بدهد و اجازه غیر ولی، مفید نیست، مگر اینکه با اجازه دهنده در ضمن عقد اجاره، یا عقد لازم دیگری شرط کنند که هرگاه ضرر و زیانی پیش آمد، بر عهده او باشد. و در عین حال مسأله خالی از اشکال نیست.

سؤال ۲۰۷۰: در دو فرض سابق، اگر بیمار کاملا بیهوش باشد و در حال حاضر هیچ شخص بالغ یا نابالغ که خویشاوند وی، باشد؛ نیز در دسترس نباشد، و از طرفی جان بیمار در خطر فوری باشد، جهت اجازه و شرط چه باید کرد؟ آیا می توان طبق وظیفه پزشکی هر گونه اقدام ممکن را بدون اجازه انجام داد؟ اگر سهوا با اقدامات غیر مؤثر در مرگ بیمار، تسریع شود، آیا مسئولیت بر گردن پزشک معالج خواهد بود؟ و اگر به خاطر خوف از عدم تأثیر درمان، و کمک به تسریع مرگ، و مدیون شدن، پزشک هیچ کاری انجام ندهد، آیا مسئول خواهد بود؟ (زیرا مشاهده شده است گاهی اجل شخصی فرا رسیده، ولی علت مرگ را به غلط به پزشک معالج وی نسبت می دهند).

جواب: در فرض سؤال، پزشک باید درمان را جهت نجات جان بیمار شروع

کند. و شرعا جایز نیست بیمار را رها کند. و اگر معلوم شود که ضرر و عوارض وارده مستند به پزشک است، وی مسئول خواهد بود. هر چند که اگر تقصیر نکرده باشد؛ ظاهرا مسئول نباشد. به دلیل: ما علی المحسنین من سیل، و معتبره سکونی، و صحیحه حلبی (۱) علی الظاهر از این صورت و امثال آن منصرف می باشند، و احوط این است که در چنین مواردی از حاکم شرع، یا عدول مؤمنین استجازه شود.

دارو و تحقیقات جدید

سؤال ۲۰۷۱: در اثر کشفیات و یا نتایج تحقیقات جدید، در مورد جنبه های مختلف علوم پزشکی، روشهای تشخیصی یا درمانی جدید، داروهای متفاوت و جدید یا مواد غذایی مؤثر جدید، برای انواع بیماریها پیشنهاد می شود و بر عکس، برخی روشها یا داروها یا مواد قبلی کاملا غیر مؤثر، مضر و بی فایده معرفی می شوند. آیا پزشک در قبال عوارض یا هزینه های بیهوده ناشی از روشهایی که در گذشته مطرح بوده اند (اما کسی نمی دانسته که آنها مضر یا بی فایده اند، ولی همین روشها امروزه بی فایده یا مضر شناخته شده اند) مسئول می باشد؟

جواب: مسئولیت تکلیفی و شرعی ندارد و ضمان هم، در صورتی که از گفته کاشفین جدید، یقین به مضر بودن داروهای گذشته پیدا نشود، ندارد. اما اگر فرضا دارو موجب ضرر مالی و یا جانی بیمار شده و بیمار فوت کرده، در صورتی که بدانند علت آن همان داروها بوده و پزشک هم شرط عدم ضمان نکرده، ظاهرا مسئول و مدیون می باشد.

سؤال ۲۰۷۲: با توجه به اینکه گروههای بسیار زیادی در جهان مشغول تحقیق هستند و نتایج کار خود را دائما اعلام می کنند، و از طرفی افراد این گروهها ممکن است برخی از لحاظ علمی، برخی از لحاظ اخلاقی و صداقت و برخی از لحاظ هر دو مورد کاملا قابل تأیید نباشند، (به عبارت بهتر هیچ تضمینی نیست که نتیجه اعلام شده تحقیق با واقعیات کاملا منطبق باشد) و از طرف دیگر هیچ مرجع واحدی، در مورد تأیید یا رد تحقیقات وجود ندارد و یا اگر هم

ص: ۵۵۴

موجود باشد، مدت زیادی طول می کشد که نتیجه صحیح کار ارائه شود، در چنین شرایطی، اگر نتیجه تحقیقاتی که در رسانه ها و مجلات اعلام می شود، با روشهای قبلی ما (که به فایده کامل و قطعی آنها اطمینان نداریم) مغایر باشد و یا مکمل آنها باشد، وظیفه ما چیست؟ عمل به روشهای قبلی یا جدید؟

جواب: عمل به روشهای جدید، اگر مکمل قبلی ها باشد و مطمئن باشند که ضرر قابل اعتنایی برای بیمار ندارد، صحیح و بلا مانع است. و اگر مغایرت دارند، باید به آنچه اطمینان هست عمل کنند.

سؤال ۲۰۷۳: اگر این کشفیات جدید، خیلی دیرتر از زمان کشف به اطلاع پزشک برسند و قبل از اطلاع، طبیعتاً به همان روشهای قبلی عمل شود؛ آیا پزشک در قبال عوارض یا هزینه های بیهوده روشهای قبلی، مسئول است؟

جواب: جواب این سؤال از جواب سؤال ۲۰۷۰ معلوم می شود و ظاهراً هزینه های بیهوده، ضمان ندارد و اگر در اثر آن روشها و داروها عارضه ای رخ داده در صورتی که شرط عدم ضمان نکرده باشند، مسئول هستند. ولی یقین به اینکه سبب عوارض همانها بوده، معمولاً پیدا نمی شود.

سؤال ۲۰۷۴: اگر بخاطر عدم وجود امکانات کافی اطلاع رسانی، اطلاعات جدید به پزشک نرسد و وی هیچ گاه مطلع نگردد، آنگاه مسئولیت بی فایده بودن روشهای قبلی بر عهده کیست؟

جواب: اگر پزشک با دقت کافی و معاینات لازم، عمل کرده است، با شرط عدم ضمان مسئول نیست.

سؤال ۲۰۷۵: نظر به اینکه بخاطر سپردن کامل همان روشهای قبلی نیز در دوران دانشجویی امکان پذیر نیست، چه رسد به روشهای جدید، آیا پزشک می تواند به همان روشهای قبلی اکتفا کند؟ و یا فقط در حدی که وقت محدودش اجازه می دهد، به فراگیری آنها پردازد؟ در این صورت اگر متوجه مسائل مهم جدید نشود؛ آیا مسئولیتی بر عهده اوست؟

جواب: البته فرا گرفتن روشهای جدید خوب و گاهی لازم است و اگر پزشک

احتمال بدهد که با ارجاع بیمار به پزشکی که روشهای جدید را فرا گرفته، صلاح است؛ بهتر است به او ارجاع دهد. در هر حال اگر با دقت معاینه و به اندازه معلومات فعلی خود، مداوا کند و شرط عدم ضمان کند، مسئول نیست.

حق ویزیت

سؤال ۲۰۷۶: اگر پزشک، سعی خود را در مداوای بیمار انجام دهد، ولی بیمار بهبودی نیابد، آیا پزشک نسبت به هزینه درمانی که بیمار قبلاً پرداخته (حق ویزیت) مدیون است؟

جواب: اگر پزشک با بیمار قرارداد بسته و وعده مداوا و بهبودی داده است، باید حق ویزیت را برگرداند، و اگر بنا بر این بوده که معاینه کند و طبق تشخیص، نسخه بنویسد و حق ویزیت در مقابل معاینه و نوشتن نسخه بوده، پزشک مدیون نیست، و متعارف بین پزشکان، قسم دوم است.

سؤال ۲۰۷۷: با توجه به اینکه حق طبابت (همانند حق و کالت و مواردی از این قبیل و بر خلاف اجناس که دارای قیمت خاصی هستند) از لحاظ مادی، غیر قابل تعیین می باشد. به نظر حضرت تعالی بهترین راه تعیین میزان حق طبابت چیست؟

جواب: بهترین راه این است که اختیار را با بیماران بگذارند و هر بیماری طبق توانش و مطابق هزینه های دیگر روزمره خود، حق طبابت را بدهد، چرا که درآمد افراد و مصارف روزانه آنها فرق زیادی دارد، و هر کس به قدر وسع و توانش وظیفه دارد. گذشته از این پزشکان متفاوت هستند، و مراتبی دارند که باید تخصص و زحمات و کارآیی آنان در نظر گرفته شود، و نیز مراجعین و بیماران هم مختلف و بعضی تهیدست می باشند، که پزشک باید مراعات حال آنها را بکند و در عوض از ثروتمندها و توانگران، بیشتر بگیرد که تلافی شود. و چه بهتر که از طبقه محروم جامعه، حق ویزیت نگیرد. و شایسته است توانگران وقتی فهمیدند، خود جبران کنند.

سؤال ۲۰۷۸: آیا دریافت حق طبابت، قبل از بهبود بیماری (طبق روش مرسوم) صحیح است؟

جواب: بستگی به رضایت و قرارداد پزشک و بیمار دارد، اگر چه این قرارداد، بطور کلی و متعارف باشد.

تماس با نامحرم

با توجه به اینکه معاینه، تنها شامل اندازه گیری نبض، حرارت و فشار خون نیست؛ بلکه طبق نظریات علوم پزشکی (در کتابهای نشانه شناسی) باید شامل: «نگاه، لمس، دق، سمع، و نیز معاینات فیزیکی خاص در مورد تمامی اعضا و جوارح» (که معمولاً از روی لباس امکان پذیر نیست) در مورد هر بیماری و در هر شرایطی، برای تشخیص ساده بسیاری از بیماریها، عدم تحمیل هزینه های اضافی ناشی از آزمایشات متعدد بر بیمار، تسریع تشخیص و کاستن از خطرات تشخیص به وسیله راههای دیگر است. لذا وظیفه پزشکی، انجام هر یک را ایجاب می کند. و در صورت عدم انجام، گاه تشخیصی که به راحتی باید صورت گیرد، انجام نمی شود و با عدم تشخیص، بیماری پیشرفت می کند و جان بیمار در معرض خطر قرار می گیرد. نظر به اینکه در فتاوی مراجع بزرگوار آمده است که اگر پزشک خانم در دسترس باشد، جایز نیست بیمار خانم به پزشک مرد مراجعه کند، خواهشمند است در موارد زیر بفرمایید:

سؤال ۲۰۷۹: اگر بیمار خانمی که جانش در خطر است به تنها پزشک یک روستای دور افتاده که مرد است مراجعه کند، آیا این پزشک مجاز است هر گونه معاینه ضروری را در مورد بیمار انجام دهد؟

جواب: اگر مرض سنگینی است و مداوای مریض و تشخیص مرض، بستگی به معاینه مذکور در سؤال دارد، معاینه مانعی ندارد. خلاصه در موارد ناچاری که حفظ جان بیمار، متوقف بر لمس و نظر پزشک است، و خانم پزشک در دسترس نیست، و پزشک محرم هم وجود ندارد، و حتی راهی برای محرم شدن مثل عقد موقت نباشد، نظر و لمس به قدر ضرورت گناه ندارد، بلکه گاهی لازم می شود.

سؤال ۲۰۸۰: در فرض قبل، اگر جان بیمار در خطر نباشد؛ بلکه یک بیماری خفیف یا متوسط وجود داشته باشد؛ آیا بیمار خانم حتماً باید به پزشک خانم در شهر مراجعه کند و یا در

همان جا پزشك مرد مجاز است با انجام معاینات ضروری، اقدام به تشخیص و درمان کند؟

جواب: اگر مداوا متوقف بر معاینه و لمس و نظر به بدن بیمار باشد، و بردن به شهر امکان عادی داشته باشد، باید به دکتر زن مراجعه کند. و اگر مداوا بدون نظر و لمس بدن ممکن است، پزشك مرد می تواند مداوا کند و رفتن به شهر لزومی ندارد.

سؤال ۲۰۸۱: همانطور که مستحضر می باشید تخصصهای علوم پزشکی بسیار زیاد است و متخصصین خانم در هر رشته معمولاً (در حال حاضر در ایران بجز در برخی رشته ها) یا نادر یا کم می باشند، لذا در شهرهای کوچک و بزرگ نیز یا بخاطر تعداد زیاد بیماران و تعداد کم پزشك و یا تحمیل هزینه گزاف، (همانطور که بسیار شایع است) خانمهای بیمار به پزشك مرد مراجعه می کنند، در این صورت وظیفه پزشك مورد مراجعه چیست؟ اگر بتواند و یا احتمال دهد که می تواند با معاینات مختلف و ضروری بیماری را تشخیص و درمان کند، آیا مکلف است چنین کاری را انجام دهد؟ یا باید وی را به یک پزشك خانم ارجاع دهد؟ (در شرایطی که خیلی از بیماران، به دلایل فوق قادر به این کار نیستند) و در صورت ارجاع و تأخیر در تشخیص و درمان بیماری، آیا این پزشك مسئول نیست؟

جواب: در موارد اضطراری، به قدری که درد، شناسایی شود و اطمینان حاصل شود، مانعی ندارد.

سؤال ۲۰۸۲: اگر پزشك مرد، ناچاراً مجبور به معاینه خانم بیمار شد و یا بر عکس خانم بیمار ناچار به مراجعه به پزشك مرد شد، با توجه به اینکه در صورت رعایت کامل مسائل شرعی و اخلاقی در معاینه کامل خانمها، شاید بتوان گفت بیش از ۹۰٪ معاینات که در کتب پزشکی به انجام آنها تأکید شده است، باید انجام نگیرند، اگر با معاینه سطحی و غیر کامل، بیماری وی صحیح تشخیص داده نشد و درمان کامل صورت نگرفت، آیا پزشك مسئول است؟ اگر مسئول است چاره چیست؟ آیا می تواند بر خلاف مسائل شرعی عمل کند؟ (تذکر این نکته ضروری است که پزشكان متخصص و مجرب بدون احتیاج به معاینات کامل ممکن است بتوانند تشخیص و درمان انجام دهند، اما برای افراد کم تجربه و دانشجویان، تا رسیدن به این مرحله، زمان زیادی لازم است).

جواب: اگر امکان ارجاع به پزشک مماثل نباشد، و با ترک معاینه ترس بر جان بیمار باشد، لازم است اقدام به معاینات پزشکی کند، و در حدّ ضرورت و ناچاری عدم رعایت مسائل شرعی، مانعی ندارد و مسئولیت شرعی منتفی است.

سؤال ۲۰۸۳: اگر با یک سری تمهیدات لازم بتوانیم در سطح کشور، موفق به جداسازی مراکز درمانی خواهران از برادران بشویم، با توجه به اینکه هر پزشکی در طول دوران دانشجویی خود باید (هر چند مختصر) از انواع و اقسام اختلالات و بیماریها چه در مورد آقایان و چه خانمها آگاهی یافته و آموزش ببیند (اعم از انجام معاینات کامل، آگاهی از بیماریهای زنان و چگونگی انجام زایمان سالم و...) و با توجه به اینکه در مورد دانشجویان، این موارد بیشتر آموزشی هستند تا درمانی، (یعنی ممکن است نجات جان بیمار در همان زمان وابسته به آن نباشد، اما بوسیله این آموزش که در بیمارستانهای آموزشی صورت می گیرد، دانشجو برای مراحل طبابت، که نیاز آینده بیماران است، آماده می شود) و از این رو هر یک از دانشجویان در دوره های مختلف، ملزم و مجبور به گذراندن واحدهای درسی در تمامی بخشهای بیمارستان، اعم از زنان و مردان، و فراگیری تمامی مسائل و امتحان دادن در پایان دوره می باشند (تا بتوانند در نهایت، فارغ التحصیل موفق باشند)، با در نظر گرفتن تمامی این شرایط، بفرمایید تکلیف و وظیفه دانشجو چیست؟ آیا می تواند بخاطر رعایت مسائل شرعی، از فراگیری کامل بسیاری مسائل بگذرد و در نتیجه در گذراندن واحدهای درسی ناموفق باشد؟ و یا در هر شرایطی و با هر وسیله ای، باید به فراگیری صحیح کارش پردازد تا در آینده کمتر دچار مشکل شود؟ و بطور کلی چگونه می توان بین وظیفه پزشکی و دانشجویی (که در کتب پزشکی، بر انجام آنها تأکید شده) و وظیفه شرعی و اسلامی (که طبیعتاً نباید با وظیفه پزشکی تناقض داشته باشد) جمع کرد؟

جواب: عدم رعایت مسائل شرعی، جهت فراگیری مسائل پزشکی، در حدّی که حفظ جان (و سلامتی و مداوای) بیماران، اگر چه در آینده، متوقف بر آنها باشد، جایز است ولی تجاوز از حدّ ضرورت و ناچاری، جایز نمی باشد. و در این جهت فرقی بین دختر و پسر، زن و مرد نیست.

سؤال ۲۰۸۴: در صورت لزوم، به طور کلی (چه پزشک خانم در دسترس باشد و چه نباشد)

لمس بدن خانم بیمار از روی لباس، چه صورتی دارد؟

جواب: در صورتی که مفسده نداشته باشد و لازم باشد، ظاهراً جایز است.

سؤال ۲۰۸۵: در صورت لزوم، مشاهده و لمس موهای خانم بیمار، جهت معاینه، توسط پزشک مرد چه صورتی دارد؟

جواب: با نبودن پزشک زن متخصص، به مقدار ضرورت و ناچاری جایز است.

سؤال ۲۰۸۶: با توجه به اینکه جهت معاینه ساده پروستات، حتماً باید از طریق مقعد، بیمار را مورد بررسی قرار داد، تا تشخیص قطعی بیماریهای پروستات داده شود، همچنین در بسیاری از بیماریهای ادراری-تناسلی، مشاهده و گاهی لمس عورت ضروری است، آیا در چنین مواردی پزشک مرد، می تواند بیمار مرد را بدون اشکال شرعی معاینه کند؟ اگر با عدم انجام این معاینه، متوجه بیماری نشود و بیماری (مثلاً- سرطان) پیشرفت کند؛ آیا پزشک مسئول است؟ (با توجه به اینکه استفاده از آینه، همیشه امکان پذیر نیست و در ضمن عمل لمس را نیز باید با دید کامل و با دست انجام داد).

جواب: اگر با دستکش ممکن است و اطمینان حاصل می شود، دستکش بکار برده شود و اگر تشخیص درد، متوقف است به نگاه کردن و دست کشیدن، به مقدار ضرورت جایز است و اگر کوتاهی کند و معاینه را لازم را به هر طریق ممکن، انجام ندهد، مسئول است.

سؤال ۲۰۸۷: طبق نظرات علوم پزشکی، یکی از معایناتی که امروزه در هر بیماری (بخصوص در بیماریهای ادراری-تناسلی) جزء معاینات اصلی اولیه به شمار می آید (گرچه در انجام آن، متأسفانه یا خوشبختانه مسامحه می شود) عملی به نام «توشه رکتال» (یک نوع معاینه نظری و لمسی از طریق مقعد) می باشد. و نیز یکی از دقیقترین روشهای تعیین درجه حرارت فرد از طریق مقعد می باشد، با توجه به این موضوعات و اینکه این معاینات، گاهی بخاطر احتیاط در جهت تشخیص یا رد برخی بیماریها انجام می شود و گاهی در تشخیص برخی بیماریها بسیار مؤثر و روش کم خرج و ساده ای به نظر می آید، آیا پزشک مرد مجاز

ص: ۵۶۰

است چنین معاینه ای را چه جهت آموزش دانشجویان و چه جهت تشخیص احتمالی یا قطعی در مورد بیمار مرد انجام دهد؟ و اگر با عدم انجام آن، متوجه بیماری و راه درمان وی نشود، آیا مسئول نیست؟

جواب: از جواب سؤال قبل معلوم شد. ولی تشخیص درجه حرارت از طریق مقعد اگر بیمار به هوش باشد غالباً خود بیمار می تواند وسیله حرارت سنج را در مقعد بگذارد و متوقف بر لمس و نظر نیست.

سؤال ۲۰۸۸: مراجعه زن به پزشک مرد، چه حکمی دارد؟

جواب: در صورت اضطرار و ناچاری، مانعی ندارد. ولی اگر پزشک زن هست و از عهده معالجه بر می آید، به او مراجعه شود.

سؤال ۲۰۸۹: اگر پیدا کردن دکتر زن، برای زنان مشکل باشد، آیا می توانند به دکتر مرد مراجعه کنند؟

جواب: اگر پیدا کردن دکتر زن در حد مشقت و عسر و حرج باشد؛ مراجعه به پزشک مرد اشکال ندارد.

سؤال ۲۰۹۰: اگر پزشک مورد اطمینان مماثل و حاذق نباشد، آیا جایز است به غیر مماثل که حاذق و مورد اطمینان است، مراجعه کرد؟

جواب: با توجه به خصوصیات مرض و خطری بودن آن، مراجعه به غیر مماثل، اشکال ندارد.

سؤال ۲۰۹۱: وظیفه دانشجویان پزشکی حین آموزش در مواجهه با بیماران بخش زنان و مامایی چیست؟

جواب: در صورتی که حفظ جان بیماران در آینده، توقف بر آن داشته باشد، اشکال ندارد. ولی تجاوز از حد ضرورت، جایز نیست.

سؤال ۲۰۹۲: برای گرفتن فشار خون، معمولاً آستین ها را بالا می زنند و گاهی منجر به لمس می شود، آیا مرد می تواند فشار خون زن را بگیرد؟

ص: ۵۶۱

جواب: در صورت وجود مماثل، گرفتن فشار، توسط غیر مماثل جایز نیست.

و در صورت عدم وجود مماثل، به مقدار ضرورت و ناچاری، مانعی ندارد. و اگر بدون لمس و نظر ممکن باشد، لمس و نظر مطلقاً جایز نیست (۱).

سؤال ۲۰۹۳: آیا معاینه افراد غیر بیمار، برای کنترل سلامتی آنان، در صورت لزوم تماس با نامحرم، جایز است یا نه؟

جواب: در غیر موارد ضرورت جایز نیست. و مورد فوق از موارد ضرورت نیست.

سؤال ۲۰۹۴: آیا تعیین ضرورت به عهده عرف است یا شخص مکلف و یا افراد صاحب نظر؟

جواب: به عهده متخصص است و در امور پزشکی، تعیین ضرورت به عهده پزشک متخصص است که از گفته او اطمینان حاصل شود.

سؤال ۲۰۹۵: نگاه کردن به عکسهای عریان که در کتب درسی پزشکی موجود است، اگر به قصد آموزش باشد، جایز است یا نه؟ در صورتی که موجب ریبه گردد تکلیف چیست؟

جواب: بدون قصد ریبه (۲) مانعی ندارد و با قصد ریبه و التذاذ جنسی و یا مفسده، جایز نیست.

سؤال ۲۰۹۶: آموزشهایی که ملازم لمس و نظر بدن نامحرم است و به احتمال اینکه در آینده حفظ جان فردی، منوط به آن باشد، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر حفظ جان یا سلامتی مؤمنین، گرچه در آینده، موقوف به این امور باشد، به مقدار ضرورت، جایز است و اگر با دستکش یا با نگاه کردن در آینه ممکن باشد، بدون آنها جایز نیست.

سؤال ۲۰۹۷: در حکم تماس بدن مرد و زن نامحرم، آیا فرقی بین مسلمان و غیر مسلمان می باشد؟

ص: ۵۶۲

۱ - ۱) - مسائلی در این زمینه در احکام خانواده تحت عنوان «نظر به نامحرم و گفتگو و تماس با او» مطرح گردیده است. ر.ک: ص ۴۵۳.

۲ - ۲) - ریبه، یعنی ترس وقوع در گناه و فساد.

جواب:فرقی بین مسلمان و غیر مسلمان نیست.

سؤال ۲۰۹۸:چنانچه برای آزمایش خون جهت ازدواج،نیاز به لمس یا نظر اجنبی باشد، عمل فوق جایز است؟

جواب:خیر جایز نیست،مگر اینکه مصلحت اهم در بین باشد که در این صورت به مقدار ضرورت جایز است.

سؤال ۲۰۹۹:نگاه کردن به اعضای جدا شده از بدن نامحرم چه حکمی دارد؟

جواب:جایز نیست خصوصا اگر قابل تشخیص باشد.

سؤال ۲۱۰۰:آیا حضور مختلط دانشجویان دختر و پسر برای تشریح جنازه مرد و زن (مسلمان یا کافر)در حالی که هیچ ساتری

وجود ندارد جایز است؟

جواب:در صورت انحصار طریق،مانعی ندارد.ولی تجاوز از حد ضرورت جایز نیست.

سؤال ۲۱۰۱:با توجه به اینکه تمام مراجع بر این عقیده اند که خانمها نمی توانند آستین خود را برای آمپول یا فشار خون یا

نبض گرفتن و غیره در مقابل نامحرم بالا بزنند مگر در مقام اضطرار،لطفا اضطرار را توضیح دهید؟

جواب:معنای اضطرار این است که اصل تشخیص بیماری و یا علاج آن جز از طریق مردها،امکان نداشته باشد.

سؤال ۲۱۰۲:در اتاق عمل بیمارستانها پرستارهای زن در کنار دکترهای مرد کار می کنند و وسایل و ابزار جراحی را به دست

دکتر می دهند و گاهی دست آنها در دست نامحرم قرار می گیرد،آیا شرعا حرام است؟

جواب:اگر به جای خانمهای پرستار،مردها بتوانند ابزار به دکترها بدهند،و بودن خانمها ضرورت ندارد،این عمل که منجر به

قرار گرفتن دست زن نامحرم در دست مرد نامحرم می شود،جایز نیست،خصوصا اگر موجب فتنه و تهییج غریزه جنسی شود و

خلاصه در غیر حال ضرورت،جایز نیست.

سؤال ۲۱۰۳: اخیراً نطفه زن و مرد را گرفته، در خارج از رحم با هم لقاح می دهند و در رحم زن قرار می دهند، آیا این عمل در صورتی که زن و مرد همسر هم باشند، جایز است؟

جواب: در فرض فوق مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۰۴: اگر این کار مستلزم نگاه کردن به عورت غیر یا لمس آن باشد، جایز است؟

جواب: نگاه کردن و لمس جایز نیست.

سؤال ۲۱۰۵: در صورتی که بدون این راه بچه دار نشوند، وظیفه چیست؟

جواب: اگر بچه دار نشدن، موجب خلل و تزلزل در زوجیت شود، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۰۶: اجاره دادن یا اجاره کردن رحم زن، برای تلقیح نطفه مرد اجنبی، چه حکمی دارد؟

جواب: اجاره صحیح نیست و تلقیح نطفه مرد در رحم زن اجنبیه، شرعاً جایز نیست.

سؤال ۲۱۰۷: اگر فرزندی از این طریق حرام دنیا آمد، چه حکمی دارد؟ و آیا آثار شرعی بر آن مترتب می شود؟

جواب: در صورت تلقیح، ولد به صاحب نطفه ملحق می شود.

سؤال ۲۱۰۸: انتقال جنین زنی به رحم زن دیگر، در صورتی که رحم او قدرت نگهداری جنین را نداشته باشد، چگونه است؟

جواب: انتقال جنین به رحم زن در صورتی بی اشکال است که جنین از اسپرم مردی تشکیل شده باشد که شرعاً شوهر زن باشد.

سؤال ۲۱۰۹: زن مردی که نطفه ندارد از او طلاق می گیرد و به عقد دیگری در می آید اگر نطفه این مرد و زن را مخلوط و بعداً به عقد شوهر اول در آید و نطفه در رحمش تزریق گردد، چه صورتی دارد؟

جواب: جایز نیست؛ زیرا که نطفه مربوط به مرد دیگری است.

سؤال ۲۱۱۰: آیا جایز است نطفه ای را که تبدیل به جنین شده، در رحم زنی قرار دهند؟ و در چنین فرضی این زن، مادر محسوب می شود یا نه؟

جواب: قرار دادن جنین متکون از نطفه غیر زوح در رحم زن اجنبیه، جایز نیست؛ خصوصاً اگر مستلزم ارتکاب خلاف شرع باشد. ولی اگر قرار دادند و جنین از بدو رشد، در رحم زن قرار گرفت، زن مادر محسوب می شود. هر چند که در صورت علم و عمد در خصوص باب توارث، مسأله مشکل است و احوط تصالح می باشد. و قرار دادن جنین متکون از زوح در رحم زوجه، اگر مستلزم ارتکاب محرماتی نباشد، اشکالی ندارد. و در هر صورت زن مادر محسوب و بچه ملحق به آنان می باشد.

سؤال ۲۱۱۱: در تاریخ ۷۴/۱/۱ زن و شوهری که بچه دار نمی شدند؛ جهت انجام تلقیح مصنوعی به بیمارستان مراجعه و در تاریخ ۷۴/۱/۲ مرد در تصادف، فوت کرد و در تاریخ ۷۴/۱/۳ تلقیح، طبق موازین پزشکی صورت گرفته، و پس از نه ماه فرزند بدنیا آمده است؛ با توجه به مثال یاد شده سؤالات زیر مطرح می باشد:

۱- انجام تلقیح مصنوعی، به نظر حضرتعالی از نظر شرع انور اسلام چه صورتی دارد؟

۲- آیا چنین فرزندی، به خانواده یاد شده، ملحق می شود یا خیر؟

۳- در صورت ملحق شدن، آیا چنین فرزندی از ارث (ماترک) متوفی برخوردار می گردد یا خیر؟

جواب ۱- اگر نطفه از همسر شرعی زن گرفته شود، و مستلزم امر محرّمی نباشد، مانعی ندارد.

جواب ۲- فرزند به مادر ملحق است و تمام احکام مادر و فرزندی مترتب می شود.

جواب ۳- ارث بردن چنین فرزندی از پدر متوفی در فرض سؤال مشکل است.

و بهتر است با ورثه مصالحه کنند.

سؤال ۲۱۱۲: از آنجایی که در انجام لقاح آزمایشگاهی، جهت آبستنی مصنوعی، گرفتن

اسپریم (نطفه) از شوهر و نیز برداشت تخمک از تخمدان زن ضرورت دارد. نظر مبارک حضرت تعالی، در موارد ذیل چیست؟

الف- گرفتن اسپریم، در صورتی که از طریق استمنا انجام شود.

ب- تهیه اسپریم، چنانچه بواسطه تحریک همسر و انزال منی در لوله آزمایش صورت گیرد.

ج- برداشت تخمک از تخمدان با هدایت سونوگرافی (دستگاه تصویربرداری با کمک امواج ما وراء صوت) از طریق مهبل (واژن) زن، که این کار توسط متخصص زنان و در اطاق عمل تحت شرایط کاملاً استریل (بهداشتی) و با ضرورت نگاه به عورت زن انجام می پذیرد.

د- برداشت تخمک با هدایت سونوگرافی، ولی از طریق لاپاراسکوپی (یعنی باز کردن شکاف کوچک در جدار شکم) که مستلزم نگاه به عورت نیست. شایان ذکر است در سالهای اخیر بخاطر پرخطر و پرهزینه بودن، از این روش استفاده نمی شود.
جواب: الف- جایز نیست.

ب- مانعی ندارد.

ج- نگاه به عورت غیر، حتی در مماثل، جایز نیست؛ مگر در مورد ضرورت.

د- اشکالی ندارد.

سؤال ۲۱۱۳: نظر مبارک حضرت تعالی در مورد بانک اسپریم (محل نگهداری درازمدت اسپریم مرد) در حالات زیر چیست؟

الف- نگهداری اسپریم شوهر و استفاده از آن، در مواقع لزوم برای همسر خودش.

ب- نگهداری اسپریم غیر شوهر (اعم از محارم زن یا غیر محرم با زن) و استفاده از آن، در مواقع لزوم برای زن.

جواب: الف- مانعی ندارد.

ب- نگهداری اسپریم مانعی ندارد ولی قرار دادن آن در رحم زن اجنبی جایز نیست.

سؤال ۲۱۱۴: در صورتی که زندگی مشترک زن و شوهر منوط به باروری زن باشد و از طرفی مرد، صد در صد عقیم باشد. آیا می توان از اسپریم غیر شوهر استفاده کرد؟

جواب: در هیچ موردی جایز نیست.

سؤال ۲۱۱۵: اگر تنها راه بارور شدن زن نازا به دلیل مسائل پزشکی، منوط به لقاح آزمایشگاهی باشد، آیا عمل مذکور جایز است یا نه؟ لازم به یادآوری است این روش با گرفتن نطفه مرد و تخمک زن و لقاح در آزمایشگاه و انتقال به رحم زن صورت می گیرد.

جواب: اگر نطفه از شوهر باشد و تخمک از همسر او، و انجام این عمل مستلزم کار حرامی، مثل نگاه کردن به عورت غیر یا استمنای نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۱۶: از آنجایی که روش انتقال تخم لقاح یافته، مستلزم نگاه به عورت زن و لمس آن-با دستکش-می باشد، نظر مبارک حضرت تعالی در فرض زیر چیست؟

انتقال تخم لقاح یافته، توسط غیر شوهر صورت می گیرد، زیرا انتقال آن نیاز به تخصص پزشکی و دیدن دوره های خاص و مهارت کافی دارد.

جواب: جایز نیست؛ مگر اینکه عدم این کار موجب عسر و حرج یا ناراحتی غیر قابل تحمل باشد. به طوری که موجب جدایی و طلاق شود.

سؤال ۲۱۱۷: بعد از انتقال تخم لقاح یافته، تعدادی از آنها در آزمایشگاه باقی می ماند. حکم استفاده از آنها برای زن و شوهر نازای دیگر و یا دور ریختن و یا کارهای آزمایشگاهی مانند مطالعات ژنتیک چیست؟

جواب: استفاده از نطفه و تخمک زن و مرد اجنبی در رحم زن دیگر، مطلقاً و در هر شرایطی جایز نیست. اما استفاده مطالعاتی از آنها، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۱۸: لطفاً حکم هر یک از حالات زیر را که مربوط به پرورش تخم لقاح یافته، در رحم زن می باشد، مرقوم فرمایید.

الف- گرفتن نطفه از شوهر و تخمک از همسر و تلقیح آزمایشگاهی آن و پرورش تخم لقاح یافته، در رحم همسر.

ب- گرفتن نطفه از شوهر و تخمک از همسر اول و تلقیح آزمایشگاهی آن و پرورش تخم لقاح یافته، در رحم همسر دوم.

ج- گرفتن نطفه از شوهر و تخمک از همسر و تلقیح آزمایشگاهی آن و پرورش در رحم

زن دیگری (اعم از محرم یا غیر محرم).

د- گرفتن نطفه از شوهر و تخمک از غیر همسر و تلقیح آزمایشگاهی آن و پرورش در رحم همسر صاحب نطفه.

ه- گرفتن نطفه از غیر شوهر و تخمک از همسر خود و تلقیح آزمایشگاهی آن و پرورش در رحم همسر.

جواب: الف- اگر مستلزم کار حرامی نباشد، مانعی ندارد.

ب- ظاهراً مانعی ندارد.

جواب: به هیچ وجه جایز نیست.

د- مانعی ندارد.

ه- جایز نیست.

فروش و اهدای اعضای بدن، و وصیت بر آن

سؤال ۲۱۱۹: آیا انسان حق دارد عضوی از بدن خود را به دیگری بدهد؟ اگر حق دارد کدام یک از اعضا مورد نظر است؟

جواب: اگر حیات مسلمانی منوط به اهدای عضوی مانند یک کلیه باشد، و تهیه آن از غیر مسلمان، مقدور نباشد و خطر جانی و یا ضرر غیر قابل تحمل برای اهداکننده نداشته باشد، اهدا مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۲۰: آیا انسان زنده حق فروش اعضای بدن خود را دارد؟ اگر فقیر و مسکین باشد، چطور؟

جواب: دلیلی بر عدم جواز فروش فی نفسه به نظر نرسیده. مگر اینکه خطر جانی یا عوارض غیر قابل تحمل در پی داشته باشد، که در این صورت جایز نیست. و در فرض حرمت، فقر مجوز فروش نمی شود.

سؤال ۲۱۲۱: فردی محکوم به اعدام شده و می خواهد عضوی یا بدنش را به اشخاص مضطر، هدیه کند و در قبال آن از حاکم شرع تخفیفی بخواهد، آیا می تواند حکم اعدامش را تخفیف دهد؟ و اگر تخفیف را شرط کند، آیا این شرط صحیح است؟

جواب: در مواردی حاکم شرع می تواند طبق موازین شرع تخفیف بدهد. ولی ظاهراً مورد سؤال از آن موارد نباشد. در عین حال اگر حاکم شرع صلاح دانست بعید نیست، که طبق ولایت عامه ای که دارد بتواند چنین تخفیفی را بدهد ولی محکوم را در اهدای اعضا مخیر کند، نه بصورت شرط، آن هم نسبت به اعضایی که مجاز به اهدا است نه مطلقاً، بلی اگر اعدام مربوط به حق الناس باشد. حاکم چنین حقی را ندارد.

سؤال ۲۱۲۲: فروش عضو قطع شده در حدّ یا قصاص یا واگذاری آن به مسلمان دیگر جایز است یا نه؟ اگر جایز است، رضایت چه کسی شرط است و پول فروش آن به چه کسی می رسد؟

جواب: دلیلی بر عدم جواز فروش فی نفسه به نظر نرسیده است ولی بهتر است صاحب آن به جهت رفع ید پول بگیرد.

سؤال ۲۱۲۳: خرید و فروش خون چه حکمی دارد؟

جواب: در شرایط فعلی که دارای منفعت حلال عقلایی است، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۲۴: آیا قطع و برداشتن عضوی از انسان زنده برای پیوند به انسان دیگر، دیه دارد؟

جواب: در صورتی که برای دهنده عضو ضرر نداشته باشد، و با رضایت او برداشته شود، ظاهراً دیه ندارد.

سؤال ۲۱۲۵: آیا اهدای کلیه شخص نامحرم، به دیگری جایز است؟

جواب: از این جهت، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۲۶: اگر شخص دهنده عضو یا گیرنده زن و مرد بیگانه باشند، حکمش چیست؟

جواب: در مواردی که دادن عضو جایز باشد، اشکالی ندارد.

سؤال ۲۱۲۷: اگر شخصی در زمان حیات وصیت کند که بعد از مرگش عضوی از بدنش را به شخصی یا اشخاصی که نیازمند می باشند، پیوند زنند؛ آیا وصیت او نافذ است؟ اگر وصیت کرده باشد که او را بعد از مرگ بفروشند، چطور؟

جواب: اگر حفظ جان مسلمانی بر پیوند عضوی از اعضای میت مسلمان متوقف باشد و از غیر مسلمان جایگزین نداشته باشد، قطع و پیوند جایز است. و وصیت صحیح می باشد. و بنا بر احتیاط دیه آن را طبق مسأله ۲۱۵۸ بدهند تا برای خود میت مصرف شود؛ ولی فروش صحیح نیست.

سؤال ۲۱۲۸: اگر انسان مسلمانی وصیت نکند، آیا اولیای میت بخواهند عضوی از بدن میت را به شخص نیازمندی یا غیر نیازمند، پیوند زنند، آیا حق چنین کاری را دارند؟ اگر اولیا جنازه را بفروشند؛ حکمش چیست؟

جواب: ملاک جواز و عدم جواز، همان است که در جواب قبل بیان شد و رضایت و عدم رضایت اولیای میت، تأثیری ندارد.

سؤال ۲۱۲۹: شخصی وصیت می کند که فلان عضو مرا به فلان مریض بدهید، یا بدن مرا تشریح کنید؛ آیا نافذ است؟

جواب: بعید نیست نافذ باشد.

سؤال ۲۱۳۰: قطع و برداشتن عضوی از اعضای بدن مسلمان برای پیوند زدن به انسان دیگر، چه حکمی دارد؟ و آیا دیه دارد؟

جواب: در صورتی که برای دهنده عضو، ضرر نداشته باشد و راضی باشد.

جایز است و ظاهراً در این فرض دیه ندارد.

سؤال ۲۱۳۱: آیا برداشتن عضوی از میت برای پیوند زدن به انسان دیگر جایز است؟ و آیا در صورت برداشتن عضو، دیه باید پرداخت شود؟

جواب: قطع اعضای میت مسلمان جایز نیست، مگر اینکه حفظ جان یا سلامتی مسلمانی متوقف بر قطع و پیوند اعضای او باشد. و از غیر مسلمان جایگزین نشود، که در این صورت جایز است. ولی بنا بر احتیاط دیه اعضای قطع شده را مطابق مسأله ۲۱۵۸ پردازند، تا برای میت به صرف حج یا صدقات و خیرات برسد.

سؤال ۲۱۳۲: آیا می توان عضوی از بدن انسان را به حیوانی پیوند زد، حکم کلی آن چیست؟

جواب: اگر غرض عقلایی بر آن مترتب باشد، و ضرری برای انسان نداشته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۳۳: در صورت امکان اگر سر انسان را به انسان دیگر پیوند زنند، آیا جایز است؟ در صورت جواز احکام صاحب سر بر او جاری می شود، یا احکام صاحب بدن، یا شخص جدیدی است؟

جواب: این مسأله دارای فروع و تفصیلاتی است که در صورت ابتلا، حکم آن بیان خواهد شد.

سؤال ۲۱۳۴: اگر عضوی به خاطر حدّ یا قصاص بریده شود، آیا می توان آن را به خود جانی دوباره پیوند زد؟ اگر بخواهند به دیگری پیوند بزنند، آیا رضایت جانی شرط است یا مجنی علیه؟

جواب: پیوند مجدد عضو، در مفروض سؤال، خلاف حکمت جعل حدود و قصاص است، (۱) ولی پیوند زدن آن به غیر، با رضایت مجنی علیه و اجازه حاکم شرع ظاهراً جایز باشد.

سؤال ۲۱۳۵: اگر شخصی وصیت کند بعد از وفاتش، اعضای قابل پیوندش را به بیماران پیوند زنند، آیا مجاز به این کار هستیم؟

جواب: اگر حفظ جان مسلمانی بر پیوند عضوی از اعضای میت مسلمان متوقف باشد، قطع و پیوند آن عضو جایز است و بنابر احتیاط، دیه آن را طبق مسأله ۲۱۵۸ تا برای خود میت در امور خیریه مصرف شود، و اگر آن شخص وصیت کرده، باز بنابر احتیاط دیه را بدهند تا برای او مصرف شود.

ص: ۵۷۱

۱-۱) در روایتی آمده که علت قطع دست دزد این است که دیگران عبرت بگیرند؛ و به اموال مردم طمع نکنند و جلو فساد و غضب اموال و حرام خوری گرفته شود. و در خبر دیگری آمده که دزد وقتی به قدر پول دستش، دزدی کرد، خداوند دزدی او را ظاهر و گرفتارش می کند و نیز در روایت است که قطعه ای را از بدن کسی از باب قصاص، جدا کردند. او آن قطعه را به بدن خود چسباند و خوب شد، قصاص کننده به حضرت امیر علیه السلام شکایت برد، حضرت دستور داد مجدداً آن قطعه را جدا کردند، و امر فرمود: آن را دفن کردند و فرمود قصاص برای این است که رسوایی و زشتی در قصاص شونده، بماند.

سؤال ۲۱۳۶: اگر شخصی وصیت کند بعد از وفاتش، اعضایش را به دیگران پیوند بزنند، اما ولی وی (پس از مرگش) از این کار ناراضی باشد؛ آیا مجازیم این کار را بدون اجازه ولی انجام دهیم؟

جواب: اگر احراز شود که حفظ جان مسلمانی، متوقف بر پیوند مذکور است، و جایگزین از غیر مسلمان ندارد، جایز است به وصیت او عمل کنند. و در این فرض نیازی به اجازه ولی نیست. و بنابر احتیاط، دیه اعضای قطع شده را بدهند تا برای خود میت در امور خیریه، مصرف شود.

سؤال ۲۱۳۷: اگر شخصی از پیوند اعضای خود به دیگران پس از مرگش ناراضی باشد، اما پس از وفاتش ولی وی مایل به این کار باشد، آیا می توان چنین کاری را انجام داد؟

جواب: ملاک جواز و عدم جواز همان است که قبلاً گفته شد. و رضایت و عدم رضایت و میل و عدم میل ولی، تاثیری ندارد.

سؤال ۲۱۳۸: شخصی در طول زندگی نظر مخالف یا موافقی در مورد پیوند اعضایش نداشت، آیا پس از مرگش می توان به اجازه ولی وی چنین کاری را انجام داد؟

جواب: اگر حفظ جان مسلمانی متوقف بر پیوند اعضای میت باشد، و جایگزین از غیر مسلمان نباشد، جایز است.

سؤال ۲۱۳۹: اگر احتمال بدهیم با برداشتن یک یا چند عضو از شخصی که زنده است، در آینده نزدیک یا دور، وی دچار عوارض خفیف یا شدید خواهد شد، و از طرفی نجات جان بیمار دیگری وابسته به همین کار باشد، و مورد دیگری نیز در دسترس نباشد، آیا مجازیم بدون آگاهی دادن به شخص پیوند دهنده، چنین کاری را انجام دهیم؟ اگر به وی اطلاع بدهیم و با تمایل وی عضو پیوندی را از بدنش خارج کنیم، در صورت ایجاد عارضه در وی، آیا پزشک مسئول است؟

جواب: اگر جان پیوند دهنده در خطر باشد جایز نیست، هر چند جان بیماری وابسته به آن باشد. و اگر بدون آگاه کردن وی چنین کاری شد و خطری متوجه او گردید، پزشک مسئول است. و در فرض آگاه کردن وی نیز، چنانچه پزشک شرط

عدم ضمان نکرده باشد، مسئول است.

سؤال ۲۱۴۰: اگر مطمئن باشیم و یا احتمال دهیم که این پیوند رد خواهد شد و نهایتاً مفید نخواهد بود؛ آیا مجازیم با خوش بینی و به عنوان کمک به بیمار، از بدن فرد زنده یا مرده دیگری، عضوی را جدا و به آن بیمار پیوند بزنیم؟

جواب: خیر.

سؤال ۲۱۴۱: با توجه به این که بعد از پیوند، شیمی درمانی ضروری به نظر می رسد و همین عمل باعث عوارض خفیف یا شدید در بیمار می گردد، آیا پزشکی که مجبور به انجام این کار جهت عدم رد پیوند می باشد، در ایجاد عوارض آن، مسئول است؟

جواب: با شرط عدم ضمان و رعایت احتیاط لازم و دقت کافی و اکتفا به مقدار ضروری، مسئول نیست.

برداشتن اعضاء از بیمارانی که دچار ضایعه مغزی می شوند

سؤال ۲۱۴۲: تعدادی از بیماران به دلیل ضایعات مغزی غیر قابل بازگشت و غیر قابل جبران، فعالیتهای قشر مغز خود را از دست داده، در حالت اغمای کامل بوده و به تحریکات داخلی و خارجی پاسخ نمی دهند، ضمناً فعالیتهای ساقه مغز خود را نیز از دست داده، فاقد تنفس و پاسخ به تحریکات متفاوت نوری و فیزیکی می باشند. در این گونه موارد احتمال بازگشت فعالیتهای مورد اشاره مطلقاً وجود ندارد، بیمار دارای ضربان خودکار قلب بوده که ادامه این ضربان هم موقتی و تنها به کمک دستگاه تنفس مصنوعی به مدت چند ساعت و حد اکثر چند روز مقدور می باشد. این وضعیت در اصطلاح پزشکی مرگ مغزی نامیده می شود.

از طرفی نجات جان جانان عدّه دیگری از بیماران منوط به استفاده از اعضای مبتلایان به مرگ مغزی است.

با عنایت به این که این اشخاص فاقد تنفس، شعور، احساس و حرکت ارادی هستند و هیچ گاه حیات خود را باز نمی یابند، مستدعی است ارشاد فرمایید (لطفاً با اشاره اجمالی به دلیل):

۱- آیا در صورت احراز شرایط فوق، می توان از اعضای افراد مبتلا به مرگ مغزی، برای

ص: ۵۷۳

نجات بیماران دیگر استفاده کرد؟

۲- آیا صرف ضرورت نجات جان مسلمانان نیازمند به پیوند عضو، برای جواز قطع عضو، کافی است، یا اذن قبلی و وصیت صاحب عضو، لازم است؟

۳- آیا اطرافیان این فرد می توانند پس از مرگ، چنین اجازه ای بدهند؟

۴- آیا انسان می تواند در زمان حیات خود با امضای کارتی رضایت خود را برای برداشت اعضای بدنش، در صورت عارضه مرگ مغزی، جهت پیوند به مسلمان نیازمند اعلام کند؟

۵- آیا در موارد جواز قطع اعضا، دیه ثابت است یا ساقط می شود؟

۶- در صورت ثبوت دیه، پرداخت آن بر عهده کیست؟ پزشک یا بیمار؟

۷- موارد مصرف دیه مذکور کدام است؟

ج: ۱- برداشتن اعضای افرادی که به علت سکتۀ مغزی یا تصادف از لحاظ پزشکی امیدی به زنده ماندن آنان نیست؛ ولی قلب آنها از کار نیفتاده است مشکل است، خصوصاً قلب را که هنوز از کار نیفتاده، اگر بردارند بعید نیست که صدق قتل کند. ولی نسبت به سایر اعضا اگر حفظ جان مسلمانی متوقف بر برداشتن آنها باشد، مانعی ندارد.

۲- قطع اعضای میت مسلمان جایز نیست، مگر این که حفظ جان یا سلامتی مسلمانی متوقف بر قطع و پیوند آن باشد و از غیر مسلمان جایگزین نباشد، که در این فرض جایز است. و در این صورت، اذن قبلی و وصیت لازم نیست، ولی بنا بر احتیاط، دیه آن را طبق مسأله ۲۱۵۸ بدهند تا برای میت در امور خیریه مصرف شود.

۳- ملاک جواز و عدم جواز همان است که در جواب سؤال دوم بیان شد. و اجازه و عدم اجازه تأثیری ندارد.

۴- می تواند وصیت کند و رضایت خود را اعلام کند. اما ملاک جواز عمل به وصیت او همان است که در جواب سؤال دوم گفته شد.

۵- بلی بنا بر احتیاط دیه ثابت است و باید آن را صرف امور خیر برای میت کنند.

۶- ديه بر عهده پزشک است، اما پزشک می تواند با بیمار قرار بگذارد که بیمار ديه را از طرف پزشک پردازد.

۷- صرف امور خیر برای میت شود.

تشریح و کالبد شکافی

سؤال ۲۱۴۳: لطفا نظر شریف خود را پیرامون کالبد شکافی و تشریح جنازه میت، بیان فرمایید؟

جواب: تشریح مرده غیر مسلمان و قطع و پیوند اعضای او مطلقا جایز است؛ مگر این که اولیای او مخالفت کنند و فتنه و فسادى به دنبال داشته باشد. اما تشریح جسد مسلمان جایز نیست؛ هر چند که خود وصیت و اجازه داده باشد. یا اولیای او رضایت بدهند بلی در صورتی که فراگیری مسائل پزشکی در حدی باشد که حفظ جان یا سلامتی و مداوای بیماران مسلمان، و لو در آینده متوقف، بر آن باشد و تهیه مرده غیر مسلمان گرچه با خرید آن مقدور نباشد؛ در این صورت تشریح میت مسلمان، بقدر ضرورت جایز است. ولی بنا بر احتیاط ديه آن را طبق مسأله ۱۹۴۶ پردازند که برای خود میت به مصرف حج یا صدقات و خیرات برسد و چیزی از آن به ورثه نمی رسد.

سؤال ۲۱۴۴: در صورت جایز بودن کالبد شکافی، حکم عورتین و نگاه نامحرم به بدن میت و مس میت موقع کالبد شکافی را بیان فرمایید؟

جواب: در موردی که تشریح جایز باشد، اگر نگاه ضرورت داشته باشد و بدون نگاه مستقیم غرض حاصل نشود، به قدر ضرورت جایز است. و اگر جسد میت مسلمان باشد و او را غسل میت داده باشند، غسل مس میت لازم نیست. و در غیر این صورت واجب است.

سؤال ۲۱۴۵: آیا مجازیم مسلمانی را که وصیت کرده بعد از وفاتش، وی را تشریح کنند، تشریح کنیم؟

جواب: در فرض سؤال که وصیت کرده است، و به عملی وصیت کرده که

ص: ۵۷۵

فایده عقلائی بر آن مترتب می شود؛ تشریح وی بی اشکال است، بلکه علی الظاهر واجب می باشد.

سؤال ۲۱۴۶: اگر ندانیم جسدی که در اختیار ماست، جسد مسلمان است یا کافر یا اهل کتاب، آیا مجازیم آن را تشریح کنیم؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۴۷: آیا تفاوتی بین اهل تسنن و اهل تشیع، در عدم جواز تشریح جسد، وجود دارد؟

جواب: خیر.

سؤال ۲۱۴۸: آیا می توان جسد افراد به ظاهر مسلمان (مسلمان شناسنامه ای) را که به خاطر ارتداد، فساد اخلاقی، قاچاق مواد

مخدر، مسائل سیاسی و... اعدام شده اند، تشریح کرد؟

جواب: خیر، مگر این که ارتداد و کفرشان ثابت شود. و بر فرض ثبوت در صورتی تشریح جایز است که مفسده ای نداشته

باشد.

سؤال ۲۱۴۹: آیا می توان برای تشریح، جهت آموزش، به علت کمبود جسد و استخوان (که بدون آنها آموزش امکان پذیر

نیست) اقدام به نبش قبر غیر مسلمانان کرد؟

جواب: نبش قبر کافر، اشکال شرعی ندارد.

سؤال ۲۱۵۰: در فرض فوق، اگر ندانیم این قبر متعلق به مسلمان یا غیر مسلمان است، آیا مجازیم نبش قبر کنیم؟

جواب: در بلاد اسلامی خیر.

سؤال ۲۱۵۱: در صورت کمبود جسد و استخوان، آیا می توانیم استخوانهایی را که در بیابانها و قبرستانها می یابیم و یا به وسیله

عملیات حفاری شهرداریها، در سطح خاک ظاهر می شوند (چه متعلق به مسلمانان و چه غیر مسلمانان) مدتی جهت آموزش

استفاده کرده، و بعد از اتمام کار، به یک مرکز آموزشی هدیه کنیم و یا دفن کنیم؟

جواب: استفاده از استخوانهایی که بدانید متعلق به کفار است، مانعی ندارد.

ص: ۵۷۶

ولی استخوان مسلمان را باید دفن کرد.

سؤال ۲۱۵۲: اگر دانشجو نداند جنازه مسلمان است که تشریح می کند یا کافر، تکلیف چیست؟

جواب: تحقیق لازم نیست.

سؤال ۲۱۵۳: آیا تشریح جنازه افرادی که از نظر جمهوری اسلامی مجرم بوده و اعدام شده اند جایز است؟

جواب: در عدم جواز، فرقی بین اعدامی و غیر اعدامی نیست.

سؤال ۲۱۵۴: در دانشگاههای علوم پزشکی، از اجساد افرادی که صاحب ندارند، برای تشریح و یادگیری دانشجویان استفاده می شود و یا اعضاء آنها را مثل قلب، کبد، و کلیه، اغلب بدون اجازه صاحبان میت در شیشه ها نگهداری می کنند؛ لطفا نظرتان را در این مورد بیان فرمایید؟

جواب: چنانچه راه یادگیری منحصر به همین باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۵۵: اگر شخصی وصیت کند که بعد از مرگش جنازه او را جهت تعلیم به دانشکده پزشکی هدیه کنند؛ آیا وصیت او صحیح است؟ در صورت صحیح بودن، آیا دیه به خاطر کالبد شکافی تعلق می گیرد؟

جواب: با عدم ضرورت و امکان استفاده از جسد کافر، گرچه به خریدن آن، به این وصیت عمل نکنند. ولی اگر ضرورت بود و جسد کافر نبود، وصیت صحیح و نافذ است و چون فایده عقلایی بر آن مترتب می شود، عمل به آن در این فرض جایز است. و دیه آن را بنا بر احتیاط برای خود میت در خیرات مصرف کنند.

سؤال ۲۱۵۶: اگر شخصی وصیت نکند، اما وراثت یا اولیای میت بخواهند جنازه او را به دانشکده پزشکی، جهت تعلیم علم طب، هدیه کنند آیا صحیح است؟ اگر جنازه را بفروشند؛ آیا جایز است؟ آیا ولی فقیه یا حاکم شرع بدون رضایت صاحب میت، می تواند حکم به آن بکند؟

جواب: اگر حفظ نفس مسلمانی متوقف بر آن باشد، و از غیر مسلمان

جایگزین نباشد، مانعی ندارد. و فروش میت جایز و صحیح نیست. و در مواردی که حاکم شرع لازم دانست می تواند به آن حکم کند.

سؤال ۲۱۵۷: برای آموزش دانشجویان پزشکی، از استخوان میت که غالباً از قبرستانها، جمع آوری می شود استفاده می شود، آیا جمع آوری و فروش آنها برای این منظور جایز است؟

جواب: خرید و فروش آنها جایز و صحیح نیست و باید استخوانها بعد از استفاده دفن شوند.

سؤال ۲۱۵۸: دیه قطع اعضای میت و جراحات وارده بر او چه مقدار است؟

جواب: اگر سر میت را ببرند یا شکم او را پاره کنند یا با او کاری کنند که اگر زنده بود، در اثر آن می مرد، باید صد مثقال شرعی (۱۸ نخود) طلائی سکه دار، بدهند و دیه قطع اعضای و سایر جنایات وارده بر او به نسبت دیه قطع سر است.

یعنی دیه قطع یک دست ۵۰ مثقال، و دو دست ۱۰۰ مثقال، و یک انگشت ۱۰ مثقال طلا است و همینطور است نسبت به جراحات وارده بر سر و صورت و بدن و موارد ثبوت ارش. یعنی یک دهم دیه انسان زنده و در این مسأله فرقی بین زن و مرد و کوچک و بزرگ نیست. ولی این دیه به وارث نمی رسد و باید برای خود میت در امور خیریه مصرف شود و اگر میت، مدیون است و مال ندارد، یا ورثه از دادن آن امتناع می کنند؛ ظاهراً ادای آن از این دیه مشروع است.

عمل به دستورات پزشک

سؤال ۲۱۵۹: اگر دکتر تمرین ورزشی را به بیماری توصیه کند، در صورتی که سلامتی بیمار به آن بستگی داشته باشد؛ آیا ورزش واجب می شود؟

جواب: بلی واجب می شود.

سؤال ۲۱۶۰: اگر پزشک به کسی بگوید کشیدن سیگار برایت ضرر دارد، در صورتی که سیگار کشیدن سلامتی او را به خطر اندازد، آیا استفاده از آن جایز خواهد بود؟

جواب: جایز نیست.

سینه زنی و زنجیرزنی

سؤال ۲۱۶۱: دلیل سینه زدن برای ائمه علیهم السلام چیست؟

جواب: سینه زنی یکی از مظاهر مهم عزاداری و ابراز تنفر از ظلم بنی امیه است.

و نه تنها اشتباه نیست بلکه در تداوم هدف عاشورا نقش مهمی دارد.

سؤال ۲۱۶۲: آیا سینه زدن و زنجیر زدن در عزاداری که منجر به کبود و حتی جاری شدن خون می شود جایز است؟

جواب: جایز بلکه راجح است. مشروط بر آنکه موجب ضرر مهم و اضرار بر نفس نباشد.

سؤال ۲۱۶۳: برهنه شدن مردان در حال سینه زدن و زنجیر زدن در منظر زنان چگونه است؟

جواب: بر زنان لازم است از نظر خودداری کنند.

سؤال ۲۱۶۴: آیا سینه زدن و زنجیر زدن ریایی جایز است؟

جواب: إن شاء الله از ریا خودداری کنند.

سؤال ۲۱۶۵: در عزاداریها مشاهده می شود عده ای بصورت نیمه عریان در مقابل افراد نامحرم اقدام به خودزنی های افراطی

می کنند، آیا این عمل جایز است؟

جواب: سنت سینه زنی که به طرز فوق انجام می گرفته شایسته هیچ گونه مخالفت با آن نیست. ولی در مورد مذکور بر زنان لازم است از نظر کردن خودداری کنند.

تعزیه و شبیه خوانی

سؤال ۲۱۶۶: آیا تعزیه و شبیه خوانی در مراسم عزاداری جایز است؟

جواب: اگر مشتمل بر حرام نباشد و موجب وهن مذهب نشود مانعی ندارد.

ولی بهتر است به جای آن مجلس روضه خوانی برپا کنند. بلکه عزاداری برای سید الشهداء علیه السلام و اصحاب آن بزرگوار از افضل قربات است.

سؤال ۲۱۶۷: آیا تشبیه به اهل بیت علیهم السلام در نمایش و تعزیه و غیر آن جایز است؟

جواب: در صورتی که مستلزم اهانت نباشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۶۸: اینکه فرموده اید بهتر است بجای شبیه خوانی روضه خوانی برپا کنند، روضه خوانی چیست؟ مگر همان تعزیه و شبیه خوانی روی منبر نمی باشد؟

جواب: روضه خوانی بر منبر در اصطلاح عبارت است از یاد دادن احکام و بیان مسائل حلال و حرام و امر به معروف و نهی از منکر و بیان مواعظ و نصایح از آیات و کلمات پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام و ذکر فضائل و مناقب اهل بیت علیهم السلام و ذکر مصایب وارده بر آنان، خصوصاً مصایب حضرت سید الشهداء علیه السلام و اصحاب بزرگوار آن حضرت که چنین مجالسی علاوه بر ثواب عزاداری، ثواب بیان احکام و مواعظ را که از اهداف عالی آن بزرگواران بوده، نیز خواهد داشت.

سؤال ۲۱۶۹: تعزیه و شبیه خوانی اشکال دارد. یا نه؟ پوشیدن لباس زنان توسط مردان در شبیه خوانی و استفاده از طبل و شیپور چگونه است؟

جواب: تعزیه و شبیه خوانی به تنهایی اشکال ندارد. ولی مرد لباس زن نپوشد.

و صدای آلات مذکوره و استفاده از آنها مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۷۰: آیا تعزیه خوانی که مشتمل بر تشبیه مرد به زن و کوچک کردن حضرت زینب

و معرفی امام سجاد به یک فرد بیمار و پاشیدن نقل و نبات و زدن ساز و نقاره و امثال آنهاست جایز است؟ و شرکت در آن چه حکمی دارد؟

جواب: تعزیه خوانی اگر مشتمل بر استعمال آلات لهو و لعب نباشد و غنا و دروغ نخوانند و مرد لباس مختص به زن نپوشد و مستلزم وهن مذهب و هتک امام و یاران و اهل بیت آن حضرت علیهم السّلام نباشد اشکالی ندارد.

استفاده از لباس سیاه

سؤال ۲۱۷۱: آیا پوشیدن لباس سیاه در عزای امام حسین و دیگر ائمه علیهم السّلام چنانکه مرحوم صاحب حدائق فرموده رجحان شرعی دارد؟

جواب: چون از مصادیق تعظیم شعائر است واجد رجحان شرعی می باشد و عملاً بزرگانی چون مرحوم آیه الله العظمی آقای بروجردی قدس سرّه در روز عاشورا از قبای سیاه استفاده می کردند.

سؤال ۲۱۷۲: آیا نماز خواندن با لباس سیاه مربوط به عزاداری امام حسین علیه السّلام مکروه است؟

جواب: چون لباس سیاه علامت عزاداری سید الشهداء است و عزاداری آن حضرت کمال رجحان دارد، لذا نماز خواندن با آن نیز مکروه نمی باشد. (۱)

ص: ۵۸۱

(۱- ۱) - در وسائل الشیعه ج ۲، ص ۸۹۰، از فرزند امام سجاد علیه السّلام نقل شده که وقتی حسین بن علی -علیهما السّلام- کشته شد زنهای بنی هاشم لباس سیاه و خشن پوشیدند و از گرما و سرما شکوه نمی کردند و علی بن الحسین -علیهما السّلام- برای آنان طعام درست می کرد. روایت چنین است: «لَمَّا قَتَلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لِبِسِ نِسَاءِ بَنِي هَاشِمِ السَّوَادَ وَالْمَسْوُوحَ وَكَانَ لَا يَشْتَكِيَنَّ مِنْ حَرٍّ وَلَا بَرْدٍ وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَعْمَلُ لَهُنَّ الطَّعَامَ لِلْمَاتَمِ». در مجمع البحرین آورده است: الماتم بفتح المیم و العین و هو عند العرب اجتماع النساء فی الخیر... و عند العامه المصیبه... و قيل الماتم مجتمع الرجال و النساء فی الغم و الفرح ثم خصص به اجتماع النساء للموت. و صاحب حدائق در ج ۷، ص ۱۱۸، فرموده است: بعید نیست استثناء کردن پوشیدن لباس سیاه در ماتم امام حسین علیه السّلام از کراهت داشتن آن، زیرا روایات مستفیضه وارد شده در امر به اظهار شعائر احزان و سپس فرموده است مؤید این استثناء روایتی است که استاد ما مرحوم مجلسی از برقی در کتاب محاسن نقل کرده است.

سؤال ۲۱۷۳: آیا قمه زنی جایز است؟ چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، وظیفه چیست؟

جواب: با توجه به گرایشی که نسبت به اسلام و تشیع بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اکثر نقاط جهان پیدا شده، و ایران اسلامی به عنوان امّ القرای جهان اسلام شناخته می شود، و اعمال و رفتار ملت ایران به عنوان الگو و بیانگر اسلام، مطرح است لازم است در رابطه با مسائل سوگواری و عزاداری سالار شهیدان حضرت ابی عبد الله الحسین علیه السلام به گونه ای عمل شود که موجب گرایش بیشتر و علاقه مندی شدیدتر به آن حضرت و هدف مقدس وی گردد. پیداست در این شرایط، مسأله قمه زدن نه تنها چنین نقشی ندارد، بلکه به علت عدم قابلیت پذیرش و نداشتن هیچ گونه توجیه قابل فهم مخالفین، نتیجه سوء بر آن مترتب خواهد شد. لذا لازم است شیعیان علاقه مند به مکتب امام حسین علیه السلام از آن خودداری کنند. و چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، نذر واجد شرایط صحّت و انعقاد نیست.

استفاده از علم و علامت

سؤال ۲۱۷۴: حکم علمهایی که در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام از آنها استفاده می شود و بعضی دارای نقش و نگارهایی نیز هستند، چیست؟

جواب: استفاده در عزاداری از آنها جایز است.

استفاده از طبل و دهل و آلات موسیقی

سؤال ۲۱۷۵: آیا در عزاداری سید الشهداء استفاده از طبل و دهل جایز است؟

ص: ۵۸۲

جواب: استفاده از آلات لهو و لعب حرام است. ولی طبل و دهل و امثال آنها جزء این آلات نیست.

سؤال ۲۱۷۶: چند سالی است که استفاده از ابزار موسیقی به شیوه رقابت در برخی هیأت‌های عزاداری مرسوم شده، حکمش چیست؟

جواب: استفاده از ابزار و آلات موسیقی که مختص به مجالس لهو و لعب است در هر شرایطی که باشد جایز نیست.

مسائل متفرقه عزاداری

سؤال ۲۱۷۷: در ایام سوگواری ابا عبد الله الحسین علیه السلام نماز مقدم است یا عزاداری؟

جواب: بهتر آن است که نماز را مقدم دارند. همانطور که امام حسین در روز عاشورا هنگام ظهر، نماز ظهر اقامه کردند.

سؤال ۲۱۷۸: مقاتل معتبره اعم از فارسی و عربی از نظر حضرت تعالی کدامند؟

جواب: کتاب لهوف و نفس المهموم و ترجمه آن از کتابهای معتبره مقاتل می باشند.

سؤال ۲۱۷۹: آیا پول دادن به مرثیه سرایانی که در لابلاهای اشعار خود، بعضی از مطالب بی مدرک یا ضعیف السند را طرح می کنند یا با غنا می خوانند صحیح است؟ و آیا اصل عزاداری در اثر این کار خلاف، حرام می شود؟

جواب: با این گونه مسائل نمی شود در برابر سنت دیرینه عزاداری و مرثیه خوانی ایجاد شبهه کرد. البته غنا حرام است. هر چند با خواندن قرآن همراه باشد.

و لازم است از مرثیه سرایانی استفاده شود که مطالب صحیح و واقعی را بیان می کنند.

سؤال ۲۱۸۰: آیا جایز است پارچه و دستمالهایی را که ایام محرم بر روی علم می بندند، بفروش برسانند. و در عزاداری و تعمیر حسینیه مصرف کنند؟

جواب: اگر در مراسم عزاداری محل حاجت نباشد، و زاید بر متعارف باشد،

می توانند بفروشند و به مصارف عزاداری و احتیاجات حسینه ها برسانند و بهتر است که از اهدا کنندگان استجازه کنند و برای مشتری هر گونه تصرفات جایز است.

سؤال ۲۱۸۱: در مورد تعزیه و روضه هایی که به نام ازدواج حضرت قاسم علیه السّلام در کربلا خوانده می شود، چه می فرمایید؟

جواب: آنچه در مورد عروسی حضرت قاسم مطرح شده یا می شود صحیح نیست و اثری از این قضیه در کتب معتبره وجود ندارد. مضافاً بر اینکه حضرت قاسم به سنّ ازدواج نرسیده بود.

بلی، در کتاب منتخب مرحوم طریحی چیزهایی که مناسب ازدواج آن حضرت است نقل شده، ولی ظاهراً این مطالب نادرست را بعد از آن مرحوم، افراد مغرض یا نادان به آن کتاب اضافه کرده اند و مرحوم طریحی برتر از آن است که این مطالب را که مناسبتی با واقعه عاشورا ندارد، در کتاب خود بنویسد.

در عین حال آنچه در کتاب طریحی آمده به این نحو که بعضی در مراسم تعزیه داری و بصورت خرافی پیاده می کنند، نمی باشد.

سؤال ۲۱۸۲: آیا برپا کردن مجلس جشن میلاد ائمه علیهم السّلام یا مجلس عزاداری و یا میهمانی کردن، بدون اذن شوهر و بی رضایت او جایز است؟

جواب: بدون اذن شوهر جایز نیست و دعوت افراد بیگانه و اجازه ورود در منزل شوهر، بدون اذن جایز نیست. مگر احراز رضایت شود.

سؤال ۲۱۸۳: در مجالس زنانه عزاداری، زنان مداحی و سخنرانی می کنند و صدای آنها با بلندگو به گوش مردان رهگذر می رسد، آیا این عمل جایز است؟

جواب: شنیدن صدای ایشان اگر در معرض ریبه و التذاذ نباشد حرام نیست.

ولی با اینکه خداوند متعال می فرماید: «فَسَيُتْلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ» خوب است که مجالس زنانه خصوصاً در رابطه با عزاداری و مداحی اهل البیت علیهم السّلام طوری باشد که کاملاً مراعات عفت بشود.

سؤال ٢١٨٤: ما تقول فيما اشتهر في ألسن الناس و جرى عليه المأتم و التعزیه باسم تزویج قاسم ابن الحسن علیهما السّلام فی الكربلاء؟

جواب: كل ما يذكر في عرس السيد الممتحن. القاسم بن الحسن عليهما السلام غير صحيح، و لم يرد به نص صحيح من المحدثين و المورخين في الكتب المعتمده، مع عدم بلوغه سن الزواج.

نعم، نقل في منتخب الطريحي رحمه الله بعض الأمور المناسبه للزواج، لكن الظاهر (كما قال المقرّم رحمه الله في مقتله) انها مدسوسه في كتابه، و الأ فهو اجلّ من أن يذكر هذه القضية غير المناسبه لوقعه يوم العاشوراء مع اشتغالها على امور غير مناسبه لسيد الشهداء، عليه آلاف التحية و الثناء. مضافا الى أن المنقول فيه ليس بهذه الكيفيه الخرافيه. و على اى حال لا تصح النذورات المذكوره. و بديهي أنّ وظيفه العلماء و الخطباء الكرام بيان الحوادث الواقعه من الكتب المعتمده، مثل كتاب كامل الزياره و اللهوف و نفس المهموم و مقتل المقرّم و امثالها. و ايضا من وظيفتهم ارشاد الجهلاء العوام، و أمرهم بالمعروف و نهيههم عن المنكرات. عصمنا الله و إياكم و جميع المؤمنين من الزلل و الهفوات.

ص: ٥٨٥

سؤال ۲۱۸۵: خداوند متعال ابلیس را چگونه با آتش عذاب می کند، در حالی که خود از جنس آتش است؟

جواب: عذاب الهی منحصر به آتش نیست. علاوه بر این به آتش نیز می تواند عذاب کند. همانطور که انسان نشأت گرفته از خاک را می شود به خاک عذاب کرد.

سؤال ۲۱۸۶: چگونه می شود یزید را ملعون شمرد؟ با آنکه پیش از شهادت امام حسین علیه السلام پیامبر صلی الله علیه و آله عمل او را خبر داده بود، و با این فرض آیا مجبور نبوده است؟

جواب: علم به اینکه عملی در آینده از دیگری سر می زند، سبب نمی شود که وی مجبور باشد. اگر شما بدانید که رفیق شما چند روز بعد به مسافرت می رود، و این خبر را اعلام کنید، آیا این موجب می شود که رفیق شما این مسافرت را با اجبار انجام دهد؟ پس خبر دادن پیامبران به عمل شنیع و فجیع یزید، موجب سلب اختیار از او نمی شود.

سؤال ۲۱۸۷: آیا جایز است اسم شخصی امام علی یا امام حسن و... باشد؟

جواب: اگر مستلزم اهانت باشد، جایز نیست.

سؤال ۲۱۸۸: چنین شایع شده که سفیانی در حال حاضر وجود دارد، آیا راست است؟

جواب: دلیلی بر این مسائل وجود ندارد.

اطاعت از پدر و مادر

سؤال ۲۱۸۹: حکم پدر یا مادر درباره فرزند، مثل طلاق دادن زن یا حکم و یا وصیتی بر علیه او، آیا لازم الاجرا می باشد؟
جواب: لازم نیست.

سؤال ۲۱۹۰: اگر پدر بزرگ اسمی را برای نوه اش انتخاب می کند، آیا می تواند بعد از فوت ایشان عوض کند؟
جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۲۱۹۱: آیا می توان از والدین جهت تهیه آتش قلیان و تریاک اطاعت نکرد؟
جواب: مانعی ندارد.

بیمه

سؤال ۲۱۹۲: آیا می توان از دفترچه بیمه اجتماعی دیگران، برای مراجعه به پزشک و تهیه دارو استفاده کرد؟
جواب: جایز نیست.

تجسس در مسائل شخصی افراد

سؤال ۲۱۹۳: تحقیق از مسائل شخصی و خانوادگی و یا مفاسد اخلاقی افراد، چه حکمی دارد؟
جواب: در صورتی که در خفا انجام گرفته، جایز نیست.

تقلب در امتحان

سؤال ۲۱۹۴: اگر دانش آموزی در امتحانات با تقلب، نمره قبولی کسب کند و به مرحله بالاتر برود و از مزایای آن استفاده کند، حکم استفاده از این مزایا چیست؟
جواب: شرعا نمی تواند از این مزایا استفاده کند.

سؤال ۲۱۹۵: در فرض قبل، اگر در مرحله بالاتر به تعداد مشخص و محدودی نیاز باشد، و

این فرد حق دیگری را از بین ببرد، چه حکمی دارد؟

جواب: باید مطلب را بگوید. و دیگری را از حش محروم نکند.

سؤال ۲۱۹۶: در فرض قبل، اگر با این کار مدرک گرفته، و از دولت اسلامی حقوق بالاتری بگیرد، چه حکمی دارد؟

جواب: بعد از استخدام، مشکلی از نظر کار و حقوق در کار نیست مگر اینکه حقوق را برای مدرک بدهند.

سؤال ۲۱۹۷: برخی از دانش آموزان در جلسه امتحان به برگه دوست خود نگاه می کنند، خواه با رضایت وی یا نارضایتی، آیا این عمل جایز است؟

جواب: این عمل بر خلاف مقررات نظام بوده و جایز نیست. به علاوه اگر نگاه کردن به منظور تقلب در امتحان و استفاده از نوشته دیگران باشد، خیانت است. و خیانت در علم و دانش، به مراتب بدتر از خیانت در مال است.

خانقاه

سؤال ۲۱۹۸: در بعضی از نقاط خانقاهی وجود دارد، که عده ای در آن جمع و مدح حضرت علی را به قول خودشان می کنند، وظیفه چیست؟

جواب: معبد مسلمانان مسجد است. و رفتن به خانقاه اگر برای این باشد که گمان کنند آنجا خصوصیت و شرافتی بر سایر امکنه دارد، صحیح نیست. بلکه اگر بعنوان و اعتقاد این بروند که آنجا شرعا پایگاه ذکر و مدح و منقبت است، حرام می باشد. و ذکرهایی که در آنجا به هر اسم و عقیده خوانده شود، اگر مدرک معتبر نداشته باشد و به قصد ورود بخوانند جایز نیست. و چه بسا رفتن به خانقاه ترویج باطل باشد. مضافا بر اینکه یکی از طرق پراکندگی و اختلاف افکنی بیان مسلمانان همین تشکیلات بی اساس است که به نامهای مختلف بوجود آورده اند. لذا بر عموم مسلمانان است برای امور عبادی، مذهبی، اعیاد موالید ائمه علیهم السلام در مساجد اجتماع کنند. که «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنِ آمَنَ بِاللَّهِ» .

سؤال ۲۱۹۹: حضور در خانقاه و اقتدا به نماز جماعت و پیروی از دستور قطب و در اصطلاح

ایشان تشرّف و بیعت و قبول ولایت خاصه علویه، و احکام مربوط به آن چگونه است؟

جواب: مسائل فوق همگی انحراف از راه حق و ائمه علیهم السلام می باشد و شرکت در آنها جایز نیست.

دعانویسی

سؤال ۲۲۰۰: نوشتن دعا از روی کتاب چه حکمی دارد؟

جواب: اگر کتاب معتبر باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۰۱: آیا کار دعانویسها و فالگیرها منشأ اسلامی دارد؟

جواب: در ثبوت خواص و آثار برای برخی ادعیه جای تردید نیست. ولی دعانویسی در اسلام شغل شناخته نمی شود.

سؤال ۲۲۰۲: نوشتن دعا برای کسانی که احتیاج به آن دارند، و معتقد به آن هستند. از مثل جامع الدعوات چه صورتی دارد؟

جواب: دعاهای وارده مانعی ندارد. ولی اعتبار کتاب نامبرده ثابت نشده است.

سؤال ۲۲۰۳: آیا اعتقاد به فال و دعانویسی که با گرفتن وجهی دعایی می نویسد، که به خیال خود مشکل گشا خواهد بود، جایز

است و منشأ شرعی دارد؟

جواب: فال مطلبی است خرافی. ولی دعا دارای اثر می باشد، در صورتی که از دعاهای منقوله در روایات باشد، نه دعاهای جعلی

که گروهی از دعانویسان به آن مبتلا هستند.

سؤال ۲۲۰۴: اگر کسی در قبال نوشتن دعاهایی که در بعضی کتب برای شفا و سر درد و غیره پول بگیرد، چه حکمی دارد؟

جواب: گرفتن پول در مورد امر مذکور مانعی ندارد، ولی لازم است قبلاً معین شود یا بیش از اجرت المثل نباشد.

روایات و کتب روایی

سؤال ۲۲۰۵: آیا احادیثی که در کتب اربعه شیعه آمده، یقین آور می باشند؟

ص: ۵۸۹

جواب: یقینی نیست. ولی در اعتبار حدیث لازم نیست یقین پیدا شود. و البته مقداری از آنها ضعیف و از درجه اعتبار ساقط است.

سؤال ۲۲۰۶: نقل اخبار و تفسیر از کتب معتبره و مسائل شرعیه، آیا مختص به کسانی است که ملبس به لباس روحانیت می باشند یا دیگران هم می توانند؟

جواب: لباس مدخلیت ندارد. ولی چون اشخاص غیر ملبس صلاحیتشان نوعاً احراز نشده، و چه بسا اشخاص غیر لایقی در این وادی گام نهند. بهتر آن است که از روحانیان ملبس شناخته شده، استفاده شود.

شک و وسوسه

سؤال ۲۲۰۷: در مسائلی که انسان شک می کند، تکلیف چیست؟

جواب: در هر مسأله اگر چند بار شک می کند، به شک ترتیب اثر ندهد.

سؤال ۲۲۰۸: مدتی است به مرض خطرناک و سواس مبتلا شده ام. در همه کارهایم شک می کنم. بفرمایید وظیفه من چیست؟

جواب: وظیفه شرعی شما این است که به شک اعتنا نکنید.

قرآن

سؤال ۲۲۰۹: آیا خواندن قرآن به غیر از زبان عربی در مجالس جایز است؟

جواب: خواندن قرآن غیر عربی، یعنی ترجمه آن در مجالس و غیره مانعی ندارد. ولی ثواب قرائت قرآن، مخصوص خواندن خود قرآن و الفاظی است که بر حضرت رسول صلی الله علیه و آله نازل شده است.

سؤال ۲۲۱۰: با اینکه فرموده اند همزه الله وصل است و در درج کلام ساقط می شود، پس چرا در یا الله ساقط نمی شود؟

جواب: همانگونه که در لسان العرب، ج ۱، ماده اله و در البیان مرحوم آیه الله خوئی رحمه الله بیان شده، در خصوص یا الله همزه جهت تفخیم ساقط نمی شود.

ص: ۵۹۰

سؤال ۲۲۱۱: آیا اجرت گرفتن در مقابل تعلیم قرآن جایز است؟

جواب: اشکالی ندارد.

سؤال ۲۲۱۲: لطفاً نظر تان را دربارهٔ قرائت قرآنی که همراه با ریا و خودنمایی باشد، بیان فرمایید؟

جواب: ریا که عبارت است از انجام اعمال خیر و پسندیده به منظور کسب اعتبار و منزلت در نزد مردم، عملی مذموم، بلکه از گناهان کبیره و مهلکات عظیمه است. و از طرف دیگر، تلاوت قرآن از اعمال پرفضیلت و دارای ثواب بسیار است. لذا قرائت قرآن، همراه با ریا و خودنمایی، ظلم به نفس و باطل کردن اجر عمل است و مذمومیت آن غیر قابل انکار است. عصمنا الله من الزلل.

سؤال ۲۲۱۳: آیا فروش قرآن به کفار و اهل کتاب جایز است؟ بخصوص اگر بدانیم آنان قصد توهین به قرآن را ندارند، بلکه جهت مطالعه آن را تهیه می کنند؟

جواب: بنا بر احتیاط، فروش قرآن به غیر مسلمان جایز نیست. بلی، اگر امید آن می رود که اگر قرآن را در اختیار آن ها قرار دهد هدایت و ارشاد می شوند، و در عین حال اطمینان دارد که نسبت به قرآن هتکی صورت نمی گیرد، این عمل مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۱۴: اگر پدری به فرزندش بگوید راضی نیستم قرآن بخوانی یا در جلسهٔ قرآن شرکت کنی، آیا بر فرزند اطاعت از پدر در این مورد لازم است؟

جواب: اگر نارضایتی پدر ناشی از جهات خارجی باشد (مثلاً فرزند مبتلا به ضعف چشم و امثال آن باشد) و نارضایتی به نحوی است که شرکت در جلسهٔ قرآن موجب اذیت و اسائهٔ ادب به پدر می شود، لازم است از پدر اطاعت کند. بلکه احتیاط آن است که مطلقاً از پدر اطاعت کند. اما اگر منشأ نارضایتی پدر العیاذ بالله عناد با قرآن یا بی اعتنایی به مجلس قرآن باشد، اطاعت از او لازم نیست.

قرعه کشی

سؤال ۲۲۱۵: آیا جایز است چند نفری مالی را عمّ از پول یا کالا روی هم بگذارند و با قرعه

ص: ۵۹۱

تمام آن را به یک نفر واگذار کنند، بدون هیچ بازپرداختی؟

جواب: جایز نیست.

کتاب ضالّه

سؤال ۲۲۱۶: ملاک در ضالّه بودن کتاب چیست؟

جواب: ملاک این است که موجب انحراف غالب مطالعه کنندگان شود

مجبور شدن بر گناه

سؤال ۲۲۱۷: اگر مسلمانی را مجبور کنند که یکی از دو گناه را مرتکب گردد، و گرنه او را می کشند، تکلیف او چیست؟

جواب: لازم است یکی از دو گناه کوچکتر را انتخاب کند. مگر اینکه او را مجبور به قتل انسان بی گناهی کنند که در این صورت ارتکاب جایز نیست.

سؤال ۲۲۱۸: آیا جایز است انسان برای اینکه به گناه بزرگتری مبتلا نشود، به کوچکتر روی آورد؟

جواب: لازم است انسان از مطلق گناهان دوری کند. اگر به ناچار امر دایر بین دو گناه بزرگ و کوچک شد، لازم است گناه کوچک را انتخاب کند.

ورزش

سؤال ۲۲۱۹: در ورزشهای رزمی ضرباتی تحت عنوان بدن سازی و افزایش استقامت جسمانی وجود دارد، نظر حضرت تعالی پیرامون آن چیست؟

جواب: مانعی ندارد. بلکه اگر منظور آمادگی برای جبهه باشد، رجحان نیز دارد.

سؤال ۲۲۲۰: بعضی از جوانان ساعات بسیاری از وقت خود را اختصاص به ورزش می دهند، آیا این عمل جایز است؟

جواب: ورزش فی نفسه مانعی ندارد. بلکه در مواردی دارای رجحان نیز

می باشد. ولی بر جوانان لازم است که از وقت خود حد اکثر استفاده را بکنند و ورزش و امثال آن مانع از تحصیل علم و فراگیری معارف نگردد. بویژه معارف دینی که بر هر مسلمانی لازم است.

هینوتیزم

سؤال ۲۲۲۱: آیا هینوتیزم از نظر اسلام جایز است؟

جواب: مشکل است.

ص: ۵۹۳

سؤال ۲۲۲۲: استفاده از روزنامه، جهت بسته بندی کردن داروی حمام و فروش آنها چگونه است؟

جواب: استفاده از روزنامه هایی که احیانا آیات قرآن مجید یا اسامی انبیا و ائمه علیهم السّلام در آنها چاپ شده، برای اموری که مستلزم هتک است، جایز نیست.

سؤال ۲۲۲۳: آیا پول حرام را می شود به فقرا داد؟

جواب: اشکال دارد و تصرف در مال حرام، حرام است.

سؤال ۲۲۲۴: آیا تصرف در اموال کسی که می توان او را راضی کرد، قبل از تحصیل رضایت اشکال دارد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۲۲۲۵: عدم استفاده از بلیط در مترو و اتوبوس داخل شهری و یا تصاحب بعضی از اجناس به شکل غیر قانونی، در صورت نیاز به آنها و عدم استطاعت مالی در تهیه آن در بلاد کفر، چه حکمی دارد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۲۲۲۶: نظر شهوت آمیز به خود چه حکمی دارد؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۲۲۲۷: نظر حضرت تعالی راجع به جنگ داخلی افغانستان چیست؟

جواب: جای سؤال نیست. زیرا قطع جنگ در هر لحظه بهتر است از قطع در لحظه دیگر. و لازم است مسلمانها متحد شده و تفاهم کنند و از جنگ و خونریزی پرهیزند. که نتیجه ای جز خسران دنیوی و اخروی نخواهد داشت.

سؤال ۲۲۲۸: شخصی مدتی است در یک شرکت مشغول به کار است. در ابتدای کار قول استخدام به وی داده شده، و اکنون جواب منفی می شنود. و حد اقل دستمزد در قانون برای کارگر پانصد تومان است، و به این شخص دو بیست تومان می دهند، ولی ایشان بدون آنکه مسئولان شرکت بدانند سیصد تومان دیگر از شرکت بر می دارد، آیا این پول حلال است؟

جواب: بدون رضایت مسئولان شرکت، حلال نیست.

سؤال ۲۲۲۹: چه رنگهایی برای لباس پسندیده نیست، و چه رنگی توصیه شده است؟

جواب: رنگهای غیر مناسب مانند قرمز و احیانا سبز برای غیر سادات و مشکی جز در عزاداری خوب نیست و نسبت به خصوص رنگ سفید توصیه شده است.

سؤال ۲۲۳۰: به سر و سینه زدن در عزای بعضی از شخصیتهای مذهبی یا سیاسی چه حکمی دارد؟

جواب: مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۳۱: خانواده ای که طفل صغیر در میان آنان است و از طرف دولت مستمری دارند، آیا میهمان شدن بر آنها چه صورتی دارد؟

جواب: مشکل است. مگر اینکه میهمان نفعی برای صغیر داشته باشد.

سؤال ۲۲۳۲: شرکت در مجالس جشن و عروسی توأم با مجالس لهو و لعب، چگونه است؟

جواب: جایز نیست.

سؤال ۲۲۳۳: آیا تعهدات یک جانبه الزام آور است؟

جواب: اگر تحت عنوان نذر و عهد و امثال آن باشد، الزام آور است.

سؤال ۲۲۳۴: هرگاه مالی را به سید بدهند و معین نباشد که از سهم سادات است یا غیر آن، آیا سید بدون فحص می تواند بگیرد؟

جواب: می تواند بدون فحص در آن تصرف کند.

سؤال ۲۲۳۵: همسایه در زمین خود درختی می کارد که ریشه و شاخه های این درخت به زمین یا منزل همسایه وارد شده و موجب مزاحمت و خسارت شده است. آیا همسایه می تواند شاخه و ریشه درخت را قطع کند؟ آیا می تواند از میوه آن بدون اجازه استفاده کند؟ و آیا مالک می تواند ادعای خسارت کند؟

جواب: در فرض سؤال، همسایه حق تصرف در درخت را ندارد. و اگر ریشه یا ساقه درخت باعث اذیت او یا موجب ضرر او می شود، باید از صاحب درخت بخواهد که آن را قطع کند. و اگر او قطع نکرد، خود می تواند اقدام به دفع ضرر کند. اما با اجازه حاکم شرع و از میوه های درخت همسایه هم نمی تواند استفاده کند. مگر اینکه صاحب آن از میوه ها اعراض کرده باشد. و اگر درخت موجب ضرر او شود، صاحب آن ضامن است.

سؤال ۲۲۳۶: چند نفر هکتار زمین را تحجیر می کنند و در آن چاهی حفر می کنند و موتور روی آن نصب می کنند. بعد از مدتی بدون هیچ کاری روی زمین، آن موتور را بر می دارند و در جای دیگر از آن استفاده می کنند. بعد از ده سال گروهی دیگر آن زمین را تصاحب کرده و احیا می کنند، آیا افراد اولی در این زمین حقی دارند یا خیر؟

جواب: حکم کلی مسأله این است که حفر چاه تحجیر است. و موجب حق اولویت می شود. ولی اگر پس از تحجیر، زمین را مدتی طولانی مهمل و معطل گذاشتند، حق اولویت ساقط می شود. و دیگران می توانند آن را تصرف و احیا کنند. ولی در این فرض احتیاط این است که با اجازه حاکم شرع باشد. و در فرض سؤال ظاهراً حق اولویت آقایان ساقط شده، و مردمی که زمین را تصرف و احیا کرده اند اگر با اجازه حاکم شرع بوده فعلاً مالک هستند. و اگر هم با اجازه نبوده، ولی فعلاً مسئولان مربوطه عمل آنان را امضا کرده و منع نکرده اند، اشکالی وجود ندارد و زمینها ملک احیا کنندگان است.

سؤال ۲۲۳۷: آیا نقل داستانهای ساختگی اشکال دارد؟

جواب: چنانچه به شخصیت‌های اسلامی ارتباط نداشته باشد، مانعی ندارد.

سؤال ۲۲۳۸: کراوات از نظر اسلام چه حکمی دارد؟

جواب: ظاهراً کراوات اصلازی و شعار نصارا بوده و بهتر است مسلمانان از آن پرهیزند.

سؤال ۲۲۳۹: آیا نگهداشتن سگ در خانه، فضیلت نماز یا اعمال دیگر را کم می کند؟

جواب: نگهداشتن سگ در منزل مسکونی کراهت دارد. فقی الخبر عنه علیه السلام:

«لا یدخل الملائکه فی بیت یكون فیه کلب».

سؤال ۲۲۴۰: ما تعدادی از نقاشان و هنرمندان رشته های مختلف تجسمی هستیم که مایلیم از قصص و داستانهای قرآنی بعنوان موضوع کار در تابلوهایمان استفاده کنیم. با توجه به سبکها و تکنیکهای مختلفی که هنرهای تجسمی از آنها بهره می برد و تنوعی که به لحاظ روحیات هنرمندان در برخورد با موضوعات فوق الذکر وجود دارد، آیا مجاز هستیم؟

جواب: استفاده از داستانهای قرآن برای آفرینشهای مذکور مانعی ندارد.

مشروط به اینکه همان واقعیتی را که قرآن حکایت می کند آفریده شود. و کم و زیادی در کار نباشد. و نیز مشروط به اینکه مستلزم اهانت و خلاف شرعی نباشد.

مثلاً- در داستان حضرت مریم علیه السلام طوری نباشد که ایشان بصورت یک زن غیر محجبه در حال ظاهر بودن روی و صورت برخی از اعضای دیگر وی باشد. و نقش حکایت از چنین واقعیتی داشته باشد. به هر حال در این رابطه لازم است دقت و ظرافت خاص مبذول شود. و از افراد متخصص در مسائل اسلامی کمک گرفته شود.

سؤال ۲۲۴۱: وظیفه شرعی فرزند تحت تکفل پدری که رعایت موازین شرعی را درباره کسب و درآمد حلال نمی کند چیست؟ با فرض اینکه امر و نهی تأثیر ندارد.

جواب: اگر خمس نمی دهد، باید فرزند خمس آنچه را استفاده می کند بپردازد. و اگر کسب او حرام است، فرزند نمی تواند در آن خانه و زندگی بماند.

سؤال ۲۲۴۲: آیا حرف رکیک حرام است؟

جواب: اگر مستلزم اهانت یا مشتمل بر حرام باشد، حرام است؟

سؤال ۲۲۴۳: چه دلیلی بر سیادت حضرت ابو الفضل علیه السلام وجود دارد؟

جواب: ملاک در سیادت حضرت ابو الفضل علیه السلام همان ملاک سیادت امام حسن و امام حسین علیهم السلام است. و آن انتساب از طریق امیر المؤمنین علیه السلام به هاشم می باشد.

سؤال ۲۲۴۴: آیا برداشتن خاک از قبور ائمه بقیع علیهم السلام و دیگر امامان در صورت امکان برای تیمم و تبرک جایز است؟

جواب: در شرایط فعلی جایز نیست.

سؤال ۲۲۴۵: برخی از لطیفه و مزاحها به بعض طوایف مانند ترک، لر، عرب نسبت داده می شود و در بسیاری از موارد قصد سویی هم نیست. ولی گاهی موجب بروز اختلاف و غیره می گردد، حکم چیست؟

جواب: بهتر آن است که از این نوع مزاحها اجتناب شود.

سؤال ۲۲۴۶: این جانب علاقه زیادی به طلبه شدن دارم و از رفتن به دبیرستان یا هنرستان نسبت به اخلاق خود بیم دارم، ولی پدر این جانب با طلبه شدن من مخالفت می کنند، لطفا وظیفه این جانب را مشخص کنید؟

جواب: در شرایط فعلی که نیاز به روحانی متعهد زیاد است، طلبه شدن شما بسیار خوب است. اما بهتر است رضایت والدین خود را جلب کنید و اگر آنها به هر صورت قانع نشوند، لازم نیست سخن آنها را اطاعت کنید. زیرا طلبگی به نحو واجب کفایی مطرح است. و نیاز مبرم به روحانی ارزشمند وجود دارد.

سؤال ۲۲۴۷: کمک کردن به متکدیان که بر سر هر کوچه و خیابان می نشینند و بسیاری از آنان به دروغ ادعای فقر می کنند، چه حکمی دارد؟

جواب: مشکل است. زیرا کمک به آنها موجب ترویج دروغ و ترویج بیکاری است.

سؤال ۲۲۴۸: این جانب علاقه زیادی به جامعه روحانیت دارم. با توجه به مشکلاتی که در

گذشته و حال داشتم از فیض تحصیل در حوزه محروم بوده ام. و اکنون بصورت آزاد به مطالعه علوم دینی و شرکت در کلاسهای قرآن مشغول و از طرفی هم بعنوان کارگر مشغولم. و مدتی است منبر می روم. آیا منبر رفتن جایز است؟

جواب: با توجه به اینکه از علوم حوزوی بهره کافی نبرده اید، و طبعاً با مسائل اسلامی آشنایی کامل ندارید، رفتن به منبر به عنوان تبلیغ مشکل است.

سؤال ۲۲۴۹: ازاله موی سینه و پا توسط مردان، چه حکمی دارد؟

جواب: مانعی ندارد. بلکه ازاله موهای پا خواص بهداشتی نیز دارد.

ص: ۵۹۹

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

